

วารสารพุทธมัจค์

JOURNAL OF BUDDHAMAGGA

ISSN 2630-0788 ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2565

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิกสิตาราม

ราคาเล่มละ 100 บาท

วารสารพุทธมคค์
JOURNAL OF BUDDHAMAGGA

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2565)
Vol. 7 No. 1 (January – June 2022)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดทำวารสารพุทธมคค์ให้เกิดขึ้นในสำนักเรียน
2. เพื่อปรับปรุงและพัฒนาวารสารพุทธมคค์ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI
3. เพื่อให้มีวารสารที่ได้มาตรฐานสำหรับตีพิมพ์ผลงานของบุคลากรภายในและภายนอกสำนักเรียน

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) สำนักงานวารสารพุทธมคค์ ภูมิคุณแม่ชาล้ง
ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700
โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระเทพปัญญามุนี	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระราชติลก, ดร.	ประธานกรรมการบริหารการศึกษา
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.	เจ้าคณะแขวงบางพลัด
พระมหาสมาน ธมฺมวชิโร	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระมหาฉัตรชัย สุตตชโย, ผศ.ดร.	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาบุญนา ฐานวีโร, ผศ.ดร.	คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม
นาวาเอก ดร.นพตล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

บรรณาธิการวารสาร

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นายครรชิต มีซ่อง	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระมหาบุญนา ฐานวีโร, ผศ.ดร.	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูปลัดสุรจตุตถิ จันทมโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
พระมหาวิโรจน์ ญาณวีโร, ดร.	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระสุชุม สุขวฑฺฒโก, ผศ.	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร.	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหานรินทร์ สุรปญโญ, ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชญาณนท์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร.ประทีป พืชมงคลกลาง	คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผศ.ดร.ภาชิต สุขวรรณดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.บารมี อริยะเลิศเมตตา	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.พิเศษ ดร.สรวิษฐ์ วงษ์สอาด	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ดร.กฤตสุขิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ดร.บัวบุษรา อัครศรุตพิงค์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ธนศ เกษศิลป์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย	วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ดร.ธารินี กิตติกาญจน์โสภณ	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ดร.อรพรรณ สุชาติกุลวิทย์	นักวิชาการอิสระ ด้านศาสนาและปรัชญา
ดร.สมเจต หลวงกัน	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
ดร.กัญญากัญ แม็กกี้	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

ดร.สมเจต หลวงกัน	นายอริย์ชัย เลิศอมรไชยกิจ
นายสุขขาน มัถสัน	นางสาวพรทิพย์ พุทธิกิตติวงศ์

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลาฯ พุทธมณฑล นครปฐม 73170
โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

การบริหารจัดการวารสารในปี พ.ศ. 2565 นี้ เป็นปีที่ 7 โดยกองบรรณาธิการวารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ได้จัดการบทความทุกประเภทในวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI อย่างเคร่งครัดและเข้มข้นทุกขั้นตอน และในการประเมินคุณภาพบทความนั้น ทางกองบรรณาธิการวารสารได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกศูนย์วิจัยธรรมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ที่มีคุณวุฒิและคุณสมบัติที่สอดคล้องกับเนื้อหาบทความเป็นผู้ประเมินเป็นหลัก เพื่อให้ได้บทความที่จะเผยแพร่ในวารสารที่มีมาตรฐานที่สุด

วารสารพุทธมัตถ์ฉบับนี้ได้นำเสนอผลงานของนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. สรรณาด้านอาชีพต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับฉบับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ (Career competencies towards the teaching of vocational skills in schools of compulsory education pilot the teaching profession) โดย สมชัย ขวลิทธาตามหาวิทยาลัยธนบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1. การศึกษาวิธีการและกระบวนการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2. การศึกษาสมรรถนะด้านอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับฉบับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ในภาพรวมมีสมรรถนะอยู่ในระดับมาก 3. การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับฉบับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. การบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพเพื่อจัดการเรียนการสอนโรงเรียนมาตรฐานสากล ระดับมัธยมศึกษา (Management through the quality system to manage the learning and teaching in world-class standard school, Secondary Level) โดย สมชัย ขวลิทธาตามหาวิทยาลัยธนบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1. การดำเนินการตามแนวทางการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก 2. กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล พบว่า ในภาพรวมครูโรงเรียนมาตรฐานสากล มีการปฏิบัติด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก 3. คุณลักษณะของนักเรียนที่เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติทุกรายวิชา 4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะ 4.1 ความคิดเห็นการบริหารจัดการระบบคุณภาพเป็นรูปแบบที่ดีมาก 4.2 สภาพปัญหาการทำงานของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกัน 4.3 ความต้องการควรมีการจัดทำคู่มือการบริหารจัดการระบบคุณภาพให้มีความเข้าใจง่าย 4.4 ข้อเสนอแนะ ควรมีการพัฒนาให้โรงเรียนทุกขนาดเป็นมาตรฐานสากล

3. คุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร (QUALITY OF LIFE OF DISABLED PERSONS IN NONG WAENG SUBDISTRICT MUNICIPALITY WANON NIWAT DISTRICT SAKON NAKHON PROVINCE) โดย กุสิสรา พูลสวัสดิ์ และ สุปิ่น สมสารหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิษณุพนธ์ิต ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.21$,

S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านจิตใจ ($\bar{x}=3.92$, S.D.= 0.73) รองลงมา คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}=3.70$, S.D.= 0.66) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{x}= 3.01$, S.D.= 0.26) การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแขวงอำเภอดุสิต จังหวัดสกนกรโดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยภาพรวมพบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกัน แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแขวงอำเภอดุสิต จังหวัดสกนกร ได้แก่ จัดอบรมการบำบัดทางแพทย์แผนไทยเบื้องต้นให้แก่คนพิการเพื่อบริการตนเอง ในชุมชนของตนเอง กรณีเจ็บป่วยเล็กน้อยหรือการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

4. การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี (GOOD GOVERNANCE MANAGEMENT OF NAM SOM SUB-DISTRICT MUNICIPALITY, NAM SOM DISTRICT, UDON THANI PROVINCE) โดย วิไลวรรณ เรืองโสม และ บุญเหลือ บุปผามาลา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิษณุพนธ์ิต ผลการวิจัย พบว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}= 4.20$, S.D.= 0.12) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักประสิทธิภาพ ($\bar{x}= 4.27$, S.D.= 0.34) รองลงมา คือ ด้านหลักความเสมอภาค ($\bar{x}= 4.26$, S.D.= 0.37) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านหลักประสิทธิผล ($\bar{x}= 4.12$, S.D.= 0.31) การเปรียบเทียบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวมพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกันมีความเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม ไม่แตกต่างกัน

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติดในพื้นที่อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด (FACTORS AFFECTING DRUG USE IN THE AREA PATHUM RAT DISTRICT ROI ET PROVINCE) โดย วศินรัตน์ ชารีวัน และ สุปิ่น สมสาร หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิษณุพนธ์ิต ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}= 3.40$, S.D.= 0.68) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านครอบครัว ($\bar{x}= 3.48$, S.D.= 0.80) รองลงมาคือปัจจัยด้านสังคม ($\bar{x}= 3.36$, S.D.= 0.86) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ($\bar{x}= 3.35$, S.D.= 0.71) การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติดในพื้นที่อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยภาพรวมพบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษาไม่แตกต่างกัน

6. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล (The Management of Cultural Tourist Site in the Periphery Central Region) โดย พระมหาบุญไทย ปุณณมโน (ดัววงศ์) พระสุทธิสารเมธี บุญร่วม คำเมืองแสน และ กฤตสุขิน พลเสน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า สภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลพอสรุปได้ดังต่อไปนี้ (1) สภาพของแหล่งท่องเที่ยวขาดการดูแลรักษา ขาดการฟื้นฟู ปล่อยให้เสื่อมโทรมไปตามสภาพ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะเป็นคนในท้องถิ่น ที่มาในเวลาที่มีงานเทศกาล เมื่อไม่มีงานก็จะปล่อยให้

สภาพเสื่อมโทรม อีกปัญหาหนึ่งที่มักจะประสบในลักษณะเดียวกัน คือ ด้านการจัดการเรื่องขยะซึ่งแต่ละแห่งเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมักจะทิ้งขยะไว้ให้เป็นปัญหาของชุมชน ซึ่งจะต้องเป็นภาระในการจัดเก็บขยะ (2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว บางแห่งไม่ค่อยสะดวกเพราะอยู่ห่างไกลจากชุมชน การเดินทางลำบากบางแห่งมีรถโดยสารเพียงวันละเที่ยว ทำให้ไม่เหมาะกับนักท่องเที่ยวประเภทที่ต้องใช้รถโดยสารยิ่งนักท่องเที่ยวจากต่างชาติดังมีปัญหามากเพราะหากจะเหมารถนำเที่ยวก็จะเพิ่มปัญหาด้านค่าใช้จ่ายมากขึ้น (3) สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล บางแห่งไม่ค่อยมีความน่าสนใจมากนัก นอกจากจะมีงานเทศกาล พอหมดงานก็ไม่มีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไป มีบ้างในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นตลาดน้ำ นักท่องเที่ยวจะมาเลือกซื้อสินค้า (4) สิ่งอำนวยความสะดวก ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลมีน้อยมาก ส่วนมากจะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทางการค้า ที่พักก็มีน้อย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มักจะเน้นที่การเดินทางไปกลับในวันเดียว ส่วนกิจกรรมที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวยังมีน้อย บางแห่งมีการล่องเรือแม่น้ำเจ้าพระยา ชมโบราณสถาน ชมวัดวาอาราม แต่ก็เป็นไปเพียงเวลาไม่นานนัก นักท่องเที่ยวต่างชาติที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติก็ยังไม่ค่อยมาเที่ยวบ้าง ส่วนหนึ่งเป็นรายการที่บริษัทท่องเที่ยวจัดให้ ส่วนที่จัดเองนั้นยังมีน้อย สรุปสภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล คือ ขาดการดูแลรักษา ขาดการฟื้นฟู ขาดการสานต่อจากรุ่นสู่รุ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวก็ยังไม่ค่อยสะดวก สิ่งดึงดูดความสนใจก็มีน้อย องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล เป็นการสังเคราะห์จากเอกสาร การลงพื้นที่และการสัมภาษณ์เชิงลึก จึงได้รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ “LAMIC : Model” มีที่มาและคำอธิบายดังต่อไปนี้ 1. L มาจากคำว่า Gracefulness Location สถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีความสะอาดเรียบร้อยมีความเหมาะสมเหมาะสมเจาะ มีความงดงาม และต้องถูกกาลเทศะตามสมควรแก่สถานที่นั้นๆ 2. A มาจากคำว่า Picturesque Attraction สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีความน่าดูน่าศึกษาน่าค้นหา มีความสะอาด สวยงามน่าเพลิดเพลิน 3. M มาจากคำว่า Good Governance Management การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล 4. I มาจากคำว่า Sustainable Impression หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องสร้างความประทับใจ สร้างความซาบซึ้ง ความตรึงใจให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 5. C มาจากคำว่า Cultural Heritage หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของประเทศในโอกาสต่อไป

7. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล (The Community Participation in Development of Cultural Tourist Site in the Periphery Central Region) โดย พระสุขุม สุขวาทโก พระมหาธำรงค์ ฐิตบุญโญ พระสุวรรณ สุขเมธบุญโญ ชนมกร ประไกร บัญชา ธรรมบุตร ณทิพรดา ไชยศิลป์ และ มงคล สารินทร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของสภาพของแหล่งท่องเที่ยวไม่ค่อยได้รับการฟื้นฟู ปล่อยให้ทรุดโทรมเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมากนัก บางแห่งแทบจะไม่ค่อยมีคนรู้จัก แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีปัญหาด้าน

ภัยธรรมชาติ ปัญหาด้านการคมนาคม และปัญหาด้านความสะอาด สรุปตามองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหา เลือกรื้อแก้ปัญห การตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวก็ยังไม่ชัดเจน เพราะประชาชนไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนร่วมมากนัก แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมอบเรื่องการแก้ปัญหและการตัดสินใจในการที่จะแก้ไข ปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้กับผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ซึ่งไม่ใช่คนในชุมชน 2) ด้านการดำเนินงานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การปฏิบัติงาน การแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่เหมาะสม การดำเนินการตามแผนงาน ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ค่อยเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การรับผลประโยชน์เป็นสิ่งที่ชุมชนคาดหวังจะได้รับจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ผลประโยชน์ต้องเป็นเรื่องของชุมชนมากกว่าจะเป็นผลประโยชน์ส่วนบุคคล ผลประโยชน์ของชุมชนยังมีน้อย ส่วนมากจะเป็นผลประโยชน์ส่วนบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง 4) ด้านการประเมินผล ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลน้อย การวางนโยบายในการพัฒนามีน้อยมาก บางแห่งไม่มีการสืบค้นข้อมูลของท้องถิ่น ขาดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ไม่มีส่วนร่วมในการเสนอผลการปฏิบัติงานและแนวคิดในการปรับปรุง องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการสังเคราะห์จากเอกสาร การลงพื้นที่และการสัมภาษณ์เชิงลึก จึงได้รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ “ROBP: MODEL”

8. การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในอจินไตยสูตร (Buddhist Analysis Principles as on A-Chintai Sutra) โดย พระครูวิสุทธิธรรมโสภิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปว่า พระพุทธศาสนามีสิ่งที่ไม่รู้มากมาย ในสิ่งที่ไม่รู้นั้น ก็มีสิ่งที่ควรคิดและไม่ควรคิด เรื่องที่ควรคิดนั้น พระพุทธเจ้าได้ตอบไปหลายๆ เรื่องแต่เรื่องที่ไม่ควรคิดนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าถ้าคิดต่อแล้ว จะมีผลเสียอย่างไร ท่านจึงละไว้เสีย พระพุทธองค์ทรงสอนว่า อย่าเพิ่งไปสนใจศึกษาเรื่องที่เรียกว่า อจินไตย คือ เรื่องที่ไม่ควรศึกษา ซึ่งมีอยู่ 4 อย่าง อันได้แก่ 1. เรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์ ซึ่งเป็นสมภาวะของพุทธะ 2. เรื่องที่เกี่ยวกับสมาธิสูงๆ ที่เชื่อกันว่ามีจริงและทำให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ได้ 3. เรื่องที่เกี่ยวกับการทำดีและชั่ว คือเมื่อทำดีหรือชั่วอย่างนี้แล้ว จะต้องได้รับผลตามที่ตำราว่าไว้ 4. เรื่องโลกๆ เช่น เรื่องนรกได้ดิน-สวรรค์บนฟ้า, ชาตีก่อน, ชาตินี้, ตายแล้วไปไหน, ใครสร้างโลก, เป็นต้น รวมทั้งเรื่องต่างๆ ของชาวโลกที่ไม่เกี่ยวกับเรื่อง การดับทุกข์ด้วย สาเหตุที่ไม่ให้สนใจเรื่องเหล่านี้ก็เพราะ เรื่องเหล่านั้นมันไม่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและปฏิบัติเพื่อดับทุกข์

9. รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (A MODEL OF INTEGRATIVE INTELLIGENCE ORGANIZATIONAL CLIMATE FOR SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION) โดย ณัฐการ บุญรักษา และ ชัดติยา ดั่งสำราญ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า (1) องค์ประกอบของรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพหุตัวแปรมี 8 องค์ประกอบ คือ กระบวนการทางปัญญา ภาวะผู้นำ ขวัญกำลังใจ การเรียนรู้ เทคโนโลยีทางการศึกษา สิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และความพึงพอใจในองค์กร (2) รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็น

พหุตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันทั้ง 8 องค์ประกอบ โดยมีค่าความสัมพันธ์กันในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ (3) รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 8 องค์ประกอบ ได้รับการประเมินและรับรองว่ามีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย ผ่านการประเมินคิดเป็น ร้อยละ 100

10. คุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น (QUALITY OF PUBLIC SERVICE OF UBOLRATANA DISTRICT OFFICE KHON KAEN PROVINCE) โดย ปิณณทัต สามิบัติ และ ชาญยุทธ หาญชนะ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิษณุบัณฑิต ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.78$, $S.D. = 0.54$) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ($\bar{x} = 3.87$, $S.D. = 0.71$) รองลงมาคือด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ ($\bar{x} = 3.77$, $S.D. = 0.73$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ ($\bar{x} = 3.29$, $S.D. = 0.68$) ผลการเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวม พบว่า ระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านเพศ อายุ และอาชีพ พบว่าไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ควรกำหนดระบบและกลไกการบริหารจัดการให้เหมาะสมและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่บริการ ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นใจในคุณภาพของการให้บริการ และยกระดับประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการให้บริการให้ดีขึ้น

11. อัตลักษณ์พระอรหันต์ในพุทธปรัชญา (Arahant's Identity in Buddhist Philosophy) โดย พูนศักดิ์ กมล วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปว่า พระอรหันต์ในพุทธปรัชญา คือ มนุษย์ผู้ฝึกตนตามกระบวนการพุทธปรัชญาสามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน ตามทัศนะทางพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงพระอรหันต์ คือ ผู้อยู่เหนืออำนาจของกิเลส ผู้บริสุทธิ์ ผู้รู้ตื่น แต่ในทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน พระอรหันต์ไม่จำเป็นต้องหลุดพ้นจากกิเลส แต่ยังคงมีความสงสัย แล้วยังเป็นผู้ที่ต้องฝึกตนเองเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทจึงหมายถึง ผู้ที่ไม่ยึดถือขั้น 5 ว่ามีตัวตนเป็นเขาเป็นเรา ส่วนอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ตามทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน หมายถึง ผู้เข้าถึงธรรมแต่ไม่ถึงขั้นหลุดพ้นจากสังสารจักรนี้ อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ทางพุทธปรัชญามหายาน ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อพระอรหันต์มากนัก แต่เน้นการเป็นพระโพธิสัตว์มากกว่าเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

12. ธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ของไทย: รูปแบบการบริหารความเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ปัจจุบันและการเชื่อมโยงสู่อนาคตบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Thai Small and Medium Businesses (SMEs): Risk Management Model That are Related to The Present Situation and The Link to The Future Based on The Sufficiency Economy

Philosophy) โดย สมชาย เบ็ญจวรรณ สาขาวิชาการเงินและการลงทุน มหาวิทยาลัยสยาม สรุปว่า รูปแบบและหลักการบริหารความเสี่ยงบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 2 ประการ คือ “หลักโออาซีเอ (ORCA) และปัจจัยที่ทำให้การนำกรอบการบริหารความเสี่ยงไปปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จ คือ วัตถุประสงค์ ความเสี่ยง การควบคุมภายใน และความสอดคล้องกัน และรูปแบบการบริหารความเสี่ยงบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย รูปแบบที่หนึ่ง รูปแบบการบริหารความเสี่ยงจากการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง รูปแบบที่สอง รูปแบบการสร้างความรู้ความเข้าใจความเสี่ยงตรงกัน รูปแบบที่สาม รูปแบบการบริหารความเสี่ยงที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รูปแบบที่สี่ รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลง รูปแบบที่ห้า รูปแบบการสื่อสารที่มีคุณภาพเชื่อมโยงกับกลยุทธ์ รูปแบบที่หก รูปแบบระบบการวัดผลการบริหารความเสี่ยงควบคู่กับกระบวนการด้านบุคลากร รูปแบบที่เจ็ด การฝึกอบรม การสร้างองค์ความรู้ และการวางกรอบความรับผิดชอบการบริหารความเสี่ยง และรูปแบบที่แปด การติดตามกระบวนการบริหารความเสี่ยง

13. หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ (Dharma Principles in Buddhism concerning Social Work) โดย ฉัตรสุตา ส่องแสงเจริญ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปว่า พุทธธรรมที่เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ คือ คำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้บรรลุประโยชน์ ที่เป็นจุดหมายของชีวิตที่เรียกว่า อัตถะ 3 ประการ ได้แก่ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาของชีวิตเป็นวิธีสังคมสงเคราะห์ให้บุคคลได้มา ซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายอย่างเพียงพอ เป็นการสงเคราะห์รายบุคคล 2) สัมปรายกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องต้นเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านสังคม เป็นการมุ่งสงเคราะห์เพื่อให้แก้ปัญหาส่วนสังคม 3) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจ วิธีนี้เป็นการดับปัญหาอย่างสิ้นเชิง วิธีนี้เป็นการดับปัญหาอย่างสิ้นเชิง ประการที่ 2 ในแง่ของหลักการสังคมสงเคราะห์ อัตถะ 3 ประการสอดคล้องกับหลักการสงเคราะห์ชุมชนตามแนวพุทธ ดังนี้ 1) อัตถะ 3 ประการเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ที่เป็นไปตามหลักเหตุผล หรือแก้ไขปัญหา ตามสาเหตุ เป็นวิธีการสงเคราะห์ทั้งในแง่ เศรษฐกิจ สังคม จิตใจอย่างสมดุลกัน 2) อัตถะ 3 ประการเป็นวิธีสังคมสงเคราะห์ที่ทุกคนต้องลงมือปฏิบัติเอง เป็นวิธีการแก้ไขที่ ค่อยเป็นค่อยไปตามความเหมาะสม เป็นการขจัดปัญหาทั้ง 3 ด้าน โดยมุ่งให้กับปัญหาได้ในที่สุด และเป็นประโยชน์แก่สังคมโดยรวม ดังนั้น อัตถะ 3 ประการจึงเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการสงเคราะห์ที่มุ่งให้เกิดผล เป็นการตอบสนองความต้องการของชีวิตและแก้ไขปัญหาของชีวิต ใน 3 ลักษณะ คือ 1 การแก้ไขปัญหาส่วนบุคคล 2 การแก้ไขปัญหาส่วนสังคม 3 การแก้ไขปัญหาส่วนจิตใจ เพราะมนุษย์มีกิเลสอยู่ในจิตใจ ถ้าจิตใจ ถูกครอบงำด้วยกิเลสแล้ว ก็จะส่งผลกระทบต่อสังคม เพราะพระพุทธศาสนา ยังมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขปัญหาสามารถมองได้จากหลักการของอริยสัจ 4 ลำดับไป

14. ความต้องการของผู้ปกครองกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร (Parents' Needs toward the Early Childhood Educational Management of the Early Childhood Development Center in Bueng Narang District, Phichit Province) โดย ธาณิ กิตติกาญจนโสภณ ศุภชัย ประศิริ และ อาริยา ภูวศิริวิวัฒน์ มหาวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า (1) ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลบึงนาราง มีความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กอยู่ในระดับมาก (2) ผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกันมีความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลบึงนาราง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ต้องการให้บุคลากรครูผู้ดูแลเด็กปฐมวัยมีมนุษยสัมพันธ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รักเด็กและพูดจาสุภาพ

15. เหตุผลในการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนุญ (Reason of Existence of Constitution) โดย อภิโชค เกิดผล และ กฤตสุขชิน พลเสน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สรุปว่า เหตุผลในการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนุญได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดทางปรัชญาในอดีตมาน้อยเพียงใด และจากการศึกษาพบว่าเกี่ยวกับประเด็นนี้ แนวคิดทางปรัชญาตะวันตกและแนวคิดทางพุทธปรัชญาต่างก็มีความสอดคล้องกันว่า การดำรงอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์อย่างสงบนั้นไม่ได้เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ความสงบสันติของสังคมมนุษย์เป็นสภาวะที่เกิดจากการตกลงกันให้สถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองการปกครองขึ้น ในแง่นี้เองรัฐธรรมนุญซึ่งเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการกำหนดอำนาจสูงสุดเกี่ยวกับระบอบการปกครองของรัฐสมัยใหม่ จึงเป็นผลผลิตของแนวคิดทางปรัชญาดังกล่าวข้างต้น ในฐานะที่เป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของมนุษย์ในยุคสมัยปัจจุบัน

16. รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ (PERSONNEL MANAGEMENT MODEL ACCORDING TO THE DOCTRINES OF BUDDHISM IN BUDDHIST UNIVERSITY) โดย เอกลักษณ์ เฟื่องพรหม สุพรรณิ สมานญาติ และ พระมหาสหัส ฐิตสาโร สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลการวิจัย พบว่า การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนา เป็นการนำหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ควบคู่กับการบริหารงานบุคคลโดยทั่วไปเพื่อให้การบริหารงานบุคคลนั้นเป็นไปในทิศทางที่สร้างสรรค์ คือเป็นไปเพื่อการแก้ปัญหา เพื่อความไม่เบียดเบียน เพื่อประโยชน์สุขต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในองค์กร ส่วนรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ POLC-2D CYCLE MODEL ประกอบด้วย 4 หลัก 2 ฐาน 4 วงจร ดังนี้ 4 หลัก ได้แก่ P-Planning : การวางแผน, O-Organizing : การจัดองค์กร, L-Leading : การนำ, C-Controlling : การควบคุม 2 ฐาน ได้แก่ ฐานคุณธรรมสำหรับการบริหารตนและการบริหารงานบุคคลตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ฐานที่ 1 (D1 - Dhamma1 = Aparihaniyadhamma) คือ อปริหานิยธรรม 7 เพื่อการบริหารงานบุคคล ฐานที่ 2 (D2 - Dhamma2 = Brahma Vihara Dharmas) คือ พรหมวิหารธรรม 4 เพื่อการบริหารตน 4 วงจร ได้แก่ ระบบการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ข้อบังคับของทางมหาวิทยาลัยว่าด้วย การบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ประกอบด้วย 1) การได้มาซึ่งบุคลากร 2) การบำรุงรักษาบุคลากร 3) การพัฒนาบุคลากร และ 4) การให้บุคลากรพ้นออกจากงาน

17. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพ ภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย (Guidelines for the Adaptive Leadership Development of Administrators of Professional Vocational

Education Institutions under New and Next Normal Situations in Eastern Region of Thailand) โดย ฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร์ สถาบันนวัตกรรมการศึกษา สมาคมส่งเสริมการศึกษาทางเลือก พงษ์ศักดิ์ ผกามาตย์ วิทยาลัยผู้ประกอบการสร้างสรรค์นานาชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล สถาบันนวัตกรรมการศึกษา สมาคมส่งเสริมการศึกษาทางเลือก และ จิรนนท์ ใหญ่ลายอง คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือการสร้างบารมี (2) การสร้างแรงบันดาลใจ (4) การมีกลยุทธ์และแสวงหาโอกาสในการปรับตัว (4) การสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมทางการศึกษา (5) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (6) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก (7) การสร้างบรรยากาศองค์กรและค่านิยมร่วมเชิงสร้างสรรค์ (8) การมีวิสัยภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (9) การกระตุ้นทางปัญญา และ (10) การพัฒนาทักษะอาชีพเชิงดิจิทัล ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาให้มีภาวะผู้นำแบบปรับตัวภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปเพื่อให้สามารถบริหารจัดการสถาบันการอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิระดับอาชีวศึกษาต่อไป

18. ปรัชญาธรรมกับพุทธศิลปะ (Philosophy, Dhamma, and Buddhism) โดย พระครูปลัดวรมหาวัฒน์ (ประโมณะกัณ) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปว่า ปรัชญาธรรมทางวัตถุจากพุทธศิลปะ กล่าวถึงงานพุทธศิลปะประเภทประติมากรรม คือ พระพุทธรูป การสร้างพระพุทธรูปมีคติ ความเชื่อมาจากการสร้างองค์แทนของพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ปรินิพพานมานานแล้ว พุทธศาสนิกชน ได้สร้างองค์แทนขึ้นมา เพื่อเคารพสักการะ กราบไหว้บูชา ลักษณะการสร้างมีความแตกต่างกัน เมื่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา มีการสะท้อนแนวคิดทางปรัชญาธรรมหลายประการเช่น ความบริสุทธิ์ สะอาดหมดจากกิเลสและกองทุกข์ ความหนักแน่น มั่นคง ความเมตตากรุณา ปรัชญาธรรมจากพระพุทธรูปสามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ได้ ส่วนการสร้างเจดีย์ สร้างสถูปต่างๆ สิ่งสำคัญคือเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ รวมถึงพระธาตุของพระอรหันต์ทั้งหลาย เพื่อให้คนได้กราบไหว้บูชา ก่อให้เกิดบุญกุศลในชีวิตแก่ตนเอง เพื่อความหลุดพ้น หรือการเข้าถึงพระนิพพาน เป็นเป้าหมายสำคัญ สัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงมุ่งเน้นเพื่อสะท้อนให้เห็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ส่วนปรัชญาธรรมจากงานจิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชาดก หรือเหตุการณ์ในพุทธประวัติ รวมถึงเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีของคนในสังคม เป็นภาพสะท้อนของปรัชญาสังคม ที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิต พุทธศิลปะนอกจากจะสะท้อน ปรัชญาธรรมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าของหลักธรรมสำคัญในทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย

19. ศึกษากลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของนิสิตชาวต่างชาติที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง (A Study of Strategies for Learning Thai as a Foreign Language of Foreign Students Studying In Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Main Campus) โดย กัญญ์วราพัชญ์ หอมชื่น วีระกาญจน์ กนกกมลเสถ และ เมธาพันธ์ โพธิ์ธีรโรจน์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า 1. จากการศึกษากล

ยุทธการการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของนิสิตชาวต่างชาติ ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง พบว่า 1) นิสิตชาวต่างชาติ ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยตรง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 2) นิสิตชาวต่างชาติ ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยอ้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.95 2. จากการเปรียบเทียบผลการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า 1) นิสิตชาวต่างชาติใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยตรง ที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และประเทศภูมิลำเนา แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยโดยตรง ไม่แตกต่างกัน นิสิตชาวต่างชาติที่มีอายุ แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยตรง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 2) นิสิตชาวต่างชาติใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยอ้อม ที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และประเทศภูมิลำเนา แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยโดยตรง ไม่แตกต่างกัน นิสิตชาวต่างชาติที่มีอายุ แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยอ้อม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

20. รูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ (BUDDHIST INTEGRATIVE WISDOM TRANSFORMATION MODEL IN BUSINESS ADMINISTRATION) โดย อลิศา ริมดุสิต พระเทพปวรเมธี และ พระสุธีรัตนบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า องค์ความรู้ของผู้บริหารธุรกิจนั้น แม้มีบริบทของธุรกิจแตกต่างกันแต่มีผลกระทบถึงสภาพปัญหาในการบริหารธุรกิจทำนองเดียวกัน และได้ดำเนินการบริหารธุรกิจอย่างเป็นระบบสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาและธุรกิจประสบความสำเร็จด้วยหลักการ 6 ประการคือ (1) การสร้างความมั่งคั่งให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (2) การส่งเสริมศักยภาพบุคลากร (3) การสร้างความปลอดภัยและความประหยัด (4) การมีวิสัยทัศน์และการสื่อสารที่ชัดเจน (5) การแสวงหาโอกาส และ(6) การปรับระบบการทำงานให้เหมาะสมและทันสมัย จากการศึกษาการบูรณาการหลักธรรมจากประสบการณ์ของพระสงฆ์ผู้นำในสังคมไทยและหลักการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการของนักบริหารธุรกิจพบว่า รูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการบริหารธุรกิจในสภาพการณ์เปลี่ยนแปลง หรือ “WISDOM Model” เป็นกรอบ ความคิดเชิงกระบวนการที่เป็นการมีปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยสำคัญคือ การสร้างความมั่งคั่ง การสร้างความรู้การใช้ปัญญา การสร้างความปลอดภัยและความประหยัด การมีวิสัยทัศน์และการสื่อสารที่ชัดเจน การสร้างโอกาส และการสร้างระบบการบริหารที่เหมาะสมและทันสมัย เป็นรูปแบบที่มีพลวัตแบบเป็นวงกลมที่มีลักษณะปฏิสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างปัจจัยทางปัญญา ส่วนย่อยและการบูรณาการทางปัญญาส่วนรวม ซึ่งการทำความเข้าใจปัจจัยทางปัญญาส่วนย่อยให้พิจารณาที่การบูรณาการทางปัญญาส่วนรวมประกอบ และการทำความเข้าใจการบูรณาการทางปัญญาส่วนรวมให้พิจารณาปัจจัยทางปัญญาส่วนย่อยประกอบและการเปลี่ยนแปลงการบูรณาการทางปัญญาส่วนรวมมีการพัฒนาระดับเป็นเกลียวตามการเรียนรู้และประสบการณ์

21. การพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิค บาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (DEVELOPMENT OF LEARNING PACKAGE ON SOLVING ADDITION AND SUBTRACTION PROBLEMS BY USING POLYA THEORY WITH BAR MODEL TECHNIQUE FOR PRATHOMSUKSA 4 STUDENTS) โดย ศุภลักษณ์ ไพรวงษ์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ผลการวิจัย พบว่า (1) ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิค บาร์โมเดล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ 75.10/75.29 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด (2) ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 0.6491 สูงกว่าสมมติฐานที่กำหนดไว้ หมายความว่านักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นร้อยละ 64.91 และ (3) นักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาใน แต่ละด้านพบว่าความพึงพอใจอยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านครูผู้สอน และด้านเนื้อหา สำหรับด้านที่พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล

22. พรหมวิหาร 4 กับบทบาทและสิทธิสตรี (The Principles of Brahmaviharas and Women's Rights) โดย พระครูรัตนกรวิสุทธิ์ พระครูสังฆวิสุทธิคุณ และ พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ระยอง สรุปว่า สตรีหรือผู้หญิงนั้นล้วนแต่มีความสำคัญกับสังคมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในหลายๆครั้งสตรีเหล่านี้ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ถูกคุกคามทางเพศ เผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว ไม่ได้มีโอกาสและสิทธิในบางประการ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ 1. เพื่อศึกษาหลักพรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วย ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มาประยุกต์ใช้กับสังคมให้เกิดการปฏิบัติต่อสตรีด้วยความเมตตา กรุณา และมีมุทิตาในการแสดงความยินดีในการทำหน้าที่ของสตรี ในการวางใจเป็นกลางในการให้สตรีทำหน้าที่ต่างๆเพื่อส่วนรวม รวมถึงเป็นการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาคล่อมเกลางจิตใจของคนในสังคม 2. เพื่อศึกษาเรื่องบทบาทและสิทธิของสตรี ที่มีต่อสังคม มากขึ้น ในทางกลับกันสตรีเหล่านั้นควรนำหลักพรหมวิหาร 4 มาพัฒนาสังคมเช่นกัน ด้วยการใช้ความเมตตาและกรุณา เพื่อแสดงความปรารถนาดีและพัฒนาสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น รวมถึงมีมุทิตาในการแสดงความยินดี โดยไม่นำอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมากระทบต่อการช่วยเหลือหรือตัดสินคนอื่น รวมถึงการมีอุเบกขาความเป็นกลางในยอมรับความจริงและข้อจำกัดบางประการของสตรี 3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ให้สอดคล้องกับบทบาทและสิทธิของสตรีเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทั้งสิทธิ เสรีภาพ และความยุติธรรมต่อสตรี รวมถึงการยอมรับข้อจำกัดบางประการของสตรีเพื่อ ส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทที่สำคัญ เข้าถึงโอกาสและสิทธิต่างๆเพื่อเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาสังคมและประเทศต่อไป

23. สิทธิสตรีกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย (Women's Rights and Democratization) โดย พระมหาวุฒิชัย วุฑฒิชโย พระมหาบุญรอด อมรทตฺโต กฤษณะ เขียวเวช และ พระครูเกษมอรรธากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ระยอง สรุปว่า บทควมวิชาการเรื่องสิทธิสตรีกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการ ศึกษาสิทธิเสรีภาพของสตรีในภาคประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย กับสิทธิของสตรีทางการเมือง

ภายใต้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย จากบทความชี้ให้เห็นว่าสิทธิสตรีในภาคประชาชนยังคงถูกจำกัดสิทธิในบางประเทศ เช่น สตรีไม่สามารถเข้ารับการศึกษ ไม่สามารถแสดงความคิดเห็น ไม่สามารถ เข้าศาสนาบางแห่ง รวมถึงสถานะของสตรีเป็นรองจากบุรุษ ในทางกลับกันบางประเทศสตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษทั้งในด้านการศึกษา หน้าที่การงานและเสรีภาพในการดำรงชีวิต อันเนื่องมาจากการยอมรับของสังคมในเรื่องความเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามสิทธิสตรีในการเป็นผู้นำประเทศในการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย พบว่าสตรีบางส่วนสามารถก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งสำคัญในระดับผู้นำประเทศได้ โดยสตรีบางท่านสามารถดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลายาวนานและบางท่านได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่ง 2-3 สมัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการเป็นผู้นำและการมีบทบาททางการเมืองของสตรี แต่อย่างไรก็ดีสังเกตได้ว่าสัดส่วนทางการเมืองระหว่างบุรุษกับสตรี พบว่าสตรีดำรงตำแหน่งทางการเมืองน้อยกว่าบุรุษถึง 3 เท่า ทั้งนี้ปัญหาของสิทธิสตรีล้วนเกิดจากค่านิยม ความเชื่อและการยอมรับความสามารถของสตรีในสังคม ทำให้สตรีไม่มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ ดังนั้นบทความวิชาการชิ้นนี้ได้เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมสิทธิสตรี นั้นควรเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนทัศนคติทางสังคม ให้ความสำคัญกับสิทธิสตรีมากขึ้น อีกทั้งควรระบุตำแหน่งที่นั่งของสตรีที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง พร้อมทั้งสนับสนุนให้สตรีก้าวมาเป็นผู้นำประเทศด้วย เพื่อความเท่าเทียมกันทางเพศและความเท่าเทียมในสิทธิมนุษยชน

24. การศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ศิลปกรรมในพุทธศาสนาของนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน : กรณีศึกษาวัดถ้ำอชันดา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย (A comparative study of Buddhist teachings resulting in the concept of creative designs of Buddhist artworks in Theravada and Mahayana Buddhism : A case study of Ajanta caves in Maharashtra state, Republic of India) โดย บวรรัตน์ คมเวช สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่ามีหลักธรรมคำสอนในนิกายเถรวาทและนิกายมหายานที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาให้มีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างมีพัฒนาการร่วมกัน โดยหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทและมหายานให้มีลักษณะเหมือนกัน ได้แก่ พุทธประสงค์ให้พุทธบริษัทหมั่นปฏิบัติธรรมถวายเป็นพุทธบูชาจักได้อานิสงส์สูงสุดและเพื่อให้พุทธศาสนามั่นคงสถาพรสืบต่อไป, พุทธานุญาติให้ภิกษุจำพรรษาได้ในถ้ำคูหา, พุทธโอวาทให้พุทธบริษัทหมั่นจาริกสักการะเจดีย์เพื่อจักได้ไปสวรรค์, ไตรสิกขา คือ ทาน ศีล ภาวนาและวิมุตตียัง จักสามารถไปนิพพานได้, สัมมาสมาธิในอริยสัจ4, ไตรลักษณ์, นิรมาณกาย, พุทธประวัติและชาดก, พุทธเกษตรของนิกายเถรวาท, ธรรมกายของนิกายเถรวาทและธรรมกายของนิกายมหายาน, การปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติและตถาคตรรรมของนิกายมหายานและหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทและนิกายมหายานให้มีความแตกต่างกันอย่างมีพัฒนาการร่วมกัน ได้แก่ การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า, พระยานิพุทธเจ้า, การให้ความสำคัญในการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์, สุขชาติพุทธเกษตรในแบบมหายาน, ธรรมกายและสัมโภคกายของมหายาน จะเห็นว่าในยุคเถรวาทหรือยุคแรก เน้นหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลให้ศิลปกรรมมีความงดงามบริสุทธิ์เรียบง่ายเพื่อการสื่อสารถึงนัยยะ

สำคัญของหลักธรรมคำสอนดั้งเดิมอย่างตรงไปตรงมาและรักษาแก่นแห่งสัจจะธรรมให้คงอยู่อย่างมั่นคงสืบไป ส่วนในยุคมหายานหรือยุคที่สอง นอกจากถือหลักธรรมคำสอนอันบริสุทธิ์ดั้งเดิมดังในยุคนครเวทร่วมกันแล้ว ยังเกิดแนวคิดในการออกแบบประยุกต์สร้างสรรค์เพื่อการอธิบายขยายความ แจกแจงใส่รายละเอียดเพิ่มเติม ลงไปในหลักธรรมคำสอนอย่างลึกซึ้ง ด้วยจินตนาการการออกแบบสร้างสรรค์และความสามารถในชั้นเชิงช่าง ทางศิลปะอันเยี่ยมยอดและเปี่ยมด้วยจิตอันบริสุทธิ์แห่งศรัทธาในสัจจะธรรมแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เท้าที่ศักยภาพอันสูงสุดของมนุษย์พึงกระทำได้

25. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (An Ecclesiastical Officials' Role in the Sangha Administration) โดย พระมหาอุทฺตมพิชาญ ทองจันทร์ นักศึกษาปริญญาเอก ร.ป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และ ภักดี โพธิ์สิงห์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สรุปว่า บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าจะทรงดูแลด้วยพระองค์เอง ทรงอยู่ในฐานะประมุขและทรงให้ความสำคัญเสมอภาคในการบัญญัติสิกขาบทต่างๆ พระองค์จะทรงทำท่ามกลางสงฆ์ สังฆกรรมต่างๆ ที่กระทำได้รับเสียงเอกฉันท์จากคณะสงฆ์จึงจะสามารถดำเนินต่อไป ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปอย่างรวดเร็วสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงทิ้งไว้เป็นมรดกมาถึงปัจจุบันก็คือ พระธรรมวินัยซึ่งจะเป็นหลักในการที่สถาบันสงฆ์จะใช้เป็นสื่อในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชาวโลกต่อไป และจะเป็นสิ่งกำหนดบทบาทหรือจุดยืนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับสังคมชาวโลกในปัจจุบันและอนาคต การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญต่อพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นที่ความเรียบร้อยดีงามของประเทศชาติเกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการของแต่ละชุมชน ฉะนั้น ความเรียบร้อยดีงามของพระสงฆ์ก็เกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในแต่ละระดับชั้นนั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษาถึงขอบข่ายของการบริหารงานนี้ ซึ่งหมายถึงงานทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ

**สมรรถนะด้านอาชีพต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพ
ในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ**
**Career competencies towards the teaching of vocational skills
in schools of compulsory education pilot the teaching profession**

สมชัย ขวลิทธาดา

Somchai Chavalitthada

มหาวิทยาลัยธนบุรี

Thonburi University

E-mail: dd2-vv2@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 24 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 12 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 12 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ 2. เพื่อศึกษาสมรรถนะด้านอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ 3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 4 กลุ่ม 1) ผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการ/ครูวิชาการ/ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี จำนวน 181 คน 2) ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีใน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 181 คน 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 839 คน 4) ผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 701 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยการศึกษาการบริหารจัดการการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพในภาพรวม พบว่า 1. การศึกษาวิธีการและกระบวนการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2. การศึกษาสมรรถนะด้านอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ในภาพรวมมีสมรรถนะอยู่ในระดับมาก 3. การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ความสำคัญ: สรรณะด้านอาชีพ, การจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพ, โรงเรียนการศึกษาภาคบังคับ

ABSTRACT

This research has objectives 1. To study the management of the teaching of vocational skills in schools of compulsory education pilot the teaching profession 2. To study the career competencies of students in Matthayom 3 in schools of compulsory education pilot the teaching profession 3. To study students and parents' satisfaction towards the teaching of vocational skills in schools of compulsory education pilot the teaching profession. Population can be divided into 4 groups. 1) Director/Deputy Director/Academic Teachers/the head teacher of Career and Technology subject total 181 people. 2) The teachers who teach in Career and Technology subject, Matthayom 3 total 181 people. 3) Matthayom 3 students total 839 people. 4) Matthayom 3 students' parents total 701 people. The data was analyzed by frequency distributions, percentage, mean and standard deviation.

The result of the research: The study of the management of the teaching of vocational skills in schools of compulsory education pilot the teaching profession overall found that 1. The approaches and process of the management of the teaching of vocational skills overall performance was is high level 2. Career competencies of Matthayom 3 students in schools of compulsory education pilot the teaching profession overall competency was high level 3. Students and parents' satisfaction towards the teaching of vocational skills in schools of compulsory education pilot the teaching profession overall was high level.

Keywords: Career competencies, the teaching of vocational skills,
schools of compulsory education pilot

1. บทนำ

การพัฒนาประเทศมีทิศทางการบริหารจัดการประเทศภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว จึงเป็นการใช้จุดแข็งและศักยภาพที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ภายในประเทศที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตภาคเกษตร และการประกอบการของ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ขณะเดียวกัน จำเป็นต้องปรับตัวในการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลก และภูมิภาค ซึ่งประเทศไทยมีพันธกรณีภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ เพื่อสามารถใช้โอกาสที่เกิดขึ้นและเพิ่มภูมิคุ้มกันของทุนที่มีอยู่ในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม พร้อมก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแล้ว ยังมุ่งเตรียมเยาวชนให้ตระหนักรู้เกี่ยวกับความถนัด

และศักยภาพของตนเองให้เห็นคุณค่าของการทำงานเห็นความสำคัญและมีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ
ทักษะพื้นฐาน ทักษะด้านเทคโนโลยีและสามารถมองเห็นภาพอนาคตเกี่ยวกับอาชีพของตนเองได้

สำนักบริหารงานการศึกษาภาคบังคับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีบทบาทการ
ส่งเสริม สนับสนุน และประสานการจัดการศึกษาภาคบังคับ ให้ประชาชนได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง
รวมทั้ง ศึกษา วิเคราะห์ เสนอแนะ การกำหนดแนวทาง หรือนโยบายเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร และการ
พัฒนาประสิทธิภาพ การบริหารจัดการศึกษาภาคบังคับ โดยให้ผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับ
ใช้ความรู้ ทักษะ วิสัยทัศน์และเจตคติ ตลอดจนการสร้างเครือข่าย พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับผู้เรียนช่วง
อายุ 12 – 15 ปี ที่จะฝึกปฏิบัติการเรียนรู้ที่โรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะความรู้ ทักษะอาชีพ ทักษะ
ชีวิต ทักษะการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม มีจิต
สาธารณะและสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ที่จะส่งผลต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของผู้เรียน ตลอดจนส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและทักษะขั้นพื้นฐาน
โดยเน้นการพัฒนาทักษะด้านอาชีพให้สามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมและตระหนักใน
คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้นำองค์กรให้มีการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนา
ผู้เรียนให้มีคุณภาพและเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีรูปแบบกระบวนการบริหารที่เปิดโอกาส
ให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบทั้งด้านการให้ความร่วมมือขององค์กรภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนา
คุณภาพการศึกษา เป็นผู้บริหารมืออาชีพ รู้จักแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนางาน รวมทั้งติดตาม
ประเมินผลความก้าวหน้า ความสำเร็จของโครงการหลังเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ
ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับ นำร่องการสอน
ทักษะอาชีพ
2. เพื่อศึกษาสมรรถนะด้านอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการ
สอนทักษะอาชีพ
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพใน
โรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรในการวิจัย แบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่
 - 1.1 ผู้บริหาร/รองผู้บริหารหรือครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี โรงเรียน
การศึกษาภาคบังคับ ที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 364 คน
 - 1.2 ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับที่ได้รับ
คัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 364 คน

1.3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนอาชีพทั้งหมดในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ 364 โรงเรียน จำนวน 1,092 คน

1.4 ผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนอาชีพทั้งหมดในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ 364 โรงเรียน จำนวน 1,092 คน

2. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

2.1 ผู้บริหาร รองผู้บริหารหรือครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี โรงเรียนการศึกษาภาคบังคับ ที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample size) โดยการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 181 คน

2.2 ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample size) โดยการเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 181 คน

2.3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนอาชีพทั้งหมดในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 839 คน

2.4 ผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 701 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาการบริหารจัดการการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพใน 7 ประเด็น ได้แก่

1) วิธีการและกระบวนการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพ

2) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพ

3) กลุ่มอาชีพที่โรงเรียนจัดการเรียนการสอน

4) เครือข่ายความร่วมมือในการสอนทักษะอาชีพ

5) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสอนทักษะอาชีพ

6) สมรรถนะด้านอาชีพของนักเรียน

7) ความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับแกนนำการสอนทักษะอาชีพ

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหาร รองผู้บริหาร หรือครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี จำนวน 181 คน ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 181 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนอาชีพทั้งหมดในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ จำนวน 839 คน และผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพ จำนวน 701 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่าง

ส่วนขั้นตอนการวิจัยมีดังนี้

1. ศึกษาวิจัยข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร
2. กำหนดขอบข่ายแนวทางการดำเนินการ
3. กำหนดกรอบการดำเนินงานพัฒนาเครื่องมือที่ต้องใช้เก็บรวบรวมข้อมูล
4. เก็บรวบรวมข้อมูล
5. วิเคราะห์ข้อมูล
6. สรุปและเขียนรายงานการวิจัย

5. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นแบบสอบถาม โรงเรียนการศึกษาภาคบังคับที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนนำร่องการสอนทักษะอาชีพประจำเขตพื้นที่การศึกษาตอบแบบสอบถาม

6. วิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การประเมินประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่

- 1) การบริหารจัดการการเรียนการสอนอาชีพในโรงเรียน (Process)
- 2) ด้านผลผลิต (Product) และ
- 3) ผลกระทบ (Impact)

7. สรุปผลการวิจัย

การสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ” สรุปผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาวิธีการและกระบวนการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพ ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านวิธีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพ รองลงมาคือ ด้านกระบวนการดำเนินการพัฒนาทักษะอาชีพของโรงเรียน โดยประเด็นด้านวิธีการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ มีการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพโดยการจัดประสบการณ์ที่เน้นการปฏิบัติจริง ส่วนประเด็นด้านกระบวนการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ มีการจัดทำปฏิทิน กำหนดตารางสอน คาบเวลา และกิจกรรมที่ชัดเจน

ผลการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ พบว่าในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า รูปแบบที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ รูปแบบที่ 1 การทำงานระหว่างเรียน รองลงมาคือรูปแบบที่ 3 โครงงานอาชีพอิสระ ส่วนรูปแบบที่ 2 โรงงานในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ผลการวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพที่โรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพเปิดสอนใน 4 กลุ่มงาน คือ กลุ่มงานบ้าน (งานบ้านในวิถีชีวิตประจำวัน) กลุ่มงานเกษตร (งานเกษตรธรรมชาติ) กลุ่มงานช่าง และกลุ่มงานบริการ (งานอุตสาหกรรมบริการ) นั้น เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มงานพบว่า กลุ่มงานบ้าน (งานบ้านในวิถีชีวิตประจำวัน) ที่เปิดจัดการเรียนการสอนมากที่สุด คือ งานแปรรูปอาหาร คิดเป็นร้อยละ 73.80 กลุ่มงานกลุ่มอาชีพงานเกษตร (งานเกษตรธรรมชาติ) ที่จัดการเรียนการสอนมากที่สุดคือการปลูกผักสวนครัว คิดเป็นร้อยละ 73.20 กลุ่มงานช่างที่จัดการเรียนการสอนมากที่สุดคืองานช่างคอมพิวเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 48.10 และกลุ่มงานบริการ (งานอุตสาหกรรมบริการ) ที่จัดการเรียนการสอนมากที่สุดคืองานบริการตัดผมชาย คิดเป็นร้อยละ 44.1

ผลการศึกษาเครือข่ายความร่วมมือในการสอนทักษะอาชีพซึ่งประกอบด้วย 4 หน่วยงานคือ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และองค์กรท้องถิ่น/กลุ่มบุคคล นั้น เมื่อพิจารณาเป็นรายหน่วยงานพบว่า หน่วยงานภาครัฐที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือมากที่สุดคือสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด/อำเภอ คิดเป็นร้อยละ 59.00 ส่วนหน่วยงานภาคเอกชนที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือมากที่สุดคือสถานประกอบการในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 91.30 สถาบันการศึกษาที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือมากที่สุดคือวิทยาลัยเทคนิค คิดเป็นร้อยละ 51.70 และองค์กรท้องถิ่น/กลุ่มบุคคลที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือมากที่สุดคือภูมิปัญญาท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 73.50

ผลการวิจัยปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในภาพรวมพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านบุคลากร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการบริหารจัดการ

2. ผลการวิจัยสมรรถนะด้านอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับ นำร่องการสอนทักษะอาชีพ ในภาพรวมมีสมรรถนะอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้คือ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านที่ 5 ใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานอย่างคุ้มค่า รองลงมาคือด้านที่ 2 ทักษะการทำงานกลุ่ม/ร่วมกับผู้อื่น ด้านที่ 4 มีทักษะการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาการทำงาน ด้านที่ 6 อภิปรายขั้นตอนการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านที่ 3 ตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และด้านที่ 1 วิเคราะห์ขั้นตอนการทำงาน ตามลำดับ

3. ผลการวิจัยความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพ ในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ พบว่า

3.1 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้คือ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านที่ 3 การนำความรู้ไปใช้ รองลงมาคือด้านที่ 2 บุคลากร ด้านที่ 4 วัสดุ อุปกรณ์ และอาคารสถานที่ ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วม และด้านที่ 1 การบริหารจัดการ

3.2 ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาศาตบั้งคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับได้ดังนี้คือ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านที่ 3 การนำความรู้ไปใช้ รองลงมาคือ ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วม ด้านที่ 4 วัสดุ อุปกรณ์ และอาคารสถานที่ ด้านที่ 2 บุคลากร และด้านที่ 1 การบริหารจัดการ

8. อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยการบริหารจัดการ การสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาศาตบั้งคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ ในภาพรวมพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ วิธีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพด้วยวิธีการสอนแบบโครงงานอย่างชัดเจน

2. ผลการวิจัยสมรรถนะด้านอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนการศึกษาศาตบั้งคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพในภาพรวม พบว่า สมรรถนะด้านอาชีพของนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานอย่างคุ้มค่าและค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการวิเคราะห์ขั้นตอนการทำงาน

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาศาตบั้งคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ

3.1 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาศาตบั้งคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การนำความรู้ไปใช้ และค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ การบริหารจัดการสอดคล้องกับงานวิจัยของ เตือนใจ อารีโรจนกุล (2557) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อสายอาชีพของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพและบริหารธุรกิจ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อสายอาชีพของนักเรียน ปัจจัยด้านตัวผู้เรียนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีการตั้งเป้าหมายของตนเองในอนาคตไว้อย่างชัดเจนแล้วว่าจะประกอบอาชีพอะไร จึงได้ตัดสินใจเลือกตามอาชีพที่ตนเองได้กำหนดไว้ในอนาคต

3.2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาศาตบั้งคับนำร่องการสอนทักษะอาชีพ พบว่าผู้ปกครองมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การนำความรู้ไปใช้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การบริหารจัดการสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พะนากร มีภูคำ (2555) พบว่าผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี ด้านประโยชน์จากการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทวี อุปสุชิน (2554) พบว่าผู้ปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีความคิดเห็นในด้านผลที่เกิดกับนักเรียนในด้านอาชีพโดยภาพรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่กำหนด

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะ

1.1 โรงเรียนควรมีการจัดหลักสูตรการศึกษาและกระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ ตลาดแรงงานในปัจจุบัน เพื่อผู้เรียนจะได้มีการกำหนดเป้าหมายอาชีพของตนเองในอนาคตได้

1.2 ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และนักเรียน ควรเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนทักษะอาชีพ

1.3 ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และนักเรียน ควรมีการศึกษาข้อมูลตลาดแรงงาน เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการเลือกศึกษาต่อ

1.4 โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ ครู นักเรียนผู้เกี่ยวข้อง ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานในสถานประกอบการต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการเลือกศึกษาต่อและนำไปใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป

1.5 ควรมีการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการ ศึกษาในการให้นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการฝึกงานในสถานประกอบการต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการสอนทักษะอาชีพในโรงเรียนการศึกษาศาตบัค

2.2 ควรมีการวิจัยการสอนทักษะอาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาในสังกัดต่าง ๆ

2.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนทักษะอาชีพเพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อคุณภาพของผู้เรียน

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). นโยบายสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐานปี งบประมาณ 2558. กรุงเทพฯ ฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จรัสลักษณ์ รัตนพันธ์. (2557). ทำอย่างไรเมื่อได้สอนเด็กพิเศษ. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.

เตือนใจ อารีโรจนกุล. (2557). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาศายอาชีพของนักเรียนระดับชั้น

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1. วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพและบริหารธุรกิจ จังหวัดเชียงใหม่.

พะนากร มีภูคา. (2555). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษา โรงเรียนบ้านดอน

ราษฎร์ ดำรงวิทย์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครเขต 1. การค้นคว้าอิสระศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

ทวี อุปสุชิน. (2554). รายงานการประเมินโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านอาชีพของนักเรียน

ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน

เขต 1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1.

ทิตนา แคมมณี. (2550). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนัย วงศ์สุวคันธ. (2555). การพัฒนารูปแบบความร่วมมือในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 7(20): 23-24.

สำนักงานสถิติแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). ข้อมูลพื้นฐานด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ ฯ: กรมทรัพยากรน้ำ.

การบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพเพื่อจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนมาตรฐานสากล ระดับมัธยมศึกษา

Management through the quality system to manage the learning and
teaching in world-class standard school, Secondary Level

สมชัย ชวลิตธาดา

Somchai Chavalitthada

มหาวิทยาลัยธนบุรี

Thonburi University

E-mail: dd2-vv2@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 24 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 12 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 12 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการด้วยระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล 3. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของนักเรียน ที่เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก 4. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล การวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ประชากรได้แก่ โรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 517 โรงเรียน ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และครูที่รับผิดชอบงานการบริหารจัดการตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 คน รวมโรงเรียนละ 4 คน จำนวนทั้งสิ้น 2,068 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 220 โรงเรียน ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และครูที่รับผิดชอบงานการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 คน รวมโรงเรียนละ 4 คน จำนวนทั้งสิ้น 880 คน

ผลการวิจัย พบว่า 1. การดำเนินการตามแนวทางการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก 2. กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล พบว่า ในภาพรวมครูโรงเรียนมาตรฐานสากล มีการปฏิบัติ

ด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก 3. คุณลักษณะของนักเรียนที่เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติทุกระดับวิชา 4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะ 4.1 ความคิดเห็นการบริหารจัดการระบบคุณภาพเป็นรูปแบบที่ดีมาก 4.2 สภาพปัญหาการทำงานของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกัน 4.3 ความต้องการควรมีการจัดทำคู่มือการบริหารจัดการระบบคุณภาพให้มีความเข้าใจง่าย 4.4 ข้อเสนอแนะ ควรมีการพัฒนาให้โรงเรียนทุกขนาดเป็นมาตรฐานสากล

ความสำคัญ: บริหารจัดการระบบคุณภาพ, โรงเรียนมาตรฐานสากล, ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา

ABSTRACT

This research has objectives to 1. Study the management process through the quality system according to the criteria for quality award of the Office of the Basic Education Commission, 2. Study the teaching and learning process compared with international standards, 3. Study the students' attribute which excellence in bilingual, advance in thinking, creative production and responsible to the global society, 4. Study the opinions of problems, needs and suggestions in operating the world-class standard school. The research was a mixture of quantitative and quality data, analyzed by using the statistic, mean and standard deviation. Population is from the world-class standard schools, total 517 schools. Respondents are the director, the deputy director and 2 teachers who are responsible for the management according to the criteria for quality award of the Office of the Basic Education Commission. Total 4 people from each school. The final amount is 2,068 people. Sample group is 200 world-class standard schools. Respondents are the director, the deputy director and 2 teachers who are responsible for the management according to the criteria for quality award of the Office of the Basic Education Commission. Total 4 people from each school. The final amount is 880 people.

The result of the research found that 1. The management process through the quality system is in high level 2. The teaching and learning process compared with international standards found that the teachers' overall performance in world-class standard schools is in high level 3. The students' attribute which excellence in academics has the mean higher than the national's mean in every subject. 4. The opinions of problems, needs and suggestions 4.1 Opinions, the management through the quality system was an excellent pattern. 4.2 Problems, the style of work of each school are different. 4.3 Needs, there should be the manual of management through quality system that is easy to understand 4.4 Suggestions, there should be the development of every school to become the world-class standard school.

Keywords: Quality management, International standard school, The opinions of problems

1. บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีปกติสุขและสามารถพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของประเทศในทุก ๆ ด้าน (เอกวิทย์ มั่งอะนะ และ จิตติมา วรรณศรี, 2559) การเตรียมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันการศึกษาให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากลจึงถือว่ามี ความสำคัญอย่างยิ่ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในมาตรา 49 ว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมี คุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายและมาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อ หน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

การดำเนินงานของโรงเรียนมาตรฐานสากลจะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีการพัฒนาหลายมิติไป พร้อมกัน โดยจะต้องดำเนินการทั้งระบบ คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการบริหาร จัดการ (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2555) มีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนสู่ความ เป็นพลโลก 5 ประการ คือ เป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ประดิษฐ์งานอย่าง สร้างสรรค์ และร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) ซึ่งการ ขับเคลื่อนโรงเรียนให้มีคุณภาพตามหลักการของโรงเรียนมาตรฐานสากลนั้น โรงเรียนจะต้องดำเนินการ ดังนี้

1) ยกระดับการจัดการเรียนการสอนให้เทียบเคียงมาตรฐานสากล หรือมาตรฐานของประเทศชั้นนำที่มี คุณภาพการศึกษาสูง โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนทางด้านสติปัญญา ความสามารถ และความถนัด มีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการเพิ่มพูนศักยภาพของผู้เรียน ส่งเสริมพหุปัญญาของผู้เรียน บนพื้นฐานของ ความเข้าใจและรู้ใจ มีการใช้กระบวนการคัดกรองในระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้สามารถ พัฒนาไปสู่จุดสูงสุดแห่งศักยภาพ โดยให้ความสำคัญกับการฝึกทักษะภาษาอังกฤษอย่างเข้มข้นเพื่อต่อยอด ความรู้ที่ได้จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 และจัดให้ผู้เรียนได้เรียนภาษาต่างประเทศ ที่ 2 อีกหนึ่งภาษาให้แก่ผู้เรียนและสาระวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ เรียกว่า “บันได 5 ขั้นของการพัฒนาผู้เรียนสู่มาตรฐานสากล ได้แก่ การตั้งคำถาม/สมมติฐาน การสืบค้น ความรู้และสารสนเทศ การสร้างองค์ความรู้ การสื่อสารและนำเสนออย่างมีประสิทธิภาพ การบริการสังคมและ จิตสาธารณะ

2) ยกระดับการบริหารจัดการของโรงเรียนให้มีการบริหารด้วยระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัล คุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้พัฒนาศักยภาพของโรงเรียนเป็นไปตาม มาตรฐานสากลหรือมาตรฐานของประเทศชั้นนำที่มีคุณภาพการศึกษาสูงทั้งหลาย

2. คำถามการวิจัย

1. โรงเรียนมีการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) อยู่ในระดับใด
2. โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนให้เทียบเคียงมาตรฐานสากลหรือมาตรฐานของประเทศชั้นนำที่มีคุณภาพการศึกษาสูงอยู่ในระดับใด
3. นักเรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายความเป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก อยู่ในระดับใด
4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของผู้บริหารและคณะครูเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล
3. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของนักเรียน ที่เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการสื่อสารสองภาษาล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก
4. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

วัตถุประสงค์ข้อ 1 การศึกษากระบวนการ การบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพ แห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประชากรได้แก่ โรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 517 โรงเรียน ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้อำนวยการ /รองผู้อำนวยการ และครูที่รับผิดชอบงานการบริหารจัดการตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 คน รวมโรงเรียนละ 4 คน จำนวนทั้งสิ้น 2,068 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 220 โรงเรียน โดยใช้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, p. 607 – 610 ; อ้างใน สุจิตรา บุญรัตนพันธุ์, 2534) และผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการ และครูที่รับผิดชอบงานการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 คน รวมโรงเรียนละ 4 คน จำนวนทั้งสิ้น 880 คน

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล ประชากรได้แก่ โรงเรียนในโครงการมาตรฐานสากล จำนวน 517 โรงเรียน และผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ ครู ผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ และรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โรงเรียนละ 6 คน รวมทั้งสิ้น 3,102 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

โรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 220 โรงเรียน และผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ และรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โรงเรียนละ 6 คน รวมผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 1,320 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้เรียน ได้แก่ ความเป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลงานอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก ประชากรได้แก่ โรงเรียนในมาตรฐานสากล จำนวน 517 โรงเรียน และผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ และรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โรงเรียนละ 6 คน รวมทั้งสิ้น 3,102 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 220 และผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ และรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โรงเรียนละ 6 คน รวมผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 1,320 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น

วัตถุประสงค์ข้อ 4 เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่ม ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และครูที่รับผิดชอบงานการบริหารจัดการระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนละ 8 คน จากโรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 7 โรงเรียน โดยเลือกโรงเรียนแบบเจาะจง รวมผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ทั้งสิ้น 56 คน ตามภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ (1) โรงเรียนนครสวรรค์ (2) โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ (1) โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย (2) โรงเรียนกัลยาณวัตร ภาคเหนือ จำนวน 1 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัยภาคใต้ จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ (1) โรงเรียนสตูลวิทยาและ(2) โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย

4.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล

2. ตัวแปร ได้แก่

2.1 ระดับการดำเนินการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ระดับการดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล

2.3. ระดับคุณภาพคุณลักษณะของนักเรียน ที่เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก

2.4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะการดำเนินงานโรงเรียน มาตรฐานสากล

4.3 ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนมาตรฐานสากล รุ่นที่ 1 และ รุ่นที่ 2 จำนวน 517 โรงเรียน

5. ขั้นตอนการวิจัย

1. การจัดเตรียมโครงร่างโดยกำหนดกรอบแนวคิด ด้วยวิธีการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากผู้รับผิดชอบ และจากศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2. การสร้างเครื่องมือ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องนำมากำหนดขอบเขตการวิจัย กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ และร่างแบบสอบถามและวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดำเนินการตรวจสอบเครื่องมือโดยการ Try Out คือแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความน่าเชื่อถือ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล จากแบบสอบถามและข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มด้วยวิธีการตรวจนับจำนวนและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับมาและประเด็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย

(1) ผู้บริหาร/รองผู้บริหารโรงเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากล

(2) ครูผู้สอน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS และการวิเคราะห์เนื้อหา จากข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์กลุ่ม

6. การเขียนรายงานการวิจัย ดำเนินการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาเขียนรายงานผลแล้วนำไปตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อปรับปรุงแก้ไข

6. สรุปผลการวิจัย

สรุปข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ตามลำดับ ดังนี้

1. กระบวนการ การบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าการดำเนินการตามแนวทางการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายหมวดพบว่า หมวดที่มีค่าเฉลี่ยการดำเนินการมากที่สุดคือ หมวด 2 กลยุทธ์ ส่วนหมวดที่มีค่าเฉลี่ยการดำเนินการน้อยที่สุดคือ หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้

2. กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล พบว่า ในภาพรวมครูโรงเรียนมาตรฐานสากล มีการปฏิบัติด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

2.1 ด้านการจัดการเรียนทั่วไปของครูมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

2.2. การจัดการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2.3 ด้านการจัดหลักสูตร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2.4 ด้านการวิจัยพัฒนาการเรียนการสอนระดับสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

3. คุณลักษณะของนักเรียนที่เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก

3.1 ด้านความเป็นเลิศวิชาการ ในด้านค่าเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน (O-NET) พบว่า

3.1.1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากลมีผลการทดสอบสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติทุกรายวิชา โดยมีผลต่างสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติในวิชาคณิตศาสตร์มากที่สุด และมีผลต่างค่าเฉลี่ยระดับชาติในวิชาวิทยาศาสตร์น้อยที่สุด

3.1.2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากลมีผลการทดสอบสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติทุกรายวิชา โดยมีผลต่างสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติในวิชาภาษาไทยมากที่สุด และผลต่างในวิชาภาษาอังกฤษน้อยที่สุด

3.2 ด้านสื่อสารสองภาษา ในภาพรวมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง

3.3 ด้านล้ำหน้าทางความคิด ในภาพรวมนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษา ปีที่ 6 มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง

3.4 ด้านผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ ในภาพรวมนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง

3.5 ด้านร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก ในภาพรวมนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษา ปีที่ 6 มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล

4.1 ด้านการบริหารจัดการระบบคุณภาพ

4.1.1 ความคิดเห็น เป็นรูปแบบที่ดีมาก โดยเฉพาะถ้าผู้บริหารหรือผู้นำนองค์กรเข้าใจกระบวนการทำงาน และนำไปสื่อสารทั่วทั้งองค์กรให้เข้าใจทั้งระบบ จะทำให้เกิดความเข้มแข็งมีการทำงานอย่างเป็นระบบ จะทำให้มีการพัฒนางานอย่างยั่งยืนและทำให้รักษาสภาพไว้ได้ แม้ว่าผู้บริหารจะโยกย้าย ไปในสถานศึกษาอื่น หรือมีผู้บริหารที่ย้ายมาจากโรงเรียนที่ไม่ได้อยู่ในโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลหรือมีครูที่เกษียณมาแล้วก็ตาม เพราะระบบงานจะถูกขับเคลื่อนการบริหารจัดการที่ควบคู่ไปกับการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล สามารถนำมาตรวจสอบ การบริหารจัดการทำให้เป็นระบบที่ดีได้ ทำให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานอย่างเป็นระบบเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของงานแต่ละงาน แต่ละฝ่ายส่งผลให้ผลงานของโรงเรียนมีคุณภาพ

4.1.2 ปัญหา เอกสารเกณฑ์รางวัลคุณภาพ เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก รายละเอียดมาก การใช้ภาษาในหนังสือเกณฑ์การบริหารจัดการระบบคุณภาพ ตามเกณฑ์รางวัล OBECQA เป็นคำศัพท์วิชาการ หลากๆ คำเป็นศัพท์ทางธุรกิจ การตีความหมายเพื่อมาเชื่อมโยงกับการทำงานของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกัน การโยกย้ายบุคลากร เช่น การโยกย้ายผู้บริหาร หรือครู ทำให้เกิดความเข้าใจและการดำเนินงานที่ไม่มีความต่อเนื่อง และการให้ความรู้แก่บุคลากรใหม่ ขาดวิทยากรหรือผู้ชี้แจงที่มีความชัดเจนในเชิงของการปฏิบัติจริง ในสถานศึกษา ส่วนใหญ่มักจะชี้แจงตามหลักการหรือทฤษฎี ซึ่งทำให้ผู้เข้ารับการอบรมไม่สามารถนำมาสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน ได้

4.1.3 ความต้องการ ควรมีการจัดทำคู่มือ แนวทางการนำ OBECQA ไปสู่การปฏิบัติให้มีความเข้าใจง่าย โดยแปลคำสำคัญเป็นภาษาที่โรงเรียนและง่ายแก่การเข้าใจ มีตัวอย่างการเขียนรายงาน ที่สมบูรณ์สามารถเป็นตัวอย่างได้ กำหนดให้เรื่องการบริหารจัดการระบบคุณภาพเป็นหลักสูตรของการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนก่อนเข้ามาสู่ตำแหน่ง

4.1.4 ข้อเสนอแนะ หน่วยงานต้นสังกัดต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากขึ้น ควรทำโรงเรียนทุกขนาดให้เป็นมาตรฐานสากลโดยเทียบเคียงความเป็นสากลในแต่ละขนาดของโรงเรียน เช่น เป็นสากลในกลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ เป็นสากลในกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นต้น ควรให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแต่ละเขต เข้ามาจับบทบาทหน้าที่ดูแลหน่วยงานของโรงเรียนเพิ่มขึ้น โรงเรียนที่ผ่านการประเมิน OBECQA เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาแก่โรงเรียนอื่นๆ ที่สนใจ และควรมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการระดับ Cluster ให้ชัดเจน ในการประเมินตรวจเยี่ยม ควรให้ความสำคัญกับการประเมินสภาพจริงมากกว่าการรายงาน ประเมินอย่างกลายตา และกรรมการควรมีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

4.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล

4.2.1 ความคิดเห็น รายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นรายวิชาที่ไม่ใช่เนื้อหาแต่ให้ความสำคัญในเรื่องทักษะกระบวนการเรียนรู้ ช่วยพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้นักเรียน เป็นการใช้จังหวะชีวิตของนักเรียนตามธรรมชาติ ทำให้นักเรียนมีเหตุผลสามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้อย่างมีวิจารณญาณ นักเรียนจะได้กระบวนการเรียนรู้ มีทักษะกระบวนการที่นักเรียนจะทำให้ครูเรียนรู้ไปพร้อมกับนักเรียน และครูจะมีการแลกเปลี่ยนรู้แบบ PLC ตลอดเวลาและมีความเหมาะสม สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนเมื่อนักเรียนไปเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย

4.2.2 ปัญหา ครูใหม่หรือครูไม่เคยมีประสบการณ์ยังขาดความรู้ความเข้าใจ เรื่องการสอน IS อย่างแท้จริง และยังคิดว่าเป็นการเพิ่มภาระทำให้ยังไม่สามารถพัฒนานักเรียนได้ตรงตามเป้าหมายการสอน IS ได้อย่างแท้จริง โรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลงครูผู้สอนค่อนข้างบ่อย เนื่องมาจากการย้าย การเกษียณของครู ต้องมีการฝึกอบรมให้ความรู้ใหม่ อยู่ตลอดเวลา ทำให้การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้แล้วครูยังเห็นว่า รายวิชา IS เป็นรายวิชาที่ไม่มีหมวดในการสังกัด ส่งผลให้ครูผู้สอนรู้สึกเป็นงานหรือภาระส่วนเกิน ครูหลาย ๆ ท่านไม่ยอมสอน นอกจากนี้แล้วยังไม่สามารถนำมาเสนอเป็นรายวิชาในการขอมติและเลื่อนวิทย

ฐานะได้ ที่สำคัญคือขาดการกำกับ ดูแล นิเทศการสอนจากฝ่ายบริหาร เนื่องจากรายวิชา IS เป็นรายวิชาที่ผลการสอบไม่ได้ มีความสำคัญเช่นเดียวกับการสอบ O-NET

4.2.3 ความต้องการควรให้ทุกคนนำกระบวนการเรียนการสอนรูปแบบนี้ไปบูรณาการในการเรียนการสอนในทุกรายวิชาที่สอน ให้นักเรียนได้นำ IS เป็นทักษะพื้นฐานสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ ควรจัดเอกสารคู่มือหรือแนวทางการเรียนการสอนให้เหมือนกันทั่วประเทศ ควรมีการถอดบทเรียน IS และยกตัวอย่าง เพื่อใช้ในระดับประเทศ และควรจัดเวทีศึกษภาพผู้เรียนโรงเรียนมาตรฐานสากลทั้งระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

4.2.4 ข้อเสนอแนะ ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ ความสนใจเรื่องการเรียนการสอนแนวนี้ ซึ่งเป็นรายวิชาที่เน้นกระบวนการ ผู้บริหารโรงเรียนมีวิสัยทัศน์ที่ก้าวหน้า มีทีมงานบริหารที่เข้มแข็งทำงานไปในทิศทางเดียวกันได้ และให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวกในการทำงานแก่ครู มีการจัดทำสื่อสนับสนุนให้ครูมีความมั่นใจและสามารถจัดการเรียนการสอนได้และผู้ปกครองให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน เช่น มาช่วยเป็นกรรมการตัดสินผลงานมาเป็นวิทยากร เป็นต้น

4.3 ด้านการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ

4.3.1 ความคิดเห็น คุณลักษณะของนักเรียนทั้ง 5 ด้านที่กำหนด เป็นทักษะที่มีความสำคัญและจำเป็นในปัจจุบัน และในอนาคต ซึ่งมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งสอดคล้องกับคุณลักษณะของนักเรียนในยุค Thailand 4.0

4.3.2 ปัญหา โรงเรียนมีการปรับเปลี่ยนครูผู้สอนบ่อย โดยเฉพาะครูชาวต่างชาติสอนภาษาอังกฤษที่เป็น Native Speaker ส่งผลให้ครูจัดการเรียนการสอนอย่างไม่ต่อเนื่อง ขาดทักษะการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ นักเรียนสนใจได้ ยังไม่ปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน จึงไม่สามารถทำให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของการเรียนการสอนด้วยกระบวนการรูปแบบนี้

4.3.3 ความต้องการ ควรมีการจัดเวทีศึกษภาพให้นักเรียนและครูได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับต่างอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการพัฒนาให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน IS มากขึ้น

4.3.4 ข้อเสนอแนะ ควรบูรณาการการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน หรืองานวิชาการเข้าด้วยกัน เพื่อให้เส้นทางการพัฒนาผู้เรียนเป็นไปได้อย่างดีและมีคุณภาพ ควรให้โครงงาน/ชิ้นงานของนักเรียนที่เรียน IS นำไปใช้ประโยชน์ในการนำไปเข้ามหาวิทยาลัย และควรสร้าง 3 กลยุทธ์ในการทำงาน คือ การสานต่อกลยุทธ์ระหว่างผู้บริหารใหม่และผู้บริหารเก่า ครู มีวัฒนธรรมการสอนและการทำงานเป็นเลิศ และการทำงานมุ่งเน้นนักเรียนทำงานบนฐานข้อมูลจริง

7. อภิปรายผล

จากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัย สามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. กระบวนการการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าโรงเรียนมาตรฐานสากลมีการดำเนินการตามแนวทางการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายหมวดพบว่า หมวดที่มีค่าเฉลี่ยการดำเนินการสูงสุด

คือ หมวด 2 กลยุทธ์ ส่วนหมวดที่มีค่าเฉลี่ยการดำเนินการน้อยที่สุด คือ หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ ผลการศึกษาดังกล่าว อาจเนื่องมาจากโรงเรียนมาตรฐานสากลที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โดยจัดให้มีระบบการนำรูปแบบดังกล่าวนี้ไปสู่โรงเรียนอย่างเป็นระบบ มีการจัดทีมเป็นพี่เลี้ยงทั้งในระดับกลุ่มจังหวัด และระดับภูมิภาค ทำหน้าที่ในการช่วยขับเคลื่อนการนำระบบไปใช้ในโรงเรียน รวมทั้งจัดสรรงบประมาณลงไปช่วยเหลือสนับสนุนทั้งทางด้านการฝึกอบรมคณะกรรมการประเมินตรวจเยี่ยมคณะครูและฝ่ายบริหารของโรงเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจในรูปแบบการบริหารจัดการระบบคุณภาพ นอกจากนี้แล้วผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ยังเห็นความสำคัญและประโยชน์ของระบบดังกล่าวว่าเป็นระบบการบริหารที่ดี ดังการให้สัมภาษณ์จากผู้บริหารส่วนใหญ่ที่ว่า “การบริหารจัดการระบบคุณภาพเป็นรูปแบบที่ดีมาก โดยเฉพาะถ้าผู้บริหารหรือผู้นำน้องค์กรเข้าใจกระบวนการทำงาน และนำไปสื่อสาร ท้าทายองค์กรให้เข้าใจทั้งระบบ จะทำให้เกิดความเข้มแข็งมีการทำงานอย่างเป็นระบบ จะทำให้มีการพัฒนางานอย่างยั่งยืนและทำให้รักษาสภาพไว้ได้”

นอกจากนี้ ผลการดำเนินการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพที่พบว่า โรงเรียนมาตรฐานสากล มีการดำเนินการระบบบริหารคุณภาพ ตามหมวด 2 ด้านกลยุทธ์ มากที่สุด อาจเป็นเพราะการบริหารโรงเรียนมาตรฐานสากลให้เกิดประสิทธิผล ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีการวางแผนกลยุทธ์และให้ความสำคัญในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้โรงเรียนมีการปฏิบัติในหมวดนี้อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ราตรี ศรีไพรวรรณ (2555) ศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับประถมศึกษาผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับประถมศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านการนำองค์กร 2) ด้านผลลัพธ์ 3) ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ 4) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 5) ด้านการจัดการกระบวนการ 6) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้และด้านการมุ่งเน้นผู้ปฏิบัติงาน และผลการวิจัยของ บัณฑิต พัดเย็น (2558) ศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การบริหารโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับประถมศึกษาสู่เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ของการบริหารโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับประถมศึกษาตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการนำองค์กร รองลงมา คือ ด้านผลลัพธ์ และด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร รวมทั้ง ชนิกันต์ ถาวรยุติการต์ (2550) พบว่า สถานภาพการปฏิบัติงานของเทศบาลนครนนทบุรีตามแนวคิด MacLom Baldrige ทั้ง 7 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านสารสนเทศและการวิเคราะห์ ด้านการวางแผนคุณภาพเชิงกลยุทธ์ ด้านการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ด้านการจัดการกระบวนการคุณภาพ ด้านการสนใจลูกค้าและความพึงพอใจลูกค้า ด้านผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก

ส่วนข้อค้นพบในหมวดที่มีค่าเฉลี่ยการดำเนินการน้อยที่สุด คือ หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริหารระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล มีกระบวนการในการดำเนินการทุกหมวดได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน อย่างไรก็ตามผลจากข้อค้นพบนี้อาจเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนและทีมงานบริหารระบบคุณภาพที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาและให้ความสำคัญในด้านการนำข้อกำหนดของเกณฑ์รางวัล OBECQA ทุกหมวดไปใช้เพื่อการพัฒนากระบวนการบริหารคุณภาพให้ต่อเนื่องและยั่งยืน

2. กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล พบว่า ในภาพรวมโรงเรียนมาตรฐานสากล มีการปฏิบัติด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการจัดการเรียนทั่วไปของครูมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาดังกล่าว อาจเนื่องมาจาก ในการเริ่มต้นโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เริ่มในส่วนที่เป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูก่อน โดยให้ความสำคัญกับการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน 5 ขั้นตอนได้แก่ การตั้งคำถาม/สมมติฐาน การสืบค้นความรู้ การสรุปองค์ความรู้ การนำเสนอและสื่อสาร และการนำไปใช้บริการสังคมหรือส่วนรวม ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นและสำคัญตามการจัดการศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 และยังมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะ ของนักเรียนยุค Thailand 4.0 อีกด้วย ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการยังประกาศให้โรงเรียนในโครงการมาตรฐานสากลต้องเปิดสอนรายวิชาเพิ่ม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Independent Study : IS) ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ส่งผลให้โรงเรียนต้องดำเนินการและเห็นความสำคัญในการดำเนินการอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับความคิดเห็นในการให้สัมภาษณ์ของบุคลากรส่วนใหญ่ที่กล่าวว่า “ทำให้นักเรียนมีเหตุผลสามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้อย่างมีวิจารณญาณ นักเรียนจะได้กระบวนการเรียนรู้ มีทักษะกระบวนการที่นักเรียนจะทำให้ครูเรียนรู้ไปพร้อมกับนักเรียน และครูจะมีการแลกเปลี่ยนรู้แบบ PLC ตลอดเวลาและมีความเหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนเมื่อนักเรียนไปเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย”

3. คุณลักษณะของนักเรียน ที่เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก ผลการศึกษา พบว่า

3.1 ด้านความเป็นเลิศวิชาการ ในภาพรวมนักเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากล ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยผลการทดสอบระดับชาติ O-NET สูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติทุกรายวิชาและทุกชั้นปี เมื่อพิจารณารายวิชาที่มีผลคะแนนค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาที่มีผลคะแนนค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ รายวิชาคณิตศาสตร์ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 รายวิชาที่มีผลคะแนนค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ รายวิชาภาษาไทย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนมาตรฐานสากล ได้ให้ความสำคัญในการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนที่มีความเป็นสากลมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2555) ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพเป็นพลโลก (World Citizen) มีคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 โดยมีพื้นฐานการเรียนรู้สาระวิชาหลัก ทักษะการอ่าน (Reading) ทักษะการเขียน (Writing) และทักษะการคำนวณ (Arithmetic) อันเป็นทักษะพื้นฐานที่ใช้ในการ

เรียนรู้สาระวิชาหลักและเป็นการเพิ่มศักยภาพการศึกษาไทยให้ มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันในเวทีโลกใน ยุคศตวรรษที่ 21 ส่วนค่าเฉลี่ยผลการทดสอบระดับชาติ O-NET การประเมินมีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจากนักเรียนยังไม่ค่อยสนใจและไม่ค่อยเห็นประโยชน์ของการผลการทดสอบ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าวไว้ว่า “ทั้งระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ยังมีผลการประเมินอยู่ระดับที่ยังค่อนข้างพอใจ โดยเฉพาะเมื่อ คิดตามเกณฑ์ของ สมศ.” และ “นักเรียนโดยเฉพาะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ไม่ค่อยให้ความสนใจกับการทดสอบ ระดับชาติ O-NET”

3.2 ด้านสื่อสารสองภาษา ในภาพรวมนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจาก โรงเรียนประสบปัญหาในด้านครูภาษาอังกฤษโดยเฉพาะ ครูชาวต่างชาติ ทำให้สัมภาษณ์ของครูที่กล่าวว่า “ครูภาษาอังกฤษที่เป็นชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในกลุ่มที่เป็น ครูภาษาอังกฤษที่เป็นผู้ใช้ภาษาอังกฤษ (Native Speaker) มีการเปลี่ยนบ่อย เนื่องจากมีหน่วยงานที่ให้ เงินเดือนที่สูงกว่า ทำให้การเรียนการสอนภาษาอังกฤษไม่ต่อเนื่อง” และยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะที่กล่าวว่า “สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรสนับสนุนช่วยเหลือโรงเรียนในเรื่อง ครูภาษาอังกฤษที่เป็น ผู้ใช้ภาษาอังกฤษ (Native Speaker) โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณค่าจ้าง เพื่อให้ให้นักเรียนมีทักษะการใช้ ภาษาอังกฤษ”

3.3 ด้านลำเลียงทางความคิด ในภาพรวมนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจากโรงเรียนยังประสบปัญหาด้านครูที่ยังมีเจตคติและทักษะ ในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะการคิดของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ครูกล่าว ว่า “การพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของนักเรียน มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน เจตคติและพฤติกรรม การสอนของครู ปัจจุบันครูส่วนหนึ่งยังเน้นการสอนที่แบบ Passive Learning มากกว่าการสอนแบบ Active Learning” จึงทำให้การพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของนักเรียนยังอยู่เพียงระดับปานกลาง

3.4 ด้านผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ ในภาพรวมนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจากการพัฒนาทักษะการสร้างหรือผลิตผลงาน มีความจำเป็นต้อง ฝึกทักษะกระบวนการคิดมาเป็นฐานก่อน จึงจะสามารถต่อยอดมาเป็นการคิดสร้างสรรค์ผลงานหรือชิ้นงานได้ ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการศึกษา ในด้านการพัฒนาทักษะการคิด ก็ยังอยู่ในระดับเพียงปานกลาง จึงส่งผลให้ การพัฒนาทักษะการสร้างสร้างสรรค์ผลงานจึงมีผลการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางด้วย

3.5 ด้านร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก ในภาพรวมนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจากโรงเรียนส่วนใหญ่ยังให้ความสนใจกับตัวชี้วัดในด้านวิชาการ มากกว่าด้านกิจกรรม จึงอาจละเลยไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณลักษณะในเรื่องนี้เท่าที่ควร

8. ข้อเสนอแนะ

1. ในด้านบริหารจัดการระบบคุณภาพ ควรมีการพัฒนาให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจใน หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ โดยอาจจัดการฝึกอบรม หรือ จัดทีมวิทยากรลงไปให้ ความคำแนะนำช่วยเหลือโรงเรียนให้มากขึ้นเพื่อสามารถนำไปดำเนินการได้ เนื่องจากผลการศึกษา พบว่า เป็นหมวดที่โรงเรียนมีค่าเฉลี่ยการดำเนินการน้อยที่สุด

2. ควรมีการจัดทำคู่มือการนำเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่ง สพฐ. (OBECQA) ไปใช้ในโรงเรียน โดยใช้ภาษาในการเขียนที่เข้าใจง่าย นิยามศัพท์ให้ตรงกับบริบทการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติได้อย่างชัดเจน เข้าใจตรงกัน

3. จัดให้มีการถอดบทเรียนทั้งในระดับมัธยมศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ ในด้านการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นเลิศวิชาการ ด้านสื่อสารสองภาษา ด้านล้าหน้าทางความคิด ด้านผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ และด้านร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก เพื่อให้โรงเรียนอื่น ๆ นำไปเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า ด้านคุณลักษณะของนักเรียนทั้ง 5 ด้านยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ โดยเฉพาะในด้านความเป็นเลิศวิชาการมีคุณภาพอยู่ในระดับน้อย

9. ข้อเสนอแนะในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสำเร็จในการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล ตามขนาดของโรงเรียน ทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

2. ควรมีการศึกษารูปแบบการนำกระบวนการบริหารจัดการระบบคุณภาพไปใช้ในโรงเรียนตามขนาดและประเภทของโรงเรียน ทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

บรรณานุกรม

เอกวิทย์ มั่งอณะ และ จิตติมา วรรณศรี. (2559, กรกฎาคม – กันยายน). สมรรถนะและแนวทางการพัฒนา

ผู้บริหารโรงเรียนมาตรฐานสากล. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 18(3) : 98 – 111.

ราชกิจจานุเบกษา. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2561, เข้าถึงได้จาก <https://bit.ly/2dqP8f3>.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ.2552 – 2561). กรุงเทพฯ : บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2553). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ.2560. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2560, เข้าถึงได้จาก <https://goo.gl/5VZ5q5>.

สุจิตรา บุญรัตนพันธุ์. (2534). ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เทพรัตน์การพิมพ์.

สุวิมล ติรกานันท์. (2550). การประเมินโครงการ: แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราตรี ศรีไพรวรรณ. (2555). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับประถมศึกษา. ดุษฎีนิพนธ์ ค.ด. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บัณฑิต พัดเย็น. (2558). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับประถมศึกษาสู่เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์. ป.ด. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ชนิกานต์ ถาวรยุติการต์. (2550). **การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กรตามแนวคิดของ Malcolm Baldrige**
กรณีศึกษาเทศบาลนครนนทบุรี. วิทยานิพนธ์. ศศ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์). นครปฐม :
มหาวิทยาลัยมหิดล.

คุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร
QUALITY OF LIFE OF DISABLED PERSONS IN NONG WAENG SUBDISTRICT MUNICIPALITY
WANON NIWAT DISTRICT SAKON NAKHON PROVINCE

กุลิสรา พูลสวัสดิ์

Kurisira Poolsawat

สุปัน สมสาร

Supan Somsa

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิจญ์บัณฑิต

Master of Public Administration Program,

Faculty of Political Science, Pitchayabundit College

E-mail: Best_yun@windowsslive.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 มิถุนายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือเป็นคนพิการที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นคนพิการที่มีอายุ 15 ปี ขึ้นไป ในเขตเทศบาลตำบลหนองแวง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane จำนวน 215 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามประกอบไปด้วยเนื้อหา 3 ส่วน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือสถิติพรรณนาได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สถิติเชิงอนุมานได้แก่ T-test และ F-test สำหรับการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวงอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนครโดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.21$, S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านจิตใจ ($\bar{X}=3.92$, S.D.= 0.73) รองลงมา คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=3.70$, S.D.= 0.66) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{X}= 3.01$, S.D.= 0.26) การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวงอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนครโดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยภาพรวมพบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกัน แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวงอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ได้แก่ จัดอบรมการบำบัดทางแพทย์

แผนไทยเบื้องต้นให้แก่คนพิการเพื่อบริการตนเองในชุมชนของตนเอง กรณีเจ็บป่วยเล็กน้อยหรือการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิต, คนพิการ, เทศบาลตำบล

ABSTRACT

The main objective of this research was to study the quality of life of persons with disabilities in Nong Waeng Municipality. Wanon Niwat District Sakon Nakhon Province The sample used for this research was a disabled person who was registered as a disabled person aged 15 years and over in Nong Waeng Municipality. Using the formula of 215 people Taro Yamane. The tool used to collect the data. It is a questionnaire consisting of 3 parts, statistics used in data analysis. The descriptive statistics were number, percentage, mean and standard deviation for the general data of the sample. The inferential statistics were T-test and F-test for comparing the quality of life of persons with disabilities in Nong Waeng Sub-district Municipality, Wanon Niwat District. Sakon Nakhon Province by gender, age and education level.

The results of the findings were as follows : Quality of life of disabled persons in Nong Waeng Subdistrict Municipality Wanon Niwat District Sakon Nakhon Province Overall, it was at the moderate level ($\bar{x}=3.21$, SD = 0.66) .When considering each aspect, it was found that the side with the highest mean was psychological ($\bar{x}= 3.92$, SD = 0.73), followed by the environment ($\bar{x}= 3.70$, SD = 0.66) The side with the lowest mean was physical health ($\bar{x}= 3.01$, SD = 0.26). Comparison of the quality of life of disabled persons in Nong Waeng Sub-District Municipality, Wanon Niwat District Sakon Nakhon Province by gender, age and education level Overall, it was found that gender, age and education level. No different. Guidelines for the Development of Quality of Life of Persons with Disabilities in Nong Waeng Subdistrict Municipality, Wanon Niwat District Sakon Nakhon Province, including Organize a training course on Thai traditional medicine for people with disabilities to serve themselves in their own communities. In case of minor illness or first aid.

Keywords : the quality of life, Disabled Persons, Subdistrict Municipality

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คุณภาพชีวิต Quality(oflife) เป็นการรับรู้ความพึงพอใจและสถานะของบุคคลในการดำรงชีวิตทางสังคม โดยจะมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายและความคาดหวังของตนเองภายใต้บริบทของวัฒนธรรมค่านิยมมาตรฐานของสังคมและสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (WHO, 1994 อ้างถึงใน วรณา กุมารจันทร์, 2543) ซึ่งทางองค์การอนามัยโลกได้กำหนดองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต โดยประกอบไปด้วย คุณภาพชีวิตด้านร่างกายของ

บุคคลที่มีความรู้สึกเจ็บปวดและไม่สุขสบาย ความมี กำลังวังชา ด้านเพศสัมพันธ์การนอนหลับและพักผ่อน และสามารถรับรู้ความรู้สึกต่างๆ ได้คุณภาพ ชีวิตด้านจิตใจ เป็นความรู้สึกด้านบวก ความคิด การเรียนรู้ ความจำสมาธิ มโนทัศน์ภาพลักษณ์ และรูปร่าง และความรู้สึกด้านลบ คุณภาพชีวิตด้านระดับความเป็นอิสระ ไม่พึ่งพา เป็นความสามารถของบุคคลในการเคลื่อนไหว การทำกิจวัตรประจำวันการใช้ยา และอุปกรณ์ การแพทย์ ความจำเป็นในการพึ่งพาสิ่งเสพติด สมรรถนะทางสังคมและสมรรถนะในการทำงานและคุณภาพ ชีวิตด้านความสัมพันธ์ในสังคมเป็นการรับรู้เรื่องความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การสนับสนุนทาง สังคมและ กิจกรรมด้านที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม รวมไปถึงคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาถึงความรู้สึกของ บุคคลที่มีความปลอดภัยด้านร่างกายและการได้รับความคุ้มครอง สิ่งแวดล้อมภายในบ้าน ความพึงพอใจใน สถานที่ทำงาน แหล่งเงินทุน คุณภาพของระบบการบริการสุขภาพ การสนทนาและการใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์มลภาวะ และระบบขนส่งมวลชนตลอดจนคุณภาพชีวิตด้านจิตวิญญาณ ศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล (WHO, 1993: 41-57) คุณภาพชีวิตจึงเป็นกลไกทางสังคมที่มนุษย์กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นกฎเกณฑ์หรือ มาตรฐานที่ จะส่งผลให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนาให้มีการดำรงชีวิตในแนวทางที่ดี ใช้ วิธีการอันชอบธรรมในการตอบสนององค์การในด้านต่างๆ ของตนจนเป็นที่ยอมรับในคุณค่าและความสำคัญของ ตนเอง ผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อม (กรรณิการ์ ศรีวาริรัตน์, 2551: 11)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึงเป็นปัจจัยหลักที่มีบทบาท โดยตรงต่อการพัฒนาประเทศในทุกระดับประเทศชาติใดมีมนุษย์ที่พร้อม ด้วยศักยภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่มีผลกระทบต่อการ ดำเนินชีวิต ถือว่าประเทศนั้นเป็นประเทศที่ พัฒนาและประสบผลสำเร็จคนพิการจึงนับเป็นประชากรกลุ่มหนึ่งของสังคมที่กำลังเป็นเป้าหมายสำคัญในการ พัฒนาศักยภาพความสามารถของ ตนมาพัฒนาชุมชนสังคม และดำเนินชีวิตร่วมอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข (เฉลิมขวัญ สิงห์วี, 2548: 1) ซึ่งการช่วยเหลือคนพิการให้สามารถอยู่ในสังคมถือเป็นหน้าที่ของทุกคน ดังพระราช ดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานไว้เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2517 ความตอน หนึ่งว่า “งานช่วยเหลือคนพิการนี้ก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่าผู้พิการไม่ได้อยากพิการและ อยากช่วย ตนเอง ถ้าเราไม่ช่วยเขาให้สามารถที่จะปฏิบัติงานอะไร เพื่อชีวิตและเศรษฐกิจของ ครอบครัว จะก่อให้เกิดสิ่ง ที่ตระหนักในครอบครัว นักแก่ส่วนรวม ฉะนั้นนโยบายที่จะทำก็คือ ช่วยเขาให้ช่วยตนเองได้ เพื่อจะทำให้เขา สามารถเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม” (สุจินต์ สว่างศรี, 2550: 1) สอดคล้องกับปฏิญญาสิทธิคนพิการไทย พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้ผู้พิการควรได้รับการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตคนพิการที่ดีขึ้น สามารถพัฒนาตนเองได้โดยให้ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ความเป็นมนุษย์และความเป็นพลเมืองไทย มีส่วน ร่วมทางการเมืองใน การกำหนดนโยบาย ร่วมทางได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวชุมชนสังคมและรัฐในทุกๆ ด้าน (วิจิตร แก้วเครือวัลย์, 2544: 3)

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติเกี่ยวกับคนพิการในประเทศไทยพบว่า ในปี 2550 มีคนพิการประมาณ 1.9 ล้านคน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2545 เมื่อคิดสัดส่วนคนพิการต่อประชากรทั้งหมดมีอัตรา ร้อยละ 2.9 และมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นจากการประมาณการจำนวนคนพิการ ในระบบหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติปี 2550-2562 โดยจากอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 12.6 เปอร์เซนต์ (สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพ

ระหว่างประเทศ, 2550) และจากการดำเนินการจดทะเบียนคนพิการ ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ทั้งนี้คนพิการมีบัตรประจำตัวคนพิการแล้ว จำนวน 1,541,221 คน เป็นชายจำนวน 837,053 คน หญิง จำนวน 704,168 คน (ณ เดือน กรกฎาคม 2557) ส่วนใหญ่เป็นผู้พิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางกาย รองลงมา คือ ผู้พิการทางการได้ยิน หรือการสื่อความหมาย (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2557: 1) จะเห็นได้ว่า คนพิการในประเทศไทยมีจำนวนมิใช่น้อยซึ่งน่าจะมากพอที่รัฐจะต้องให้ความสนใจและใส่ใจในการพัฒนาศักยภาพของคน พิการให้มีส่วนร่วมในการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่ายรวมทั้งทรัพยากรหลายๆ ด้าน เพื่อให้แก่คนพิการ และช่วยให้คนพิการสามารถเข้าถึงบริการต่างๆ ที่รัฐจัดให้อย่างเต็มที่ซึ่งต้องอาศัยลักษณะการทำงานเชิงสหวิชาชีพ และมุ่งเน้นการสร้างเครือข่าย องค์กรทางด้านคนพิการให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะเครือข่ายในด้านการจดทะเบียนคนพิการ ซึ่งเป็นการงานเบื้องต้นในการให้คนพิการได้รับรู้สิทธิของตนและสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ซึ่งผลจากการปฏิรูประบบราชการของรัฐบาลมุ่งเน้นให้หน่วยงานภาครัฐไปสู่องค์กรท้องถิ่นและภาคเอกชนให้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น เพื่อให้สิ่งที่ดีที่สุดและเป็นประโยชน์ที่สุดแก่คนพิการ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550)

การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการที่ผ่านมานั้น ภาครัฐและหน่วยงาน องค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องได้จัดให้มีกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการในรูปแบบต่างๆ ได้แก่การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ การช่วยเหลือให้เข้ารับการอุปการะในสถานสงเคราะห์การช่วยเหลือเบี้ยคนพิการ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคนพิการ ตลอดจนการสนับสนุนทาง สังคมด้านต่างๆ โดยยึดหลักการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างรอบด้าน และบูรณาการการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการทุกภาคส่วน เพื่อให้คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามแผนพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2555-59 ที่ให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ จากสิทธิอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการ มีบริการเพื่อให้คนพิการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมาย และตอบสนองความจำเป็นของคนพิการแต่ละประเภทสร้างสภาพแวดล้อมพัฒนาเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ รวมถึงการสร้างพลังอำนาจให้คนพิการสามารถเข้าถึงบริการต่างๆ ทั้งด้านการแพทย์การศึกษา อาชีพ และการมีงานทำ กีฬา และการท่องเที่ยว รวมถึงการปรับปรุงกลไกด้านการเงิน การคลัง และงบประมาณเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพคนพิการให้มีประสิทธิภาพ และกระจายอำนาจสู่ภาคท้องถิ่น ภาคประชาสังคมและภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความ เข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการและเครือข่ายในการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านคนพิการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนจัดบริการให้แก่คนพิการได้อย่างมีมาตรฐาน รวมถึงการ เสริมสร้างเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อความพิการและคนพิการให้ตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมในสังคม (สำนักนโยบายและวิชาการ, 2554) แต่ผลการพัฒนาพบว่า คนพิการยังมีคุณภาพชีวิต ที่ไม่ดีเท่าที่ควร บริการและกิจกรรมที่จัดให้มีขึ้นยังไม่เพียงพอกับความ ต้องการและพบว่าบริการบางอย่าง ไม่ตรงกับความต้องการของคนพิการอีกทั้งยังประสบจากสภาพการณ์ของคนพิการดังกล่าวข้างต้น องค์กรบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลมีอำนาจในการบริหารกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจ เป็นองค์กรที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน

มากที่สุด มีข้อมูล มีความรอบรู้ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางประชากรของชุมชน และเป็นผู้รู้ปัญหาของประชาชนในพื้นที่นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลยังมีอำนาจอิสระในการกำหนดทิศทางการวางแผนการตัดสินใจในการที่สนับสนุนงานด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย มีกฎหมายและอำนาจของข้อบัญญัติตำบลต่างๆ และสามารถบังคับใช้กับราษฎร มีการดำเนินการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 มาตรา 67 (6) กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาสตรีเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ในมาตรา 16 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 31 เรื่อง ซึ่งในจำนวนนี้ได้รับบุถึงหน้าที่ในการสังคมสงเคราะห์และการ พัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรีคนชรา และผู้ด้อยโอกาส อยู่ในความรับผิดชอบ (เบญจวรรณ คงอรุณ, 2553: 46) ตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ปัจจุบันยกสถานะเป็นเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร มีประชากรทั้งสิ้น 4,857 คน แยกเป็น ชาย 2,426 คน หญิง 2,431คน มีประชากรที่พิการทั้งสิ้น 460 คน ส่วนใหญ่เป็น ผู้พิการทางการเคลื่อนไหว (กองการศึกษา เทศบาลตำบลหนองแวง ณ พฤษภาคม 2563)

จากจำนวนคนพิการในตำบลหนองแวงดังกล่าวจะเห็นว่ามีความสอดคล้องกับภาพรวมของประเทศที่พบความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายมากที่สุด ซึ่งคนพิการส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตชนบท ซึ่งขาดโอกาสในการได้รับการดูแลรักษาจากแพทย์หรือฟื้นฟูจากแพทย์เฉพาะด้านและวิธีการรักษาต่างๆ ทางแพทย์ที่ไม่ใช่ยา เช่น รถเข็น การใช้แขนขาเทียม สำหรับผู้พิการทางด้านร่างกายทำให้เกิดข้อจำกัดและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตประจำวันรวมถึงสังคมไม่เปิดโอกาสให้คนพิการได้แสดงถึงความสามารถเพราะไม่มีสถานประกอบการใดจ้างคนพิการเข้าไปทำงานคนพิการจึงไม่มีรายได้เพียงพอที่จะทำให้ชีวิตและสุขภาพดีขึ้น ส่งผลต่อสภาพจิตใจของคนพิการ ที่เกิดความเบื่อหน่าย อับอาย เครียด แกล้งเกลียด หลบหนีกลายเป็นคนไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าแสดงความสามารถให้สังคมได้รับรู้จนเป็นการเพิ่มภาระให้กับครอบครัวมากยิ่งขึ้น (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสกลนคร, 2556) ปัญหาเหล่านี้ถือว่าเป็นวิกฤติเงียบที่ถูกสังคมมองผ่านไปทำให้สูญเสียโอกาสที่คนพิการเหล่านี้

ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางเทศบาลตำบลหนองแวงซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด จะต้องร่วมกันศึกษาและพัฒนางานเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตให้กับคนพิการ เพื่อให้คนพิการทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งพาตัวเองให้ได้มากที่สุดเพื่อลดการเป็นภาระของครอบครัวและสังคมไปสู่การเป็นพลังของสังคมที่สามารถสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป

จากสภาพปัญหาของคนพิการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตของคนพิการว่าอยู่ในระดับใด มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนครและมีแนวทางใดบ้างที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้ดีขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการด้านต่างๆ ให้มีความเหมาะสมซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของไทยได้ในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวงอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนครโดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวงอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ประกอบด้วยชุมชนจำนวน 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านห้วยหินหมู 1 บ้านห้วยหินลาดหมู 2 บ้านห้วยแสงหมู 3 บ้านห้วยหินหมู 4 บ้านคำเจริญหมู 5 บ้านห้วยหินหมู 6

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาประชากร 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1.1 ประชากรที่เป็นคนพิการที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นคนพิการที่มีอายุ 15 ปี ขึ้นไป ในเขตเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร จำนวนคนพิการ 460 คน

2.1.2 ผู้มีส่วนรับผิดชอบและมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวงอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร จำนวน 3 คน นายกเทศมนตรีตำบลหนองแวง ปลัดเทศบาล นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลหนองแวง

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

2.2.1 ได้แก่ คนพิการที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นคนพิการในเขตเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร จำนวนคนพิการ 215 คน

2.2.2 ได้แก่ มีส่วนรับผิดชอบและมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร จำนวน 3 คน นายกเทศมนตรีตำบลหนองแวง ปลัดเทศบาล นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลหนองแวง

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพชีวิตที่แต่ละบุคคลรู้สึกว่าเขาตนเองมีความสุข ความต้องการ ความพึงพอใจชีวิตเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดีทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมภายใต้บริบทของวัฒนธรรม ค่านิยมมาตรฐานของสังคม และสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของคนพิการ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม

1. ด้านร่างกาย หมายถึง การรับรู้สภาพทางร่างกายของคนพิการ ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงพลังกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความรู้สึกในการนอนหลับพักผ่อนของตน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าตนไม่ต้องพึ่งพายาต่างๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่นๆ เป็นต้น

2. ด้านจิตใจ หมายถึง การรับรู้สภาพทางจิตใจของคนพิการ เช่น การรับรู้ ภาวะลักษณะของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความจำ สมาธิการตัดสินใจ การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้า หรือกังวล และการรับรู้ถึงความรู้สึกว่าชีวิตของตนเองมีความหมาย เป็นต้น

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของคนพิการกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

4. ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนิน ชีวิตของคนพิการ เช่น การรับรู้ว่าตนมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่ามีที่อยู่อาศัยที่ดีปราศจากมลพิษต่างๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทาง สุขภาพและสังคมสงเคราะห์การรับรู้ว่ามีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารต่างๆ เป็นต้น

คนพิการ หมายถึง บุคคลที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นคนพิการที่มีอายุ 15 ปี ขึ้นไป ในเขตอำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร

5. ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร

2. ทำให้ทราบถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร

3. เพื่อใช้นำเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวงให้เหมาะสมมากขึ้นในอนาคต

6. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ศึกษาเชิงปริมาณ ได้แก่คนพิการที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นคนพิการที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป ในเขตเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร รวม 460 คน (งานสวัสดิการคนพิการเทศบาลตำบลหนองแวง, 2563)

2. กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดในการสุ่มตัวอย่างในระดับบุคคลจะเก็บข้อมูลจากคนพิการที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นคนพิการที่มีอายุตั้งแต่ 15 ขึ้นไป ในตำบลหนองแวง อำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร ทั้งหมด จำนวน 215 คน โดยใช้สูตรของYamane (สุรวิทย์ศิริ โภคาภิรมย์, 2546: 445)

7. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และแบบสอบถาม ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดย

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลซึ่งเป็นปัจจัยส่วนบุคคลของประชากรจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา ลักษณะคำถามปลายปิดให้เลือกตอบ (Check list) จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแขง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี แบบสอบถามนี้ มีลักษณะเป็นการประเมินค่าระดับความคิดเห็นตามความเป็นจริง 5 ระดับ ดังนี้ คำตอบ คะแนน มากที่สุด 5 มาก 4 ปานกลาง 3 น้อย 2 น้อยที่สุด 1

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแขง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี เป็นแบบสอบถามปลายเปิด

8. การสร้างและการทดสอบเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างและทดสอบแบบสอบถาม ดังนี้

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตคนพิการของไทยและต่างประเทศ

2. กำหนดเนื้อหาของคำถามในแบบสอบถาม และนิยามตัวแปรที่ต้องการวัด เพื่อให้ครอบคลุมในเรื่องที่ศึกษาและมีลักษณะซึ่งทุกคนสามารถตอบข้อเท็จจริงได้

3. เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ในเนื้อหา ภาษาและความเที่ยงตรงผู้วิจัยได้นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาความเที่ยงตรง ในเนื้อหา (contents validity)

4. ประมวลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ นำมาปรับปรุงแบบสอบถาม เสนอกรรมการที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกันกับ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ต่อจากนั้นนำแบบสอบถามไปวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (reliability) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient alpha) ของ Cronbach โดยต้องได้ค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า 0.72

9. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามให้เพียงพอกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตัวเอง
2. รับเอกสารส่งกลับตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม
3. นำแบบสอบถามที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล

10. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัยและสถิติที่ใช้ในการเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยเลือกเฉพาะวิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้าและทดสอบสมมติฐาน ดังต่อไปนี้

1. สถิติพรรณนา ได้แก่

- 1.1 จำนวน (n)
- 1.2 ค่าร้อยละ (Percentage)
- 1.3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)
- 1.4 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อมูล เพศ อายุและระดับการศึกษา และแสดงสรุปจำนวน เป็นประเด็นสำคัญสำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร

2. สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่

- 2.1 สถิติ t-test ใช้ทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปร 2 ตัวแปร
- 2.2 สถิติ F-test โดยการทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป และหากพบมีความแตกต่างรายคู่เกิดขึ้น ผู้ศึกษาต้องทำการทดสอบต่อไปว่าค่าเฉลี่ยคู่ใดบ้างที่แตกต่างกัน และแตกต่างกันอย่างไร ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's method) สำหรับการเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวงอำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา

11. ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 62.30 และเพศชาย จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 37.70 ส่วนใหญ่อายุระหว่าง 41-60 ปี จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 41.44 และน้อยที่สุด คือ อายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 18 คิดเป็นร้อยละ 8.45 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ประถมศึกษา จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 42.82 และน้อยที่สุด คือ ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 33 คิดเป็นร้อยละ 42.87

ตารางที่ 1 คุณภาพชีวิตของคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนครโดยภาพรวม

คุณภาพชีวิตของคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านสุขภาพร่างกาย	3.01	0.26	น้อย
2. ด้านจิตใจ	3.92	0.73	ปานกลาง
3. ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	3.12	1.01	ปานกลาง
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.70	0.66	ปานกลาง
รวม	3.43	0.66	ปานกลาง

2. คุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแขวง อำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร โดยภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.21$, S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านจิตใจ ($\bar{x}=3.92$, S.D.= 0.73) รองลงมา คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}=3.70$, S.D.= 0.66) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{x}= 3.01$, S.D.= 0.26) และวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นด้านได้ดังนี้

2.1 ด้านสุขภาพร่างกาย พบว่า โดยภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}= 3.01$, S.D.= 0.26) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความสามารถไปไหนมาไหนด้วยตนเอง ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ ($\bar{x}= 3.64$, S.D.= 0.53) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำสุด คือ การมีกำลังเพียงพอที่จะทำสิ่งต่างๆ ในแต่ละวัน ทั้งเรื่องงานหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ ($\bar{x}= 2.64$, S.D.= 0.82)

2.2 ด้านจิตใจโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}= 3.29$, S.D.= 0.73) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีสมาธิในการทำงานต่างๆ และความรู้สึกว่าชีวิตมีความหมาย ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ ($\bar{x}= 3.64$, S.D.= 0.53) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำสุด คือ การยอมรับรูปร่างหน้าตา ของตนเอง โดยค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ ($\bar{x}= 2.67$, S.D.= 0.88)

2.3 ด้านสัมพันธภาพทางสังคม โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}= 3.12$, S.D.= 1.01) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความพอใจกับการช่วยเหลือที่เคยได้รับจากเพื่อนๆ ($\bar{x}= 3.26$, S.D.= 1.19) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความพอใจกับการผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่น อย่างที่ผ่านมา ($\bar{x}= 3.06$, S.D.= 1.13)

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อมโดยภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}= 3.70$, S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีคุณภาพชีวิต(ชีวิตความเป็นอยู่) ($\bar{x}= 4.34$, S.D.= 0.52) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำสุด คือ ท่านรู้สึกว่าคุณภาพชีวิตมีความมั่นคงปลอดภัยดีไหมในแต่ละวัน ($\bar{x}= 3.22$, S.D.= 0.75)

3. ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแขวงอำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยภาพรวมพบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกัน

4. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแขวงอำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร ได้แก่

1. จัดอบรมการบำบัดทางแพทย์แผนไทยเบื้องต้นให้แก่คนพิการเพื่อบริการตนเองในชุมชนของตนเอง กรณีเจ็บป่วยเล็กน้อย หรือการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

2. การเยี่ยมบ้านเป็นกลุ่ม กำหนดปฏิทินการเยี่ยมบ้านให้ชัดเจน โดยจัดให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขไปเยี่ยมและให้คำแนะนำเป็นกลุ่ม โดยกำหนดกลุ่มตามหมู่บ้าน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับการเจ็บป่วยของคนพิการ และแนะนำการรักษาสุขภาพรวมทั้งให้คำแนะนำกับผู้ดูแลคนพิการอย่างละเอียด

3. เผยแพร่ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน / หอกระจายข่าวของวัดในชุมชน / ทางกลุ่มโทรศัพท์มือถือออนไลน์ เป็นต้น

4. จัดตั้งชมรมคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร โดยมีเครือข่ายของชมรมอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ที่สามารถติดต่อประสานงานกันได้โดยสะดวกในการทำงานแบบที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม

5. เทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร ตั้งคณะกรรมการดูแลที่อยู่อาศัยให้ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย โดยจัดเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครประจำหมู่บ้านออกให้ความช่วยเหลือดูแลความสะอาดของบ้าน บริเวณบ้าน หรือห้องน้ำห้องส้วม ให้ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย

12. อภิปรายผล

คุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร โดยภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.21$, S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านจิตใจ ($\bar{x}=3.92$, S.D.= 0.73) รองลงมา คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}=3.70$, S.D.= 0.66) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{x}= 3.01$, S.D.= 0.26) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรธิดา วิเศษศิลปานนท์และคณะ (2561) ศึกษาการสำรวจมาตรฐานคุณภาพชีวิตคนพิการ พบว่า สถานการณ์คุณภาพชีวิตคนพิการตามมาตรฐานคุณภาพชีวิตของ 8 จังหวัดต้นแบบ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.69) คุณภาพชีวิตรายด้าน พบว่า (1) คุณภาพชีวิตด้านสิทธิของคนพิการอยู่ในระดับมาก(ค่าเฉลี่ย 3.17) คุณภาพชีวิตคนพิการในระดับปานกลาง คือ (2) สุขภาวะคนพิการ (ค่าเฉลี่ย 2.96) และ (3) สิ่งอำนวยความสะดวก (ค่าเฉลี่ย 2.79) คุณภาพชีวิตคนพิการในระดับน้อย คือ (4) กีฬาและนันทนาการ (ค่าเฉลี่ย 2.54) (5) การออกสู่สังคม (ค่าเฉลี่ย 2.07) (6) การศึกษา (ค่าเฉลี่ย 2.06) และ (7) อาชีพการจ้างงานและรายได้ (ค่าเฉลี่ย 1.85) นอกจากนี้ แนวทางการขับเคลื่อนคุณภาพชีวิตคนพิการเชิงพื้นที่ที่มีดังนี้ การพัฒนาศักยภาพพลไกการทำงานเชิงพื้นที่ การสร้างเครือข่ายพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ การพัฒนาและใช้ประโยชน์ระบบฐานข้อมูลคุณภาพชีวิตคนพิการตามเกณฑ์มาตรฐาน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วราภรณ์ คำนันท (2560) ที่วิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้พิการในอำเภอสกลนคร จังหวัดชัยภูมิ ที่พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้พิการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้พิการ ได้แก่ เพศ อาชีพรายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และประเภทของความพิการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าด้านสุขภาพกายมีสัดส่วนมากกว่าด้านอื่นๆ รองลงมา คือ ด้านสุขภาพจิตและด้านสิ่งแวดล้อม ตามลำดับปัญหาและอุปสรรคของผู้พิการศึกษารายด้านพบว่าด้านสุขภาพซึ่งผู้พิการส่วนใหญ่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ด้านการศึกษา ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาและเรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาด้านการเงินส่วนใหญ่เป็นหนี้ ไม่พอใช้กับความต้องการ จึงอยากให้หน่วยงานมีการสอนวิชาชีพให้แก่ผู้พิการเพิ่มมากขึ้น มีการส่งเสริมด้านโภชนาการ ด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้พิการอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตคนพิการในเทศบาลตำบลหนองแวงอำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยภาพรวม พบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของจักรวรรดิ พัฒนวิบูลย์ และรัฐบุรุษ คัมทรัพย์ (2558) วิจัยเรื่องความต้องการฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการในเขตเทศบาลตำบลโพธิ์ทองอำเภอนวนนิวาส จังหวัดร้อยเอ็ด ที่พบว่าทดสอบค่าเอฟ (F-test) และเมื่อพบความแตกต่าง จึงทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ่ คนพิการในเขตเทศบาลตำบลโพธิ์ทอง

อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ระดับการศึกษาต่างกัน มีความต้องการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยรวมและเป็นรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

13. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยคุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่อาจเป็นประโยชน์ต่อแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวง ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรมีการเยี่ยมบ้านเป็นกลุ่ม โดยกำหนดกลุ่มตามหมู่บ้าน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับการเจ็บป่วยของผู้พิการและแนะนำการรักษาสุขภาพ และมีการเยี่ยมบ้านเป็นการเฉพาะราย ทางเทศบาลตำบลหนองแวงจะส่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไปเยี่ยมและตรวจสุขภาพ กรณีนี้เป็นเป็นการเยี่ยมบ้านผู้พิการที่มีปัญหาสุขภาพหรือเจ็บป่วยเป็นการเฉพาะ กรณีเจ็บป่วยร้ายแรงก็จะจัดรถรับส่งไปยังโรงพยาบาล โดยมีสายด่วนแจ้งเหตุของเทศบาลตำบลหนองแวง เพื่อติดต่อเจ้าหน้าที่โดยตรง

1.2 จัดบริการรักษาโดยแพทย์แผนไทย เป็นการเฉพาะรายที่ร้องขอมายังเทศบาลตำบลหนองแวงหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และจัดอบรมการบำบัดทางแพทย์แผนไทยเบื้องต้นให้แก่ผู้พิการเพื่อบริการตนเอง ในชุมชนของตนเอง กรณีเจ็บป่วยเล็กน้อยหรือการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

1.3 จัดสอดแทรกความรู้ให้ในการพบปะเยี่ยมเยือนรายกลุ่มในแต่ละชุมชน จัดทำเอกสารเผยแพร่ส่งให้ถึงบ้านผู้พิการแต่ละคน เผยแพร่ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน / หอกระจายข่าวของวัดในชุมชน / ทางกลุ่มโทรศัพท์มือถือออนไลน์ เป็นต้น

1.4 จัดให้ผู้พิการได้เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามความสามารถที่ตนเองถนัดโดยจัดให้เผยแพร่ความรู้ให้กลุ่มผู้สนใจตามวัด ตามโรงเรียน ตามกลุ่มอาชีพ เป็นต้น

1.5 ควรจัดตั้งชมรมผู้พิการของเทศบาลตำบลหนองแวง โดยมีเครือข่ายของชมรมอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ที่สามารถติดต่อประสานงานกันได้โดยสะดวกในการทำงานแบบที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม

1.8 จัดหาวิทยากรแนะนำการออกกำลังกายจากครูหรืออาสาสมัครในแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้นำในการออกกำลังกายและทำกิจกรรมนันทนาการ

1.9 เทศบาลตำบลหนองแวง ควรตั้งคณะกรรมการดูแลที่อยู่อาศัยผู้พิการให้ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย โดยจัดเจ้าหน้าที่ออกให้ความช่วยเหลือดูแล ความสะอาดของบ้าน บริเวณบ้าน หรือห้องน้ำ ห้องส้วมให้ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย และตั้งกลุ่มโทรศัพท์ผู้พิการ เพื่อติดต่อสื่อสารเมื่อจำเป็น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

2.2 ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ ศรีวาริรัตน์. (2551). **โมเดลเชิงสาเหตุของคุณภาพชีวิตของครู**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2558). **รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://dep.go.th/th/page>.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2550). **การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับบริหารและวิจัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณฤทัย เกตุหอม. (2555). **ความต้องการได้รับสวัสดิการทางสังคมของคนพิการในเขตอำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี**. ปริญญานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- วรรณภา กุมารจันทร์. (2543). **คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคใต้ตอนบน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ, บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุวรรีย์ ศรีโกคาภิรมย์. (2546). **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี.
- อนัญญา เจียนรัมย์. 2557. **ความต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. ปริญญานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- Cronbach, L. J. (1990). **Essentials of Psychological Testing**. (5th ed.). New York: Harper & Row.
- World Health Organization (WHO). (1994). **Community based rehabilitation and the health care referral services : a guide for programme managers**. Geneva, Switzerland.

การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี
GOOD GOVERNANCE MANAGEMENT OF NAM SOM SUB-DISTRICT MUNICIPALITY,
NAM SOM DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

วิไลวรรณ เรืองโสม

Wilaiwan RungSom

บุญเหลือ บุปผามาลา

Boonluae Bubphamala

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิชญบัณฑิต

Master of Public Administration Program,

Faculty of Political Science, Pitchayabundit College

E-mail: yimy9930@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 มิถุนายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม เพื่อเปรียบเทียบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลน้ำโสม โดยใช้สูตรของ Taro Yamane จำนวน 380 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม เกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาล ประกอบไปด้วยเนื้อหา 3 ส่วน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติพรรณนา ได้แก่ จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ T-test และ F-test สำหรับการเปรียบเทียบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ผลการวิจัย พบว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.12) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.34) รองลงมา คือ ด้านหลักความเสมอภาค ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.37) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านหลักประสิทธิผล ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.31)

การเปรียบเทียบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวมพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกันมีความเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ ควรมีการประเมินผลการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีไปปฏิบัติจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อนำผลที่ได้มาเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนเพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, การมีส่วนร่วม, ประสิทธิภาพ

ABSTRACT

The main objective of this research was to study the good governance of the Nam Som Municipality. To compare the good governance management of the Nam Som Subdistrict Municipality They were classified by gender, age, education level and occupation and to provide advice on good governance management of Nam Som Sub-district Municipality, Nam Som District, Udon Thani Province. The sample used in this research was people living in Nam Som Municipality area. Using the formula of Taro Yamane of 380 people. The tool used to collect the data. This is a questionnaire about the good governance of the municipality. It consists of 3 parts of content, statistics used in data analysis. The descriptive statistics were number, percentage, mean and standard deviation for the general data of the sample. The inferential statistics were T-test and F-test for comparison of good governance management of Nam Som Sub-district Municipality, Nam Som District, Udon Thani Province. By gender, age, education level and occupation.

The results of the findings were as follows: Good Governance Management of Nam Som Sub-District Municipality, Nam Som District, Udon Thani Province Overall, it was at a high level ($\bar{x}$ = 4.20, SD = 0.12) and when considering each aspect, it was found that the side with the highest mean was the main aspect of efficiency ($\bar{x}$ = 4.27, SD = 0.34), followed by the principle of equality ($\bar{x}$ = 4.26, SD = 0.37) and the side with the least mean was the main effectiveness aspect ($\bar{x}$ = 4.12, SD = 0.31).

Comparison of Good Governance Management of Nam Som Municipality, Nam Som District, Udon Thani Province Classified by gender, age, education level and occupation. The sample group with different sex, age, education level and occupation had opinions on the good governance management of Nam Som Municipality. No different.

Suggestions on guidelines for the development of good corporate governance of Nam Som Sub-District Municipality, Nam Som District, Udon Thani Province, namely, there should be an evaluation of the implementation of the principles of good governance from all concerned parties from all sectors. To use the results as information for planning in order to find ways to operate more efficiently.

Keywords: Good governance management, Participatio, Performance Efficiency.

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักพื้นฐานและเป็นยุทธศาสตร์ที่สังคมโลกต้องการให้เกิดขึ้น และนำมาใช้เพื่อลด บรรเทาและแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะการฉ้อราษฎร์บังหลวงช่วยสร้างคุณค่าและจิตสำนึกทางปัญญาวุฒันธรรมและจริยธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม มีความโปร่งใสได้รับการยอมรับและเชื่อถือมีการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นภูมิคุ้มกันที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งมีเสถียรภาพ มีความมั่นคงปลอดภัยทุกภาคส่วนของสังคมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กติกาของสังคมและการบริหารจัดการบ้านเมืองจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนตามยุคตามสมัย ในสังคมสมัยใหม่ทุกประเทศมีแนวทางการปรับปรุงการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคม (Good Governance) ที่เป็นจุดร่วมเหมือนกัน คือ ความสงบสุขของประชาชน ความมีเสถียรภาพความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลเท่าทันโลก อันนำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกได้ โดยแนวความคิดเรื่องธรรมาภิบาลเป็นแนวความคิดที่ธนาคารโลก (World Bank) ได้เสนอให้แก่กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาตั้งแต่ปลายปี 1989 เนื่องจากเล็งเห็นความไม่ได้มาตรฐานในการบริหารบ้านเมืองของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา โดยอธิบายความหมายของ Good Governance ไว้ 3 ลักษณะ คือ 1) โครงสร้างและรูปแบบของระบอบทางการเมือง 2) กระบวนการและขั้นตอนที่ผู้มีอำนาจในทางการเมืองใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อพัฒนาประเทศ 3) ความสามารถของผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศในการวางแผนการกำหนดนโยบาย และการแปลงแผนและนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนการปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารประเทศซึ่งในเวลาต่อมาธนาคารโลกได้ปรับปรุงแนวทางของ Good Governance โดยมีหลักการสำคัญดังนี้ คือ หลักนิติธรรม (Rule Of Law) หลักคุณธรรม (Ethics/Integrity) หลักความโปร่งใส (Transparency) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักความรับผิดชอบ (Accountability) และหลักความคุ้มค่า (Value Of Money)

สำหรับประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีมาใช้ในการปฏิรูปการเมืองไทย โดยได้วางรากฐานไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หลายประเด็น เช่น ความโปร่งใส ความมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมความรับผิดชอบ การตรวจสอบและการกระจายอำนาจ หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นหลักการที่ทั้งองค์การสหประชาชาติ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารพัฒนาเอเชียมีข้อสรุปร่วมกันว่า เป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาและกลุ่มประเทศยากจน รวมทั้งใช้เป็น

เงื่อนไขในการพิจารณา เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ขอรับความช่วยเหลือ ประเทศเหล่านั้นจะต้องสร้างหลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีให้เกิดขึ้นในระบบการบริหารจัดการภาครัฐ เมื่อประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ในช่วงปี พ.ศ. 2540 จนต้องขอรับความช่วยเหลือทางการเงินและอยู่ภายใต้โครงการกองทุนการเงินระหว่างประเทศเงื่อนไขนี้ ได้ถูกนำมาใช้กับประเทศไทยด้วย หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีได้รับการขานรับจากนักวิชาการ นักธุรกิจ นักบริหาร ปัญญาชน และองค์กรต่างๆ รวมทั้งรัฐบาลในขณะนั้นก็เห็นความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องมีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งสามารถรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างทันการณ์ จึงได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างระบบต่างๆ ของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้ออกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กฎหมายนี้เป็นที่มาของการปฏิรูประบบราชการ ซึ่งในมาตรา 3/1 ได้บัญญัติให้ส่วนราชการต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้คำนึงถึงความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมของประชาชน การเปิดเผยข้อมูล การติดตามตรวจสอบและ การประเมินผลการปฏิบัติงาน (สุรชิต พิสัยพันธ์, 2550: 1-2)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในปัจจุบัน ทั้งในรูปแบบองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ถูกจับตามองและถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมภายนอกกว่ามีการทุจริตคอร์รัปชันเกิดความไม่โปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้าง ระบบการตรวจสอบไม่ทั่วถึงการขาดการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารขาดคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งไม่เป็นผลดี อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทั้งในแง่ของภารกิจ งบประมาณและบุคลากรของท้องถิ่นอยู่นั้นหมายความว่า การถ่ายโอนภารกิจและงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ดำเนินการกิจการกำลังถูกท้าทายความสามารถในการบริหารจัดการให้มีความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส รวมทั้งได้สะท้อนสภาพการทุจริต ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น การสร้าง การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและความโปร่งใส ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยเฉพาะการมุ่งให้ประชาชนและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วม ในการเฝ้าระวังตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ (โกวิทย์ พวงงาม, 2550 ข: 1)

เทศบาลเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองท้องถิ่น เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 เทศบาลเป็นหน่วยการปกครองที่ได้รับการกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลาง เพื่อที่จะสามารถดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเป็นอิสระ อีกทั้งเทศบาลยังสามารถรับรู้และเข้าใจถึงปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนได้ชัดเจนกว่าที่รัฐบาลกลางจะเข้าใจ เทศบาลมีหลักของการดำเนินงานโดยที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ ประชาชนจะเลือกผู้ที่เป็นตัวแทนเข้าไปดำเนินการผ่านระบบตัวแทน และการที่จะทราบได้ว่าการดำเนินงานของเทศบาลนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ ประชาชนก็จะเป็นผู้ตรวจสอบการดำเนินงานของผู้ดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้ทราบได้ว่าการดำเนินงานนั้นมุ่งผลประโยชน์สูงสุดต่อสังคมส่วนรวมหรือไม่ การปกครองท้องถิ่นรูปแบบ

เทศบาลนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองผ่านทางระบบตัวแทน ซึ่งมีหลักการบริหารที่สำคัญ คือ หลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

สำนักงานเทศบาลเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี เป็นเทศบาลตำบลตำบลขนาดใหญ่ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและเทศบาลตำบล พ.ศ. 2537 มีฐานะเป็นนิติบุคคล ได้รับการกระจายอำนาจและการถ่ายโอนภารกิจจากภาครัฐในกิจการด้านต่างๆ พบว่า การบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีที่ผ่านมาของเทศบาลตำบลน้ำโสมในการให้บริการประชาชน มักประสบปัญหาอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ประชาชนในพื้นที่ขาดโอกาสในการรับรู้และเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารอย่างแท้จริง ซึ่งสาเหตุของปัญหาอาจเกิดจากการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านต่างๆ สถานที่การให้บริการประชาชนไม่เพียงพอ ขาดความรู้เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเทศบาลตำบล ขาดประสบการณ์ในการให้บริการหรือทำงานร่วมกับเทศบาลตำบล ขาดการประชาสัมพันธ์ การไม่รับทราบข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการทำงานของเทศบาลตำบล เป็นต้น ซึ่งปัญหาที่กล่าวมาทำให้ประชาชนเกิดความไม่เข้าใจในการบริหารงานและการบริการของเทศบาลตำบลตามหลักการบริการกิจการบ้านเมืองที่ดี ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการประเมินผลความพึงพอใจการปฏิบัติงานของเทศบาลตำบลตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อพัฒนาและหาแนวทางการบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของประชาชน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ว่าอยู่ในระดับใดและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนบริหารงานรวมทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี มีทั้งสิ้น 11 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านน้ำโสม หมู่ที่ 2 บ้านม่วง หมู่ที่ 3 บ้านน้ำปด หมู่ที่ 4 บ้านโพน หมู่ที่ 6 บ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ 8 บ้านโคกน้อย และหมู่ที่ 9 บ้านโนนสมบูรณ์ หมู่ที่ 12 บ้านแสงทองพัฒนา หมู่ที่ 13 บ้านโนนสมบูรณ์ หมู่ที่ 14 บ้านโนนบก หมู่ที่ 15 บ้านโนนภูทอง จำนวนประชากรทั้งสิ้น 7,766 คน (ข้อมูลจากสำนักบริหารการทะเบียนอำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ณ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี จำนวน 11 หมู่บ้าน ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 380 คน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี มีทั้งสิ้น 11 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านน้ำโสม หมู่ที่ 2 บ้านม่วง หมู่ที่ 3 บ้านน้ำปาด หมู่ที่ 4 บ้านโนน หมู่ที่ 6 บ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ 8 บ้านโคกน้อย และหมู่ที่ 9 บ้านโนนสมบูรณ์ หมู่ที่ 12 บ้านแสงทองพัฒนา หมู่ที่ 13 บ้านโนนสมบูรณ์ หมู่ที่ 14 บ้านโนนบก หมู่ที่ 15 บ้านโนนภูทอง

3. ขอบเขตด้านระยะเวลาดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนกันยายน

4. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

4.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

4.1.1 เพศ

4.1.2 อายุ

4.1.3 ระดับการศึกษา

4.1.4 อาชีพ

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ตามหลักการบริหารจัดการกิจการบ้านเมืองที่ดี 10 หลัก ประกอบด้วย 1) ด้านหลักประสิทธิภาพ 2) ด้านหลักประสิทธิผล 3) ด้านหลักการตอบสนอง 4) ด้านหลักภาระรับผิดชอบ 5) ด้านหลักความโปร่งใส 6) ด้านหลักนิติธรรม 7) ด้านหลักความเสมอภาค 8) ด้านหลักการมีส่วนร่วม 9) ด้านหลักการกระจายอำนาจ 10) ด้านหลักคุณธรรม

4. ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบระดับของการนำรูปแบบการบริหารจัดการเทศบาลของผู้บริหารเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี บนพื้นฐานของการบริหารจัดการกิจการบ้านเมืองที่ดีไปใช้ในการบริหารจัดการเทศบาล

2. ได้รูปแบบการบริหารจัดการเทศบาลของผู้บริหารเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี บนพื้นฐานของการบริหารจัดการกิจการบ้านเมืองที่ดี ที่จะนำไปใช้ในการบริหารจัดการเทศบาล

3. ทำให้ทราบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารจัดการเทศบาลของผู้บริหารเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี บนพื้นฐานของการบริหารจัดการกิจการบ้านเมืองที่ดี

4. ใช้เป็นแนวทางการบริหารแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่สนใจนำหลักการบริหารจัดการกิจการบ้านเมืองที่ดีไปประยุกต์ใช้ในโอกาสต่อไป

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอ น้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวนประชากร 7,766 คน (ข้อมูลจากสำนักบริหารการทะเบียน อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ณ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563)

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 380 คน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่

6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อศึกษาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วยเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย 10 ด้าน

ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนในการตอบแบบสอบถาม ดังนี้

มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด	กำหนดให้	5 คะแนน
มีความพึงพอใจในระดับมาก	กำหนดให้	4 คะแนน
มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง	กำหนดให้	3 คะแนน
มีความพึงพอใจในระดับน้อย	กำหนดให้	2 คะแนน
มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด	กำหนดให้	1 คะแนน

ตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดให้แสดงข้อเสนอแนะของประชาชนในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี เป็นคำถามลักษณะปลายเปิด (Open-ended Question) โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความพึงพอใจอย่างอิสระ

2. การสร้างและการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

เพื่อให้เครื่องมือในการวิจัยมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการวิจัยมากที่สุด ผู้วิจัยจึงดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี เพื่อนำมากำหนดกรอบการสร้างแบบสอบถามตลอดจนแนวทางการออกแบบสอบถามให้ครอบคลุมนิยามศัพท์และตัวแปรที่กำหนด

2. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาเสนอประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ

3. การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้าง รูปแบบ และข้อคำถาม เพื่อขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ดังมีรายนามดังนี้

- 3.1 ดร. สุป็น สมสาร อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยพิษณุบัณฑิต
- 3.2 นางณัฏฐิณี มิ่งเมือง หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี
- 3.3 นางสาวพนิดา บุญสิมา หัวหน้าฝ่ายอำนวยการปลัดเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี

การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างภาพรวมทั้งหมดของแบบสอบถามโดยใช้สูตร IOC (Index of Item Objective Congruence) ตามวิธีของ โรวินेलลี (Rovinelli) และแฮมเบิลตัน (Hambleton) (สมนึก ภัททิยธนี, 2544: 219-233) เกณฑ์การให้คะแนนมีดังนี้

- ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์
 ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์
 ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์
 แล้วนำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC ตามสูตร

$$IOC = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ IOC	หมายถึง	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์
$\sum X$	หมายถึง	ผลรวมของคะแนนความพึงพอใจของผู้เชี่ยวชาญ
N	หมายถึง	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์ (1) ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50-1.00 มีค่าความเที่ยงตรงสูงใช้ได้ (2) ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ต้องปรับปรุง ยังใช้ไม่ได้ ซึ่งต้องได้ค่าตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป

4. แก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วเสนอต่อประธานอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อนำไปทดลองใช้และหาคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้

4.1 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try-out) กับประชากรในเขตพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกับพื้นที่ศึกษาโดยไปทดลองกับองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสำราญ อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี จำนวน 30 คน

4.2 นำค่าที่ได้มาทำการทดสอบความเชื่อมั่นในเนื้อหาของคำตอบโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ

5. นำแบบสอบถามดังกล่าว ทำการปรับปรุงเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำหนังสือจากวิทยาลัยพิชญบัณฑิต ถึงนายกเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามซึ่งได้จัดเตรียมไว้แล้วนำไปส่งให้กับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองตามที่ได้นัดหมายไว้แล้ว เพื่อแนะนำตัวพร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการวิจัยขออนุญาตเก็บข้อมูลแจกแบบสอบถามการวิจัยและขอรับกลับในวันเดียวกันด้วยตนเอง

3. นำแบบสอบถามที่ได้รับมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง และลงรหัสเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

8. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด โดยใช้วิธีการทางสถิติ และวิเคราะห์โดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูล โดยดำเนินการ ดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของแบบสอบถาม

2. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 1 โดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequencies) และค่าร้อยละ (Percentage)

2.2 การวิเคราะห์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วยการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ค่านิยมประชาธิปไตย ประชาธิปไตยและความรับผิดชอบทางการบริหาร ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติระดับค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคำถามเป็นรายข้อและรายด้าน โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับมากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับมาก

2.51 – 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับน้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับน้อยที่สุด

2.3 เปรียบเทียบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

2.4 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสอบถามปลายเปิด

9. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยเลือกเฉพาะวิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยและทดสอบสมมติฐาน ดังต่อไปนี้

1. สถิติพรรณนา ได้แก่

- 1.1 จำนวน (n)
- 1.2 ค่าร้อยละ (Percentage)
- 1.3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)
- 1.4 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาล ตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วยเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ และแสดงสรุปจำนวน เป็นประเด็นสำคัญสำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด

2. สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่

- 2.1 สถิติ t-test ใช้ทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปร 2 ตัวแปร
- 2.2 สถิติ F-test โดยการทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป และหากพบว่ามีค่าแตกต่างรายคู่เกิดขึ้น ผู้ศึกษาต้องทำการทดสอบต่อไปว่าค่าเฉลี่ยคู่ใดบ้างที่แตกต่างกัน และแตกต่างกันอย่างไร ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's method) สำหรับการวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

10. ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 207 คน คิดเป็นร้อยละ 54.47 และเป็นเพศชาย จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 45.53 ส่วนใหญ่อายุอยู่ระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 32.11 และช่วงอายุที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มากกว่า 60 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.21 มีระดับการศึกษา ม.3 ถึง ม. 6 จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 47.11 และน้อยที่สุด คือ ปริญญาโท จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.58 ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 175คน คิดเป็นร้อยละ 46.05 รองลงมา รับจ้าง จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 15.00 และน้อยที่สุด พนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 4.74

ตารางที่ 1 การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอ น้ำโสม จังหวัดอุดรธานีโดยภาพรวม

การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านหลักประสิทธิภาพ	4.27	0.34	มาก
2. ด้านหลักประสิทธิผล	4.12	0.31	มาก
3. ด้านหลักการตอบสนอง	4.22	0.36	มาก
4. ด้านหลักภาระรับผิดชอบ	4.19	0.32	มาก
5. ด้านหลักความโปร่งใส	4.14	0.33	มาก
6. ด้านหลักนิติธรรม	4.18	0.31	มาก
7. ด้านหลักความเสมอภาค	4.26	0.37	มาก
8. ด้านหลักการมีส่วนร่วม	4.21	0.32	มาก
9. ด้านหลักการกระจายอำนาจ	4.21	0.34	มาก
10. ด้านหลักคุณธรรม	4.21	0.34	มาก
รวม	4.20	0.12	มาก

2. การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอ น้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$, S.D.= 0.12) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.27$, S.D.= 0.34) รองลงมา คือ ด้านหลักความเสมอภาค ($\bar{X} = 4.26$, S.D.= 0.37) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านหลักประสิทธิผล ($\bar{X} = 4.12$, S.D.= 0.31)

3. การเปรียบเทียบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอ น้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวมพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ มีความเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอ น้ำโสม จังหวัดอุดรธานีไม่แตกต่างกัน

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอ น้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ได้แก่

1) ควรให้มีการบริการประชาชนมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากเกินไป เทศบาลควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีการพัฒนาตนเองให้มีความขยันและอดทน และผู้บริหารเทศบาลควรให้ความสำคัญและมีการป้องกัน ควบคุม ดูแล ไม่ให้ผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลกระทำ ผิดวินัยข้าราชการหรือประพฤติผิดศีลธรรม

2) เทศบาลควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชนหรือสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เทศบาลควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาหรือแนวทางในการแก้ปัญหาพร้อมกับเทศบาล และเทศบาลควรมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อประสานงานกับชุมชนไว้อย่างชัดเจน

3) เทศบาลควรให้ความสำคัญกับปัญหาของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เทศบาลไม่มีการกำหนด ตัวชี้วัดความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการพัฒนาไว้ชัดเจน และเทศบาลควรมีการรณรงค์ให้บุคลากรของ เทศบาลใช้จ่ายงบประมาณในการบริหารงานเทศบาลอย่างประหยัดและคุ้มค่า

4) ควรมีการปรับปรุงกระบวนการจัดทำประชาคมให้สอดคล้องกับบริบทของเทศบาลในแต่ละพื้นที่

5) ควรจัดให้มีภาคประชาชน เป็นอาสาสมัครในการตรวจสอบ เพื่อช่วยเหลือภารกิจในการตรวจสอบ ขององค์กรต่าง ๆ

11. อภิปรายผลการวิจัย

การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอเมือง จันทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.20$, S.D.= 0.12) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักประสิทธิภาพ ($\bar{x} = 4.27$, S.D.= 0.34) รองลงมา คือ ด้านหลักความเสมอภาค ($\bar{x} = 4.26$, S.D.= 0.37) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านหลักประสิทธิผล ($\bar{x} = 4.12$, S.D.= 0.31) อาจเป็นเพราะยังขาดความรู้ ความเข้าใจในบางส่วนของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาความรู้ของผู้ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุรินทร์ธร ศิริกุล (2557) วิจัยเรื่องผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีที่นำไปใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ แนวคิดเกี่ยวกับ การบริหารทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล และแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นความคิดเห็นของพนักงานต่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมากที่สุด คือ ด้านหลักนิติธรรม รองลงมาหลักคุณธรรม น้อยที่สุด คือ หลักความคุ้มค่า ส่วนความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านที่มากที่สุด คือ หลักนิติธรรม รองลงมาหลักคุณธรรม น้อยที่สุด คือ ด้านหลักการมีส่วนร่วมแนวทางในการพัฒนาผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คือ การพัฒนาภาวะผู้นำโดยใช้ "SHADED Model" มีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ Sociability มีสังคมที่ดี Human Relation ผู้นำจะต้องตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตัวเองของลูกน้อง Ability มีความรู้ ความสามารถในการใช้สติปัญญานั้นๆ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ Director มีศิลปะในการปกครองคือมีจิตสำนึกเกิดขึ้นในตัวของผู้ผู้นำ Executive เป็นนักบริหารมืออาชีพ Developer เป็นนักพัฒนามืออาชีพ และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระปิยวัฒน์ ปิยสีโล (จักร์แต) (2554: 39 40) ที่กล่าวว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี คือ การบริหารการจัดการของประเทศหรือองค์กรภาคธุรกิจเอกชนและประชาสังคมให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่สมดุล ซึ่งจะส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความแข็งแกร่งมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีความโปร่งใส ยุติธรรมและสามารถ ตรวจสอบได้ ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศชาติเป็นไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และมีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Morren, Tatiana (2001: 56, อ้างใน พิศสมัย หมกทอง, 2554: 29)

ที่กล่าวว่าปัจจุบันทั้งในด้านการศึกษาและวิชาชีพทางรัฐประศาสนศาสตร์ถือได้ว่า “Governance” หรือการจัดการปกครองเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญของการบริหารภาครัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ การเน้นบทบาทของการบริหารภาครัฐ กรอบแนวคิด Governance เป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาถึงความสัมพันธ์และความรับผิดชอบระหว่างรัฐกับประชาชน รัฐกับภาคเอกชนหรือกลุ่มทางสังคมที่เกิดการรวมตัวกันโดยสมัครใจ และรัฐกับประชาสังคม อีกทั้งองค์การสหประชาชาติหรือ United Nations (UN) ยังให้ความสำคัญกับธรรมาภิบาล เพราะเป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างความเป็นอยู่ของคนในสังคมทุกประเทศให้มีการพัฒนา ที่เท่าเทียมกัน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การดำเนินการนี้ต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อกระจายอำนาจให้เกิดความโปร่งใส ธรรมาภิบาลคือการมีส่วนร่วมของประชาชนและสังคมอย่างเท่าเทียมกัน และมีคำตอบพร้อมเหตุผลที่สามารถชี้แจงกันได้ United Nations and Development Program (UNDP) ให้นิยามของคำว่าธรรมาภิบาลว่าหมายถึง การดำเนินงาน ของภาคการเมือง การบริหาร และภาคเศรษฐกิจที่จะจัดการกิจการของประเทศในทุกระดับ ประกอบด้วยกลไก กระบวนการ และสถาบันต่างๆ ที่ประชาชนและกลุ่มสามารถแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ปกป้องสิทธิของตนเองตามกฎหมาย และแสดงความเห็น ที่แตกต่างกันบนหลักการของการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบการส่งเสริมหลักนิติธรรม เพื่อให้มั่นใจว่าการจัดลำดับความสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ยืนอยู่บนความเห็นพ้องต้องกันทางสังคม

การเปรียบเทียบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอโนนน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวมพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอโนนน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าเพศ อายุ ระดับการศึกษาและอาชีพไม่มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชนในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อนันต์ โพธิ์กุลกุล (2559) วิจัยเรื่องการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย พบว่า สถานภาพ ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาในการปฏิบัติงานหรือตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมาย มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ไม่แตกต่างกัน ส่วนตำแหน่งงานที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน 4 คู่ และการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ทั้ง 7 ด้านมีความสัมพันธ์กันทุกด้าน โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) อยู่ระหว่าง 0.793 ถึง 0.396 ระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงถึงระดับต่ำ และมีทิศทางของความสัมพันธ์เป็นทิศทางเดียวกัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธีระพงศ์ สุเมธ (2555) ที่ได้วิจัยเรื่อง การบริหาร จัดการตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่าการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายพบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และเขตพื้นที่ โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิศมัย หมกทอง (2554) วิจัยเรื่อง การบริหารงาน ตามหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า (1) ความคิดเห็น ของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานเขต บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านหลักความคุ้มค่า พบว่าบุคลากรมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมากทุกด้าน และ(2) การเปรียบเทียบการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร พบว่าบุคลากรมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ด้านเพศไม่แตกต่างกัน

12. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้

1.1 ควรกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการเพื่อเป็นแนวทางในการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีไปปฏิบัติ ให้เกิดความสำเร็จสูงสุด

1.2 ควรมีการประเมินผลการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีไปปฏิบัติจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อนำผลที่ได้มาเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนเพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 ยกย่องและส่งเสริมบุคลากรที่เป็นแบบอย่างที่ดี ให้บุคลากรและประชาชนมีส่วนร่วมในระบบตรวจสอบ และการประเมินผลที่น่าเชื่อถือ

1.4 เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา จัดทำคู่มือและช่องทางรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

1.5 เทศบาลควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชนหรือสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เทศบาลควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาหรือแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกับเทศบาล และเทศบาลควรมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อประสานงานกับชุมชนไว้อย่างชัดเจน

1.6 ควรให้มีการบริการประชาชนมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากเกินไป เทศบาลควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีการพัฒนาตนเองให้มีความขยันและอดทน และผู้บริหารเทศบาลควรให้ความสำคัญและมีการป้องกัน ควบคุม ดูแล ไม่ให้ผู้ปฏิบัติงานในเทศบาลกระทำความผิดวินัยข้าราชการหรือประพฤติผิดศีลธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี

2.2 ควรศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของเทศบาลตำบลน้ำโสม อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี

บรรณานุกรม

- ทิพาวิดี เมฆสุวรรณค์ และคณะ. (2546). **พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 พร้อมคำอธิบายรายมาตราและพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด.
- พระปิยวัฒน์ ปิยสีโล (จักร์แต่). (2554). **การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก, 11 ตุลาคม 2540, หน้า 1-99.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **ข้อมูลพื้นฐานด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคม**. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรน้ำ.
- สุรินทร์ธร ศิธรกุล. (2557). **ผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง**. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- Taro Yamane. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. 3rd Ed. New York: Harper and Row Publications.

ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติดในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

FACTORS AFFECTING DRUG USE IN THE AREA PATHUM RAT DISTRICT ROI ET PROVINCE

วสินรัตน์ ชารีวัน

Wasinrat chareewan

สุปัน สมสาร

Supan Somsa

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิชญบัณฑิต

Master of Public Administration Program,

Faculty of Political Science, Pitchayabundit College

E-mail: kraw1919@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 มิถุนายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เยาวชนในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ โดยใช้สูตรของ Taro Yamane จำนวน 302 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติดประกอบไปด้วยเนื้อหา 3 ส่วน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ T-test และ F-test สำหรับการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ของประชาชนในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = 0.68) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านครอบครัว ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = 0.80) รองลงมาคือปัจจัยด้านสังคม ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.86) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 3.35$, S.D. = 0.71)

การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยภาพรวมพบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษาไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะทางการแก้ปัญหาการเสพยาเสพติดของประชาชนในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ส่งเสริมการจัดอบรม หรือกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ต่อต้านการเสพยาเสพติดทุกชนิดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความตระหนักในการใช้ชีวิตของกลุ่มตัวอย่างได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: สารเสพติด, ปัจจัยเสี่ยง, การใช้สารเสพติด, เยาวชน

ABSTRACT

The main objective of this research was to study the factors affecting drug use. In the area of Pathum Rat Roi Et Province The sample used for this research was the youths in the area of Pathum Rat District. Using the formula of 302 Taro Yamane. The tool used for data collection. Is a questionnaire about factors affecting drug use. It consists of 3 parts of content, statistics used in data analysis. The descriptive statistics were number, percentage, mean and standard deviation for the general data of the sample. The inferential statistics included T-test and F-test for comparing factors affecting drug addiction. Of people in the area of Pathum Rat District Roi Et Province By gender, age and education level.

The results of the findings were as follows : Factors Affecting Drug Use In the area of Pathum Rat Roi Et Province overall was at the medium level ($\bar{x} = 3.40$, $SD = 0.68$) and when considering each side, it was found that the side with the highest mean was the family factor ($\bar{x} = 3.48$, $SD = 0.80$), followed by the social factor ($\bar{x} = 3.36$, $SD = 0.86$) and the side with the least mean was the economic factor ($\bar{x} = 3.35$, $SD = 0.71$).

Comparison of factors affecting drug use In the area of Pathum Rat Roi Et Province Classified by gender, age and education level as a whole, it was found that sex, age and education level. No different.

Proposals for solving drug addiction problems of people in the area of Pathum Rat District Roi Et Province, including promoting the training Or continuous creative activity against all kinds of drug use To create a learning process that creates awareness in the life of the sample properly.

Keywords: drugs, risk factor, drug addiction, youth

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหายาเสพติดนับเป็นปัญหาที่สร้างความเสียหายให้กับประเทศชาติ รัฐบาลทุกสมัยมีนโยบายป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเพื่อให้ประเทศชาติเกิดความสงบสุข แต่ปัญหาดังกล่าวกลับมีแนวโน้มทวีความรุนแรง และมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การใช้จ่ายยาเสพติดยังเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาทางด้านสาธารณสุขของชาติ ผลกระทบทางด้านสาธารณสุขที่เกิดขึ้น ได้แก่ สภาวะสุขภาพอนามัยที่ไม่ดี โรคทางกาย รวมถึงโรคทางจิตเวช หรือแม้แต่การเสียชีวิตที่เกิด จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างสารเสพติด บุคคลและสภาพการใช้สารนั้นๆ (จิรวัดน์ มูลศาสตร์ และคณะ, 2545) ในประเทศไทยปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดเริ่มปรากฏรุนแรงมากขึ้นในปี 2537 กอปรกับในช่วงเวลาดังกล่าว การพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่มขึ้นก็ยังทำให้ เกิดการขยายตัวของปัญหาเสพติดได้เช่นกัน ทั้งในด้านจำนวน ประชากร และ

ประเภทยาเสพติดที่ ใช้เสพ มีวิธีการเพิ่มขึ้นของชนิดยาเสพติดใหม่ๆ ได้แก่ แอมเฟตามีน กัญชาและสารระเหย (มณีรัตน์ ธีระวิวัฒน์ และนิรัตน์ อิมานี, 2542) และปัญหายาเสพติด นับเป็นวิกฤตการณ์ที่สำคัญของประชาคมโลก โดยเฉพาะประเทศไทย และยาเสพติดที่กำลังแพร่ระบาดอย่างรุนแรงในขณะนี้คือยาแอมเฟตามีน (ยาบ้า) ที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และคุณภาพชีวิตของประชากร (คมวุฒิ หุขชบา, 2545: 1) ยาบ้ามีผลเสียต่อผู้เสพยามากมายที่สำคัญมีผลต่อสมอง ต่อจิตประสาท เมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายจะถูกดูดซึมเข้าสู่สมอง ออกฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของสมอง จะมีการเปลี่ยนแปลงสารสื่อเคมีสมอง (Neurotransmitter) เกิดขึ้นมีการขับสารสื่อเคมีสมองที่เรียกว่า Dopamine ออกมาเป็นสื่อทำให้มีความสุขกระชุ่มกระชวย มีแรงขยันขันแข็งและเมื่อเสพในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นเกิดการทำลายสมองส่วนนอก หรือส่วนบนซึ่งทำหน้าที่คิดโดยใช้เหตุผลและการตัดสินใจแก้ปัญหา ทำให้ความคิดความจำเสื่อม ขาดการยั้งคิดควบคุมตนเองไม่ได้สุดท้ายเป็นโรคจิตและสติฟั่นเฟือนอาจมีอาการหูแว่ว ประสาทหลอน หลงผิด ก่อคิดทำร้ายตัวเอง และทำร้ายผู้อื่นตามมา (สุชาติ เลาหบริพัฒน์, 2542: 78) จากการสำรวจของกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2545 พบว่ามีผู้เสพ/ผู้ติด ประมาณสามล้านกว่าคน โดยพบว่า ผู้เสพยาเสพติด 3.5 ล้านคน และเป็นผู้ติดสารเสพติด 0.89 ล้านคน นับว่าเป็นจำนวนที่สูงมาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา ปัญหายาเสพติดมีการเปลี่ยนแปลงกลุ่มเป้าหมายจากผู้ใช้แรงงานมาเป็นเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ (บุญเรือง ไตรเรืองวรรณ, 2544: 40)

การใช้ยาเสพติดในวัยรุ่นเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตัววัยรุ่นเอง ครอบครัวสังคมและประเทศ (พูนสุข นิติวัดนะ, 2545) ผลกระทบต่อตัววัยรุ่นเอง ในด้านการเรียนทำให้สมาธิลดลง ผลการเรียนตกต่ำลง มักฝ่าฝืนกฎระเบียบของโรงเรียน (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544) ถูกดำเนินคดี และต้องออกจากโรงเรียน (ธวัชชัย ปินเครือ และศุภาพิชญ์ มิชันหมาก, 2550) ในด้านสุขภาพทำให้สุขภาพร่างกายอ่อนแอ หุดโทรม เหนื่อย อ่อนเพลีย ปวดศีรษะ นอนไม่หลับ มีโรคแทรกซ้อนต่างๆ เกิดขึ้น มีบุคลิกภาพไม่ดี ในด้านจิตใจมีอาการหงุดหงิด วิตกกังวล พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป ก้าวร้าว เฉื่อยชาเกียจคร้าน ผลจากการใช้ยาเสพติดทำให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เกิดการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์และการทำแท้งทำให้เกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และโรคเอดส์ (ธวัชชัย ปินเครือ และศุภาพิชญ์ มิชันหมาก, 2550)

สถิติจากกระทรวงสาธารณสุขในปีงบประมาณ 2562 พบว่าปัญหายาเสพติดในเยาวชนมากถึง 2.7 ล้านคน โดยเยาวชนอายุระหว่าง 15-19 ปี ต้องเข้ารับการบำบัดเป็นผู้ที่เข้ารับการบำบัดมากที่สุด จำนวนกว่า จำนวน 3 แสนคน จำนวนผู้เสพและผู้ติดยาดังกล่าว บ่งบอกว่าประเทศไทยต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะหากพิจารณาถึงกลุ่มอายุของผู้ติดยาส่วนใหญ่มีอยู่ในกลุ่มของวัยรุ่น นอกจากจะไม่สามารถเพิ่มผลผลิตให้กับสังคมได้แล้วยังต้องเป็นภาระแก่ครอบครัวและสังคมอีกด้วยและส่วนใหญ่อีกก็เข้าไปเกี่ยวกับธุรกิจนอกกฎหมาย หรือก่ออาชญากรรม สร้างปัญหาให้กับสังคมมากมายตามมา ทั้งนี้พบว่ายาเสพติดที่มีอัตราแพร่ระบาดสูงสุดในปัจจุบัน คือ ยาบ้าพบว่ามีผู้ป่วยเสพยาบ้า 7,713 ราย คิดเป็นร้อยละ 73.36 จากผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดทั้งหมด (สุชาติ เลาหบริพัฒน์, 2544: 59)

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าหากไม่มีการแก้ไขสถานการณ์อย่างจริงจังแล้วในอนาคตปัญหาบาปอาจกลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและปัญหาสังคมของประเทศอย่างรุนแรงยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้หลายเท่า จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดมาก เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีรอยต่อกับหลายจังหวัด มีประชาชนจากทั่วทุกภาคหลั่งไหลเข้ามาทำงาน ทำให้มีปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดมากตามไปด้วย ประกอบกับมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก ซึ่งมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดสูง ผู้ค้ายาเสพติดจึงมักจะใช้เป็นแหล่งพักยาเสพติดก่อนจะขนส่งไปยังที่อื่น

สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดในพื้นที่อำเภอบุพมหารัตต์ยังคงมีการแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเขตพื้นที่อำเภอบุพมหารัตต์มีอาณาเขต ติดต่อกับหลายอำเภอและยังเป็นพื้นที่รอยต่อกับอำเภอยุคภูมิพิสัย อำเภอนาคู และอำเภอบุพมหารัตต์ จังหวัดมหาสารคาม นอกจากนั้นยังมีเส้นทางหลักซึ่งผ่านเข้ามาจากกรุงเทพมหานคร ไปสู่จังหวัดอุบลราชธานี อันมีรถยนต์สัญจรเป็นจำนวนมาก และพื้นที่อำเภอบุพมหารัตต์ยังมีความหนาแน่น ของจำนวนประชากรต่อพื้นที่ค่อนข้างสูง โดยหลายๆหมู่บ้านกระจุกตัวกันเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นจุดที่สุ่มเสี่ยง และซุกซ่อนยาเสพติด หรือจุดลำเลียงกระจายเข้าสู่ชุมชนและเยาวชนในพื้นที่ สถิติการจับกุมดำเนินคดีเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในพื้นที่อำเภอบุพมหารัตต์ ในปี พ.ศ. 2562 มีทั้งหมด 201 คดี และในปี พ.ศ. 2563 ทั้งหมด 242 คดี และสถิติการเข้ารับการบำบัดรักษายาเสพติดในพื้นที่อำเภอบุพมหารัตต์ พบว่า ในปี พ.ศ. 2562 ทั้งหมด 115 คน และในปี พ.ศ. 2563 ทั้งหมด 101 คน (ศป.ปส.อ.บุพมหารัตต์ สภ.บุพมหารัตต์ สภ.บ้านบัวขาว และสภ.คูใหญ่, 2564)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะที่รับราชการฝ่ายปกครอง ดำรงตำแหน่ง ปลัดอำเภอหัวหน้าฝ่ายความมั่นคง ที่ทำการปกครองอำเภอบุพมหารัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด และได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ซึ่งได้รับมอบหมายให้มาปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมาโดยตลอด จึงมีความสนใจที่จะศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อความเสี่ยงการเสพยาเสพติด (ยาบ้า) ของเยาวชนในพื้นที่อำเภอบุพมหารัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อหาทางในการพัฒนาและปรับปรุงเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเสพยา (ยาบ้า) ให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอบุพมหารัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอบุพมหารัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา
3. เพื่อเสนอแนวทางการแก้ปัญหาการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอบุพมหารัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติดของประชาชน (พิชชา วงศ์สวรรค์, 2552) ทั้ง 3 ด้านได้แก่

1.1 ปัจจัยด้านครอบครัว

1.2 ปัจจัยด้านสังคม

1.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

2. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เยาวชนในพื้นที่อำเภอบุพมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1,228 คน คน (สำนักงานสถิติจังหวัดร้อยเอ็ด, 2563) หากกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการของยามาเน่

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

3.1 ตัวแปรต้น (Independent variable) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของของประชาชนในพื้นที่อำเภอบุพมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยเพศ อายุ และระดับการศึกษา

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่ ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติดของประชาชนในพื้นที่อำเภอบุพมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัวปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

4. ด้านพื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอบุพมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ท้องที่อำเภอบุพมรัตน์ ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 9 แห่ง ได้แก่

- 1) เทศบาลตำบลบุพมรัตน์ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลบัวแดงและบางส่วนของตำบลโนนสง่า
- 2) เทศบาลตำบลโพธิ์สูง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโพธิ์สูงทั้งตำบล
- 3) เทศบาลตำบลโนนสวรรค์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนสวรรค์ทั้งตำบล
- 4) องค์การบริหารส่วนตำบลบัวแดง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบัวแดง (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลบุพมรัตน์)
- 5) องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลดอกคำทั้งตำบล
- 6) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแคน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองแคนทั้งตำบล
- 7) องค์การบริหารส่วนตำบลสระบัว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสระบัวทั้งตำบล
- 8) องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสง่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนสง่า (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลบุพมรัตน์)

- 9) องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลขี้เหล็กทั้งตำบล

5. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษา คือ ระหว่าง เดือนกันยายน พ.ศ. 2563 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2564

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด หมายถึง ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

1.1 ปัจจัยด้านครอบครัว หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ความขัดแย้ง การเอาใจใส่กัน การใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล การมีความลับต่อกัน และขาดการปรึกษาหารือกัน

1.2 ปัจจัยด้านสังคม หมายถึง ต้องการการยอมรับจากสังคมและเพื่อนฝูง การคบเพื่อน ชอบสังสรรค์ เที่ยวเตร่ สนุกสนาน แก้ปัญหาส่วนตัวไม่ได้ และอยากรู้ อยากลอง

1.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ปัญหารายได้ของครอบครัว หนี้สิน การว่างงานและต้องการรายได้เพิ่มขึ้น

2. ประชาชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ ซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. ยาเสพติด หมายถึง สารใดก็ตามที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือสารที่สังเคราะห์ขึ้น เมื่อนำเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยวิธีรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยวิธีการใดๆ แล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกาย และจิตใจนอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดการเสพติดได้ หากใช้สารนั้นเป็นประจำทุกวันหรือวันละหลายๆ ครั้ง

4. เสพ หมายถึง การรับยาเสพติดให้โทษเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าด้วยวิธีใด เช่น กิน สูด ดม ควันหรือไอระเหยเข้าทางผิวหนังหรืออื่นๆ

5. ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเสี่ยงการเสพยาเสพติดของประชาชนในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

2. ทำให้สามารถเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติดของประชาชนในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. ทำให้ทราบแนวทางในการแก้ปัญหาการเสพยาเสพติดของประชาชนในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้อย่างตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ

6. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1,228 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้เป็นการสุ่มตัวอย่างจากประชาชนที่ อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด จากประชากร จำนวน 1,228 คน โดยใช้แนวคิดการ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane (1973: 125, อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด 2538: 40) และการกำหนดความคลาดเคลื่อน 5% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 302 คน

7. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาค้างนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และแบบสอบถาม ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 4 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่

ข้อ 1 เพศ	เป็นระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Nominal Scale)
ข้อ 2 อายุ	เป็นระดับการวัดข้อมูลประเภทเรียงลำดับ (Ordinal Scale)
ข้อ 3 ถิ่นที่อยู่อาศัย	เป็นระดับการวัดข้อมูลประเภทเรียงลำดับ (Ordinal Scale)
ข้อ 4 ระดับการศึกษา	เป็นระดับการวัดข้อมูลประเภทเรียงลำดับ (Ordinal Scale)

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของ ลีเคอร์ต โดยใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้นมี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีการจัดเป็นการวัดระดับข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น ในข้อความแต่ละข้อจะให้เกณฑ์การตรวจให้คะแนน ดังนี้ (บุญชุมศรีสะอาด, 2535: 99)

ระดับ 5 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อความเสี่ยงการเสพยาเสพติดมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อความเสี่ยงการเสพยาเสพติดมาก

ระดับ 3 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อความเสี่ยงการเสพยาเสพติดปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อความเสี่ยงการเสพยาเสพติดน้อย

ระดับ 1 หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อความเสี่ยงการเสพยาเสพติดน้อยที่สุด

การแปลผลคะแนนที่ได้ แบ่งตามเกณฑ์ช่วงคะแนนตามแนวคิดของ (BOOM, 1968) การแบ่งคะแนนออกเป็น 3 ระดับได้ดังนี้

การปฏิบัติระดับมาก	คะแนน ร้อยละ 80 – 100 (ตั้งแต่ 4 คะแนนขึ้นไป)
การปฏิบัติระดับปานกลาง	คะแนน ร้อยละ 60 – 79 (3.00-3.99 คะแนน)
การปฏิบัติระดับต่ำ	คะแนน ร้อยละ 0 – 59 (น้อยกว่า 3.00 คะแนน)

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสพยาเสพติดของประชาชน ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ลักษณะของแบบสอบถามเป็น คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านอื่นๆ เพิ่มเติม

8. การสร้างและการทดสอบเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและทดสอบแบบสอบถาม ดังนี้

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. กำหนดเนื้อหาของคำถามในแบบสอบถาม และนิยามตัวแปรที่ต้องการวัด เพื่อให้ครอบคลุมในเรื่องที่ศึกษา และมีลักษณะซึ่งทุกคนสามารถตอบข้อเท็จจริงได้
3. เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ในเนื้อหา ภาษาและความเที่ยงตรงผู้ศึกษาได้นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขเบื้องต้น
4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาความเที่ยงตรง ในเนื้อหา (contents validity)
5. ประมวลผลความชัดเจนของผู้เชี่ยวชาญ นำมาปรับปรุงแบบสอบถาม เสนอกรรมการที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา และนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกันกับประชากรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้แก่ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติดของประชาชนในพื้นที่อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน

ต่อจากนั้นนำแบบสอบถามไปวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (reliability) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient alpha) ของ Cronbach โดยได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.909

9. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างในเขต 8 ตำบล อำเภอประทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 302 ชุด ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามภาคสนามเป็นเวลา 30 วัน ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2563

10. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัยและสถิติที่ใช้ในการเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยเลือกเฉพาะวิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่เหมาะสมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้าและทดสอบสมมติฐาน ดังต่อไปนี้

1. สถิติพรรณนา ได้แก่

- 1.1 จำนวน (n)
- 1.2 ค่าร้อยละ (Percentage)
- 1.3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)
- 1.4 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ของเยาวชนในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา และแสดงสรุปจำนวน เป็นประเด็นสำคัญสำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการแก้ไขปัญหาการเสพยาเสพติดของประชาชน ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด

2. สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่

- 2.1 สถิติ t-test ใช้ทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปร 2 ตัวแปร
- 2.2 สถิติ F-test โดยทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป และหากพบมีความแตกต่างรายคู่เกิดขึ้น ผู้ศึกษาต้องทำการทดสอบต่อไปว่าค่าเฉลี่ยคู่ใดบ้างที่แตกต่างกัน และแตกต่างกันอย่างไร ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's method) สำหรับการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา

11. ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 196 คน คิดเป็นร้อยละ 64.90 และเป็นเพศหญิง จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 35.10 อายุอยู่ระหว่าง 15 - 16 ปี จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 37.75 และช่วงอายุน้อยที่สุดคือ ต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 87 คิดเป็นร้อยละ 28.81 ส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัย ต.สระบัว จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 14.23 รองลงมา ต.โนนสวรรค์ และ ต.ดอกคำ จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 13.90 และน้อยที่สุด คือ ต.โพธิ์สูง จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 8.60 ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 49.67 และน้อยที่สุดต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.99

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอบุพมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.40$, S.D.= 0.68) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านครอบครัว ($\bar{x} = 3.48$, S.D.= 0.80) รองลงมา คือ ปัจจัยด้านสังคม ($\bar{x} = 3.36$, S.D.= 0.86) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ($\bar{x} = 3.35$, S.D.= 0.71) และวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นแต่ละด้านได้ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.48$, S.D.= 0.80) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 4. เวลาอยู่ต่อหน้าคนในครอบครัว จะรู้สึกอึดอัดและไม่สบายใจ ($\bar{x} = 3.60$, S.D.= 0.97) รองลงมาคือ ข้อ 6. คนในครอบครัวมักมีความลับต่อกัน ($\bar{x} = 3.55$, S.D.= 1.15) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 2. คนในครอบครัวต่างคนต่างอยู่ ขาดการเอาใจใส่กัน ($\bar{x} = 3.39$, S.D.= 1.08)

2.2 ปัจจัยด้านสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.36$, S.D.= 0.86) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 7. ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคมที่เป็นอยู่ ($\bar{x} = 3.49$, S.D.= 1.00) รองลงมา คือ ข้อ 12. อยากรู้อยากลอง ($\bar{x} = 3.38$, S.D.= 1.07) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 10. ชอบสังสรรค์และเที่ยวเตร่กับเพื่อนฝูง ($\bar{x} = 3.28$, S.D.= 1.08)

2.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$, S.D.= 0.71) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 14. การว่างงานในปัจจุบันเป็นตัวบังคับให้กระทำความผิด ($\bar{x} = 3.39$, S.D.= 0.79) รองลงมา คือ ข้อ 15. ต้องการรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อใช้จ่าย ($\bar{x} = 3.36$, S.D.= 0.79) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 13. สถานทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอ ($\bar{x} = 3.29$, S.D.= 1.02)

3. การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอบุพมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยภาพรวม พบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษาไม่แตกต่างกัน

4. ข้อเสนอแนะทางการแก้ปัญหาการเสพยาเสพติด ของประชาชนในพื้นที่อำเภอบุพมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่

4.1 ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ เพื่อเพิ่มการรับรู้เรื่องการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แก่ชุมชนในพื้นที่บริการซึ่งจะส่งผลต่อการรับรู้ข้อมูลของประชาชนทุกกลุ่ม

4.2 ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทที่ทำให้เด็กและเยาวชนไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด กล่าวคือมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ

4.3 พ่อแม่หรือครอบครัวของเด็กและเยาวชน มีบทบาทสำคัญที่สุดในการอบรม สั่งสอนและนำพา กลุ่มเด็กเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางที่ชุมชนจัดขึ้นมา ซึ่งเชื่อว่าหากเด็กและเยาวชนเข้าร่วมแบบต่อเนื่อง มีจิตใจสาธารณะก็จะทำให้เด็กและเยาวชนไม่ประพฤติด

4.4 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมถึงหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ควรร่วมมือกันพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินคดียาเสพติดให้ดีกว่านี้ เพื่อลดปัญหายาเสพติดให้น้อยลง

4.5 ส่งเสริมการจัดอบรม หรือกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ต่อต้านการใช้ยาเสพติดทุกชนิดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความตระหนักในการใช้ชีวิตของกลุ่มตัวอย่างได้อย่างเหมาะสมกับทุกช่วงวัย

12. อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.40$, S.D. = 0.68) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านครอบครัว ($\bar{x} = 3.48$, S.D. = 0.80) รองลงมา คือ ปัจจัยด้านสังคม ($\bar{x} = 3.36$, S.D. = 0.86) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ($\bar{x} = 3.35$, S.D. = 0.71) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภร ชินะเกตุ (2553) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันยาเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมป้องกันยาเสพติดโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยส่วนบุคคลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการควบคุมตนเอง ด้านทักษะชีวิต และด้านการรับรู้เกี่ยวกับยาเสพติด 3) ปัจจัยด้านครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านดังนี้ ด้านการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวและด้านสัมพันธภาพใน ครอบครัว 4) ปัจจัยด้านสังคมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านดังนี้ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสถานศึกษา ด้านการรับรู้ข่าวสารจากสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับยาเสพติด และด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐธิดา เดชมิตร (2559) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิเสธยาเสพติดของนักเรียนอาชีวศึกษาภาคีรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนอาชีวศึกษาจะตอบปฏิเสธทันทีแสดงให้เห็นว่านักเรียนอาชีวศึกษาภาคีรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร มีการควบคุมตนเองอยู่ในระดับมากที่สุดรองลงมา คือ ประเด็นท่านชอบชวนหาสิ่งต่างๆ มาครอบครอง แม้ว่าสิ่งนั้นจะทำความเดือดร้อนให้กับคนอื่นก็ตาม ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 ซึ่งข้อคำถามดังกล่าวมีเกณฑ์การให้คะแนนสลับกับเกณฑ์การให้คะแนนแบบปกติหมายความว่า นักเรียนอาชีวศึกษาจะไม่ชวนหาสิ่งใดมาครอบครองหากสิ่งนั้นจะทำความเดือดร้อนให้กับคนอื่นแสดงให้เห็นว่านักเรียนอาชีวศึกษาภาคีรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร มีการควบคุมตนเองอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้การควบคุมตนเองสูงจะทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่ำดังเช่น นักเรียนอาชีวศึกษาที่มีการควบคุมตนเองสูง จะมีความอดทน อดกลั้นมิให้ ตนเองเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด สอดคล้องกับทฤษฎีของเฮอร์ชชีและก๊อตเฟรดสัน (Hirschi and Gottfredson) ได้นำเสนอทฤษฎีอาชญาวิทยาใหม่ขึ้นมาซึ่งมีการพัฒนามาจากทฤษฎีพันธะทางสังคมของเฮอร์ชชีทฤษฎีนี้เรียกว่า “ทฤษฎีการควบคุมตนเอง” (Self-control theory) ได้ถูกนำเสนอเพื่ออธิบายความแตกต่างของปัจเจกชนในเรื่องคุณสมบัติส่วนบุคคลที่จะระงับหรือควบคุมตนเองไม่ให้ไปประกอบอาชญากรรม ซึ่งหมายความว่ารวมถึงอาชญากรรมทุกประเภททุกสภาวะ และทุกสภาพแวดล้อม ทฤษฎีการควบคุมตนเองนำเสนอว่า บุคคลที่มีการควบคุมตนเองสูงมีแนวโน้มที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมอาชญากรรม ค่อนข้างต่ำตลอดเวลา (Gottfredson & Hirschi, 1990) ในขณะที่บุคคลที่มีการควบคุมตนเองต่ำมีแนวโน้มที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอาชญากรรมสูงมาก ดังนั้น การควบคุมตนเองจึงเป็นเครื่องยับยั้งหรืออดกลั้นที่ป้องกันไม่ให้บุคคลมีพฤติกรรมอาชญากรรม นอกจากนี้ สถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมเป็นเพียงตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอาชญากรรมออกมาเท่านั้น ซึ่งหมายความว่าสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมต้องมีอยู่ก่อนพฤติกรรมอาชญากรรมถึงจะแสดงออกมาแต่ถ้าก๊อตเฟรดสันและเฮอร์ชชี ก็ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยภายนอกหรือตัวกระตุ้นให้บุคคลละเว้นไม่ประกอบอาชญากรรมหรือเร่งเร้าให้บุคคลประกอบอาชญากรรม นอกจากการควบคุมตนเองจะ

ถูกใช้อธิบายสาเหตุพฤติกรรมอาชญากรรมแล้วยังได้นำมาใช้อธิบายพฤติกรรมเบี่ยงเบนอื่นๆ เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มสุราการใช้ยาเสพติดและการมีเพศสัมพันธ์ในลักษณะที่ผิดจริยธรรม และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ พุทธิพร พงศ์นันท์กุลกิจ (2561) ที่พบว่า ปัจจัยที่ไม่สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันการใช้ยาเสพติดในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายการมองโลกในแง่ดี ไม่สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันการใช้ยาเสพติดในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า การมองโลกในแง่ดี อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 50.12$, $SD = 10.77$) ซึ่งแสดงว่ากลุ่มตัวอย่างยังมีพัฒนาการเรื่อง การมองโลกในแง่ดี ที่ประกอบด้วย ความคาดหวังอนาคตเชิงบวก ความหวัง และการเชื่อมั่นในสมรรถนะของตนในระดับปานกลาง แต่จากผลการศึกษาไม่สามารถทำนายความตั้งใจในพฤติกรรมการป้องกันการใช้ยาเสพติด ในเด็กนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายได้ ซึ่งสามารถที่จะอธิบายได้ว่า การมองโลกในแง่ดีเป็นลักษณะในเรื่องของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงวัยต้นของชีวิต จำเป็นที่จะต้องอาศัยระยะเวลาและกระบวนการหล่อหลอม เรียนรู้ และกล่อมเกลา เพื่อให้เกิดการพัฒนา และปรับปรุงมุมมอง (Scheier & Carver, 1992) แต่เด็กช่วงวัยรุ่นยังเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน จึงพยายามใช้ชีวิตแบบลองผิด ลองถูก มีความลึกลับสงสัยและไวต่อการประหม่นและรับสิ่งต่างๆ จากสิ่งแวดล้อม (Arnett, 2010) ดังนั้น กระบวนการสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงไม่เข้มข้นพอที่สามารถจะทำนายพฤติกรรมในการป้องกันการใช้ยาเสพติดได้ อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนไม่สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันการใช้ ยาเสพติดในเด็กนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่พบว่ามีความสัมพันธ์ ในระดับปานกลางกับพฤติกรรมการป้องกันการใช้ยาเสพติด และพบคะแนนอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนค่อนข้างสูง ซึ่งจากผลการศึกษายังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน และจากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีผลการเรียนที่ดีอยู่ในระดับเกรดเฉลี่ยมากกว่า 3.01-4.00 (ร้อยละ 51.9) และรองลงมาอยู่ที่ 2.01-3.00 (ร้อยละ 40.7) แสดงถึงการใส่ใจในการเรียน มีการใช้สติปัญญา ความรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ต่างๆ ดังนั้น ก็จะชักชวนกันทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ ดังนั้น อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่ดี ก็เป็นปัจจัยปกป้องหนึ่งเช่นกันที่มีผลต่อพฤติกรรมที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด ดังเช่นการศึกษาของ พรพรรณ มากบุญ และสมทรัพย์ สุขอนันต์ (2556) ที่พบว่า อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่ดี จะเป็นตัวแบบพฤติกรรมด้านบวก ซึ่งมีอิทธิพลในการชักจูงให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม ซึ่งกลุ่มเพื่อนด้วยกันสามารถให้คำแนะนำ และสามารถชักชวนกันไปทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ และสร้างสรรค์ และการศึกษาของ ศุภร ชินเกตุ (2553) ที่พบว่า การคบเพื่อนในวัยรุ่นมีผลต่อพฤติกรรมป้องกันการใช้ยาเสพติด ส่วนการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาเสพติด ในพื้นที่อำเภอบุพผรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยภาพรวม พบว่าเพศ อายุ และระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับชิตี เหลืองสกุลพงษ์ และคณะ (2560) ที่พบว่า ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า เพศ ชั้นปี สถานภาพครอบครัว และปัญหาส่วนตัวที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเสพติดไม่แตกต่างกัน

13. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้

1. ครอบครัว หรือผู้ปกครอง ควรตระหนักถึงความสำคัญการเอาใจใส่ การเลี้ยงดู สอบถามถึงชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละวัน
2. ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทที่ทำให้เด็กและเยาวชนไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด กล่าวคือ มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ
3. ควรควบคุม กำกับ และติดตามการทำหน้าที่ของสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์ นิตยสาร วิทยุ Internet (อินเทอร์เน็ต) ฯลฯ ให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเคร่งครัด โดยไม่ให้มีการเผยแพร่ภาพหรือข้อมูลตัวอย่างที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างกระทำเป็นพฤติกรรมเลียนแบบ
4. สร้างความตระหนักเรื่องโทษและผลกระทบของยาเสพติดที่ส่งผลต่อตนเองและผู้อื่นให้แก่เด็กและเยาวชน
5. ควรให้ความรัก ความอบอุ่น ให้กำลังใจ ใช้เหตุผล ให้อิสระบ้างตามสมควร และพยายามทำกิจกรรมในครอบครัวให้มากขึ้น
6. ควรออกกฎระเบียบเรื่องการซื้อ-ขายยาอย่างเคร่งครัด และติดตาม ควบคุม ดูแลจุดจำหน่ายยา (อาทิ โรงพยาบาล คลินิก ร้านขายยาทั่วไป) ทั้งของภาครัฐ และเอกชนอย่างใกล้ชิด โดยกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนตามระดับการกระทำความผิดให้มากขึ้น เพื่อป้องกันการเข้าถึงยาที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมของยาเสพติด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมการป้องกันการเข้ายาเสพติดของเยาวชนในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการป้องกัน การใช้ยาเสพติด (ยาบ้า) ในพื้นที่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด รวมถึงมาตรการต่างๆ

บรรณานุกรม

- กรมการแพทย์. (2556). คู่มือสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านยาเสพติด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและศูนย์บริการสุขภาพชุมชน. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- จักรี สุนทโร. (2545). ปัจจัยทางด้านครอบครัวที่มีผลต่อการกระทำความผิดในคดียาเสพติด (ยาบ้า) ของเด็กและเยาวชนชายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มณีรัตน์ ชีระวัฒน์. (2534). การประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการป้องกันโรคเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการขับชีรธจักรยานยนต์ของนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต, สาขาสุศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ศุภร ชินะเกตุ. (2553). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันยาเสพติดของนักเรียนระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวิมล พิริยะปัญญา. (2546). **ผลของการฝึกทักษะกีฬาวอลเลย์บอลที่มีต่ออัตมโนทัศน์และปัญหาการปรับตัว ของวัยรุ่นติดยาเสพติดในสถานบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาพลศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรารุช สอนสนาม. (2548). **มูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2548). **นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547-2556**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- Platonova, Elena A, PhD; Hernandez, S Robert, DrPH; Moorehouse, R Brett, FACHE. (2013). **Innovative Human Resource Practices in U.S. Hospitals: An Empirical Study**. vol. 58: 290-301.
- Yamane. (1967). **Taro Statistic: An Introductory Analysis**. New York: Harper & row.

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล

The Management of Cultural Tourist Site in the Periphery Central Region

พระมหาบุญไทย ปุณณมโน (ด้วงวงศ์)

Phramaha Boonthai Punnamano (Duangwong)

พระสุทธิสารเมธี

Phrasutthisamete

บุญร่วม คำเมืองแสน

Boonruam Khammuangsaen

กฤตสุชิน พลเสน

krissuchin Ponsen

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-mail: sukhum.ma@mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 19 มีนาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 19 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 22 พฤษภาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย พบว่า สภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลพอสรุปได้ดังต่อไปนี้ (1) สภาพของแหล่งท่องเที่ยวขาดการดูแลรักษา ขาดการฟื้นฟู ปล่อยให้เสื่อมโทรมไปตามสภาพ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะเป็นคนในท้องถิ่น จะมาในเวลาที่มีงานเทศกาล เมื่อไม่มีงานก็จะปล่อยให้เสื่อมโทรม อีกปัญหาหนึ่งที่มีจะประสบในลักษณะเดียวกัน คือ ด้านการจัดการเรื่องขยะซึ่งแต่ละแห่งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมักจะทิ้งขยะไว้ให้เป็นปัญหาของชุมชน ซึ่งจะต้องเป็นภาระในการจัดเก็บขยะ (2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว บางแห่งไม่ค่อยสะดวกเพราะอยู่ห่างไกลจากชุมชน การเดินทางลำบากบางแห่งมีรถโดยสารเพียงวันละเที่ยว ทำให้ไม่เหมาะกับนักท่องเที่ยวประเภทที่ต้องใช้รถโดยสารยิ่งนักท่องเที่ยวจากต่างชาติยิ่งมีปัญหาเพราะหากจะเหมารถนำเที่ยวก็จะเพิ่มปัญหาด้านค่าใช้จ่ายมากขึ้น (3) สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล บางแห่งไม่ค่อยมีความน่าสนใจมากนัก นอกจากจะมีงาน

เทศกาล พอหมดงานก็ไม่มีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไป มีบ้างในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นตลาดน้ำ นักท่องเที่ยวจะมาเลือกซื้อสินค้า (4) สิ่งอำนวยความสะดวก ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลาง ปริมาณมีน้อยมาก ส่วนมากจะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทางการค้า ที่พิกก็มีน้อย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ มักจะเน้นที่การเดินทางไปกลับในวันเดียว ส่วนกิจกรรมที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวยังมีน้อย บางแห่งมีการล่องเรือแม่น้ำเที่ยว ชมโบราณสถาน ชมวัดวาอาราม แต่ก็เกินไปเพียงเวลาไม่นานนัก นักท่องเที่ยวต่างชาติที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติก็ยังพอมาทเที่ยวบ้าง ส่วนหนึ่งเป็นรายการที่บริษัทท่องเที่ยวจัดให้ ส่วนที่จะดึงดูดใจตนเองนั้นยังมีน้อย

สรุปสภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมาณ คือ ขาดการดูแลรักษา ขาดการฟื้นฟู ขาดการสานต่อจากรุ่นสู่รุ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวก็ไม่ค่อยสะดวก สิ่งดึงดูดความสนใจก็มีน้อย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลาง ปริมาณ เป็นการสังเคราะห์จากเอกสาร การลงพื้นที่และการสัมภาษณ์เชิงลึก จึงได้รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ “LAMIC : Model” มีที่มาและคำอธิบายดังต่อไปนี้

1. L มาจากคำว่า Gracefulness Location สถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีความสะอาดเรียบร้อยมีความเหมาะสมเหมาะสมเจาะ มีความงดงาม และต้องถูกดูแลตามสมควรแก่สถานที่นั้นๆ
2. A มาจากคำว่า Picturesque Attraction สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีความน่าดูน่าศึกษาน่าค้นหา มีความสละสลวย สวยงามน่าเพลิดเพลิน
3. M มาจากคำว่า Good Governance Management การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล
4. I มาจากคำว่า Sustainable Impression หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องสร้างความประทับใจ สร้างความซาบซึ้ง ความตรึงใจให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
5. C มาจากคำว่า Cultural Heritage หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของประเทศในโอกาสต่อไป

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการ, แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ภาคกลางปริมาณ

ABSTRACT

This research aims (1) to study the conditions and problems of cultural tourist site in the periphery central region, and (2) to create a model for managing cultural tourist site in the periphery central region. It is a qualitative research by an in-depth interview method.

The research results found that (1) the conditions and problems of cultural tourist site in the periphery central region could be summarized as follows: 1) The condition of the tourist sites are lacking maintenance, restoration, and left deteriorated. Most of the tourists are local residents. They travel at the time of the festival. Another problem is poor management. When tourists visit the site, they often leave garbage in the area. 2) The access

to tourist site, some places are not convenient because they are far away from community. 3) The attractions of cultural tourist sites in the periphery central region, some places are not attractive, except in the festive period. When the festival is over, there is no other attraction for tourists to see. 4) The convenience in cultural tourist sites in the periphery central region is a little. Most are a matter of commercial interests, few accommodations. These tourist sites focus on day trips.

The summary of problems of cultural tourist site in the periphery central region is the lack of maintenance, restoration. The access to tourist attractions is not convenient and there is a little of attraction.

(2) The knowledge gained from research “The Management of Cultural Tourist Site in the Periphery Central Region” is a synthesis from some documents, field trips and in-depth interviews. The suitable model for the management of cultural tourist site is “LAMIC: MODEL”. The origins and descriptions are as follows:

1. L: derived from Gracefulness location, means the place of cultural sites must be clean and tidy, appropriate, and beautiful.
2. A: derived from Picturesque Attraction, means the attractions in cultural sites must be attractive, interesting, graceful, beautiful and enjoyable.
3. M: derived from Good Governance Management, means the tourist sites management must comply with the principles of good governance.
4. I: derived from Sustainable Impression, means the culture tourist sites must make an impression, appreciation and fascination for communities and tourists in a sustainable way.
5. C: derived from Cultural Heritage, means the culture tourist sites need to be restored and developed to become a further cultural leader of the community and the country.

Keywords: Management, The Cultural Tourist Site, The Periphery Central Region

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในทศวรรษที่ผ่านมาทั่วโลกกำลังตื่นตัวเกี่ยวกับการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปทั่วโลก สำหรับประเทศไทยการท่องเที่ยวได้กลายเป็นแหล่งที่มาของรายได้เข้าประเทศ เพราะมีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเดินทางเข้ามาเพื่อทัศนศึกษา และสัมผัสกับสถานท่องเที่ยวที่งดงามและมีเอกลักษณ์เฉพาะของประเทศ แหล่งท่องเที่ยวก็มีส่วนสำคัญในการดึงดูดจนกระทั่งการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีเป็นจำนวนมาก แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เป็นแหล่งที่ควรศึกษาเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้มีพระราชดำรัส ประธานคณะกรรมการและพนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พระบรมราชโองการ: 2541) ตอนหนึ่งว่า

“พยายามเผยแพร่วัฒนธรรมและนิสัยใจคอที่ดีของคนไทย พร้อมทั้งประวัติศาสตร์และความเป็นอยู่ของคนไทย ให้ชาวต่างประเทศทราบมากที่สุด เมืองไทยเราก็มียอของดีมากทั้งในทางวัตถุ ทั้งในทางจิตใจ เราควรจะทำให้เกิดผลทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ เพื่อความมั่นคง และเพื่อความเป็นอยู่ของเราแท้ๆ เพราะว่าเมื่อมีคนทีปรารถนาดีต่อเราทั่วโลก ก็จะทำให้เราปลอดภัยและมีมิตรมากขึ้น” จากพระบรมราโชวาท ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในเมืองไทยมีของดี ทีคนไทยควรเผยแพร่ไปทั่วโลกให้รู้จักเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยว ความเป็นอยู่ ตลอดจนนิสัยใจคอของคนไทยที่มีค่ากล่าวว่า “เยี่ยมสยาม”

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ระบุว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้จำนวนมากให้กับประเทศไทย จึงทำให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่การขยายตัวนั้นกลับส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมจึงเกิดแนวคิดใหม่ของการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นซึ่งคือแนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประเทศไทยได้นำแนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้ในการท่องเที่ยว และแนวทางหนึ่งที่เป็นที่นิยมคือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในยุคนี้อย่างหนึ่งคือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (2561) ได้ระบุไว้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคม และมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัย ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ระบุถึงนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่า “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยจำนวนมาก จึงทำให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่การขยายตัวนั้นกลับส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จึงเกิดแนวคิดใหม่ของการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น” การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2561) ได้เสนอแนวทางไว้ว่า “ประเทศไทย ได้นำแนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้ในการท่องเที่ยว และแนวทางหนึ่งที่เป็นที่นิยม คือ การท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์” ต่อมาได้มีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดขึ้นโดยดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศปีพุทธศักราช 2561 ข้อมูลของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2561) ระบุว่า “จากรายงานการท่องเที่ยวเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวน 202,000 ล้านบาท ในจังหวัดภาคกลางปริมณฑล สามารถทำรายได้เข้าประเทศ 1,366.6 ล้านบาท” จากสถิตินี้แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นแหล่งสร้างรายได้ที่สำคัญของประเทศอย่างหนึ่ง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำนวนมาก นอกจากนั้นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียงที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ควรจะมีรูปแบบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมเพื่อเป็นการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีความ

น่าสนใจและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศที่เหมาะสมต่อไป ในการวิจัยครั้งนี้วิจัยได้เลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล ประกอบด้วยจังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำนวนหนึ่ง ที่ควรได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ จึงควรศึกษาหาแนวทางในและรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพและปัญหาของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล
2. เพื่อเสนอรูปแบบในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วางขอบเขตไว้ดังต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหา ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวที่พักในแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

จากเอกสารชั้นปฐมภูมิเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดสนทนากลุ่ม จากกลุ่มประชากรในเขตภาคกลางปริมณฑล 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล (2) จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย (3) จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี ชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ (4) จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ชุมชนวัดเจดีย์หอย ลาดหลุมแก้ว และชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก

2. ด้านประชากรเขตภาคกลางปริมณฑล 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล (2) จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย (3) จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี และชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ และ (4) จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ชุมชนวัดเจดีย์หอย ลาดหลุมแก้ว และชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก

3. ขอบเขตด้านสถานที่ เป็นการวิจัยเขตภาคกลางปริมณฑล 4 จังหวัดคือ(1) จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล (2) จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย (3) จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี และชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ และ (4) จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ชุมชนวัดเจดีย์หอย ลาดหลุมแก้ว และชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก

4. ขอบเขตด้านเวลา คือ ระยะเวลา 1 ปี (ระหว่าง 1 ตุลาคม 2562- 30 กันยายน 2563)

4. ประโยชน์ที่ได้ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสภาพและปัญหาของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล

2. ได้รูปแบบการจัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล

5. คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สภาพและปัญหา หมายถึง สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและปัญหา หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปสรรค สิ่งที่เป็นความยากลำบาก สิ่งที่เป็นข้อขัดข้องของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเขตภาคกลางปริมณฑล

การจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามองค์ประกอบการจัดการดังนี้ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการแหล่งท่องเที่ยว

รูปแบบการจัดการ หมายถึง แบบแผน และกระบวนการในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมาซึ่งประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน อาหาร การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ขนเฝ้า เป็นต้น

ภาคกลางปริมณฑล หมายถึง เขตภาคกลางที่อยู่เคียงกรุงเทพมหานคร ที่มีพื้นที่ใกล้เคียงหรือมีอาณาเขตติดกับกรุงเทพมหานคร 4 จังหวัด คือ จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดปทุมธานี

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลประกอบด้วย ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอยุทธมณฑล เกาะเกร็ด อำเภอบางเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี และชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอยุทธมณฑลเจดีย์ ชุมชนวัดเจดีย์หอย อำเภอลาดหลุมแก้วและชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก

6. วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ในเบื้องต้นได้เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย เพื่อตอบวัตถุประสงค์ให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ ดังนี้ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้คือประชาชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในเขตภาคกลางปริมณฑล คือ ตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ ตัวแทนจากองค์กรภาคประชาชน ประชาชนในพื้นที่ นักท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4 จังหวัดประกอบด้วย (1) จังหวัด นครปฐม ได้แก่ ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอยุทธมณฑล และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอยุทธมณฑล (2) จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ เกาะเกร็ด อำเภอบางเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย (3) จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี และชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอยุทธมณฑลเจดีย์ และ (4) จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ชุมชนวัดเจดีย์หอย อำเภอลาดหลุมแก้ว และชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก กลุ่มตัวอย่าง จากประชากร 5 กลุ่มคือตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ ตัวแทนจากองค์กรภาคประชาชน ประชาชนในพื้นที่ นักท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 8 แห่ง ซึ่งมีประชากร อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงสุ่มตัวอย่าง

แบบเจาะจงให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรที่กำหนดไว้ ชุมชนละ 5 รูป/คน ได้กลุ่มประชากรทั้งหมดจำนวน 40 รูป/คน จากนั้นจึงลงพื้นที่สังเกตการณ์และสัมภาษณ์เชิงลึก

ขอบเขตของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วางขอบเขตไว้ คือ สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ พร้อมทั้งข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ คือ ทฤษฎี แนวคิด งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรา หนังสือ วารสาร บทความ งานเขียน เป็นต้น นำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภท วิเคราะห์ อธิบายความ ตีความ แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ข้อมูลในการวิจัยมี 2 ประเภท คือ ข้อมูลขั้นต้น (Primary Data) ได้แก่ ข้อมูลที่เขียนบันทึกคัดลอกจากเอกสารขั้นต้น ได้แก่ หนังสือ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลชั้นรอง (Secondary Data) ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมาณพลจำนวน 4 จังหวัดๆ ละ 2 แห่ง รวมเป็น 8 แห่งๆ ละ 5 คน จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง 40 รูป/คน

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล คือ (1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (2) นักวิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (3) เก็บรวบรวมเครื่องมือและข้อมูลทั้งหลายนำมาตรวจสอบความ สมบูรณ์ และจัดระเบียบข้อมูลตามเนื้อหา

ขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูล ความเป็นไปได้ คณะผู้วิจัยมีการตรวจสอบความแม่นยำ (Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของข้อคำถามภาคสนามทุกครั้งที่ได้ข้อมูล ด้วยการดูว่าข้อคำถามได้สื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ ทดสอบกับสภาพแวดล้อม และข้อมูลอื่นที่มีอยู่เดิมจากแหล่งอื่นๆ ในลักษณะทดสอบตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อจะได้ข้อมูลที่มีความแม่นยำและมีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด จากการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ของข้อมูลประชากร ด้วยการตรวจสอบข้อมูลในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ตรวจสอบข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้ให้ข้อมูลหรือหลักฐานต่างๆ จากภาคสนามที่วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานข้อมูล

2. ตรวจสอบด้วยกลุ่มที่เกี่ยวข้องหรือกลุ่มเพื่อนักวิจัย (Peer Examination) โดยให้ข้อมูลและรายละเอียด แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ ตลอดจนการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักฐานและข้อมูล แบบแผนที่เป็น แก่นสารที่ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ได้จากข้อมูลหลักฐานที่เก็บไว้ รวบรวมได้จากสนามการวิจัย

3. ทำการตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation Method) คือ (1) ความแตกต่างของผู้ให้ข้อมูล (2) ความแตกต่างด้านพื้นที่ให้ข้อมูล (3) ความแตกต่างของเวลาที่ให้ข้อมูลซึ่งเงื่อนไขที่แตกต่างกัน ข้อมูลตรงกันหรือไม่ ถ้าไม่ตรงกันจำเป็นต้องหาข้อมูลจนได้ข้อมูลดีในลักษณะเดิมในทุกประเด็นของคำถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ออกจากการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยการจัดเรียง โดยแบ่งออกเป็นส่วนๆ หรือเป็นประเภทให้อยู่ในหมวดเดียวกัน ซึ่งจำแนกเป็นข้อมูลเพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลักษณะข้อมูล หลังจากนั้นก็จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์และแปล ความหมาย

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และวิเคราะห์จากบุคคลที่ได้ทำการสัมภาษณ์แล้วนำสาระสำคัญที่เหมาะสม กับการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์และสร้างรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

7. ผลการวิจัย

สภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล 8 แห่ง คือ ตลาดน้ำ ดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เกาะเกร็ด อำเภอบางแพไร และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี ชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนวัดเจดีย์หอย อำเภอลาดหลุมแก้วและชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

จากการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพของแหล่งท่องเที่ยวขาดการดูแลรักษา ขาดการฟื้นฟู มักจะปล่อยให้เสื่อมโทรมไปตามสภาพ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะเป็นคนในท้องถิ่นจะมาในเวลาที่มีงานเทศกาล เมื่อไม่มีงานก็จะปล่อยให้เสื่อมโทรมตามธรรมชาติ อีกปัญหาหนึ่งที่มักจะประสบในลักษณะเดียวกันคือด้านการจัดการเรื่องขยะซึ่งแต่ละแห่งเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมักจะทิ้งขยะไว้ให้เป็นปัญหาของชุมชน ซึ่งจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บขยะ

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว บางแห่งไม่ค่อยสะดวกเพราะอยู่ห่างไกลจากชุมชน การเดินทางลำบาก บางแห่งมีรถโดยสารเพียงวันละเที่ยว ทำให้ไม่เหมาะกับนักท่องเที่ยวประเภทที่ต้องใช้รถโดยสารยิ่งนักท่องเที่ยวจากต่างชาตินั้นมีปัญหาเพราะหากจะเหมารถนำเที่ยวก็จะเพิ่มปัญหาด้านค่าใช้จ่ายมากขึ้น

3. สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวในเขตภาคกลางปริมณฑล บางแห่งไม่ค่อยมีความน่าสนใจมากนัก นอกจากจะมีงานเทศกาล พอหมดงานก็ไม่มีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไป มีบ้างในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นตลาดน้ำ จะมีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาซื้อสินค้า

4. สิ่งอำนวยความสะดวก ในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 8 แห่งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายยังมีน้อย ส่วนมากจะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทางการค้า ที่พิกัดมีน้อย เพราะแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มักจะเน้นที่การเดินทางไปกลับในวันเดียว ส่วนกิจกรรมที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวในเขตภาคกลางปริมณฑลก็ยังมีน้อย บางแห่งมีการล่องเรือนำเที่ยวตามแม่น้ำ ชมโบราณสถาน ชมวัดวาอาราม แต่ก็เป็นไป เพียงเวลาไม่นานนัก นักท่องเที่ยวต่างชาติที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติก็ยังพอมานั่งเที่ยวบ้าง ส่วนหนึ่ง เป็นรายการที่บริษัทท่องเที่ยวจัดให้ ส่วนที่จะตั้งใจมาเองนั้นมีน้อยมาก

5. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลซึ่งสรุปได้ตามหลักการบริหารจัดการทั้ง 4 ประการ คือ คน เครื่องมือ งบประมาณ วัสดุ โดยภาพรวมแล้ว สรุปได้ดังนี้

1. คน ผู้มีหน้าที่ในการจัดการ ส่วนหนึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นผู้จัดการ การดำเนินงานภาคประชาชนยังมีน้อย นอกจากแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งจะอยู่ในวัด ทางวัดจะเป็นผู้ดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบลก็จะให้ความสนใจเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่ตนเองได้รับผลประโยชน์ ถ้าไม่มีก็มักจะ

ละเลยจนกระทั่งหลงลืม ไม่ให้ความสนใจ ปล่อยให้ชาวบ้านดูแลกันเอง จัดการกันเอง ซึ่งต่างฝ่ายต่างทำ
องค์กรในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่วนหนึ่งจึงเป็นหน้าที่ของวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยว

2. เครื่องมือรวมถึงอุปกรณ์ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บางแห่งต้องใช้เครื่องมือ
พิเศษที่มักจะมีราคาแพง ส่วนที่ดำเนินการในปัจจุบันส่วนหนึ่งเป็นไปตามกำลังและงบประมาณของประชาชน
ในพื้นที่ เช่น ตลาดน้ำพ่อค้าแม่ค้าก็จะเป็นผู้ร่วมกันออกงบประมาณในการดูแลรักษา โดยมักจะปล่อยให้
เป็นไปตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประเภทโบราณสถานต้องประสานกับหน่วยงาน
หลายส่วน

3. ด้านงบประมาณ ส่วนหนึ่งมาจากการสนับสนุนจากทางภาครัฐ ภาคเอกชนที่มองเห็นคุณค่าอาจจะ
ให้การสนับสนุนงบประมาณบ้าง โดยผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่ง ซึ่งงบประมาณเพียงพอแค่
การดูแลรักษาเท่านั้น ส่วนงบประมาณในการฟื้นฟูและพัฒนาจึงไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนมากนัก

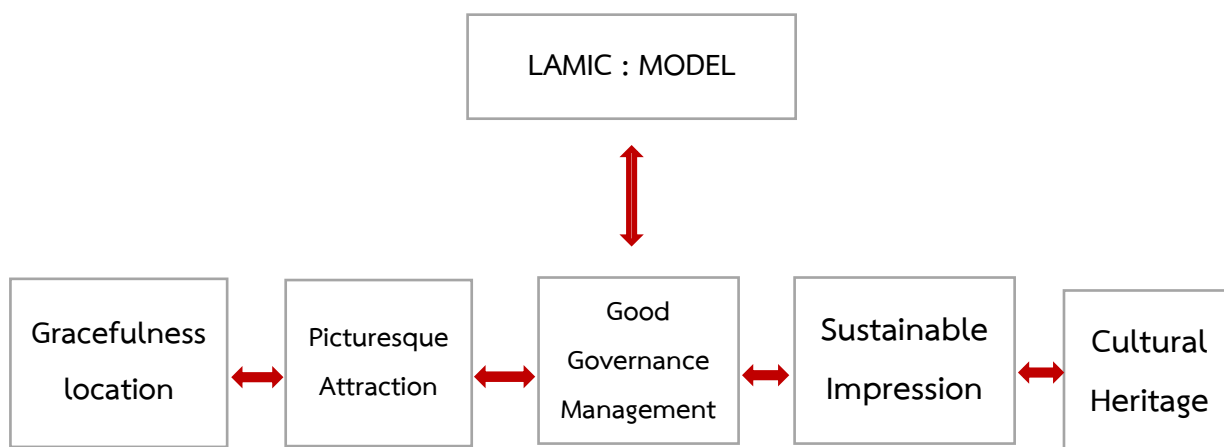
4. วัสดุสิ่งของ ในแหล่งท่องเที่ยวในเขตภาคกลางปริมาณล้น มักไม่ค่อยได้รับการสนับสนุน ส่วนมากจะ
ใช้วัสดุสิ่งของเท่าที่พอจะหาได้ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ภาครัฐไม่ค่อยให้การสนับสนุน ด้านการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมมากนัก แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จึงมีเพียงแค่การรักษาสภาพดั้งเดิมไว้ เช่นวัฒนธรรมท้องถิ่น
ก็เป็นที่ยอมรับของท้องถิ่นในหัวเวาหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวจากที่อื่นหรือจาก
ต่างชาติได้

สรุปสภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมาณล้นสรุปได้ดังนี้ ขาดการดูแล
รักษา ขาดการฟื้นฟู ขาดการสานต่อจากรุ่นสู่รุ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวก็ไม่ค่อยสะดวก สิ่งดึงดูดความ
สนใจก็น้อย การจัดการแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งการจัดการก็ยังเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ บางแห่ง
ภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมเพราะมีผลประโยชน์ทางธุรกิจ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ค่อยมีผลประโยชน์
มักจะปล่อยให้ชาวบ้านจัดการกันเอง

รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมาณล้น เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยว
มีความแตกต่างกัน บางแห่งเป็นงานประเพณี บางแห่งเป็นวัฒนธรรม บางแห่งเป็นเจดีย์ซึ่งเป็นโบราณสถาน
บางแห่งเป็นตลาดน้ำซึ่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน บางแห่งอาหาร การแต่งกาย ภาษา สินค้าพื้นเมือง การจัดการ
แหล่งท่องเที่ยวจึงมีวิธีการที่แตกต่างกัน ตามบริบทของสถานที่นั้นๆ

แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีการจัดการที่ดีโดยภาครัฐและเอกชนเข้ามาดำเนินการร่วมกับชาวบ้านมีการ
นำเที่ยวในช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่นตลาดน้ำเป็นต้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประเภทโบราณสถานก็จะมี
ลักษณะที่ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมากนัก ปล่อยให้เป็นที่ของชุมชนเป็นหลักในการดูแลรักษา
ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประเภทงานประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ส่วนมากเป็นที่ของชุมชนเป็นหลัก
ภาครัฐและเอกชนก็จะเข้ามาในเวลาที่มีงานเทศกาลเท่านั้น เมื่องานเลิกการดำเนินการก็ถูกลืม

เมื่อประมวลผลจากผลการวิจัยแล้ว สามารถนำมาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการแหล่งเที่ยวเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางบริเวณทล โดยสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยดังนี้ LAMIC : MODEL มีที่มาและคำอธิบายดังต่อไปนี้

LAMIC : MODEL มีที่มามีดังต่อไปนี้

1. L มาจากคำว่า Gracefulness location สถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีความสะอาดเรียบร้อย มีความเหมาะสมเหมาะสม มีความงดงาม และต้องถูกกาลเทศะตามสมควรแก่สถานที่นั้นๆ
2. A มาจากคำว่า Picturesque Attraction สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีความน่าดูน่าศึกษาน่าค้นหา มีความสละสลวย สวยงามน่าเพลิดเพลิน
3. M มาจากคำว่า Good Governance Management การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล
4. I มาจากคำว่า Sustainable Impression หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องสร้างความประทับใจ สร้างความซาบซึ้ง ความตรึงใจให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
5. C มาจากคำว่า Cultural Heritage หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของประเทศในอนาคตต่อไป

1. L มาจากคำว่า Gracefulness location หมายถึง สถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเบื้องต้นต้องคำนึงถึงความสะดวกของพื้นที่ มีที่ที่ชียะที่เพียงพอ หรืออาจจะมีมาตรการอีกอย่างหนึ่งที่ใช้ในการแก้ปัญหาเรื่องชียะได้เป็นอย่างดีคือ “มาอย่างไรให้กลับไปอย่างนั้น” หมายถึง นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาที่แหล่งท่องเที่ยวหากนำอะไรมาด้วยก็ต้องนำกลับไปให้หมด เช่นเวลาเดินทางมาอาจจะมีอาหารเครื่องดื่มมาด้วย เมื่อออกจากพื้นที่ก็ต้องนำวัสดุที่ใส่อาหารหรือเครื่องดื่มใส่ถุงกลับออกไปด้วย ในแหล่งท่องเที่ยวไม่ต้องมีที่ทิ้งขยะ เพราะถ้ามีคนก็จะทิ้ง แต่มีคนเตือนในพื้นที่ในลักษณะของใครนำอะไรเข้ามาก็ต้องนำออกไปด้วย อาจจะมีป้ายประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่า “ใครทิ้งขยะจะถูกปรับ” อาจจะมีตั้งราคากำกับไว้ด้วย พร้อมทั้งมีกล้องวงจรปิดในพื้นที่ ถ้าใครทิ้งขยะก็ต้องถูกปรับด้วยอัตราที่แพงมาก หรืออาจจะลงโทษถึงขั้นที่ห้ามเข้าสถานที่แห่งนี้ก็เลยเป็นเวลาที่ปักกำหนดได้ วิธีการอย่างนี้ดูเหมือนจะทำได้ แต่ที่หมู่บ้านชิราคาวาโกะและภูเขาไฟฟูจิ ประเทศญี่ปุ่นเขาใช้มาตรการทำนองนี้ สามารถแก้ปัญหาขยะล้นเมืองได้อย่างดีเยี่ยม นักท่องเที่ยว

ก็นำขยะมาทิ้งนอกแหล่งท่องเที่ยวที่มีเจ้าหน้าที่คอยจัดการ เมื่อแหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาดเรียบร้อยมีความเหมาะสมเหมาะสมเจาะ ก็จะมีคามงดงามของสถานที่ตามสมควร นักท่องเที่ยวก็นำเดินทางไปที่ท่องเที่ยว ชุมชนก็จัดการกับปัญหาเรื่องความสะอาดของพื้นที่ได้ สิ่งนี้นักท่องเที่ยวคาดหวังเมื่อเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวต้องมีความสะอาด มีความแตกต่างจากที่อื่น ส่วนประชาชนในชุมชนคาดหวังว่าชุมชนต้องได้รับประโยชน์ ทางด้านองค์กรต่างๆ คาดหวังว่าจะต้องใช้งบประมาณไม่มาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย สนั่นเมือง (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า ในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน จะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาและวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์ ร่วมกันแก่ทุกฝ่าย ดังนั้น ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ นักท่องเที่ยว ประชาชนในชุมชน ผู้รับผิดชอบและดำเนินการพัฒนา ซึ่งทั้งสามฝ่ายนี้ต่างมองหรือคาดหวังที่จะได้แตกต่างกันคือ

1.1 สิ่งนี้นักท่องเที่ยวคาดหวังจะให้เห็น ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศในลักษณะที่แปลกไปจากที่เคยพบเห็น เช่น เอกลักษณ์ของท้องถิ่น วิธีการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่นและการได้มีส่วนสัมผัสกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ ตลอดจนความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความร่มรื่นของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นนั้น

1.2 สิ่งนี้ที่ชุมชนคาดหวัง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในแต่ละชุมชนอาจมีความคาดหวังและค่านิยมที่แตกต่างกันไปจากนักท่องเที่ยวเล็กน้อยหรือตรงกันข้าม ทั้งนี้ประชาชนในท้องถิ่นอาจมีแนวโน้มความต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลง การพัฒนาที่ทันสมัยไปจากเดิม อย่างไรก็ตาม สิ่งนี้ที่ประชาชนในชุมชนคาดหวังจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคือการได้มีที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจเพิ่มขึ้น ได้อาศัยและดำเนินชีวิต ในสิ่งแวดล้อมที่ดีเกิดความภาคภูมิใจต่อชุมชนของตนเอง และได้รับประโยชน์อื่นๆ ร่วมกับนักท่องเที่ยว เช่น ความสะดวกในการเดินทางมากขึ้น

1.3 สิ่งนี้ที่ผู้รับผิดชอบและดำเนินการพัฒนาดำเนินการคาดหวัง คือ การใช้งบประมาณน้อยหรือสามารถแบ่งโครงการพัฒนาออกเป็นขั้นตอนได้โดยง่าย ทั้งนี้จะต้องเป็นโครงการพัฒนาที่ไม่ขัดแย้งกับหน่วยงานอื่นหรือประชาชนในชุมชน กล่าวคือเป็นโครงการที่ได้รับความเห็นชอบ ได้รับความร่วมมือจากประชาชนส่วนใหญ่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งเป็นโครงการที่ผลตอบแทนหรือมีผลกระทบต่องสังคมในทางบวก และเร่งส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรและบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมของประเทศหรือท้องถิ่น

2. A มาจากคำว่า Picturesque Attraction ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ละแห่งมีสิ่งดึงดูดใจไม่เหมือนกัน แต่เมื่อมองภาพโดยสรุปแล้ว จะต้องมีความน่าสนใจ น่าศึกษาเช่นวัฒนธรรมประเพณีบางแห่งยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในเวลาที่มึงงานเทศกาลประจำปี ชุมชนในท้องถิ่นจะแต่งตัวตามวัฒนธรรมของตนเองเช่นวัฒนธรรมชาวมอญ ก็จะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ตามแบบของชาวมอญ ไปเที่ยวงานประเพณีของชาวมอญ มีการละเล่นแบบชาวมอญ มีอาหารพื้นบ้าน มีการสาธิตการทำอาหาร ทำขนมตามแบบวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งจะมีเฉพาะในพื้นที่เท่านั้น อาหารบางอย่างแม้จะแพร่หลายไปยังชุมชนอื่นๆ แต่รสชาติและวิธีการทำยังต้องย้อนกลับมาศึกษาค้นคว้าที่แหล่งอันเป็นต้นกำเนิด นักท่องเที่ยวที่ต้องการจะศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นก็จะกำหนดเวลาได้ว่าจะไปในช่วงไหน หรือบางแห่งเป็นตลาดน้ำก็จะมีวัฒนธรรมเฉพาะของท้องถิ่น มีอาหาร

มีขนมของท้องถิ่นไว้ให้บริการ หากจะเพิ่มรายการสาธิตหรือเปิดสอนการทำอาหาร ทำขนมสูตรเฉพาะของท้องถิ่นก็จะกลายเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น นักท่องเที่ยวเดินทางไปชมแล้วได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ก็จะกลายเป็นการประชาสัมพันธ์ได้อีกทางหนึ่งด้วย แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กันทุกด้านสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย เลี้ยงพรพรรณ (2547) ได้ทำการวิจัยการศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ในทุกแหล่งแสดงความคิดเห็นให้มีการพัฒนาทุกๆ ด้าน ทั้งด้านความสะดวก ทั้งด้านความสะดวกในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม และความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นประโยชน์มากต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา ควรพัฒนาตามศักยภาพของแหล่งทรัพยากร การจัดการของชุมชน และความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยการพัฒนาจะต้องยึดหลักการและปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างเคร่งครัดเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3. M มาจากคำว่า Good Governance Management หลักธรรมาภิบาลที่ใช้ในการบริหารจัดการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องคำนึงถึงความต้องการตามหลักนิติธรรมที่ไหนที่ยังไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ต้องดำเนินการให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ผู้บริหารทั้งภาครัฐภาคเอกชนและชุมชนจะต้องมีคุณธรรมประจำใจในการดำเนินการ มีความโปร่งใสด้านงบประมาณต้องชี้แจงได้และต้องตรวจสอบได้ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพราะชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียในแหล่งท่องเที่ยวนั้นโดยตรง ทุกฝ่ายต้องมีความรับผิดชอบในการกระทำแต่ละอย่าง แม้แต่คนเก็บขยะก็ต้องมีความรับผิดชอบสูงไม่แพ้ผู้บริหารระดับสูงเหมือนกัน หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดความรับผิดชอบทุกอย่างก็จะล้มเหลวในการทำงานและเรื่องสุดท้ายในแหล่งท่องเที่ยวเมื่อดำเนินการไปแล้วจะต้องมีความคุ้มค่ากับการลงทุน งบประมาณที่ใช้ไปจะต้องได้ผลประโยชน์แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวและประเทศชาติให้มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญไทย ปุณมโน (ดั่งวงศ์) (2560) ได้ทำวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการ โบราณสถานตามหลักธรรมาภิบาล ของชุมชนท้องถิ่นในเขตภาคกลางตอนล่าง พบว่าได้แนวทางในการจัดการโบราณสถาน คือ ARCPHD : Model ประกอบด้วย (1) Awareness Creating สร้างจิตสำนึกให้มีความรัก โบราณสถาน หลักธรรมาภิบาลที่นำมาใช้ คือ หลักคุณธรรมและหลักความรับผิดชอบ (2) Community Learning Resources แหล่งเรียนรู้ของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หลักธรรมาภิบาลที่นำมาใช้ คือ หลักความคุ้มค่า และหลักความรับผิดชอบ (3) Conservation การอนุรักษ์โบราณสถาน หลักธรรมาภิบาล ที่นำมาใช้ คือ หลักนิติธรรม (4) Participation การมีส่วนร่วม ความร่วมมือการช่วยกัน, ความร่วมแรงร่วมใจ หลักธรรมาภิบาลที่นำมาใช้ คือ หลักการมีส่วนร่วมและหลักความโปร่งใส (5) Cultural Heritage มรดกทางวัฒนธรรม หลักธรรมาภิบาลที่นำมาใช้ คือ หลักความคุ้มค่า และ (6) Sustainable Development การพัฒนาอย่างยั่งยืน หลักธรรมาภิบาลที่นำมาใช้ได้ทุกข้อ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

4. I มาจากคำว่า Sustainable Impression เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้วเบื้องต้นต้องได้รับความประทับใจทั้งจากสภาพพื้นที่ การต้อนรับ การให้บริการ จนเกิดความซาบซึ้ง ตริ้งใจ อยากจะกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้ง และยังเป็นแหล่งประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ได้อีกด้วย พวกเขา ก็จะกลับไปบอกข่าว เล่าเรื่องความประทับใจ ความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวและชักชวนกันกลับมาเที่ยวอีกครั้ง การประชาสัมพันธ์ในยุคปัจจุบันยิ่งรวดเร็วและมีหลายด้านทั้งจากทางสื่อสังคมออนไลน์ บางทีแค่ภาพถ่ายภาพเดียวก็สามารถอธิบายเรื่องราวต่างๆ ได้เป็นอย่างดี แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็จะมีนักท่องเที่ยวหมุนเวียนเปลี่ยนกันมา บางครั้งหากอยู่ในสถานการณ์ตามปกติ นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ก็อาจจะให้ความสนใจเดินทางมาท่องเที่ยวอีกด้วย แหล่งท่องเที่ยวก็ไม่ขาดนักท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสืบต่อไปยังอนาคต ลูกหลานก็ไม่ต้องกังวลเรื่องการประกอบอาชีพมากนัก เพราะอย่างน้อยก็ยังมีความชีพจากบรรพบุรุษไว้รองรับการทำงานสืบสานจากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้อง กับงานวิจัยของ นาดยา บุตรอยู่ (2557) ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” พบว่า ชุมชนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานโดยให้ความร่วมมือกับโครงการด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ด้านกระบวนการตัดสินใจจะมีส่วนร่วมเฉพาะโครงการของชุมชนหรือระดับท้องถิ่นเท่านั้น แต่โครงการใหญ่ระดับอำเภอหรือจังหวัดจะเป็นเพียงผู้เสนอความคิดเห็นหรือลงมติ ด้านการแบ่งผลประโยชน์จากภาครัฐยังไม่ได้รับเท่าที่ควร ส่วนด้านการประเมินโครงการนั้นทำเพียงการติดตามปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วเสนอความคิดเห็นเท่านั้น และสำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น กลยุทธ์การพัฒนาเชิงรุกได้แก่การวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีเอกลักษณ์โดดเด่น เตรียมความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นจากการเปิดจุดผ่อนปรนทางการค้าด่านสิงขร กลยุทธ์การพัฒนาเชิงป้องกัน ได้แก่ พัฒนาเครือข่ายการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานในจังหวัด และถ่ายทอดการจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

5. C มาจากคำว่า Cultural Heritage ความเจริญรุดหน้าทางด้านเทคโนโลยีทำให้มีการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นมารองรับความเจริญ ทำให้บางครั้งก็เกิดคำถามเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นเครื่องมือของเทคโนโลยีว่าสามารถตอบสนองความต้องการได้ทุกอย่างจริงหรือ จึงทำให้คนบางกลุ่มหันมาให้ความสนใจกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นว่าน่าจะเป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินชีวิตในยุคสมัยนี้ได้ บางครั้งก็ไม่จำเป็นต้องมีทรัพย์สินสมบัติมากมายก็ได้ แค่ว่าพอมีอยู่มีกินและมีงานทำ ชีวิตก็ดำเนินไปได้ ควรจะต้องมีการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นทางเลือกได้อีกทางหนึ่ง ที่เมืองพุกาม ประเทศเมียนมามีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ เจดีย์ซึ่งมีจำนวนมากกว่าสี่พันองค์ เพียงแค่อนุรักษ์ไว้ ไม่ทำการทำลายไม่ต่อเติมเสริมแต่งโดยไม่จำเป็น เจดีย์ก็อยู่ในเขตไร่ของชาวบ้าน หากจะทำไร่ก็เพียงแค่เว้นบริเวณเจดีย์ไว้ เจดีย์ก็ยังคงรักษาความเก่ากลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจากทุกสารทิศเดินทางไปชม ไปชมเจดีย์เก่าที่มีอายุกว่าพันปี มิใช่ไปดูเจดีย์ที่สร้างใหม่ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสถาปัตยกรรม ตลอดวิถีชีวิตของชาวบ้านก็สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ เช่น ที่เมืองชิราคาว่าโก ประเทศญี่ปุ่น บ้านเรือนทรงโบราณและวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เป็นอยู่อย่างเรียบง่ายก็สามารถบริหารจัดการจนกลายเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมได้ หากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลยังรักษาสິงที่เป็นเอกลักษณ์ของบรรพบุรุษไว้ได้

ก็สามารถบริหารจัดการ จนอาจจะกลายเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในโอกาสต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรา แจ่มใจเจริญ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนโอหังมาจิหมู่บ้านชราคาว่าโก จังหวัดกิฟู ประเทศญี่ปุ่น พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนโอหังมาจิส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลักในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม คือ การรับรู้คุณค่ามรดกวัฒนธรรมของชุมชน ส่งผลให้เกิดการนำมรดกวัฒนธรรมมาใช้ อย่างเหมาะสมและการสร้างมาตรการเพื่อการปกป้องมรดกวัฒนธรรมนั้น แนวทางการรับรู้คุณค่ามรดกวัฒนธรรมชุมชนในแต่ละช่วงเวลา จะเห็นได้ว่าชุมชนโอหังมาจิมีการขยายการรับรู้คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมและมีการนำมรดกวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายมาใช้ เพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการสร้างระบบในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม กิจกรรมการอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีโอกาสหารือถึงเป้าหมายของการ อนุรักษ์และแนวทางในการอนุรักษ์ ในอดีตนั้น ลักษณะกิจกรรมการอนุรักษ์ในชุมชนจะเกิดจากการแทรกแซงของหน่วยงานภาครัฐ (Top-down approach) ภาครัฐมีการแนะนำระบบในการจัดการ มรดกวัฒนธรรม อาทิ ระบบแดงเคง หรือการเสนอชื่อชุมชนโอหังมาจิในการขึ้นทะเบียนในบัญชีมรดกโลก ชุมชนได้รับคำแนะนำในการสร้างระบบในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาลกลาง ส่งผลให้มีการขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมทั้งประเภทที่จับต้องได้คือกลุ่ม อาคารที่มีความสำคัญทางประเพณี และกลุ่มวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่นการแสดงพื้นเมือง ประเพณีต่างๆ เป็นต้น มีการเปลี่ยนแปลงในการสร้างรูปแบบ ในการท่องเที่ยวในชุมชน การเปลี่ยนผ่านจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมหาชนสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนมีการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยจุดเริ่มต้นการท่องเที่ยวของชุมชนที่ไม่มีรูปแบบในการจัดการการท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการแบ่งส่วนห้องพักให้กับนักท่องเที่ยว กล่าวคือ ชุมชนเคยพึ่งพากลุ่มนักท่องเที่ยวที่ตั้งใจเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงชุมชน จนชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลในการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นที่รู้จักในฐานะกลุ่มอาคารที่มีความสำคัญทางประเพณีและแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในช่วงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น มีการเร่งสร้างสาธารณูปโภคและเส้นทางสัญจรเพื่อให้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้มากขึ้น ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเนื่องจากชุมชนสามารถอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม คือ กลุ่มบ้านทรงกัซโซได้เป็นอย่างดี

สรุปรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลได้องค์ความรู้ใหม่ในการจัดการ คือ “LAMIC : MODEL” ประกอบด้วย (1) Gracefulness location สถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีความสะอาดเรียบร้อย มีความเหมาะสมเหมาะสม มีความงดงาม และต้องถูกกาลเทศะตามสมควรแก่สถานที่นั้นๆ (2) Picturesque Attraction สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องมีความน่าดูน่าศึกษาน่าค้นหา มีความสละสลวย สวยงามน่าเพลิดเพลิน (3) Good Governance Management การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล (4) Sustainable Impression แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องสร้างความประทับใจ สร้างความซาบซึ้ง ความตรึงใจให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวและมีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน และ (5) Cultural Heritage แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องได้รับการฟื้นฟูสนับสนุนและส่งเสริมให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของประเทศในโอกาสต่อไป

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2539). **นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พ.ศ. 2539-2540**. กรุงเทพฯ: กองนโยบายและแผน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2561). **สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2561**. https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=497 > (25 Dec 2018)
- นาคยา บุตรอยู่. (2557). **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระราชดำรัส. (2541). **ในวโรกาสที่เสด็จพระราชดำรัสประทานแก่คณะกรรมการและพนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย**. สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาบุญไทย ปุณณมโน (ดั่งวงศ์). (2560). **รูปแบบการจัดการโบราณสถานตามหลักธรรมาภิบาลของชุมชนท้องถิ่นในเขตภาคกลางตอนล่าง**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ภัทรา แจ่มใจเจริญ. (2558). **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนโอหังมาจิหมู่บ้านชิราคาวาโก จังหวัดกิฟุ ประเทศญี่ปุ่น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา, ภาควิชาภาษาญี่ปุ่น, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชาย เลี้ยงพรพรรณ. (2547). **การศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา**. รายงานการวิจัย, ภาควิชาภูมิศาสตร์, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สมชาย สนั่นเมือง. (2541). **ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว**. จุลสารการท่องเที่ยว. จุลสารการท่องเที่ยว. 17 (เมษายน-มิถุนายน).

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ในเขตภาคกลางปริมณฑล

The Community Participation in Development of Cultural Tourist Site
in the Periphery Central Region

พระสุขุม สุขวฑฒโก

Phra Sukhum Sukhavattako

พระมหาธำรงค์ ฐิตปุณฺโญ

Phramaha Thamrong Thitapungko

พระสุวรรณ สุขเมธปุณฺโญ

Phra Suwan Sumatapunyo

ชนมกร ประไกร

Chanomkorn Prakai

บัญชา ธรรมบุตร

Bancha Thamabut

ณทิพรดา ไชยศิลป์

Natiprada Chaisin

มงคล สารินทร์

Mongkol Sarin

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

E-mail : sumatchi9@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 2 มีนาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 3 สิงหาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 สิงหาคม 2564

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล 2) สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาค

กลางปริมณฑล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแทนชุมชน 8 ชุมชนๆ ละ 5 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของสภาพของแหล่งท่องเที่ยวไม่ค่อยได้รับการฟื้นฟู ปล่อยให้ทรุดโทรมเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมากนัก บางแห่งแทบจะไม่มีคนรู้จัก แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีปัญหาด้านภัยธรรมชาติ ปัญหาด้านการคมนาคม และปัญหาด้านความสะดวก สรุปตามองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหา เลือกรื้อแก้ปัญห การตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวก็ยังไม่ชัดเจน เพราะประชาชนไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนร่วมมากนัก แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมอบเรื่องการแก้ปัญหาและการตัดสินใจในการที่จะแก้ไข ปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้กับผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ซึ่งไม่ใช่คนในชุมชน 2) ด้านการดำเนินงานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การปฏิบัติงาน การแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่เหมาะสม การดำเนินการตามแผนงาน ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ค่อยเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การรับผลประโยชน์เป็นสิ่งที่ชุมชนคาดหวังจะได้รับจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ผลประโยชน์ต้องเป็นเรื่องของชุมชนมากกว่าจะเป็นผลประโยชน์ส่วนบุคคล ผลประโยชน์ของชุมชนยังมีน้อย ส่วนมากจะเป็นผลประโยชน์ส่วนบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง 4) ด้านการประเมินผล ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลน้อย การวางนโยบายในการพัฒนามีน้อยมาก บางแห่งไม่มีการสืบค้นข้อมูลของท้องถิ่น ขาดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ไม่มีส่วนร่วมในการเสนอผลการปฏิบัติงานและแนวคิดในการปรับปรุง องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการสังเคราะห์จากเอกสาร การลงพื้นที่และการสัมภาษณ์เชิงลึก จึงได้รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ “ROBP: MODEL”

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของชุมชน, การพัฒนา, แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ภาคกลางปริมณฑล

ABSTRACT

This research aims (1) to study the conditions and problems of cultural tourist site in the periphery central region, and (2) to create a model of the community participation in development of cultural tourist site in the periphery central region. It is a qualitative research by an in-depth interview method. The sample of this study included the representatives of eight communities with five participants each.

The research results found that problem backgrounds of cultural tourist sites were lack of maintenance, restoration, and deterioration from the responsible government agencies, and some were being unknown. Some attractions had problems with natural disasters, transport problems, and sanitation.

The four aspects of participation are summarized follows: (1) less community involvement in problem analysis, solution decision making on the problems in the tourist attractions led to uncertainty. A budget sponsor made solution decisions and improvement plans of tourist

attractions which were not meet the communities' needs or interests. (2) Execution of cultural tourism site development, the communities rarely participated in the operation, performance, desirable solving problems, mutual implementation of the plans, and had no confidence in potential of their community. (3) The participation in benefiting from cultural tourism sites, the communities expected benefits from tourism development and that benefits must belong to community rather than personal interests or any group. (4) The evaluation of cultural sites, the communities had both less participation in evaluation and policy making. Some local tourist information was unprovided. There were lack of discussion and participating in the presentation of performance and improvement ideas. The new body of knowledge gained from this research was a synthesis from some documents, field trips and in-depth interviews. The suitable model for the development of cultural tourist site is "ROBP: MODEL".

Keyword: The community participation, Development, The cultural tourist site, The Periphery Central Region

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์ อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยจำนวนมาก จึงทำให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่การขยายตัวนั้นกลับส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมจึงเกิดแนวคิดใหม่ของการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่ดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ต้องมีการจัดการที่ดีจึงจะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มในแหล่งท่องเที่ยว

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ฉบับที่ 5 (2545) ได้ระบุถึงการมีส่วนร่วม (Participation) ว่าเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งในหลักธรรมาภิบาลเรียกว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยอิสระและเต็มใจ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็นการไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่นๆ จากข้อความข้างต้นพอสรุปได้ว่า นอกจากนั้น "การมีส่วนร่วม" ยังหมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรและชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญต่างๆ ของชุมชนสาระสำคัญของการมีส่วนร่วม ต้องเป็นการมีส่วนร่วมของทั้งประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐในการบริหารงาน เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มและพลังงานการทำงานที่สอดคล้องกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายในการให้บริการประชาชน

นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการบางท่านได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ ถวิลวดี บุรีกุล (2543) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่นำมาประมวลเป็นระดับไว้ได้อีกที่น่าสนใจ โดยถวิลวดี ได้ทำวิจัยเรื่อง

แนวคิดการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย และได้ข้อสรุปถึงกระบวนการมีส่วนร่วม ควรจะมีลำดับขั้นประกอบไปด้วยการให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือการวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมติดตามโดยประชาชน โดยเป็นการเริ่มจากการสื่อสารทางเดียว ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวไปจนถึงสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผนและเมื่อสื่อสารกันเข้าใจตรงกันแล้วจึงเป็นการร่วมทำและในที่สุดเป็นการร่วมติดตามควบคุม ซึ่งนับเป็นขั้นตอน ของการมีส่วนร่วมสูงสุด

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในชุมชน มีความสำคัญต่อการพัฒนาจากระดับชุมชนท้องถิ่น จนถึงระดับประเทศ หากได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ชุมชนควรจะเป็นผู้มีส่วนร่วมที่สำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เมื่อได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมย่อมจะนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวและสามารถทำกิจกรรมร่วมกันกับชุมชน ในที่สุดก็จะนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศในอนาคตต่อไป

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริณทล 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดสมุทรปราการ เป็นจำนวนมาก บางแห่งได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ น่าจะศึกษาแนวทางจากแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ยังไม่เป็นที่รู้จักของประเทศและนานาชาติได้ในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริณทล

2. เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริณทล

3. ขอบเขตของการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ด้านเนื้อหา ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริณทล ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล

2. ด้านประชากรที่วิจัย ได้แก่ ประชากรในเขตภาคกลางปริณทล 4 จังหวัด คือ 1) จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล 2) จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย 3) จังหวัดสมุทรปราการ ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี และชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ 4) จังหวัดปทุมธานี ชุมชนเจดีย์หอย อำเภอลาดหลุมแก้ว และชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ตัวแทนชุมชนด้านการท่องเที่ยวในชุมชน 8 ชุมชนๆ ละ 5 คน รวม 40 คน

3. ขอบเขตด้านสถานที่ เป็นการวิจัยในเขตพื้นที่ภาคกลางปริมณฑล 4 จังหวัด คือ 1) จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล 2) จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย 3) จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี และชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ 4) จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ชุมชนเจดีย์หอย อำเภอลาดหลุมแก้ว และชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก

4. ระยะเวลาที่ทำการวิจัย ใช้เวลา 1 ปี ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2562 ถึง 30 กันยายน 2563

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสภาพและปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล

2. ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านการรับผลประโยชน์และด้านการติดตามประเมินผล

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาโดยประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมาซึ่งประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คน อาหาร การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า

ภาคกลางปริมณฑล หมายถึง จังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีอาณาเขตของจังหวัดติดกับกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบไปด้วย 4 จังหวัด คือ 1) จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล 2) จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย 3) จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี และชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ 4) จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ชุมชนเจดีย์หอย อำเภอลาดหลุมแก้ว และชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก

สภาพและปัญหา หมายถึง สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งที่เป็นอุปสรรค สิ่งที่เป็นความยากลำบาก สิ่งที่เป็นข้อขัดข้องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเขตภาคกลางปริมณฑล

รูปแบบการมีส่วนร่วม หมายถึง แบบแผน และกระบวนการของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล

6. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย เพื่อตอบวัตถุประสงค์ให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ประชากรที่ศึกษา ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้คือประชาชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในเขตภาคกลางปริมณฑล 4 จังหวัด ประกอบด้วย (1) จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล (2) จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย (3) จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี และชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ และ (4) จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ชุมชนวัดเจดีย์หอย ลาดหลุมแก้ว และชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคก จำนวนชาวบ้านใน 4 จังหวัด ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 8 แห่ง ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงชุมชนละ 5 รูป/คนได้กลุ่มประชากรทั้งหมดจำนวน 40 รูป/คน จากนั้นจึงลงพื้นที่สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์

2. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการแบ่งข้อมูลที่ใช้ได้ ดังนี้ 1) สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ พร้อมทั้งข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ คือทฤษฎี แนวคิด งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องเช่น ตำรา หนังสือ วารสาร บทความ งานเขียน เป็นต้น 2) นำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภท วิเคราะห์ อธิบายความ ตีความแล้วนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย 3) ขอคำแนะนำปรึกษาและความเห็นจากคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการและจากผู้เชี่ยวชาญ 4) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

4. การสร้างและทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสร้างขึ้นโดยผู้วิจัย เองภายใต้กรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือนิยามศัพท์ปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย สมมุติฐานการวิจัย โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเสร็จแล้ว ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา เพื่อหาความตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากนั้นนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เสนอแนะไว้มาแก้ไข และนำไปทดลองกับกลุ่มประชากรที่มีคุณลักษณะที่คล้ายกันกับประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อผลที่ได้จากการทดลองแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างแล้ว จากนั้นจึงได้นำแบบสัมภาษณ์ มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แล้วจึงนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มประชากร

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้ 1) สืบหาจำนวนประชากรในชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว 8 แห่ง เพื่อให้รู้จำนวนที่แน่ชัด คัดเลือกกลุ่มประชากรเพื่อสัมภาษณ์ 2) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย 3) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกลับคืนมานำมาตรวจสอบความสมบูรณ์และจัดระเบียบข้อมูล

6. การตรวจสอบข้อมูล ขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูลความเป็นไปได้ คณะผู้วิจัยมีการตรวจสอบความแม่นยำ (Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของข้อคำถามภาคสนามทุกครั้งที่เก็บข้อมูล ด้วยการดูว่าข้อคำถามได้สื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ ทดสอบกับสภาพแวดล้อมและข้อมูลอื่น ที่มีอยู่เดิมจากแหล่งอื่นๆ ในลักษณะทดสอบตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อจะได้ข้อมูลที่มีความแม่นยำและมีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด จากการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ของข้อมูลประชากร ด้วยการตรวจสอบข้อมูลในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ตรวจสอบข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้ให้ข้อมูลหรือหลักฐานต่างๆ จากภาคสนามที่วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานข้อมูล 2) ตรวจสอบด้วยกลุ่มที่เกี่ยวข้องหรือกลุ่มเพื่อนักวิจัย (Peer Examination) โดยให้ข้อมูลและรายละเอียด แสดงความคิดเห็นวิจารณ์ ตลอดถึงการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักฐานและข้อมูล แบบแผนที่ เป็นแก่นสารที่ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ ได้จากข้อมูลหลักฐานที่เก็บไว้ รวบรวมได้จากสนามการวิจัย 3) ทำการตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation Method) คือ (1) ความแตกต่างของผู้ให้ข้อมูล (2) ความแตกต่างด้านพื้นที่ให้ข้อมูล (3) ความแตกต่างของเวลาที่ให้ข้อมูล ซึ่งเงื่อนไขที่แตกต่างกัน ข้อมูลตรงกันหรือไม่ ถ้าไม่ตรงกันจำเป็นต้องหาข้อมูลจนได้ข้อยุติในลักษณะเดิมในทุกประเด็นของคำถาม

7. การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ มาทำการสังเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยการจัดเรียงโดยแบ่งออกเป็น ส่วนๆ หรือเป็นประเภทให้อยู่ในหมวดเดียวกัน ซึ่งจำแนกเป็นข้อมูลเพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลักษณะข้อมูล หลังจากนั้นก็นำข้อมูลมาวิเคราะห์และแปลความหมาย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และวิเคราะห์จากบุคคลที่ได้ทำการสัมภาษณ์แล้วนำสาระสำคัญที่เหมาะสมมาสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

7. ผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ไว้ 8 แห่ง คือ ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน และชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด และชุมชนปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี ชุมชนวัดพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนวัดเจดีย์หอย ลาดหลุมแก้ว และชุมชนวัดท้ายเกาะ อำเภอสามโคกจังหวัดปทุมธานี

สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของสภาพของแหล่งท่องเที่ยวไม่ค่อยได้รับการฟื้นฟู ปล่อยให้ทรุดโทรมเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมากนัก บางแห่งแทบจะไม่ค่อยมีคนรู้จัก มีบ้างที่เคยเป็นที่ได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยว แต่ในรอบหลายปีที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เสื่อมความนิยมลงไปมาก เพราะมีการท่องเที่ยวทางเลือกอื่นที่น่าสนใจมากกว่า เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือแม้แต่วางท่องเที่ยวที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน อยู่อาศัยในชุมชน เหมือนกับนักท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดำเนิน

ชีวิตเหมือนกับเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวที่ตนเข้าไปพักพำอาศัย และทำตัวให้กลมกลืนกับสังคม จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การท่องเที่ยวประเภทวันเดียวเข้าไปเย็นกลับก็มีมากขึ้น ส่วนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น มักจะมีในช่วงของการมืงานเทศกาล บางแห่งยังคงรักษาบทบาทของการท่องเที่ยวไว้ได้

แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีปัญหาด้านภัยธรรมชาติคือน้ำท่วม ซึ่งแม้จะพยายามแก้ปัญหาแล้ว แต่ก็ยังคงแก้ไขไม่ได้อย่างยิ่งย่น แก้ได้เพียงบางช่วงเวลาเท่านั้น ส่วนด้านการเข้าถึงคือถนนหนทาง แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งเข้าถึงยากมาก มีปัญหาด้านการคมนาคม ถนนไม่ได้รับการซ่อมแซม รถโดยสารไม่ค่อยมีแหล่งท่องเที่ยวจึงไม่ค่อยได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น นอกจากนักท่องเที่ยวที่ตั้งใจมาศึกษาแหล่งเที่ยวนั้นจริงๆ แต่เมื่อเข้าไปยังสถานที่แล้วที่พักร สิ่งอำนวยความสะดวกก็ยังไม่ค่อยเพียงพอ ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวในปริมาณที่มากได้

ด้านสถานที่ก็ยังมีปัญหาด้านความสะอาดบางแห่งมีขยะมากทำให้ไม่น่าดู อีกอย่างด้านความปลอดภัยก็ยังไม่มีการรับรองได้ ยิ่งนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเรื่องของความปลอดภัยต้องมีความมั่นใจได้ว่า เมื่อเขาเข้ามาแล้วต้องปลอดภัย มาอย่างสะดวก อยู่อย่างมีความสุขและกลับไปอย่างปลอดภัย สรุปตามองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหา เลือกรื้อแก้ปัญห การตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ที่เกิดในแหล่งท่องเที่ยวก็ยังไม่ชัดเจน เพราะประชาชนไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนร่วมในประเด็นเหล่านี้ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมอบเรื่องการวิเคราะห์ปัญหา การหาวิธีแก้ปัญห และการตัดสินใจที่จะแก้ไข ปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้กับผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ซึ่งไม่ใช่คนในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาก็ทอดทิ้ง บางครั้งผลึกความรับผิดชอบให้กับชุมชน

ด้านการดำเนินงานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนไม่ค่อยมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การปฏิบัติงาน การแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่เหมาะสม ดำเนินการตามแผนงาน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย ยังอยู่ในลักษณะของต่างฝ่ายต่างทำ ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งอยู่ในวัด บางแห่งเป็นโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติของชาติ การที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะทำการฟื้นฟู ปรับปรุงตกแต่งก็ต้องขออนุญาต ซึ่งบางครั้งต้องใช้เวลาานมาก ครั้นจะดำเนินการเองก็ผิดต่อกฎระเบียบ ผิดกฎหมาย

ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ส่วนผลประโยชน์ของชุมชนยังมีน้อย ส่วนมากจะเป็นผลประโยชน์ส่วนบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การรับผลประโยชน์เป็นสิ่งที่ชุมชนคาดหวังว่าจะได้รับ ผลประโยชน์ต้องเป็นเรื่องของชุมชนมากกว่าจะเป็นผลประโยชน์ส่วนบุคคล แต่ในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวกลับเป็นเพียงคนบางกลุ่ม ประชาชนได้รับผลประโยชน์น้อยมาก มีเพียงผู้ที่ประกอบอาชีพทางด้านธุรกิจการค้าพอได้รับผลประโยชน์จากการขายสินค้าบ้าง หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก็ได้รับผลประโยชน์มาก ส่วนประชาชนซึ่งเป็นผู้ที่ควรได้รับผลประโยชน์โดยตรงกลับมีน้อย

ด้านการประเมินผลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การวางนโยบายในการพัฒนามีน้อยมาก บางแห่งไม่มีแหล่งสืบค้นข้อมูลของท้องถิ่น ขาดการการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ไม่มีส่วนร่วมในการเสนอผลการปฏิบัติงานและแนวคิดในการปรับปรุง

การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล แม้จะเป็นงานที่เป็นไปในลักษณะของวิชาการ แต่จริงๆ แล้วการประเมินผล คือ งานที่ประมวลผลจากสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน แต่ละเดือนและในแต่ละปี วิเคราะห์อะไรคือจุดแข็ง อะไรคือจุดอ่อน โอกาสอยู่ที่ไหน และปัญหาอุปสรรคคืออะไร จากนั้นก็นำมาวิเคราะห์ เพื่อนำไปแสวงหาแนวทางในการพัฒนาที่เหมาะสม นำไปสู่การวางนโยบายในการพัฒนาในครั้งต่อไป

สรุปสภาพปัญหาของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลาง ปริมาณสรุปได้คือ 1) ประชาชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ไม่ได้ร่วมเสนอวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) ประชาชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ การปฏิบัติการ การตรวจสอบและการแก้ไขปัญหา ขาดการวางแผนการบริหารจัดการที่ดี 3) ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวเท่าที่ควรจะเป็น 4) ไม่มีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคอย่างแท้จริง จึงไม่มีนโยบายในการพัฒนาในแต่ละปี

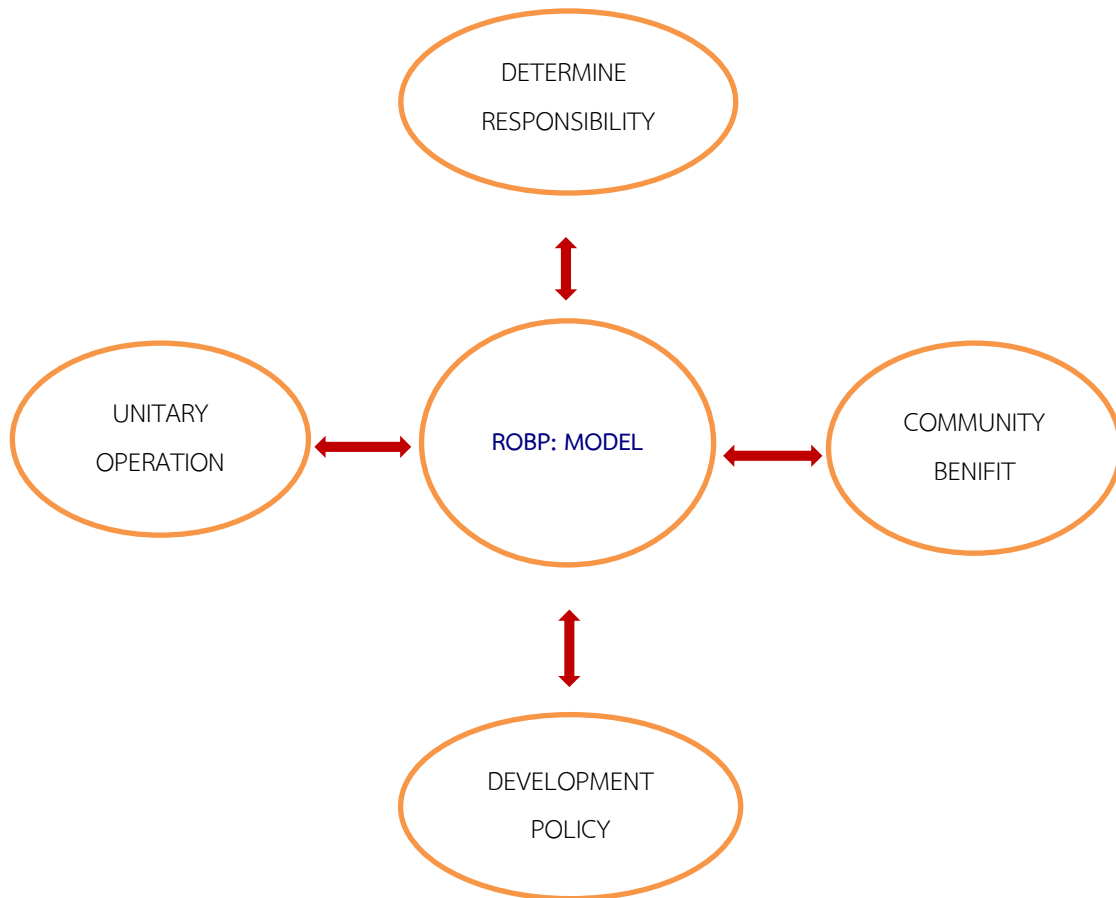
8. อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมาณลดลง เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวมีความแตกต่างกัน บางแห่งเป็นงานประเพณี บางแห่งเป็นวัฒนธรรม บางแห่งเป็นโบราณสถาน บางแห่งเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน บางแห่งเป็นอาหาร การแต่งกาย ภาษา สินค้าพื้นเมือง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงมีวิธีการที่แตกต่างกัน ตามบริบทของสถานที่นั้นๆ

แหล่งท่องเที่ยวในเขตภาคกลางปริมาณส่วนหนึ่งถูกปล่อยทิ้งร้างจนกลายเป็นซากปรักหักพัง ไม่มีการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ แต่หลายแห่งจะสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาทดแทนสิ่งเก่า กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่อยู่บนแหล่งท่องเที่ยวเก่า คุณค่าและสาระความเป็นวัฒนธรรมก็ถูกเปลี่ยนไปจนกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ กลายเป็นการหลอกลวงของเก่า แต่มาขายในของใหม่ ถ้าจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวก็น่าจะเป็น ไม่หลงของเก่า ไม่เมาของใหม่ ต้องฟื้นฟูรักษามรดกจากรากฐานดั้งเดิม แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งดำเนินการ โดยภาครัฐและเอกชนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ ผู้บริหารมาทำงานตามวาระการดำรงตำแหน่ง เมื่อหมดวาระ ผู้บริหารชุดใหม่ก็ไม่ค่อยสานงานต่อ บางแห่งยังทำการชุดคันไม่เสร็จก็มี ถ้าให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ก็จะเป็นเหมือนพวกเขาเป็นเจ้าของร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน ใครถนัดในทางไหน ก็ทำตามที่ตนมีความชำนาญ บางคนผลิตสินค้าพื้นเมือง บางคนทำอาหาร ทำขนมแบบดั้งเดิมมีเฉพาะในพื้นที่ ซึ่งขยายเป็นธุรกิจได้ในอนาคต ผลิตภัณฑ์บางอย่างขายได้ทั่วโลก และประการสุดท้ายเมื่อแหล่งท่องเที่ยวมีจุดเด่นเฉพาะของแต่ละก็ต้องทำการประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งโลกได้รู้จักและรับรู้ว่ามีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งนี้ พวกเขาจะได้ประโยชน์ มาดูอะไร จะได้อะไรเป็นของฝากสื่อประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน คือ สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเข้าถึงคนได้ทั่วโลกในเวลาเพียงไม่กี่นาทีเท่านั้น

เมื่อประมวลผลจากผลการวิจัยแล้ว สามารถนำมาสร้างเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล โดยสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย สร้างเป็นรูปแบบได้ดังนี้ “ROBP : MODEL” ย่อมาจากภาษาอังกฤษ คือ

1. Determine Responsibility
2. Unitary Operation
3. Community Benefits
4. Development Policy

1. R มาจากคำว่า Determine Responsibility หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในปัญหาต่างๆ การวางนโยบายในการพัฒนา ชุมชนมีส่วนร่วมในตัดสินใจร่วมกัน มีความรับผิดชอบร่วมกัน

2. O มาจากคำว่า Unitary Operation การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การปฏิบัติงาน การแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่เหมาะสม ดำเนินการตามแผนงาน มีความเชื่อมั่นในมีศักยภาพของชุมชน และการดำเนินงานนั้นจะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3. B มาจากคำว่า Community Benefits ชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล และผลประโยชน์นั้นต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน

4. P มาจากคำว่า Development Policy หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีส่วนร่วมในงานในการให้ข้อมูล มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเสนอผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการเสนอแนวคิดในการปรับปรุงและแก้ไขงานต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น และมีการวางนโยบายในการพัฒนาในปีต่อไป

1. Determine Responsibility หมายถึง การมีส่วนร่วมในวิเคราะห์ปัญหา เลือกวิธีแก้ปัญหาที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในปัญหาต่างๆ และเมื่อเกิดปัญหาใหม่ขึ้นมาจะต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน ปัญหาในแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน บางแห่งมาจากบริบททางธรรมชาติ เช่น ปัญหาน้ำท่วม บางแห่งมาจากการติดขัดในการขออนุญาตพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากหน่วยงานหรือองค์ที่มีอำนาจในการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในการพัฒนาจะต้องมีกระบวนการที่ซับซ้อน ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำโดยส่วนเดียวอาจจะทำให้เกิดผลเสียแก่แหล่งท่องเที่ยวได้ บางแห่งมีปัญหาด้านการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีที่ถูกลืมเลือนไปแล้ว ต้องฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพที่พร้อมจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เบื้องต้นชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาว่าปัญหาอยู่ตรงไหน อะไรที่เป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ถ้าจะฟื้นฟูให้กลับมาให้ได้รับความนิยมอีกครั้งจะทำอย่างไร จากนั้นจึงเลือกวิธีการในการแก้ปัญหาว่าจะแก้ตรงไหน อาจจะใช้วิธีการทั่วไปคือตั้งคำถามว่าอะไรคือปัญหา สาเหตุมาจากอะไร วิธีการในการแก้ปัญหาคืออะไร ถ้าแก้ไขปัญหจะเป็นอย่างไร อะไรคือสิ่งที่ประชาชนในชุมชนควรจะได้รับ ต้องระดมสมองจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนนักท่องเที่ยว เมื่อพบอุปสรรคปัญหา เลือกวิธีแก้ที่เหมาะสมแล้ว จึงเข้าสู่กระบวนการในการตัดสินใจร่วมกัน การฟังเสียงส่วนมากก็เหมือนกับทุกคนเป็นผู้มีส่วนร่วมเห็นร่วมกัน และนำไปสู่ความรับผิดชอบร่วมกัน เมื่อเกิดปัญหาใหม่ก็ใช้วิธีการแบบเดิมวิเคราะห์ปัญหา เลือกวิธีแก้ปัญหา และร่วมกันในการตัดสินใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ และคณะ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การท่องเที่ยวตามข้อมูลพื้นฐานของชุมชนอโยธยา มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 3 องค์ประกอบ คือ มีศักยภาพ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว มีศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้กระบวนการศึกษาการมีส่วนร่วม 5 องค์ประกอบ พบว่า ด้านความภาคภูมิใจต่อชุมชนและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประชาชนมีความภาคภูมิใจในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเห็นว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดเศรษฐกิจที่มั่นคงภายในชุมชน ประชาชนทุกคนจึงมีหน้าที่เป็นหูเป็นตาสอดส่องความเรียบร้อยของชุมชน และการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวต่างๆ ด้านการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ประชาชนมีบทบาทหน้าที่น้อยเนื่องจากการจัดการและการวางแผนส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐและผู้นำชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยเนื่องจากการบริหารจัดการมีเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยวและหน่วยงานท้องถิ่นภาครัฐดูแล ด้านการแบ่งปันประโยชน์และกระจายรายได้ คนในชุมชนส่วนหนึ่งรับจ้างขายสินค้าหรือรับจ้างผลิตสินค้าจำหน่ายให้กับร้านค้าในตลาดน้ำ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงาน ประชาชนมีส่วนร่วมในการลงมติในที่ประชุมตามโอกาสที่มีการเรียกประชุมของหมู่บ้าน

2. Unitary Operation การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การปฏิบัติงาน การแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่เหมาะสม ดำเนินการตามแผนงาน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย โดยมีความเชื่อมั่นในชุมชนว่ามีศักยภาพเพียงพอในปฏิบัติงาน และการดำเนินงานนั้นจะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การดำเนินงาน การปฏิบัติงานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อทราบถึงปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว เลือกวิธีการในแก้ปัญหาที่เหมาะสมก็ถึงขั้นตอนการลงมือปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ว่าจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไปในทิศทางไหน จะฟื้นฟูอนุรักษ์หรือเปลี่ยนวิถีของแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางใหม่ที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ หรือจะรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัตถุประสงค์ต้องชัดเจนและทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานว่าใครจะทำอะไร ใครมีหน้าอะไร ผู้นำชุมชนจะต้องประชุมปรึกษาหารือเพื่อแบ่งหน้าที่กันไปดำเนินงานตามที่ตนได้รับมอบหมาย เช่น พ่อค้าแม่ค้าจะผลิตสินค้าอะไร ถ้าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชนจะรวมกลุ่มกันอย่างไร ผู้ที่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกันมาตรฐานจะต้องเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน อาหารก็ต้องมีรสชาติใกล้เคียงกัน กลุ่มจักสานผลิตเสื่อผ้าเครื่องนุ่งห่มวัสดุจะต้องได้มาตรฐานเดียวกัน การกำหนดราคาก็ต้องเหมือนกันตามผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนผลิตขึ้น สินค้าบางอย่างมีขายที่แหล่งท่องเที่ยวนี้เท่านั้น ใครอยากได้สินค้าประเภทนี้ก็ต้องมาที่แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ หรือแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งอยู่ในวัดก็ต้องให้ชุมชนเข้ามาร่วมด้วยดำเนินการด้วย ใครจะเป็นดูแลความสะอาดจะกำหนดบุคคล กลุ่มบุคคลหรือดูแลร่วมกัน ห้องน้ำใครจะคอยดูแล ที่จอดรถใครจะเป็นดูแล สถานที่เช่นบริเวณรอบเจดีย์ใครจะเป็นผู้ดำเนินการ เมื่อเกิดข้อสงสัยจากนักท่องเที่ยวใครจะเป็นคนให้คำตอบ การดำเนินงานทุกอย่างเป็นการบูรณาการที่ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เป็นต้น เมื่อมีการดำเนินงานที่มีรูปแบบแห่งความเหมือนกัน มีมาตรฐานเดียวกัน มีระบบการปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การมุ่งสู่จุดหมายแห่งความสำเร็จก็พอจะมองเห็นทางได้ และงานวิจัยของ พรณิลัย นิติโรจน์ (2557) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร: ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองเขตวังทองหลาง พบว่าประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน และการประเมินผลการดำเนินงานตามชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากกรุงเทพมหานครได้กำหนดแผนมาแล้ว ซึ่งสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร เป็นผู้จัดทำโครงการ แล้วให้สำนักงานเขตทั้ง 50 เขตดำเนินการตามแผน เป็นการกำหนดนโยบายหรือโครงการโดยภาครัฐ แบบบนลงล่าง (Top-Down Policy Formulation) และมีการประเมินด้านเดียว ส่วนขั้นตอนการปฏิบัติหรือดำเนินการตามแผนชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่ขั้นตอนการคัดเลือกแกนนำชุมชน การอบรมวิทยากรกระบวนการ การจัดเวทีเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจ การสำรวจข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล การยกร่างแผนชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การจัดเวทีประชาพิจารณ์ จนถึงขั้นตอนนำเสนอแผนชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อสำนักงานเขตนั้น พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคมากทั้งทางภาครัฐ คือ ฝ่ายพัฒนาชุมชน และภาคประชาชนเอง เช่น การอบรมคณะทำงานจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้เข้ารับการอบรมวิทยากรกระบวนการจนสามารถดำเนินการในขั้นตอนต่อไปได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนิษฐิกา ศอกกลาง (2556) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมบ้านธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ด้านการตัดสินใจ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในเรื่องการคัดเลือกผู้นำชุมชนด้านการปฏิบัติ ได้มีการดูแลรักษาความสะอาด และกำจัดขยะในชุมชนบ้านธารปราสาท ด้านการรับผลประโยชน์ ได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบ้านธารปราสาท และด้านการติดตามประเมินผล มีการพูดคุยกับคนในท้องถิ่นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นในบ้านธารปราสาท และพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ภูมิลำเนา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01

3. Community Benefits การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ จากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาจจำแนกได้ 3 ประการ คือ ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุนั้นอาจจะมี สิ่งปลูกสร้างทั้งเก่าและใหม่เกิดขึ้นในชุมชน สิ่งปลูกสร้างเก่าอาจจะกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางวัตถุสำหรับชุมชน เช่น บ้านร้อยปีในชุมชนปลายบางต้องอนุรักษ์ไว้เพื่อให้กลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน แม้ว่าผู้ครอบครองจะอยากเปลี่ยนแปลงหรือรื้อถอนเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ที่ทันสมัยกว่าเดิม แต่เพื่อประโยชน์ของชุมชนแล้วก็ต้องอนุรักษ์ไว้ บางครั้งวัตถุ โบราณก็อาจจะมีค่าทางด้านจิตใจมากกว่าวัตถุใหม่ๆ ที่มีราคาแพงมากกว่าก็ได้ ในกรณีของพระเครื่อง เช่น พระสมเด็จจั่วตระฆัง ซึ่งมีอายุการสร้างมานานร้อยกว่าปียังเป็นวัตถุที่มีราคาหลายล้านบาททั้งๆ ที่วัตถุชิ้นนั้นเป็นปูนที่มีส่วนผสมของสารต่างๆ แต่เมื่อถูกเก็บรักษาไว้นานๆ เข้าก็กลายเป็นวัตถุที่ผู้ครอบครองสามารถได้รับผลประโยชน์ได้ ผลประโยชน์ทางสังคม แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีผลประโยชน์ต่อชุมชนเป็นหลัก ชุมชนจะได้อะไรจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เบื้องต้นคือการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวย่อมจะมีการซื้อขายสินค้า การรับประทานอาหาร การเดินทางในพื้นที่ ที่จะต้องอาศัยอุปกรณ์จากแหล่งท่องเที่ยว เมื่อกลับไปยังซื้อของที่ระลึกเป็นของฝาก จากนั้นหากนักท่องเที่ยวมีความประทับใจในการท่องเที่ยวก็จะกลายเป็นแหล่งประชาสัมพันธ์ที่เคลื่อนไหวได้อีกทางหนึ่งด้วย ส่วนผลประโยชน์ส่วนบุคคลนั้น ทุกภาคส่วนในชุมชนที่ดำเนินการในแหล่งท่องเที่ยวต้องได้รับผลประโยชน์ส่วนตนด้วย เป็นการประกอบอาชีพที่มีพื้นฐานมาจากแหล่งท่องเที่ยว ผลประโยชน์อาจจะมาจากการขายสินค้า ขายอาหาร การประกอบธุรกิจที่พัก การให้บริการรถเช่าเพื่อนำเที่ยว การเป็นไกด์นำเที่ยว ทำบ้านพักให้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ มีอาหารพื้นเมืองให้นักท่องเที่ยว มีรถจักรยาน รถมอเตอร์ไซด์หรือรถเช่าให้บริการ ซึ่งประชาชนมีอยู่แล้ว ไม่ต้องลงทุนอะไรเพิ่มขึ้นอีก นักท่องเที่ยวก็เพลิดเพลิน ประทับใจ ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ก็ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ทุกคนก็พร้อมที่จะเข้ามาร่วมกันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เมื่อทุกฝ่ายได้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยวก็มีวัตถุที่สำคัญของชุมชน ส่วนรวมก็ได้รับประโยชน์ ประชาชนในท้องถิ่นก็ยังได้รับประโยชน์ส่วนตนด้วย นอกจากนั้นหากกระจายผลประโยชน์ไปยังท้องถิ่นอื่นด้วยก็จะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนอื่นๆ ได้อีกด้วย

การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์นั้นยังอยู่ในระดับน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ นาทยา บุตรอยู่ (2557) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ชุมชนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานโดยให้ความร่วมมือกับโครงการด้านการ

ท่องเที่ยวของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ด้านกระบวนการตัดสินใจ จะมีส่วนร่วมเฉพาะโครงการของชุมชนหรือระดับท้องถิ่นเท่านั้น ถ้าเป็นโครงการใหญ่ระดับอำเภอหรือจังหวัด ชุมชนจะเป็นเพียงผู้เสนอ ความคิดเห็นหรือลงมติ ส่วนด้านการแบ่งผลประโยชน์จากภาครัฐนั้นยังไม่ได้รับเท่าที่ควร

4. Development Policy หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การวางนโยบายในการพัฒนาในครั้งต่อไป การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ การมีส่วนร่วมในงานในการให้ข้อมูล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเสนอผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการเสนอแนวคิดในการปรับปรุงและแก้ไขงานต่างๆ ให้ บางครั้งมีปรากฏอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ก็ต้องสืบค้นหาข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวจากที่อื่นด้วย บางครั้งข้อมูลสำคัญมีปรากฏในเอกสารจากต่างประเทศโดยนักท่องเที่ยวหรือชาวต่างชาติที่เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวแล้ว จดจารึกบันทึกเหตุการณ์ วัฒนธรรมประเพณีที่ตนได้พบเห็นไว้ได้ เช่น บันทึกของลาซูแบร์ ที่บันทึกเหตุการณ์สำคัญของสมัยอยุธยาที่ตนพบเห็นไว้ การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมก็ต้องหาข้อมูลให้รอบด้าน บางครั้งข้อมูลที่เป็นมุขปาฐะที่ได้รับการเล่าขานสืบต่อกันมา ก็ต้องรับฟังและนำมาเป็นข้อมูล นำไปสู่การแลกเปลี่ยนความคิดจากรอบด้าน อาจจะมีการประชุมประจำเดือน การประชุมประจำปีระหว่างชุมชนและจัดประชุมร่วมกันระหว่างชุมชนอื่นๆ ด้วย อาจจะเชิญนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวทั้งจากในประเทศและต่างประเทศเพื่อจะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการดำเนินงานของแต่ละประเทศ ในแต่ละรอบปีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานก็ต้องนำเสนอผลการปฏิบัติงานว่ามีจุดแข็งอย่างไร มีจุดอ่อนอย่างไร อะไรคือโอกาส อะไรคืออุปสรรค ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานไหน จากใครบ้าง และจะขยายโอกาสในการเพิ่มการสนับสนุนไปยังหน่วยงานใดหรือกลุ่มใด เมื่อวิเคราะห์ร่วมกันแล้วจึงร่วมกันเสนอแนวคิดในการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาต่างๆ จึงนำไปสู่การวางนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ มากขึ้นในปีต่อไป การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลยังมีน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ ชูรัรักษ์ และคณะ (2553) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอุทยานไดโนเสาร์ของประชาชนในตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวอุทยานไดโนเสาร์โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏว่า การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม อยู่ในระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอุทยานไดโนเสาร์ของประชาชนที่มีเพศต่างกัน พบว่าโดยรวมและด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑลต้องมีความรู้ใหม่ในการจัดการ คือ “ROBP : MODEL” ประกอบด้วย 1. Determine Responsibility หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในปัญหาต่างๆ การวางนโยบายในการพัฒนา ชุมชนมีส่วนร่วมในตัดสินใจร่วมกัน มีความรับผิดชอบร่วมกัน 2. Unitary Operation การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การปฏิบัติงาน การแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่เหมาะสม ดำเนินการตามแผนงาน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน และการดำเนินงานนั้นจะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 3. Community Benefits ชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล และผลประโยชน์นั้นต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของ

ชุมชน 4. Development Policy หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีส่วนร่วมในงานในการให้ข้อมูล มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเสนอผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการเสนอแนวคิดในการปรับปรุงและแก้ไขงานต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น และมีการวางนโยบายในการพัฒนาในครั้งต่อไป

9. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลาง ปริมาณพล ต้องคำนึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การได้รับผลประโยชน์และมีการประเมินในแต่ละปี

2. ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์การบริหารท้องถิ่นและชาวบ้านในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม นำข้อเสนอแนะจากหลายส่วนมารวมกันในการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมาณพล

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเบื้องต้นต้องมีความสะอาด มีความน่าสนใจ
2. ควรฟื้นฟู รักษา อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นไว้ และส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. ต้องสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยมีหลักการมาจากแหล่งท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ สร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน และส่งเสริมดำเนินการให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมาณพล ไม่ค่อยเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากนัก น่าจะทำการศึกษาเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งที่มีการจัดการที่ดีจนได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว เป็นการวิจัยแบบถอบทบเรียนจากแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จทั้งในประเทศหรือต่างประเทศ

บรรณานุกรม

กนิษฐิกา ศอกกลาง. (2556). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.

ณรงค์ ชูรัฐกิจ และคณะ. (2553). การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอุทยานไดโนเสาร์ของประชาชนในตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม; ว.มร. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 : พฤษภาคม-สิงหาคม 2553.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2543). แนวคิดการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ และคณะ. (2560). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
ชุมชนอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (10)
ก.ค.-ธ.ค. 60

นัตยา บุตรอยู่. (2557). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พรณิลา นิตโรจน์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร: ศึกษา
เฉพาะกรณีการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองเขตวังทองหลาง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชากฎหมายและการจัดการ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในอจินเตยสูตร Buddhist Analysis Principles as on A-Chintai Sutra

พระครูวิสุทธธรรมโสภิต

Phrakru Visootthamsopit

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : Dumsak @gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนามีสิ่งที่ไม่รู้มากมาย ในสิ่งที่ไม่รู้นั้น ก็มีสิ่งที่ควรคิดและไม่ควรคิด เรื่องที่ควร คำนึง พระพุทธเจ้าได้ตอบไปหลายๆ เรื่องแต่เรื่องที่ไม่ควรคิดนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าถ้าคิดต่อแล้ว จะมีผลเสียอย่างไร ท่านจึงละไว้เสีย พระพุทธองค์ทรงสอนว่า อย่าเพิ่งไปสนใจศึกษาเรื่องที่เรียกว่า อจินไตย คือ เรื่องที่ไม่ควรศึกษา ซึ่งมีอยู่ 4 อย่าง อันได้แก่ 1. เรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์ ซึ่งเป็นสภาวะของพุทธะ 2. เรื่องที่เกี่ยวกับสมาธิสูงๆ ที่เชื่อกันว่ามีจริงและทำให้เกิดอธิปาฏิหาริย์ได้ 3. เรื่องที่เกี่ยวกับการทำดี และชั่ว คือ เมื่อทำดีหรือชั่วอย่างนี้แล้ว จะต้องได้รับผลตามที่ตำราว่าไว้ 4. เรื่องโลกๆ เช่น เรื่องนรกได้ดิน-สวรรค์บนฟ้า, ชาตีก่อน, ชาตินี้, ตายแล้วไปไหน, ใครสร้างโลก, เป็นต้น รวมทั้งเรื่องต่างๆ ของชาวโลกที่ไม่เกี่ยวกับเรื่อง การดับทุกข์ด้วย สาเหตุที่ไม่ให้สนใจเรื่องเหล่านี้ก็เพราะ เรื่องเหล่านี้มันไม่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและปฏิบัติเพื่อดับทุกข์

คำสำคัญ: การวิเคราะห์, หลักพุทธธรรม, อจินเตยสูตร

Abstract

Once upon a time, we mentioned to the Buddhism has a lot of things that we never ever known before or since the history. There are many things that should be thought and should not so that the things to think about The Lord of Buddha to be answered many things or not to be considered. The Lord of Buddha said that if you think further How will there be negative effects? Well, so he left it. Buddha had thought that, don't worry and do not interested in studying the matter as unknown, which is the subject that should not be studied. There are 4 things

that we would like to clarify as following as: 1. The important thing as a Buddha or we've known well another informal name as we called Ariya is a part of the Buddha 2. We would like to say about the Meditation that we believed to be true and caused of miracles might be happened. 3. Another thing that we have been very well known as "do good received good, do evil received evil" it is really fair and could be happened into our live. 4. World matters such as the underground hell – heaven, we were born in previous life and we will be born into the next life, after we die where the place that we should we go to a new time and who makes the world. All the people who are not concerned with the end of suffering and we don't want anyone else to concentrate or focus on these matters because of these things are not to take an advantage of or studying and further more for practicing all things are not involved with this thing might be caused of the suffering.

Keywords: analysis, Buddhist principles, A-Chintai Sutra

1. บทนำ

มนุษย์มีความสงสัยติดตัวมาตั้งแต่เกิด สมัยเป็นเด็ก เห็นอะไรก็จะสงสัย ถามนั้น ถามนี้ ทุกเรื่อง ร้อยแปดพันประการของคำถาม ผู้ใหญ่ก็จะชมว่า เป็นเด็กฉลาด ช่างคิด มนุษย์มีความสงสัยไม่รู้จบ ทั้งที่ได้คำตอบและไม่ได้คำตอบ ถ้าได้คำตอบแล้วก็จบ ถ้าไม่ได้ก็สงสัยกันต่อไป อจินไตยเป็นพระสูตรสั้นๆ ที่อ่านแล้วนึกสงสัยว่า ทำไมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสพระสูตรนี้ อะไรที่เป็นสาเหตุให้พระองค์ตรัสพระสูตรนี้ และพระสูตรนี้มีความสำคัญอย่างไร ความสงสัยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อจินไตย⁴ เป็นเรื่องไม่ควรคิด ไม่ควรสงสัย เพราะไม่มีประโยชน์ต่อการหลุดพ้น ไม่อาจรู้ ได้ด้วยการคิด คิดไปจะเป็นบ้า เตือนร้อน เป็นเรื่องที่อยู่เหนือเหตุผลที่คนธรรมดาจะเข้าใจได้ วิทยาศาสตร์ก็ยังไม่ถึง พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุคคลไม่ควรคิด ใครคิดพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ความเตือนร้อน 1 บุคคลผู้ใด ถึงเป็นปุถุชนก็ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสประกอบด้วยสติมีสัมปชัญญะ บุคคลผู้นั้นจึงเป็น อจินไตย 2 คำว่าอจินไตยสี่ข้อที่ไม่ควรคิดปรากฏอยู่ทั่วไปในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ข้าพเจ้าก็มีความ สนใจในเรื่องอจินไตยเช่นกัน ท่านได้ใช้ทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรมในการมาร้อยเรียงและตรวจสอบว่า เรื่อง อจินไตยนี้ควรจะมียุทธมมองหรือแนวทางเป็นแบบไหน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอจินไตยในพระพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีอจินไตยในพระพุทธศาสนา (อง.จตุกก. (ไทย) 21/77/122. 2 ชุ.อุ. (ไทย) 33/208/319.116)

2. ความหมายอจินไตยในพระไตรปิฎก

อจินตยสูตร

จตตาริมา น ภิกขเว อจินตยยานิ น จินตตพพานิ ยานิ จินตณโต อุมมาทสส วิชาตสส ภาคี อสส กตมานิ จตตาริ พุทธานิ ภิกขเว พุทธวิสัย อจินตยโย น จินตตพโพ ย จินตณโต อุมมาทสส วิชาตสส ภาคี อสส ฌายิสส ภิกขเว ฌานวิสัย อจินตยโย น จินตตพโพ ย จินตณโต อุมมาทสส วิชาตสส ภาคี อสส กมมวิปาโก ภิกขเว อจินตยโย น จินตตพโพ ย จินตณโต อุมมาทสส วิชาตสส ภาคี อสส โลกจินตา ภิกขเว อจินตยยานิ

จินตตพพา ยํ จินตเนโต อุมมาทสส วิมาตสส ภาคี อสส อิมานิ โข ภิกขเว จตตาริ อจินเตยยานิ น จินตตพพานิ ยานิ จินตเนโต อุมมาทสส วิมาตสส ภาคี อสสาติฯ

3. องค์ประกอบของอจินไตย

ในทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อจินไตย ไม่แนะนำให้คิด เพราะไม่ใช่วิสัยของปุถุชน ที่จะเข้าใจได้อย่างถ่องแท้และลึกซึ้ง เป็นเรื่องที่ไม่สามารถหาคำตอบที่สิ้นสุดได้ ถ้าคิดมากจริงจังในการหาคำตอบก็จะได้คำตอบจากการตรรกะเอาเอง คำว่า อจินไตย ไม่ใช่คำที่จะนำมาใช้ได้กับทุกสิ่ง คนที่ไม่รู้มักจะตีความว่าใช้ได้กับทุกสิ่งจริงๆ อจินไตยหมายถึงสิ่งที่ไม่ควรคิดส้อย่าง คือ 1) พุทธวิสัย 2) ฌานวิสัย 3) กรรมวิสัย 4) โลกวิสัย สิ่งที่ไม่อาจเข้าใจได้ด้วยความนึกคิดของตนเอง ในทาง พระพุทธศาสนาไม่แนะนำให้คิด เป็นเรื่องที่เกินกว่าสามัญชนคนธรรมดาจะเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ มี 4 ประการได้แก่ 1) พุทธวิสัย คือ ความเป็นไปในอานุภาพของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งไม่เหมือนกับมนุษย์ทั่วไป 2) ฌานวิสัย คือ วิสัยของผู้ได้ฌานตั้งแต่ปฐมฌานขึ้นไป 3) วิบากแห่งกรรม คือผลของกรรมทำกรรมอย่างไรไว้จะได้รับผลของกรรมตามนั้น 4) ความคิดเรื่องโลก หรือโลกจินดา คือความคิดเรื่องโลก ดวงอาทิตย์ ดวงดาวดวงจันทร์ ใครเกิดก่อนกัน ใครเป็นคนสร้าง ทั้ง 4 ประการนี้ ยากต่อการนึกคิดหรือคาดเดา ถ้าพื้นฐานทางธรรมยังไม่พอ อย่าเพิ่งไปตรองมาก เอาแค่รับรู้ รับไว้ ไม่ปฏิเสธลงมือฝึกฝนด้วยตัวเอง จนกว่าระดับใจจะละเอียดลุ่มลึกไปถึงขั้นที่ตรองได้ ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย 4 ประการนี้บุคคลไม่ควรคิด ใครคิดพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ความเดือดร้อน (พระไตรปิฎก เล่มที่ 21 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 13 อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต)

4. ความเป็นมาอจินไตย

1) พุทธวิสัย หมายถึง วิสัยแห่งความมหัศจรรย์มีอานุภาพของพระพุทธคุณ และพระสัพพัญญูญาณ เป็นญาณหยั่งรู้ได้ทุกสิ่งมีเฉพาะในพระพุทธเจ้าเท่านั้นและด้วยเพราะพระพุทธเจ้ามีญาณนี้ จึงหยั่งรู้ได้ถึง “นิพพาน” ซึ่งญาณของปวงสัตว์ทั่วไป ไม่สามารถรู้ได้ ความรู้ความสามารถของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เรื่องพุทธวิสัยจึงเป็นเรื่องที่ไปเที่ยวคาดคะเนเอาเองไม่ได้อย่าปฏิเสธ อย่าไปหาเหตุผล

วิสัยของพระพุทธเจ้า พระสัพพัญญูญาณ จะเกิดอานุภาพต่อเมื่อพระพุทธเจ้าทรงอารัชนาการถึง คือ ทันทที่ที่นึกก็รู้ได้ตามพระประสงค์ ในโลกทั้งปวง (โลกทั้งปวง ในที่นี้หมายถึงโลกทั้ง 3 คือ โลกมนุษย์ เทวโลก และพรหมโลก) ยกเว้นเราเสียแล้วไม่มีใครเสมอกับพระปัจเจกพระพุทธเจ้าได้เลยบอกเพียงสังเขปนี้ของปัจเจกของพระพุทธเจ้าผู้เป็นมหายานี่เหล่านั้นอย่างชัดเจนพระสัพพัญญูญาณ ก็เนื่องด้วยการนึกของพระพุทธเจ้าเช่นกัน หากทรงนึกก็รู้ทันที

2) ฌานวิสัย หมายถึง วิสัยแห่งอิทธิฤทธิ์ของผู้มีฌาน ทั้งมนุษย์และเทวดา ซึ่งสามารถเข้าฌานนั่งอยู่เฉยๆ ได้เป็นวันๆ และไม่มีอาการเมื่อยขบแต่อย่างใด ในฌานสูตรว่าด้วยภิกษุผู้มีฌานพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้ที่ได้ฌาน 4 อันมีในจิตยิ่งซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยากได้โดยไม่ลำบาก และทำให้แจ้งเวิจิตรมุตติ หมายถึง ความหลุดพ้นจากกิเลสด้วยอำนาจการฝึกจิตซึ่งเป็นผลแห่งสมาธิ (อง.ทก.อ. 2/88/62) ปัญญาวิมุตติ หมายถึง ความหลุดพ้นจากกิเลสด้วยการกำจัดอวิชชาได้ ซึ่งเป็นผลแห่งปัญญา (อง.ทก.อ. 2/88/62) อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน (ขุ.อป.อ. 1/86/152, ขุ.อุ. (ไทย) 32/86/13)

3) กรรมวิสัย หมายถึง วิสัยของกฎแห่งกรรมและวิบากกรรม คือการให้ผลของกรรมที่สามารถติดตามไปได้ทุกชาติ รวมถึงเรื่องการรับรู้ความเป็นมาของตนในชาติภพต่างๆ มนุษย์คนใด คนหนึ่งฟังทูลของหนักไว้บนศีรษะตลอดเวลา เขาต้องลำบากเพราะของหนัก เป็นผู้เต็มไปด้วยของหนักทั้งหลาย เช่น ข้าพระองค์ถูกไฟ 3 กอง เผาไหม้อยู่เป็นผู้เต็มไปด้วยของหนักคือภพโดยประการ นั้นท่องเที่ยวไปแล้วในภพทั้งหลายภูเขาสีเนรุอันบุคคลถอนขึ้นแล้ว ฉันทใด กรรมก็คือเจตนาหรือเจตนาตัวเองเป็นกรรม การกระทำที่ดีเรียกว่า กรรมดี การกระทำที่ชั่วเรียกว่ากรรมชั่ว จึงต้องตัดสิน กันที่เจตนาว่าเป็นบวกหรือเป็นลบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2554: 4)

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัด เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดก่อน แล้วจึงกระทำการ ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ดังนี้ จะเห็นว่ากรรมมิใช่สิ่งที่ลึกลับแต่อย่างใดไม่ ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วที่ทำไว้ วิบากเป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ง่ายๆ เหมือนกรรม ดังที่กล่าวแล้วแต่ต้นว่าวิบากกรรมเป็นหนึ่งในอจินไตย ไม่ควรคิดคาดเดาให้เกิดโทษทางใจ

4) โลกวิสัย หมายถึง ความคิดเรื่องโลกว่า ใครสร้างดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ใครสร้างมหาปฐพี ใครสร้างมหาสมุทร ใครให้สัตว์เกิด ใครสร้างภูเขา ใครสร้างต้นมะม่วง ต้นตาล และต้น มะพร้าว เป็นต้น โลกจินตวิสัยแห่งโลก กล่าวถึงการมีอยู่ของสวรรค์ นรก และสังสารวัฏ รวมถึงเรื่องความเป็นมาเรื่องวิบากแห่งกรรมนั้น นรรมิจริงหรือเปล่า ในการที่จะมาอธิบายในสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่มีความยากพอสมควรแต่ไม่ใช่จะอธิบายไม่ได้

ดังในปฐมมนานาติถยสูตร มีลัทธิแตกต่างมีกันวาทะอย่างนี้ ญาณุอย่างนี้ว่าโลกเที่ยง เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง เป็นเรื่องอจินไตย ไม่ควรคิด คิดแล้วก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า เพราะ โลกที่เราอยู่อาศัยนั้นไม่สามารถบอกได้ว่ามีนานมากเป็นกี่ยุคกี่ยุคกับ ยากที่จะใช้เครื่องมือใดๆ ไปตรวจสอบให้เห็นตามความเป็นจริงได้

5. สาเหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ตรัสเรื่องอจินไตย

เหตุที่พระพุทธเจ้ามิได้ทรงตรัสเรื่องอจินไตยเพราะปัญหานั้นไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้และเพื่อนิพพานพระพุทธเจ้าจึงไม่ตอบ (ม.ม. (ไทย) 13/128/141)แต่ก็ทรงสอนแบบพอให้เห็นภาพการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของสัตว์สิ่งของ จะได้เบื่อหน่ายคลายกำหนัด เร่งปฏิบัติธรรมเท่านั้น ดังเรื่องย่อในจูฬมาลunkyโกยวาทสูตรที่ถามพระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ ทรงด ทรงห้ามญาณุเหล่านี้ คือ โลกเที่ยงโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรรีก็อันนั้น ชีพอย่างหนึ่งสรีระอย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องต้นแต่ตายไปมีอยู่ สัตว์เบื้องต้นแต่ตายไปไม่มีอยู่ สัตว์เบื้องต้นแต่ตายไปมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่ ถ้าพระพุทธเจ้าจักทรงพยากรณ์แก่เรา เราก็จักประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคจักไม่ทรงพยากรณ์ เราก็จักลาสิกขามาเป็นคฤหัสถ์ (ม.ม. (ไทย) 13/124/134-136)

เรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงตอบ เรื่องที่พระมาลunkyบุตร ถามเรื่องโลกนี้โลกหน้ามี ก็เป็นอจินไตย และเป็นเรื่องที่ยังไกลตัว เรื่องจักรวาลวิทยา พระพุทธเจ้ามิได้ทรงสอนอย่างละเอียด แต่พระองค์ทรงสอนแบบย่อ พอให้เห็นภาพการเกิดขึ้น และเร่งปฏิบัติธรรมเท่านั้น

ข้อที่ 1. พุทธวิสัย วิสัยของพระพุทธเจ้า พุทธวิสัยนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในสมัยของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าสิขี มีพระอรหันต์รูปหนึ่งชื่อว่าพระอภิกุ เวลาท่านพุดจะได้ยินไปถึงหมื่นโลกธาตุ ขนาดพุดทีเดียวให้ดังไปทั้งโลกยังคิดไม่ออกเลยว่า จะพุดอย่างไร แล้วพระอภิกุ ท่านพุดทีเดียวดังไปถึงหมื่นโลกธาตุ พระอานนท์ฟังแล้วแม้ท่านยังทำตามไม่ได้ เพราะเป็นเพียงแค่ พระโสดาบันเท่านั้น แต่พอตรงตามได้จึงไม่ปฏิเสธแล้วยังถามพระองค์ต่อไปอีกว่า พระพุทธเจ้าถ้าต้องการพุดให้ดังจะดังไปถึงโลกธาตุ พระพุทธเจ้ารอให้พระอานนท์ถามถึง 3 ครั้ง จึงได้ตรัสตอบว่า “อานนท์ ตถาคตเมื่อมีความจำนงจะพุดไปไกลถึงแสนโกฏิจักรวาล คือ ดิสหัสสี่โลกธาตุหรือโลกธาตุขนาดใหญ่ ก็ไม่ยากเลย ตถาคตจะพึงแผ่รัศมีไปทั่วทั้งแสนโกฏิจักรวาลนั้นแหละ สัตว์โลกในจักรวาลนั้นๆ พอเห็นแสงสว่างนั้น ตถาคตก็จะเปล่งเสียงให้สัตว์เหล่านั้นได้ยินด้วยวิธีอย่างนี้แล” พระพุทธเจ้าเวลาจะตรัสอะไร จะตรัสด้วยเหตุผล ดังกล่าวกับพระอานนท์ ว่าอีกหน่อยเธอก็ทำได้ในระดับหนึ่ง แม้ไม่เท่ากับเรา ตถาคตก็ตาม เพราะว่าพระอภิกุเคยทำมาได้แล้ว แต่ถ้าจะทำแบบอย่างพระองค์ท่านนั้น เธอทำไม่ได้หรอก เพราะนั่นเป็นพุทธวิสัย (อง.ติก. (ไทย) 20/81/ 305-307)

ข้อที่ 2. ฌานวิสัย วิสัยของผู้ได้ฌานฌานวิสัยเป็นเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ (อังคุตตรนิกายแปลเล่มที่ 20 ข้อ 61 ติกนิบาต หน้า 234.) (ปาฏิหาริย์ คือ ฤทธิ์) (อง.เอภาทสก. (ไทย) 24/10/407) การเหาะเหินเดินอากาศฌานวิสัย วิสัยแห่งอิทธิฤทธิ์ของผู้มีฌาน ทั้งมนุษย์และเทวดาผู้ที่มีฌานเท่านั้นทำได้ ถ้าให้เหตุผล ก็จะสามารถเข้าใจ พอตรงตามได้

ข้อที่ 3. กรรมวิบาก ผลจากกรรม กรรมวิสัย คือ วิสัยของกฎแห่งกรรม และวิบากกรรม คือ การให้ผลของกรรมที่สามารถติดตามไปได้ทุกชาติวิบากกรรมเป็นธรรมชาติที่มีความอัศจรรย์ และไม่มีธรรมชาติอื่นมาเปรียบเทียบกับเพราะวิบากกรรมอาจทำตัวเป็นแรงดึงดูด เป็นแรงผลักดัน เป็นผู้ก่อสร้างหรือเป็นผู้ทำลายก็ได้ ทั้งนั้นและสำคัญ คือ การให้ผลนั้น ไม่อาจประเมินหรือประมาณ เอาด้วยความคิดของคนธรรมดา แต่ละท่านมีวาระที่พร้อมให้ก่อกรรมต่างกัน มักพุดกันว่าไปทำเวรทำกรรมมาแต่ไหนหนอ ก็ไม่ถือว่าผิดจากความหมายข้างต้นเสียทีเดียว เพียงแต่ต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งขึ้นอีกนิดหนึ่ง ว่าพุทธศาสนากล่าวถึงกรรมโดยความเป็นกลาง สื่อได้ทั้งทางดีและทางไม่ดีถ้าเป็นกรรมดีก็เรียก กรรมขาวบ้างหรือกุศลกรรมบ้าง ส่วนถ้าเป็นกรรมไม่ดีก็เรียก กรรมดำบ้าง หรืออกุศลกรรมบ้าง

ข้อที่ 4. โลกวิสัย ความคิดเรื่องโลกโลกวิสัยคือ โลกจินตวิสัยแห่งโลก คือ การมีอยู่ของสวรรค์ นรก และสังสารวัฏ ความคิดเรื่องโลก โลกเกิดมาได้อย่างไร ใครเป็นคนสร้างโลก แล้วเขาเอาอะไรมาปั้นเป็นดวงดาว ดวงเดือนดวงจันทร์เรื่องใครเป็นผู้สร้างโลก การเกิดขึ้น แตกทำลายของโลกนั้น เป็นเรื่องอจินไตย ไม่ควรคิดคิดแล้วก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า เพราะโลกที่เราอยู่อาศัยนั้น ใช้ระยะเวลาการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแตกทำลายนั้น นานมากเป็นอสงไขยกับ อสงไขยชาติ ยากที่จะใช้เครื่องมือใดๆ ไปตรวจสอบให้เห็นตามความเป็นจริงได้ ดังนั้นหากยังใช้ความคิดในการพินิจพิจารณาด้วยแล้ว ยิ่งเกิดความฟุ้งซ่านแห่งจิต เป็นการเสียเวลาและโอกาสในที่สุดอาจจะเป็นบ้าไปได้

6. พระสูตรที่เกี่ยวข้องกับอจินไตยสูตร

มีพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง อจินไตยไม่ควรคิดสี่อย่าง คือ 1) พุทธวิสัย 2) ฌานวิสัย 3) กรรมวิสัย 4) โลกวิสัย มีหลายพระสูตรแต่นำมากล่าวเพียงบางสูตร ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ห้วงอันนำมาซึ่งประโยชน์ ได้ดังนี้

นิพเพธิกสูตร เรากล่าวไว้เช่นนี้แล้วว่า ‘เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม เหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างแห่งกรรม วิบากแห่งกรรม ความดับแห่งกรรม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับกรรม เพราะอาศัยเหตุอะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำความกรรมด้วยกาย วาจา ใจ

เหตุเกิดแห่งกรรม คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างกันแห่งกรรม คือ กรรมที่พึงเสวยในนรก ก็มี กรรมที่พึงเสวยในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มีกรรมที่พึงเสวยในแดนเปรตก็มี กรรมที่พึงเสวยในมนุษย์โลกก็มี กรรมที่พึงเสวยในเทวโลกก็มี นี้เรียกว่า ความต่างกันแห่งกรรม

วิบากแห่งกรรม เป็นอย่างไร คือ เรากล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี 3 ประการ คือ 1. กรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน 2. กรรมที่พึงเสวยในอภัพปัตถไป 3. กรรมที่พึงเสวยในอภัพต่อไป นี้เรียกว่า วิบากแห่งกรรม

ความดับแห่งกรรม คือ เพราะผัสสะดับ กรรมจึงดับ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 นี้ คือ 1. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) 2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) 3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) 4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) 5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) 7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) 8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอริยสาวกรู้ชัดกรรมอย่างนี้ รู้ชัดเหตุเกิดแห่งกรรมอย่างนี้รู้ชัดความต่างกันแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดวิบากแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดความดับแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรมอย่างนี้ เธอจึงรู้ชัดพรหมจรรย์ที่เป็นเหตุฆ่าแรกกิเลส เป็นที่ดับกรรมนี้

เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้นว่า ‘เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม’ เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น (พระไตรปิฎก เล่มที่ 22 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 14 อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉกนิบาต)

อวิชาสูตร พระนครสาวตถิ ฯลฯ ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้อย่างไร เห็นอย่างไร จึงจะละอวิชาได้ วิชาจึงจะเกิดขึ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งจักขุ โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชาได้ วิชาจึงจะเกิด บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งรูป ... จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนาหรือ อทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย โดย ความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชาได้ วิชาจึงจะเกิดขึ้น บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ มโนสัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนาหรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชาได้ วิชา

จึงจะเกิด ดูกรภิกษุ บุคคลรู้อยู่ อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล จึงจะละอวิชชาได้ วิชาจึงจะเกิดฯ(พระไตรปิฎก เล่มที่ 18 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 10 สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค)

อัครัญญสูตร พระสูตรที่ว่า ด้วยต้นกำเนิดของโลก เรื่องสามเณรชื่อว่าเสฏฐะและสามเณรชื่อภารทวาชะ วาเสฏฐะ และภารทวาชะ สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านานโลกนี้เสื่อม เมื่อโลกกำลังเสื่อม เหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดที่พรหมโลกชั้นอาภัสสะระนิกคิธะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิตุเป็นภักขา มีรัศมีชานออกจากร่างกายเที่ยวสัญจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

ความปรากฏแห่งจวันดิน วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมัยนั้น ทัวทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำ ทั้งนั้น มีตมมโนธการ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวันยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ หญิงชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายปรากฏชื่อแต่เพียงว่า ‘สัตว์’ เท่านั้น

ความปรากฏแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ วาเสฏฐะและภารทวาชะ ต่อมาสัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือปั้นจวันดินให้เป็นคำๆ เพื่อจะบริโภค เมื่อใด สัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือปั้นจวันดินให้เป็นคำๆ เพื่อบริโภค เมื่อนั้นรัศมีที่ชานออกจากร่างกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป เมื่อรัศมีที่ชานออกจากร่างกายหายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาว นักษัตรทั้งหลายปรากฏ กลางคืน กลางวันก็ปรากฏ เมื่อกลางคืน กลางวันปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ โลกนี้ จึงได้กลับฟื้นขึ้นอีก (พระไตรปิฎก เล่มที่ 11 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 3 ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค)

จินตสูตร เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงอย่าคิดเรื่องโลกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น ชีพเป็นอื่น สรีระก็เป็นอื่น สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เป็นอีก ก็หาไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความคตินั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พังคิถว่านี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความคตินั้นประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อนิพพาน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรม เพื่อให้ผู้ฟังได้พิจารณาไตร่ตรอง เป็นความเข้าใจของผู้ฟังเอง ขอเพียงเป็นผู้เห็นประโยชน์ของการเข้าใจธรรม ซึ่งก็หมายถึงสิ่งที่มีจริงอยู่ในขณะนี้ ซึ่งไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าเป็นธรรม เพราะในการฟังการศึกษาพระธรรมนั้น เป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจสิ่งที่มีจริงที่กำลังมีในขณะนี้จริงๆ ซึ่งตัวสภาพธรรมจริงๆ นั้น มีลักษณะเฉพาะของตนๆ มีจริงในชีวิตประจำวัน โดยไม่ต้องไปแสวงหาที่ไหนเลย และสามารถที่จะเข้าใจตามความเป็นจริงได้ สิ่งสำคัญ คือ การฟังพระธรรมให้เข้าใจ เป็นปัญญาของ

ตนเอง สะสมความเข้าใจถูกเห็นถูกไปตามลำดับ นี่แหละคือ สิ่งที่เป็นประโยชน์แทนที่จะไปคิดถึงเรื่องอื่นๆ ก็คิดถึงพระธรรมที่ได้ยินได้ฟัง

เกสปุตตสูตร สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมของพวกกาลามะชื่อว่า เกสปุตตะพวกชนกาลามโคตร ชาวเกสปุตตนิคมได้สดับข่าวมาว่า พระสมณโคดมศากยบุตรทรงผนวชจากศากยสกุลแล้ว เสด็จมาถึงเกสปุตตนิคมโดยลำดับ ก็กิตติศัพท์อันงามของพระสมณโคดมพระองค์นั้นแล ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ทรงเบิกบานแล้ว ทรงจำแนกธรรมพระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ทรงประกาศ พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล

ดูกรกาลามชนทั้งหลาย เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดูกรกาลามชนทั้งหลาย มาเถะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำสืบๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยต้นข่าวว่า ได้ยินว่าอย่างนี้ อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา 1 อย่าได้ยึดถือโดยเดาเอาเอง 1 อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน 1 อย่าได้ยึดถือโดยตรึกตามอาการ 1 อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทิวาของตน 1 อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรเชื่อได้ 1 อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา 1 เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ดีเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้แล้วนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ดูกรกาลามชนทั้งหลาย มาเถะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา...อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุขเมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต)

อานาปานัสสติสูตร ว่าด้วยวิธีเจริญอานาปานสติ ภิกษุทั้งหลาย ในภิกษุสงฆ์นี้มีภิกษุผู้เป็นอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ในภิกษุสงฆ์นี้ ก็มีภิกษุแม้เช่นนั้นอยู่ อานาปานสติที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก (พระไตรปิฎกเล่มที่ 14 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 6 [ฉบับมหาจุฬาฯ] มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก)

7. วิเคราะห์ห่อจันเตยยสูตร

มนุษย์มีความสงสัยและความสงสัยของมนุษย์ก็ไม่มีที่สิ้นสุด พระพุทธองค์ตรัสในวิจิจจนาว่า ปุถุชนเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคตทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจสมุปบาทธรรมที่ว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้นการเคลือบแคลง กิริยา

ที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินใจไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิด

1. การวิเคราะห์พุทธวิสัย แม้พระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาแห่งปัญญา แต่ในความเป็นศาสนานั้นจะใช้ปัญญาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องอาศัยศรัทธาด้วย เพียงแต่พระพุทธศาสนาเน้นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ไม่ม่งมายไร้เหตุผล เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ศรัทธาที่มั่นคง คือ ศรัทธาที่มีความรู้กำกับ ไม่หวั่นไหวเอนเอียงไปเพราะความไม่รู้ เชื่อในความรู้ของพระพุทธเจ้า คือ เชื่อในพระปัญญาของพระพุทธองค์ที่ทรงค้นพบหลักธรรมแล้วนำมาประกาศให้ชาวโลกรู้ตาม มีความมั่นใจในพระองค์ว่า ทรงเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า หากทุกคนฝึกฝนตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดและหลุดพ้นได้ เชื่อในความรู้ของพระพุทธองค์ ก็เท่ากับการเชื่อต่อเหตุผลนั่นเอง เพราะพระองค์จะทรงสอนอะไร ก็ล้วนแต่มีเหตุมีผล ซึ่งผู้ฟังทุกคนสามารถนำไปพิจารณาให้เห็นได้ด้วยตนเอง พระองค์จะคอยชักเตือนเสมอว่าอย่าเชื่อโดยไร้เหตุผลหรือเชื่ออย่างม่งมายโดยไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ

ศรัทธาจึงเป็นเรื่องน่ากลัว เพราะถ้าศรัทธาแบบไม่ประกอบด้วยปัญญาก็จะนำพาให้การปฏิบัติผิดทำให้ชีวิตได้รับแต่ความทุกข์ผู้ที่มีศรัทธาตั้งมั่นมีหลักความเชื่อที่ถูกต้องเป็นสิ่งที่ตั้งตามตั้งนั้น การปรับทิศทางความเชื่อจึงต้องประกอบด้วยปัญญา มีความรู้คอยกำกับ ให้เป็นความเชื่อที่ถูกต้อง และตั้งมั่นในความเชื่อที่ถูกต้องนั้น

หัวข้อธรรมที่สนับสนุน พุทธวิสัย ทศพลญาณ บาลีเรียก ตถาคตพลญาณ 10 คือ พระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคต 10 ประการ ที่ทำให้พระพุทธองค์สามารถบั่นลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง ศรัทธา 4 ข้อที่ว่า ตถาคตโพธิศรัทธา เป็นการเชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระองค์ คือ เชื่อว่าพระพุทธองค์ประกอบด้วย พระปัญญาคูณ พระบริสุทธิคุณ และ พระกรุณาธิคุณ คือ การเชื่อและยอมรับว่าพระพุทธองค์ทรงมีพระปัญญาตรัสรู้จริง และธรรมะที่พระองค์ทรงตรัสรู้นั้นมีอยู่จริง ผู้ประพฤติปฏิบัติตามแล้วย่อมได้รับผลจริง เรื่องศรัทธาก็ต้องมีปัญญาควบคู่กัน พระพุทธองค์สอนให้ใช้ปัญญาในความเชื่อ โดยใช้หลักเหตุและผล

ธรรมที่ทำให้สิ้นความสงสัย ในพุทธวิสัย ก็มีพื้นฐาน คือ การอบรมจิต อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการงานของใจ, อุบายทางใจ,หรือเป็นการเจริญสมาธิ, วิธีฝึกอบรมจิตมี 2 ประเภท คือ สมถกัมมัฏฐาน อุบายสงบใจ 1 วิปัสสนากัมมัฏฐานอุบายเรื่องปัญญา 1

อานาปานัสสติสูตร ว่าด้วยวิธีเจริญอานาปานสติ ฝึกหัดทั้งหลาย ในภิกขุสงฆ์นี้มีภิกษุผู้บำเพ็ญความเพียรในการเจริญอานาปานสติอยู่ อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มากอานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน 4 ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำวิชาและวิมุตติ ให้บริบูรณ์

เพราะอะไรที่ทำให้ไม่ควรคิดในพุทธวิสัย เพราะอวิชชา ทำให้เราไม่รู้ ทำให้เราต้องคิด ต้องสงสัย อวิชชาคืออะไร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งจักขุ โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชชาได้ วิชาจึงจะเกิด บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งรูป, จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือ อทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละอวิชชาได้ วิชาจึงจะเกิดขึ้น บุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ มโนสัมผัส สุขเวทนา

ทุกข์เวทนา หรือทุกข์ขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงจะละ
อวิชชาได้ วิชาก็จะเกิด

2. การวิเคราะห์ฌานวิสัย คำว่า ฌาน หมายถึง ภาวะจิตสงบประณีต ซึ่งมีสมาธิเป็นองค์ธรรมหลักเป็น
ภาวะจิตที่มีสมาธิถึงขั้นอัปปนาสมาธิ (สมาธิแน่วแน่) แล้ว ฌานมีหลายชั้น ยิ่งเป็นชั้นสูงขึ้นไปได้เท่าใด องค์ธรรม
ต่างๆ ที่เป็นคุณสมบัติของจิต ก็ยิ่งลดน้อยลงไปเท่านั้น

หัวข้อธรรมที่สนับสนุน ฌานวิสัย ฌาน โดยทั่วไป แบ่งเป็น 2 ระดับใหญ่ๆ และแบ่งย่อยออกไปอีก
ระดับละ 4 รวมเป็น 8 อย่าง เรียกว่า ฌาน 8 หรือสมาบัติ 8 คือ รูปฌาน 4 ได้แก่ 1. ปฐมฌาน (ฌานที่ 1) มีองค์
ประกอบ 5 คือ วิตก(ความนึกคิด) วิจารณ์(การพิจารณาอารมณ์) ปีติ(ความอิ่มใจ) สุขและเอกัคคตา (ความมี
อารมณ์เป็นอันเดียว) 2. ทุตติยฌาน (ฌานที่ 2) มีองค์ประกอบ 3 คือ ปีติ สุข เอกัคคตา 3. ตุตติยฌาน (ฌานที่ 3) มี
องค์ประกอบ 2 สุข เอกัคคตา 4. จตุตถฌาน (ฌานที่ 4) มีองค์ประกอบ 2 คือ อุเบกขา (ความวางเฉย) และเอกัคคตา
อรูปฌาน 4

หัวข้อธรรมที่ทำให้สิ้นความสงสัย ฌานวิสัย อานาปานัสสติสูตร ว่าด้วยวิธีเจริญอานาปานสติ “ภิกษุ
ทั้งหลาย ในภิกษุสงฆ์นี้มีภิกษุผู้บำเพ็ญความเพียรในการเจริญอานาปานสติอยู่ อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มาก
แล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ สติ
ปัฏฐาน 4 ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์”

เพราะอะไรที่ทำให้ไม่ควรคิด ฌานวิสัย วิสัยของผู้ได้ฌานและฤทธิ์ที่เกิดจากการได้ฌานนั้น
คนทั่วไปที่ไม่ได้ฌานย่อมไม่สามารถทราบได้ แม้จะสงสัยและขบคิดสักเท่าไรก็ไม่สามารถหาคำตอบได้ เช่น
สงสัยว่าทำไมบางคนจึงเหาะเหินเดินอากาศได้ ทำไมจึงแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ การที่จะเข้าใจหรือหายสงสัยใน
เรื่องนี้ได้ก็ต้องอาศัยการปฏิบัติที่เรียกว่าสมถกรรมฐานจนสามารถบรรลุฌานในชั้นต่างๆ

3. การวิเคราะห์กัมมวิบาก กรรม คือ การกระทำ ความเข้าใจนี้ไม่ผิด แต่เป็นความเข้าใจที่ยังไม่รัดกุม
และถูกต้องทั้งหมด เพราะมีการกระทำบางอย่างที่ไม่นับว่าเป็นกรรม กรรมที่จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์
2 ประการ คือ ผู้ทำมีเจตนา และการกระทำนั้นจะต้องให้ผลเป็นบุญหรือเป็นบาป ที่ว่าผู้ทำมีเจตนา มีหลักการ
ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน นิพเพธิกปริยายสูตร อังคกนิมิต อังคตตรนิกายว่า เจตนาหัง ภิกขเว กัมมัง วทามิ
แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่าเจตนาเป็นกรรม

หัวข้อธรรมที่สนับสนุน กัมมวิบาก กรรม 12 ประเภท ในหนังสือวิสุทธิมรรค ซึ่งแต่งโดยพระพุทธ
โฆษาจารย์ ได้แบ่งกรรมไว้ 12 ประเภท ตามกาลเวลา ตามหน้าที่ และตามความหนักเบา

กรรมให้ผลตามเวลา 1. ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาตินี้ 2. อุปปัชชเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติ
หน้า 3. อปรာปรเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติต่อไป 4. โอโหสิกรรม กรรมที่เลิกให้ผล คือ ให้ผลเสร็จไป
แล้ว หรือหมดโอกาสจะให้ผลต่อไป

กรรมให้ผลตามหน้าที่ 1. ชนกกรรม กรรมที่แต่งมาดีหรือชั่ว 2. อุปถัมภกกรรม กรรมที่สนับสนุน คือ
ถ้ากรรมเดิมหรือชนกกรรมแต่งดี ส่งให้ดียิ่งขึ้น กรรมเดิมแต่งให้ชั่ว ก็ส่งให้ชัวยิ่งขึ้น 3. ปุปปีฬกกรรม กรรมบีบ
คั้นหรือขัดขวางกรรมเดิม คอยเบียนชนกกรรม เช่นเดิมแต่งมาดี เปียนให้ชั่ว เดิมแต่งมาชั่ว เปียนให้ดี

4. อุปฆาตกรรม กรรมตรอน เป็นกรรมพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เช่น เดิมชนกรรมแต่งไว้ดีเลิศ กลับทีเดียวลงเป็นขอรานหรือตายไปเลย หรือเดิมชนกรรมแต่งไว้เลวมาก กลับทีเดียวเป็นพระราชหรือมหาเศรษฐีไปเลย

กรรมให้ผลตามความหนักเบา 1. คุกรกรรม กรรมหนัก กรรมฝ่ายดี เช่น ทำสมาธิจนได้ฌาน กรรมฝ่ายชั่ว เช่นทำอนันตริยกรรม มีฆ่าบิดามารดา เป็นต้น เป็นกรรมที่จะให้ผลโดยไม่มีกรรมอื่นมาขวางหรือกั้นได้ 2. พหุกรรม กรรมที่ทำงานขึ้น 3. อาสนกรรม กรรมที่ทำเมื่อใกล้ตาย หรือที่เอาจิตใจจดจ่อในเวลาใกล้ตาย อาสนกรรม ย่อมส่งผลให้ไปสู่ที่ดีหรือชั่วได้ เปรียบเหมือนโคแก่ที่อยู่ปากคอก แม้แรงจะน้อย แต่เมื่อเปิดคอกก็ออกได้ก่อน 4. กตัตตากรรม กรรมสักแต่ว่าทำ คือ เจตนาไม่สมบูรณ์ อาจจะทำด้วยความประมาทหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ก็อาจส่งผลร้ายให้ได้เหมือนกัน ในเมื่อไม่มีกรรมอื่นจะให้ผลแล้ว

หัวข้อธรรมที่ทำให้สิ้นความสงสัย กัมมวิบาก เรากล่าวไว้เช่นนี้แล้ว ‘เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม’ เพราะอาศัยเหตุอะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำความกรรมด้วยกาย วาจา ใจ เหตุเกิดแห่งกรรม เป็นอย่างไร คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างกันแห่งกรรม เป็นอย่างไร คือ กรรมที่พึงเสวยในนรกก็มี กรรมที่พึงเสวยในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มี กรรมที่พึงเสวยในแดนเปรตก็มี กรรมที่พึงเสวยในมนุษย์โลกก็มี กรรมที่พึงเสวยในเทวโลกก็มี นี้เรียกว่า ความต่างกันแห่งกรรม

วิบากแห่งกรรม คือ เรากล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี 3 ประการ คือ 1. กรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน 2. กรรมที่พึงเสวยในอภัพถัดไป 3. กรรมที่พึงเสวยในอภัพต่อไป นี้เรียกว่า วิบากแห่งกรรม

ความดับแห่งกรรม คือ เพราะผัสสะดับ กรรมจึงดับ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 ภิกษุทั้งหลาย เพราะอริยสาวกรู้ชัดกรรมอย่างนี้ รู้ชัดเหตุเกิดแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดความต่างกันแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดวิบากแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดความดับแห่งกรรมอย่างนี้ รู้ชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรมอย่างนี้ เธอจึงรู้ชัดพรหมจรรย์ที่เป็นเหตุขำแรกกิเลส เป็นที่ดับกรรมนี้ เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้นว่า ‘เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม’ เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

เรื่องการให้ผลของกรรม หรือกรรมวิบากจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหาคำตอบได้ด้วยการคิด ข้อที่ควร ปฏิบัติ คือ ขอให้มีความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง และเชื่อว่าสัตว์มีกรรม เป็นของตน แต่ละคนเป็นเจ้าของแห่งกรรม จะต้องรับผิดชอบผลที่เกิดจากการกระทำของตน คือ ให้มีกัมมสัทธา (เชื่อกฎแห่งกรรม) วิปាកสัทธา (เชื่อการให้ผลของกรรม) และกัมมัสสกตา สัทธา (เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน)

4. การวิเคราะห์โลกจินตา คำว่า โลกวิสัย หมายถึง ความคิดเรื่องการทำเนติโลกว่า ใครสร้างดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ใครสร้าง มหาปฐพี ใครสร้างมหาสมุทร ใครให้สัตว์เกิด ใครสร้างภูเขา ใครสร้างต้นมะม่วง ต้นตาล และต้นมะพร้าว เป็นต้น

หัวข้อธรรมที่สนับสนุนโลกจินตา ในเรื่องการทำเนติโลกของพระพุทธศาสนานี้พระพุทธองค์ก็กล่าวไว้คัมภีร์สุตตร ความปรากฏแห่งจันดิน

หัวข้อธรรมที่ทำให้สิ้นความสงสัย โลกจินตา ในโลกสูตร พระพุทธองค์กล่าว ไว้อย่างชัดเจน ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า โลก ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล จึงเรียกว่า โลก พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโลก เพราะจะต้องแตกสลายอะไรเล่าแตกสลาย ดูกรภิกษุ จักขุ แลแตกสลาย รูปแตกสลาย จักขุวิญญานแตกสลาย จักขุสัมผัสแตกสลาย สุขเวทนา ทุกขเวทนาหรือ อทุกขม สุขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย แตกสลาย ฯลฯ ใจแตกสลาย ธรรมารมณ์ มโนวิญญาน มโนสัมผัส แตกสลาย สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ก็แตกสลาย ดูกร ภิกษุ ที่เรียกว่า โลก เพราะจะต้องแตกสลาย ฉะนั้น ฯ

เพราะอะไรที่ทำให้ไม่ควรถือ โลกจินตา ใน จินตสูตร...เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงอย่าคิดเรื่อง โลกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น ชีพเป็นอื่น สรีระ ก็เป็นอื่น สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีก ก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เป็นอีก ก็หามิได้ ข้อนั้นเพราะเหตุ ไร เพราะความคิดนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่ไ้พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความ คลายกำหนด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พิจารณานี้ทุกข นี้นทุกขสมุทัย นี้นทุกขนิโรธ นี้นทุกข นิโรธคา มินีปฏิบัติ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความคิดนั้นประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไป เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้นทุกข นี้นทุกขสมุทัย นี้นทุกขนิโรธ นี้นทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ

8. บทสรุป

เรื่องอจินไตย พระพุทธองค์ ไม่ทรงแนะนำให้คิด เพราะวิสัยปุถุชนไม่อาจจะเข้าใจได้ถ้ามุ่งหาคำตอบก็ จะหลงประเด็นเป็นการคาดเดาเอาเอง บางท่านอาจจะคิดว่าตนเองคิดแล้วรู้ได้ ซึ่งก็รู้ได้เพียงวิสัยของตน เท่านั้น พระอรหันต์ก็รู้เท่าวิสัยของพระอรหันต์ จะรู้เท่าความรู้ของพระพุทธเจ้านั้นเป็นไปไม่ได้เลย

อีกเหตุผลหนึ่งนั่นคือ พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นว่า อจินไตย ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลาย กำหนด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพานจึงไม่มีประโยชน์อะไรที่จะไปคิด

หลักอจินไตย 4 ผู้ที่ศึกษาพุทธศาสนาส่วนใหญ่ เมื่อเริ่มต้นศึกษาพุทธศาสนาก็มักจะตั้งคำถามว่า พระพุทธเจ้าสอนว่าตายแล้วไปไหน เกิดหรือไม่เกิด ถ้าเกิดอะไรไปเกิด หรือนรกได้ดินและสวรรค์บนฟ้ามีจริงหรือไม่? หรือใครสร้างโลก เป็นต้น ซึ่งคำถามเหล่านี้เมื่อมีผู้นำไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์จะไม่ทรงตอบ เพราะไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับการดับทุกข์เลย

ในเบื้องต้นของการศึกษาเพื่อดับทุกข์นี้ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า อย่าเพิ่งไปสนใจศึกษาเรื่องที่เรียกว่า อจินไตย คือ เรื่องที่ไม่ควรศึกษา ซึ่งมีอยู่ 4 อย่าง อันได้แก่ 1. เรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า หรือพระอริยะ ซึ่งเป็น สภาวะของพุทธะ 2. เรื่องที่เกี่ยวกับสมาธิสูงๆ ที่เชื่อกันว่ามีจริงและทำให้เกิดอธิปาฏิหาริย์ได้ 3. เรื่องที่ เกี่ยวกับการทำดีและชั่ว คือ เมื่อทำดีหรือชั่วอย่างนี้แล้ว จะต้องได้รับผลตามที่ตำราว่าไว้ 4. เรื่องโลกๆ เช่น

เรื่องนรกใต้ดิน-สวรรค์บนฟ้า, ชาติก่อน, ชาติน้ำ, ตายแล้วไปไหน ใครสร้างโลก, เป็นต้น รวมทั้งเรื่องต่างๆ ของชาวโลกที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องการดับทุกข์ด้วย

สาเหตุที่ไม่ให้สนใจเรื่องเหล่านี้ก็เพราะ เรื่องเหล่านี้มันไม่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและปฏิบัติเพื่อดับทุกข์เลย ข้าเรื่องเหล่านี้ยังจะเป็นเรื่องที่มาขัดขวาง หรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อการศึกษาที่ถูกต้องเข้าไปอีก เพราะเรื่องเหล่านี้ไม่ได้มีหลักฐานมายืนยัน หรือไม่ได้มีของจริงมาให้เราศึกษาให้เห็นจริงได้ มีแต่คำล่ำลือ หรือมีแต่อยู่ในตำรา หรือมีแต่คนอื่นเขาบอกเขาเล่ามาเท่านั้น ดังนั้นการที่เราไปศึกษาเรื่องเหล่านี้ ก็เท่ากับเป็นการคาดคะเน หรือคิดเดาเอา หรือคิดฝันเอาเท่านั้น ถ้ายิ่งศึกษาก็จะยิ่งทำให้มีแต่ความลังเลสงสัยมากยิ่งขึ้น เพราะไม่มีของจริงมาให้ศึกษา แล้วก็จะทำให้การศึกษาพุทธศาสนานี้ เกิดความผิดพลาดหรือไขว้เขวขึ้นมาทันที คือจะทำให้ไม่เจริญก้าวหน้า หรือทำให้ติดหรือจมอยู่กับเรื่องเหล่านี้ไปจนตลอดชีวิตโดยไม่ได้อะไรเลย

ส่วนเรื่องที่เราควรสนใจสอบถามอย่างยิ่งในเบื้องต้นนี้ พระพุทธองค์ทรงชักชวนให้ถามว่า “ทุกข์เป็นอย่างไร อะไรคือสาเหตุของทุกข์ ความดับทุกข์เป็นอย่างไร และวิธีปฏิบัติเพื่อดับทุกข์เป็นอย่างไร” เพราะเรื่องเหล่านี้จะทำให้เกิดความรู้ ที่จะมาช่วยดับทุกข์ของชีวิตในปัจจุบันได้ ต่อเมื่อเราศึกษาเรื่องความทุกข์นี้จนเกิดความเข้าใจได้อย่างถูกต้องแน่ชัดแล้ว ก็จะทำให้ปัญหาที่ไม่ควรสนใจทั้งหลายเหล่านี้หมดสิ้นไปได้เอง

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ 1/ยุค)**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. (2509). **ภาษาคนภาษาธรรม**. กรุงเทพฯ: บริษัทเอส.อาร์.พรินติ้ง จำกัด,

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

A MODEL OF INTEGRATIVE INTELLIGENCE ORGANIZATIONAL CLIMATE FOR SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION

ณัฐกร บุญรักษา

Nattakan Boonraksa

ชัตติยา ดวงสำราญ

Khattlya Duangsamran

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

E-mail : nattakan0007@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 25 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 7 พฤศจิกายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 16 พฤศจิกายน 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาองค์ประกอบของบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2) สร้างรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและ (3) เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาสทางการศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 182 โรงเรียน รวมให้ข้อมูลทั้งหมด 728 คน แบบสอบถามมีความเชื่อมั่น 0.991 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบประเมินและรับรองรูปแบบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเส้นและวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า (1) องค์ประกอบของรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพหุตัวแปร มี 8 องค์ประกอบ คือ กระบวนการทางปัญญา ภาวะผู้นำ ขวัญกำลังใจ การเรียนรู้ เทคโนโลยีทางการศึกษา สิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และความพึงพอใจในองค์กร (2) รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพหุตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันทั้ง 8 องค์ประกอบ โดยมีค่าความสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ (3) รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 8 องค์ประกอบ ได้รับการประเมินและรับรองว่ามีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย ผ่านการประเมินคิดเป็น ร้อยละ 100

คำสำคัญ: รูปแบบบรรยากาศองค์การ, เชิงบูรณาการปัญญา, โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ABSTRACT

The objectives of the study were: (1) To study the components of integrative in intelligence organizational climate for schools under the office of the Basic Education Commission; (2) To create a model of integrative in intelligence organizational climate for schools under the office of the Basic Education Commission and; (3) To evaluate and verify the implication of integrative in intelligence organizational climate for schools under the office of the Basic Education Commission. The mixed methods research was used in this study. The sample of the study was the administrators and teachers from 182 opportunity expansion schools totally 728 participants. The reliability of questionnaire was 0.991. The research instruments were interview, questionnaire, and the model assessment. The statistics used in the analysis were frequency, percentage, mean, Standard Deviation, exploratory factor analysis, linear relationship analysis, and content analysis.

The results of the research were as follows: (1) The components of a model of integrative in intelligence organizational climate for schools under the office of the Basic Education Commission used multivariate were found 8 components as: cognitive process, leadership, morale, learning, educational technology, environment, development of educational quality and organizational satisfaction; (2) The 8 components of a model of integrative in intelligence organizational climate for schools under the office of the Basic Education Commission used multivariate were positive related to all 8 elements with statistically significant at the 0.1 level; (3) The 8 components of a model of integrative in intelligence organizational climate for schools under the office of the Basic Education Commission were at 100% verification of the acceptable range of accuracy, suitability, possibility, and practicality, corresponding to the theoretical studies.

Keywords: An organizational climate model, Integrative in Intelligence, The Schools under the office of the Basic Education Commission

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะ จากกระบวนทัศน์ดั้งเดิมไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ที่ให้โลกของนักเรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ ที่ไกลไปกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นการพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะและค่านิยมทางเทคโนโลยี ความเชื่อมั่นในตนเอง ความยืดหยุ่น การจงใจตนเองและความตระหนักในสภาพแวดล้อม (วิโรจน์ สารรัตน์ 2556: 113) แต่ปัญหาที่พบ ได้แก่ 1) คุณภาพของคนไทยทุกกลุ่มวัยยังมีปัญหา คุณภาพของคนไทยแต่ละกลุ่มวัยเป็นปัญหาสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อศักยภาพการแข่งขันของประเทศในอนาคตทั้งเรื่องพัฒนาการและสติปัญญาตั้งแต่วัยเด็ก การขาดทักษะความรู้ความสามารถที่ส่งผลกระทบต่อผลิตภาพแรงงานของประเทศ 2) การจัดการศึกษายังขาดคุณภาพและมาตรฐานในทุกระดับ คุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ 3) ระบบการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังเป็นจุดอ่อน บุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาของประเทศยังมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมในระดับก้าวหน้า สัดส่วนของบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาต่อประชากรยังอยู่ระดับต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้ว 4) การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษายังไม่เหมาะสม และขาดความคล่องตัวเนื่องจากระบบการบริหารจัดการศึกษาของไทยยังมุ่งเน้นการบริหารตามกฎ ระเบียบ (Rule Driven) มากกว่าการบริหารเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย (Management Driven) 5) โอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาที่ยังมีความเหลื่อมล้ำ ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการจัดบริการภาครัฐที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา จากการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ ยังมีโรงเรียน ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ประเมินจำนวนมาก 6) คนไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะ กระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยในสังคมที่เป็นยุคดิจิทัล ส่งผลให้ค่านิยมในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คนไทยบางส่วนไม่สามารถเลือกรับปรับใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งผลให้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เป็นรากเหง้าของคนไทยถูกกลืนโดยวิถีชีวิตแบบใหม่

การแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการพัฒนาการศึกษาที่มีคุณภาพที่ดี ผลิตผลจากระบบการศึกษาย่อมมีคุณภาพและการพัฒนาการศึกษาสิ่งแรกๆ ที่ควรเริ่มในการพัฒนาการศึกษา คือ การพัฒนาบรรยากาศ ของโรงเรียน ดังนั้น รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศองค์การของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ดังที่บราวและโมเบิร์ก (Brown and Moberg, 1980) กล่าวว่าหากจะปรับปรุงหรือพัฒนาองค์การนั้นสิ่งที่นักพัฒนาองค์การต้องพิจารณาเปลี่ยนแปลงอันดับแรกคือ บรรยากาศองค์การ (Brown and Moberg) อ่างใน สัมฤทธิ์ ผินนิม, 2552: 12) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเพื่อสร้างรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญา ของโรงเรียน

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งจะเป็นประโยชน์ ในการบริหารงานองค์การให้มี ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลและพัฒนาการศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. สมมติฐานการวิจัย

1. รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพหุตัวแปร
2. รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพหุตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมไปใช้ได้จริง
2. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถใช้รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นแนวทางในพัฒนาบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการ ปัญญาของสถานศึกษาในสังกัดอื่น ๆ ได้
3. ผู้ที่สนใจสามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและอ้างอิงให้กับงานวิจัยอื่นๆ

5. วิธีการและขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. การจัดเตรียมโครงการวิจัย ตามระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย เริ่มด้วยการศึกษา สภาพปัญหาและ ความจำเป็นของรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่างๆ
2. การดำเนินการวิจัย ด้วยวิธีดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน: ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ตัวแปรองค์ประกอบของ บรรยากาศองค์การบูรณาการเชิงปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศึกษา วิเคราะห์ งานวิจัยบรรยากาศองค์การบูรณาการเชิงปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การบูรณาการเชิงปัญญาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำข้อมูล ที่ได้มาสรุปและสังเคราะห์ (content synthesis) เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับบรรยากาศองค์การบูรณาการเชิงปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม (questionnaire)

เกี่ยวกับบรรยากาศองค์การบูรณาการเชิงปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การศึกษาองค์ประกอบของบรรยากาศองค์การบูรณาการเชิงปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำตัวแปรองค์ประกอบของบรรยากาศองค์การบูรณาการเชิงปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พัฒนาเป็นเครื่องมือการวิจัยในลักษณะแบบสอบถาม (opinionnaire) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย (แบบสอบถาม) โดยตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ด้วยดัชนีความสอดคล้องที่เรียกว่า IOC (index of item - objective congruence) ซึ่งพิจารณาค่า IOC ซึ่งพิจารณาค่าที่มีมากกว่า 0.5 ขึ้นไปโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเดียวกับการวิจัยครั้งนี้โรงเรียนละ 4 คน จำนวน 8 โรงเรียน รวมผู้ให้ข้อมูล จำนวน 32 คน รวบรวมข้อมูลทั้งหมดวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.991 และนำแบบสอบถามที่ได้จัดทำแบบสมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลกับหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) คือ โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาสทางการศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษา รวม 200 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด จำนวน 800 คน ได้รับคืนจำนวนทั้งสิ้น 728 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.00 เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเพื่อการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์องค์ประกอบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รวบรวมข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis) ด้วยวิธีการสกัดปัจจัย (Principal Component Analysis) เพื่อให้ได้ร่างรูปแบบองค์ประกอบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขั้นที่ 3 นำร่างรูปแบบรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยหาค่าความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Path Analysis) ของรูปแบบ โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำร่างรูปแบบเข้าโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อศึกษาความสอดคล้องของข้อมูลเชิงประจักษ์และโมเดลรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขั้นที่ 4 ประเมินและรับรองรูปแบบเพื่อเป็นการประเมินและรับรองก่อนนำรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ในสถานการณ์จริงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 3 เพื่อรับรองความน่าเชื่อถือในการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ คือผู้บริหารจำนวน 17 คน ตามประเด็นดังนี้ คือ ประเมินความถูกต้อง (Accuracy Standard) ความเหมาะสม (Propriety Standard) ความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) และความเป็นประโยชน์ (Utility Standard) พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมต่อไป ขั้นตอนที่ 3 รายงานผลการวิจัย ดำเนินการรวบรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นจัดทำร่างรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์นำเสนอคณะกรรมการควบคุมดูแลนิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง

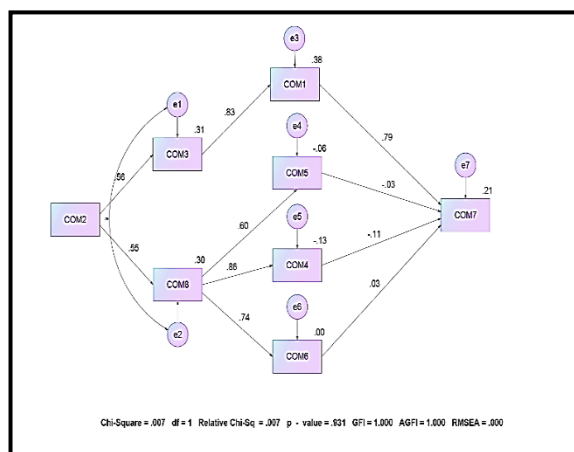
6. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลได้ข้อค้นพบสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย:

1. องค์ประกอบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ รวม 67 ตัวแปร ตามวิธี Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) มีค่าเท่ากับ 0.970 และผลการทดสอบด้วย Bartlett's Test พบว่ามีค่าไอเกนขององค์ประกอบที่มากกว่า 1.00 พบว่า มี 8 องค์ประกอบ ได้จัดเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) : องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการทางปัญญา ประกอบด้วย 24 ตัวแปร 2) องค์ประกอบที่ 2 ภาวะผู้นำ ประกอบด้วย 12 ตัวแปร 3) องค์ประกอบที่ 3 ขวัญกำลังใจ ประกอบด้วย 7 ตัวแปร 4) องค์ประกอบที่ 4 การเรียนรู้ ประกอบด้วย 9 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 5 เทคโนโลยีการศึกษา ประกอบด้วย 3 ตัวแปร 6) องค์ประกอบที่ 6 สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 5 ตัวแปร 7) องค์ประกอบที่ 7 การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย 4 ตัวแปร 8) องค์ประกอบที่ 8 ความพึงพอใจในองค์การ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร

2. รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพหุตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน จากการวิเคราะห์เส้นทาง (path analysis) ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบโมเดล คือ ค่า Chi-square .007 $P=.931$ ไม่แตกต่างทางสถิติ ยอมรับสมมติฐานหลักว่า โมเดลตามทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่า Goodness of fit indices : GFI 1.00 มีค่าเข้าใกล้ 1 สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่า Relative fit Index (RFI) .007 มีค่าเข้าใกล้ 1 สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่า Root-Mean Squared Residual (RMR) 0.00 มีค่าระหว่าง 0-1 สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่า Largest- Standardized Residual 0.00 ค่าไม่เกิน 0.08 โมเดลจึงมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่า Root Mean Squared Error of Approximation (RMSEA) 0.00 มีค่าระหว่าง 0-0.05 โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ระดับดีมาก โดยพบว่า ทุกองค์ประกอบ มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตรวจสอบรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การพิจารณาตรวจสอบความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความสอดคล้องและการนำไปใช้ประโยชน์ของร่างรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน มีความเห็นสอดคล้องกันว่ารูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบ จำนวน 8 องค์ประกอบคือ 1) การบูรณาการเชิงปัญญา 2) ภาวะผู้นำ 3) ขวัญกำลังใจ 4) การเรียนรู้ 5) เทคโนโลยีการศึกษา 6) สิ่งแวดล้อม 7) การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 8) ความพึงพอใจในองค์การ ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีความเป็นไปได้ ถูกต้อง มีความสอดคล้องกัน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ต่อไป ดังแผนภาพที่ 1

องค์ประกอบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	
COM 1	หมายถึง กระบวนการทางปัญญา (Cognitive process)
COM 2	หมายถึง ภาวะผู้นำ (Leadership)
COM 3	หมายถึง ขวัญกำลังใจ (morale)
COM 4	หมายถึง การเรียนรู้ (Learning)
COM 5	หมายถึง เทคโนโลยีทางการศึกษา (Educational technology)
COM 6	หมายถึง สิ่งแวดล้อม (Environment)
COM 7	หมายถึง การพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Education quality improvement)
COM 8	หมายถึง ความพึงพอใจในองค์กร (Satisfaction in the organization)

แผนภาพที่ 1 แสดงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

7. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์มาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. องค์ประกอบของรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากข้อค้นพบเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานโดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมากเป็นพหุตัวแปร จึงเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้มีองค์ประกอบสำคัญถึง 8 องค์ประกอบ ซึ่งได้แก่ 1) การบูรณาการเชิงปัญญา 2) ภาวะผู้นำ 3) ขวัญกำลังใจ 4) การเรียนรู้ 5) เทคโนโลยีการศึกษา 6) สิ่งแวดล้อม 7) การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 8) ความพึงพอใจในองค์กร ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะบรรยากาศองค์การเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากบรรยากาศองค์การเป็น ภาพสะท้อนขององค์การ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างบรรยากาศองค์การให้มีบรรยากาศองค์การที่ส่งเสริมด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน บรรยากาศองค์การเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะที่แตกต่างกันขององค์การหรือของโรงเรียนได้ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2555: 152) ทั้งผู้บริหารและปฏิบัติงานต่างต้องการบรรยากาศองค์การที่ดีเพื่อที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ เดวิส (Davis, 1981: 105) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีภาวะผู้นำในการขับเคลื่อนองค์การให้บรรลุเป้าหมายขององค์การด้วยการบูรณาการเชิงปัญญา ด้วยคุณสมบัติของปัญญาเปรียบได้กับแสงสว่างส่องทางชี้บอกทางให้แก่บุคคล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2549) เพราะผู้มีปัญญาย่อมมีวิถีทางดำเนินชีวิตที่ดีที่ถูกต้อง เป็นผู้ที่พร้อมจะรับฟังคำสั่งสอนแนะนำจากผู้อื่น รวมถึงผู้บริหารต้องมีการสร้างขวัญกำลังใจให้กับครูและบุคลากรให้มีขวัญที่ดีในการปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความรู้ความสามารถเต็มศักยภาพ เมื่อมีขวัญและกำลังใจดี ความรักในทีมงาน เพราะได้รับความ พึงพอใจจากการตอบสนองของสังคม ก็ย่อมเกิดความสำเร็จในหน้าที่การงาน (อัลวิ จารงค์, 2551) จนมีความรู้สึกที่เห็นว่าการมีสภาพน่าอยู่ น่าทำงาน รวมถึงการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการ

เรียนรู้ เข้ารับการอบรมด้านการปฏิบัติงานตรงตามความต้องการ ลิเคิร์ต (Likert, 1967: 197-211) ผู้บริหารยังมีความจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สื่อ อุปกรณ์ อาคารสถานที่เทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโรงเรียน ทั้งปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนรู้ (supports learning) และปัจจัยที่ขัดขวางการเรียนรู้ (impedes learning) จึงต้องส่งเสริมบรรยากาศทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (physical environment) ให้มีสภาพที่น่าเรียน ก็จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ดีได้ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคม (social environment) ซึ่งสนับสนุนการสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์ สภาพแวดล้อมด้านอารมณ์ความรู้สึก (affective environment) ซึ่งสนับสนุน ความรู้สึกเป็นเจ้าของและความเคารพในตัวเอง และสิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ (academic environment) ซึ่งสนับสนุนการเรียนรู้และการบรรลุผลสำเร็จด้วยตนเอง อีกทั้งต้องส่งเสริมการทำงานเป็นทีมเพื่อให้ครูและบุคลากรมีความรักและทุ่มเทให้กับองค์การรู้สึกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมมือกันเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในการรับรู้หรือรู้สึกถึงสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนร่วมในการทำงานหรือบรรยากาศในสถานที่ทำงานที่ประกอบไปด้วยการผสมผสานระหว่างบรรทัดฐาน คุณค่า ความคาดหวัง นโยบาย และแนวทางการทำงานที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลและกลุ่ม จึงเป็นปัจจัย ที่ส่งเสริมให้สามารถทำงานเป็นทีมได้ผ่านมิติทั้ง 6 คือ ความยืดหยุ่น (Flexibility) ความรับผิดชอบ (Responsibility) มาตรฐาน (Standard) ระบบรางวัล (Rewards) ความโปร่งใส (Clarity) และความยึดมั่นในทีม (Team Commitment) สโนว์ (Snow, 2002: 393-397) เป็นความพึงพอใจการทำงานในองค์การ (สิมาภา จันทรหอมกุล, 2552) ดังนั้น ผู้บริหารและภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างบรรยากาศองค์การ ให้เป็นบรรยากาศองค์การที่เหมาะสม เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีคุณภาพและเกิดประสิทธิผลตามความคาดหวังของสังคม สอดคล้องกับ สัมฤทธิ์ผินนิม (2552) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับ วิไลกวางศิริ (2556) ได้กล่าวว่า การพัฒนาเครื่องมือตรวจวัดบรรยากาศองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การจัดองค์การและการบริหาร ความเป็นมืออาชีพของครู สนับสนุนด้านวิชาการ นโยบายและการปฏิบัติของฝ่ายบริหารและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การสำรวจบรรยากาศองค์การจะช่วยให้รู้จักจุดบกพร่องและสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันที่ และสอดคล้องกับแนวคิดของเอลเลน (Allen, 2003) ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับบรรยากาศและความสัมพันธ์ของบรรยากาศที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์ขององค์การในช่วงที่สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินในเชิงรุกมากขึ้น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าบรรยากาศของความมั่นคงหรือไม่มั่นคงในการทำงานมีผลจากระดับการรับรู้ของบุคลากรในปัจจัย 6 ประการ ได้แก่ การบริหารการเปลี่ยนแปลงและความถี่ของการเปลี่ยนแปลง ความสามารถในการคาดการณ์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ความเปิดเผย ระดับการมีส่วนร่วม ความต่อเนื่องของการเปลี่ยนแปลง การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมหรือแบบบังคับสั่งการหรือเปลี่ยนแปลงวุด หรือสามารถสร้างบรรยากาศแบบปิดที่บุคลากรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ยอมรับความเห็นที่แตกต่าง มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน การศึกษาเสนอแนะให้สถาบันอุดมศึกษาใช้เทคนิควิธีการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในการทำงานและ

ขณะเดียวกันก็สร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมภายในสถาบัน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้แนวคิดของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิมาใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2. รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพหุตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน ทั้ง 8 องค์ประกอบ โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ระดับดีมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าความสัมพันธ์กันในทางบวก เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะองค์ประกอบทั้ง 8 องค์ประกอบต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ออกมาให้เห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่อง ความเป็นเหตุเป็นผล และการเชื่อมโยง สิ่งที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน (วิมล จันทรแก้ว, 2555: 78) โดยในส่วนของภาวะผู้นำของผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องคำนึงถึงขวัญและกำลังใจ เพราะการที่ผู้ร่วมงานส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าเป็นเพื่อนร่วมงานที่ดีต่อกัน และต่างพยายามให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ทั้งในด้านส่วนตัวและภารกิจต่างๆ ภายในหน่วยงานฮาร์ปิน (Halpin, 1966: 150-151) ย่อมเกิดความสุขในการปฏิบัติงาน ขวัญและกำลังใจที่ดีทำให้มีความมั่นใจในตนเอง เลือกใช้ปัญญา 3 ที่รู้จักเข้าไปทำหน้าที่จัดแจง จัดสรร จัดการ หรือเข้าไปทำหน้าที่และเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง (สุรพล ไกรสรารุณ, 2552)

3. อภิปรายผลการประเมินและรับรองรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินและรับรองรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบองค์ประกอบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 8 องค์ประกอบ คือ 1) การบูรณาการเชิงปัญญา 2) ภาวะผู้นำ 3) ขวัญกำลังใจ 4) การเรียนรู้ 5) เทคโนโลยีการศึกษา 6) สิ่งแวดล้อม 7) การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 8) ความพึงพอใจในองค์การ นั้นผ่านเกณฑ์การประเมินในแต่ละองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านความถูกต้อง (Accuracy) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) และ 4) ความเป็นประโยชน์ (Utility) สามารถนำไปใช้ได้จริงสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของงานวิจัย ทั้งนี้เป็นเพราะองค์ประกอบของรูปแบบองค์ประกอบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 8 องค์ประกอบมีคุณลักษณะของรูปแบบที่ดีมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปร มากกว่าความสัมพันธ์ เชิงเส้นตรงธรรมดา รูปแบบอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน และองค์ประกอบของรูปแบบเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอดใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2553: 7) เป็นไปตามกระบวนการสร้างหรือพัฒนารูปแบบและการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ สอดคล้องกับ ชีววัฒน์ นิจนตร (2560: 71) กล่าวไว้ว่าในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ที่ผ่านมา มีขั้นตอนหลักๆ เหมือนกัน 2 ขั้นตอน คือ การสร้างหรือพัฒนารูปแบบและการตรวจสอบรูปแบบ โดยขั้นแรก ประกอบด้วย การศึกษารวบรวมข้อมูล สถานการณ์บริบท และปัญหาที่เกี่ยวข้อง และขั้นยกร่างหรือสร้างรูปแบบ ส่วนขั้นที่

สอง ประกอบด้วย การทดสอบรูปแบบ และการนำรูปแบบไปใช้และปรับปรุงให้ทันสมัย จากหลักฐานเชิงประจักษ์ทั้งเชิงปริมาณและคุณลักษณะ วิธีการตรวจสอบรูปแบบใช้ทั้งการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) วิธีการแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic future research) การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (Public Hearing) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และสอดคล้องกับ ชนิตา ทองมณโฑ (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการใกล้เคียงของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการใกล้เคียงของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านพฤติกรรมการณ์ใกล้เคียง ทักษะและพฤติกรรมของผู้ใกล้เคียง และองค์ประกอบความคิดแก้ไขปัญหา ส่งผลต่อองค์ประกอบประสิทธิผลการใกล้เคียงในภาพรวม โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า มีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ได้จริง สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีของการวิจัย

8. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ด้านนโยบายผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรนำรูปแบบรูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้ในการพัฒนาบรรยากาศในสถานศึกษาเพื่อให้บรรยากาศองค์การในสถานศึกษาเป็นบรรยากาศที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา

ด้านการปฏิบัติ ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ รูปแบบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปประยุกต์ใช้ในการสร้างบรรยากาศ ที่เหมาะสมให้กับบริบทของโรงเรียนโดยการติดตามประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนาบรรยากาศโรงเรียนเชิงบูรณาการปัญญาต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการศึกษาและ ผู้ที่สนใจจึงเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคตดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาวิจัยบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ควรเปรียบเทียบบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนในสังกัดอื่นๆ เพื่อหาความแตกต่างของบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนแต่ละสังกัด
3. ควรศึกษาสภาพปัญหาของบรรยากาศองค์การเชิงบูรณาการปัญญาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

บรรณานุกรม

- วิโรจน์ สารรัตน์. (2555). แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: หจก.ทิพย์วิสุทธิ์.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). สถิติประยุกต์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สุรพล ไกรสรารุณ. (2552). คู่มือปัญญาในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: ธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชนิดา ทองมณโฑ. (2552). **รูปแบบการไต่เปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ปรินญาปรัชญาดุขฎฐิ บัณทิต, สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชิรวัฒน์ นิจนตร. (2560). **การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา**. บัณทิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- สิมาภา จันทรหอมกุล. (2552). **ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้บรรยากาศองค์การความผูกพันในงานและความพึงพอใจในชีวิตของบุคลากรสังกัดกรมสารบรรณทหารบก**. สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณทิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัมฤทธิ์ ฝิวนิม. (2552). **องค์ประกอบบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ปรัชญาการศึกษาศาสตร ดุขฎฐิบัณทิต, สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิมล จันทรแก้ว. (2555). **รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3**. ปรัชญาการศึกษาศาสตรดุขฎฐิบัณทิต, มหาวิทยาลัยรังสิต.
- วีไล กวางศิริ. (2556). **การพัฒนาเครื่องมือตรวจวัดบรรยากาศองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ปรัชญา การศึกษาศาสตรดุขฎฐิบัณทิต, บัณทิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัลวิ จารงค์. (2551). **บรรยากาศองค์การในโรงเรียนเอกชนสามัญ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1**. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณทิต, สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). **รูปแบบการสอน**. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2560. จาก <https://www.spu.ac.th/tlc/files/2016/03>.
- Allen, D.K. (2003). **Organizational climate and strategic change in higher education: Organizational insecurity, Higher Education**. 46: 61-92.
- Altman, R. (2000). **Understanding organizational climate: Start minimizing your workforce problems**. Journal of Water Engineering & Management.
- Brown, Warren and Moberg, Dennis. (1980). **Organization Theory and Management: A Macro Approach**. New York: Wiley & Sons.
- Davis, Keith. (1981). **Human Behavior at Work : Organizational Behavior**. (6th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Halpin, A.W. (1966). **Theory and research in administration**. New York: Macmillan.
- Likert, Rensis. (1967). **The Hucman Organization: Its Management and Value**. New York: McGraw-Hill Kogakusha.
- Snow, J. (2002). **Enhancing Work Climate to Improve Performance and Retain Valued Employees**. JONA, 32 (7-8): p. 393-397.

คุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

QUALITY OF PUBLIC SERVICE OF UBOLRATANA DISTRICT OFFICE

KHON KAEN PROVINCE

ปณณทัต สามีบัติ

Pannathat Samibat

ชาญยุทธ หาญชนะ

Chanyut Hanchana

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิจญ์บัณฑิต

Master of Public Administration Program,

Faculty of Political Science, Pitchayabundit College

E-mail: beastlynick17@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 มิถุนายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 397 คน โดยใช้สูตรของ Taro Yamane เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามประกอบไปด้วยเนื้อหา 3 ส่วน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ T-test และ F-test สำหรับการเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.54) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.71) รองลงมาคือด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.73) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ ($\bar{X} = 3.29$, S.D. = 0.68) ผลการเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวม พบว่า ระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านเพศ อายุ และอาชีพ พบว่าไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนว

ทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ควรกำหนดระบบและกลไกการบริหารจัดการให้เหมาะสมและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่บริการ ทั้งนี้ เพื่อสร้างความมั่นใจในคุณภาพของการให้บริการ และยกระดับประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการให้บริการให้ดีขึ้น

คำสำคัญ: คุณภาพการให้บริการสาธารณะ, พนักงาน, ประสิทธิภาพ

ABSTRACT

The main objective of this research was to study the quality of public service of Ubolratana District Office. Khon Kaen Province The sample used in this research was people aged 18 years and over who lived in Ubolratana District. Khon Kaen province number 397 people using the formula of Taro Yamane. It is a questionnaire consisting of 3 parts, statistics used in data analysis. The descriptive statistics were number, percentage, mean and standard deviation for the general data of the sample. The inferential statistics were T-test and F-test for comparing the quality of public service of Ubolratana District Office. Khon Kaen Province By gender, age, education level and occupation.

The results of the findings were as follows : Quality of Public Service of Ubolratana District Office Khon Kaen Province Overall, it was at the high level ($\bar{x} = 3.78$, S.D.= 0.54) and when considering each aspect, it was found that the side with the highest mean was service concreteity ($\bar{x} = 3.87$, S.D.= 0.71), followed by answer. Responding to clients ($\bar{x} = 3.77$, S.D.= 0.73) and the side with the lowest mean was the confidence of clients ($\bar{x} = 3.29$, S.D.= 0.68). Khon Kaen Province Classified by gender, age, education level and occupation. Overall, it was found that the education level was significantly different at level 0.05, while sex, age and occupation were not different. Recommendations for the development of the quality of public service of Ubolratana District Office Khon Kaen Province That is, the management systems and mechanisms should be set to be appropriate and meet the needs of the people in the service area. This is to ensure the quality of service. And improve the efficiency and effectiveness of the service to be better.

Keywords: Quality of public service, employees, Performance Efficiency.

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การให้บริการของภาครัฐที่มีคุณภาพ เป็นสิ่งที่สะท้อนสมรรถนะของการปฏิบัติงานการให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนที่เป็นลูกค้าผู้รับบริการของหน่วยงานภาครัฐ ภายใต้รากฐานของการบริหารราชการหรือการบริหารงานภาครัฐ ตามแนวความคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New public

management-NPM) ที่ระบบราชการของหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยรับมาเป็นกระบวนการทัศน์ ในการขับเคลื่อนการจัดการระบบงานภาครัฐในช่วงหลายปี ที่ผ่านตามาตามแนวคิดนี้ นอกจากแนวทางการปรับปรุงสมรรถภาพ และการยกระดับกำลังการผลิตของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีมติอยู่ที่การพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human resource development) และมีการใช้ประโยชน์จากภาคเอกชนให้มากขึ้น โดยการจัดการภาครัฐแนวใหม่นั้น มีมิติสำคัญประการหนึ่งที่สำคัญต่อการให้บริการประชาชน (Public service orientation) ที่มุ่งเน้นคุณภาพการให้บริการประชาชนที่เป็นลูกค้า ผู้มารับบริการจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นทั้งปัจเจกชน และผู้ประกอบการที่ต้องติดต่อสัมพันธ์ กับหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะนับจากช่วงกลางทศวรรษ พ.ศ. 2540-2550 ที่รัฐบาลหลายสมัยของประเทศไทย ต่างได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ บริบทของการพัฒนาคุณภาพการให้บริการ ในฐานะที่เป็นเรื่องอันคาบเกี่ยวกับบทบาทภารกิจในการให้บริการสาธารณะของหน่วยงานภาครัฐ (ชัชวาลย์ ทัดศิวัช, 2552)

พาราซูรามาน ซีแธมล์ และเบอร์รี่ (Parasuraman, Ziethaml and Berry, 1988) ได้ชี้ให้เห็นด้วยว่า คุณภาพการให้บริการ เป็นการให้บริการที่มากกว่าหรือตรงกับความคาดหวังของผู้รับบริการ ซึ่งเป็นเรื่องของ การประเมินหรือการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นเลิศของการบริการในลักษณะของภาพรวม ในมิติของการรับรู้ ผลการศึกษาวิจัยของนักวิชาการกลุ่มนี้ช่วยให้เห็นว่า การประเมินคุณภาพการให้บริการตามการรับรู้ของผู้บริโภคเป็นไปในรูปแบบของการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อบริการที่คาดหวังและการบริการตามที่ได้รับรู้ว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องกันเพียงใด นักวิชาการทั้งสามท่านดังกล่าว นับได้ว่าเป็นหนึ่งในคณะนักวิชาการที่สนใจทำการศึกษารื่องคุณภาพในการให้บริการ และการจัดการคุณภาพในการให้บริการขององค์การอย่างจริงจังมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1983 สิ่งที่ซีแธมล์ พาราซูรามาน และเบอร์รี่ ให้ความสนใจในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพในการให้บริการนั้น เป็นการมุ่งตอบคำถามสำคัญ 3 ข้อ ประกอบด้วย (1) คุณภาพในการให้บริการคืออะไร (What is service quality?) (2) อะไรคือสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาคุณภาพในการให้บริการ (What causes service-quality Problems?) และ (3) องค์การสามารถแก้ปัญหาคุณภาพในการให้บริการที่เกิดขึ้นได้อย่างไร (What can organizations do to solve these problems?)

การบริหารราชการให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องมีเกณฑ์การประเมินกระบวนการทำงานและผลการปฏิบัติงานที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ดังนั้น สำนักงาน ก.พ.ร. โดยความร่วมมือของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ จึงได้ดำเนินโครงการศึกษาเพื่อยกระดับมาตรฐานการพัฒนาระบบราชการโดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาและพัฒนาคุณภาพระบบการบริหารจัดการภาครัฐตามวิธีการบริการบ้านเมืองที่ดี และเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐโดยใช้แนวทางซึ่งสามารถเคียงกับการบริหารจัดการในระดับสากล เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็นเกณฑ์ที่สามารถประเมินจุดแข็งและโอกาสในการปรับปรุงของกระบวนการทำงานและผลการปฏิบัติงานขององค์กรต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2550 : 21)

เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งในปัจจุบันกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้มีการกำหนดคุณภาพของการบริหารจัดการของท้องถิ่นว่าการอำเภอแต่ละอำเภอขึ้นมามีเป็นระบบสากลที่ถือปฏิบัติกันโดยทั่วไป แต่พบว่า

บริหารจัดการในพื้นที่ที่ห่างไกล ปัจจุบันยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ยังขาดตกบกพร่องในสิ่งเหล่านี้ คือ ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับที่ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตาม ข้าราชการมีการยึดมั่นในความถูกต้องดีงามเป็นส่วนน้อย โดยจะต้องรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือและปฏิบัติ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน ด้วยการเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต จริใจ ขยัน มีระเบียบวินัยและอดทนการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้โปร่งใส เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาประชาชนเข้าถึงข้อมูลอย่างสะดวก เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้และเสนอข้อคิดเห็นในการตัดสินใจสำคัญๆของชาติ ตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในการรับผิดชอบต่อสังคม กระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาและเคารพความเห็นที่แตกต่าง ตลอดจนกล้ารับผิดชอบบริหารจัดการทรัพยากรอันจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ยึดมั่นในค่านิยม ประหยัดอดออมเผื่อไว้ในวันข้างหน้า และจะต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง โดยการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ให้ประกอบกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบัน และคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่า การอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ยังไม่สามารถบริหารจัดการองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในเรื่องของการนำองค์การ ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำ หรือโครงสร้างองค์การ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ยังไม่ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้นเท่าที่ควร การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ยังมองเห็นความสำคัญในสิ่งเหล่านี้น้อยอยู่ การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ยังขาดพื้นที่ที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ข้าราชการหรือประชาชนทั่วไปในการแสวงหาความรู้ การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ในเรื่องนี้ยังขาดความยุติธรรมอยู่มากโดยเฉพาะในระบบพรรคพวกเพื่อนพ้องที่มีสูงในวงการทำงานขององค์กร การจัดการกระบวนการยังมีการทำงานที่ไม่มีขั้นตอนอย่างเด่นชัด และด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ความสมดุลของผลจากการปฏิบัติงานยังไม่คุ้มค่ากับที่ลงทุนไป ทำให้ประชาชนได้รับการบริการจากหน่วยงานของรัฐยังไม่สมบูรณ์ดีนัก หรือยังต้องแก้ไขปรับปรุงอีกมาก

การให้บริการสาธารณะเป็นหน้าที่ของข้าราชการ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การให้บริการสาธารณะ ประสบความสำเร็จก็คือการมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีจิตสำนึกจิตวิญญาณในการส่งมอบบริการจากผู้ให้บริการไปยังผู้รับบริการ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้ชัดเจนแต่จะออกมาในรูปแบบของเวลา สถานที่ รูปแบบการให้บริการ และที่สำคัญเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยทางจิตวิทยาให้เกิดความพึงพอใจ ดังนั้น จิตสำนึกในการให้บริการสาธารณะจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้การให้บริการสาธารณะประสบความสำเร็จ (ชอลดา ห่วงน้ำ, 2545) ประเด็นนี้จึงเป็นอีกหนึ่งปัญหาในการให้บริการสาธารณะด้านสังคมสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้หลักพุทธธรรมของเทศบาลในประเทศไทย จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปปัญหาในการให้บริการสาธารณะด้านสังคมสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตว่า เป็นการให้บริการที่ไม่เป็นระบบ แม้มีมาตรฐานในการให้บริการจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่า การอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น การวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะประเมินคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่า การอำเภออุบลรัตน์ เพื่อตรวจสอบว่าการให้บริการที่ดำเนินการในปัจจุบันประชาชนได้รับการบริการที่มีคุณภาพอยู่ในระดับใด มีปัจจัยหรือปัญหาอุปสรรคใดที่ทำให้คุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่า การ

อำเภออุบลรัตน์ ไม่มีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้นำ ข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไข และเพื่อสร้าง และพัฒนารูปแบบ คุณภาพการให้บริการสาธารณะ ซึ่งผลของการศึกษาที่ได้จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย และการวางแผนปรับปรุงในคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าอำเภออุบลรัตน์ ให้ดียิ่งขึ้น ในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ
3. เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา
การศึกษาในครั้งนี้ ศึกษาคุณภาพการให้บริการ ตามแนวคิดและทฤษฎีของ Parasuraman et al. (1990) ประกอบไปด้วยคุณภาพการให้บริการ 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ (Tangibility)
- 2) ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ (Reliability)
- 3) ด้านการตอบสนองต่อผู้มารับบริการ (Responsiveness)
- 4) ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ (Assurance)
- 5) ด้านการรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ (Empathy)

2. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 44,803 (สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น, 2563)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป อาศัยอยู่ในเขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 7 แห่ง ได้แก่ 1. เทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ 2. เทศบาลตำบลโคกสูง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกสูงทั้งตำบล 3. เทศบาลตำบลนาคำ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาคำทั้งตำบล 4. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านดงทั้งตำบล 5. องค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ (นอกเขตเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์) 6. องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสุขสำราญ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลศรีสุขสำราญทั้งตำบล 7. องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโป่ง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทุ่งโป่งทั้งตำบล ซึ่งทราบจำนวนประชากรที่แท้จริง (Actual population) โดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบทราบค่าประชากรจากสูตรของ Taro Yamane (Yamane, 1967) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 หรือระดับค่าความเชื่อมั่น 95% และค่าความ

คลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง (n) เท่ากับ 397 ตัวอย่าง และใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental random sampling) โดยการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง ที่มาใช้บริการของในเขตที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

3.1 ตัวแปรต้น (Independent variable) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่ คุณภาพการให้บริการ ตามแนวคิดทฤษฎีของ Parasuraman, et al. (1990) ได้แก่ 1. ความเป็นรูปธรรมของบริการ (Tangibility) 2. ความเชื่อถือไว้วางใจได้ (Reliability) 3. การตอบสนองต่อผู้มารับบริการ (Responsiveness) 4. การให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ (Assurance) 5. การรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ (Empathy)

4. ด้านพื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในเขตพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 7 แห่ง ได้แก่ 1. เทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ 2. เทศบาลตำบลโคกสูง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกสูงทั้งตำบล 3. เทศบาลตำบลนาคำ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาคำทั้งตำบล 4. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านดงทั้งตำบล 5. องค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ (นอกเขตเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์) 6. องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสุขสำราญ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลศรีสุขสำราญทั้งตำบล 7. องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโป่ง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทุ่งโป่งทั้งตำบล

5. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาคือ ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 จนถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564

4. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องคุณภาพการให้บริการสาธารณะ โดยแบบสอบถามที่สร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ เป็นแบบตรวจสอบรายการ(Check list)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ตามการรับรู้ของประชาชน ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความเป็นรูปธรรมของบริการ 2) ความเชื่อถือไว้วางใจได้ 3) การตอบสนองต่อผู้รับบริการ 4) การให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ และ 5) การรู้จัก และเข้าใจผู้รับบริการ รวมทั้งหมด 30 ข้อ ข้อคำถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีลักษณะคำถามเชิงบวก เป็นคำถามที่มีระดับคะแนนตามลำดับ ดังนี้

5 หมายถึง มากที่สุด

- 4 หมายถึง มาก
- 3 หมายถึง ปานกลาง
- 2 หมายถึง น้อย
- 1 หมายถึง น้อยที่สุด

การแปลผลคะแนนที่ได้แบ่งตามเกณฑ์ช่วงคะแนนตามแนวคิดของ (BOOM, 1968)

การแบ่งคะแนนออกเป็น 3 ระดับ ได้ดังนี้

โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของ Likert scale ดังนี้ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2553: 197) คือ

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีคุณภาพการบริการระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีคุณภาพการบริการระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีคุณภาพการบริการระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีคุณภาพการบริการระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีคุณภาพการบริการระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการสาธารณะของ ที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งสามารถตอบได้อย่างอิสระ เป็นลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบ ปลายเปิด (Open-ended)

5. การสร้างและการทดสอบเครื่องมือ

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารวิชาการ ตำรางานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการให้บริการสาธารณะ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถามฉบับร่าง โดยสร้างข้อคำถามตามกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น

3. นำแบบสอบถามฉบับร่าง เสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ ดร.บุญเหลือ บุบผา มาลา, ผศ.ดร.พิชัยรัฐ หมั่นด้วง และผศ.ดร.โกศล สอดส่อง เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขในด้านความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ด้านรูปแบบ (Format) และภาษา (Wording) ที่ใช้

4. นำแบบสอบถามกลับไปปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนที่มาใช้บริการที่ว่าการอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient of Alpha) ซึ่งต้องได้ค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.72 ขึ้นไป

6. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บและรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ขอนหนังสือจากวิทยาลัยพินิจบัณฑิต เพื่อขออนุญาต ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่มาใช้บริการในส่วนงานต่างๆ ของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

2. ผู้วิจัยประสานงานกับหัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ในที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เพื่อขอความร่วมมือมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ ช่วยทำหน้าที่ ในการที่แจกแบบสอบถามพร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดในการตอบแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างที่มาใช้บริการ

3. นำแบบสอบถามที่ได้รับมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง และลงรหัสเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

7. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัยและสถิติที่ใช้ในการเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยเลือกเฉพาะวิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้าและทดสอบสมมติฐาน ดังต่อไปนี้

1. สถิติพรรณนา ได้แก่

1.1 จำนวน (n)

1.2 ค่าร้อยละ (Percentage)

1.3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)

1.4 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

2. สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่

2.1 สถิติ t-test ใช้ทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปร 2 ตัวแปร

2.2 สถิติ F-test โดยทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป และหากพบมีความแตกต่างรายคู่เกิดขึ้น ผู้ศึกษาต้องทำการทดสอบต่อไปว่าค่าเฉลี่ยคู่ใดบ้างที่แตกต่างกัน และแตกต่างกันอย่างไร ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's method) สำหรับการเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

8. ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 58.69 และเป็นเพศหญิง จำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 41.31 อายุอยู่ระหว่าง 30-39 ปี จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 33.25 และช่วงอายุที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มากกว่า 60 ปีขึ้นไป จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.53 ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 30.73 และน้อยที่สุดคือ สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.26 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรรวม จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 67.00 และน้อยที่สุดคือข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.76

ตารางที่ 1 คุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมและรายด้าน

คุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์จังหวัดขอนแก่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ	3.87	0.71	มาก
2. ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้	3.76	0.71	มาก
3. ด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ	3.77	0.73	มาก
4. ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ	3.75	0.75	มาก
5. ด้านการรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ	3.76	0.57	มาก
รวม	3.78	0.54	มาก

2. คุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.54) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.71) รองลงมาคือด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.73) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ ($\bar{X} = 3.29$, S.D. = 0.68) และวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นแต่ละด้านได้ดังนี้

2.1 ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 0.76) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 1. ที่ว่าการอำเภอจัดพนักงานไว้บริการประชาชนในปริมาณที่เพียงพอ ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.99) รองลงมาคือ ข้อ 3. มีป้ายประชาสัมพันธ์ขั้นตอนการบริการหรือป้ายบอกจุดบริการต่างๆ ชัดเจน ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.99) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 5. ที่ว่าการอำเภอจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ที่นั่ง ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.89)

2.2 ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.95) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 11. พนักงานของที่ว่าการอำเภอมีความชำนาญ ในการให้บริการ สามารถชี้แจง/ตอบคำถามได้ชัดเจนหรือให้คำแนะนำแก้ไขปัญหาได้ ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.93) รองลงมาคือ ข้อ 9. พนักงานของที่ว่าการอำเภอให้บริการประชาชนอย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 1.02) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 14. ที่ว่าการอำเภอมีรูปแบบการให้บริการที่ทันสมัย ($\bar{X} = 3.69$, S.D. = 0.88)

2.3 ด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.73) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 15. ผู้มารับบริการ ได้รับการบริการตามวัตถุประสงค์ของการมาใช้บริการ ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.84) รองลงมาคือ ข้อ 17. ที่ว่าการอำเภอมีรูปภาพแสดงตัวอย่างขั้นตอนการติดต่อรับบริการจากที่ว่าการอำเภอชัดเจน เข้าใจง่าย ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = 0.99) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 18. ที่ว่าการอำเภอดูแลเอาใจใส่และตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นอย่างดี ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.96)

2.4 ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.75$, S.D.= 0.75) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 24. ที่ว่าการอำเภอมีความเอาใจใส่ต่อผู้รับบริการ ในแต่ละรายอย่างเท่าเทียมกัน ($\bar{x} = 3.79$, S.D.= 0.98) รองลงมา คือ ข้อ 23. มาตรฐานการให้บริการของที่ว่า การอำเภอเป็นที่ยอมรับของประชาชน ($\bar{x} = 3.76$, S.D.= 0.94) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 22. ที่ว่าการ อำเภอมีสื่อประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ หลายช่องทาง ($\bar{x} = 3.71$, S.D.= 0.99)

2.5 ด้านการรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.76$, S.D.= 0.57) และ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 30. พนักงานของที่ว่าการอำเภอมีความกระตือรือร้น ในการให้บริการ ($\bar{x} = 3.85$, S.D.= 0.80) รองลงมา คือ ข้อ 28. พนักงานของที่ว่าการอำเภอให้บริการด้วย ถ้อยคำสุภาพทำทางที่สุภาพใจเย็นเป็นกันเอง ($\bar{x} = 3.82$, S.D.= 0.78) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 25. ที่ว่าการอำเภอมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน ($\bar{x} = 3.65$, S.D.= 0.94)

3. ผลการเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดย จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวม พบว่า ระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีระดับ นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านเพศ อายุ และอาชีพ พบว่าไม่แตกต่างกัน

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบล รัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้แก่

1. ควรกำหนดระบบและกลไกการบริหารจัดการให้เหมาะสมและตอบสนองความต้องการของ ประชาชนในพื้นที่บริการ ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นใจในคุณภาพของการให้บริการ และยกระดับประสิทธิภาพ และ ประสิทธิภาพในการให้บริการให้ดีขึ้น

2. ควรจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ให้ความสนใจสอบถามความเดือดร้อนของประชาชนที่มาติดต่อและ ติดตามแก้ไขปัญหาให้ประชาชน

3. ควรปรับขั้นตอนการบริการที่ช่วยเพิ่มความรวดเร็วในการให้บริการ

4. ควรจะมีนโยบายเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและตรวจสอบได้ พร้อมทั้งชี้แจง อธิบายต่อสาธารณชนได้ถึงเหตุผลในการตัดสินใจดำเนินงานของหน่วยงาน

5. ควรมีกระบวนการพัฒนาเจ้าหน้าที่เพื่อเพิ่มคุณลักษณะของการเป็นผู้ให้บริการที่ดีและ มีเทคนิคการบริการมากขึ้น

9. อภิปรายผล

คุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ($\bar{x} = 3.78$, S.D.= 0.54) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็น รูปธรรมของบริการ ($\bar{x} = 3.87$, S.D.= 0.71) รองลงมา คือ ด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ ($\bar{x} = 3.77$, S.D.= 0.73) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ ($\bar{x} = 3.29$, S.D.= 0.68) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นให้ความสำคัญในทุกๆ ด้านของการให้บริการสาธารณะ ของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ฌนพลพัทธ์ จิรเจริญสมบัติ (2553) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพการส่งมอบบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสระแก้ว พบว่ามีค่าเฉลี่ยคุณภาพบริการอยู่

ในระดับค่อนข้างดี เมื่อพิจารณาการรับบริการสาธารณะในแต่ละด้าน พบว่า คุณภาพบริการอยู่ในระดับค่อนข้างดี ทั้ง 5 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านความก้าวหน้า ด้านความต่อเนื่อง ด้านความเพียงพอ ด้านความเสมอภาค และด้านการตรงต่อเวลา ตามลำดับ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า รองลงมา คือ ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความสำคัญด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมอนุรักษ์ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าแก่นุชนรุ่นหลัง ซึ่งในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลมีการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรม จารีตประเพณีและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ และประสบความสำเร็จตรงกับความต้องการ และความพึงพอใจของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิตารัตน์ โกสินทรานนท์ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินผลโครงการปรับปรุงคุณภาพการให้บริการประชาชนด้านการทะเบียนและบัตร : กรณีศึกษาอำเภอ น้ำปาด จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนผู้ใช้บริการมีความรู้สึกพึงพอใจมากต่อการให้บริการประชาชนและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ประชาชนผู้ใช้บริการให้ความคิดเห็นว่า ในการให้บริการของฝ่ายทะเบียนและบัตรของที่ว่าการอำเภอ น้ำปาด นั้น ควรที่จะปรับปรุงพัฒนาการบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยให้มุ่งเน้นให้มีการพัฒนาในเรื่องของความสะดวกและรวดเร็วของการให้บริการ ความเสมอภาค เป็นธรรม และการตรงต่อเวลา ในการทำงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่าคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภอ อุบลรัตน์ ให้ความสำคัญด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า โดยนำความคิดเห็นของประชาชนมาปรับปรุงการทำงานขององค์กรต่อไป และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปิยะนุช ต้นเจริญ และสุรศักดิ์ โตประสี (2560) ได้วิจัยเรื่องคุณภาพการให้บริการสาธารณะด้านงานสวัสดิการขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองชุมพลเหนือ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่าปัจจัยทางด้านคุณภาพการให้บริการสาธารณะด้านงานสวัสดิการขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองชุมพลเหนือ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวมเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก และคุณภาพการให้บริการสาธารณะด้านงานสวัสดิการขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองชุมพลเหนือ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทรจิรา อินตะนันท์ (2551) วิจัยเรื่องคุณภาพการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ในประเด็นที่ว่าระดับคุณภาพการให้บริการสาธารณะของเทศบาลแจ้ห่มในภาพรวมโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการประสานงานในการบริการ การส่งพนักงาน เข้ารับการอบรม ทั้งภายนอกและภายใน การจัดการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นในการพัฒนาองค์ความรู้และร่วมกันแก้ไขข้อบกพร่องอย่างต่อเนื่อง ด้านความสะดวกของสถานที่ให้บริการ ด้านพนักงานผู้ให้บริการ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธัญญธร สมพงษ์ (2553) เรื่อง คุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ในประเด็นที่ว่า ระดับคุณภาพการให้บริการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบุคคลกับการให้บริการ ในส่วนของผลการเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา

และอาชีพ โดยภาพรวม พบว่า ระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านเพศ อายุ และอาชีพ พบว่าไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุณารี แสนพยุห์ (2557) วิจัยเรื่องความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโพธิ์ทอง อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีความีความคิดเห็นต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโพธิ์ทอง อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่แตกต่างกันและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมมาภรณ์ ศรีเคลือบ และพัฒนสิน สาเรงรัมย์ (2559) วิจัยเรื่องการบริการสาธารณะของเทศบาล ศึกษากรณีเทศบาลตำบลเมืองบัวอำเภอกะทิงวิทย จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าประชาชนเพศหญิงและเพศชาย มีความคิดเห็นต่อการบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเมืองบัว อำเภอกะทิงวิทย จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ อายุและอาชีพของประชาชนไม่ส่งผลใดๆ ต่อความคิดเห็นของประชาชนแต่อย่างใด

10. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้

1. จัดโครงการอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับบุคลากรทุกระดับเรื่องการบริการด้วยความซื่อสัตย์
ซื่อตรง

2. มีกระบวนการที่ปรับทัศนคติและพฤติกรรมการให้บริการแก่ประชาชนเพื่อให้เกิดความเสมอภาค
เท่าเทียมกัน และสนองความต้องการของประชาชนทุกระดับได้

3. สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมไปถึงห้องสุขาที่อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน จำนวนเพียงพอและ
มีความสะอาด ควรพัฒนาให้เกิดความปลอดภัยในการใช้งานให้ดียิ่งขึ้น ประกอบกับการดูแลสิ่งแวดล้อม
ห้องสุขา จัดภูมิทัศน์บริเวณ ม้านั่งเพื่อให้ประชาชนที่มาใช้บริการเกิดความประทับใจมากขึ้น ในการมาใช้
บริการของของที่ว่ากล่าวอำเภอ

4. จัดให้ผู้รับบริการสามารถแสดงความคิดเห็น ประเมินการให้บริการหรือให้ข้อเสนอแนะที่เป็น
ประโยชน์ได้

5. มีนโยบายเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและประชาชนผู้ที่ใช้บริการสามารถ
ตรวจสอบได้ง่าย

6. นำข้อเสนอแนะจากประชาชนมาปฏิบัติตามความเดือดร้อนไม่เลือกปฏิบัติและให้ความสำคัญใน
การช่วยเหลือประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีช่วยเหลือตนเองไม่ได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่ากล่าวอำเภออุบล
รัตน์ จังหวัดขอนแก่น

2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่ากล่าวอำเภออุบลรัตน์ จังหวัด
ขอนแก่น

บรรณานุกรม

- ชัชวาลย์ ทัดศิวัช. (2552). **คุณภาพการให้บริการภาครัฐ**. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ 7, 1 (มกราคม-เมษายน 2552): 105-145.
- คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2551). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ.2551-พ.ศ. 2555)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- ภูายิน วงศ์หงษ์. (2550). **แนวทางการพัฒนาสมรรถนะข้าราชการกลุ่มงานปกครองของนักปกครองระดับสูง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา รัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุนารี แสนพยุห์. (2557). **ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโพธิ์ทอง อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด**. สารนิพนธ์สาขารัฐศาสตร์การปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- อำนวย บุญรัตน์ไผตรี และนิพนธ์ ไตรสรณะกุล. (2558, กรกฎาคม-ธันวาคม). **การบริหารงานบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีการบริหารเทศบาลตามมาตรฐานการจัดทำบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐาน**. วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์, 17(2): 93-108.
- อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น. (2563). **ข้อมูลทั่วไปของอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น.อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น**. วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์, 17(2): 93-108.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). **SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality**. Journal of marketing 64, Spring: 12-40.
- Yamane. (1967). **Taro Statistic : An Introductory Analysis**. New York: Harper & row.

อัตลักษณ์พระอรหันต์ในพุทธปรัชญา

Arahant's Identity in Buddhist Philosophy

พูนศักดิ์ กมล

Poonsak kamol

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chaiyaphum Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: poonsakkamol@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 9 พฤษภาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

พระอรหันต์ในพุทธปรัชญา คือ มนุษย์ผู้ฝึกตนตามกระบวนการพุทธปรัชญาสามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน ตามทัศนะทางพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงพระอรหันต์ คือ ผู้อยู่เหนืออำนาจของกิเลส ผู้บริสุทธิ์ ผู้รู้ตื่น แต่ในทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน พระอรหันต์ไม่จำเป็นต้องหลุดพ้นจากกิเลส แต่ยังมี ความสงสัย แล้วยังเป็นผู้ที่ต้องฝึกตนเองเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ตาม ทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท จึงหมายถึง ผู้ที่ไม่ยึดถือขั้น 5 ว่ามีตัวตนเป็นเขาเป็นเรา ส่วนอัตลักษณ์ของ พระอรหันต์ตามทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน หมายถึง ผู้เข้าถึงธรรมแต่ไม่ถึงขั้นหลุดพ้นจากสังสารจักรนี้ อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ทางพุทธปรัชญามหายาน ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อพระอรหันต์มากนัก แต่เน้นการเป็น พระโพธิสัตว์มากกว่า เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

คำสำคัญ : พระอรหันต์, พุทธปรัชญา, อัตลักษณ์

ABSTRACT

The Arahant in Buddhist philosophy is a man who gets himself/herself trained in accordance with Buddhist processes till attains the highest goal: Nibbāna. According to Theravāda Buddhist philosophy, the Arahant is a person who puts an end to defilements, pure and awake, but the Arahant in Mahāyāna philosophy is different; he still possesses a doubt and needs to be trained to be a Buddha. On the one hand, the Arahant's identity in Theravāda Buddhist philosophy refers to a person who detaches from Five Aggregates of existence as non-self, on the other hand it means a person who just attains Dhamma but not beyond this

circle of life in Mahāyāna philosophy. Theravāda Buddhist philosophy, the attainment of Arahant is complete, but Mahāyāna philosophy did not put great emphasis on Arahant but Bodhisattva in order to become the Buddhahood.

Keywords : Arahants, Buddhist Philosophy, Identities

1. บทนำ

พระอรหันต์ทางพุทธปรัชญา คือ ผู้ที่หลุดพ้นแล้วจากการเวียนว่ายในสังสารจักรนี้ ด้วยเป็นความเข้าใจกันดีของสาวกทั้งหลาย แต่ก็มีคำถามว่าพระอรหันต์มีความเป็นอยู่อย่างไร? จึงเกิดข้อสงสัยอย่างมาก ด้วยเหตุนี้พระอรหันต์จึงควรมีอัตลักษณ์อย่างไร

พระไตรปิฎกก็ได้กล่าวถึงพระอรหันต์ว่า “ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ และความสิ้นโมหะนี้เรียกว่าพระอรหันต์ กับด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นผู้แจ้งอรหันต์นั้น” (ส.สพ. (ไทย) 18/315/336) จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นนั้น คือ การละได้ของพระอรหันต์ หากยังมีกิริยาอาการของพระอรหันต์ ก็คือ “ไม่กระทำการต่างๆ โดยมีวิชา ตัณหา อุปาทาน ครอบงำหรือชักจูง ทำด้วยจิตที่เป็นอิสระ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2543: 251) ด้วยการกล่าวถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์นี้ จึงเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ด้วย โดยการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมิติภายในตัวเราอย่างมาก ทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตนเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลก ในปัจจุบัน มีคนจำนวนมาก ที่สร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เป็นที่จดจำหรือเป็นที่รู้จัก ในความหมายหนึ่งของคำว่า “อัตลักษณ์ คือ ความเป็นปัจเจกที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม (social aspect)” (อภิญาเพื่องฟูสกุล, 2546: 5) ด้วยรูปแบบเฉพาะตน

“พระอรหันต์เป็นผู้คลายตัณหาไม่ติดอยู่กับความเพลิดเพลินที่มีอยู่ในส่วนเบื้องต้น กำหนดไม่ได้ในส่วนท่ามกลางพระอรหันต์นั้นมิได้มุ่งหวังถึงตัณหาและทิฐิ ในส่วนเบื้องปลาย” (ขุ.ม. (ไทย) 29/84/247) ฉะนั้นแล้วพระอรหันต์ในทัศนะทางพุทธปรัชญาเถรวาทยังมีความรู้สึก และการแสดงออกในแบบต่างๆ หรือไม่อย่างไร สมัยพุทธกาลนั้นก็มีการโต้เถียงกันในเรื่องความเป็นพระอรหันต์อยู่แล้ว รวมถึงการอธิบายถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ ในความหมายต่างที่ปรากฏในแนวคิดของพุทธปรัชญามหายาน คือ ทฤษฎี 5 ประการที่เรียกว่า “ปัญจวสตุ อันได้แก่พระอรหันต์อาจถูกรอบจากกระแสภายนอกได้ พระอรหันต์ยังไม่รู้แจ้งความจริงทั้งหมด พระอรหันต์ยังสงสัยในบางเรื่อง ผู้ใดจะบรรลุพระอรหันต์โดยไม่มีครูแนะนำไม่ได้ พระอรหันต์อาจเกิดขึ้นด้วยการอุทาน” (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2550: 11) และในอีกคติหนึ่งนั้นพุทธปรัชญามหายานยังแสดงทัศนะว่าพระอรหันต์ยังมีอารมณ์ คือ พระอรหันต์ยังถือนิพพานเป็นอารมณ์ (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2550: 11) ซึ่งต่างจากทัศนะเดิมทางพุทธปรัชญาเถรวาทที่กล่าวถึงพระอรหันต์ ความเป็นพระอรหันต์จะเป็นสิ่งที่ยืนยันในการหลุดพ้นจริงหรือไม่อย่างไร เป็นคำถามที่กล่าวถึงพระอรหันต์และแสดงถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์กับความเป็นพระอรหันต์ในพุทธปรัชญาว่า “พระอรหันต์เสื่อมจากอรหันตผลได้ใช่ไหม” (อภ.ก. (ไทย) 37/239/109, อภ.ก. (ไทย) 37/240/111, อภ.ก. (ไทย) 37/241/113, อภ.ก. (ไทย) 37/242/114, อภ.ก. (ไทย) 37/243/115, อภ.ก. (ไทย) 37/244/116, อภ.ก. (ไทย) 37/247/119, อภ.ก. (ไทย) 37/251/124, อภ.ก. (ไทย)

37/260/131, อภิ.ก. (ไทย) 37/262/133, อภิ.ก. (ไทย) 37/265/138, อภิ.ก. (ไทย) 37/266/139, อภิ.ก. (ไทย) 37/268/141)

จากคำถามเป็นปัญหาให้ผู้เขียนสนใจศึกษาอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ในพุทธปรัชญาว่า มีทัศนะในความเป็นพระอรหันต์อย่างไร? การดำเนินชีวิตของพระอรหันต์เป็นอย่างไร? ตลอดจนถึงจุดมุ่งหมายของพระอรหันต์ เพื่อทราบถึงอัตลักษณ์พระอรหันต์ การอยู่กับสังคมของพระอรหันต์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอย่างไร? โดยได้ศึกษารูปแบบของพระอรหันต์ในทัศนะของพุทธปรัชญามหายานที่กล่าวถึง อัตลักษณ์ของพระอรหันต์กับด้วยความเป็นพระอรหันต์ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท โดยทัศนะของทั้งสองฝ่าย มีการกล่าวถึงประโยชน์และคุณค่าเหมือนและต่างกันอย่างไร? ในทางด้านรูปธรรมและนามธรรม

2. อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ในพุทธปรัชญา

อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ที่เป็นไปตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท อันประกอบด้วยการมีชีวิตในรูปแบบอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ของพุทธปรัชญาเถรวาท ว่ามีความสอดคล้องในทิศทางใดบ้าง ได้มีการกล่าวและแสดงความคิด ที่เกี่ยวกับพระอรหันต์อย่างมากมาย และมีการตั้งคำถามที่ ถ้ามถึงความเป็นพระอรหันต์ และการเสื่อมจากพระอรหันต์ ดังมีคำถามว่า พระอรหันต์ผู้เป็นสมยวิมุตเสื่อมจากอภัตตผลได้ไหม (อภิ.ก. (ไทย) 37/262/133) จึงเป็นคำถามที่ต้องหาคำอธิบาย

ความเป็นพระอรหันต์ว่า ผู้สำเร็จธรรมวิเศษสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความเป็นผู้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลายทั้งปวง และกระบวนการในการทำให้มนุษย์ถูกเรียกว่า พระอรหันต์ ที่ในทางพระพุทธศาสนาสอนว่าหากบรรลุพระอรหันต์แล้วก็ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ซึ่งถือเป็นชาติสุดท้ายแล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 514) พระอรหันต์ที่ปรากฏในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทว่าหลักการเดิมของพระอรหันต์เป็นอย่างไรทั้งได้กล่าวถึงความเป็นพระอรหันต์ทางพุทธปรัชญาเถรวาทไว้ด้วย กับได้แสดงถึงความเป็นพระอรหันต์ในทัศนะของฝ่ายพุทธปรัชญามหายานในการกล่าวถึงความเป็นพระอรหันต์ (พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโ, 2548: 217) เป็นการแสดงถึงความสำคัญของพระโพธิสัตว์ในทัศนะมหายาน

ความสำคัญของพระอรหันต์มีคิดว่า คือ ผู้ที่เข้าถึงความหลุดพ้นได้เพียงครั้งเดียว คือ รู้แจ้งหยั่งเห็นความว่างในตัวเอง แต่ยังไม่รู้แจ้งหยั่งเห็นความว่างในธรรม และได้แสดงทัศนะอีกประการ คือ พระอรหันต์ยังมีความยึดถือในธรรมต่างๆ เช่น เห็นว่า ธาตุขันธ์ อายตนะ หรือแม้แต่นิพพาน จากการศึกษา มาแล้วนั้นได้พบว่าความเป็นพระอรหันต์ในคติของพุทธปรัชญามหายาน ได้แสดงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ ไว้เป็นสองนัย (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2550: 42)

ทัศนะที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ มีความสำคัญเป็นพิเศษที่เนื่องจากกระแสการเชื่อมต่อระหว่างสังคมที่กำหนดหน้าที่และระบบ คุณค่าที่ติดตามมา และแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆ ที่แสดงถึงระบบสัญลักษณ์หลากหลายแบบที่เกี่ยวข้อง (อภิญา เพ็ญพสุกุล, 2546: 5) หลากหลายความคิดที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงศึกษาถึง อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ของพุทธปรัชญาเถรวาทว่ามีทัศนะอย่างไร? แล้วพุทธปรัชญามหายานมีทัศนะอย่างไร? จึงสนใจศึกษาอัตลักษณ์ ของพระอรหันต์ในพุทธปรัชญา

3. ความหมายอัตลักษณ์

ความหมายของอัตลักษณ์คำว่า “อัตลักษณ์” (ทิดกร สอนภาษา, (ฉบับที่ 445 วันที่ 23 มิ.ย. 2008, 2551) คือ คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของตัวบุคคล สังคม ชุมชนหรือประเทศนั้นๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคม อื่นๆ คือ เป็นลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่นๆ จากความหมายนี้จึงขอแบ่งประเภทอัตลักษณ์เป็นสองระดับ คือ “อัตลักษณ์บุคคล (personal identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity)” (อภิญา เพื่องฟูสกุล, 2546: 6) ในขอบเขตและกระบวนการที่เป็นผลในการก่อรูปการให้ความหมาย คือ “อัตลักษณ์ไม่ได้เป็นเพียงสิ่งกำหนดจากปัจเจกภาพของบุคคลอีกต่อไป” ดังมีกล่าวว่า “อัตลักษณ์ของบุคคลเป็นเรื่องของชีววิทยา” (ดร.อุทอง โฆวินทะ และอุกฤษฏ์ แพทน้อย, 2556: 50) กล่าวคือวันนี้เป็นฉันที่เป็นตัวฉัน เพราะสิ่งที่ฉันคือฉัน 5 ที่เป็นฉันจึงเป็นฉัน ดังนั้นสิ่งที่ปรากฏ คือ อัตลักษณ์ของฉันที่ไม่เหมือนใคร หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ หมายถึง ความจำ ความเชื่อ ทางด้านความคิดและจิต คือ “ฉันคือจิตของฉัน” (ดร.อุทอง โฆวินทะ และอุกฤษฏ์ แพทน้อย, 2556: 51) จิตอยู่ไหนฉันก็อยู่ด้วยการยืนยันอัตลักษณ์ของความเป็นตัวของตัวเอง

4. วิเคราะห์อัตลักษณ์ของพระอรหันต์

อัตลักษณ์พระอรหันต์ทั้งทางฝ่ายพุทธปรัชญาเถรวาท กับพุทธปรัชญามหายาน ความหมายของพระอรหันต์ คือ ผู้ที่ปฏิบัติแล้วบรรลุเห็นถึงความเป็นจริงของชีวิต หมดกิเลส พ้นจากวัฏสงสาร โดยทางพุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ความเป็นพระอรหันต์รองลงมาจากพระพุทเจ้า ต่างกับพุทธปรัชญามหายานที่มีทัศนะกับพระอรหันต์เป็นเพียงแค่พระอรหันต์เท่านั้น ซึ่งต่างจากพระโพธิสัตว์ที่ทางฝ่ายพุทธปรัชญามหายานยกให้อยู่เหนือกว่าพระอรหันต์

ด้วยเหตุนี้ อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ ในทัศนะทั้งของทางฝ่ายพุทธปรัชญาเถรวาทกับทั้งพุทธปรัชญามหายานมีความแตกต่างกัน ในความหมายของการกล่าวถึงความเป็นพระอรหันต์ ทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท แสดงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ว่า การหลุดพ้นแล้วจากการเวียนว่ายในวัฏสงสารนี้ และมีประโยชน์ในตัวเอง และส่งผลต่อสังคมด้วยการบอกแนวทางหลุดพ้น โดยการปฏิบัติตามกระบวนการเพื่อบรรลุพระอรหันต์

พุทธปรัชญามหายานให้ความหมาย อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ในอีกแบบหนึ่ง โดยกล่าวถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ในอีกรูปแบบหนึ่ง แล้วกล่าวถึงพระโพธิสัตว์ให้มีความเด่นมากกว่าพระอรหันต์ คือ พระอรหันต์นั้นเป็นผู้ที่หลุดพ้นแล้วจากวัฏสงสารคล้ายกัน แต่พระอรหันต์ในทัศนะของพุทธปรัชญามหายานนั้น คือ ผู้ที่ยังมีความสงสัยลังเล ที่กล่าวในปัญจวิสตุ ได้แก่ พระอรหันต์อาจถูกรอบจากกระแสภายนอกได้ พระอรหันต์ยังไม่รู้แจ้งความจริงทั้งหมด พระอรหันต์ยังสงสัยในบางเรื่อง ผู้ใดจะบรรลุพระอรหันต์โดยไม่มีครูแนะนำไม่ได้ พระอรหันต์อาจเกิดขึ้นด้วยการอุทาน จัดเป็นกระบวนการในการบรรลุพระอรหันต์

พุทธปรัชญาเถรวาท และพุทธปรัชญามหายานมองพระอรหันต์อย่างไร? แล้วเพราะเหตุไรพระอรหันต์ในทัศนะของพุทธปรัชญามหายานจึงยังไม่สามารถหลุดพ้น เพราะเหตุไรพระอรหันต์ในทัศนะ พุทธปรัชญาเถรวาทจึงหลุดพ้นเลย โดยที่ไม่ต้องกลับมาบำเพ็ญเพื่อเป็นพุทเจ้าอีก

พุทธปรัชญามหายานมีท่าที ว่าพระอรหันต์เป็นการหลุดพ้นเฉพาะตัวเอง แต่ไม่ได้มีคุณค่าอะไรต่อสังคม เหตุที่พระอรหันต์ในของพุทธปรัชญามหายานยังไม่สามารถหลุดพ้นได้ก็เพราะพระอรหันต์ทางพุทธปรัชญามหายาน จะต้องกลับมาบำเพ็ญเพื่อเข้าถึงความเป็นพุทธเจ้าจึงจะเป็นการหลุดพ้นได้จริงตามทัศนะพุทธปรัชญามหายาน เพราะพุทธปรัชญามหายานพยายามยกพระโพธิสัตว์ให้เหนือกว่าพระอรหันต์

ในพุทธปรัชญาเถรวาทที่กล่าวว่าการบรรลุพระอรหันต์นั้นเป็นการเข้าถึงความหลุดพ้นเพราะไม่กลับมาเกิดอีกแล้ว และไม่ต้องบำเพ็ญเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ในความหมายนี้ที่ทั้งสองฝ่ายมีความเห็นไม่ตรงกัน จึงเกิดการตีความความหมายของพระอรหันต์ แล้วพยายามแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ในทัศนะของตนให้ เกิดความเข้าใจต่อสาวกของตน

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า พระอรหันต์ในความหมายของพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธปรัชญามหายาน มีท่าทีต่างกันในกระบวนการของการหลุดพ้นจากเหตุปัจจัยต่างๆ โดยพุทธปรัชญามหายานมีทัศนะว่าพระอรหันต์ยังสามารถหลุดพ้นได้ หากแต่พุทธปรัชญาเถรวาทให้ทัศนะว่า พระอรหันต์หลุดพ้นแล้วไม่กลับมาเกิดอีกแล้ว

อัตลักษณ์ที่ต่างกัน กับคุณค่าที่มีด้านปัจเจก และคุณค่าที่ปรากฏต่อสังคม ปรากฏต่อพระอรหันต์ โดยแสดงถึงแนวคิดของฝ่ายพุทธปรัชญามหายาน และพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ต่างกันออกไป พระอรหันต์นั้นมีคุณค่าอย่างไร? ในด้านปัจเจก และทางด้านสังคม คุณค่าที่ปรากฏให้เห็นทั้งทางฝ่ายของพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธปรัชญามหายาน เกิดมีคุณค่าอย่างไร?

จากความหมายเป็นการแสดงถึงหลักของการเข้าถึงความหลุดพ้นจากความทุกข์ ดังมีอยู่ 10 ประการ ซึ่งก็หมายถึงการเป็นพระอรหันต์ ในหลักของการหลุดพ้น 10 ข้อที่ได้กล่าวมานั้น ก็ยังเป็นอัตลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นถึงความเป็นพระอรหันต์ว่ามีอัตลักษณ์แบบนี้ “เราบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 10 ประการนี้แล้ว เป็นผู้มีกุศลเพียบพร้อม มีกุศलयอดเยียมเป็นสมณะผู้บรรลุธรรมชั้นสูงที่ควรบรรลุ ไม่มีใครสู้หาหะได้” เป็นการกล่าวถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ของพระผู้มีพระภาค

ทัศนะทางพุทธปรัชญามหายานนี้มีต่อพระอรหันต์ คือ “สาวกยาน ยานของสาวกผู้มุ่งอรหัตตภูมิ โดยการทำให้อาเจียรยาสัจ 4 เพื่อให้ตนพ้นทุกข์แล้วช่วยเหลือผู้อื่นต่อ ในทัศนะของปัจเจกยาน ยานของพระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้รู้แจ้งด้วยตนเอง แต่ไม่อาจสอนผู้อื่นได้ ในทัศนะของปัจเจกยานรู้ได้เฉพาะตนแต่ก็บรรลุพระอรหันต์ แต่พระโพธิสัตว์ยาน ยานของพระโพธิสัตว์ ผู้มีอภัยภัยใหญ่ ก้าวล่วงอรหัตตภูมิและปัจเจกภูมิ แต่ปรารถนาพุทธภูมิเพื่อชนสัตว์ให้พ้นทุกข์

ในการแสดงถึงทัศนะความเป็นอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ในพุทธปรัชญามหายานได้กล่าวถึงความเป็นแห่งพระอรหันต์ 5 อย่างว่าซึ่งถือหลักตามพระมหาสังฆิกะ คือ “พระอรหันต์อาจถูกมรย้วยวนในทางความผันจนน้ำอสุจิเคลื่อน”

ทัศนะฝ่ายพุทธปรัชญามหายานแสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะเป็นพระอรหันต์แล้วก็ตามก็ไม่สามารถหลุดจากความรู้สึกบางอย่างที่ร่างกายได้แสดงออกมาในรูปแบบของความต้องการทางธรรมชาติโดยการแสดงออกของความผันจนน้ำอสุจิเคลื่อนได้

ด้วยเหตุนี้จึงมีความแตกต่างกันว่า พระอรหันต์อาจมีอัญญาณได้ พระอรหันต์อาจมีกัมขาได้ในทัศนะทางฝ่ายพุทธปรัชญามหายานได้แสดงไว้ว่าพระอรหันต์อาจมีความสงสัยในบางเรื่องได้เพราะมีการกล่าวว่าพระอรหันต์มีอัตลักษณ์ไม่เหมือนกัน พระอรหันต์จะรู้ว่าตนบรรลุหรือหัตถผล ก็โดยการแนะนำทัศนะทางฝ่ายพุทธปรัชญามหายานกล่าวว่า จะรู้ว่าตนบรรลุหรือไม่ต้องได้รับการยอมรับและแนะนำจึงบรรลุได้ มรรคผลจะปรากฏต่อเมื่อบุคคลผู้บำเพ็ญแปลงคำว่า ทุกข์หนอ ต้องมีการกล่าวคำว่าทุกข์จึงจะเป็นข้อยืนยันว่าผู้บำเพ็ญมาถูกทาง

ด้วยเหตุนี้พระอรหันต์ฝ่ายพุทธปรัชญาเถรวาท และฝ่ายพุทธปรัชญามหายาน มีความหมายในการแสดงถึงคุณค่า ในความหมายเดียวกันหรือไม่ ดังจะวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ที่ปรากฏ และมีความหมายดังนี้

อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ทางฝ่ายพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวถึงคุณค่าที่พระอรหันต์มีต่อตนเองและต่อสังคม คือ ส่งเสริมคุณค่าให้เกิดมีการพัฒนาในด้านการตอบสนองทางกายและจิตวิญญาณของผู้ที่บรรลุเองเพื่อการดำรงอยู่อย่างเป็นปกติสุขของมนุษย์เอง หมายถึงการเป็นปกติของกายวาจา และใจของบุคคลนั้นที่บรรลุพระอรหันต์ ดังได้มีกล่าวถึงคุณค่าและอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ คือ

1. พระอรหันต์ไกลจากกิเลสทุกอย่าง
2. ทำลายข้าศึกคือกิเลสด้วยเครื่องมือคือมรรค
3. หักวงล้อการเวียนว่ายตายเกิด
4. ควรแก้ปัจจัยมีจิวรเป็นต้นที่บุคคลนำมาถวาย

5. ไม่มีความลับในการทำชั่ว การปฏิบัติเพื่อให้ถึงจุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ถึงภาวะไร้กิเลส ภาวะของจุดหมายเรียกว่า อรหัต ผู้บรรลุภาวนานั้น เรียกว่า อรหันต์เป็นผู้ที่มีปกติในด้านปัจเจกและด้านสังคม

พุทธปรัชญาเถรวาทมีมุมมองและแนวคิดของพระอรหันต์ ในรูปแบบของผู้ที่เป็นอยู่ใน “สภาวะธรรม” ทั้งปวงของพระอรหันต์ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ คือ เพราะมีความเห็นว่า ทุกสิ่งที่เกิดกับพระอรหันต์ล้วนปราศจากอาสวะกิเลส” ในฝ่ายพุทธปรัชญาเถรวาท อัตลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นพระอรหันต์ จะต้องไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแม้ด้วยความพอใจและความไม่พอใจ เป็นผู้ที่อยู่เหนืออารมณ์ของ ปุถุชน เพราะว่าพระอรหันต์ ทำกิจเพื่อตนเองเสร็จแล้ว ตัดหมดแล้วทุกสิ่งสิ้นอาสวะแล้ว เหลือแต่การแตกสลายของขันธ คือ ร่างกายในชาติสุดท้าย

พุทธทาสกล่าวว่า ในความหมายของอัตลักษณ์พระอรหันต์ คือ “ผู้ควร, ผู้ไกล, ผู้ไม่มีข้อลี้ลับ, ผู้หัก” (พุทธทาสภิกขุ, 2549: 81) เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่า คือ เป็นผู้ควรแก่การสักการะและเข้าหา แล้วน้อมบูชาอย่างยิ่ง, เป็นผู้ไกลจากกิเลสทั้งปวงไม่มีกิเลสใดๆ มาครอบงำได้, เป็นผู้ไม่มีข้อลี้ลับ พระอรหันต์เป็นผู้ที่อยู่ในที่แจ้งตลอดเวลา, แล้วเป็นผู้หักจากความยึดมั่นถือมั่นทั้งปวงในเรื่องของความมีอยู่ สิ่งนี้จึงชื่อว่า เป็นอัตลักษณ์ของพระอรหันต์

พระอรหันต์มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ แล้วรู้ถึงความเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ คือ หลักของอัสวสมุทัย นี้ อัสวนิโรธ นี่อัสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภาวาสวะ และ

อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว” จากที่พระตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบเพียบพร้อมด้วยวิชา และจรณะ ไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิณีผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระอรหันต์เป็นผู้ปฏิบัติด้วยการดำเนินอยู่อย่างเป็นผู้ที่รู้ตื่นอยู่ตลอด

อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ในทัศนะของเถรวาทที่กล่าวไว้มีอยู่ 5 ความหมาย คือ “1) ไกลจากกิเลสทุกอย่าง 2) ทำลายข้าศึกคือกิเลสด้วยเครื่องมือคือมรรค 3) หักวงล้อการเวียนว่ายตายเกิด 4) ควรแก่ปัจจัยมีจีวร เป็นต้นที่บุคคลนำมาถวาย 5) ไม่มีความลับในการทำชั่ว” ผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฐิอันเป็นอเสขะ สัมมาสังกัปปะอันเป็นอเสขะ สัมมาวาจาอันเป็นอเสขะ สัมมากัมมัฏฐะอันเป็นอเสขะ สัมมาอาชีวะอันเป็นอเสขะ สัมมาวายามะอันเป็นอเสขะ สัมมาสติอันเป็นอเสขะ สัมมาสมาธิอันเป็นอเสขะ สัมมาญาณะ อันเป็นอเสขะ และสัมมาวิมุตติอันเป็นอเสขะ

อัตลักษณ์ที่กล่าวมาแล้วนั้นแม้เพราะเหตุนี้ “พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิณีผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม” แต่ก็ยังมีกล่าวไว้อีกด้วยเรื่องธรรม 6 ประการทั้งหลาย คือ “พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ได้ตรัสรู้วิธีบรรลู่ช่องว่างในที่คับแคบ คือ อนุสสติฐาน 6 ประการ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะ(ความเศร้าโศก)และปริเทวะ (ความรำไร) เพื่อดับทุกข์ (ความทุกข์กาย) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) เพื่อบรรลู่ญายธรรม 3 เพื่อให้แจ้งนิพพาน” จากความหมายของอนุสสติฐาน 6 ที่กล่าวมานั้นเป็นการกล่าวถึงพระอรหันต์

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นอันว่าอัตลักษณ์พระอรหันต์มีรูปแบบเป็นส่วนเฉพาะตน จึงเกิดมีความสามารถของพระอรหันต์แตกต่างกันดังกล่ามาแล้ว “การสั่งสมบารมีเพื่อเป็นพระอรหันต์สาวกและพระอรหันตสาวิกา พระอรหันตสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามี 3 ประเภท คือ พระอัครสาวก คือ พระสาวกผู้เลิศกว่าพระสาวกทั้งปวงในพระศาสนานี้ได้แก่พระสารีบุตรเถระและพระมหาโมคคัลลานเถระ พระมหาสาวก คือ พระสาวกผู้ใหญ่ในพระศาสนานี้ ได้แก่พระอสีติมหาสาวก 80 รูป มีพระมหากัสสปะ เป็นต้น พระปคตสาวก คือ พระสาวกทั่วไป” (ขุ.อป. (ไทย) 32/บทนำ/9-10) จึงเป็นความสามารถเฉพาะของพระอรหันต์ ด้วยเหตุนี้ก็คือ อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ที่ปรากฏในพุทธปรัชญา

อัตลักษณ์ของพระอรหันต์โดยรวมว่า อัตลักษณ์ความเป็นพระอรหันต์แบบปัจเจก คือ แม้ตนเอง ก็ติเตียนตนไม่ได้ ผู้อื่นก็ไม่ได้ เทวดา มาร พรหม ก็ไม่ได้ จึงเป็นผู้มีความกล้าหาญ ในความหมายนี้เป็นการรู้เฉพาะตนเท่านั้นไม่มีใครสามารถรู้ได้ จึงเป็นปัจเจกดังรู้ได้เฉพาะตนเท่านั้น และในด้านจิต คือ ไม่มีอะไรค้างใจ ไม่มีสิ่งค้างค้างกังวล, สงบ, ชิ่ง, ไร้โศก, ไม่มีธุลี, เกษม ปลอดโปร่งมั่นคง ไม่มีภัย, ใจไม่โหยหิว ใจอิ่ม, เย็นชิ่ง, หมดร้อน, เทียวไปได้ตามสบาย ไม่อะไรเกาะเกี่ยว, มีอำนาจเป็นของตนเอง เป็นตัวของตนเองแท้จริง, เป็นสุข การกระทำและการแสดงออกของพระอรหันต์ จึงเป็นอัตลักษณ์ที่ปรากฏว่า ผู้มีศีลงาม มีธรรมงาม และมีปัญญางามด้วยอาการดังกล่าวนี้ เราจึงเรียกว่า เป็นพระอรหันต์แท้จริง อยู่จบพรหมจรรย์ เป็นบุรุษผู้สูงสุดในธรรมวินัยนี้

พระอรหันต์นั้นไม่มีความถือมั่น ไม่มีตัวตัวไม่มีตน จนถึงความไม่มีความกำหนดในกามที่เป็นธรรมชาติของกามคุณอันเป็นที่กำหนด ไม่กำหนดและยินดีในรั้นในสมบัติเป็นที่คลายกำหนด พระอรหันต์ นั้นจึงไม่มี

ความเชื่อมั่นว่า ยอดเยี่ยมในโลกนี้การรับรู้และการสัมผัสเป็นเพียงสิ่งที่พระอรหันต์รับรู้แต่ไม่ทำให้เกิดอารมณ์ต่างๆ

พระอรหันต์ เป็นผู้มั่นคงด้วยอาการ 5 อย่าง คือ เป็นผู้มั่นคงในอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ มั่นคงเพราะเป็นผู้สละแล้ว มั่นคงเพราะเป็นผู้ข้ามได้แล้ว มั่นคงเพราะเป็นผู้พ้นแล้ว มั่นคงเพราะแสดงออกซึ่งธรรมนั้น

พระอรหันต์ มีพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นบุคคลแบบอย่างสูงสุด เป็นผู้มิจิตหลุดพ้น เป็นอิสระแล้วโดยสมบูรณ์ และเป็นอิสรภาพสมบูรณ์แบบ จากสิ่งที่ได้ปฏิบัติแล้วเพื่อความสุขให้เกิดต่อสังคมท่านได้ทำสำเร็จแล้วด้วยความไม่ประมาท แล้วพระเถระก็พึงไม่ประมาท ในการเผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ขวนขวายบำเพ็ญกิจเพื่อเห็นแก่ชุมชนที่เกิดมาภายหลังและให้สัทธรรมดำรงมั่นเพื่อประโยชน์สุขของชนจำนวนมาก ในการสร้างประโยชน์สุขต่อสังคมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นพระอรหันต์ เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ เป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงไว้แก่สาวก จงประกาศพรหมจรรย์ คือ สิ่งที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามพันทุกข์แล้วเป็นพระอรหันต์

พระอรหันต์เมื่อจะอนุเคราะห์ พึงอนุเคราะห์ให้ใครก่อน ระหว่างคนไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว ชอบด่าบริภาษ กับคนมีศรัทธาเป็นทานบดี ยินดีให้ทานสม่าเสมอ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นอย่างไรแสดงกิริยาอย่างไร ที่ได้แสดงถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ที่เป็นทั้งอัตลักษณ์ด้านปัจเจก และอัตลักษณ์ทางด้านสังคมที่พระอรหันต์ปรากฏให้เห็น เป็นทศณะของพุทธปรัชญาเถรวาท

อัตลักษณ์ของพระอรหันต์พุทธปรัชญามหายานได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ 5 อย่างว่า ซึ่งถือหลักตามพระมหาสังฆิกะ

1. พระอรหันต์อาจถูกมรย้วยวนในทางความฝันจนน้ำอสุจิเคลื่อน
2. พระอรหันต์จะเกิดได้ต้องให้ผู้อื่นพยากรณ์เพราะบุคคลผู้บรรลุแล้วอาจไม่รู้ตัว
3. พระอรหันต์อาจมีกังขาได้
4. พระอรหันต์จะรู้ว่าตนบรรลุหรือหัตถผล ก็โดยการแนะนำ คือ ครูหรือพระพุทธเจ้า
5. มรรคผลจะปรากฏต่อเมื่อบุคคลผู้บำเพ็ญแปลงคำว่า ทุกข์หนอ ในทศณะของพุทธปรัชญามหายาน นั้นจะมีทศณะต่อพระอรหันต์ต่างจากทศณะของฝ่ายพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อพระอรหันต์

พุทธปรัชญามหายานมีทศณะทางหลุดพ้น 3 ทาง ดังจะเห็นได้ว่าเป็นทศณะที่ต่างจากฝ่ายเถรวาท ทาง 3 ทางมีสาวกยาน คือ ทางของพระสาวกที่มุ่งเพียงบรรลุพระอรหันต์หัตถผล ถือเป็นการทำประโยชน์ในวงแคบปัจเจกยาน คือ ทางของพระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้ซึ่งสามารถแสวงหาทางหลุดพ้นได้ด้วยตนเอง โพธิสัตว์ยาน คือ ทางของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ที่ถือเอาความกรุณาเป็นที่ตั้ง ไม่เพียงสามารถรู้แจ้งได้ด้วยตนเอง ยังช่วยโปรดสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นด้วย

พระอรหันต์ คือ ผู้ที่เข้าถึงความหลุดพ้นได้เพียงครั้งเดียว คือ รู้แจ้งหยั่งเห็นความว่างในตัวบุคคล พระอรหันต์เห็นแจ้งได้แค่ตนเองแต่ยังไม่เห็นแจ้งธรรม และยังมีนิพพานเป็นอารมณ์ ในความหมายนี้เป็นทศณะที่ทางฝ่ายพุทธปรัชญามหายานได้แสดงถึงพระอรหันต์ คล้ายกับว่าพยายามลดบทบาทของพระอรหันต์ ให้ดูมีความสำคัญน้อยกว่าพระโพธิสัตว์ ที่มีการแสดงทศณะของพระโพธิสัตว์ว่าเป็นผู้มีความประสงค์ที่จะเป็นพุทธ

ต่อไป ทศนะเรื่องพระอรหันต์ที่เป็นอัตลักษณ์ทางพุทธศาสนายานนั้น จากการอธิบายมานั้นดูจะมีอัตลักษณ์รองลงจากพระโพธิสัตว์มากเลย

พุทธปรัชญายานนั้นยังมีการแสดงทศนะถึง อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ทางฝ่ายพุทธปรัชญายานนั้นก็กล่าวถึงอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ 18 องค์ ในทศนะที่ฝ่ายพุทธปรัชญายานได้กล่าวถึงพระอรหันต์ 18 พระองค์นั้น มีความสอดคล้องกับที่ทางพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงพระพุทเจ้า 25 พระองค์ ที่ยังไม่รวมพระศรีอริยเมตเตยยะ จึงแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของอัตลักษณ์ต่างๆ โดยพยายามอธิบายถึงพระโพธิสัตว์ และกล่าวถึงพระอรหันต์ 18 พระองค์ด้วย

พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีจิตมุ่งสู่พุทธภูมิ เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้ามีอยู่ 5 คือ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์คู่บารมีของอมิตาภพุทธะ มัญชุศรีโพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์คู่บารมีของรัตนสมภพพุทธะ พระมหาสถามปราปต์โพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์คู่บารมีของโมกขลิตีพุทธะ พระสมันตภัทรโพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์คู่บารมีของไวโรจนพุทธะ พระวัชรปาณีโพธิสัตว์ (วัชรปาณี) หมายถึง พระโพธิสัตว์คู่บารมีของอักโขภยพุทธะ จากการสร้างความเป็นพระโพธิสัตว์ที่จัดเป็นคู่บารมีนั้น ก็เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการอธิบายความเป็นพุทธให้ครบจำนวนที่ทางฝ่ายพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวไว้ จึงได้เกิดเป็นพระโพธิสัตว์ครบ 5 ที่ปฏิบัติเพื่อถึงความเป็นพุทธ

พระโพธิสัตว์นี้ ซึ่งจะหมายถึงพระโพธิสัตว์ผู้บรรลุพุทธภูมิแล้ว แต่ได้ตั้งปณิธานจะยังไม่เสด็จเข้าสู่พระนิพพาน ทรงดำรงอยู่เพื่อโปรดสัตว์โลกต่อไปและพระมานุชิโพธิสัตว์ ซึ่งจะหมายถึงพระโพธิสัตว์ที่อยู่ในสภาพของมนุษย์ทั่วไป เป็นผู้กำลังปฏิบัติโพธิสัตว์มรรคเพื่อมุ่งสู่พุทธภูมิ หรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า พระณานิโพธิสัตว์นั้นเป็นผู้ที่หาหน้าผิวกฝนตนเองได้สมบูรณ์แล้วเหลือเพียงการช่วยเหลือผู้อื่น แต่พระมานุชิ โพธิสัตว์ยังต้องฝึกฝนอบรมตนเอง และทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่นไปพร้อมกันด้วย ซึ่งเป้าหมายสุดท้าย พระโพธิสัตว์ย่อมมุ่งไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพานนั่นเอง

“พุทธภูมิ ชาติหรือภาวะของพระพุทเจ้า คือ การสำเร็จเป็นพระพุทเจ้าได้” โพธิสัตว์ภูมิ ชาติหรือภาวะโพธิสัตว์ เป็นทศนะส่วนพุทธศาสนิกชน ฝ่ายมหายานล้วนมุ่งสู่พุทธภูมิทั้งนั้น ปัจเจกภูมิ ชาติของพระปัจเจกพุทเจ้า สาวกภูมิ ชาติของพระอรหันต์ หรือสาวกผู้ดำเนินตามคำสอนของพระพุทเจ้าหรือพุทธศาสนิกชนฝ่ายพุทธปรัชญายานที่มุ่งแต่พระอรหันต์ภูมิเป็นสำคัญ ความโดดเด่นของพระโพธิสัตว์ โดยได้กล่าวถึง คือ “พุทธปรัชญายานไม่ได้จำกัดจำนวนของพระพุทเจ้า เพราะมีทศนะอยู่ว่า สรรพสัตว์ มีพุทธธาตุอยู่ในตัว เมื่อพัฒนาพุทธธาตุให้เต็มรอบแล้ว ก็สามารถตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้าได้ เมื่อพระพุทเจ้า มีมากพระโพธิสัตว์ก็มีจำนวนมากเท่ากัน” (พระมหาสมจินต์ สมมาปณิ, 2548: 219) จากข้อความนี้คือทศนะของพระโพธิสัตว์

“พระโพธิสัตว์เหล่านี้ มีอาทิเช่น พระสมาธิศวรรราชาโพธิสัตว์ พระธรรมอิศวรราชาโพธิสัตว์ พระธรรมลักษณะโพธิสัตว์ พระประภาลักษณะโพธิสัตว์พระประภาลังการโพธิสัตว์ พระมหาลังการโพธิสัตว์ พระรัตนกุฎโพธิสัตว์ พระรัตนการโพธิสัตว์ พระปิตินทริย์โพธิสัตว์ พระอากาศครรภโพธิสัตว์ พระวิทยาล โพธิสัตว์ พระคันธหัสดินโพธิสัตว์ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ พระมหาสถามปราปต์โพธิสัตว์ พระสุวรรณฉุพาโพธิสัตว์ พระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ และพระมัญชุศรีโพธิสัตว์” ทางฝ่ายมหายานจะมีอัตลักษณ์ในเรื่องของการบำเพ็ญ

เพียรของพระโพธิสัตว์ ที่เป็นจุดเด่นในการปฏิบัติเพื่อให้ถึงเป้าหมาย จึงมีการกล่าวถึงพระโพธิสัตว์มากกว่าที่จะกล่าวถึงพระอรหันต์ ด้วยความหมายที่ว่าอุดมคติพุทธปรัชญามหายาน คือ ช่วยเหลือสรรพสัตว์การเข้าถึงความเป็นพุทธเจ้า

พระอรหันต์นั้น เมื่อปรินิพพานแล้วย่อมกลับมาเกิดใหม่ แล้วบำเพ็ญเพียรเพื่อสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าอีกจึงจะไม่กลับมาเกิดอีก แล้วทศนะของพระอรหันต์เสื่อมจากอรรถผลได้พวกที่เสื่อมได้ คือ พระอรหันต์ที่บรรลุลหิตผลเพราะความสบาย หรือมีกัลยาณมิตรช่วยเหลือ คือ เสื่อมจากโลกุตระธรรม ในทศนะทางฝ่ายมหายานมองพระอรหันต์เป็นเรื่องไม่สำคัญเท่าไรนัก จะเน้นในทางบรรลุความเป็นพุทธ แต่ก่อนจะถึงความเป็นพุทธนั้นต้องมีการบำเพ็ญความเป็นพระโพธิสัตว์ก่อน ด้วยเหตุนี้ จึงมีการกล่าวถึงพระโพธิสัตว์อยู่มากในคัมภีร์ต่างๆ

พระอรหันต์สาวกยังมีข้อสงสัยในบางเรื่องหรือพระอรหันต์สาวกหลุดพ้นโดยไม่มีใครแนะนำไม่ได้ จากข้อความข้างต้นที่ยกมานั้นการบรรลุพระอรหันต์ในความหมายที่กล่าวว่า จะบรรลุได้ต้องมีผู้รู้ให้การแนะนำ ก่อนจึงจะสามารถบรรลุได้ จากความหมายนี้เองจึงเป็นการมุ่งเพื่อเข้าสู่พระพุทธรูปเจ้าดีกว่าเป็นพระอรหันต์ เพราะมองว่าการมุ่งเพื่อบรรลุพระอรหันต์แต่อย่างเดียวเป็นการเห็นแก่ตัวมาก ทางพุทธปรัชญามหายานจึงมีทศนะที่บำเพ็ญเพื่อเข้าถึงความเป็นพระโพธิสัตว์มากกว่า เพราะสามารถช่วยสรรพสัตว์ได้มากกว่า

พุทธปรัชญามหายาน “สอนให้คนบำเพ็ญธรรมสุดยอดเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ ปรรณนาแบ่งปันความสุขอันเกิดแต่โพธิของตนให้แก่มวลมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ในความหมายนี้เป็นการแสดงถึงความเป็นพระโพธิสัตว์ในทศนะพุทธปรัชญามหายาน” ด้วยมุ่งช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้เข้าถึงซึ่งพุทธภาวะ คือ การตรัสรู้ของสรรพสัตว์มากกว่าตนเองปรรณนาความเป็นพระพุทธรูปเจ้า คือ ความหลุดพ้น เพื่อความสุขของคนเหล่านั้น ได้ชื่อว่าพระโพธิสัตว์อยู่ตามอุดมคติของคนทุกคน สุดแต่ปฏิบัติตน ด้วยการบำเพ็ญบารมีสูงต่ำขึ้นไหน เพียงไร”เป็นการตั้งความพยายามในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้หลุดพ้น จากทศนะที่กล่าวมานี้ก็เพื่อที่จะให้สรรพสัตว์บรรลุก่อนแล้วตนจึงจะบรรลุตามไป ความหมายหลัก คือ ช่วยผู้อื่นก่อนเป็นหลักสำคัญ

5. บทสรุป

อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ตามทศนะของพุทธปรัชญา คือ ผู้ที่ปฏิบัติจนเข้าถึงการเกิดดับของสรรพสิ่งหมายถึง เข้าสู่นิพพานในแนวทางของพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต พระอรหันต์ในทศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีความเป็นปัจเจกบุคคลก่อน เพื่อเข้าใจและฝึกตนก่อนแล้วจึงจะสามารถที่จะฝึกผู้ที่มีความสนใจในการปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนา ดังนั้นอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ ในทศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีคุณค่าทั้งทางด้านปัจเจกบุคคล และสร้างคุณค่าให้แก่สังคมด้วย

ด้วยเหตุนี้ อัตลักษณ์ของพระอรหันต์ในทศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอย่างไร โดยการมองพระอรหันต์ในทศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว เป็นการมองถึงสถานะของผู้ที่ฝึกตนเองเพื่อให้หลุดจากการเวียนว่ายตายเกิด พระอรหันต์ในทศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นพระอรหันต์ไม่ยึดติดในบุญและบาปแล้ว โดยพระอรหันต์นั้นมีความสำคัญรองมาจากพระพุทธรูปเจ้า

อัตลักษณ์ของพระอรหันต์เป็นอย่างไร โดยความเป็นพระอรหันต์ในทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน นั้น มองพระอรหันต์ว่าเป็นบุคคลที่เห็นแก่ตัวเอาตัวเอวรอดคนเดียว ไม่สนใจสังคม และอัตลักษณ์ของพระอรหันต์ในทัศนะของพุทธปรัชญามหายานก็มองว่ายังไม่สามารถหลุดพ้นได้ เพราะพระอรหันต์ยังต้องกลับมาเกิดอีกครั้งเพื่อที่จะบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าก่อนจึงจะสามารถหลุดพ้น และไม่กลับมาเกิดอีก ทางฝ่ายพุทธปรัชญามหายานจึงไม่ให้ความสำคัญกับพระอรหันต์มากนัก แต่จะให้ความสำคัญในการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์มากกว่า และให้คุณค่าพระโพธิสัตว์มากกว่าพระอรหันต์

ดังนั้น ทางฝ่ายพุทธปรัชญามหายาน จึงสร้างแนวความคิดเรื่อง “ปัญญาวิสต์” คือ พระอรหันต์อาจถูกมายั่วยวนในทางความผินจนวน้ำอสุจิเคลื่อนไหว พระอรหันต์อาจมีอัญญาณได้ พระอรหันต์อาจมีกัขาได้ พระอรหันต์จะรู้ว่าตนบรรลุหรือหัดผล ก็โดยการแนะนำ มรรคผลจะปรากฏต่อเมื่อบุคคลผู้บำเพ็ญเปล่ง คำว่า ทุกข์หนอ เพื่อยกระดับของพระโพธิสัตว์ให้เด่นกว่าพระอรหันต์ ดังนั้นทางฝ่ายพุทธปรัชญามหายานจึงให้คุณค่าความเป็นพระอรหันต์น้อยกว่าพระโพธิสัตว์ และไม่ค่อยจะสนใจในการแสดงทัศนะและอัตลักษณ์ของพระอรหันต์นัก แต่จะเน้นที่การปฏิบัติตนเป็นพระโพธิสัตว์

บรรณานุกรม

- พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ตามรอยพระอรหันต์**. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ และธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. (2548). **พระพุทธศาสนมหายานในอินเดียพัฒนาการและสารัตถธรรม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535). **ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ภาค 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิจิตร เกิดวิศิษฐ์. (2524). **คนในทรรศนะของพุทธศาสนา, ใน คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลามและคริสต์ศาสนา**. โดย เสรี พงศ์พิศ และคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย.
- วศิน อินทสระ. (ม.ป.ป.). **สาระสำคัญแห่งพุทธปรัชญามหายาน**. กรุงเทพฯ: บรรณาการเวียงนครเกษม.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2547). **พระนาคารชุนะกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง**. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2550). **พุทธศาสนมหายาน ฉบับปรับปรุงแก้ไข**. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุรพล เพชรศร. (2543). **สาระสำคัญแห่งสังคหกรรมปุณทริกสูตร**. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาสังคหกรรมปุณทริกสูตร.
- สมบุรณ์ ตาสนธิ, ผศ.พิเศษ. (2555). **พระอรหันต์สาวกบรรลุธรรมได้อย่างไร**. นนทบุรี: ธิงค์ ปียอนด์ บุ๊คส์.
- สมภาร พรหมทา, รศ.ดร. (2549). **กาลและอวกาศในพุทธปรัชญาเถรวาท**, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (ภาควิชา ปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531,
- อภิญาญา เพื่องฟูสกุล. (2546). **อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด Identit**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

อุ๋ทอง โฆวินทะ, ดร. และอุกฤษฏ์ แพทน้อย. (2556). แปลจาก 50 เรื่องจากความเป็นเรื่อง (50 Philosophy Ideas You Really Need to Know). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สมเด็จพระญาณวโรดม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. http://www.yanavarodom.mbu.ac.th/index.php?option=com_content&tas.

ทิดกร สอนภาษา. (2551). ภาษาไทย ชาติใจปู่ : เอกลักษณ์-อัตลักษณ์. ฉบับที่ 445วันที่ 23มิ.ย. 2008. <http://www.nationejobs.com/citylife/content.php?ContentID=1451>.

**ธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ของไทย: รูปแบบการบริหารความเสี่ยงที่มี
ความสัมพันธ์กับสถานการณ์ปัจจุบันและการเชื่อมโยงสู่อนาคต
บนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**

**Thai Small and Medium Businesses (SMEs): Risk Management Model That are
Related to The Present Situation and The Link to The Future Based
on The Sufficiency Economy Philosophy**

สมชาย เบ็ญจวรรณ

Somchai Benjawan

สาขาวิชาการเงินและการลงทุน

มหาวิทยาลัยสยาม

Business Administration Program in Finance and Investment

Siam University

E-mail : Somchai@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 6 มิถุนายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ของไทย: รูปแบบการบริหารความเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ปัจจุบันและการเชื่อมโยงสู่อนาคต” มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาประเด็นเกี่ยวกับธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ของไทย รูปแบบการบริหารความเสี่ยง ความสัมพันธ์กับสถานการณ์ปัจจุบันและการเชื่อมโยงสู่อนาคต บนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สรุปว่า รูปแบบและหลักการบริหารความเสี่ยงบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 2 ประการ คือ “หลักโออาซีเอ (ORCA) และปัจจัยที่ทำให้การนำกรอบการบริหารความเสี่ยงไปปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จ คือ วัตถุประสงค์ ความเสี่ยง การควบคุมภายใน และความสอดคล้องกัน และรูปแบบการบริหารความเสี่ยงบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย รูปแบบที่หนึ่ง รูปแบบการบริหารความเสี่ยงจากการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง รูปแบบที่สอง รูปแบบการสร้างความรู้ความเข้าใจความเสี่ยงตรงกัน รูปแบบที่สาม รูปแบบการบริหารความเสี่ยงที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รูปแบบที่สี่ รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลง รูปแบบที่ห้า รูปแบบการสื่อสารที่มีคุณภาพเชื่อมโยงกับกลยุทธ์ รูปแบบที่หก รูปแบบระบบการวัดผลการบริหารความเสี่ยงควบคู่กับกระบวนการ

ด้านบุคลากร รูปแบบที่เจ็ด การฝึกอบรม การสร้างองค์ความรู้ และการวางกรอบความรับผิดชอบการบริหาร ความเสี่ยง และรูปแบบที่แปด การติดตามกระบวนการบริหารความเสี่ยง

คำสำคัญ: ธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ของไทย, รูปแบบการบริหารความเสี่ยง, ความสัมพันธ์กับ สถานการณ์ปัจจุบัน, การเชื่อมโยงสู่อนาคต, ฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

Articles “Thai Small and Medium Businesses (SMEs): Risk Management Model That are Related to The Present Situation and The Link to The Future Based on The Sufficiency Economy Philosophy” The objective is to study issues about Thai small and medium businesses (SMEs) Risk management model, that are related to the present situation, the link to the future Based on The Sufficiency Economy Philosophy Concluded that Models and principles of risk management based on the sufficiency economy philosophy. It consists of two basic principles: ORCA Principles (ORCA) And the factors that lead to the risk management practices to achieve is. Objectives, risks, internal control And Alignment And risk management models based on the sufficiency economy philosophy, consisting of First Models Risk management model supported by top management, the second model, the model for creating a unified understanding of risk. The third model is an ongoing risk management model. The fourth model change management model the fifth model, the quality communication model, is linked to the strategy. The sixth model: A model system for measuring risk management results in conjunction with personnel processes. Seven models Knowledge building training and framing of risk management responsibilities, And the eighth models monitoring the risk management process.

Keyword: Thai small and medium businesses (SMEs), Risk management model, that are related to the present situation, the link to the future

1. บทนำ

เอสเอ็มอี ย่อมาจากภาษาอังกฤษว่า “Small and Medium Enterprise (SMEs)” สำหรับคำที่ใช้กันอย่างเป็นทางการใน ภาษาไทย คือ “วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม” ธุรกิจ เอสเอ็มอี ของไทยในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ประสบปัญหาเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง คือ “การใช้เงินกู้ผิดประเภททำให้ต้องจ่ายดอกเบี้ยสูง การไม่แยกกระเปาะส่วนตัวกับกระเปาะธุรกิจ ไม่ใช่เจ้าของบริษัทแต่ทำแทนกันจึงได้ผลไม่คุ้มค่า สินค้าขายดีแต่ไม่มีกำไร ไม่มีเวลาคิดอะไรใหม่ๆ เพื่อพัฒนาธุรกิจ” และมีธุรกิจเกิดใหม่กว่า 70,000 รายต่อปี ในจำนวนทั้งหมดนี้มีเพียงร้อยละ 50 ที่ก้าวผ่านปีแรกไปได้ ร้อยละ 10 ต้องปิดกิจการคือ ตัวเลขเชิงสถิติที่อ้างอิงมาจาก (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2021: Online) แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่น่าเป็นห่วงไม่น้อยสำหรับกลุ่มคนทำธุรกิจ หลักฐานที่ยืนยันว่าธุรกิจส่วนใหญ่ประสบปัญหาบางอย่างที่ทำให้ไปต่อไม่ได้ แต่

น้อยครั้งที่เราจะเห็นความพยายามในการศึกษาและถอดบทเรียนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหากันอย่างเป็นรูปแบบและรูปธรรม สร้างแผนป้องกันวางยุทธศาสตร์ภาพพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงทุกระยะและกำหนดขั้นตอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างจริงจัง

2. ธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs)

ธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน) (BANK PUBLIC COMPANY LIMITED: TMB) ได้เปิดเผยผลวิจัยของธุรกิจ SMES จากผลวิจัยที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็น SMES ไทยทั่วประเทศที่มีขนาดรายได้เฉลี่ย 1-50 ล้านบาท ซึ่งถือเป็นกลุ่มธุรกิจที่ยังไม่มีโครงสร้างและแผนการจัดการที่ชัดเจนนัก คณะประเภทธุรกิจและอุตสาหกรรมปัจจัยหลัก 7 ประการที่เป็นปัญหาทำให้ธุรกิจ SMES ไทยอยู่รอดไปจนถึงเติบโตตามเป้าหมาย ที่ตั้งไว้ไม่ได้ คือ

ปัญหาที่ 1: “ไม่วางแผนการใช้เงินทุน” ร้อยละ 84 ของ SMEs ใช้เงินเก็บทั้งชีวิตในการลงทุนโดยปราศจากการวางแผนการดำรงชีพของครอบครัวและร้อยละ 27 ของ SMEs ใช้เงินกู้ธนาคารประสงค์

ปัญหาที่ 2: “ทำธุรกิจโดยไม่มี แผนการทางธุรกิจ (Business Plan)” กว่าร้อยละ 72 ของ SMES ไทย ไม่ใช้แผนธุรกิจในการดำเนินธุรกิจ

ปัญหาที่ 3: “ไม่แยกกระแสเงินสดธุรกิจกับกระแสส่วนตัว” ร้อยละ 67 ของ SMEs มีพฤติกรรมที่ทำให้เงินธุรกิจกับเงินส่วนตัวปนกัน สาเหตุจากการแยกเงินส่วนตัวกับธุรกิจไม่ขาดร้อยละ 30 และ 29 ไม่เคยตั้งเงินเดือนให้ตัวเอง

ปัญหาที่ 4: “ขายดีแต่ไม่มีกำไร” คือ เรื่องการตั้งราคาที่ขาดหลักการคำนวณ “ต้นทุนที่แท้จริง”

ปัญหาที่ 5: “ไม่มีเวลาให้กับการตลาดเพื่อสร้างความแตกต่าง” จุดอ่อนของ SMEs ไทย ร้อยละ 87 ของ SMES ใช้เวลาไปกับการดำเนินงาน (Operation) มีเพียงร้อยละ 13 ของ SMEs ที่ให้เวลาให้กับ “การตลาด” ความสำคัญหลักๆ ของการตลาด คือ การสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง

ปัญหาที่ 6: “แบกทุกอย่างไว้บนบ่า ไม่มีตัวตายตัวแทน”

ปัญหาที่ 7: “กลัวความเปลี่ยนแปลงไม่พร้อมรับสิ่งใหม่” จุดตายและจุดเปลี่ยน SMEs กว่าร้อยละ 38 ยังไม่พร้อมรับสิ่งใหม่ แบ่งออกเป็นร้อยละ 19 กลัวว่าการเริ่มสิ่งใหม่จะมีปัญหาตามมา ร้อยละ 14 ไม่มีเวลาหาข้อมูลเพื่อคิดสิ่งใหม่ๆ และร้อยละ 5 มองว่าแค่สิ่งที่ทำอยู่ก็ดียอยู่แล้ว

สำหรับประเทศไทย ได้มีกฎหมายธุรกิจเอสเอ็มอีประกาศออกมาอย่างเป็นทางการแล้ว ซึ่งเรียกว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พุทธศักราช 2543 โดยตามกฎหมายฉบับนี้ นั้นได้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมในการกำหนดว่า ใครบ้างที่จะได้ขึ้นชื่อว่า เข้าข่ายเป็นธุรกิจเอสเอ็มอี ซึ่งจะประกาศออกมาเป็นกฎกระทรวง ก่อนหน้านี้นี้จะใช้เกณฑ์ในการวัดว่าธุรกิจไหนเป็น เอสเอ็มอี. วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม บางที่เรียกว่าธุรกิจกลาง ครอบคลุมกิจการเล็ก 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่ง กลุ่มการผลิต (Product Sector) ครอบคลุมการผลิตในภาคเกษตรกรรม (Agricultural Processing) ภาคอุตสาหกรรม (Manufacturing) และเหมืองแร่ (Mining) กลุ่มที่สอง กลุ่มการค้า (Trading Sector) ครอบคลุมการค้าส่ง (Whole-sale) และการค้าปลีก (Retail) และกลุ่มที่สาม กลุ่มการให้บริการ (Service Sector) เกณฑ์การจำแนกประเภทและกลุ่มธุรกิจวาทกิจ (SMEs) ว่าจะเป็นวิสาหกิจขนาดกลางหรือขนาดย่อม

คือ มูลค่าขั้นสูงของสินทรัพย์ถาวร และจำนวนการจ้างงานการจำแนกประเภทของ วิสาหกิจ (SMEs) โดยใช้ข้อมูลขั้นสูงของสินทรัพย์ถาวรและสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. กลุ่มการผลิต วิสาหกิจขนาดกลางไม่เกิน 200 ล้านบาท วิสาหกิจขนาดย่อม ไม่เกิน 50 ล้านบาท
2. กลุ่มการให้บริการ วิสาหกิจขนาดกลางไม่เกิน 200 ล้านบาท วิสาหกิจขนาดย่อม ไม่เกิน 50 ล้านบาท
3. กลุ่มการค้า ประกอบด้วย
 - 3.1 ค้าส่ง วิสาหกิจขนาดกลางไม่เกิน 100 ล้านบาท วิสาหกิจขนาดย่อมไม่เกิน 50 ล้านบาท
 - 3.2 ค้าปลีก วิสาหกิจขนาดกลางไม่เกิน 60 ล้านบาท วิสาหกิจขนาดย่อมไม่เกิน 30 ล้านบาท

การจำแนกประเภทของ SMEs โดยใช้เกณฑ์จากจำนวนการจ้างงาน สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. การผลิต วิสาหกิจขนาดกลางไม่เกิน 200 คน วิสาหกิจขนาดย่อม ไม่เกิน 50 คน
2. การบริการ วิสาหกิจขนาดกลางไม่เกิน 200 คน วิสาหกิจขนาดย่อม ไม่เกิน 50 คน
3. การค้า
 - 3.1 ค้าส่ง วิสาหกิจขนาดกลางไม่เกิน 50 คน วิสาหกิจขนาดย่อมไม่เกิน 25 คน
 - 3.2 ค้าปลีก วิสาหกิจขนาดกลางไม่เกิน 30 คน วิสาหกิจขนาดย่อมไม่เกิน 15 คน

เกณฑ์การกำหนดลักษณะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprise - SMEs)

ที่	ลักษณะวิสาหกิจ	จำนวนการจ้างงาน (คน)		จำนวนสินทรัพย์ถาวร (ล้านบาท)	
		ขนาดย่อม	ขนาดกลาง	ขนาดย่อม	ขนาดกลาง
1.	กิจการผลิตสินค้า	ไม่เกิน 50	51-200	ไม่เกิน 50	51-200
2.	กิจการค้าส่ง	ไม่เกิน 25	26-50	ไม่เกิน 50	51-100
3.	กิจการค้าปลีก	ไม่เกิน 15	16-30	ไม่เกิน 30	31-60
4.	กิจการให้บริการ	ไม่เกิน 50	51-200	ไม่เกิน 50	51-200

ประเด็นความเสี่ยงด้านต่างๆ ในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยได้รับผลกระทบเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community) นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559 เป็นต้นมา เนื่องจากธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่จะได้รับการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้เท่าเทียมกันในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน อันเป็นเป้าหมายหนึ่งในสี่เป้าหมายหลักของการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจร่วมกันบนข้อตกลงตาม กรอบปฏิรูปอาเซียน (AEC Blueprint) ประกอบกับกลุ่มธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของไทยถือได้ว่าเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศด้วยจำนวนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีมากกว่า 2 ล้านราย และมีสัดส่วนเกือบร้อยละแปดสิบ ของจำนวนวิสาหกิจทั้งหมดของไทย ทำให้หน่วยงานภาครัฐต้องกำหนดแนวนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ กลยุทธ์เร่งด่วน เพื่อให้สามารถพัฒนาธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย อย่างเต็มศักยภาพ

อย่างไรก็ดี เป้าหมายหลักของกลุ่มธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ของไทยจากรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ไม่ได้รับการพัฒนาและสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเต็มรูปแบบ ส่งผลให้วิสาหกิจขนาดเล็กและกลาง (SMEs) เป็นธุรกิจที่เข้าสู่ภาวะการเสี่ยงต่อการปิดตัวอย่างต่อเนื่อง อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจทั้งในส่วนภูมิภาคและส่วนประเทศให้เติบโต ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา สำนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้สำรวจและบันทึกสถิติไว้ว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) มีจำนวนทั้งสิ้น 2,763,997 ราย มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 1.22 เมื่อเทียบกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในปีที่ผ่านมา ก่อนหน้า คิดเป็นสัดส่วนที่ร้อยละ 97.16 ของจำนวนวิสาหกิจทั้งประเทศโดยเป็นจำนวนวิสาหกิจขนาดเล็ก (SE) มากที่สุดจำนวนทั้งสิ้น 2,750,750 รายคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 96.70 ของวิสาหกิจทั้งประเทศหรือคิดเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมทั้งประเทศโดยมีลักษณะการกระจายตัวอยู่ในกลุ่ม ภาคการขนส่ง ขยายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ มากที่สุดจำนวน 1,198,062 ราย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 99.30 ของวิสาหกิจรวมทั้งประเทศ รองลงมาอยู่ในภาคการบริการ จำนวน 1,075,546 ราย คิดเป็นสัดส่วน ร้อยละ 98.89 และอยู่ในภาคการผลิตจำนวน 477,142 ราย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 86.75 ของวิสาหกิจทั้งประเทศ (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2021: Online)

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ตอบโจทย์ความต้องการในทุกช่วงวัฏจักรธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในประเทศไทยนั้นสำนักพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) ร่วมกับองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ทำการวิจัยลักษณะวัฏจักรทางกิจของผู้ประกอบการไทยและได้แบ่งวัฏจักรธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ออกเป็น 7 ช่วง เพื่อให้ภาครัฐและภาคเอกชนสามารถออกนโยบายที่เหมาะสมต่อสนับสนุนให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เพิ่มศักยภาพในทุกๆ ช่วงวัฏจักรทางกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ (O.C. Ferrell, Outi Nieminen, Brian Lukas, Sharon Schembri, and William M. Pride, 2012: 269-270) และแบ่งช่วง วัฏจักรธุรกิจตามรายละเอียดดังนี้

ช่วงที่ 1: กลุ่มบุคคลทั่วไปที่เริ่มสนใจลงทุนทำธุรกิจ (Seed) เพื่อเป็นผู้ประกอบการในอนาคต คนกลุ่มนี้ต้องการการสนับสนุนในเรื่องข้อมูลการลงทุน และความรู้ในการเริ่มต้นธุรกิจ

ช่วงที่ 2: กลุ่มผู้ประกอบการใหม่ (Startup) คือ กลุ่มคนไม่กี่คนที่เพิ่งเริ่มดำเนินธุรกิจไม่เกิน 3 ปีส่วนใหญ่จะเป็นธุรกิจที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันโดยมีลักษณะการดำเนินธุรกิจให้เติบโตแบบก้าวกระโดด สามารถสร้างรายได้จำนวนมากในช่วงเวลาอันสั้น (Asina Pornwasin, 2016: 18) ผู้ประกอบการเอสเอ็มอีในช่วงนี้จะต้องการการแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิและการสนับสนุนให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่รวดเร็ว

ช่วงที่ 3: กลุ่มผู้ประกอบการกำลังเติบโต (Growth) คือ กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดเล็กและกลาง (SMEs) ที่เพิ่งดำเนินธุรกิจไม่เกิน 3 ปีเป็นกลุ่มที่ต้องการการสนับสนุนด้านความรู้ เพื่อเพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์และบริการ (Value Added) หรือรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ เพื่อพัฒนาธุรกิจ ให้มีมาตรฐานมากขึ้น (Mason Moya K., 2009: 86-89)

ช่วงที่ 4: กลุ่มผู้ประกอบการที่มีความเติบโตแบบปกติ (Established) คือ “กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดเล็กและกลาง (SMEs) ทั่วไปที่ดำเนินธุรกิจอยู่แล้วในตลาด โดยส่วนใหญ่จะดำเนินกิจการใน

ระดับท้องถิ่น เป็นกลุ่มที่ต้องการการสนับสนุนเรื่องของการขยายตลาดและเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตสินค้าและบริการเพื่อส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเอสเอ็มอีขยายธุรกิจในช่วงถัดไป” (Department of Research Management and Educational Quality Assurance, 2017: 53)

ช่วงที่ 5: กลุ่มผู้ประกอบการที่มีศักยภาพ (Expansion) คือกลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่มีศักยภาพ “สามารถขยายธุรกิจสู่ระดับประเทศถึงระดับโลกโดยผู้ประกอบการช่วงนี้ต้องการการสนับสนุนในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุน เพิ่มความรู้ด้านการขยายตลาดการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการลงทุนด้วยนวัตกรรม (Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” (Department of Research Management and Educational Quality Assurance, 2017: 56)

ช่วงที่ 6: กลุ่มผู้ประกอบการที่มีความเข้มแข็ง (Mature) คือ “กลุ่มผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศหรือระดับสากล ส่วนใหญ่จะมีการจดทะเบียนนิติบุคคลในช่วงนี้ผู้ประกอบการเอสเอ็มอีกลุ่มนี้ต้องการเสริมสร้างสมรรถนะผู้ประกอบการเชิงลึก ส่งเสริมและพัฒนาให้มีการขยายช่องทางการตลาดเพิ่มขึ้น ในรูปแบบตลาดออนไลน์และขยายตลาดต่างประเทศ” (Arinaitwe SK, 2006: 105)

ช่วงที่ 7: กลุ่มผู้ประกอบการที่ต้องการฟื้นฟู (Exit) คือ กลุ่มผู้ประกอบการที่ประสบปัญหาและต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจได้ต่อไป โดยผู้ประกอบการกลุ่มนี้ต้องการความช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อชำระหนี้และต้องการการส่งเสริมพัฒนาประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้สามารถกลับมาดำเนินธุรกิจได้ต่อไป (Van Montfort, Kees, 2006, [ออนไลน์]) และในกรณีที่ผู้ประกอบการสามารถแก้ปัญหาและสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) กลุ่มนี้จะเปลี่ยนช่วงวัฏจักรธุรกิจเป็น Rebirth คือ สามารถดำเนินธุรกิจได้อีกครั้งและสามารถขยายตัวในช่วงวัฏจักรธุรกิจรอบต่อไป (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2021, [Online])

3. รูปแบบการบริหารความเสี่ยงวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง

ในอดีตประเทศไทยเคยมีความพยายามที่จะก้าวเข้าไปสู่การเป็นเสือเศรษฐกิจแห่งเอเชีย (Asian Tiger Economies) ในช่วงปี คริสตศักราช 1986 เป็นต้นไป ประเทศที่มีสัตยาบันร่วมกัน คือ “ประเทศเกาหลีใต้ ประเทศไต้หวัน ประเทศสิงคโปร์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศไทย ประเทศอินโดนีเซียและประเทศฮ่องกง” กลุ่มประเทศเหล่านี้รวมทั้งประเทศไทย เป็นที่จับตามองจากวงการวิชาการในการก้าวเข้าไปสู่ความเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจแห่งเอเชีย (Davis & Gonzalez, 2003: 51-61) อย่างไรก็ตามผลปรากฏว่ามีเพียง “เกาหลีใต้ ไต้หวัน สิงคโปร์ และฮ่องกง” เท่านั้นที่กลายมาเป็นสี่เสือเศรษฐกิจแห่งเอเชีย (Sarel, 1996: 3) หลังจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พุทธศักราช 2540 เศรษฐกิจของประเทศไทยในภาพรวมยังคงมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปี พุทธศักราช 2557 ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เริ่มถดถอยลง (The World Bank: n.d.-a) สถานะของการถดถอยลงทางเศรษฐกิจไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทย แต่เกิดขึ้นกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก จากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย (พุทธศักราช 2559-2563) พบว่าตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2549 เป็นต้นมา มีเพียงปี พุทธศักราช 2549, 2553, และ 2555 เท่านั้นที่อัตราเศรษฐกิจของไทยมีการขยายตัวเกินร้อยละ 5 โดยตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2556 ถึง พุทธศักราช 2558 ประเทศไทยไม่เคยมีการขยายตัว

ทางเศรษฐกิจได้เกินร้อยละ 3 เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจถดถอยในระยะยาว ในปี พุทธศักราช 2559 รัฐบาลภายใต้การนำของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้มีการกำหนดนโยบายเพื่อการขับเคลื่อนอนาคตของประเทศไทยโดยใช้นโยบาย “... ประเทศไทย 4.0 เป็นนโยบายชูโรงในการขับเคลื่อนประเทศ ความหมายในเบื้องต้นของนโยบาย ประเทศไทย 4.0 คือ การปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ที่เน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี...” (วิชาญ ชัยอ่อน, 2559: 2) และปัญหาจากปัจจัยหลัก 7 ประการทำให้ธุรกิจ SMEs ไทยอยู่รอดไปจนถึงเติบโต “รูปแบบการบริหารความเสี่ยงวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง” คือ

รูปแบบที่ 1: รูปแบบกสนวางแผนการใช้เงินทุน คือ

1.1 เริ่มจากเล็กไปใหญ่ เริ่มต้นทำจากสิ่งเล็กๆ เพื่อทดลองกับตลาดก่อนว่ามีผลตอบรับอย่างไร เมื่อได้ผลตอบรับแล้วจึงนำมาปรับแก้ไขปัญหานั้นให้มั่นใจก่อนที่จะทุ่มทุนเข้าสู่ตลาดเต็มตัวมากขึ้นเป็นการลดความเสี่ยงในการสูญเสียเงินทุนไปอย่างไม่คุ้มค่าที่ตีมาก

1.2 ใช้เงินทุนที่เหมาะสม หากใช้ทุนจากเงินเก็บส่วนตัวหรือครอบครัว ควรที่จะสำรองเผื่อค่าใช้จ่ายฉุกเฉินภายในครอบครัวไว้ประมาณ 6 เดือน เนื่องจากช่วงเริ่มต้นธุรกิจมีความไม่แน่นอนอยู่สูง หรือนำแนวคิดที่มีไปทำการระดมทุน ขอกุณ หาผู้ร่วมทุน และหากต้องเลือกใช้สินเชื่อก็ควรเลือกเงินกู้สำหรับธุรกิจให้ถูกประเภท

1.3 เดินบัญชีอย่างมีวินัยและต่อเนื่อง เพื่อที่จะมองเห็นตลอดเวลาว่า “ธุรกิจมีเงินเหลือเท่าไร และจะวางแผนใช้เงินลงทุนกับปัจจัยใดบ้าง การเดินบัญชีอย่างเป็นวินัยจะเป็นพื้นฐานในการบริหารจัดการเงินทุนอย่างชาญฉลาด”

รูปแบบที่ 2: ทำธุรกิจโดยมีการทำแผนการทางธุรกิจ (Business Plan) เป็นรูปแบบที่สอดคล้องและเหมาะสม คือ “เรียนรู้การเขียนแผนธุรกิจ การเขียนแผนธุรกิจในปัจจุบันไม่ใช่เรื่องยากอย่างที่คิด เพราะมีระบบสอนไลน์แนะนำวิธีการจัดทำ แผนธุรกิจอย่างกว้างขวาง (Business Plan) อยู่มากและลองใช้ตัวช่วยทำแผนธุรกิจได้อย่างดียิ่งคือยศึกษาและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

รูปแบบที่ 3: รูปแบบการแยกระเบาะธุรกิจกับกระเบาะส่วนตัว คือ “การบริหารจัดการระบบการเงินด้วยวิธีจัดการแยกระเบาะธุรกิจกับเงินส่วนตัวออกจากกัน เป็นหนึ่งในการเริ่มแก้ปัญหาที่ทำได้ง่ายและรวดเร็วที่สุด สิ่งสำคัญ คือ ตัวเจ้าของธุรกิจที่ต้องทั้งเปิดใจและมีวินัยที่มากพอ ตั้งเงินเดือนให้ตัวเอง จะทำให้การแยกระเบาะเป็นเรื่องที่ง่ายขึ้น ประโยชน์อีกอย่างคือช่วยในการหาต้นทุนที่แท้จริงของธุรกิจ สร้างกระบวนการทำบัญชีอย่างเป็นระบบ หลังจากแยกระเบาะเงินส่วนตัวออกจากธุรกิจแล้ว ก็จะช่วยให้การทำบัญชีอย่างเป็นระบบเป็นไปได้ง่ายขึ้น ซึ่งการทำบัญชีอย่างเป็นระบบก็จะช่วยให้การดำเนินธุรกิจอยู่บนพื้นฐานของตัวเลขที่ชัดเจน ส่งผลดีต่อการจัดการบริหารเงินทุน และเป็นความน่าเชื่อถือของบริษัทเองด้วย”

รูปแบบที่ 4: ขายดีและมีกำไร คือ “หาต้นทุนที่แท้จริงก่อน ต้นทุนที่แท้จริง ประกอบด้วย ต้นทุนทางตรง และต้นทุนทางอ้อม ต้นทุนทางตรง คือ ต้นทุนจำพวก ค่าวัตถุดิบ ค่าเครื่องจักร ค่า packaging เงินเดือนพนักงาน ต้นทุนทางอ้อม คือ ต้นทุนจำพวกค่าเช่าสำนักงาน ค่าซ่อมบำรุงเครื่องจักร ค่าน้ำค่าไฟ ค่าอุปกรณ์สำนักงาน เงินเดือนผู้บริหาร และเมื่อนำต้นทุนทั้งสองแบบมารวมกันจึงจะได้ต้นทุนที่แท้จริงเพื่อนำไปคำนวณหากำไรที่แท้จริง”

รูปแบบที่ 5: การกำหนดเวลาให้กับธุรกิจเพื่อทำการตลาดและการสร้างความแตกต่าง คือ “การจัดเรียงลำดับความสำคัญใหม่ หาเครื่องทุนแรงต่างๆ มาช่วยในกระบวนการปฏิบัติงาน (Operation) ในที่มีเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวล้ำ มีเครื่องมือที่เข้ามาเพื่อช่วยในการจัดการระบบการบริหารจัดการธุรกิจที่เป็นระบบมากแล้ว ยังจะช่วยทุนแรงทุนเวลาได้มาก ทำให้วิสาหกิจขนาดเล็กและกลาง (SMEs) ผู้บริหารมีเวลามุ่งตรงไปในด้านอื่นๆ ที่สำคัญ คือ หาความรู้ทางการตลาดเพิ่มเติม จากสื่อออนไลน์ (Online) และผู้รู้ผู้ชำนาญการ (Guru) หรือไปเข้าร่วมสัมมนาการตลาดมีทั้งแบบฟรีและคอร์สเรียนแบบมีค่าใช้จ่าย เพื่อเพิ่มพูนความรู้มุมมอง และปรับวิสัยทัศน์ให้เห็นอนาคตของธุรกิจได้ชัดเจนมากขึ้น”

รูปแบบที่ 6: ต้องไม่แบกทุกอย่างไว้บนบ่า มีตัวตายตัวแทน หรือ คือ ทายาท เรียนรู้การสร้างทีมอย่างเป็นระบบ ให้โอกาส วางแผนพัฒนาคน เจ้าของกิจการต้องพัฒนาจุดอ่อนจุดแข็งด้าน ด้านทักษะพื้นฐาน (Soft Skills) คือ ทักษะในการสื่อสาร โน้มน้าวใจคน ทักษะความเป็นผู้นำ เพื่อดึงเอาศักยภาพที่เป็นจุดแข็งของพนักงานในทีม หรือทักษะขั้นสูง (Hard Skills) ของทุกคนออกมาสร้างทีมที่เข้มแข็ง ผสานกัน เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการบริหารงาน เช่นเทคโนโลยี ‘AI = Artificial Intelligence’ หรือปัญญาประดิษฐ์เป็นเทคโนโลยีที่จำลองความฉลาดและความสามารถของมนุษย์ โดยการเขียนโปรแกรมให้ระบบสามารถรับรู้ เรียนรู้ และตัดสินใจ ได้เหมือนมนุษย์ เป็นระบบไทยล้ำ ไทยรวย ไทยเจริญ และสบายที่กำลังเข้ามามีบทบาทช่วยให้สามารถจัดการบริหารงานได้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ความสำคัญสำคัญของ AI คือ พลังในการประมวลผลที่ทำได้เร็วและแม่นยำกว่าคนหลายเท่า หากใช้เป็น AI จะเข้ามายกระดับคุณภาพงานของธุรกิจและศักยภาพของพนักงานไปอีกขั้น

ปัญหาที่ 7: กลัวความเปลี่ยนแปลงไม่พร้อมรับสิ่งใหม่ “รูปแบบที่สอดคล้องและเหมาะสม คือ การศึกษางานประเภทต่างๆ พัฒนาระบบธุรกิจ เปิดมุมมองใหม่ๆ เพื่อดูโลกธุรกิจที่เกี่ยวข้องกัน หรือธุรกิจอื่นๆ ที่จะนำมาต่อยอดได้ ใช้บริการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเป็นที่ปรึกษาธุรกิจ มีทั้งฟรีและเสียค่าใช้จ่ายคอยสนับสนุน ด้านองค์ความรู้เพื่อวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) และการสร้างเข้ากลุ่ม วิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) เดียวกัน สร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และองค์ความรู้ ด้านผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์การขาย ระบบการตลาด และระบบการผลิต ที่ทั้งประหยัดต้นทุนต่ำ ผลตอบแทนสูง คุ่มค่าแรงและค่าต้นทุน”

4. รูปแบบกลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์สถานการณ์ปัจจุบันและการเชื่อมโยงสู่อนาคต

รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ทางวิสาหกิจ (SMEs) เป็นกระบวนการทางการตลาดที่มีการคาดการณ์ (prediction) ถึง โอกาสในอนาคต หรือ การคาดคะเนสภาพของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ยังมีได้เกิดขึ้น โดยอาศัยการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล สถานะการณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมที่ผันผวนหรือเปลี่ยนแปลงจากร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิมเป็นธุรกิจสมัยใหม่ การเป็นผู้ให้บริการภายนอก (Outsourcing) ที่ได้รับการโอนหน้าที่ความรับผิดชอบและกิจกรรมบางอย่างในองค์การที่ไม่ใช่ธุรกรรมหลัก หรือ ความสามารถหลักขององค์กร ออกไปให้องค์กรข้างนอกที่มีความชำนาญด้านนั้นจัดการแทนตามขอบเขตความรับผิดชอบ ลักษณะความสัมพันธ์ทางธุรกิจ เพราะ “ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างพันธมิตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความสำเร็จในการบริหารจัดการลักษณะแบบโซ่อุปทาน และนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดและเป็นการสร้างความ

ได้เปรียบในการ”แข่งขัน (Coyle, Bardi, and Langley, 2003: 70) สอดคล้องกับ เบอร์เนส (Burnes, 1998: 89) ได้ให้คำจำกัดความว่า “ความสัมพันธ์กับผู้ส่งมอบ (Supplier Relationship) หมายถึง การที่ลูกค้าและผู้ส่งมอบมีการพัฒนาความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและในระยะยาวร่วมกันแบบพันธมิตร (Partnership) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางการค้าอย่างดีที่สุด” “ความสัมพันธ์ กับผู้ส่งมอบเป็นความร่วมมือระหว่าง 2 บริษัทที่จะทำงานร่วมกันเพื่อมุ่งสู่การดำเนินงานที่ยั่งยืน” (Tennyson and Wide, 2000: 59) แฮร์ริสัน และโฮค (Harrison and Hoek, 2001: 98) ได้สรุปรูปแบบความสัมพันธ์โซ่อุปทานจากแนวคิดของ Cooper and Kaplan (1993) ไว้ว่ามีตั้งแต่ความสัมพันธ์ที่ห่างๆ (Arm’s Length) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ ในลักษณะที่เกิดขึ้นผ่านตลาดโดยราคาเป็นรากฐานสำคัญในการตัดสินใจสั่งซื้อ จนกระทั่งความสัมพันธ์ในลักษณะการบูรณาการในแนวดิ่ง (full vertical integration)” และงานวิจัยของ อุดดิน และแอคเตอร์ “Uddin and Akhter, 2011: 43-54) ที่พบว่า “การสร้างพันธมิตร หรือกลยุทธ์การร่วมมือกันขององค์กร สร้างผลประโยชน์หรือความได้เปรียบที่สามารถแข่งขันได้เป็นรูปแบบเบื้องต้นของกลยุทธ์ความร่วมมือกัน เช่นเดียวกับ อนันท์ และกาญจนา (Anand and Khanna (2000: 295-315) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า “องค์กรที่มีความร่วมมือกันจะสามารถสร้างคุณค่าของการดำเนินการ ภายใต้การร่วมมือได้อย่างมากมาย ทั้งในด้านความได้เปรียบในการแข่งขันทางการค้า การสร้างคุณค่าขององค์กร และการลดต้นทุนในการดำเนินการขององค์กรกลยุทธ์แบบแสวงหากลยุทธ์แบบวิเคราะห์ กลยุทธ์ แบบปกป้อง และกลยุทธ์แบบตอบโต้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือก” และสรุปรูปแบบกลยุทธ์ได้ดังนี้ “รูปแบบกลยุทธ์ป้องกัน และรูปแบบกลยุทธ์แบบวิเคราะห์” เพราะในธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมทุกประเภท ไม่สามารถที่จะใช้กลยุทธ์ใดได้เพียงหนึ่งเดียวได้ วิสาหกิจจะยังคงที่ต้องการดำเนินรักษาสถานะการประกอบกิจการคงเดิม ไม่มีความต้องการจะกลายพันธุ์ตัวเองไปเป็นรูปแบบอื่นๆ ผู้รับจ้างภายนอก (Outsourcing) หรือแฟรนไชส์ (Franchise) เพราะจะมีข้อเสียมากกว่าข้อดีทั้งในเรื่องของการขาดความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นค่อนข้างที่จะสูงเมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่ได้รับไม่ค่อยได้รับความยุติธรรม

5. รูปแบบการบริหารความเสี่ยงบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พุทธศักราช 2555-2559) มีแนวคิดยังคงยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา รวมทั้งการสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติและขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง ‘มีเหตุผล’ และใช้หลัก ความพอประมาณ ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ” ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 นี้ ประเทศไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงระดับโลก จากข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศต่างๆ และการเข้าสู่การรวมกลุ่มเศรษฐกิจประชาคมอาเซียน (ASEAN Economic Community) ปี พุทธศักราช 2558 รวมทั้งกฎกติกาใหม่ การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังขึ้นอยู่กับปัจจัยการผลิตดั้งเดิม และแรงงานราคาถูกที่ผลิตภาพการผลิตต่ำประชาชนระดับฐานรากส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรมีรายได้น้อย ยากจน และมีปัญหานี้สิน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาหลัก คือ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาด

ย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศให้มีสัดส่วน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40.0 นโยบายการวิจัยด้านการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงถูกกำหนดเป็นนโยบายและให้ความสำคัญกับการวิจัยด้านการสร้างจิตสำนึกของประชาชนในทุกกระดับเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในที่สุด นอกจากนี้คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551-2554: 121-126)

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับธุรกิจเอกชน ผลการศึกษาในเบื้องต้น พบว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) และเป็นหลักในการบริหารความเสี่ยงของภาคธุรกิจ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในการบริหารจัดการสมัยใหม่ ทั้งนี้ แนวความคิดของการบริหารความเสี่ยงเริ่มมีการพัฒนา และการผลักดันให้เป็นแนวทางของกระบวนการจัดการแบบองค์รวมขององค์กรต่างๆ เช่น กระทรวง

อุตสาหกรรมได้ประกาศใช้ประกาศกระทรวงฉบับที่ 4429 (2555) เรื่อง “การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมหลักการและแนวทางการบริหารความเสี่ยง โดยกำหนดให้เป็นมาตรฐานอุตสาหกรรม (มอก. 31000-2555) มีการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ 4 วันที่ 10 มีนาคม 2560 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ กำหนดหลักการและแนวทางการบริหารความเสี่ยง และอธิบายถึงความสำเร็จของการบริหารความเสี่ยง จะขึ้นอยู่กับกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพ ผลจะช่วยให้เกิดรากฐานและการจัดการที่จะปลูกฝังเข้าไปในทุกระดับขององค์กร” (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2555: ออนไลน์) และสามารถใช้เป็นเข็มทิศนำทางให้องค์กรมีการบริหารปัจจัย การดำเนินงานและควบคุมกิจกรรมระหว่างกระบวนการ รวมทั้งกระบวนการ การดำเนินงานต่างๆ รวมทั้งกระทรวงอุตสาหกรรม (2556, [ออนไลน์]) ได้จัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.9999 เล่ม 1/2556) กำหนดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงภาคอุตสาหกรรม ทั้ง 2 แนวทางจะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง หากมีการบูรณาการการบริหารความเสี่ยงที่สามารถนำมาใช้งานได้โดยเฉพาะกับชุมชนชนบทของไทยเป็นการบริหารความเสี่ยงตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ส่วนมากจะเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เป็นหน่วยธุรกิจฐานรากที่แท้จริงของสังคมเกษตรกรไทยผนวกกับการศึกษาวิจัยการพัฒนาต้นแบบการประเมินความเสี่ยงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการบูรณาการความเสี่ยงทางธุรกิจและบริบทของวิสาหกิจชุมชนขณะนี้ได้มีการสร้างผลผลิตขั้นสุดท้าย (final product) ของตัวแบบประเมินความเสี่ยงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Risk Assessment Management Sufficiency Economy Philosophy: RAM-SEP) ซึ่งได้มีการศึกษาวิจัยและพัฒนาตั้งแต่ พุทธศักราช 2556” (Vararat Khewpairee, 2017: 43-55) และนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณะแล้ว

6. รูปแบบการบริหารความเสี่ยงบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบที่ 1: ความพอประมาณ คือ “การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นการใช้วัสดุทุกชนิดอย่างประหยัดและได้ประโยชน์คุ้มค่าเน้นการสร้างงานเป็นหลัก โดยไม่ใช่เครื่องจักรมาแทนแรงงานโดยไม่จำเป็น ยกเว้น ถ้าไม่ทำเช่นนั้นผลิตภัณฑ์จะเสียหาย”

รูปแบบที่ 2: ความมีเหตุมีผล คือ “กำหนดกรอบการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ ไม่โลภเกินไปหรือมุ่งกำไรระยะสั้นเป็นหลัก และมีความซื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคแรงงาน และผู้จำหน่ายวัตถุดิบ”

รูปแบบที่ 3: การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ “กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายหรือ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้ มีการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยมุ่งใช้เงินทุนภายในกลุ่มเป็นหลัก โดยไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการจัดการ และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และผลิตสินค้าที่ตอบสนองตลาดในท้องถิ่น ภูมิภาค และตลาดต่างประเทศ”

7. บทสรุป

รูปแบบและหลักการบริหารความเสี่ยงประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 2 ประการ คือ “หลักการที่เรียกว่า “โอเอซีเอ (ORCA) และปัจจัยที่ทำให้การนำกรอบการบริหารความเสี่ยงไปปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จ หรือหลักการบริหารความเสี่ยง = หลักการ ORCA + ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จ “ORCA” คือ

1. วัตถุประสงค์ O=Objective
2. ความเสี่ยง R= Risk
3. การควบคุมภายใน C= Control
4. ความสอดคล้องกัน A=Alignment

แนวทางที่มีเหตุผล ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) ที่ชัดเจนขององค์กร
2. การประเมินความเสี่ยง (Risk) ที่อาจทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
3. สร้างการควบคุมภายใน (Control) ที่เหมาะสมเพื่อจัดการความเสี่ยงขององค์กร
4. ดำเนินการเพื่อให้มั่นใจว่ามีความสอดคล้องกัน (Alignment) ระหว่างวัตถุประสงค์ความเสี่ยงและควบคุมทั่วทั้งองค์กร

รูปแบบการบริหารความเสี่ยงบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความเสี่ยงด้านความพอประมาณ วิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ปัจจุบันกิจการมีความเสี่ยงเกี่ยวกับการกำหนดขั้นตอนการผลิตที่ได้มาตรฐานมากที่สุด

2. ความเสี่ยงด้านความมีเหตุผล วิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ปัจจุบันกิจการมีความเสี่ยงมากที่สุดในเรื่องความเสี่ยงเกี่ยวกับการมีสถานที่จัดจำหน่ายเป็นของวิสาหกิจชุมชนเอง เพราะชุมชน และท้องถิ่นผลิตซ้ำซ้อน พื้นที่จำหน่ายมีจำกัด และระบบการตลาดไม่กว้างไกลพอที่จะเพิ่มคุณภาพและปริมาณได้ และถูกเอาเปรียบจากกลุ่มพ่อค้าคนกลาง และวิสาหกิจขนาดใหญ่

3. ความเสี่ยงด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน วิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ปัจจุบันกิจการมีความเสี่ยงเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติเพื่อประเมินความเสี่ยงกิจการ

รูปแบบที่ 1: รูปแบบการบริหารความเสี่ยงจากการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง “การบริหารความเสี่ยงขององค์กร จะประสบความสำเร็จเพียงใดขึ้นอยู่กับเจตนารมณ์ การสนับสนุน การมีส่วนร่วม”

รูปแบบที่ 2: รูปแบบการสร้างความรู้ความเข้าใจความเสี่ยงตรงกัน การใช้คำนิยามเกี่ยวกับความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยงแบบเดียวกัน คือ “การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย กระบวนการ และวิธีการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม”

รูปแบบที่ 3: รูปแบบการบริหารความเสี่ยงที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คือกระทำอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

รูปแบบที่ 4: รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลง คือ การชี้แจง การปรับวัฒนธรรมการบริหารความเสี่ยงขององค์กร เช่น

4.1 กำหนดความคาดหวังที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ

4.2 กำหนดระยะเวลาของกระบวนการเปลี่ยนแปลง

4.3 กำหนดลักษณะและระดับของความพยายามที่ต้องการ

4.4 สื่อสารไปยังทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง

4.5 ระบุปัญหาอุปสรรคที่ต้องดำเนินการแก้ไขตั้งแต่เริ่มต้น

รูปแบบที่ 5: สรุบบการสื่อสารที่มีคุณภาพเชื่อมโยงกับกลยุทธ์เพื่อให้มั่นใจได้ว่า

5.1 ผู้บริหารได้รับข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงที่ถูกต้องและทันเวลา

5.2 ผู้บริหารสามารถจัดการกับความเสี่ยงตามลำดับความสำคัญใหม่ได้ทันเวลาที่

5.3 มีการติดตามแผนการจัดการความเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบที่ 6: ระบบการวัดผลการบริหารความเสี่ยง ควบคู่กับกระบวนการด้านบุคลากร

6.1 การวัดความเสี่ยงในรูปแบบของผลกระทบและโอกาสที่อาจเกิดขึ้น

6.2 การวัดความสำเร็จของการบริหารความเสี่ยงโดยอาศัยดัชนีวัดผลการดำเนินงาน

รูปแบบที่ 7: รูปแบบการฝึกอบรม ความรู้ ความรับผิดชอบการบริหารความเสี่ยง ดังนี้

7.1 ความแตกต่างกันของระดับความรับผิดชอบ ในการบริหารความเสี่ยง

7.2 ความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยง และการบริหารความเสี่ยงที่มีอยู่แล้วในองค์กรและการประเมินผล

การดำเนินงานส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยง โดยประเด็นที่ควรประเมิน ดังนี้

7.2.1 ความรับผิดชอบ และการสนับสนุนกระบวนการบริหารความเสี่ยง

7.2.2 การวัดระดับของความเสี่ยงที่บุคคลนั้นเป็นผู้รับผิดชอบ ว่าความเสี่ยงได้รับการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด

รูปแบบที่ 8: การติดตามกระบวนการบริหารความเสี่ยง คือ การกำหนดวิธีที่เหมาะสมในการติดตามการบริหารความเสี่ยงการติดตามกระบวนการบริหารความเสี่ยง ควรพิจารณาประเด็น ต่อไปนี้

8.1 การรายงาน และสอบทานขั้นตอนตามกระบวนการบริหารความเสี่ยง

8.2 ความชัดเจนและสม่ำเสมอของการมีส่วนร่วม และความมุ่งมั่นของผู้บริหารระดับสูง

8.3 บทบาทของผู้นำในการสนับสนุน และติดตามการบริหารความเสี่ยง

8.4 การประยุกต์ใช้เกณฑ์การประเมินผลการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยง

บรรณานุกรม

Asina Pornwasin. (2016). **The startup lifestyle: take off the lessons and success of Thai startups**. Bangkok: Nation Books.

Anand, B., & Khanna, T. (2000). **Do firms learn to create value?: The case of alliances**. *Strategic Management Journal*, 21, (2000): 295-315.

Arinaitwe SK. (2006). **Factors Constraining the Growth and Survival of Small Scale Businesses. A Developing Countries Analysis**. Cambridge. *Journal of American Academy of Business*, (2006): 105.

Burnes, B. (1998). **Managing change: A strategic approach to organizational dynamics**. (2nd ed.). London: Pitman.

Chakkree Sricharumedhiyan and Chutima Sricharumedhiyan. (2020). **The Strategy for Organization Adjustment in 4.0 Era**. *Buddhist magazine Dhamma Study Center for Students of Wat Awutvikasitaram*. Vol. 5, No.1 (January - June, 2020): 34-62.

Department of Research Management and Educational Quality Assurance. (2017). **Blueprint Thailand 4.0: Model to drive Thailand towards prosperity Stable and sustainable**. [Online]: <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/2017/20171114-draeqa-blueprint.pdf>. (Retrieved January 12/2021).

Davis, Joe C. and Gonzalez, Jorge G. (2003). **Scholarly Journal Articles about the Asian Tiger Economies: Authors**. *Journals and Research Fields*, 198-2001. *Asian-Pacific Economic Literature*. (17 (2), 2003): 51-61.

Harrison, A., & Hoek, R. V. (2001). **Logistics management and strategy: Competing through the supply chain**. (3rd ed.). Harlow, England: Prentice Hall.

Mason Moya K. (2009). **Research on Small Businesses**. *Journal of Management Information Systems*. 2009: 86-89.

Office of Small and Medium Enterprises Promotion. (OSMEP). (2021). [Online]: <https://www.sme.go.th/th/>.

Research on Small Business. A Paper. [Online]: <http://www.moyak.com/papers/small-business-failure.html>. McIntyre, G. (2020).

Sarel, Michael. (1996). **Growth in East Asia: What we can and what we cannot infer**. (Vol. 1). International Monetary Fund.

- Tennyson, R., & Wide, L. (2000). **The guiding hand: Brokering partnerships for sustainable development.** Turin, Italy: United Nations Department of Public Information.
- Uddin, M. B., & Akhter, B. (2011). **Strategic alliance and competitiveness: Theoretical framework.** International Refereed Research Journal. (2 (1), 2011): 43-54.
- Vararat Khewpairee. (2017). **Risk Assessment Compatible with Sufficiency Economy Philosophy of Community Enterprise in Bangkok.** Academic Journal Thonburi University. (Volume 11 Issue 25 May-August, 2017): 43-55.
- Van Montfort, K. (2006). **Life cycle characteristics of small professional service firms.** [ออนไลน์]: <http://www.allbusiness.com/managementcompanies-enterprises/1187656-1.html>. (Retrieved January 22/2021).
- Wichan Chaion. (2016). **Academic Focus Thailand 4.0.** [Online]: <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/493129>. (Retrieved January 12, 2021).
- William M. Pride, O. C Ferrell, Bryan A. Lukas, Sharon Schembri, Outi Niininen. (2012). **Marketing Principles.** Australia: Cengage Learning.
- Yupaporn Yupa. (2019). **Strategies and Management.** Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Mahasarakham University. (Vol. 6 No.1 January-June, 2019): 353-362.

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ Dharma Principles in Buddhism concerning Social Work

ฉัตรสุดา ส่องแสงเจริญ

Chatsuda Songsangcharoen

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : aekmong123@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 16 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

พุทธธรรมที่เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ คือ คำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้บรรลุประโยชน์ ที่เป็นจุดหมายของชีวิตที่เรียกว่า อตถะ 3 ประการได้แก่ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาวงชีวิตเป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มา ซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายอย่างเพียงพอ เป็นการสงเคราะห์รายบุคคล 2) สัมปรายกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องต้นเป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสุข เป็นการตอบสนองด้านสังคม เป็นการมุ่งสงเคราะห์เพื่อให้แก้ปัญหาส่วนสังคม 3) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจ วิธีนี้เป็นการดับปัญหาอย่างสิ้นเชิง

วิธีนี้เป็นการดับปัญหาอย่างสิ้นเชิง ประการที่ 2 ในแง่ของหลักการสังคมสงเคราะห์ อตถะ 3 ประการสอดคล้องกับหลักการสงเคราะห์ชุมชนตามแนวพุทธ ดังนี้ 1) อตถะ 3 ประการเป็นวิธีการสงเคราะห์ที่เป็นไปตามหลักเหตุผล หรือแก้ไขปัญหามาตามสาเหตุ เป็นวิธีการสงเคราะห์ทั้งในแง่ เศรษฐกิจ สังคม จิตใจ อย่างสมดุลกัน 2) อตถะ 3 ประการเป็นวิธีสงเคราะห์ที่ทุกคนต้องลงมือปฏิบัติเอง เป็นวิธีการแก้ไขที่ค่อยเป็นค่อยไปตามความเหมาะสม เป็นการขจัดปัญหาทั้ง 3 ด้าน โดยมุ่งให้กับปัญหาได้ในที่สุด และเป็นประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

ดังนั้น อตถะ 3 ประการจึงเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการสงเคราะห์ที่มุ่งให้เกิดผล เป็นการตอบสนองความต้องการของชีวิตและแก้ไขปัญหาวงชีวิต ใน 3 ลักษณะ คือ 1 การแก้ไขปัญหาล้วนบุคคล 2 การแก้ไขปัญหาล้วนสังคม 3 การแก้ไขปัญหาล้วนจิตใจ เพราะมนุษย์มีกิเลสอยู่ในจิตใจ

ถ้าจิตใจ ถูกครอบงำด้วยกิเลสแล้ว ก็จะส่งผลกระทบต่อสังคม เพราะพระพุทธศาสนา ยังมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขปัญหามองได้จากหลักการของอริยสัจ 4 ลำดับไป

คำสำคัญ: หลักธรรม, พระพุทธศาสนา, สังคมสงเคราะห์

ABSTRACT

The article of Buddhism, which is a good way how to work with a social work. It is a wonderful way how to teach and manage of life to achieve the benefits. This is the purpose of life, which is called *atta*, 3 things that we mentioned are: 1) *Dhittadhammigatta* is an advantage of the benefit and it is happened right now, we can have this feeling, touching, earing, seeing and knowing. It is a social work method for solving life's problems. It is means of helping a person to obtain the four necessary factors that are sufficient for the physical body. 2) *Sampaigatta* is a peaceful as a part of social response. It aims to help solve social problems. 3) *Porramatta* is the most advantage of mental relief, so that kind of this person has stability, it is a psychological response. This solution is to completely get rid of all the problems that involved with.

This is a good method how to complete extinguish these problems at all. Well, secondary, in terms of social work, as we mentioned “*Atta*”, there are 3 ways that rolling the same rules as a Buddhist of community as follows: 1) *Atta* in 3 ways is a rational method of relief or solving the problems according to the cause of balance to help both in economic, social and mental terms. 2) *Atta* in 3 ways is the way to fix that gradually as appropriate, working, practicing by yourself. This eliminates all these three problems by concentrating on the problem and also thoughtful of the social's benefit.

Therefore, the 3 *atta* is a method of social work according to Buddhism. It is an aid that to focus on the first issue till being completely at the end of the result. It is the response to their needs and solving the problems of life in 3 methods: 1 solving individual problem, 2 solving social problem, 3 solving psychological problems. The reason because of humanity has lust in the mind, for example, if your mind is dominated and affect to the society, how to apply for Buddhism to relate with the social's work life. How your life will be stable in society? There are so many steps how to solve and problem analysis that we can be seen from the principal of *Ariya-Sath 4* (Thai word) informal word. The other side formal word in English that we have well known as Four Noble Truths, the very important Dhamma in Buddhism.

Keywords: Dharma Principles, Buddhism, Social Work

1. บทนำ

ตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมาจะเห็นว่า พระสงฆ์และวัดมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิด ทั้งสองฝ่ายต่างพึ่งพาซึ่งกันและกันในฝ่ายฆราวาส การสร้างวัดเกิดขึ้นจากความเลื่อมใสศรัทธา เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับพระภิกษุสงฆ์จะได้มีที่พักอาศัย เพื่อปฏิบัติธรรม และสั่งสอนเผยแผ่พระธรรมคำสอน นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังมีฐานะเป็นเนือนาบุญ เป็นที่ปรึกษาและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจสำหรับชาวบ้านด้วย ส่วนด้านพระสงฆ์นั้น นอกจากการมีสถานที่พักที่เป็นหลักแหล่งสำหรับการปฏิบัติธรรมและประกอบกิจของสงฆ์แล้วที่สำคัญ คือ พระสงฆ์ต้องพึ่งพาชาวบ้านเรื่องปัจจัยต่างๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์เองก็สามารถสงเคราะห์ชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาได้มีโอกาสในการบำเพ็ญบุญ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้งในภพนี้และในภพหน้า และประโยชน์ในระดับสูงสุด เมื่อครั้งที่ พระพุทธเจ้ามีพระดำรัสสั่งแก่พระอรหันต์ 60 รูป ออกไปประกาศพระศาสนา พระองค์ทรงแสดงเจตนา ไว้ชัดเจนเรื่องการทำประโยชน์สุขของภิกษุสงฆ์ ต่อชาวโลก สมดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามใน เบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและ พยานะบริสุทธบริบูรณ์ครบถ้วน (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40)

ในพุทธกาลสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนให้ภิกษุสงฆ์ระลึกตระหนักถึงการอุปถัมภ์ของชาวบ้าน และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างภิกษุสงฆ์กับชาวบ้านซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายมีใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ชื่อว่า เป็นผู้มอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย ข้อที่เธอทั้งหลาย แสดงธรรมมีความงามใน เบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยานะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธบริบูรณ์ ครบถ้วนแก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิต ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอชะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบด้วยประการดังกล่าวนี (ขุ.อิติ. (ไทย) 25/17/486)

ถ้าพิจารณาเนื้อความแรก เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถึงการอนุเคราะห์ชาวโลก ก็ได้ระบุไว้ว่า เป็นเรื่องทางด้านจิตใจหรือด้านวัตถุสิ่งของ แต่คนส่วนใหญ่มักเข้าใจกันว่าเป้าหมายของพระพุทธศาสนาน่าจะเป็นการช่วยสัตว์โลกให้เกิดการพัฒนาทางจิตใจและปัญญามากกว่าจะเป็นการช่วยอนุเคราะห์ ช่วยเหลือด้านวัตถุ ซึ่งเป็นเรื่องทางโลก ส่วนเนื้อความที่สอง ดูจะเป็นการสนับสนุนความคิดที่ว่า การอนุเคราะห์ช่วยเหลือชาวโลกและการทำประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมากของพระสงฆ์เป็นด้าน ธรรมทาน คือให้ความรู้ พระธรรมหรืออบรมศีลธรรม ส่วนคฤหัสถ์มีหน้าที่ต่อพระสงฆ์ในทางอาμισทาน คือ ถวายสิ่งของต่างๆ แก่พระสงฆ์ เป็นการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ และศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระธรรม ในขณะเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงการอนุเคราะห์สงเคราะห์ หรือช่วยเหลือเกื้อกูลของพระสงฆ์ ต่อชาวบ้านในพระพุทธศาสนา จึงมักใช้ตามจารีตที่หมายถึง การช่วยเหลือด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา

2. แนวคิดและหลักธรรมที่สนับสนุนสังคมสงเคราะห์ในทัศนะพระพุทธศาสนา

ตลอดระยะเวลา 45 พรรษา พระพุทธองค์ได้ทรงบำเพ็ญพุทธจริยา อันเป็นการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะเพื่อส่วนรวม ใน 3 ด้าน คือ โลกัตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์เพื่อชาวโลก ญัตตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์เพื่อพระญาติตามฐานะ และ พุทธัตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมในฐานะทำหน้าที่เป็นพระพุทธเจ้า (ช.จ. (บาลี) 30/667/322)

ถ้าพิจารณาคำสอนของพระพุทธเจ้าในภาพกว้างที่สุด สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการสอนที่มุ่งให้ สัตว์โลกทั้งหลายพ้นทุกข์ ถือว่าเป็นการแสดงออกซึ่งการสงเคราะห์ อนุเคราะห์อันสูงสุดของพระองค์ ส่วนคำสอน ที่ว่าด้วยการสงเคราะห์หรืออนุเคราะห์สังคมเป็นกรณีเฉพาะปรากฏอยู่ตามที่ต่างๆ ในคัมภีร์ พระไตรปิฎก มีทั้งเรื่องที่ทรงแสดงแก่ภิกษุสงฆ์ นักบวช และคฤหัสถ์ในที่ต่างกรรมต่างวาระ อย่างไรก็ตาม กรอบความคิดหลัก ที่สามารถประยุกต์ได้กับงานสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบันน่าจะเริ่มจากคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่าด้วยการอนุเคราะห์ชาวโลก การทำเพื่อประโยชน์สุขและการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลแก่มหาชน คำสอนที่มีใจความตรงกันในเรื่องนี้ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายที่ ตัวอย่างเช่นเมื่อครั้งที่ตรัสแต่พระอรหันต์ที่ออกไปประกาศพระศาสนาใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อ ประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40) เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีเป็นจำนวนมากและมีเนื้อความคาบเกี่ยวกัน การจัดหมวดหมู่หลักธรรมย่อมขึ้นกับเจตนาของผู้นำหลักธรรมเหล่านั้นไปใช้ให้เหมาะสมตามกาลและเทศะ

เมื่อพิจารณาความหมายของ “สังคมสงเคราะห์” ข้างต้นจะพบว่า ครอบคลุมหลักธรรมที่สอดคล้อง กับการทำงานสังคมสงเคราะห์ด้านต่างๆ ซึ่งมีใช่เป็นเพียงการให้หรือการบริการด้านวัตถุสิ่งของโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีหลักธรรมที่ผูกประสานคนเข้าไว้ด้วยกันทั้งด้านจิตและกาย หลักธรรมที่ทำให้คนในสังคม อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เหล่านี้เป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ทั้งพระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ในโอกาสต่างๆ กัน ในการอธิบายคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์ในบทนี้

การสังคมสงเคราะห์ คือ การยึดเข้าไว้ด้วยกันนั้น หมายถึง ยึดในแง่นามธรรมและยึดในแง่รูปธรรม ทางนามธรรม คือ ยึดเหนี่ยวผูกจิตใจให้รวมกันไว้เป็นหนึ่ง ทางรูปธรรม คือ ให้คนมารวมกันมีแนวคิด วิถีชีวิต ประเพณี ค่านิยมที่สอดคล้องประสานเข้าด้วยกันได้ ดังนั้น สังคมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ก็คือ การทำให้สังคมรวมกันได้เป็นหนึ่งเดียว ทั้งรวมใจและรวมกาย กล่าวโดยสรุป การสังคม สงเคราะห์ เป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และวิชาชีพ ในอันที่จะดำเนินการเพื่อป้องกันและแก้ไขช่วยเหลือผู้ที่ ประสบความเดือดร้อนต่างๆ ซึ่งไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนต่อไป ทั้งนี้ โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ เพื่อช่วยบรรเทาความต้องการและปัญหา

ทั้งของบุคคล กลุ่มชน และชุมชน โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific method) จุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้ (Help them to help themselves) (ไวลด์ส กฤษณะภักติ, 2529: 6-47)

3. วิธีการสังคสมงเคราะห์ตามหลักพุทธธรรม

วิธีการสังคสมงเคราะห์ตามแนวพุทธ ก็คือ การจัดให้มีการดำเนินการสังคสมงเคราะห์ให้สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการสังคสมงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา พุทธธรรมที่เป็นวิธีการสังคสมงเคราะห์ คือ คำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิตที่เรียกว่า อัตถะ 3 ประการได้แก่ (1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน (2) สัมปรายกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้า (3) ประมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด

อัตถะ 3 ประการจึงเป็นวิธีการสังคสมงเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นการสังเคราะห์ที่มุ่งให้เกิดผลเป็นการตอบสนองความต้องการของชีวิตและแก้ไขปัญหาของชีวิตในลักษณะดังต่อไปนี้

1. การแก้ไขปัญหาส่วนบุคคล

ปัญหาส่วนบุคคล เป็นปัญหาที่เกิดจากความต้องการที่จำเป็นทางชีววิทยา บุคคลจะต้องแสวงหาปัจจัยที่จำเป็นต่างๆ อย่างน้อยปัจจัยสี่ มาตอบสนองความต้องการหรือการหาเลี้ยงชีพของตนและครอบครัวให้เพียงพอ การแก้ไขปัญหาส่วนบุคคลนี้ จะต้องแก้ไขโดยปลูกฝังให้บุคคลทุกคนมีคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่เรียกว่า “ทิฏฐธัมมิกัตถะ หรือประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการ (อง.อฎฎก. 23/144/2554)

ความแตกต่างระหว่างอารักขสัมปทากับความตระหนี่

อารักขสัมปทา หมายถึง การเสียดายในสิ่งที่ควรเสียดาย เช่น สิ่งที่ไม่ควรจะให้เสียก็ไม่ให้เสีย คือ ใช้จ่ายในสิ่งที่มีประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน ความตระหนี่ หมายถึง เสียดายทรัพย์ไม่จ่ายใช้สอย หวงแหนไว้ไม่ให้ผู้อื่นแตะต้อง

ในทิฏฐธัมมิกัตถะทั้ง 4 เหล่านี้ เมื่อบุคคลบำเพ็ญพยายามแล้วจักบรรลุผลอย่างไร เมื่อบุคคล บำเพ็ญพยายามดำเนินตาม ย่อมจักบรรลุผลทรัพย์ ยศ และ ไฉตริ โดยลำดับ เพราะเหตุไร จึงเรียกว่า ประโยชน์ในปัจจุบัน เพราะธรรม 4 ประการมีอฏฐฐานสัมปทา เป็นต้น เป็นคุณธรรมที่ทำให้บุคคลให้ได้ บรรลุผล คือ ลาภยศ สุข สรรเสริญ ไฉตริ ซึ่งเป็นประโยชน์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ธรรมศนะเกี่ยวกับการสังคสมงเคราะห์ในแง่คิด กระบวนการยังมีหลักธรรมอีกหมวดหนึ่ง คือ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ประสบผลสำเร็จ เรียกว่า “อิทธิบาท” มี 4 ประการ คือ ฉันทะ คือ ความพอใจในงานที่ตนเองทำ วิริยะ คือ ความพากเพียรทำงาน จิตตะ คือ เอาใจฝักใฝ่ในงานที่ทำ วิมังสา คือ หมั่นใช้ปัญญาใคร่ครวญ (ที.ปา. (บาลี) 11/231/233, อภิวิ. (บาลี) 35/505/292)

2. การแก้ไขปัญหาส่วนสังคม

ปัญหาส่วนสังคม เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดผล กระทบต่อสังคมโดยรวม เพราะเกิดความขัดแย้ง ทะเลาะกันในเรื่องลาภยศสรรเสริญ เป็นต้น เป็นเรื่อง ค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมของคนในสังคม อาจเนื่องมาจากกิเลสนั่นเอง ดังนั้น การแก้ไขปัญหา ส่วนสังคมนั้น จะต้องแก้ไขที่พฤติกรรมของคนในสังคมให้มีคุณธรรมขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่เรียกว่า “สัมปรายกัตถะ หรือสัมปรายิกัตถสังวัตตนิคธรรม อันเป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นสูงขึ้นไป คือ ประโยชน์เบื้องหน้า 4 ประการ คือ สัทธาสัมปทา คือ มีศรัทธาที่ถูกต้อง เช่น หลักกรรม ความดี ความชั่ว สीलสัมปทา คือ มีศีลธรรม และเคารพกฎระเบียบของสังคม จากสัมปทา คือ มีความ

เอื้อเพื่อเผื่อแผ่เสียสละช่วยเหลือกัน ปัญญาสัมปทา คือ มีปัญญารู้เท่าทัน สถานการณ์ เข้าใจความจริงของชีวิต ฯลฯ

3. การแก้ไขปัญหาล้วนจิตใจ

ปัญหาล้วนจิตใจ เป็นปัญหาที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อน เพราะมนุษย์มีกิเลสอยู่ในจิตใจ ถ้าจิตใจถูกครอบงำด้วยกิเลสแล้ว ก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมเช่นเดียวกัน เพราะพระพุทธศาสนาถือว่า จิตใจเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า แก้ไขได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักที่เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เชิงพุทธ เพราะพระพุทธศาสนา ยังมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขปัญหาล้วนจิตใจได้จากหลักการของอริยสัจ 4 (อง.อภ.ก. (ไทย) 23/21/255) ซึ่งเป็นหมวดธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการแก้ปัญหาล้วนจิตใจตามหลักการของวิทยาศาสตร์หรือ การวิจัย ในการค้นคว้าหาความจริงอย่างมีหลักการและขั้นตอน ได้แก่ ทุกข์ คือ กำหนดปัญหา กำหนด วัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการค้นคว้า (Problematic Situation) สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหา ตั้งสมมติฐานในการค้นคว้าวิจัย (Formulation Hypothesis) นิโรธ คือ สรุปผล (Conclusion) ตั้งเป็น ทฤษฎีมรรค คือ แนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญห ทำการทดลองและวิเคราะห์สังเคราะห์ปัญหา (Analysis of data and Experimentation)

3. การกิจด้านสังคมสงเคราะห์ตามหลักพุทธธรรม

คำว่า “ภารกิจ” แยกออกเป็น 2 ศัพท์ คือ ภาระกิจจะ ตามรูปภาษาบาลี ภาระ แปลว่าหนัก, มาก, กว้าง มุ่งหมายถึง งาน หรือ การงาน กิจจะ แปลว่า สิ่งควรทำ สิ่งที่ต้องทำ, (กรณี กิจ) สรุปความว่า งานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องทำให้หนักให้มาก เพราะเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น พระพุทธเจ้า ในฐานะที่เป็นศาสดาของศาสนาพุทธ ซึ่งทำหน้าที่ด้านสังคมสงเคราะห์ หน้าที่ตั้งที่กระทำไม่เคยหยุดตลอด 45 พรรษา เรียกว่า “พุทธกิจ” คือ ภารกิจประจำวันของพระพุทธเจ้า กระทำในฐานะที่เป็นครูทั้ง ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังใจความตอนหนึ่งในคัมภีร์ธาวีรังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เรื่องพระปุกกสาติ ว่า “อติปิโส ภควา อรหัง สมมาสมพุทโธ วิชชาจรณสมปนโน สุคโต โลกวิทู อนุตตโร ปุริสธมมสารถิ สตถา เทวมนุสสานัง พุทโธ ภควาติ (ม.อ. (บาลี) 14/676/444) แปลว่า “แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาค พระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ถึงพร้อมแล้วด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เสด็จไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสาวกผู้ฝึกมนุษย์อย่างหาผู้อื่นยิ่งกว่าไม่มี ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม และเป็นผู้จำแนกหลักธรรม” ดังนี้

พระคุณทั้ง 9 ประการนี้ เรียกว่า “นพหุคุณ” ซึ่งเป็นคุณสมบัติส่วนพระองค์ และคุณสมบัติในการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ที่ครอบคลุมทั้งเทวดาและมนุษย์

ถ้าจะมองในมิติของสังคมสงเคราะห์ก็จะเป็นว่า คุณสมบัติที่เกิดจาก “นพหุคุณ” สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ อัตตสมบัติและปรหิตสมบัติ

1) อัตตสมบัติ คือ ความสมบูรณ์ หรือความพร้อมส่วนตน

2) ปหิตสมบัติ คือความสมบูรณ์ หรือความพร้อมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม

คำว่า “อนุตตโร ปุริสธมมสารถิ” ซึ่งหมายถึง ครูฝึกชั้นยอด ครูฝึกมืออาชีพ

คำว่า “สตถา เทวมนุสสานัง” หมายถึง เป็นครูทั้งของเทวดา มาร พรหม มนุษย์ และหมู่สัตว์ทั้งหลาย (วิ.มหา. (ไทย) 1/1/9) บนฐานแห่งธรรมชาติของมนุษย์ ผู้เป็นสัตว์ที่สามารถศึกษาเรียนรู้และพัฒนาได้จนถึง

ที่สุดกว่าสัตว์อื่นๆ พระพุทธเจ้าทรงวางหลักพุทธธรรมที่สำคัญๆ เอาไว้มากมาย เพื่อให้มนุษย์ได้นำไปประยุกต์ใช้ตามฐานะของตน เพราะมนุษย์ฝึกได้ พัฒนาตนเองได้ และเมื่อฝึกแล้วจะเป็นผู้ประเสริฐสุด เพราะความจริงข้อนี้ คือ พระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบ โดยเป็นสรมะ คือ เป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกว่า ตัวเราก็เป็นมนุษย์คนหนึ่ง พระพุทธเจ้าเมื่อก่อนที่จะตรัสรู้ก็ทรงฝึกในพระองค์เองมาก่อน เมื่อระลึกถึงคุณสมบัติ พระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นต้นแบบ ก็จะทำให้เกิดศรัทธาที่เรียกว่า ตถาคตโพธิสัตถา คือ เชื่อในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีความหมายต่อไปอีกว่า เชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์ กลายเป็นพุทธะ เพราะฉะนั้น การที่ถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นสรมะนั้นความหมายอยู่ที่

1) ทำให้เกิดศรัทธาที่เชื่อมโยงเข้าไปหาพระพุทธเจ้าว่า จากความเป็นมนุษย์ พระองค์ได้ทรง บำเพ็ญบารมีฝึกฝนพระองค์จนเป็นพระพุทธเจ้า ถ้าฝึกฝนตนเองจริงจึงให้ถึงที่สุด มนุษย์ก็จะกลายเป็นผู้ประเสริฐได้ ทำให้เกิดความมั่นใจว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะบรรลุได้ตรัสรู้ได้

2) เตือนใจให้ระลึกถึงหน้าที่ว่า การเป็นมนุษย์จะดีเลิศประเสริฐได้ก็ด้วยการฝึกฝนพัฒนาตน การฝึกฝนพัฒนาตนเป็นหน้าที่แห่งชีวิต จะต้องฝึกฝนศึกษาและพัฒนาตนอยู่เสมอเรียกว่า “สำนึกในหน้าที่ความเป็นมนุษย์”

3) ทำให้เกิดกำลังใจว่า การฝึกฝนพัฒนาตน พระพุทธเจ้าได้ทรงทำมาจนสำเร็จผลสมบูรณ์เป็นแบบอย่างดีแล้ว พระองค์ทรงทำได้แสดงว่าเราก็สามารถทำได้ แม้ว่าการฝึกศึกษานั้น บางครั้งจะยากมาก อาจทำให้เราชักจะย่อท้อ แต่เมื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าว่า พระองค์เคยประสบความยาก ลำบากมากกว่าเราหนักหนา พระองค์ก็ก้าวผ่านลุล่วงไปได้ เราก็จะเกิดกำลังใจที่จะได้ฝึกตนต่อไป

4) ได้วิธีลัดจากประสบการณ์ของพระองค์ พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติลงมือทดลองถูก บำเพ็ญบารมีกว่าจะเป็นพุทธะได้ เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว ก็ทรงประมวลประสบการณ์ของพระองค์มาวางเป็นหลักจัดลำดับเลือกสรรสอนให้เข้าใจง่ายขึ้น

พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพระพุทธรกิจ 5 ประการนี้ (ที.อ. (บาลี) 1/61, ส.อ. (บาลี) 1/255, อ.อ. (บาลี) 1/66.) ด้วยพระพุทธรจริยา คือ ทรงบำเพ็ญ ประโยชน์แก่โลกทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติและทรงบำเพ็ญประโยชน์ทุกประการในฐานะของ พระพุทธเจ้า ด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ ทั้งในพระราชาและนอกพระราชา นับแต่ตรัสรู้ ตราบจนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพานเป็นเวลาถึง 45 พรรษา

คุณสมบัติด้านพระกรณานี้ ควรดูพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง พระองค์ทรงทำหน้าที่ครู ของชาวโลกได้สมบูรณ์ เพราะพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อชาวโลกอย่างใหญ่หลวง พระองค์ทรงมี “วิญญูณครู” อย่างแท้จริง คิดดูง่ายๆ อย่างนี้ก็แล้วกัน ไม่ว่าจะไกลแสนไกลเดินทางลำบากขนาดไหน ถ้าทรงเห็นว่า บุคคลที่ทรงมุ่งไปสอนนั้นจะรู้เรื่องที่ทรงสอน หรือได้บรรลุผล หรือจะ “รู้สำนึก” กลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี พระองค์ก็ไม่ทรงย่อท้อเสด็จไปสอนจนได้ แม้กระทั่งทรงพระประชวรหนักก็ไม่เว้นการทำหน้าที่ของครู ดังกรณีศึกษาเรื่อง องคุลิมาล และกรณีสุภัททปริพาชก เป็นต้น

พระมหากรุณาของพระพุทธเจ้า ยิ่งชัดเจนในใจชาวพุทธ เมื่อมองไปที่พระจริยาของพระองค์ อันเรียกว่า พุทธรจริยา 3 ประการ คือ (ขุ.จ. (บาลี) 30/667/322)

1) โลกัตถจริยา พระจริยาเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก

2) ญัตตถจริยา พระจริยาเพื่อประโยชน์แก่พระประยูรญาติ

3) พุทธถจริยา พระจริยาที่ทรงพระพฤติในฐานะทรงเป็นพระพุทธเจ้า

แม้ว่าพระพุทธองค์ทรงเป็น “บุคคลของโลก” แล้ว พระองค์ก็ยังไม่ทรงลืมนึกที่จะอนุเคราะห์พระประยูรญาติของพระองค์ตามสมควร และตามความเหมาะสม ดังเสด็จนิวัติกรุงกบิลพัสดุ์ หลังประกาศพระศาสนาเป็นปีกแผ่นแล้ว เพื่อไปโปรดพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติโดยทรงชักนำศากยกุมารและโกสิยกุมารออกบวช เช่น พระอานนท์ พระอนุรุทธ พระเทวทัต เสด็จขึ้นไปเทศนาโปรด อดีตพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นการทดแทนบุญคุณพระมารดาบังเกิดเกล้าสถานหนึ่งด้วย (จนเกิดประเพณีเทศน์ อภิธรรมโปรดมารดาสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ ดังพระยาสิทธิ กษัตริย์สุโขทัย ทรงพระราชนิพนธ์ “ไตรภูมิพระร่วง” หนังสืออธิบายพระอภิธรรมทรงบอกจุดประสงค์ไว้ข้อหนึ่งว่า เพื่อโปรดพระมารดา)

การสงเคราะห์พระประยูรญาติ ที่สำคัญสองครั้งที่ไม่ควรลืมนึกก็คือ เมื่อทรงช่วยปราบกษัตริย์วิทูรโทษะ มิให้ยกทัพไปฆ่าพวกศากยได้ถึงสามครั้งสามครา แต่ครั้งที่สี่ทรงเห็นว่า พวกศากยเคยทำกรรมหมุ่มาแล้วในอดีตชาติ

เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ ชาวพุทธจึงได้สร้างพระพุทธรูปปางห้ามพระญาติตั้งที่ทราบ กันดีอยู่แล้ว ส่วนที่พระมหากรุณาธิคุณในฐานะที่ทรงบำเพ็ญพุทธถจริยานั้น จะเห็นได้จากพระจริยาที่ทรงทำอยู่ 4 ประการคือ

1. ช่วยสรรพสัตว์ให้ข้ามห้วงแห่งสรรพทุกข์ คือ ทรงช่วยสัตว์โลกทั้งปวงให้บรรลุมรรคผล นิพพาน เพื่อข้ามพ้นทุกข์ในสังสารวัฏ

2. บูพื้นฐานแห่งกุศลธรรม ในกรณีที่บางคนไม่สามารถบรรลุมรรคผล ก็ทรงไม่ทอดทิ้ง ทรงปูทางให้เขาก้าวไปข้างหน้าในโอกาสต่อไป ดังกรณีพระเทวทัต ทรงทราบก่อนแล้วว่า บวชมาแล้วจะทำสังฆเภทและมุ่งร้ายพระพุทธรองค์ แต่การที่เอามาบวชย่อมมีโอกาสได้ประพาศพรหมจรรย์อันจักเป็นอุปนิสัยปัจจัยกายหน้าได้

3. ปิดทางอบาย ในบางกรณีถ้าปล่อยไปตามยถากรรม บางคนอาจล้าลงลึกถึงกับตกนรก หมกไหม้ ก็ทรงช่วยปิดทางอบายให้เขาเสีย ดังกรณีองคุลิมาล เป็นต้น

4. สถาปนาพระพุทธศาสนา ทรงก่อตั้งคณะสงฆ์อันเป็นชุมชนตัวอย่างขึ้นในสังคมรวมทั้งตั้งสถาบันพระพุทธศาสนาขึ้น คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทรงเตรียมบุคลากรของแต่ละสถาบัน เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา

ทั้งหมดนี้ทรงทำเพราะทรงมีพระมหากรุณาต่อชาวโลกนั่นเอง การบำเพ็ญพุทธกิจตลอด ระยะ เวลา 45 พรรษาของพระพุทธองค์ สรุปได้ว่า เป็นการทำหน้าที่สังคมสงเคราะห์สาธารณะที่ยิ่งใหญ่ในฐานะ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

4. แนวคิดสวัสดิการสังคมตามหลักพุทธธรรม

1. ความหมายของสวัสดิการสังคม

การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของมนุษย์ทุกคน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความเป็นอยู่ที่ดีและสังคมนั้น มนุษย์มีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ตามศักยภาพส่วนบุคคลและฐานะทางสังคม

การที่จะทำให้ทุกคนเท่าเทียมกันในด้านความเป็นอยู่ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้หรือเป็นไปได้ลำบาก การพยายามที่จะทำให้ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดีอย่างน้อยที่สุดตามระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิต ขั้นพื้นฐาน จึงเป็นเป้าหมายและเป็นสิ่งสำคัญของสังคมโดยรวม ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้ มนุษย์ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นมูลฐานแห่งชีวิต นั้นคือสวัสดิการสังคม (จักกฤษณ์ จันทรคำ, 2551: 8-4)

คำว่า สวัสดิการมีความหมายหลายนัย กล่าวคืออาจหมายถึง 1) การกินดี อยู่ดี 2) ในทางเศรษฐศาสตร์ อาจหมายถึงการได้รับความพอใจ การได้รับอรรถประโยชน์จากการได้บริโภคสินค้าหรือได้รับบริการ 3) การได้รับผลประโยชน์ ได้รับบริการได้รับสิ่งของเพื่อทำให้เกิดการกินดี อยู่ดี

สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคมและพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้ในระดับ มาตรฐาน โดยบริการดังกล่าว จะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนา คุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งในด้านการมีการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่ อาศัยการมีงานทำการมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคมนันทนาการและ บริการสังคมทั่วไป โดยระบบบริการสังคมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่ประชาชน ต้องได้รับ และเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดบริการสังคมในทุกระดับ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2444: 4-7)

กล่าวโดยสรุปสวัสดิการสังคม จึงมีความหมายกว้างในฐานะบริการหรือโครงการที่ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดตั้งขึ้น เพื่อส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่หรือคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยไม่จำแนก ฐานะและชนชั้น บริการสวัสดิการสังคม อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะกว้างๆ คือ 1) สวัสดิการสังคมที่มุ่งแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน หรือบำบัดรักษา ทดแทนฟื้นฟู 2) สวัสดิการสังคม ที่มุ่งป้องกันปัญหา เช่น การฝึกอาชีพเยาวชน บริการสาธารณสุขมูลฐาน เป็นต้น 3) สวัสดิการสังคม ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพ ความคิด จิตใจ ทักษะประชาชน (developmental Social welfare) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2444: 4-7)

จึงกล่าวได้ว่า สวัสดิการสังคม มีความหมายแคบกว่าคำว่า สวัสดิการเพราะ “สวัสดิการสังคม” สื่อความหมายให้เห็นถึงสถาบัน และโครงการที่ปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความอยู่ดี กินดี หรืออยู่ดี มีสุข เท่าที่จะเป็นไปได้

5. ขอบเขตของงานสวัสดิการสังคม (Fields of Social Welfare)

1. ขอบเขตสวัสดิการสังคมโดยทั่วไป ที่นับว่าเป็นงานสวัสดิการจะครอบคลุมปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิต 7 ประการ ได้แก่ 1) การศึกษา 2) สุขภาพอนามัย 3) ที่อยู่อาศัย 4) การประกันรายได้ (มีงานทำมีรายได้ มีสวัสดิการแรงงาน) 5) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินความมั่นคงทางสังคม 6) นันทนาการ 7) การบริการสังคมและปัจเจกบุคคล

2. แนวคิดและขอบเขตธัมมิกสวัสดิการสังคมเชิงพุทธ สวัสดิการสังคมในเชิงพุทธเป็นการจัดระบบความสัมพันธ์เชิงผสมผสานระหว่างมนุษย์กับบริบททางสังคม โดยพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (ประเสริฐ ปอนถิ่น, 2552: ก) ได้ให้ทรรศนะว่า ถ้ากล่าวถึงสังคมสงเคราะห์ ในเชิงสวัสดิการต้องมองดูรากฐานของสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะสังคมไทยไม่เคยมีระบบหรือ โครงสร้างทางสังคมสงเคราะห์เลย แต่ว่ามีแทรกอยู่ในระบบวิถีชีวิตประจำวันของคนไทย กลมกลืน อยู่ในชีวิตของชุมชน โดยแต่ละชุมชนจัดการกันเอง เป็นสังคมแบบพึ่งพา

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ยังได้จำแนกระบบมนุษย์ในเชิงสังคมไว้โดยจำแนกออก เป็น 3 ระบบย่อย คือ (1) ระบบชีวิตเชิงกายภาพ (2) ระบบของจิตใจที่ทำงานตามจิตนิยาม (3) ระบบการดำเนินชีวิต ซึ่งได้แก่ ระบบพฤติกรรม เป็นต้น

ในด้านระบบสังคมเชิงสวัสดิการนั้น ท่านได้ชี้ว่าเป็นระบบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยเกิด จากเจตจำนงของมนุษย์ เช่น ระบบการปกครอง ระบบสวัสดิการ เป็นต้น ส่วนสิ่งแวดล้อม คือ สรรพสิ่งที่เป็นธรรมชาติซึ่งเอื้ออำนวยในการดำรงของมนุษย์ และเทคโนโลยี เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้กระทำต่อมนุษย์เอง ต่อสังคม และต่อสิ่งแวดล้อม

กระบวนการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวทางของพระธรรมปิฎกนั้น มี 2 ขั้นตอน คือ 1) การพัฒนาคน โดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และการพัฒนาคนนั้น จะต้องพัฒนาทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา 2) การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยคนในฐานะที่เป็นแกนกลาง ต้องไปประสานปรับเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์องค์รวมใหญ่อย่างเป็นบูรณาการเพื่อให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีมีสมดุลอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาคนนั้น

แนวคิดสวัสดิการสังคมในการพัฒนามนุษย์ ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมไว้ว่าให้เป็นพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน และมีการสร้างความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทั้งในพฤติกรรมหาเลี้ยงชีพให้เป็นสัมมาอาชีวะ หรือการเลี้ยงชีพโดยสุจริต ไม่ก่อภัยต่อตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมพฤติกรรมในการบริโภค ให้รู้จักประมาณการซื้อหาปัจจัยสี่และสิ่งของเครื่องใช้โดยเน้นคุณค่าที่แท้และไม่แสวงสิ่งมีนเมา เป็นต้น พฤติกรรมในการแสวงหาความสุข ที่อิงธรรมชาติ การหาสุขแบบประสานร่วมมือกันและการให้ซึ่งกันและกัน กล่าวโดยสรุป คือ การพัฒนาคนให้รู้จักการให้ ควบคู่กับการได้อย่างสมดุลกัน

สำหรับด้านจิตใจ ควรพัฒนาจิตสำนึกแห่งการสร้างสรรค์ จิตแห่งความปรารถนาที่ดีต่อกัน จิตแห่งเมตตา กรุณา มุตตา จิตแห่งการรักธรรมชาติ จิตแห่งสันโดษ จิตแห่งอิสรภาพโดยมีสติเป็นตัวกำกับ และจิตแห่งอุดมคติ มีปณิธานในการปฏิบัติงาน การสร้างสรรค์สิ่งดีงามและการเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์

ด้านปัญญา ควรพัฒนาการใช้ปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการซึ่งเน้นความคิดอย่างเป็นระบบ พิจารณาปัญหาและสรรพสิ่งอย่างสืบสาวลงลึกถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดผลขึ้นมา ระบบการเปรียบเทียบ และจำแนกคุณค่าของสรรพสิ่ง รวมทั้งระบบที่เป็นระบบคิดที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปิดเป้าความเชื่อ ค่านิยม และแนวคิดที่ผิด รวมทั้งให้รู้จักและเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่โลก

สำหรับระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น พระธรรมปิฎกให้ทรงเห็นว่า เป็นผลที่มาจากการพัฒนาคน และเกิดขึ้น เมื่อระบบความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี มีความสมดุลกัน โดยเสนอแนวทางการพัฒนาระบบ ดังนี้

1) มนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ควรจัดการศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในด้านมนุษย์ในฐานะที่เป็นทรัพยากรพึ่งพัฒนา ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพโดยมีสุขภาพดี ขยันอดทน รับผิดชอบ มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ พร้อมเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคม

2) สังคม ดำเนินการพัฒนาโดยสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียนกัน

3) ธรรมชาติจะต้องทำให้สังคมตระหนักว่ามนุษย์ไม่ได้แยกตัวจากธรรมชาติ แต่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ โดยอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยสันติ ไม่ทำร้ายเอาเปรียบธรรมชาติ หรือมุ่งนำธรรมชาติ มาใช้จนเกินขอบเขต

4) เทคโนโลยี ควรผลิต และใช้เทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น เทคโนโลยี เพื่อกำจัดน้ำเสีย ขยะ เป็นต้น และควรใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและปัญญา ไม่ใช่ด้วยคตาคาที่หลงใหล ในสิ่งที่เป็นคุณค่าเทียม

จะเห็นได้ว่า แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนของพระธรรมปิฎกนั้น ใช้หลักคิดของศาสนาพุทธเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการพัฒนา โดยเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา รวมทั้งการสร้างระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ซึ่งนับว่าเป็นการเสนอแนวทางการพัฒนาที่น่าเอาคุณค่าดั้งเดิมแบบตะวันออก มาท้าทายแนวคิดการพัฒนาของตะวันตกได้อย่างลึกซึ้งแหลมคม แนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่มีคุณค่าควร แก่การนำมาพิจารณาและนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติในสังคมไทยไม่น้อย

6. ปรัชญาสวัสดิการสังคมตามหลักพุทธธรรม

ในพหุการสูตร (ขุ.อิติ (ไทย) 25107/486) พระพุทธเจ้าทรงตรัส ทรงเตือนให้ภิกษุสงฆ์ระลึกตระหนักถึงการอุปถัมภ์ของชาวบ้านและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างภิกษุสงฆ์กับชาวบ้าน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายมีใจความดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์ เธอทั้งหลายด้วยจิวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ถือว่าเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย ข้อที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธิบริบูรณ์ ครบถ้วนแก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ถือว่าเธอทั้งหลาย ก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย “ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอชะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบด้วยประการดังกล่าวนี้” รัฐสวัสดิการเชิงพุทธ โดยส่วนใหญ่แล้ว มักจะเน้นรูปแบบการสังเคราะห์ใน 2 สถานะ คือ (1) อามิสสังคหะ คือ การสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหาร ชีวิต (2) ธรรมสังคหะ คือ การสงเคราะห์ด้วยการให้ความรู้ และธรรมะในการดำเนินชีวิต (อง.ทุก. (ไทย) 20/3493/115)

ในทศวรรษเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ได้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน เพราะการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหมู่มา จะต้องเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ให้แก่กันและกัน ต้องมีการแบ่งปันกันทั้งระดับพื้นฐาน คือ ชาวบ้าน ประชาชนจนถึงระดับรัฐต้องมีการจัดสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ซึ่งได้กล่าวในรายละเอียด ต่อไปนี้

การแบ่งปัน (สาธารณโภคี)

สวัสดิการสังคมเชิงพุทธ ได้ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในระบบชีวิตของชุมชนสังคมที่ประกอบ ด้วย สมาชิกในฐานะเพื่อนร่วมทุกข์ จึงต้องมีความเกี่ยวข้องทั้งในฐานะผู้ให้และผู้รับ ฉะนั้น การแสดงออกต่อกันทั้ง ในทางกายและทางวาจา จึงเป็นไปตามหลักของสังคหวัตถุธรรม 4 ประการ (ที.ปา. (บาลี) 11/140/167, 267/244, อง.จตุกก. (บาลี) 21/32/52, 256/335, อง.อญ.ก. (บาลี) 23/114/222, อง นวก. (บาลี) 23/209/177) คือ (1) ทาน คือ การให้ (2) ปิยวาจา (3) อตถจริยา คือ ความประพฤติตนเป็นประโยชน์ (4) สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้วาง ตนสม่ำเสมอในธรรมนั้นๆ ในบุคคลนั้นๆ ตามสมควร

จะเห็นได้ว่า การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมกับคนหมู่มา ก็ต้องรู้จักมีการให้ปันสิ่งของที่ตนเองมี อยู่เพื่อ แบ่งปันได้ เพราะผู้ให้ก็ต้องเกิดความปราโมทย์และภูมิใจ ส่วนผู้รับก็ย่อมเกิดความสำนึกต่อ คุณความดีที่คนอื่น ได้ทำแก่ตน เมื่อทุกคนทำตามหลักของสังคหวัตถุ 4 นี้ จะเป็นเครื่องสงเคราะห์โลกทรงเปรียบเทียบได้ว่า เป็นประดุจ สลักเพลาควนครมรที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น

สวัสดิการสังคมแบบการให้ปันสิ่งของของตน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ทมหปิ โย โหติ ภขนุติ พหุ” แปลว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มาย่อมคบหา” คำที่พระพุทธองค์ ตรัสไว้นั้น เป็นคำสอน ที่ฆราวาสทั้งหลายควรที่จะนำมาประพฤติปฏิบัติ การให้ปันที่ต้องมีผู้รับนั้น พระพุทธศาสนาเรียกว่า ทานที่มี ปฏิกาก คือ ต้องมีผู้มารับทานมีผู้รับของถวาย ซึ่งแบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ (1) อามิสทาน หรือทานวัตถุ ได้แก่ การ ให้วัตถุสิ่งของต่างๆ มีข้าว น้ำยารักษาโรค เป็นต้น และ ทรัพย์สินเงินทองภายนอกทั้งเป็นสิ่งที่รักมาก (2) ธรรม ทาน ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทาน หมายถึง การให้ในส่วนจิตใจ

นอกจากนั้น พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้ทำทานอย่างมีขอบเขตและมีเหตุผล ดังที่ตรัสไว้ว่า ทรงสรรเสริญการเลือกแล้ว (พิจารณาแล้ว) จึงให้ เช่น ทรงแสดงสมบัติของทานไว้ 3 ประการได้แก่

1) วัตถุสมบัติ คือ ถึงพร้อมด้วยวัตถุ หมายถึง มีวัตถุดี วัตถุเป็นของที่ควรให้ มีประโยชน์แก่ผู้รับตาม สมควร วัตถุดีมิใช่หมายถึง วัตถุที่ดีเลิศ ราคาแพง แต่หมายถึงวัตถุที่ไม่เสียหาย ไม่เป็นของเหลือเดน หรือเป็น ของที่ได้มาโดยมิชอบ พระพุทธองค์ตรัสสรรเสริญผู้ให้วัตถุที่ดีว่า “ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ให้ของที เลิศ ย่อมได้ของที่เลิศ ผู้ให้ของที่ดี ย่อมได้ของที่ดี และผู้ให้ของที่ประเสริฐ ย่อมได้เข้าถึงสถานที่ประเสริฐ นรชน ไต่ให้ของที่เลิศ ให้ของที่ดีและให้ของที่ประเสริฐ นรชนนั้นจะบังเกิด ณ ที่ใดๆ ย่อมมีอายุยืน มียศ ดังนี้”

2) ปฏิกากสมบัติ คือ ถึงพร้อมด้วยปฏิกากมีผู้รับดี ได้แก่ ผู้รับเป็นผู้ควร เช่น ผู้รับเป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็น คนขอทานเป็นคนที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ผู้ให้จึงให้เพราะความสงสาร ผู้รับเป็นคนไม่ดี แต่พร้อมที่จะกลับตัว เปลี่ยนแปลงตัวไปในทางที่ดี เช่น การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ติดยาสำนักถ้ากระบอก เป็นต้น ผู้รับเป็นผู้มีคุณ (อง.ปญจก-ฉก. (ไทย) 22/308/346-344)

ในการเลือกผู้รับทาน (ปฏิกาคห) นั้น พระพุทธศาสนาได้กำหนดไว้ว่า หากเลือกให้ทานแก่ผู้มีศีลมาก มีคุณมาก ย่อมได้รับผลแห่งทานยิ่งมากกว่าให้ทานแก่ผู้มีศีลน้อย หรือผู้ทุศีล ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทานนี้ให้แล้ว แก่ผู้มีศีลแลมีผลมาก ทานที่ให้แล้วในผู้ทุศีลหาไม่มีผลไม่”

3) เจตนาสมบัติ คือ ถึงพร้อมด้วยเจตนา กล่าวคือมีเจตนาดีต่อผู้รับ หวังให้ผู้รับได้ ประโยชน์สุข และได้รับวัตถุสิ่งของที่ดี ไม่เป็นของเสียของเน่า หรือของเหลือเดน สิ่งสำคัญก็จะต้องมีเจตนาที่ดีทั้งก่อนให้ ขณะให้ และหลังจากให้แล้ว (อง.ปญจก-ฉก. (ไทย) 22/7/55)

คำสอนของพระพุทธเจ้าในข้อนี้ ย่อมมีผลในด้านการเศรษฐกิจอย่างมากมาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยที่เศรษฐกิจกำลังตกอยู่ในสภาวะการปั่นป่วน สินค้าในตลาดมีราคาถีบตัวสูงขึ้น จนเป็นเหตุให้เกิด ความขาดแคลน มีผลกระทบต่อ การครองชีพ ถ้าเราใช้หลักการให้ทาน ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จัก เป็นการขจัดความเดือดร้อน ความเห็นแก่ตัวหรือการกักตุนสินค้าต่างๆ ก็จักไม่มีความเห็นอกเห็นใจ ผู้อื่นก็จัก เกิดมีขึ้นในใจ

ผู้ครองเรือน เมื่อมีกินมีใช้แล้วถือเป็นหลักสำคัญที่จะต้องให้ปันเผื่อแผ่แก่คนอื่นตามหลักโภคาทียะ หรือโภคาทียะ 5 (ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ หรือเหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือ ในการที่จะมีหรือครอบครองโภคทรัพย์) อริยสาวกแสวงหาโภคทรัพย์มาได้ ด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางสุจริตชอบธรรม

นอกจากนั้น ธัมมิกสวัสดิการสังคม ผู้ครองเรือน เมื่อมีกินมีใช้แล้วถือเป็นหลักสำคัญที่จะต้องให้ปัน เผื่อแผ่แก่คนอื่นตามหลักโภควิภาค 4 ซึ่งหมายถึง หลักการจัดสรรทรัพย์โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ เอเกน โภเค ญชเยย 1 ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงคนที่ควรบำรุงตามหลักทศ 5 และทำประโยชน์ ทวีติ กัมม บิโยชเย 2 ส่วน ใช้ลงทุนประกอบการงาน ถ้าเป็นพ่อค้าที่ดี ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ต้องเป็นผู้ประกอบ ด้วยคุณสมบัติที่สำคัญๆ ด้วยกัน 3 ประการที่เรียกว่า ปาปนิกรรม 3 คือ จักขมา ตาติ รู้จักสินค้าดูของเป็นสามารถคำนวณราคา กะทุนเก่งกำไรแม่นยำ วิรุโร จัดเจนธุรกิจ รู้แหล่งซื้อแหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหวของตลาด สามารถในการจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้า นิสสยสัมปันโน พร้อมด้วยแหล่งทุน เป็นที่อาศัย เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจการโดยง่าย จตุตถญจ นิชาเปยย อีก 1 ส่วนเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น กล่าวคือ เมื่อทำธุรกิจขาดทุน หรือประสบอุบัติเหตุที่คาดไม่ถึง เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม รวมถึงอาจเสียหาย ย้อนหลัง ให้นำทรัพย์จากส่วนนี้มาใช้ได้ พระพุทธองค์ทรงเตือนให้ระวังจากอบายมุข

สวัสดิการสังคมเชิงพุทธในการปฏิบัติตนที่บิดามารดา สามารถปฏิบัติได้ ดังนี้

(1) การเลี้ยงดูด้านร่างกายในเชิงกายภาพ การเลี้ยงดูด้านร่างกาย ได้แก่ การอุปฐาก เอาใจใส่ดูแลท่าน ด้วยปัจจัย 4 ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อร่างกาย (ม.ม. (ไทย) 4/87/106) ได้แก่ อาหาร จัดหาอาหารที่เหมาะสมกับวัยที่บิดามารดาได้รับประทานได้ให้รับประทานอาหาร ที่มีรสเลิศ อาหารที่มีคุณค่าทางด้านโภชนาการหรือที่ดีที่บุตรธิดาแสวงหาได้คอยดูแล ขณะรับประทาน คอยพูดคุยสนทนาถามรสนิยมของอาหาร เป็นต้น

การเลี้ยงดูด้านร่างกายด้วยปัจจัย 4 เป็นความจำเป็นหากบุตรไม่ใส่ใจ ไม่เลี้ยงดูแล้วใครจะใส่ใจ เลี้ยงดู ผู้เป็นบุตรจึงควรใส่ใจดูแลโดยสม่ำเสมอ แม้จะมีกิจธุระใด ก็ต้องพยายามปลีกเวลามาดูแลต้องหา

โอกาสไปเยี่ยมเยือน ไม่รอโอกาส เพราะการรอโอกาสอาจไม่มีโอกาสก็ได้ บุตรบางคนรู้บุญคุณ บิดามารดา แต่ไม่มีโอกาสได้กตเวทิตาตอบแทน ต้องเสียใจ เพราะบิดามารดาได้จากโลกนี้ไปแล้ว เพียงการทำบุญอุทิศให้ ไหนเลยจะชื่นใจเท่าการดูแลในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่

(2) การเลี้ยงดูด้านจิตใจ การบำรุงเลี้ยงทางจิตใจ คือ เลี้ยงใจด้วยการประพฤติปฏิบัติตนเป็นบุตรดี ที่ประคับประคองจิตใจ ของมารดาบิดาให้มีสมณัสอยู่เสมอ ไม่ให้ท่านต้องทุกข์ใจลำบากใจ ตรอมใจหรือกระทำจิตใจของบิดามารดาให้หม่นหมอง

(3) การเลี้ยงดูด้านทฤษฎีสติปัญญา การตอบแทนพระคุณของบิดามารดาได้นั้น ในขั้นที่สูงที่สุด ทางพระพุทธศาสนายกย่อง คือ พยายามเปลี่ยนทัศนคติของบิดามารดาที่เป็นมิจฉาทิฐิให้เป็นสัมมาทิฐิ คือ จากความเห็นผิดมาสู่ ความเห็นถูกต้อง ดังปรากฏในอังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ดังนี้

(4) คุณค่าต่อสถาบันเศรษฐกิจ คุณค่าต่อเศรษฐกิจที่แท้จริงนั้น คือ การเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างถูกต้องต่อเศรษฐกิจ จึงจะทำให้ชีวิตตนเอง ครอบครัว และสังคมประเทศชาติ มีความสุขและได้รับประโยชน์ ฉะนั้นความสุขทางเศรษฐกิจจึงมิใช่การมีทรัพย์สินเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่วิธีการที่ได้มาและการบริหารจัดการกับทรัพย์สินที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าอย่างที่สุด การใช้ทรัพย์สินไม่ใช้ให้ตกเป็นทาส แต่ให้เป็นนายทรัพย์สินเพื่อรับใช้มนุษย์เป็นอุปกรณ์สำหรับทำประโยชน์ให้กับมนุษย์

พระพุทธเจ้าได้สรรเสริญบุคคลผู้ให้และตรัสพรรณนาอานิสงส์ของการให้ไว้ 5 ประการ คือ ผู้ให้ ท่านย่อมเป็นที่รักที่ขอบใจของชนหมู่มาก สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ท่าน กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ ท่านย่อมขจรกระจายไปทั่ว ผู้ให้ท่านย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์ในสัมปรายภพ เขาย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เมื่อได้ทรัพย์แล้วจึงเข้าใจและคำนึงไว้เสมอว่า การที่อุตสาหะเพียรพยายามแสวงหา รักษาทรัพย์ตลอดจนมีหรือครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมาย ใดๆ มิได้ จะเห็นได้ว่าธัมมิกสวัสดิการสังคมในพระพุทธศาสนา ได้ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยการแบ่งปันสิ่งของหรือความรัก ความสุขให้แก่กัน จึงจะสามารถอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข

7. บทสรุป

การจะนำหลักการด้านสังคมสงเคราะห์ รัฐสวัสดิการภารกิจการงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือธัมมิกสวัสดิการ เพื่อสันติภาพไปประยุกต์ใช้ในการบริหารปกครองและการจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิตและสังคมนั้น บุคคลผู้ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการควรตระหนักถึงเป้าหมาย วิธีการและความเสมอภาคเป็นธรรม ส่วนการ จะดำเนินกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ของธัมมิกรัฐหรือไม่เพียงใดนั้น สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ การหมั่นตรวจสอบฝึกฝนและพัฒนาดนให้มีความรู้ ความเข้าใจในอุปายวิธี โครงสร้างของสังคมสงเคราะห์อย่างถ่องแท้และเข้าถึง สิ่งสำคัญที่สุดนั้น ก็คือการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบุคคล ชุมชน สังคม และสถานการณ์ในเรื่องนั้นๆ

บรรณานุกรม

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2549). รายงานการศึกษาเรื่องทิศทางและรูปแบบการ
จัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. เดือนสิงหาคม. กรุงเทพฯ: เทพเพ็ญวานิชย์ ห้างหุ้นส่วน จำกัด.
คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). พุทธวิธีการสอน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
จกฤษณ์ จันทรคำ. (2551). พระพุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์. วิทยาเขตบาลีศึกษาพุทธโฆส
นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
ประเสริฐ ปอนถิ่น. (2552). พระพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์ (เอกสารประกอบการสอน). เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2534). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
นันทวรรณ อีสรานวัฒน์ชัย. (2550). ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
วิไลวงศ์ กฤษณะกฤติ. (2529). สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
แสง จันทรงาม. (2526). วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ซีดี-
รอม).

ความต้องการของผู้ปกครองกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
ในตำบลอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร

Parents' Needs toward the Early Childhood Educational Management of the
Early Childhood Development Center in Bueng Narang District,
Phichit Province

ธารินี กิตติกาญจนโสภณ

Tarinee Kittikanjanasophon

ศุภชัย ประศิริ

Supachai Prasiri

อารียา ภูวศิรีวิวัฒน์

Ariya Phuwakerewiwat

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Bangkokthonburi University

E-mail : 6312480015@rumail.ru.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 25 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของผู้ปกครองกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตรและเพื่อเปรียบเทียบความต้องการของผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกัน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลบึงนาราง จำนวน 59 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า (1) ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลบึงนาราง มีความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กอยู่ในระดับมาก (2) ผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกันมีความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลบึงนาราง แตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ต้องการให้บุคลากรครูผู้ดูแลเด็กปฐมวัยมีมนุษยสัมพันธ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รักเด็กและพูดจาสุภาพ

คำสำคัญ: ความต้องการ, ผู้ปกครอง, การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

ABSTRACT

The purposes of this research were to study the parents' needs toward the early childhood educational management of the early childhood development center, Bueng Narang District, Phichit Province, and compare the needs for the early childhood educational management of the early childhood development center, BuengNarang District, of the parents who were differed in age. The samples were 59 early childhood parents of the early childhood development center, BuengNarang District, were randomized by simple random sampling. Gathering of data was by using questionnaire. Analyzing of data was by frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and one-way ANOVA. The results of this research were as follow: (1) The most of parents' needs for the early childhood educational management of the early childhood development center, Bueng Narang District, Phichit Province were at high level. (2) The needs toward the early childhood educational management of the early childhood development center, BuengNarang District, of the parents who were differed in age were .05 significantly difference, in the good human relationship, friendly, kindly and politely of the early childhood teachers.

Keywords: Needs, Parents, Early Childhood Educational Management

1. บทนำ

การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเป็นการวางรากฐานเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการศึกษาของมนุษย์การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาก่อนการศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในอันที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับวัยและพัฒนาการทั้งนี้เนื่องจากเด็กปฐมวัย ซึ่งมีอายุระหว่าง 0-6 ขวบนั้นเป็นวัยที่มีพัฒนาการทุกด้าน เจริญเติบโตในอัตราสูงสุด โดยเฉพาะในระบบประสาทและสมองซึ่งเจริญเติบโตถึงร้อยละ 80 ของผู้ใหญ่เป็นระยะที่เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มที่ถ้าได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้องนักจิตวิทยาและนักการศึกษาทั่วไปต่างเชื่อว่าประสบการณ์ที่เด็กปฐมวัยได้รับเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาการทุกด้านต่อไปจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่การวางรากฐานที่ให้กับเด็กปฐมวัยจึงเท่ากับเป็นการเตรียมและสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพให้กับประเทศชาติ ตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย ด้วยการสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านให้เจริญเติบโตถึงขีดสุดตามศักยภาพและเตรียมความพร้อมเพื่อการเรียนรู้ชีวิตด้วยความเสมอภาค (ประยูรท์ จันทรโอชา, 2559)

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพุทธศักราช 2542 มาตรา 16, 17 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 มาตรา 66, 67 (5) ได้บัญญัติอำนาจและหน้าที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภทรับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ซึ่งรวมถึงการจัดการศึกษาด้วย และได้บัญญัติไว้ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาระดับใดก็ได้ ตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ (สุนทรี ศักดิ์ศรี, 2561) การดูแลรับผิดชอบศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถือเป็นภารกิจที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องจัดการศึกษาและพัฒนาเด็กเล็กในชุมชนโดยการเตรียมความพร้อมและพัฒนาเด็กทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างเหมาะสมตามวัย และเติมตามศักยภาพเตรียมความพร้อมเด็กเล็กเพื่อให้เด็กมีความพร้อมทางวุฒิภาวะและแบ่งเบาภาระการดูแลเด็กให้พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถประกอบอาชีพได้อย่างหมดความกังวลใจ (สุวิน ศรีเมือง, 2561)

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนรับเลี้ยงเด็กอายุระหว่าง 2-5 ปี ก่อนที่จะเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีโครงสร้างที่กำกับดูแล คือ มาตรฐานการดำเนินงาน ซึ่งจำแนกออกเป็นงานด้านกว้างๆ 4 ด้าน ซึ่งได้แก่ มาตรฐานด้านบุคลากร และการบริหารจัดการด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตรด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน โดยเหตุที่การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีบุคลากรหลายส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ได้แก่ นายกและปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จนถึงผู้ดูแลเด็กและผู้ปกครองเด็กเล็กซึ่งผู้ปกครองเด็กเล็กอาจเป็นบุคคลที่ช่วยในการดำเนินงานและกิจกรรมของศูนย์ได้ เช่นเป็นกรรมการ วิทยากร หรืออาสาสมัครขณะเดียวกันความคิดเห็นความคาดหวัง และความต้องการของผู้ปกครองจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาคุณภาพให้สูงขึ้น

จากสภาพการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความต้องการของผู้ปกครองกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตรซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปพัฒนา แก้ไข และปรับปรุงการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการของผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกัน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่มุ่งศึกษาความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร และเพื่อ

เปรียบเทียบความต้องการของผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกัน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร จำนวน 119 คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร จำนวน 59 คนซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มี 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนตัวของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Close-ended Form)

ตอนที่ 2 ความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง พิจิตร เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert Rating Scale)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และอัตราส่วนร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร โดยการหาค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. เปรียบเทียบความต้องการของผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกัน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA)

5. สรุปผล

1. ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร มีความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่

2. ผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกันมีความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ต้องการให้บุคลากรครูหรือผู้ดูแลเด็กมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รักเด็กและพูดจาสุภาพ

6. อภิปรายผล

(1) จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบล-อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร มีความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ สอดคล้องกับ นางคณุช พันธุ์นิกุล (2546) ที่ได้ศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของ

โรงเรียนอนุบาลเอกชน อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น และพบว่า ความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลเอกชนโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ดังนี้ ด้านการประเมินผลนักเรียนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและด้านการจัดการเรียนการสอน และสอดคล้องกับ โพธิญาณ ก้านจักร (2547) ที่ได้ศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการบริการศึกษาของโรงเรียนบ้านปะคำดง อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการบริหารการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การบริหารงานทั่วไป การบริหารบุคคล การบริหารงบประมาณการบริหารวิชาการ และให้การศึกษาแก่เด็กทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาตามวัยเน้นการจัดการด้านการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และมีคุณลักษณะตามวัยมีสุขภาพดี เจริญเติบโตตามวัย และมีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสมใช้กล่อมเนื้อใหญ่กล่อมเล็กได้อย่างคล่องแคล่ว รวมทั้งสอดคล้องกับ อมลวรรณ วีระธรรมโม (2550) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันและความคาดหวังของผู้ปกครองต่อครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยเขตเทศบาลนคร สงขลา ได้สรุปว่า สภาพปัจจุบันในการปฏิบัติงานของครูปฐมวัยตามความคิดเห็นของผู้ปกครองโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ นัจนันท์ ศิริวรกุล (2553) ที่ได้ศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลเด่นชัย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลเด่นชัย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ และด้านที่มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง คือ ความสวยงามของสวนหย่อมและยังสอดคล้องกับ ทศนีย์ น้อยสอน (2557) ที่ได้ศึกษาความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดฟ้าเวียงอินทร์ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดฟ้าเวียงอินทร์ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มีความต้องการเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์อยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ และสอดคล้องกับ รุ่งทิวา จองดี (2557) ที่ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองเด็กเล็กเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และพบว่าผู้ปกครองเด็กเล็กมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยรวมและรายประเด็นอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ สุวิน ศรีเมือง (2561) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการจัดการศึกษาเด็กก่อนวัยเรียน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและทักษะการเรียนรู้ของเด็กมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (2) จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกันมีความต้องการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลบึงนาราง อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ต้องการให้บุคลากรครูหรือผู้ดูแลเด็กมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รักเด็กและพูดจาสุภาพ ซึ่งไม่สอดคล้องกับ โพธิญาณ ก้านจักร (2547) ที่ได้ศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการบริการศึกษาของโรงเรียนบ้านปะคำดงอำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ในด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณการบริหารบุคคลการบริหารงานทั่วไป และพบว่า ผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกันมีความคาดหวังต่อการบริหาร

การศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และขัดแย้งกับ เฉิดโณม บุญยะโหดระ (2550) ที่ได้ศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร และพบว่า ผู้ปกครองที่มีอายุต่างกันมีความคาดหวังต่อการจัดการศึกษา ในระดับก่อนประถมศึกษาในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน แต่มีความสอดคล้องกับ อมลวรรณ วีระธรรมโม (2550) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันและความคาดหวังของผู้ปกครองต่อครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยเขตเทศบาลนครสงขลา ได้สรุปว่า ผู้ปกครองที่มีอายุต่างกัน มีความคาดหวังต่อครูปฐมวัยในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับ ไพรัตน์ อยู่สมบูรณ์ (2551) ที่ได้ศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาระดับอนุบาลศึกษาของโรงเรียนวัดมงคลวราราม สังกัดสำนักงานเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร และพบว่า ผู้ปกครองที่มีอายุต่างกันจะมีความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาระดับอนุบาลศึกษาแตกต่างกันและยังสอดคล้องกับ ทศนีย์ น้อยสอน (2557) ที่ได้ศึกษาความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดฟ้าเวียงอินทร์ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และพบว่าผู้ปกครองที่มีอายุแตกต่างกันมีความต้องการของเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดฟ้าเวียงอินทร์ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ต้องการให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูผู้ดูแลเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง และต้องการให้ครูหรือผู้ดูแลเด็กปฐมวัยมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รักเด็กพูดจาสุภาพต่อเด็กปฐมวัยและผู้ปกครอง สรุปลุคกลางครูที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีเท่ากับเป็นตัวแทนการเป็นสมาชิกที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยด้วย (สุนทรี ศักดิ์ศรี, 2561)

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะนโยบาย

1. ด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ ควรมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลอย่างเหมาะสมชัดเจน และควรมีจำนวนครูหรือผู้ดูแลเด็กปฐมวัยที่จะเลี้ยงดูเด็กอย่างเพียงพอ
2. ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ควรมีการพัฒนาอารมณ์ จิตใจ ควรปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กปฐมวัย และควรมีมุมจำลองของจริงเพื่อให้เด็กปฐมวัยได้เรียนรู้ผ่านการเล่นและ ควรมีการประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาแนวทางในการสร้างความร่วมมือระหว่างต้นสังกัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และชุมชนในการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). **คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี)**. กรุงเทพฯ: ครุสภาลาดพร้าว.

- เฉิดโฉม บุญยะโหตระ. (2550). ความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย, สาขาการบริหารการศึกษา, คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ทัศนีย์ น้อยสอน. (2557). ความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดฟ้าเวียงอินทร์ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. ศึกษา ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- ธนกร ระวีสังข์. (2549). ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยหลักสูตรภาษาอังกฤษโรงเรียนอนุบาลสุรลักษณ์ตำบลไทรมา อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี. ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- นงคันทน์ พันธนิกุล. (2546). ความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลเอกชน อำเภอมืองจังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นัจนันท ศิริวรกุล. (2553). ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลเด่นชัย อำเภอด่นชัย จังหวัดแพร่. การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2559). แนวนโยบายการจัดการศึกษาในองค์กรปกครองท้องถิ่นของนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา. กรุงเทพฯ: เซ็นจูรี
- ไพรัตน์ อยู่สมบูรณ์. (2551). ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการระดับอนุบาลศึกษาของโรงเรียนวัดมงคลวรารามสังกัดสำนักงานเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร. [Online]. Available : <http://kym088.blogspot.com/> [2551, ธันวาคม 16]
- โพธิญาณ ก้านจักร. (2547). ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการบริหารการศึกษาของโรงเรียนบ้านปะคำดง อำเภอดูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- รุ่งทิพา จงดี. (2557). ความคิดเห็นของผู้ปกครองเด็กเล็กเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- สุวิน ศรีเมือง. (2561). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน: หนองแขม กรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี. 12 (พิเศษ, ต.ค. 2561), 174-183.
- สุนทร ศักดิ์ศรี. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครู โดยมีพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. 7 (ฉบับที่ 1, ม.ค.-มิ.ย. 2561), 125-143.
- อมลวรรณ วีระธรรมโม. (2550). สภาพปัจจุบันและความคาดหวังของผู้ปกครองต่อครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยเขตเทศบาลนครสงขลา. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

เหตุผลในการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนูญ Reason of Existence of Constitution

อภิโชค เกิดผล

Apichoke Kerdpon

กฤตสุขชิน พลเสน

Kitsuchin Ponsen

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-mail : kitsuchin.pon@mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 23 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 3 พฤศจิกายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 4 พฤศจิกายน 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “เหตุผลในการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนูญ” พบว่า เหตุผลในการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนูญได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดทางปรัชญาในอดีตมาน้อยเพียงใด และจากการศึกษาพบว่าเกี่ยวกับประเด็นนี้ แนวคิดทางปรัชญาตะวันตกและแนวคิดทางพุทธปรัชญาต่างก็มีความสอดคล้องกันว่าการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์อย่างสงบนั้นไม่ได้เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ความสงบสันติของสังคมมนุษย์เป็นสภาวะที่เกิดจากการตกลงกันให้สถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองการปกครองขึ้น ในแง่นี้เอง รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายที่วาดด้วยการกำหนดอำนาจสูงสุดเกี่ยวกับระบอบการปกครองของรัฐสมัยใหม่จึงเป็นผลผลิตของแนวคิดทางปรัชญาดังกล่าวข้างต้น ในฐานะที่เป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของมนุษย์ในยุคสมัยปัจจุบัน

คำสำคัญ: รัฐธรรมนูญ, สังคม, กฎหมาย, ปรัชญา

ABSTRACT

The presentation of this academic article is intended to show that constitutions are existing for a reason, how it is influenced by philosophical concepts of the past. The study shows that human as a social is not the state of nature but a state of agreement, western philosophy and Buddhist philosophy said accordingly and such agreement is the administrative organ establishment one. Therefore constitution, the law about the highest in hierarchy of

administrative power of the modern state, is the result of the past philosophical concepts as an agreement for mankind to live together peacefully.

Keywords: Constitution, Social, Law, Philosophy

1. บทนำ

ในยุคสมัยปัจจุบันนี้สังคมมนุษย์โลกมีความซับซ้อนยุ่งยากขึ้นเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยสาเหตุที่ประชากรโลกและประชากรของแต่ละรัฐแต่ละประเทศนั้นทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่ท่าว่าจะหยุดยั้ง และนอกจากนี้ ลักษณะของสังคมและการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ก็ทวีความซับซ้อนมากขึ้นไปด้วยเป็นเงาตามตัวด้วยสาเหตุเรื่องของการจำนวนประชากรและด้วยเหตุเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นกว่าในยุคโบราณอยู่มาก ในประเด็นของกฎหมาย การเมือง และการปกครองก็เป็นเช่นเดียวกัน ต่างก็มีความสลับซับซ้อนขึ้นไปพร้อมๆ กันกับประเด็นในทางสังคมอื่น ๆ ของสังคมมนุษย์

สภาพกฎหมายภายในรัฐต่างๆ ในปัจจุบันนี้ต่างก็เป็นไปด้วยความสอดคล้องกับอุดมการณ์รัฐสมัยใหม่ (modern state) ซึ่งทุกรัฐต่างก็มีเขตแดน มีประชากร และมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง กฎหมายและการเมืองในยุคปัจจุบันจึงดำเนินไปด้วยทิศทางที่คล้ายคลึงกันไปหมดตามระเบียบโลก (world order) ที่มีแนวโน้มว่าจะดำเนินไปสู่กระบวนการวิธีที่คล้ายคลึงกันมากทุกขณะ สิ่งหนึ่งซึ่งว่าด้วยกฎหมายและการเมืองที่เห็นได้ชัดว่าเป็นระเบียบโลกที่บรรดานานอารยประเทศต่างมุ่งกระทำการและปรับใช้ไปในทิศทางที่ใกล้เคียงกัน ในปัจจุบันคือ “การดำรงอยู่ของรัฐธรรมาธิปไตย” ที่ทุกรัฐทุกประเทศต่างก็ดูเหมือนว่าจะรับเอาอุดมการณ์เกี่ยวกับกฎหมายในลักษณะนี้ไปใช้ด้วยกันทั้งหมด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในข้อเท็จจริงเชิงลึกของสังคมแล้วจะพบว่าแม้ประชากรในสังคมจะได้ยินและคุ้นเคยกับคำว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นอย่างดีทั้งๆ ที่รัฐธรรมนูญนั้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชากรในรัฐเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุดภายในรัฐที่มีศักดิ์หรือลำดับชั้นในทางกฎหมายสูงสุดโดยที่กฎหมายชนิดอื่นไม่สามารถที่จะบัญญัติให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญได้ แต่ประชากรโดยทั่วไปภายในรัฐจำนวนมากก็ยังไม่เข้าใจว่าเหตุใดจึงต้องมีรัฐธรรมนูญอยู่ในระบบกฎหมายและเหตุใดรัฐธรรมนูญจึงต้องมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งหมายถึงการไม่เข้าใจถึงหลักการ ความมุ่งหมายและหน้าที่ของรัฐธรรมนูญมากเท่าใดนัก

แนวคิดเรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นแท้ที่จริงแล้วมีรากฐานมาจากแนวความคิดและทรรศนะทางปรัชญาจากในอดีตจำนวนมากสั่งสมผ่านกาลเวลาและมีพัฒนาการมาอย่างเป็นลำดับจนถึงทุกวันนี้ บทความวิชาการชิ้นนี้จึงเป็นการศึกษาถึงเหตุผลของการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนูญผ่านวิธีการศึกษาปรัชญาแนวคิดต่างๆ ในอดีตประกอบกับการศึกษาผ่านมิติของตรรกศาสตร์เชิงประยุกต์จึงมีความน่าสนใจและน่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำความเข้าใจบริบททางสังคมและทางกฎหมายที่เป็นอยู่ในยุคปัจจุบันนี้ โดยผ่านการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสารทั้งหมด

2. ความหมายและความสำคัญของรัฐธรรมนูญ

คำว่า “รัฐธรรมนูญ” เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า “รัฐ” ซึ่งแปลว่าแคว้นหรือเมือง แต่หากนิยามตามบริบทความหมายปัจจุบันจะหมายถึง หน่วยของการปกครองที่มีองค์ประกอบที่สำคัญสามประการคือ ดินแดน ประชากร และอำนาจรัฐหรืออำนาจอธิปไตย ประกอบกับคำว่า “ธรรมนูญ” ซึ่งแปลว่ากฎหมายที่ทำหน้าที่จัดระเบียบองค์กร หากแปลความโดยรวมรัฐธรรมนูญจึงมีความหมายถึงกฎหมายที่ทำหน้าที่จัดระเบียบองค์กรรัฐนั่นเอง ในแง่เนื้อหาของกฎหมายรัฐธรรมนูญจึงมีลักษณะทางเนื้อหาและถ้อยความที่แตกต่างกับกฎหมายตามที่คนส่วนใหญ่เข้าใจและพบเห็นกันในกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญาที่สามารถเข้าถึงวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายได้มากกว่าว่าเป็นกฎหมายที่มีเพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ระหว่างบุคคลและกำหนดความผิดและโทษในการกระทำความผิดต่างๆ ตามลำดับ หากจะให้นิยามความหมายในลักษณะของการอธิบายความด้วยการพรรณนาแล้วอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญหรือที่นิยมเรียกกันเพียงรัฐธรรมนูญนั้นสามารถที่จะให้คำนิยามได้หลากหลายรูปแบบตามแต่จะจำกัดขอบเขตในการนิยามกว้างขวางเพียงใด โดยเมื่อนิยามรัฐธรรมนูญในความหมายอย่างกว้างที่สุดแล้ว รัฐธรรมนูญจะหมายถึงกฎหมายที่ทำหน้าที่กำหนดก่อตั้งหรือสถาปนาองค์กรผู้ใช้อำนาจสูงสุดภายในรัฐรวมทั้งการที่บุคคลเข้าสู่ตำแหน่งการใช้อำนาจและการออกจากตำแหน่งขององค์กรที่ใช้อำนาจสูงสุดเช่นว่านั้น แต่เมื่อนิยามในความหมายที่แคบลงมาก็กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญนั้นเป็นกฎหมายซึ่งเป็นลายลักษณ์อักษรที่จะกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้อำนาจสูงสุดภายในรัฐว่าจะถูกใช้โดยองค์กรใด ลักษณะขององค์กรนั้นเป็นอย่างไร และการเข้าสู่ตำแหน่งและการออกจากตำแหน่งขององค์กรนั้นจะมีเงื่อนไขอย่างไร ดังจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญของนานาอารยประเทศส่วนใหญ่ต่างก็บัญญัติรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยกันแทบทั้งหมดเพื่อให้เกิดความมั่นคงแน่นอนในสถานะของมัน แต่อย่างไรก็ดีในประเทศอังกฤษถือว่าเป็นประเทศที่มีรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือก็คือมีเพียงรัฐธรรมนูญในรูปแบบของรัฐธรรมนูญจารีตประเพณีซึ่งมีเนื้อหาและความมุ่งหมายเช่นเดียวกันกับรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ประกาศและบังคับใช้กันอยู่ในประเทศส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้เองการให้คำนิยามรัฐธรรมนูญในลักษณะนี้จึงไม่ค่อยได้รับความนิยมและให้ความสำคัญเท่าใดนักในระยะหลัง

การให้นิยามรัฐธรรมนูญในความหมายอย่างแคบที่สุดนั้นกลับเป็นการให้นิยามที่ได้รับความนิยมและได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากหรืออาจกล่าวได้ว่าได้รับการยอมรับมากที่สุดในปัจจุบันก็ว่าได้ กล่าวคือการให้คำนิยามในขอบเขตนี้นั้น นอกจากรัฐธรรมนูญจะมีความหมายในรูปแบบที่กล่าวไปในข้างต้นแล้ว รัฐธรรมนูญยังต้องมีการบัญญัติหรือบรรจุหลักการที่สำคัญเอาไว้ในเนื้อหาของมันด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการสำคัญที่รองรับอุดมการณ์ในการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นหลักการปกครองด้วยเสียงข้างมากและเคารพเสียงข้างน้อย หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชากรภายในรัฐ ทั้งนี้เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงของชาติกับหลักนิติธรรมหรือนิติรัฐ (วิชา มหาคุณ, 2553: 45-51) เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่าสังคมโลกกำลังดำเนินไปในทิศทางเดียวกันคือดำเนินไปในทิศทางของสังคมประชาธิปไตย

ด้วยเหตุที่สังคมโลกให้การยอมรับและสนับสนุนวิธีการนิยามรัฐธรรมนูญในลักษณะหลังนี้เองจึงทำให้รัฐธรรมนูญทวีความสำคัญขึ้นมามากกว่าในอดีต (อมร จันทรสมบูรณ์, 2537: 11) กล่าวคือในอดีตนั้น

รัฐธรรมนูญได้ดำรงอยู่ก่อนหน้าที่มนุษย์จะเรียกขานกฎหมายในลักษณะนี้ว่ารัฐธรรมนูญแล้ว แต่อยู่ในรูปของกฎเกณฑ์ชนิดหนึ่งที่ว่าด้วยการใช้อำนาจสูงสุดในรัฐ แต่ในยุคปัจจุบันที่รัฐธรรมนูญถูกผนวกรวมเข้ากันกับอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยแล้ว ในแง่รัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติหรือบรรจุหลักการที่มีความสำคัญเหล่านี้จึงมีเหตุให้ต้องปกป้องมากกว่าเดิมในอดีต เนื่องด้วยป้องกันไม่ให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเกินกว่าที่มีหรือลุแก่อำนาจอันเป็นเหตุให้เกิดการทำลายหลักการที่สำคัญเหล่านี้ และด้วยเหตุนี้เองจึงต้องยกสถานะรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงสุดเหนือกฎหมายทั้งปวงเนื่องด้วยการรักษาไว้ซึ่งอุดมการณ์ที่สำคัญที่กล่าวมาข้างต้นไม่ให้ถูกละเมิดได้โดยง่ายด้วยการใช้อำนาจรัฐเอง ในแง่จึงกล่าวได้ว่าการที่รัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดจึงมิได้เป็นสาเหตุหรือสถานะที่ระบบคิดทางนิติปรัชญาจะยกชูไว้แต่แรก แต่ในทางกลับกันสถานะดังกล่าวนี้กลับเป็นสถานะที่ถูกยกชูขึ้นในภายหลังเพื่อทำให้อุดมการณ์ที่อยู่ในรูปของกฎเกณฑ์ต่างๆ ในรัฐธรรมนูญมีเสถียรภาพมั่นคงยากแก่การถูกระทบกระแทกทำลาย

ในความเป็นจริงแล้วหลักการที่ว่าด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นยังมีอยู่อีกเป็นจำนวนมาก แต่สำหรับในที่นี้เพียงจะกล่าวถึงเฉพาะในส่วนที่เป็นแก่นของหลักการเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของรัฐธรรมนูญในเบื้องต้นเท่านั้น โดยอาจสามารถที่จะกล่าวได้โดยสรุปในขั้นนี้ว่ารัฐธรรมนูญนั้นเป็นกฎหมายสูงสุดที่มีเนื้อหาในการก่อตั้งสถาปนาองค์กรใช้อำนาจสูงสุดภายในรัฐหรือก็คือองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประชากรภายในรัฐซึ่งถือเป็นตัวแทนของประชากรผู้ที่เป็นเจ้าของอำนาจออย่างแท้จริงอีกทั้งองค์กรใช้อำนาจสูงสุดนี้ยังมีอำนาจหน้าที่กระทำการแทนรัฐในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย

3. ทรรศนะปรัชญาตะวันตกว่าด้วยสัญญาประชาคม

เกี่ยวกับประเด็นเรื่องการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์นี้ได้มีทรรศนะแนวคิดทางปรัชญาที่ว่าด้วยสังคมและการเมืองกล่าวถึงเอาไว้ไม่น้อย โดยทฤษฎีว่าด้วยสัญญาประชาคมยังถูกนำมาใช้กล่าวถึงข้อตกลงในการก่อกำเนิดของรัฐและความชอบธรรมของรัฐ (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2552: 259-260) โดยแนวคิดเหล่านี้เป็นทรรศนะทางปรัชญาที่กล่าวถึงการที่มนุษย์ในฐานะปัจเจกได้เข้าร่วมตกลงกันเพื่อก่อตั้งข้อตกลงบางอย่างร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบราบรื่นนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นแนวคิดที่ขบเน้นความสำคัญของลัทธิปัจเจกชนนิยม (individualism) ที่มองบุคคลแต่ละคนเป็นหน่วยที่มีความหมายในตนเองซึ่งเริ่มก่อตัวอย่างแพร่หลายในเวลานั้น (สมยศ เชื้อไทย, 2554: 95) โดยมีนักปรัชญาที่สำคัญที่สุดซึ่งกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวนี้อยู่สามคนนั่นคือ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก (John Locke) และฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau)

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) เป็นนักปรัชญาที่เชื่อในกฎหมายธรรมชาติซึ่งหมายถึงกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ สิทธิของมนุษย์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติจึงเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายธรรมชาติ แนวคิดทางปรัชญาเช่นนี้ของฮอบส์ทำให้เป็นการเริ่มต้นเปิดฉากปฏิเสธการครอบงำเชิงอำนาจของศาสนจักรในรูปของเทวสิทธิ์ แต่อย่างไรก็ดี ฮอบส์ได้แสดงทรรศนะทางปรัชญาของตนเอาไว้ในผลงานทางปรัชญาที่ชื่อว่า “Leviathan” โดยแก่นปรัชญาของฮอบส์นั้นเห็นว่าแม้มนุษย์จะดำรงไว้ซึ่งสิทธิในตนมาแต่กำเนิดตามธรรมชาติ แต่ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้มนุษย์ทุกคนต่างใช้สิทธิที่ตนมีแสดงออกอย่างเป็นอิสระแก่กัน นั่นหมายความว่าความที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ตามธรรมชาตินั้นมนุษย์ต่างก็สามารถใช้กำลังกระทำการสิ่งใดก็ตามที่เห็นว่าตนเป็นเจ้าของสิทธินั้นได้

แม้การกระทำเหล่านั้นจะเป็นการกระทำที่เบียดเบียนต่อสิ่งอื่นหรือแม้แต่เบียดเบียนต่อมนุษย์คนอื่น ในแง่นี้เองมนุษย์จึงมีสภาพไม่ต่างกับหมาป่าที่ดุร้าย ซึ่งพร้อมที่จะทำสงครามและต่อสู้แย่งชิงสิ่งต่างๆ โดยการใช้กำลังอยู่ตลอดเวลา สภาพตามธรรมชาติของมนุษย์นี้จึงไม่ต่างกับสภาวะคล้ายสงครามที่ความรุนแรงพร้อมจะปะทุพร้อมจะมีการปะทะและเบียดเบียนซึ่งกันและกันได้ทุกเมื่ออันเป็นภาวะที่โหดร้ายปราศจากความสงบและสันติภาพรวมทั้งปราศจากสวัสดิภาพใดๆ ในชีวิตร่างกายหรือแม้แต่ทรัพย์สินที่ตนมี

เพื่อเป็นการเอาตัวรอดต่อสภาวะคล้ายสงครามเช่นนี้ มนุษย์ทุกคนจึงยอมรับที่จะแสวงหาสันติภาพร่วมกันผ่านการทำข้อตกลงกัน โดยข้อตกลงเช่นนี้เป็นการตกลงร่วมกันด้วยเนื้อหาที่สำคัญสองประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง มนุษย์ทุกคนในสังคมยอมรับที่จะสละสิทธิบางประการของตนลงพร้อมๆ กันทุกคน และประการที่สอง สิทธิที่ทุกคนในสังคมมนุษย์สละออกมาตามที่กล่าวไปแล้วนั้นจะถูกรวบรวมและถ่ายโอนสิทธิในรูปของการรวมกันนี้ (collective form) ไปให้แก่บุคคลคนหนึ่ง ซึ่งบุคคลดังกล่าวนี้ได้ชื่อว่า “เลเวียธาน หรือ ลีเวียธาน” (Leviathan) ซึ่งเป็นชื่อเดียวกันกับผลงานเขียนชิ้นนี้ของเขา การที่มนุษย์ในสังคมร่วมกันโอนสิทธิที่ตนได้สละออกมานี้ให้แก่เลเวียธานสิทธิดังกล่าวจะกลายสภาพเป็นอำนาจให้แก่เลเวียธาน เนื่องด้วยข้อบ่งชี้เห็นว่าการตกลงร่วมกันนี้มนุษย์ทุกคนในสังคมได้ทำการตกลงในรูปแบบของสัญญาฉบับหนึ่งซึ่งมีเนื้อหาโอนสิทธิในการปกครองให้แก่ผู้ปกครองที่ชื่อเลเวียธานนี้เอง และการโอนสิทธินี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงเป็นอำนาจย้อนกลับมาเพื่อปกครองสังคมมนุษย์อีกทีหนึ่ง ฐานะของเลเวียธานจึงมีลักษณะเป็นรัฐอธิปัตย์ (sovereign) ที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองมนุษย์ในสังคมนั้นๆ เนื่องจากรับโอนสิทธิและเปลี่ยนแปลงเป็นอำนาจมาแล้ว ดังนั้นหากมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมกระทำการบางอย่างอันเป็นการเบียดเบียนกัน ผู้ปกครองหรือเลเวียธานนี้จะมีหน้าที่ระงับยับยั้งไม่ให้สภาวะสงครามที่มีการเบียดเบียนกันนี้เกิดขึ้น และแม้จะต้องใช้กำลังบังคับก็เป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมนั้นจะต้องยอมรับเนื่องจากได้ถ่ายโอนอำนาจในการใช้สิทธิของตนไปให้แก่เลเวียธานโดยเด็ดขาดแล้ว ในลักษณะเช่นนี้ สัญญาที่มนุษย์ตกลงทำร่วมกันในทฤษฎีของฮอบส์จึงมีลักษณะเป็นสัญญาสวามิภักดิ์ (pactum subjection is) นั่นเอง

แนวคิดเรื่องเลเวียธานและสัญญาสวามิภักดิ์ของฮอบส์นี้เองเป็นรากฐานทางความคิดที่เริ่มปฏิเสธเทวสิทธิ์หรือสิทธิอำนาจของเทพเจ้าในทางการเมืองการปกครองที่ถูกอ้างโดยศาสนจักรในช่วงยุคกลางหรือยุคมืดของยุโรป และเป็นแนวทางเบื้องต้นที่เป็นการสนับสนุนให้เกิดรัฐฆราวาส (secular state) ซึ่งแยกตัวออกจากศาสนาโดยไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของศาสนจักรอีก และให้เป็นอำนาจเด็ดขาดในทางโลกของผู้นำดินแดนซึ่งในเวลานั้นก็คือพระมหากษัตริย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าทัศนะทางปรัชญาของฮอบส์เป็นทัศนะที่มุ่งส่งเสริมแนวทางการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ว่าได้

ในขณะที่จอห์น ล็อก (John Locke) นักปรัชญาในรุ่นต่อมาเกือบหนึ่งศตวรรษก็ได้เสนอแนวคิดทางปรัชญาที่ว่าด้วยการร่วมกันตกลงเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์เช่นเดียวกัน แนวคิดทางปรัชญาของล็อกนั้นมีความแตกต่างไปจากแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ที่กล่าวไปแล้วข้างต้นโดยล็อกเห็นว่าพื้นฐานของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ชีวิตที่ทรงสิทธิและเสรีภาพมาแต่กำเนิดซึ่งเป็นแนวคิดเบื้องต้นของทัศนะทางนิติปรัชญาแบบกฎหมายธรรมชาติในลักษณะเดียวกันกับฮอบส์ แต่แท้ที่จริงแล้วมนุษย์ไม่ได้มีนิสัยดุร้ายและสร้างความไม่สงบเพื่อทำหั่นเบียดเบียนกันอยู่เป็นสภาวะตามปกติอย่างที่ฮอบส์ได้เสนอมานี้แล้วในอดีต แต่ล็อกเห็นว่ามนุษย์มี

ธรรมชาตินิสัยที่ติงามและไม่เป็นปฏิกิริยาต่อกันและกันตามธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ดีด้วยเหตุที่มนุษย์ทุกคนต่างก็มีสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติ การที่มนุษย์แสดงความเป็นผู้ทรงสิทธิต่อสิทธิของตนในทรัพย์สินต่างๆ นั้น (ลือกใช้คำว่าสิทธิในทรัพย์สินในภาษาอังกฤษที่เป็นคำว่า property แต่คำว่าทรัพย์สินในความหมายของลือกนั้นกินนัยความหมายกว้างขวางถึงสิ่งที่มนุษย์คนหนึ่งๆ สามารถที่จะเป็นเจ้าของและมีสิทธิได้ ซึ่งรวมไปถึงการเป็นเจ้าของชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สิน โดยลือกใช้คำในภาษาอังกฤษที่มีความหมายถึงทรัพย์สินว่า estate ซึ่งมีนัยทางการนิยามแตกต่างไปจากคำว่า property ดังที่กล่าวไปข้างต้น) ไม่ว่าจะเป็นชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ หรือทรัพย์สิน สิ่งก็ตามมาโดยที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้คือการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิของตนที่ตนมีหรือคิดว่ามี ในแง่หนึ่งเมื่อมนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกันจึงอาจเกิดการก้าวล่วงฝ่าฝืนทรัพย์สินต่าง ๆ ของผู้อื่นทั้งโดยเจตนาหรือไม่เจตนา เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวนี้หรือก็คือผู้ทรงสิทธิก็ย่อมต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิของตนที่มี เมื่อเป็นเช่นนี้จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเกิดการใช้พลังกำลังเข้าต่อสู้กันเพื่อบังคับให้เป็นไปตามสิทธิเช่นนั้นของตน ดังนั้นแม้สภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์จะไม่ได้ดูร้ายและจ้องที่จะเบียดเบียนกันแต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้เลยที่จะเกิดการเบียดเบียนกันทางกายภาพขึ้นได้อย่างต่อเนื่องด้วยเหตุผลข้างต้น

การที่มนุษย์ทรงสิทธิตามธรรมชาติและบังคับใช้สิทธิตามธรรมชาตินั้นท้ายที่สุดก็ก่อให้เกิดความไม่สงบไม่มีสันติภาพขึ้นโดยตลอดไม่ต่างกับที่คณะเกี่ยวกับสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ถูกเสนอโดยโทมัส ฮอบส์ ลือกจึงมีทัศนะว่าเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงสภาวะอันไม่สงบสันติดังกล่าว มนุษย์จึงเข้าร่วมตกลงกันในการอยู่ร่วมกันโดยเริ่มต้นจากการที่มนุษย์ทุกคนที่เป็นสมาชิกในสังคมตกลงเบื้องต้นในการที่จะสละสิทธิตามธรรมชาติบางส่วนร่วมกัน รวมทั้งตกลงกันว่าจะโอนสิทธิที่ได้สละไปบางส่วนร่วมกันนั้นไปให้สถาบันชนิดหนึ่งที่ถูกสถาปนาขึ้นในภายหลังเรียกว่า “องค์การทางการเมืองหรือกายาการเมือง” (Body Politick) (วเรเจตน์ ภาศิริตัน, 2561 : 280) และองค์การทางการเมืองนี้จะรับเอาสิทธิที่ได้ถ่ายโอนมาจากสมาชิกในสังคมทุกคนก่อตัวเป็นอำนาจในทางการเมืองในการที่จะใช้ปกครองสมาชิกทุกคนร่วมกัน และการปกครองในที่นี้ย่อมจะต้องเป็นไปตามกฎหมายธรรมชาติที่มีอยู่แต่เดิมซึ่งก็คือการปกครองที่เป็นการเคารพและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์มีตามธรรมชาติ รวมทั้งเป็นการปกครองเพื่อให้เกิดการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิโดยที่ไม่อนุญาตให้มนุษย์ใช้กำลังบังคับให้เป็นไปตามสิทธิเองอันจะก่อให้เกิดความไม่สงบวุ่นวายขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเมื่อมีการปกครองโดยองค์การทางการเมืองแล้วก็ย่อมที่จะระงับปัญหาเรื่องความไม่สงบและไร้สันติภาพที่เกิดจากสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์ได้ แต่อย่างไรก็ดีองค์การทางการเมืองตามความคิดของลือกนี้เป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่แตกต่างไปจากสถาบันทางการเมืองการปกครองหรือเลเวียธานในทัศนะของฮอบส์ เนื่องด้วยลือกเห็นว่าการถ่ายโอนสิทธิสู่การเป็นอำนาจของผู้ปกครองนั้น ย่อมเป็นการถ่ายโอนไปเพียงอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิของสมาชิกในสังคมเท่านั้นและเมื่อเป็นเช่นนี้หากองค์การทางการเมืองในฐานะผู้ปกครองใช้อำนาจเกินจากที่ได้ถ่ายโอนไปจึงถือว่ากระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อข้อตกลงที่ให้ไว้ ด้วยเหตุนี้เองสัญญาที่มนุษย์ในสังคมได้ตกลงเข้าทำร่วมกันดังที่กล่าวนี้จึงเป็นรูปแบบของสัญญาประชาคม (pactum unionis) ซึ่งมีนัยของการปกครองโดยตนเองมากกว่าทฤษฎีแบบสัญญาสมาคมมีภักดีของฮอบส์ โดยองค์การทางการเมืองนี้จะเป็นผู้กุมอำนาจในการปกครองเป็นหลักจากการประชุมร่วมกันของสมาชิกในสังคม แต่อย่างไรก็ดีการปกครองอาจจะต้องมีการแบ่งแยกองค์กรย่อยออกมาจากองค์การทางการเมืองเพื่อบังคับใช้กฎระเบียบที่มี

การตกลงร่วมกันอีกทอดหนึ่ง แต่องค์กรย่อยที่ทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันก็ยังคงต้องได้รับการถ่ายทอดมาจากองค์การทางการเมืองซึ่งสามารถกล่าวได้อีกนัยว่าองค์กรย่อยในทางการบริหารนี้จะยังคงอยู่ภายใต้การกำกับขององค์การทางการเมืองอยู่เช่นเดิม

พรรณนาเรื่องสัญญาประชาคมของล๊อคนี้เป็นแนวคิดที่สะท้อนการตอบโต้แนวคิดเรื่องการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์มีอำนาจเต็ม เนื่องจากแนวคิดเรื่ององค์การทางการเมืองของล๊อคนั้นหมายถึงสถาบันการปกครองที่เกิดจากการตกลงร่วมกันของมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมเพื่อที่จะใช้อำนาจนั้นถ่วงดุลกับอำนาจเดิมของพระมหากษัตริย์ ซึ่งในบริบทที่ล๊อคต้องการจะสื่อจึงหมายถึงการก่อตัวขึ้นของรัฐสภาในการถ่วงดุลอำนาจกับอำนาจพระมหากษัตริย์ที่มีอยู่เดิมอันมีจุดเริ่มต้นคือการเกิดขึ้นของมหากฎบัตร (Magna Carta) นั่นเอง

ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) เป็นนักปรัชญาที่อยู่ในยุคสมัยถัดจากจอห์น ล็อคร่วมศตวรรษ ซึ่งได้ทำการเสนอแนวคิดเรื่องสังคมมนุษย์ไปในแนวทางเดียวกันกับทั้งสองพรรณนาที่กล่าวไปข้างต้น โดยรูสโซมีความเห็นสอดคล้องในเบื้องต้นกับฮอบส์และล๊อคว่า การอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นไม่ได้เป็นไปตามสภาวะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่เป็นไปตามสภาวะที่เกิดขึ้นจากการตกลงร่วมกันของสมาชิกในสังคมให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปด้วยความสงบและเกิดสันติภาพ แต่พรรณนาของรูสโซจะมีความแตกต่างออกไปในรายละเอียด กล่าวคือ รูสโซมีทัศนคติต่อสภาวะตามธรรมชาติอย่างเป็นกลางๆ ต่างกับที่ฮอบส์มีทัศนคติอย่างเป็นลบและล๊อคที่มีทัศนคติอย่างเป็นบวก รูสโซเห็นว่าเดิมทีสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นธรรมชาติที่คล้ายสัตว์ป่าโดยใช้สัญชาตญาณเป็นหลักในการดำรงชีวิต มนุษย์จะดำรงชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่แต่จะมาอยู่ร่วมกันในเฉพาะบางวาระซึ่งก็คือในฤดูผสมพันธุ์และมีชีวิตอยู่โดยที่ไม่เบียดเบียนกันเป็นพื้นฐาน แต่สภาพการณ์ของสังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปหลังจากที่มนุษย์เริ่มรู้จักการกลีกรรรม การกลีกรรรมทำให้เกิดอิทธิพลอันเป็นของเหลือจากการบริโภคซึ่งกลายสภาพเป็นทรัพย์สินของมนุษย์ การเกิดทรัพย์สินของมนุษย์นี้เองก่อให้เกิดการแก่งแย่งและการหวงกันซึ่งส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนกันอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน และในทำนองเดียวกันกับแนวคิดของฮอบส์และล๊อค

มนุษย์ที่อยู่ภายในสังคมเดียวกันจึงร่วมกันทำข้อตกลงในการที่จะสละสิทธิส่วนตัวของตนร่วมกันเพื่อสร้างความสงบและสันติภาพขึ้น ข้อตกลงในการร่วมกันสละสิทธิส่วนตัวของมนุษย์จะก่อให้เกิดสิ่งที่รูสโซเรียกว่า “เจตจำนงร่วม” (general will, Volonté Générale) ซึ่งเจตจำนงร่วมนี้เป็นเจตจำนงที่เกิดขึ้นจากการตกลงในการปกครองตนเองร่วมกันโดยการก่อตั้งสถาบันทางการเมืองขึ้นแยกออกมาจากเจตจำนงส่วนตัวของแต่ละรายออกมา และเจตจำนงร่วมนี้จะป็นเครื่องบ่งชี้และบ่งเกิดของการสร้างกฎระเบียบร่วมกันหรือก็คือเป็นบ่งเกิดที่ทำให้เกิดกฎหมายขึ้น ในแง่นี้พรรณนาของรูสโซจึงเป็นแนวความคิดเบื้องต้นที่เป็นพื้นฐานของแนวความคิดในการปกครองโดยตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานของการปกครองแบบประชาธิปไตยอีกทอดหนึ่ง

อนึ่ง แนวคิดเรื่องเจตจำนงร่วมในฐานะของสถาบันทางการเมืองการปกครองนี้เป็นพรรณนาที่รูสโซได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบของประชาธิปไตยทางตรงมากกว่าประชาธิปไตยทางอ้อม (ประชาธิปไตยทางอ้อมมักถูกเรียกด้วยคำที่มีความหมายแทนที่กันว่า ประชาธิปไตยตัวแทน หรือประชาธิปไตยที่อาศัยการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในระบอบการปกครอง) และสำหรับในประเด็นเรื่องการปกครองด้วยเสียงข้างมากนี้ รูสโซให้

ความเห็นว่าการหาเจตจำนงร่วมโดยการลงมติร่วมกันนั้นไม่ได้เป็นการหาฉันทานุมติเพื่อนำเอาข้อตกลงร่วมกันมาปกครองตนเอง แต่เป็นการค้นหาเจตจำนงร่วมกันของมนุษย์อันเป็นสมาชิกทั้งสังคม ดังนั้นการที่กฎหมายฉบับหนึ่งที่ผ่านมาเสี่ยงข้างมากของที่ประชุมร่วมกันจึงไม่ใช่กฎหมายที่อาศัยเสี่ยงข้างมากเพื่อเอาชนะเสียงข้างน้อย แต่เป็นการตรวจสอบว่ากฎหมายฉบับดังกล่าวสอดคล้องกับเจตจำนงร่วมของสมาชิกทั้งสังคมหรือไม่ ในกรณีที่กฎหมายฉบับดังกล่าวผ่านการลงมติด้วยเสียงข้างมากจึงหมายถึงเนื้อหาในกฎหมายนั้นเป็นเจตจำนงร่วมกันในการที่มนุษย์ตกลงที่ยอมตนให้บังคับใช้แก่ตน ในส่วนของผู้ที่ลงมติเสียงข้างน้อยในที่นี้จึงไม่ถือว่าเจตจำนงของตนไม่สอดคล้องกับเจตจำนงร่วมแต่ถือว่าเป็นกรณีที่ผู้ที่อยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อยนั้นสำคัญผิดในเจตจำนงที่สังคมมีร่วมกันเท่านั้น (ปรีดี เกษมทรัพย์: 217-218)

5. พุทธปรัชญาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม

ในอัครคัมภีร์ (ที.ปา. 11/111/83) ซึ่งมีเนื้อความที่เกี่ยวกับการสนทนากันระหว่างพระพุทธเจ้ากับภราทวาชะและวาเสฏฐะ เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อบ่งชี้ให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของระบบวาระที่เป็นกฎเกณฑ์เรื่องชนชั้นทางสังคมในอดีตนั้นไม่ได้เป็นเหตุที่เกิดมาจากการกำเนิดขึ้นจากอวยะที่แตกต่างกันของพระพรหม แต่ระบบวาระเกิดขึ้นด้วยเหตุที่มนุษย์แต่ละคนต่างก็มีความถนัด มีหน้าที่ และมีตำแหน่งแห่งหนในสังคมแตกต่างกันไปจนก่อให้เกิดเป็นระบบวาระขึ้น ในพระสูตรนี้เป็นพระสูตรขนาดยาวที่ผู้ศึกษาพุทธปรัชญาและพุทธศาสนาต่างรู้จักกันเป็นอย่างดีในฐานะที่เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงการกำเนิดโลกและมนุษย์ แต่น้อยครั้งนักที่จะมีการอ้างอิงถึงพระสูตรนี้ในฐานะที่เป็นประเด็นทางสังคมมนุษย์หรือประเด็นเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของคน

ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้เริ่มการสนทนาขึ้นด้วยการย้อนกลับไปในอดีตจนถึงครั้งที่มนุษย์ยังไม่ได้อุบัติขึ้นบนโลก เป็นช่วงเวลาที่ทุกสรรพสิ่งยังไม่ได้เป็นดังเช่นในสมัยปัจจุบันดังความเริ่มต้นว่า “สมัยนั้นทั่วทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำทั้งนั้น มีตมโนธการ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวัน” เหตุการณ์ในครั้งนั้นเริ่มต้นด้วยการที่อภิสรรพรหมมาकिनวันดิน เครือดิน สะเก็ดดินจนหมดสิ้นจนกระทั่งเริ่มมีการบริโภควาสาลี การบริโภคสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ร่างกายของตนที่เคยมีความละเอียดปราณีตเกิดความเปลี่ยนแปลงไปโดยมีความหยาบกระด้างมากขึ้น และไม่เพียงแต่ร่างกายเท่านั้นจิตใจของอภิสรรพรหมเหล่านั้นก็มีความละเอียดประณีตลดลง เกิดกิเลสห่อหุ้มทำให้จิตมีความหยาบมากขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มมีสัญญาณของความหยาบของจิตปรากฏขึ้นเป็นลำดับ เช่น ความอยากในรสอร่อยทางผัสสะ เกิดความกำหนัดเร่าร้อน เริ่มมีการเสพเมถุนธรรม หรือความลุ่มหลงในลักษณะของร่างกายที่ตนมีลักษณะที่ดีกว่าผู้อื่น

เหตุการณ์มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญเมื่อครั้งที่อภิสรรพรหมซึ่งเริ่มจะมีการเปลี่ยนสภาพเป็นมนุษย์เหล่านั้นได้ทำความรู้จักกับชาวสาสิทำให้เกิดความรู้สึกหวงกันชาวสาสิเสมือนทรัพย์ชนิดหนึ่งและการเกิดการหวงกันชาวสาสินี้เองก็ได้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยที่มีบุคคลบางคนได้เบียดเบียนซึ่งทรัพย์หรือก็คือชาวสาสิของผู้อื่นดังความที่ว่า “ครั้งนั้น สัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัยโลภ รักษาส่วนของตนไว้แล้วถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภค คนทั้งหลายจับเขาได้ จึงกล่าวว่า ‘คุณ คุณทำกรรมชั่วที่รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภคคุณอย่าทำกรรมชั่วอย่างนี้อีก’ สัตว์นั้นก็รับคำแล้ว แม้ครั้งที่ 2...3...

คนเหล่านี้ ใช้ฝ่ามือบ้าง ก้อนดินบ้าง ท่อนไม้บ้างทำร้าย...ในเพราะเรื่องนั้นเป็นเหตุ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จึงปรากฏ การครหาจึงปรากฏ การพูดเท็จจึงปรากฏ การถือทณหาจึงปรากฏ” เมื่อเป็นเช่นนี้ มนุษย์ทั้งหลายจึงตกลงร่วมกันที่จะเลือกให้บุคคลผู้หนึ่งทำหน้าที่ผู้ปกครองดังความว่า “ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงได้ประชุมกันปรึกษากันว่า ‘ท่านผู้เจริญ บาปธรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือทณหาจักปรากฏ ทางที่ดี พวกเรา ควรสมมติ (แต่งตั้ง) สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือน ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ ...ครั้งแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงเข้าไปหาท่านที่มีรูปงดงามกว่า น่าดูกว่า น่าเลื่อมใสกว่า น่าเกรงขามกว่า แล้วจึงได้ กล่าวดังนี้ว่า ‘มาเถิด ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว จงตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือน จงขับไล่ผู้ที่ควร ขับไล่โดยชอบเถิด... เพราะเหตุที่สัตว์นั้น อันมหาชนสมมติ (แต่งตั้ง) ฉะนั้น คำแรกว่า ‘มหาสมมติ มหาสมมติ’ จึงเกิดขึ้น” ด้วยถ้อยความดังกล่าวนี้จึงเป็นการยืนยันว่าการเกิดขึ้นของสันติภาพของสังคมมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน โดยสงบนั้นเป็นไปโดยการตกลงร่วมกันในการสถาปนามหาสมมติ (ในบทความนี้นอกเหนือจากถ้อยคำในส่วน ที่ยกอ้างมาจากพระไตรปิฎก ผู้เขียนจะใช้คำว่า มหาสมมติ แทนคำว่า มหาสมมติ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเดิม เนื่องด้วยสาเหตุของวิธีการสะกดคำในแบบภาษาไทย) ซึ่งเป็นสถาบันทางการปกครองรูปแบบหนึ่งขึ้นนั่นเอง

6. เหตุผลของการมีอยู่ของรัฐธรรมนุญ

ทรรศนะทางปรัชญาที่สืบค้นรวบรวมมาทั้งหมดข้างต้นนี้เป็นทรรศนะที่ถูกเสนอขึ้นมาด้วยรูปแบบ รายละเอียด และเหตุผลสนับสนุนที่แตกต่างกัน และในห้วงเวลาและบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ทรรศนะ ของนักปรัชญาทางตะวันตกทั้งสามแนวคิดนั้นแม้จะมีความต่อเนื่องกันในทางความคิดแต่ก็เกิดขึ้นในห้วงเวลาที่ แตกต่างกันไปหลายศตวรรษ ในขณะที่พุทธปรัชญาเป็นระบบคิดทางปรัชญาที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันออกที่มี มาก่อนไม่น้อยกว่าสองพันปี แต่จากการสืบค้นรวบรวมและพิจารณาทรรศนะดังกล่าวทั้งสี่ระบบทำให้พบ ข้อสังเกตดังต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง ไม่ว่าสถานะตามธรรมชาติของมนุษย์จะเป็นอย่างไรก็แล้วแต่ แต่การอยู่ ร่วมกันของมนุษย์นั้นย่อมจะก่อให้เกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ประการที่สอง การเบียดเบียน ระหว่างกันของมนุษย์ย่อมก่อให้เกิดความไม่สงบและไร้ซึ่งสันติภาพภายในสังคมมนุษย์เอง ประการที่สาม การอยู่ ร่วมกันอย่างสงบของมนุษย์ไม่ได้เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เป็นด้วยเหตุที่มนุษย์ได้ทำข้อตกลง ร่วมกันขึ้นประการหนึ่งในการที่จะทำให้การดำรงชีวิตเป็นไปได้อย่างสงบและสันติ และประการสุดท้าย ข้อตกลงร่วมกันเช่นว่านั้นเป็นข้อตกลงในการสถาปนาองค์กรทางการเมืองขึ้นไม่ว่าจะในรูปแบบหรือในชื่อ ว่าจะไร ทั้งนี้เพื่อที่จะให้องค์กรเช่นว่านั้นทำการปกครองสังคมมนุษย์และสมาชิกทุกคนในสังคมก็ได้ตกลงที่จะ ยอมตนลงภายใต้การปกครองโดยองค์กรทางการเมืองที่พวกตนร่วมกันสถาปนาขึ้นเอง

เมื่อทำการสกัดทรรศนะทางปรัชญาทั้งสี่ให้เหลือเพียงแก่นแกนที่สำคัญอาจกล่าวได้โดยรวบยอดทาง ความคิดได้ว่า

- โทมัส ฮอบส์ เห็นว่าเพื่อความสงบในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้นโดยผ่านแนวคิดเรื่องเลวีอาธาน
- จอห์น ล็อก เห็นว่าเพื่อความสงบในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้นโดยผ่านแนวคิดเรื่ององค์การทางการเมือง

- ฌอง ฌาคส์ รูโซ เห็นว่าเพื่อความสะดวกในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้นโดยผ่านแนวคิดเรื่องเจตจำนงร่วม

- พุทธปรัชญา เพื่อความสะดวกในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้นโดยผ่านแนวคิดเรื่องมหาสมมติ

จากการวิเคราะห์แก่นของทฤษฎีต่างๆ ประกอบกับข้อสังเกตถึงจุดร่วมที่พบในทฤษฎีทางปรัชญาทั้งหมดที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นอาจทำการสรุปทฤษฎีของแนวคิดทางปรัชญาทั้งสี่ได้ว่า “เพื่อความสะดวกในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้น” และสามารถจัดรูปในการให้เหตุผลในเชิงตรรกศาสตร์เชิงประจักษ์ได้ว่า เมื่อทฤษฎีทางปรัชญาทั้งสี่ระบบข้างต้นได้มีข้อเสนอเป็นเช่นนี้ร่วมกันแล้ว ดังนั้นจึงสามารถให้เหตุผลผ่านการอุปนัยได้ว่า สังคมมนุษย์ต้องการความสะดวกในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์ที่เป็นสมาชิกในสังคมย่อมต้องการทำการตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้น

ในปัจจุบันมนุษย์เพิ่มจำนวนมากขึ้นทำให้สังคมมีมนุษย์มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันก็ย่อมจะทวีความสลับซับซ้อนขึ้นด้วยเป็นเงาตามตัว ปรัชญาความคิดที่ว่าด้วยการตกลงร่วมกันสถาปนาองค์กรทางการเมืองจึงมีพัฒนาการที่ซับซ้อนก่อกำเนิดและเปลี่ยนแปลงขึ้นด้วยอาศัยแนวคิดต่างๆ และการลองผิดลองถูกและค่อย ๆ กลายมาเป็นรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดในฐานะที่เป็นกฎหมายซึ่งว่าด้วยการปกครองโดยการใช้อำนาจสูงสุดภายในรัฐ ซึ่งนับวันกฎหมายรัฐธรรมนูญก็จะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในระบอบการปกครองของโลกยุคสมัยใหม่ เมื่อแนวคิดทางของนักปรัชญาที่ผ่านมาในอดีตทั้งหมดเห็นพ้องตรงกันว่าข้อตกลงแต่งตั้งผู้ปกครองของมนุษย์เป็นการสร้างความสงบให้แก่สังคม รัฐธรรมนูญจึงเป็นเสมือนหลักฐานของข้อตกลงเช่นนั้นของมนุษย์ตามแนวคิดทางปรัชญาในอดีตดังกล่าวที่ปรากฏอยู่ในยุคสมัยปัจจุบัน เมื่อรัฐคือหน่วยสากลของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน รัฐธรรมนูญ ก็ย่อมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นเหตุผลจำเป็นของความสงบของรัฐด้วยนัยนี้

7. บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า สิ่งดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์ปัจจุบันเป็นเสมือนผลผลิตทางความคิดและประวัติศาสตร์ของกิจกรรมทางปัญญาของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมโนทัศน์และสถาบันในทางสังคมรูปแบบต่างๆ นั้นต่างก็มีที่มาจากพัฒนาการทางปรัชญาความคิดจากอดีตมาจวบจนกระทั่งในปัจจุบัน การถือกำเนิดขึ้นและการดำรงอยู่รัฐธรรมนูญเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่เป็นผลลัพธ์มาจากแนวคิดทางปรัชญาในอดีตที่มนุษย์เคยมีร่วมกันมาในอดีต ในแง่นี้เองหากเรากำลังพิจารณาและพยายามทำความเข้าใจถึงสิ่งต่างๆ อันเป็นผลผลิตทางสังคมของมนุษย์ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ เราก็อ่ยมมีความจำเป็นที่จะต้องทำการสืบสาวย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ทางความคิดของมนุษย์ แล้วเราจะพบว่าการดำรงอยู่ของสิ่งต่างๆ ในปัจจุบันนั้นไม่ได้ดำรงอยู่อย่างบังเอิญหรือเกิดขึ้นโดยลอยๆ แต่การดำรงอยู่ของทุกสิ่งย่อมจะมีเหตุผลในการดำรงอยู่เสมอและก็อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า การดำรงอยู่ของรัฐธรรมนูญนั้นเกิดขึ้นด้วยเหตุของความตกลงระหว่างกันระหว่างมนุษย์ในเบื้องต้นที่สังคมมีความซับซ้อนไม่มากนักและมีพลวัตเปลี่ยนแปลงไปจนกระทั่งมีความซับซ้อนมากขึ้นจนกระทั่งถูกตกผลึกข้อตกลงร่วมกัน เช่นว่านั่นกลายเป็นรัฐธรรมนูญนั่นเอง

บรรณานุกรม

- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2552). **กฎหมายรัฐธรรมนูญ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2553). **นิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- วิชา มหาคุณ. (2553). **อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ: ความมั่นคงของชาติและหลักนิติธรรมในนิติรัฐ นิติธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2561). **ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่านกฎหมาย.
- สมยศ เชื้อไทย. (2554). **ทฤษฎีกฎหมาย นิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- อมร จันทรสมบูรณ์. (2537). **คอรสตีวชั่นแนลลิสม์ (Constitutionalism): ทางออกของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา มูลนิธิคอนราด อเดนาวร์.

รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

PERSONNEL MANAGEMENT MODEL ACCORDING TO THE DOCTRINES OF BUDDHISM IN BUDDHIST UNIVERSITY

เอกลักษณ์ เพ็ญพรหม

Eakkaluk Pengprom

สุพรรณณี สมานญาติ

Supannee Samarnyat

พระมหาสหัส ฐิตสาโร

Phrmaha Sahas Thitasaro

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Department of Educational Administration

Graduate College of Management, Sripatum University

E-mail : pengprom2527@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 23 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 5 กันยายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 7 กันยายน 2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ วิธีการศึกษาเป็นแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ในเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 16 รูป/คน ในเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม ผู้ที่ตอบแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มอาจารย์ และกลุ่มเจ้าหน้าที่ รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 368 รูป/คน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบหาค่าความสอดคล้องของข้อมูล

ผลการวิจัย พบว่า การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนา เป็นการนำหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ควบคู่กับการบริหารงานบุคคลโดยทั่วไปเพื่อให้การบริหารงานบุคคลนั้นเป็นไปในทิศทางที่สร้างสรรค์ คือเป็นไปเพื่อการแก้ปัญหา เพื่อความไม่เบียดเบียน เพื่อประโยชน์สุขต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในองค์กร ส่วนรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ POLC-2D CYCLE MODEL ประกอบด้วย 4 หลัก 2 ฐาน 4 วงจร ดังนี้ 4 หลัก ได้แก่ P-Planning

: การวางแผน, O-Organizing : การจัดองค์กร, L-Leading : การนำ, C-Controlling : การควบคุม 2 ฐาน ได้แก่ ฐานคุณธรรมสำหรับการบริหารตนและการบริหารงานบุคคลตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ฐานที่ 1 (D1 - Dhamma1 = Aparihaniyadhamma) คือ อปรีหานิยธรรม 7 เพื่อการบริหารงานบุคคล ฐานที่ 2 (D2 - Dhamma2 = Brahma Vihara Dharmas) คือ พรหมวิหารธรรม 4 เพื่อการบริหารตน 4 วงจร ได้แก่ ระบบการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ข้อบังคับของทางมหาวิทยาลัยว่าด้วย การบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ประกอบด้วย 1) การได้มาซึ่งบุคลากร 2) การบำรุงรักษาบุคลากร 3) การพัฒนาบุคลากร และ 4) การให้บุคลากรพ้นออกจากงาน

คำสำคัญ: การบริหารงานบุคคล, หลักธรรมในพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยสงฆ์

ABSTRACT

This research article aims to propose the personnel management model according to the doctrine of Buddhism in Buddhist universities. The methodology was based on the mixed approach between the qualitative and quantitative research. In the qualitative research, the in-depth interview was carried out in 16 experts of Buddhist universities. In the quantitative research, the questionnaire was used as a tool to collect data from the sample, which consisted of 3 groups: management group, lecturer group, and officer group. The sample included 368 persons in total. The data consistency was examined by 5 experts.

The result indicated that the personnel management according to the doctrine of Buddhism was to apply such doctrine of Buddhism to the general personnel management in order that such personnel management became constructive, that is, it would be done for problem-solving, not-harming, and happiness for the development of the quality of life among organization people. The personnel management model according to the doctrine of Buddhism in the Buddhist universities (POLC-2D CYCLE MODEL) involved the following 4 principles, 2 foundations, and 4 cycles.: The 4 principles comprise of P-Planning, O-Organizing, L-Leading, C-Controlling. The 2 foundations are the morality foundations for self-management and personnel management according to the doctrine of Buddhism, which consist of: Foundation 1 (D1-Dhamma 1 = Aparihaniyadhamma 7) for personnel management, and Foundation 2 (D2-Dhamma 2 = Brahma Vihara Dhamma 4) for self-management. The 4 cycles are the personnel management system of Buddhist universities and regulations on personnel management in both Buddhist universities, which involve: 1) personnel acquisition; 2) personnel retention; 3) personnel development; and 4) personnel dismissal.

Keywords: Personnel Management, the doctrine of Buddhism, Buddhist University

1. บทนำ

การบริหารบุคคล (Personnel Management) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เริ่มต้นตั้งแต่การสรรหาหรือคัดสรรบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่องค์กรหรือหน่วยงานต้องการ เช่น เป็นคนดี เป็นคนมีความสามารถ มีคุณวุฒิเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ โดยมีศิลปะในการจูงใจเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสนใจเข้ามาทำงาน ช่วยดูแล รักษา และต่อยอดทรัพยากรที่จำเป็นในการบริหารงานในองค์กรด้วยความพึงพอใจ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสอดคล้องกับการบริหารองค์กรโดยรวม โดยกระบวนการจะเริ่มต้นนับตั้งแต่ก่อนบุคคลนั้นจะเข้าสู่องค์กรจนกระทั่งพ้นจากองค์กรไป เพื่อให้ได้คุณภาพงานทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม การบริหารงานบุคคลโดยหลักการทั่วไปนั้น ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

จากการศึกษาวิจัยของ พระมหาไพสิฐ อภิชาโน (จะโต) (2562) เรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามหลักไตรสิกขา” พบว่า การบริหารงานบุคคลด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สายวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน คือ ด้านนโยบายองค์กร ด้านการฝึกอบรม ด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านภาวะผู้นำองค์กร ด้านเทคโนโลยีขององค์กรอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการพัฒนาและด้านการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนงานวิจัยของ พระครูประวิตรวรานุกูต (ดร.) (2559) ศึกษาเรื่อง “การสำรวจวิเคราะห์ความคิดเห็นการบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่” พบว่า มีร่องรอยของปัญหาที่มาจากการบริหารงานบุคคลที่มีจุดอ่อน คือ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายอาจารย์/เจ้าหน้าที่ พบว่า มีความคิดเห็นแยกออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) ประเด็นความเห็นแย้งกันเนื่องจากทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติและมุมมองที่แตกต่างกัน 2) ประเด็นความเห็นสอดคล้องกัน และ 3) ประเด็นความเห็นเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งสามารถสรุปประเด็นปัญหาได้ 3 ปัญหาหลักๆ ดังนี้ (1) ปัญหาการสรรหาและการคัดเลือก เช่น นโยบายและเป้าหมายในการวางแผนกำลังคนไม่ชัดเจน ผู้บริหารขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล การใช้ระบบอุปถัมภ์ คุณสมบัติของบุคลากรไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ การประชาสัมพันธ์เพื่อการสรรหาจำกัดตัวในวงแคบ การทดสอบความรู้ในการคัดเลือกไม่ได้มาตรฐาน การพิจารณาเลื่อนขั้นไม่มีความน่าเชื่อถือและไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน การทดลองปฏิบัติงานไม่เป็นระบบ เป็นต้น (2) ปัญหาการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร เช่น กิจกรรมการพัฒนาบุคลากรยังไม่เพียงพอ ไม่มีการสำรวจความคิดเห็นบุคลากรก่อนการฝึกอบรม ช่วงเวลาในการฝึกอบรมไม่เหมาะสม ไม่ทราบผลสัมฤทธิ์หลังการฝึกอบรม การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นในที่ประชุมมีน้อย เป็นต้น (3) ปัญหาการประเมินผลการทำงาน เช่น แบบประเมินผลระบุข้อมูลและวัตถุประสงค์ไม่ครอบคลุมลักษณะงาน และการประเมินผลไม่มีความเป็นกลาง การลงโทษบุคลากรที่ทำผิดวินัยไม่มีความเด็ดขาด เป็นต้น

ผู้วิจัยเห็นว่า หากมีการนำจุดอ่อนมาแก้ไขด้วยรูปแบบการบริหารงานบุคคลที่เหมาะสมโดยผสมผสานกับหลักธรรมในพุทธศาสนาที่สามารถพัฒนาจุดแข็งและปิดจุดอ่อน อีกทั้งสามารถนำไปพัฒนาการบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัยทั่วไปได้ด้วย ก็จะสามารถสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์” ได้ การได้องค์ความรู้ใหม่ในการบริหารงานบุคคลนี้จะสร้างโอกาสให้กับมหาวิทยาลัย กำจัดอุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการปรับปรุงและพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการพัฒนาคน ภายใต้ข้อบังคับของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารงานบุคคล 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการได้มาซึ่งบุคคล ด้านการบำรุงรักษาบุคลากร ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านการให้บุคลากรพ้นจากงาน และจากการสัมภาษณ์บุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พบว่า ได้มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานบุคคลให้เกิดการพัฒนาดีขึ้น อย่างไรก็ตาม หลักธรรมที่ถูกนำมาใช้นั้นยังเป็นลักษณะของปัจเจกชนที่ยังไม่มีงานวิจัยฉบับใดได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักธรรมสำหรับการบริหารงานบุคคลที่เหมาะสมต่อบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ อันเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาส ตลอดจนมีความเหมาะสมในการกำหนดเป็นนโยบายด้านการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นนโยบายการบริหารงานบุคคลที่มาจากรูปแบบผสมผสานระหว่างหลักธรรมในพุทธศาสนา กับหลักการบริหารงานบุคคลทั่วไปที่ไม่ขัดต่อระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ดังที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะช่วยเสริมจุดแข็งและปิดจุดอ่อนอีกทั้งสามารถนำไปพัฒนาการบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัยทั่วไปได้ด้วย

ด้วยการตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเพื่อเสนอรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

3. ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยผ่านการถอดบทเรียน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิจาก 2 มหาวิทยาลัย เป็นผู้ให้ข้อมูลจำนวน 16 รูป/คน และผู้ที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 368 รูป/คน มีกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา โดยแบ่งตามการวิจัย ดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์ผู้บริหาร บุคลากรฝ่ายวิชาการ และบุคลากรฝ่ายสนับสนุนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง คือ กลุ่มผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 6 รูป/คน กลุ่มอาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 6 รูป/คน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 4 รูป/คน รวมผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสิ้น 16 รูป/คน ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่ 1 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1. ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 3 คน
2. อาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 3 คน
3. เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 คน

กลุ่มเป้าหมายที่ 2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 3 คน
2. อาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 3 คน
3. เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 คน

2) การวิจัยเชิงปริมาณ

หลังจากได้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ เมื่อนำมาสังเคราะห์ได้องค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ก็จึงนำเอาองค์ประกอบต่างๆ มาสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มอาจารย์ และกลุ่มเจ้าหน้าที่ รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 368 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิจัยในปีการศึกษา 2563

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่สำคัญ 3 ส่วน มากำหนดเป็นเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ (1) แนวคิดรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ (2) การบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (3) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลในพุทธศาสนา โดยทำการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งประกอบด้วย

1) แนวคิดการบริหารงานบุคคลทั่วไป ได้แก่ การศึกษาจากแนวคิดของนักวิชาการเพื่อให้เกิดความชัดเจนและกระจ่างชัด โดยแบ่งหัวข้อการศึกษาไว้ดังนี้ (1) ความหมายของการบริหารงานบุคคล (2) ความสำคัญของการบริหารงานบุคคล (3) กระบวนการบริหารงานบุคคล

2) การบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่ กระบวนการวางแผนนโยบาย ระเบียบ และกรรมวิธีในการดำเนินการเกี่ยวกับตัวบุคคลที่ปฏิบัติงานในองค์กร โดยให้ได้บุคคลที่เหมาะสม และบำรุงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพให้มีปริมาณเพียงพอ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการตามลำดับ 4 ขั้นตอน คือ การให้ได้มาซึ่งบุคลากร การบำรุงรักษาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร และการให้บุคลากรพ้นจากงาน

3) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลในพุทธศาสนา ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม และหลักพรหมวิหารธรรม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสในการบริหารงานบุคคลทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การให้ได้มาซึ่งบุคลากร การบำรุงรักษาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร และการให้บุคลากรพ้นจากงาน

4. สรุปผลการวิจัย

1) สรุปผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ พบว่า ข้อมูลที่พบจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม พบว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ มีการบริหารงานบุคคลภายใต้ข้อบังคับของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารงานบุคคล ซึ่งประกอบด้วยหลักการบริหารงานบุคคล 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) การได้มาซึ่งบุคลากร 2) การบำรุงรักษาบุคลากร 3) การพัฒนาบุคลากร และ 4) การให้บุคลากรพ้นออกจากงาน นอกจากนี้ยังมีการนำกระบวนการบริหารงานโดยทั่วไป ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) เข้า

มาช่วยบริหารงานควบคู่ไปกับข้อบังคับของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารงานบุคคล จากการสัมภาษณ์พบว่า บุคลากรของมหาวิทยาลัยทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสได้มีการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน แต่หลักธรรมที่ถูกนำมาใช้นั้นยังเป็นลักษณะของปัจเจกชนที่ยังไม่มีงานวิจัยฉบับใดได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักธรรมสำหรับการบริหารงานบุคคลที่เหมาะสมต่อบุคลากรของมหาวิทยาลัย อันเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาส ตลอดทั้งมีความเหมาะสมในการกำหนดเป็นนโยบายด้านการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นนโยบายการบริหารงานบุคคลที่มาจากรูปแบบผสมผสานระหว่างหลักธรรมในพุทธศาสนากับหลักการบริหารงานบุคคลทั่วไปที่ไม่ขัดต่อระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2) สรุปผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว จำนวน 368 รูป/คน คิดเป็นร้อยละร้อยละ พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรในการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการได้มาซึ่งบุคลากร ด้านการบำรุงรักษาบุคลากร ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านการให้บุคลากรพ้นจากงาน ในภาพรวม บุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการได้มาซึ่งบุคลากร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการบำรุงรักษาบุคลากร ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านการให้บุคลากรพ้นจากงาน ตามลำดับ

3) จากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์บุคลากรในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 16 รูป/คน การสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ 15 รูป/คน และการวิเคราะห์ผลสรุปจากแบบสอบถามเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาทำตารางสังเคราะห์จุดเด่นในด้านการบริหารบุคคลที่เป็นเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง จากนั้นได้นำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยให้ชื่อรูปแบบว่า POLC-2D CYCLE MODEL ประกอบด้วย 4 หลัก 2 ฐาน 4 วงจร ดังนี้

4 หลัก ได้แก่ หลักการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตามข้อบังคับของทางมหาวิทยาลัย ว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ประกอบด้วย 1) การได้มาซึ่งบุคลากร 2) การบำรุงรักษาบุคลากร 3) การพัฒนาบุคลากร 4) การให้บุคลากรพ้นออกจากงาน

2 ฐาน ได้แก่ ฐานคุณธรรมสำหรับการบริหารตนและการบริหารงานบุคคลตามแนวพระพุทธานุภาพ ประกอบด้วย

ฐานที่ 1 (D1-Dhamma1) = Aparihaniyadhamma คือ อปริหานิยธรรม 7 เพื่อการบริหารงานบุคคล ได้แก่

- 1) การประชุมเป็นนิตย
- 2) การพร้อมเพรียงกันประชุม
- 3) การไม่บัญญัติหรือไม่ล้มเลิกข้อบัญญัติตามอำเภอใจ
- 4) การเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา
- 5) การให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรี

6) การส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม

7) การอารักขา ค้ำครอง ปกป้อง อันชอบธรรม

ฐานที่ 2 (D2 - Dhamma2) = Brahma Vihara Dharmas คือ พรหมวิหารธรรม 4 เพื่อการบริหารตนและบริหารคน 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรมสำหรับการบริหารตน และ 2) ด้านการบริหารงานบุคคลตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

1) เมตตา ความรัก ความปรารถนาดี

2) กรุณา ความช่วยเหลือเกื้อกูล

3) มุทิตา ความยินดีเมื่อคนอื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยา

4) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ

4 วงจร ได้แก่

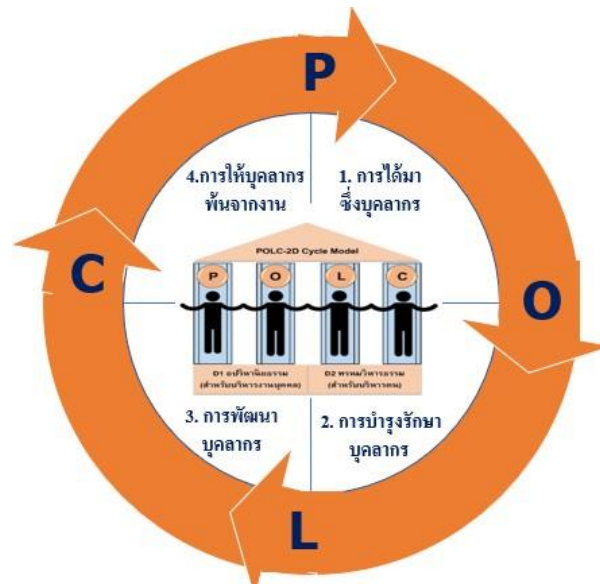
P – Planning : การวางแผน

O – Organizing : การจัดองค์กร

L – Leading : การนำ

C – Controlling : การควบคุม

ผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นแผนภาพโมเดล โดยใช้ชื่อว่า POLC-2D CYCLE MODEL ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 POLC-2D CYCLE MODEL รูปแบบการบริหารบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แม้ว่าระบบการบริหารจะมีประสิทธิภาพดีเพียงไร แต่หากผู้ควบคุมระบบขาดคุณธรรม จริยธรรมแล้ว ระบบดังกล่าวจะกลายเป็นเครื่องมือสำหรับตอบสนองความเห็นแก่ตัว ประโยชน์สุขที่ควรเกิดขึ้นก็จะไม่เกิดขึ้น ขาดโอกาสในการปรับปรุงและพัฒนา เพราะฉะนั้น POLC-2D CYCLE MODEL จึงมีจุดเด่นอยู่ที่ 2 ฐาน คือ อปทานิยธรรม 7 (เพื่อการบริหารงานบุคคล) และ พรหมวิหารธรรม 4 (เพื่อการบริหารตนและบริหารคน) ซึ่งเชื่อมโยงกับส่วนของ 4 หลัก กับ 4 วงจร ดังนี้

ในส่วนของ 4 หลัก ได้แก่ 1) การได้มาซึ่งบุคลากร 2) การบำรุงรักษาบุคลากร 3) การพัฒนาบุคลากร 4) การให้บุคลากรพ้นออกจากงาน ต้องใช้หลักอปทานิยธรรม 7 เข้ามาบูรณาการ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกมิติ ทุกขั้นตอน อย่างสม่ำเสมอ เช่น มีการร่วมรับรู้ ร่วมกันเสนอข้อคิดเห็น ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันลงมือมือทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับประโยชน์สุขที่เกิดขึ้นด้วยกัน (ตามหลักอปทานิยธรรมข้อที่ 1 และ 2) เมื่อความร่วมมือเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทุกคนที่มีอำนาจหน้าที่ต่างกันจะตระหนักรู้ว่าทุกการกระทำจะต้องอยู่บนหลักการเดียวกัน ไม่ล้มเลิกหลักการที่มีร่วมกันตามอำเภอใจ มีความไว้วางใจและเชื่อใจกันตามอำนาจหน้าที่ (ตามหลักอปทานิยธรรมข้อที่ 3 และ 4) เคารพและให้เกียรติกันตามธรรม ไม่แบ่งแยกว่าหญิงหรือชาย (ตามหลักอปทานิยธรรมข้อที่ 5) ส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมองค์กรที่ดีงาม เช่น มีธรรมาภิบาลในการบริหารงาน มีความเข้าใจ รู้จักยืดหยุ่น ทนต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น และให้ผลประโยชน์ตามสิทธิและสวัสดิการที่ทุกคนควรได้รับ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง (ตามหลักอปทานิยธรรมข้อที่ 6 และ 7)

ในส่วนของ 4 วงจร ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การนำ การควบคุม ต้องใช้หลักพรหมวิหารธรรม 4 เข้ามาบูรณาการ เพื่อให้เกิดการบริหารตนและบริหารคนให้เป็นไปตามธรรม ไม่ได้เป็นไปตามอำเภอใจหรืออคติ โดยเฉพาะผู้นำหรือผู้ควบคุมระบบ ก่อนที่จะไปควบคุมใครต้องควบคุมตนเองให้ได้เสียก่อน ให้จิตใจตั้งอยู่บนความเมตตา ปราณนาดีต่อเพื่อนร่วมงาน มีความกรุณา คือช่วยสอดส่องดูแลทุกข์สุขของคนในองค์กรเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันเพื่อให้งานดำเนินไปได้ด้วยดี (ตามหลักพรหมวิหารธรรมข้อที่ 1 และ 2) มีความชื่นชมยินดี ให้การยกย่องเชิดชู ให้การสนับสนุนคนดีที่ซื่อสัตย์จริงใจ เสียสละ เพื่อให้เกิดกำลังใจและแบบอย่างที่ดีแก่คนในองค์กร ตลอดทั้งดำรงตนอย่างมีสติ ไม่ไหลหลงไปตามอารมณ์หรืออคติที่เกิดขึ้นจากความพอใจ (เพราะเป็นพวกเดียวกันจึงเข้าข้างกัน) ความไม่พอใจ (เพราะมองเห็นเป็นคู่แข่ง เป็นศัตรู) ความกลัว (เพราะคาดหวัง จึงกลัวผิดหวัง กลัวไม่ได้ตั้งใจ ขาดหลักของเหตุและผล) และความเขลา (ขาดสติหรือไม่รู้สึกรู้สีกตัว) (ตามหลักพรหมวิหารธรรมข้อที่ 3 และ 4)

เมื่อบุคลากรนำหลักอปทานิยธรรม และพรหมวิหารธรรม 4 มาประยุกต์ใช้ ย่อมสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในองค์กรให้เกิดพลังสร้างสรรค์ (เกิดกุศลธรรม) พลังปรับตัว (รู้จักยืดหยุ่น เท่าทันการเปลี่ยนแปลง) พลังร่วมมือ (ร่วมแรงร่วมใจในทุกมิติ) และพลังแสวงหาร่วมกัน (เพื่อเติมเต็มสิ่งที่ขาดหาย) อันจะนำมาซึ่งความสุขในการทำงานอย่างยั่งยืนได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผล รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้ดังนี้

4 หลัก ได้แก่ หลักการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตามข้อบังคับของทางมหาวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ประกอบด้วย 1) การได้มาซึ่งบุคลากร 2) การบำรุงรักษา

บุคลากร 3) การพัฒนาบุคลากร 4) การให้บุคลากรพ้นออกจากงาน เป็นขั้นตอนส่วนหนึ่งในการบริหารงานบุคคลในองค์กร สอดคล้องกับแนวคิดของ กุลชลี พวงเพชร (2560) ที่กล่าวว่า “การบริหารงานบุคคล คือ กระบวนการจัดการบุคคลในองค์กรเพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณภาพสูงส่ง และเพื่อให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนให้อยู่กับองค์กรในระยะยาว กิจกรรมสำคัญของการบริหารงานบุคคล ได้แก่ การได้มาซึ่งบุคลากร การบำรุงรักษาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร และการให้บุคลากรพ้นจากงาน” และสอดคล้องแนวคิดของ สุภาวดี ขุนทองจันทร์ (2559) ที่ให้ความหมาย “การบริหารงานบุคคล หมายถึง การจัดระเบียบและดูแลบุคลากรให้สามารถใช้ความรู้และความสามารถของแต่ละบุคคลให้มากที่สุด เป็นผลให้องค์กรอยู่ในฐานะได้เปรียบทางด้านประสิทธิภาพ โดยได้รับผลงานมากที่สุดจากการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรทุ่มเทในการทำงาน เช่น กระบวนการบำรุงรักษาบุคลากร การเพิ่มศักยภาพให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เป็นต้น” และสอดคล้องกับ เจ้าหน้าที่คนที่ 1 กล่าวว่า “การบริหารงานบุคคล คือ งานที่เชื่อมโยงกับบุคลากรในองค์กร โดยเริ่มต้นตั้งแต่เรื่องการประกาศรับสมัคร การบำรุงรักษาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร จนถึงเมื่อบุคคลนั้นได้เกษียณหรือพ้นจากงานไปแล้ว รวมถึงกระบวนการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคลากรสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร”

2. ฐาน ได้แก่ ฐานคุณธรรมสำหรับการบริหารตนและการบริหารงานบุคคลตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

ฐานที่ 1 (D1 - Dhamma1) = Aparihaniyadhamma คือ อปริหานิยธรรม 7 เพื่อการบริหารงานบุคคล ได้แก่ 1) การประชุมเป็นนิตย 2) การพร้อมเพรียงกันประชุม 3) การไม่บัญญัติหรือไม่ล้มเลิกข้อบัญญัติตามอำเภอใจ 4) การเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา 5) การให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรี 6) การส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม 7) การอารักขา คุ้มครอง ปกป้อง อันชอบธรรม หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการดังกล่าวนี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมในทางที่สร้างสรรค์ หรือเกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้น ก่อเกิดสันติภาพในองค์กร จึงควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในทุกองค์กรเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับ สมบัติ เจนสระคู และคณะ (2561) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอปริหานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการศึกษา พบว่า “โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม รองลงมา ได้แก่ ด้านไม่ลุแก่อำนาจ ความอยาก ความเห็นแก่ตัว เคารพสักการะสิ่งที่ชุมชนนั้นนับถือรักสันติขัดเกลาคิดใจอยู่เสมอ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตยเคารพในพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล ปฏิบัติ ตามกฎระเบียบของโรงเรียน และที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านใครเป็นใหญ่ เป็นประธานใหญ่ เคารพนับถือ ผู้ใหญ่” และสอดคล้องกับ ไพฑูรย์ ปริญญาธรรมกุล (2564) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษของเทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษตามปัจจัยจำเพาะของท้องถิ่นของเทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก ตามหลักอปริหานิยธรรม โดยการให้ประชาชนเข้าร่วมรับฟังและศึกษา ผลกระทบที่เกิดจากการเป็นเมือง การร่วมรับรู้กติกาในการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ความสมานสามัคคี ทำให้คนที่หลากหลายชาติพันธุ์อยู่กันอย่างกลมเกลียว เกิดสันติสุข ในการอยู่ร่วมกัน

การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนาเมือง การปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกันของเมืองที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม การร่วมอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น การยอมรับในความเสมอภาคต่อความหลากหลายของชาติพันธุ์ การเคารพ กฎ กติกา ของหน่วยงานท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนและการทำนุบำรุงศาสนาบุคคล

ฐานที่ 2 (D2 - Dhamma2) = Brahma Vihara Dharmas คือ พรหมวิหารธรรม 4 เพื่อการบริหารตน ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความสุขแก่ตัวบุคคล บุคคลใดนำหลักธรรมนี้ไปปฏิบัติย่อมเป็นผู้ชื่อตรงต่อธรรม ไม่เอนเอียงด้วยอคติ มีความรักความเข้าใจเพื่อนมนุษย์ตามความเป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิทย์ ฝ่ายสงค์ และคณะ (2563) ศึกษาวิจัยถึง “ตัวแบบการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ส่งผลต่อองค์กรแห่งความสุข” เสนอแนะว่า “ควรมีการนำหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 มาศึกษาวิจัยในเชิงลึกโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การวิจัยกรณีศึกษาจากองค์กรหรือสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเองในการเป็นองค์กรแห่งความสุข เป็นต้น” และสอดคล้องกับ วินัย ภูมิสุข และณัฐกานต์ หงส์กุลเศรษฐ์ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพรหมวิหาร” กล่าวว่า “หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่ผู้เขียนเห็นว่าจะสามารถนำมาปรับใช้กับการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรได้มากที่สุด คือ “หลักพรหมวิหาร 4” ประกอบด้วยเมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา การรู้จักวางเฉย เป็นแนวทางคำสอนที่สร้างความคิดในเชิงบวกที่ทรงพลัง เพราะเป็นการเริ่มต้นคิดที่ออกจากตัวเรา และจัดการสิ่งที่มากระทบได้จากการวางความคิดวางมุมมองของเราให้อยู่ในแนวทางที่ถูกที่ควร”

4 วงจร ได้แก่ วงจรการบริหารงานทั่วไป ได้แก่

P – Planning : การวางแผน จำเป็นต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ อันได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน การกำหนดกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการประเมิน โดยการระบุจำนวนและประเภทพนักงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร เพื่อสนับสนุนเป้าหมายขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับ Snell, Morris, & Bohlander (2016) ที่กล่าวว่า “หัวใจสำคัญของการวางแผนทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ คือ กระบวนการวางแผนที่สร้างความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรมนุษย์กับความต้องการเชิงกลยุทธ์ขององค์กร โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน การกำหนดกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการประเมินผล”

O – Organizing : การจัดองค์กร คือ การกำหนดโครงสร้างขององค์การอย่างเป็นทางการ โดยการจัดแบ่งออกเป็นหน่วยงานย่อยต่างๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานไว้ให้ชัดเจน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยเหล่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้เอื้อต่อการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารคนที่ 3 กล่าวว่า “องค์กรเป็นที่รวมของคนและเป็นที่รวมของงานต่างๆ เพื่อให้พนักงานขององค์การปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่และเต็มสามารถ จึงจำเป็นต้องจัดแบ่งหน้าที่การงานกันทำ และมอบอำนาจให้รับผิดชอบตามความสามารถและความถนัด ถ้าเป็นองค์การขนาดใหญ่และมีคนมาก ตลอดงานที่ต้องทำมีมาก ก็จะต้องจัดหมวดหมู่ของงานที่เป็นอย่าง

เดียวกันหรือมีลักษณะใกล้เคียงกันมารวมเข้าด้วยกันเรียกว่า ฝ่ายหรือแผนงาน แล้วจัดให้คนที่มีความสามารถในงานนั้นๆ มาปฏิบัติงานรวมกันในแผนงานนั้น และตั้งหัวหน้าขึ้นรับผิดชอบควบคุม”

L – Leading : การนำ คือ การจูงใจ การมีอิทธิพลและการติดต่อสื่อสารสร้างให้เกิดความกระตือรือร้น มุ่งมั่น มานะพยายามที่จะทำให้เกิดการยอมรับในวิสัยทัศน์ของผู้นำ สร้างความสามัคคี และความเป็นเอกภาพ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ อาจารย์คนที่ 1 ที่กล่าวว่า “บทบาทที่สำคัญของผู้นำก็คือ ต้องนำให้เป็น โดยกำหนดวิสัยทัศน์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร และความต้องการของผู้ปฏิบัติงานที่จะทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ ก็จะสามารถกระตุ้นให้บุคลากรมีความกระตือรือร้นที่จะทำให้วิสัยทัศน์ขององค์กรสำเร็จได้ดังที่ตั้งใจ นอกจากนี้ การที่จะให้คนศรัทธาในตัวผู้นำ ผู้นำต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในองค์กรได้ด้วย”

C – Controlling : การควบคุม มีขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าการเคลื่อนไหวด้านกำลังคนนั้นเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง โดยผ่านกลไกของมาตรฐาน การควบคุมผลการปฏิบัติงาน และการสร้างความสัมพันธ์กับพนักงานในระยะยาว ซึ่งใน ข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2541 ได้ระบุเกี่ยวกับการควบคุมไว้ว่า “การควบคุมให้บุคลากรประพฤติปฏิบัติหน้าที่เพื่อความก้าวหน้าในการทำงาน ได้กำหนดให้มีข้อบังคับว่าด้วยวินัย การรักษาวินัย และการลงโทษ กล่าวคือ บุคลากรของมหาวิทยาลัยต้องไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการลบหลู่พระรัตนตรัย ต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยโดยเคร่งครัด วินัย การรักษาวินัยและโทษผิดวินัย ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการบริหารงานบุคคลกำหนดโดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัย”

เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการบริหารงานบุคคลโดยธรรม ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรนำเอา POLC-2D CYCLE MODEL รูปแบบการบริหารบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประกอบด้วย 4 หลัก 2 ฐาน 4 วงจร ไปใช้ในเชิงนโยบาย โดยประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน ผลักดันให้เกิดการนำมาใช้ด้วยการอบรมในเชิงปฏิบัติ โดยเชิญวิทยากรกระบวนการที่สามารถย่อยหลักพรหมวิหารธรรมและอปริหานิยธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งโดยส่วนตัวและการบริหารงานบุคคลได้ มีการจัดเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในทุกๆ เดือนอย่างพร้อมเพรียง สร้างแรงจูงใจด้วยการให้การยอมรับ การให้รางวัลหรือสิทธิพิเศษแก่ผู้ที่ให้ความร่วมมือ และกำหนดเป็นตัวชี้วัดด้านคุณธรรมจริยธรรมในการประเมินบุคลากรในทุกๆ ปี สิ่งสำคัญคือผู้นำองค์กร เช่นอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี เป็นต้น จะต้องปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างขวัญกำลังใจและช่วยสร้างแรงจูงใจ แรงกระเพื่อมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งองค์กรทั้งในส่วนกลางและขยายไปสู่ส่วนวิทยาเขตและศูนย์ต่างๆ ต่อไป

สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอไว้ดังนี้

1) ควรนำรูปแบบการบริหารบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ (POLC-2D CYCLE MODEL) จากการวิจัยครั้งนี้ ไปจัดทำเป็นคู่มือและทดลองใช้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อวิเคราะห์ศึกษาจุดเด่นและจุดที่ควรปรับปรุงพัฒนาต่อไป

2) ควรนำรูปแบบการบริหารบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ (POLC-2D CYCLE MODEL) จากการวิจัยครั้งนี้ ไปทดลองใช้กับมหาวิทยาลัย และสถาบันศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน และเก็บผลการวิจัยเชิงทดลองเพื่อพัฒนารูปแบบและต่อยอดต่อไป

บรรณานุกรม

- กุลชลี พวงเพ็ชร. (2558). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. ปทุมธานี : ยูโอเพ่น.
- พระครูประวิตรวรานุกฤต (ดร.). (2559). **การสำรวจวิเคราะห์ความคิดเห็นการบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่**. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม-ธันวาคม).
- พระมหาไพสิฐ อภิชาโน (จะโต). (2562). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตามหลักไตรสิกขา**. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม).
- ไพฑูรย์ ปริญญาธรรมกุล. (2564). **การปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษของเทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก**. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 10. ฉบับที่ 1. (มกราคม - มีนาคม).
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2541). **ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2541**. (อัสสัณ).
- วินัย ภูมิสุข และณัฐกานต์ หงส์กุลเศรษฐ์. (2562). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพรหมวิหาร**. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ 7. ฉบับที่ 3. (กันยายน - ธันวาคม).
- สมบัติ เจนสระคูและคณะ. (2561). **การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอภิธานิธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัด ทางพระพุทธศาสนา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด**. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน).
- สุภาวดี ขุนทองจันทร์, ผศ.ดร. (2559). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างบูรณาการ**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน).
- สุวิทย์ ฝ่ายสงค์. (2563). **ตัวแบบการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ส่งผลต่อองค์กรแห่งความสุข**. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. ปีที่ 5. ฉบับที่ 9. (กันยายน 2563).
- Snell, S. A., Morris, S. S., & Bohlander, G. W. (2016). **Managing human resource**. (17th ed.). Boston, MA: Cengage Learning.

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามืออาชีพภายใต้
สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย

Guidelines for the Adaptive Leadership Development of Administrators
of Professional Vocational Education Institutions under New and
Next Normal Situations in Eastern Region of Thailand

ณฐาพัชร วรพงศ์พัชร

Ntapat Worapongpat

สถาบันนวัตกรรมทางการศึกษา สมาคมส่งเสริมการศึกษาทางเลือก

Educational Innovation Institute, Promote Alternative Education Association

พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ

Phongsak Phakamach

วิทยาลัยผู้ประกอบการสร้างสรรค์นานาชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Rattanakosin International College of Creative Entrepreneurship

สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล

Suriya Wachirawongpaisarn

สถาบันนวัตกรรมทางการศึกษา สมาคมส่งเสริมการศึกษาทางเลือก

Educational Innovation Institute, Promote Alternative Education Association

จิรนนท์ ใหญ่ลำยอง

Jeeranun Yailumyong

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Faculty of Business Bangkok Thonburi University

E-mail : dr.thiwat@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 16 มิถุนายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 2 กันยายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 3 กันยายน 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะ องค์ประกอบ และเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามืออาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่ในภาคตะวันออกของ

ประเทศไทย โดยการศึกษาจากเอกสารและข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บริหารสถาบัน การอาชีวศึกษาที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 9 คน แล้วพัฒนาเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบปรับตัว 3 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะส่วนตัว การพัฒนางานวิชาการและวิจัย และการ พัฒนาบุคลากร เพื่อสอบถามผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาและบุคลากร จำนวน 285 คน จาก 9 สถาบัน ในภาคตะวันออกของประเทศไทย โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธีระหว่างวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ การตรวจสอบองค์ประกอบด้วยวิธีวิธยวิสัยสามเส้าด้านข้อมูลและ การยืนยันร่างแนวทางโดยวิธีการสนทนาอิงผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือการสร้างบารมี (2) การสร้างแรงบันดาลใจ (4) การมีกลยุทธ์และ แสวงหาโอกาสในการปรับตัว (4) การสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมทางการศึกษา (5) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (6) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก (7) การสร้างบรรยากาศองค์กรและค่านิยมร่วมเชิงสร้างสรรค์ (8) การมี วุฒิภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (9) การกระตุ้นทางปัญญา และ (10) การพัฒนาทักษะอาชีพเชิงดิจิทัล ผลการวิจัย สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาให้มีภาวะผู้นำแบบปรับตัว ภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปเพื่อให้สามารถบริหารจัดการสถาบันการอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพ ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิระดับอาชีวศึกษาต่อไป

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำแบบปรับตัว, ผู้บริหารการอาชีวศึกษา, สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไป

ABSTRACT

The purposes of this research were to study the characteristics, factors and approaches of adaptive leadership development of professional vocational education institution administrators under new and normal situations in Eastern region of Thailand. The study was done through documentary analysis, empirical data from 9 successful vocational education institutions' administrator in-dept interview, and through the questionnaires concerning 3 aspects of adaptive leadership; personal characteristics, academic research and development and personnel development, rated by 285 vocational education institutions and personnel from 18 institutions in Eastern region of Thailand. The study used mixed method analysis of quantitative and qualitative analysis. Data was analyzed by exploratory factor analysis, tested by data triangulation methodology technique, and confirmation of guidelines draft by connoisseurship approach.

The research results indicated that the adaptive leaderships of administrators of Professional Vocational Education Institutions were 9 elements viz. (1) idealized influence or charisma leadership; (2) inspirational motivation; (4) adaptive strategy and challenges; (4) creating an innovative educational organization; (5) individualized consideration; (6) building a positive corporate culture; (7) creating a creative corporate atmosphere and shared values; (8) innovative

leadership maturity; (9) intellectual stimulation; and (10) digital professional skills development. The research results can be used as a guideline for developing the competency of vocational education institution administrators to develop adaptive leadership under new and next normal situations so that they can manage vocational education institutions in accordance with the vocational qualification standards in the future.

Keywords: Adaptive Leadership, Vocational Education Administrator, New and Next Normal Situations

1. บทนำ

การจัดการศึกษาของสถาบันการอาชีวศึกษาในยุคการปฏิรูปการศึกษารอบใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานวิชาการและการฝึกทักษะปฏิบัติการทางอาชีพถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน ทั้งนี้สถาบันการอาชีวศึกษานับว่ามีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของสถาบันและความสำเร็จของผู้เรียน ซึ่งผู้บริหารหรือผู้นำที่ตั้นั้นต้องมีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะต่าง ๆ หลายประการด้วยกัน โดยคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่เป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน และนำพาให้คณะครูปฏิบัติงานได้บรรลุผลตามเป้าหมาย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถาบันการศึกษามีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ดังนั้นผู้บริหารที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่คุณภาพการศึกษาถือว่าเป็นผู้นำยุคใหม่ที่ต้องเน้นการปฏิรูปอย่างแท้จริง เพราะผู้นำที่ไม่มีความรู้ความสามารถหรือไม่เข้าใจในด้านคุณภาพแล้วอาจนำองค์กรไปสู่ความล้มเหลวและหลงทางได้ (พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ, 2563) ท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงเชิงดิจิทัลทางการศึกษา การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จและอยู่รอดส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ การค้นพบสิ่งใหม่ และการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษา จากองค์กรแบบการดั้งเดิมไปสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovative Organization) ที่ต้องมีการพัฒนารูปแบบการบริหารใหม่ๆ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา รวมไปถึงการสร้างนิสัยนวัตกรรมให้เกิดขึ้นกับคนในองค์กร (Tran & Nghia, 2020)

เมื่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมากองค์กรจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ดังที่ พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ (2564) กล่าวว่า ผู้บริหารการศึกษายุคใหม่จำเป็นต้องมีศักยภาพในการใช้ภาวะผู้นำอย่างเหมาะสมในการสร้างความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันของทุกคนในองค์กร สามารถสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนทุกคนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้นสามารถใช้ศิลปะและกระบวนการของการมีอิทธิพลต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล และสามารถทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดศรัทธา มีความเชื่อถือ มีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงาน ตลอดจนสามารถสร้างสภาวะแวดล้อมและสนับสนุนให้ร่วมมือกันสร้างประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์วิกฤติโควิด-19 เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและกำลังเข้าสู่สถานการณ์วิถีปกติใหม่หรือวิถีปกติถัดไป โดยแนวโน้มของการอาชีวศึกษาไทยในอนาคตจะเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบ

การศึกษาระดับอาชีวศึกษาอย่างที่สุด โดยวิกฤติในครั้งนี้ทำให้สถาบันการอาชีวศึกษาทั้งผู้เรียนและผู้สอนได้ปรับตัวให้ชินกับการเรียนและการฝึกปฏิบัติการทำงานอาชีพออนไลน์ หลายวิชาเริ่มเห็นทิศทางความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องพยายามปรับตัวมาโดยตลอดและนี่อาจเป็นโอกาสในการปรับโฉมหรือต่อยอดการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาในอนาคต

ผู้นำแบบปรับตัว (Adaptive Leadership) เป็นภาวะผู้นำที่พัฒนารูปแบบมาจากผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้วยการเพิ่มกลยุทธ์และการแสวงหาโอกาสในการปรับตัวในการสร้างสรรค์โอกาสใหม่ๆ เพื่อใช้ในกรณีฉุกเฉิน เช่นในปัจจุบัน (Miller, 2019) ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ด้วยกลยุทธ์การดำเนินการอย่างมีระบบและเป็นแผนงานที่เป็นขั้นเป็นตอน โดยกำหนดทางเลือกของการแก้ปัญหาไว้หลายๆ อย่างที่จะเกิดขึ้นในองค์กร ณ สถานการณ์ปัจจุบันพบว่าระบบสาธารณสุขของทุกประเทศทั่วโลกล้วนต้องอาศัยบทบาทภาวะผู้นำที่สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาทุกระดับ รวมถึงดูแลสุขภาพของทุกคนในองค์กร ผู้นำต้องมีการนำแผนดำเนินงานที่วางไว้เพื่อนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพและชัดเจนต่อผู้ร่วมงานให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปด้วยกลยุทธ์ในการบริหารจัดการการศึกษาและการให้บริการด้านสุขภาพของผู้ที่อยู่องค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งทักษะหรือความสามารถของผู้นำแบบปรับตัวนี้จะทำให้เกิดอิทธิพลของการสร้างบรรยากาศในองค์กรที่ต้องดำรงอยู่ได้ในยุคแห่งการพลิกโฉมทางการศึกษา (Education Disruption) (Heifetz, 2020)

ภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาเป็นคุณลักษณะสำคัญที่สามารถส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้บริหารมีศักยภาพในการบริหารจัดการสถาบันให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไป ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคุณลักษณะ องค์ประกอบ และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพอายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย โดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีระหว่างวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งข้อค้นพบสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาให้มีภาวะผู้นำแบบปรับตัวและอาจส่งผลให้การจัดการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปบรรลุตามเป้าหมาย ตลอดจนผู้เรียนมีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อไป อนึ่งผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาเปรียบเทียบกับผู้บริหารระดับสูงในองค์กรภาคธุรกิจที่มีอำนาจตัดสินใจทั้งด้านการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาบุคลากร และการสร้างความร่วมมือ เป็นต้น ซึ่งต้องอาศัยความรู้และทักษะการบริหารจัดการเพื่อให้การบริหารสถาบันมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารมาโดยตลอด โดยส่งเสริมการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพรวมถึงเอาตัวรอดในสังคมที่มีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพอายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพอายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย

3. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามืออาชีพ ภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Populations and Sampling) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นบุคลากรทางการศึกษาและผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษา ปีการศึกษา 2563 จาก 18 สถาบัน ในภาคตะวันออกของประเทศไทย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาในภาคตะวันออก 18 สถาบัน จำนวน 9 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นผู้บริหารระดับสูงของภาคตะวันออกรวมถึงครูผู้สอนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 18 สถาบัน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistate Sampling) จำนวน 285 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีเนื้อหา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณลักษณะส่วนตัว ด้านการพัฒนางานวิชาการและวิจัย และด้านการพัฒนาบุคลากร ตามวิธีการของ Likert ส่วนการสัมภาษณ์ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Guide) การหาคุณภาพของเครื่องมือโดยการทดสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและเนื้อหา พิจารณาเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .5 ขึ้นไป ได้ค่า IOC เท่ากับ .88 แล้วนำไปทดลองใช้ จากนั้นนำมาทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร Cronbach's Alpha Coefficient และหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยหาค่า Item Total Correlation ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .944

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญผ่านระบบออนไลน์ ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณโดยการสร้างลิงค์ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต จำนวน 285 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวน 285 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม พ.ศ. 2564

4. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดหัวข้อ/กลุ่มหัวข้อและแนวคิดสำคัญอันเป็นแกนสารของการวิจัยโดยใช้วิธีบรรยาย (Narrative) ส่วนเชิงปริมาณใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์โดยการแจกแจงค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องอีกครั้งเพื่อนำไปสู่การสรุปและอภิปรายผลในขั้นตอนสุดท้าย

5. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย การดำเนินการวิจัยมีแผนงานและขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย (1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary) เกี่ยวกับภาวะผู้นำและภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษา วิเคราะห์และสรุปประเด็นเกี่ยวกับคุณลักษณะรวมถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัว และ (2) การ

สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) ผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษา จำนวน 9 คน ที่มีผลงานเชิงประจักษ์ และประสบความสำเร็จในการบริหารสถาบันการอาชีวศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษา โดยการนำผลจากการศึกษาจากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างแบบสอบถามซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษา ซึ่งใช้วิธีทริแองกูเลชันสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation Methodology) โดยการนำข้อมูลเชิงประจักษ์ในขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาตรวจสอบข้อมูลว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกัน และมีความสอดคล้องกันอย่างไร เพื่อหาข้อสรุปคุณลักษณะและองค์ประกอบโดยใช้วิธีบรรยาย

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ด้านการบริหารงานอาชีวศึกษา จำนวน 9 คน จากการเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจงโดยอาศัยความสะดวก (Convenience Sampling) โดยการนำข้อมูลในขั้นตอนที่ 3 มากำหนดเป็นแนวทางเพื่อหาข้อสรุปแนวทางที่เหมาะสมของการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาโดยการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis)

4. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถแสดงผลการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. คุณลักษณะของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไป ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านคุณลักษณะส่วนตัว อาทิ ทำงานเชิงรุก (Proactive) มีความคาดหวังผลสัมฤทธิ์ของงานสูงและมุ่งมั่นให้สำเร็จ มีความยืดหยุ่น ปรับตัวตามสถานการณ์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ไม่ยึดติดกรอบและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ปฏิบัติตนให้เกียรติแก่บุคลากร มีความเป็นประชาธิปไตย ตัดสินใจด้วยเหตุและผล ตรงไปตรงมา มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความยุติธรรม และมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพในการจัดทำหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนรวมถึงการใช้สื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการศึกษาที่เหมาะสม คิดค้นและทดลองเทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ ด้วยตนเอง

2) ด้านการพัฒนางานวิชาการและวิจัย ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาอาชีวศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน โอกาสและอุปสรรค พัฒนาระบบและโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน มอบหมายและกำกับกับการปฏิบัติงานให้เหมาะสมเป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตรแบบมีส่วนร่วมที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และยุทธศาสตร์ชาติ ใช้ผลงานการพัฒนาประกอบการพิจารณาความดีความชอบ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมโดยให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ รับผิดชอบ และประชุมหารือร่วมกันเพื่อพัฒนางานวิชาการและวิจัยอย่างสม่ำเสมอ การสร้างสรรค์พัฒนางานวิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษาระดับอาชีวศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ

3) ด้านการพัฒนาศักยภาพ ประกอบด้วย การพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ประชุมสัมมนาและอบรมให้ความรู้ด้วยตนเอง การเชิญวิทยากรภายนอกมา

บรรยาย การพาไปศึกษาดูงานในสถาบันอาชีวศึกษาที่เป็นเลิศ การให้ไปฝึกอบรมตามความสนใจและความถนัด กระตุ้นให้ครูผู้สอนพัฒนาการเรียนการสอน การทำวิจัยในชั้นเรียน การคิดค้นนวัตกรรมและทดลองวิธีการสอนแบบใหม่ๆ จัดกิจกรรมหรือนิทรรศการให้ครูผู้สอนได้แสดงและเผยแพร่ผลงานวิชาการในรูปแบบต่างๆ การส่งเสริมให้ครูผู้สอนเป็นผู้นำทางวิชาการและการอาชีพ สามารถให้คำแนะนำกับผู้อื่นได้ ส่งเสริมสนับสนุน การเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ และการสร้างความก้าวหน้าในวิชาชีพ

2. องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไป ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจจากข้อมูลเชิงประจักษ์ ปรากฏผลดังตารางที่ 1 โดยพบว่าภาวะภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพ ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ 104 รายการ โดยองค์ประกอบทั้งหมดสามารถอธิบายถึงภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทยได้ร้อยละ 80.969 ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษา

องค์ประกอบที่	ชื่อองค์ประกอบ	จำนวนรายการ จากแบบสอบถาม	ค่าไอเกน	ค่าร้อยละของ ความแปรปรวน
1.	การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือ การสร้างบารมี	17	20.335	28.887
2.	การสร้างแรงบันดาลใจ	13	13.684	14.914
3.	การมีกลยุทธ์และแสวงหาโอกาสใน การปรับตัว	12	10.227	8.365
4.	การสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมทาง การศึกษา	12	10.227	8.365
5.	การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล	10	7.556	6.582
6.	การสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก	9	3.994	3.466
7.	การสร้างบรรยากาศองค์กรและ ค่านิยมร่วมเชิงสร้างสรรค์	9	3.994	3.466
8.	การมีวิสัยภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม	8	3.887	2.468
9.	การกระตุ้นทางปัญญา	7	2.456	2.228
10.	การพัฒนาทักษะอาชีพเชิงดิจิทัล	7	2.456	2.228
รวม				80.969

(1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือการสร้างบารมี (Idealized Influence or Charisma Leadership) หมายถึง การที่ผู้นำประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้ตามทำให้เลื่อมใสศรัทธา เคารพนับถือ ไว้วางใจ และเชื่อมั่น

ว่าผู้นำทำสิ่งที่ถูกต้องดีงามและยินดีปฏิบัติตามผู้นำ องค์ประกอบด้านนี้มี 17 รายการ ได้แก่ 1) มีอารมณ์มั่นคง (Stable) และควบคุมตนเองได้ 2) มีความคิดเชิงสร้างสรรค์และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น 3) มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในการทำงานให้สำเร็จ 4) ยึดมั่นอุดมการณ์เชิงสร้างสรรค์ 5) เป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง 6) มีความยืดหยุ่นโดยปรับตามสถานการณ์และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันทั่วทั้ง 7) ให้เกียรติและไม่วางตนแสดงอำนาจว่าอยู่เหนือผู้อื่น 8) ปฏิบัติตนอย่างเพื่อนและให้ความเป็นกันเองกับผู้ร่วมงาน 9) มีความเมตตา ช่วยเหลือและดูแลเอาใจใส่ใจทุกข์สุขของผู้ร่วมงาน 10) ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 11) มีความรู้และเป็นผู้นำทางวิชาการ 12) มีทักษะการคิดและปฏิบัติเป็นไปในทางบวก 13) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป 14) มีความยุติธรรม น่าเชื่อถือ และไว้วางใจได้ 15) มีคุณธรรมจริยธรรม 16) คำนึงถึงมาตรฐานทางวิชาการและวิชาชีพ และ 17) สุขุม รอบคอบ เปิดเผย และตรงไปตรงมา

(2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) หมายถึง การที่ผู้นำจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ตามให้เห็นคุณค่าและความท้าทายของงานเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร องค์ประกอบด้านนี้มี 13 รายการ ได้แก่ 1) การสร้างสรรค์กระบวนการคิดเชิงบวก 2) การสร้างความกระตือรือร้นอย่างสร้างสรรค์ 3) การสร้างให้เห็นคุณค่าและความท้าทายโดยกระตุ้นให้ทำงานเป็นทีม 4) ผู้นำจะทำให้ผู้ตามสัมผัสกับจินตภาพที่งดงามของอนาคต 5) การสร้างและสื่อในสิ่งที่ผู้นำมุ่งหวังอย่างชัดเจน 6) การแสดงถึงความผูกพันต่อเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน 7) การจูงใจให้ผู้ตามเกิดการทุ่มเทและความพยายามในการปฏิบัติงาน 8) มีวิธีเสริมแรงผู้ร่วมงานเชิงบวก 9) การสร้างฝันให้ผู้ตามเกิดความผูกพันต่อเป้าหมาย 10) มีความรอบรู้ในงานวิชาการระดับอาชีวศึกษา 11) สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครูผู้สอนได้ 12) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการคิดค้นวิธีการสอนใหม่ ๆ และ 13) ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ และมุ่งพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

(3) การมีกลยุทธ์และแสวงหาโอกาสในการปรับตัว (Adaptive Strategy and Challenges) หมายถึง ผู้นำสามารถนำความรู้ ทักษะ และแนวคิดเชิงสร้างสรรค์มาผสมผสานกับกลยุทธ์การบริหารจัดการขององค์กรเพื่อสร้างให้เกิดคุณภาพและความได้เปรียบทางการแข่งขัน องค์ประกอบด้านนี้มี 12 รายการ ได้แก่ 1) มีปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ 2) การใช้นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษา 3) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 4) มีวิธีคิดก้าวหน้าทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้าง 5) มีความรู้เท่าทันเหตุการณ์และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี 6) กล้าคิดค้นริเริ่มสิ่งใหม่ที่แปลกแตกต่าง 7) มีเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนการสอนสมัยใหม่ 8) เปิดรับประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรอาชีวศึกษาในอนาคต 9) มีความรอบรู้ในการจัดการเชิงกลยุทธ์ 10) เข้าใจถึงหลักการบริหารการเปลี่ยนแปลงและประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ 11) ปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และ 12) ความสามารถในการปรับตัวเมื่อเกิดสถานการณ์พลิกโฉมทางการศึกษา

(4) การสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมทางการศึกษา (Creating an Innovative Educational Organization) หมายถึง รูปแบบของนวัตกรรมจะช่วยให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้ภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนานวัตกรรมระดับอาชีวศึกษา องค์ประกอบด้านนี้มี 12 รายการ ได้แก่ 1) เข้าใจรูปแบบและการปฏิบัติที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม 2) กำหนดโครงสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมที่เหมาะสม 3) สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนนวัตกรรมทุกมิติ 4) กำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่องค์กรแห่งนวัตกรรม 5) กำหนด

โครงสร้างทางฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ และแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เหมาะสม 6) สร้างทีมผู้นำที่มุ่งมั่นไปสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ 7) ทีมงานมีนิสัยแห่งนวัตกรรมทางการศึกษา 8) การสร้างบรรยากาศและระบบนิเวศนวัตกรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว 9) สร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ 10) บุคลากรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างอิสระ 11) การสร้างทางเลือกใหม่และการพัฒนาอาชีพในยุคดิจิทัล และ 12) การสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ทั่วทั้งองค์กร

(5) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) หมายถึง การที่ผู้นำคำนึงถึงความต้องการและแตกต่างของแต่ละบุคคล องค์กรประกอบด้วย 10 รายการ ได้แก่ 1) การสร้างสัมพันธภาพที่ดี 2) การให้โอกาสบุคลากรในการเรียนรู้สิ่งใหม่ 3) สร้างบรรยากาศของการสนับสนุนและส่งเสริมงานวิชาการ 4) สังเกตและเฝ้าดูการปฏิบัติงานและให้คำปรึกษาชี้แนะ 5) การมอบหมายงานตามศักยภาพของผู้ตาม 6) การให้เกียรติผู้อื่นและปฏิบัติด้วยความเสมอภาค 7) การเพิ่มศักยภาพให้แต่ละบุคคลได้เรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ ตามต้องการ 8) การวางแผนการทำงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ร่วมงานและองค์กรเป็นสำคัญ 9) การสร้างความยึดมั่นผูกพันภายในองค์กร และ 10) การส่งเสริมการสื่อสารแบบสองทาง

(6) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก (Building a Positive Corporate Culture) หมายถึง การที่ผู้นำให้ความสำคัญต่อกระบวนการคิดที่ถูกต้องในการบริหารจัดการในปัจจุบันและพร้อมให้การสนับสนุนองค์กรพัฒนาไปสู่การแข่งขันในอนาคต องค์กรประกอบด้วย 9 รายการ ได้แก่ 1) สร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ดี 2) กำหนดโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสมและปฏิบัติได้ 3) การสร้างความร่วมมือร่วมใจในทีมงาน 4) การสร้างระบบการทำงานเป็นทีม 5) การสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจได้ดี 6) การสร้างการรับรู้และระบบการยอมรับซึ่งกันและกัน 7) การสร้างระบบความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กร 8) การแสดงความรับผิดชอบเมื่อเกิดกรณีผิดพลาด และ 9) การสร้างความจงรักภักดีต่อองค์กร

(7) การสร้างบรรยากาศองค์กรและค่านิยมร่วมเชิงสร้างสรรค์ (Creating a Creative Corporate Atmosphere and Shared Values) หมายถึง การที่ผู้นำสร้างบรรยากาศที่ดีขององค์กรและมองหาโอกาสเพื่อพร้อมรับ ปรับตัว และมีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงรวมถึงความเสี่ยง องค์กรประกอบด้วย 9 รายการ ได้แก่ 1) การสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในองค์กร 2) การสร้างบรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) การเป็นแบบอย่างทางวิชาการและวิชาชีพ 4) การเป็นผู้นำองค์กรแห่งการเรียนรู้ 5) มีการตั้งวงสนทนาวิชาการอย่างสร้างสรรค์ 6) ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา 7) การขยันเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการทั้งในระดับชาติและนานาชาติ 8) การให้โอกาสผู้ร่วมงานเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับตนและลงมือปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ และ 9) การสนับสนุนให้บุคลากรรู้สึกประสบความสำเร็จจนเกิดภาพความเป็นผู้นำในทุกระดับเพื่อนำไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(8) การมีวุฒิภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (Innovative Leadership Maturity) หมายถึง ผู้นำมีแนวคิดและรูปแบบปฏิบัติเพื่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่อยู่เสมอ องค์กรประกอบด้วย 8 รายการ ได้แก่ 1) การมีบุคลิกภาพและทักษะแบบผู้นำเชิงนวัตกรรม 2) การเป็นผู้นำทีมพัฒนาและเผยแพร่นวัตกรรมทางการศึกษา 3) การเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างสรรค์พัฒนานวัตกรรม 4) เข้าใจขั้นตอนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา 5) การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษารูปแบบใหม่ 6) การสร้างบรรยากาศแห่ง

การเรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบนิเวศนวัตกรรม และมุ่งสู่องค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา 7) กำหนดทิศทางการสื่อสารแบบผู้นำ และทำให้เกิดการสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน และ 8) การพัฒนาสมรรถนะของนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อการบริหารผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

(9) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) หมายถึง การที่ผู้นำทำให้ผู้ตามเกิดความตื่นตัวในการเปลี่ยนแปลงในการตระหนักถึงปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญา องค์ประกอบด้านนี้มี 7 รายการ ได้แก่ 1) กระบวนการบริหารองค์ความรู้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาทักษะของผู้เรียน 2) มีความรอบรู้และตระหนักในงานวิชาการและให้คำปรึกษาผู้อื่นได้ 3) มีความสามารถในการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ 4) สามารถสร้างรายงานผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ 5) มีความรู้ความเข้าใจในเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนการสอนทั้งออฟไลน์และออนไลน์ 6) เข้าใจในศักยภาพแห่งตนโดยเรียนรู้วิธีการสอนใหม่ๆ และทดลองปฏิบัติจริง และ 7) รู้เท่าทันเหตุการณ์และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันทั่วทั้ง

(10) การพัฒนาทักษะอาชีพเชิงดิจิทัล (Digital Professional Skills Development) หมายถึง การที่ผู้นำทำให้ผู้ตามตระหนักถึงการพัฒนาก้าวหน้าอาชีพเชิงดิจิทัล ซึ่งเป็นทักษะที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล องค์ประกอบด้านนี้มี 7 รายการ ได้แก่ 1) มีความคิดแบบประยุกต์และปรับตัวได้ทุกสถานการณ์ 2) สามารถปรับตัวเพื่อตอบรับปรากฏการณ์ New Media 3) เรียนรู้และเข้าใจศาสตร์ที่หลากหลาย 4) มีศักยภาพในการต่อรองเพื่อรับมือกับปัญหาต่าง ๆ (Negotiation) 5) มีความรู้ความเข้าใจในการออกแบบความคิดเชิงเหตุผลและอารมณ์ 6) มีความรู้ความเข้าใจในทักษะการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และ 7) มีความสามารถสร้างสรรค์พัฒนาก้าวหน้าอาชีพเชิงดิจิทัล

3. แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย ผลการตรวจสอบองค์ประกอบโดยใช้วิธีวิทยาวิจัยสามเส้าด้านข้อมูลและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญพบว่า

1) วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวสามารถทำได้ 5 วิธี ได้แก่ การพัฒนาด้วยตนเอง การปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง กรณีศึกษา การสอนงาน และการฝึกอบรม ส่วนกิจกรรมการพัฒนา ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาจากตัวแบบ และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ เป็นต้น

2) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทยที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการ PIER ประกอบด้วย 1) การวางแผน (Planning: P), 2) การนำไปปฏิบัติ (Implement: I), 3) การประเมินผล (Evaluation: E) และ 4) การสะท้อนผล (Reflection: R) สะท้อนผลการปฏิบัติ ปรับปรุง วางแผนพัฒนาในระยะต่อไป

3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย ได้แก่ การมีหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัว การสนับสนุนทรัพยากรการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวอย่างเหมาะสม การกำกับติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ และการสร้างเครือข่ายการพัฒนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ เป็นต้น

5. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และอภิปรายผลการวิจัยซึ่งมีสาระสำคัญในประเด็นต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1) คุณลักษณะภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามืออาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทยประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านคุณลักษณะส่วนตัว (2) ด้านการพัฒนางานวิชาการและวิจัย และ (3) ด้านการพัฒนาบุคลากร

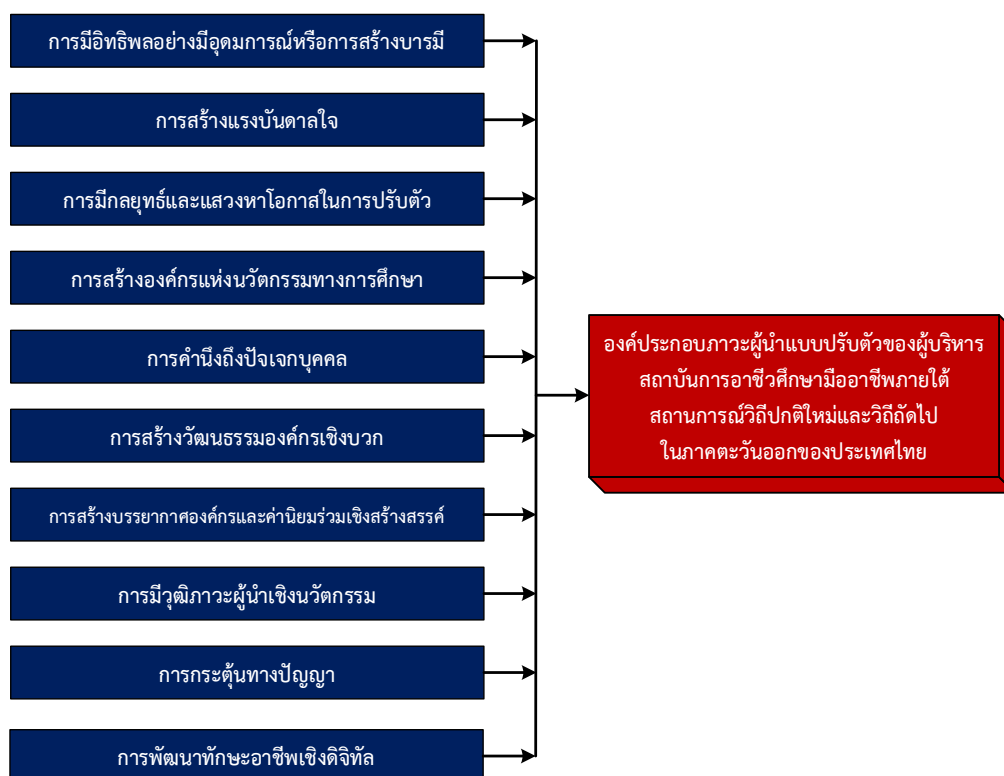
2) องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามืออาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทยมี 10 องค์ประกอบ 104 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือการสร้างบารมี (2) การสร้างแรงบันดาลใจ (4) การมีกลยุทธ์และแสวงหาโอกาสในการปรับตัว (4) การสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมทางการศึกษา (5) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (6) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก (7) การสร้างบรรยากาศองค์กรและค่านิยมร่วมเชิงสร้างสรรค์ (8) การมีวุฒิภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (9) การกระตุ้นทางปัญญา และ (10) การพัฒนาทักษะอาชีพเชิงดิจิทัล แสดงดังภาพที่ 1

3) แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามืออาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย ประกอบด้วย (1) วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวสามารถทำได้ 5 วิธี ได้แก่ การพัฒนาด้วยตนเอง การปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง กรณีศึกษา การสอนงาน และการฝึกอบรม ส่วนกิจกรรมการพัฒนา ได้แก่ การเจริญสติ การฝึกสมาธิ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การใช้สื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาสมัยใหม่ การศึกษาจากตัวแบบ และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ เป็นต้น (2) การพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามืออาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทยที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการ PIER ได้แก่ (1) การวางแผน (Planning: P), (2) การนำไปปฏิบัติ (Implement: I), (3) การประเมินผล (Evaluation: E) และ (4) การสะท้อนผล (Reflection: R) เป็นต้น โดยการกำหนดเป็นนโยบายและแผนงานประจำปีชัดเจนเพื่อให้สถาบันการอาชีวศึกษาทุกแห่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารต่อไป

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายเพื่อให้เห็นประเด็นการวิจัยที่สอดคล้องกับผลงานวิจัยในอดีตและผลงานวิชาการที่ผ่านมาได้ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือการสร้างบารมี จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือ การมีอิทธิพลต่อผู้ตามเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นการสร้างบารมีของผู้นำให้เกิดในตัวผู้ตามเป็นสิ่งที่ผู้นำทุกคนควรจะทำ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์ศักดิ์ ผกามาต และ ดร.ณิ ปญฺจรัตนกร (2563) ที่วิจัยพบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติตนของผู้นำด้วยการสร้างอิทธิพลหรือบารมีโดยมุ่งไปที่ผลสัมฤทธิ์ของงานรวมทั้งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอนและบุคลากร ซึ่งทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นมิตรและสามารถสร้างความร่วมมือร่วมใจ จะช่วยให้ผู้ตามมีความเลื่อมใสศรัทธาและยอมปฏิบัติตามได้ด้วยความจริงใจ

ภาพที่ 1 องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษามีอาชีพภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไปในภาคตะวันออกของประเทศไทย

2) องค์ประกอบด้านการสร้างแรงบันดาลใจ จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือการที่ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจเพื่อการทุ่มเทโดยให้เห็นคุณค่าและความท้าทายรวมถึงความผูกพัน โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fernandez and Shaw (2020) ที่วิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงคือผู้นำพาองค์กรสู่ทิศทางใหม่ด้วยการสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นจิตวิญญาณของทีมให้มีชีวิตชีวา มีความกระตือรือร้น มีเจตคติที่ดี มีศักยภาพแห่งตน และมีความสามารถในการเดินทางให้บรรลุเป้าหมาย

3) องค์ประกอบด้านการมีกลยุทธ์และแสวงหาโอกาสในการปรับตัว จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือ ผู้นำสามารถนำความรู้ ทักษะ และแนวคิดเชิงสร้างสรรค์มาผสมผสานกับความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนากระบวนการทำงานภายในองค์กรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Striteska and Prokop (2020) ที่พบว่า ผู้ที่จะมีชีวิตรอยู่อย่างมีคุณภาพและมีความสุขต้องมีการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตให้ได้ ทั้งนี้ รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ดีสำหรับการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) การประเมินกลยุทธ์ 3) การกำหนดทิศทาง 4) การกำหนดกลยุทธ์ 5) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ และ 6) การนำกลยุทธ์ไปปรับปรุง เป็นต้น

4) องค์ประกอบด้านการสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมทางการศึกษา จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือรูปแบบของนวัตกรรมจะช่วยให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้ภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยสอดคล้องกับงานวิชาการของ พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ (2564) ที่กล่าวว่า ผู้นำเชิง

สร้างสรรค์นวัตกรรมควรจะทำทุกอย่างให้เกิดขึ้นในองค์กร อาทิ ความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง การส่งเสริมคนดีและคนเก่งให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมีนัยสำคัญ การให้ผลตอบแทนหรือการชื่นชมยินดี การพัฒนานวัตกรรมและการสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

5) องค์กรประกอบด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือ การคำนึงถึงปัจเจกบุคคลเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลโดยเฉพาะตัวด้วยการเอาใจใส่และช่วยเหลือผู้ตามที่ยังขาดประสบการณ์ตามสมควร โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์ศักดิ์ ผกามาต และคณะ (2564) ที่วิจัยพบว่า ผู้บริหารสถาบันการศึกษาเปรียบกับผู้บริหารระดับสูงในองค์กรภาคธุรกิจที่มีอำนาจตัดสินใจทั้งด้านการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาบุคลากร และการสร้างความร่วมมือ ซึ่งต้องอาศัยความรู้และทักษะการจัดการเพื่อให้การบริหารสถาบันสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม

6) องค์กรประกอบด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือกระบวนการสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวกเป็นปัจจัยหลักที่ผู้บริหารต้องมีเพื่อการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rehman and Iqbal (2020) ที่พบว่า ในห้วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาแบบพลิกโฉม ผู้นำต้องสามารถทำงานภายใต้แรงกดดันร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี วางกระบวนการพัฒนาคนให้ยอมรับวัฒนธรรมองค์กรอย่างเข้มแข็งและทันต่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาระบบประเมินที่โปร่งใส ยุติธรรม รวมถึงจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับการทำงานไปสู่เป้าหมาย

7) องค์กรประกอบด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรและค่านิยมร่วมเชิงสร้างสรรค์ จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือ ผู้นำในองค์กรที่ประสบผลสำเร็จต้องสร้างบรรยากาศที่ดีและค่านิยมร่วมเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงการเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคลากร โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์ศักดิ์ ผกามาต และคณะ (2564) ที่วิจัยพบว่า ผู้นำต้องให้ความสำคัญกับการระดมคนเก่งภายในองค์กรเพื่อทำงานไปสู่เป้าหมาย รู้วิธีการบริหารและการลงทุนในเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้าใจศิลปะการบริหารทีมงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ส่งเสริมให้บุคลากรมีความเป็นผู้นำ และสนับสนุนการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสมทันกาลอีกด้วย

8) องค์กรประกอบด้านการมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือ ผู้นำสถาบันการอาชีวศึกษาควรมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ซึ่งเป็นผู้มีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นเพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อผลประโยชน์ขององค์กร โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Karia and Abu Hassan Asaari (2019) ที่พบว่า ผู้มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจะหาวิธีผสมผสานทักษะ ความรู้ และความคิดที่กระจุกกระจายตามส่วนต่างๆ ขององค์กรเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสร้างความได้เปรียบอย่างมีเอกลักษณ์ รวมถึงการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความยั่งยืน โดยเฉพาะกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับระบบไอซีทีและนวัตกรรมทางการศึกษา

9) องค์กรประกอบด้านการกระตุ้นทางปัญญา จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือ เป็นการกระตุ้นให้ผู้ตามคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาหรือประเด็นต่างๆ ด้วยกลยุทธ์และหนทางใหม่ๆ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Miller (2021) ที่พบว่า การกระตุ้นด้านเชาว์ปัญญาก็คือ การที่ผู้นำช่วยให้ผู้ตามมีความคิดอย่างมีเหตุผล โดยมีการทดสอบจากสถานการณ์จริง ทั้งยังมีการสนับสนุนให้ผู้ตามมีความคิดในเชิงสร้างสรรค์ย่อมสามารถทำให้องค์กรสามารถประสบความสำเร็จดังเป้าหมาย

10) องค์ประกอบด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเชิงดิจิทัล จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำแบบปรับตัว นั่นคือ การพัฒนาทักษะอาชีพเชิงดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับการฝึกประสบการณ์เรียนรู้ให้กับบุคลากร รวมถึงการถ่ายทอดสู่ผู้เรียนสายอาชีพ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Aldhaheri (2021) และ Bartsch et al. (2021) ที่กล่าวว่า ผู้นำสามารถนำเสนอความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและการนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ การเรียนรู้เชิงดิจิทัลจะช่วยให้ผู้ตามสามารถทำงานร่วมกับผู้นำได้ทุกสถานการณ์ ซึ่งทำให้องค์กรสามารถดำรงอยู่และเติบโตอย่างยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลแบบพลิกโฉม

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สามารถนำองค์ประกอบไปกำหนดเป็นเกณฑ์/มาตรฐานประจำตำแหน่งสำหรับผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษา ซึ่งมีคุณลักษณะหรือพฤติกรรมในแต่ละองค์ประกอบเป็นตัวบ่งชี้โดยอาจจัดเป็นชุดฝึกสำหรับพัฒนาตนเองซึ่งจำแนกตามสมรรถนะของผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาได้ 2 ประเภท ดังนี้

(1) สมรรถนะหลัก (Core) ได้แก่ พฤติกรรมแบบมุ่งงานวิชาการและนวัตกรรมทางการศึกษา มุ่งผลสัมฤทธิ์และการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ

(2) สมรรถนะตามสายงาน (Functional) ได้แก่ การพัฒนางานวิชาการที่เน้นการเรียนการสอน ความคิดริเริ่มและความรู้ความสามารถเชิงบวก รวมถึงการพัฒนาความรู้ความสามารถของครูผู้สอนให้เท่าทันต่อการพลิกโฉมทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบปรับตัวเพื่อมุ่งพัฒนาผู้บริหารให้มีทักษะในการบริหารจัดการสถาบันการอาชีวศึกษายุคใหม่

(2) ควรศึกษานวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาผู้บริหารให้มีความรู้และทักษะในการพัฒนาความรู้ความสามารถของครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา

(3) ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกเพื่อพัฒนาผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาให้มีความคิดริเริ่มและความรู้ความสามารถทางวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนระดับอาชีวศึกษาแนวใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและมุ่งมั่นพัฒนาไปสู่สากล

บรรณานุกรม

พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และตรุณี ปัญจรัตนกร. (2563). องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้บริหาร

สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร. การประชุมวิชาการ และเผยแพร่ผลงานวิจัยคัดสรร สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 2. 1-2 กุมภาพันธ์ 2563.

พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ, สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล, ฤทธิเดช พรหมดี, ปรางทิพย์ เสยกระโทก, จิรศักดิ์ สุรังคพิพรรธน์ และอาศิรา ราชเวียง. (2563). รูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถาบันการอาชีวศึกษาใน

ภาคตะวันออกของประเทศไทย. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติสกลนคร, 28 พฤศจิกายน 2563. 1413-1428.

พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ, สำเริง อ่อนสัมพันธ์, สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาล, ดร.ณิ ปัญจรัตน์กร, ฤทธิเดช พรหมดี และเชิดศักดิ์ ศุภโสภณ. (2564). **องค์กรแห่งนวัตกรรมทางการศึกษายุคไทยแลนด์ 4.0. การประชุมวิชาการระดับชาติ พะเยาวิจัย ครั้งที่ 10. 28-29 มกราคม 2564. 3513-3528.**

Aldhaheri, A. (2021). **Measuring School Leaders' Adaptability in the UAE: Development of a Scale to Measure Leadership Adaptability.** Evidence-based HRM. 9 (1) : 34-46.

Bartsch, S., Weber, E., Büttgen, M. and Huber, A. (2021). **Leadership Matters in Crisis-Induced Digital Transformation: How to Lead Service Employees Effectively During the COVID-19 Pandemic.** Journal of Service Management. 32 (1) : 71-85.

Fernandez, A.A. and Shaw, G.P. (2020). **Academic Leadership in a Time of Crisis: The Coronavirus and COVID-19.** Journal of Leadership Studies. 14 (1) : 39-45.

Heifetz, R. (2020). **The Practice of Adaptive Leadership: Tools and Tactics for Changing Your Organization and the World.** Harvard Kennedy School. 79 John F. Kennedy Street Cambridge, MA.

Karia, N. and Abu Hassan Asaari, M.H. (2019). **Leadership Attributes and Their Impact on Work-Related Attitudes.** International Journal of Productivity and Performance Management. 68 (5) : 903-919.

Miller, A.E. (2019). **Leadership Theory Analysis: Adaptive Leadership.** Teaching Course, Azusa Pacific University. 1-21.

Rehman, U.U. and Iqbal, A. (2020). **Nexus of Knowledge-Oriented Leadership, Knowledge Management, Innovation and Organizational Performance in Higher Education.** Business Process Management Journal. 26 (6) : 1731-1758.

Striteska, M.K. and Prokop, V. (2020). **Dynamic Innovation Strategy Model in Practice of Innovation Leaders and Followers in CEE Countries-A Prerequisite for Building Innovative Ecosystems.** Sustainability. 12 : 3918: 1-12.

Tran, L.T. and Nghia, T.L.H. (2020). **Leadership in International Education: Leaders' Professional Development Needs and Tensions.** Higher Education. 80 : 479-495.

ปรัชญาธรรมกับพุทธศิลปะ Philosophy, Dhamma, and Buddhism

พระครูปลัดวรเมธาวัฒน์ (ประโมณะกัง)

Phrakhrupalad Woramethawat (Pramonakang)

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Department of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : V1998p@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 16 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

ปรัชญาธรรมทางวัตถุจากพุทธศิลปะ กล่าวถึงงานพุทธศิลปะประเภทประติมากรรม คือ พระพุทธรูป การสร้างพระพุทธรูปมีคติ ความเชื่อมาจากการสร้างองค์แทนของพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ปรินิพพานมานานแล้ว พุทธศาสนิกชน ได้สร้างองค์แทนขึ้นมา เพื่อเคารพสักการะ กราบไหว้บูชา ลักษณะการสร้างมีความแตกต่างกัน เมื่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา มีการสะท้อนแนวคิดทางปรัชญาธรรมหลายประการเช่น ความบริสุทธิ์ สะอาดหมดจากกิเลสและกองทุกข์ ความหนักแน่น มั่นคง ความเมตตากรุณา ปรัชญาธรรมจากพระพุทธรูปสามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ได้ ส่วนการสร้างเจดีย์ สร้างสถูปต่างๆ สิ่งสำคัญคือเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ รวมถึงพระธาตุของพระอรหันต์ทั้งหลาย เพื่อให้คนได้กราบไหว้บูชา ก่อให้เกิดบุญกุศลในชีวิตแก่ตนเอง เพื่อความหลุดพ้น หรือการเข้าถึงพระนิพพาน เป็นเป้าหมายสำคัญ สัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงมุ่งเน้นเพื่อสะท้อนให้เห็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ส่วนปรัชญาธรรมจากงานจิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชาดก หรือเหตุการณ์ในพุทธประวัติ รวมถึงเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีของคนในสังคม เป็นภาพสะท้อนของปรัชญาสังคม ที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิต พุทธศิลปะนอกจากจะสะท้อน ปรัชญาธรรมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าของหลักธรรมสำคัญในทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย

คำสำคัญ: ปรัชญา, ธรรม, พุทธศิลปะ

Abstract

According to the Philosophy of the Buddhist Art as a type of Buddhist art sculpture with a Buddha image. The Buddha image has a motto. Faith comes from creating a representative

body of the Lord Buddha. When his Majesty has passed away for a long time, Buddhists have more created a substitute for worship, and the nature of the creation is different. When the Buddha image was built there were many aspects of philosophical reflection such as Pure & Clean from desires and piles of suffering, steadfastness, stability, compassion. Philosophy of Dhamma from Buddha images can be applied in daily life of human beings. That we called the building of the pagoda many various things of the stupa. The important thing is to contain the relics including the relics of all Arahants. In order for people to worship cause of self-merit in life. For liberation or access to Nirvana is an important goal. The symbols involved are therefore focused on reflecting the path that will lead to liberation. Philosophy and Dhamma from the Buddhist painting Reflecting the story of Buddhism. It is allegory or events in the history which is including all stories about the traditions of the society. It is a reflection of social philosophy and related to our lives. The Buddhism is the art of reflection and Philosophy also reflects the value of important principles in Buddhism as well.

Keywords : Philosophy, Dhamma, Buddhist Art

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงเน้นถึงกระบวนการในการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐเพื่อนำไปสู่ชีวิตที่เกษม ดังนั้น การแสวงหาที่พึ่งที่ประเสริฐจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน สมดังที่พระผู้มี พระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อคคิทัตตะผู้ออกบวชเป็นฤๅษีและบิรवार ดังนี้ว่า “มนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัย คุกคาม ต่างถึงภูเข ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ นันมิใช่สรณะอันเกษม นันมิใช่สรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ส่วนผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ ย่อมใช้ปัญญาชอบพิจารณาเห็นอริยสัจ 4 ประการคือ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นข้อปฏิบัติ ให้ถึงความสงบระงับทุกข์ นั้นเป็นสรณะอันเกษม นั้นเป็นสรณะ อันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ (ทุกข์ในวิภูฏสงสาร) (ขุ.ธ. (ไทย) 25188-112/52)

ในสมัยพุทธกาลพุทธศาสนิกชนทั้งหลายนับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่ง ที่ระลึก ยึดถือคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้ว ได้เกิดมีคติการสร้าง พระพุทธรูป ขึ้นมาเพื่อระลึกถึงพระองค์ผู้ปรินิพพาน สร้างสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ เช่น วิหาร อาราม เจดีย์ สถูป ต่างๆ ส่วนหนึ่งเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุให้คนได้เคารพกราบไหว้ ก่อให้เกิดมีการสร้าง ประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้น ซึ่งศิลปกรรมเหล่านี้ นอกจากจะบอก กล่าวเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นสัญลักษณ์ในทางธรรม รวมถึงสะท้อน ปรัชญาแนวคิดต่างๆ ไว้

ด้วยในบทนี้จะได้กล่าวถึงปรัชญาธรรมทางวัตถุที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลปะโดยจะ แยกกล่าวในขอบเขตของ ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และจิตรกรรม รวมถึงกล่าวถึงหลักธรรมที่สะท้อน คุณค่าในงานพุทธศิลปะ

2. ปรัชญาธรรมกับพุทธศิลปะ

ปรัชญาธรรม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ ปรัชญาทางวัตถุธรรม และปรัชญาทางด้านนามธรรม

ปรัชญาทางวัตถุธรรม ได้แก่ สิ่งที่เป็นวัตถุที่เกี่ยวข้องด้วยศิลปะทางพระศาสนา เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม เป็นต้น

ปรัชญาทางนามธรรม ได้แก่ คติธรรม แง่คิด มุมมอง แนวทาง หรือหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับนามธรรม ที่แนบแอบอิงแฝงเป็นปริศนาธรรมอยู่กับวัตถุในบางส่วนของภูมิภาคไทย เรียกว่า “ฮิต” หรือ “จาริต” อันเป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติและเมื่อนำไปปฏิบัติตามแล้วก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและสังคม จาริตเป็นระเบียบแบบแผนที่สมาชิกในสังคมต้องถือปฏิบัติ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ความรู้สึกว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด โดยมีศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้าสมาชิกในสังคมไม่ปฏิบัติตามจาริต จะถูก คนในสังคมรังเกียจ และได้รับการดูหมิ่นเหยียดหยาม จาริตของสังคมไทย เช่น ความกตัญญูต่อพ่อแม่ ความซื่อสัตย์ระหว่างสามีภรรยา ความเชื่อทางศาสนา ระบบอาวุโส เป็นต้น

ปรัชญาธรรม หรือปริศนาธรรม เป็นสิ่งที่ซ่อนหลักธรรม แนวคิด คำสอนทางศาสนาเอาไว้ เป็นสิ่งที่เป็นมรดกตกทอดมาจากโบราณจารย์ท่านได้ประพันธ์ไว้ เช่น

“ไหว้พระพุทธ อย่าให้ถูกทองเหลือง ไหว้พระธรรม อย่าให้ถูกคัมภีร์ ไหว้พระสงฆ์ อย่าให้ถูกลูกชาวบ้าน” หรือกล่าวตามสำนวนของดีอีสาน ก็ว่า กราบพระพุทธ อย่าสะดุดที่ทองคำ กราบพระธรรม อย่าขยำเอาใบลาน กราบพระสงฆ์ อย่าไปถูกเอาลูกชาวบ้าน”

จากปริศนาธรรมว่าด้วยกรรมวิธีการกราบ หรือข้อคิดที่กล่าวนี้ สามารถอธิบายได้ว่า ที่นี้อาจจะมีปริศนาต่อว่า หากไม่ได้กำลังกราบก้อนทองเหลือง (หรือก้อนปูนปิดทอง) แล้วกราบ “บุคคล” อันได้แก่ เจ้าชายสิทธัตถะโคตมะ ที่ท่านได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เผยแผ่พระสัทธรรมและปรีณิพพานไปแล้วกว่าสองพันหกร้อยกว่าปีใช่หรือไม่? ในแง่มุมหนึ่งก็ใช่ เพราะท่านทรงเป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา แล้วพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นมากในภายหลัง ก็เป็นเครื่องเตือนใจให้เรานึกถึงพระองค์ นึกถึง พุทธคุณ เป็นพุทธานุสสติ ปฏิบัติตาม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่ได้ตรัสไว้ดีแล้ว...แต่ไม่ใช่เช่นนั้นทั้งหมด การกราบไว้ “พระพุทธปฏิมา” (รูปเหมือนของพระพุทธเจ้า) ไม่ใช่เป็นการกราบเฉพาะบุคคล คนที่มีรูปร่าง หน้าตาแบบนี้ มีผิวพรรณแบบนี้เท่านั้น ฯลฯ การกราบไว้พระพุทธรูป นอกจากจะเป็นสิ่งให้ระลึกถึงบุญบารมีที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญมาแล้ว สำคัญ คือ ต้องน้อมนำหลักธรรมคำสอนที่ทรง สั่งสอนมาประพฤติปฏิบัติตามด้วย มิใช่ยึดติดอยู่แค่พระพุทธรูปเท่านั้น “รู้จัก” “เข้าถึง” “เข้าใจ” ในพระพุทธเจ้าและพระสัทธรรมมากน้อยเพียงใดแค่ไหน ชาวพุทธหลายคนบอกว่า “ได้อัญเชิญพระพุทธเจ้า มาไว้ในตัว” และเอ่ยคำว่า “พุทธ สรณ คจฉามิ” ถ้ามองว่า เข้าถึงพระพุทธเจ้าหรือพระศาสนาแค่ไหน ? หรือว่าแค่มีพระพุทธรูปไว้ติดตัว เก็บไว้เป็นเครื่องรางของขลังเท่านั้นมิใช่หรือไม่? ให้อ่านได้ช่วยเหลือ ช่วยแก้ไข ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยมุ่งหมายไปถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่คิดว่ามีซ่อนเร้นอยู่กับพระพุทธรูปปฏิมานั้นๆ อย่างนี้เรียกว่า “กราบพระพุทธรูปสะดุดอยู่แค่ทองคำ”

กราบพระพุทธรูปนั้นเพื่อบูชาความรู้ตัว รู้แจ้ง รู้รอบ ไม่ใช่เพื่อรูปลักษณ์ภายนอกของพระพุทธรูปที่สร้างจากทองคำงามอร่าม บางคนทีติดอยู่ในสมมติของเรื่องนี้เห็นพระพุทธรูปที่ทำจากไม้ธรรมดาดูจะ กราบกันไม่ได้เลยทีเดียว เขามองว่าพุทธรูปเป็นวัตถุอย่างหนึ่งมีค่ามากน้อยตามวัสดุที่จัดสร้างขึ้น นี่เป็นความหมายของการกราบพระพุทธรูป แต่ไปถูกทองคำแทน

กราบพระธรรมอย่าให้ไปถูกใบลาน หรือกราบพระธรรมอย่าขยำเอาใบลาน : หมายถึง การอัญเชิญพระธรรมที่เป็นใบลาน หรือคัมภีร์ต่างๆ ไปไว้ที่บ้านแต่ไม่ได้อ่านศึกษาและทำความเข้าใจอะไรๆ มีใบลานไว้เพียงแค่กราบไหว้ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น

กราบพระธรรมเพื่อบูชาในคำสอนของพระพุทธรูปเจ้าในความเป็นจริงของธรรมชาติที่เป็นไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาในอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และอื่นๆ ทั้ง 84,000 พระธรรมชั้นดี แต่บางคนกลับไปมองว่าพระธรรมนั้นเป็นหนังสือ คัมภีร์ใบลานจารึกพระธรรม เห็นเป็นเพียงวัตถุอย่างหนึ่ง เท่านั้น นี่เรียกว่ากราบพระธรรม แต่ไปถูกใบลานแทน

กราบพระสงฆ์อย่าให้ไปถูกลูกหลานชาวบ้าน หมายถึง การเข้าวัดไปกราบไหว้พระภิกษุสงฆ์ แต่ไปหลงยึดติดในรูปโฉมโนมพรมณของพระภิกษุ (ติดในรูปปปมาณิกา) หลงติดในรูปร่างหน้าตา บุคลิกภาพ กริยาอาการ และตนเองก็ความคาดหวังว่า พระรูปนั้นเป็นคนดี ถ้าได้มาครอบครอง ก็คงจะสุขี อะไร ประมาณนั้น ที่จริงแล้วพระภิกษุก็คือลูกของชาวบ้านที่ออกจากเรือนมาบวชเรียนเขียนอ่านตามประเพณี หรือบวชตามอุดมคติทางพระพุทธศาสนา ถ้ากราบแล้วไปติดแค่พระสงฆ์ (ภิกษุ) ก็จะทำให้ไม่ถึงธรรมที่พระสงฆ์ท่านได้เรียนได้ศึกษาเผยแผ่

กราบพระสงฆ์เพื่อบูชาการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สืบทอดเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ บางคนเห็นพระสงฆ์เป็นลูกของชาวบ้านคนนั้นคนนี้มาบวชครองผ้าเหลืองเฉยๆ ก่อนบวชก็งั้นๆ หลังบวช ก็เหมือนกัน เปลี่ยนชุดต่างกันเฉยๆ นี่เรียกว่ากราบพระสงฆ์แต่ไปโดนลูกหลานชาวบ้าน

จากปริศนาธรรมดังกล่าวนี้ สามารถสรุปได้ว่า กราบพระพุทธรูป อย่าสะดุดที่ทองคำ : กราบพระพุทธรูปอย่าหยุดพึงใจแค่ที่รูป ให้หยั่งลงไปในนามธรรม สิ่งที่เป็นกุศลกรรม ระลึกถึงพุทธานุสสติ ไม่สะดุด (หยุด) อยู่เพียงผิวฉาบภายนอก (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ให้มองลึกถึงองค์ภายในกราบพระพุทธรูป ให้นึกถึง พระมหากรุณาธิคุณ พระวิสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ ไม่ใช่รูปสมมติที่หล่อขึ้นด้วยทองคำ กราบพระธรรม อย่าขยำเอาใบลาน : ศึกษาธรรม อย่าจับผิด เช่น หาวีธีมีฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ หรือพิสูจน์เชิงตรรกะ พึงระลึก ถึงธัมมานุสสติ อย่าทะนงตนว่า ตนรู้มากแล้ว พอแล้ว มีใบลานหรือคัมภีร์เพียงเพื่ออวดอ้างว่า ตัวเรามีคัมภีร์มากกว่าใครๆ แต่ไม่เคยศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อหาของธรรมะเลย หรืออีกนัยยะหนึ่ง ยึดถือเพียงคัมภีร์อย่างเดียว แต่ไม่เคยปฏิบัติตามสิ่งที่ศึกษาเลย เรียกว่า “ยึดปริยัติ แต่ไม่เคยลงมือปฏิบัติ เรียนธรรม ศึกษาธรรมเพื่อปริยญาเพื่อโอ้อวด เรียกว่า “อลัทธิปริยัติ” (ม.ม.อ. (บาลี) 2/234/14, วิ.อ. (บาลี) 1/23-25) (ปริยัติเปรียบดังงูพิษ) ดังนั้น การกราบพระธรรม ให้นึกถึงอริยสัจ ซึ่งเป็นความจริงที่ควรรู้ ไม่ใช่คัมภีร์ ใบลาน หรือตำราๆ กราบพระสงฆ์ อย่าไปถูกเอาลูกชาวบ้าน อย่าไปติดเพียงแค่หน้าตา บุคลิกภาพ หรืออาภักดิ์เท่านั้น พึงระลึกถึงสังฆานุสสติ คือ นวหรรษ 5 ประการหรือพระอริยบุคคล กราบพระสงฆ์ ให้นึกถึง ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ไม่ใช่ลูกคนนั้น หลานคนนั้น (ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, 2554: 280-281)

คำว่าปรัชญาธรรมทางวัตถุที่กล่าวถึงในบทนี้มุ่งเน้นศิลปกรรมด้านประติมากรรม สถาปัตยกรรมและจิตรกรรม ซึ่งเป็นงานสร้างทางวัตถุที่สามารถมองเห็นได้ทางประสาทสัมผัส งานสร้างทางวัตถุเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นปรัชญาธรรมอย่างไบบ้าง โดยแยกกล่าวเป็น 3 ประเด็นหลักคือ

1. ปรัชญาธรรมทางวัตถุในงานประติมากรรม

งานประติมากรรมที่จะนำมากล่าวในที่นี้เน้นเรื่องพระพุทธรูป กล่าวได้ว่าพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธศาสนา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของเมืองไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ แสดงออก ถึงความสูงส่งทางด้านสุนทรียศิลป์และภูมิปัญญาความสามารถในเชิงช่างของบรรพบุรุษ และยังคงแสดงถึง พลังศรัทธา บารมีของผู้อุปถัมภ์ในการสร้าง คือองค์พระมหากษัตริย์ไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่น เป็นสิ่งที่ ยึดเหนี่ยวชาวพุทธในเมืองไทยให้มีความเป็นเอกภาพ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ด้วยแรงศรัทธาอันสูงส่งของคนไทยที่มีต่อองค์พระพุทธรูป พระพุทธศาสนาจึงยังคงดำรงอยู่ตลอดมาตราบถึงปัจจุบัน (ทรงพล จันทนิชย์กุล, 2546 : 10)

ความแตกต่างกันของพระพุทธรูปในยุคสมัยและสังคมที่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นแนวความคิดในการสร้างที่มีที่มาที่ไปอันละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง การสร้างพระพุทธรูปจึงมิใช่เป็นเพียงการสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ยังมียุคอื่นๆ ที่น่าสนใจอีก อาทิ ความจริง ความดี และความงามซึ่งเป็นแนวความคิดที่แฝงอยู่กับการสร้างพระพุทธรูปและก่อให้เกิดคุณค่าอย่างยิ่งต่อปัจเจกบุคคล สังคมและพระพุทธศาสนา การศึกษาและอธิบายแนวคิดการสร้างพระพุทธรูปนั้น อาจอาศัยแนวคิดเชิงปรัชญา มาเป็นแนวทางได้ เพราะปรัชญามีเนื้อหาที่ครอบคลุมถึงเรื่องแนวคิดดังกล่าวได้นำเสนอเป็นลำดับไป (พระยามานวราชเสวี (ปลอด วิเชียร ณ สงขลา, 2514: 9)

ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่พยายามแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิต เพื่อตอบสนองความต้องการทางปัญญา ซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณและมีพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน ความรู้ทางปรัชญา เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ซึ่งเกือบทุกคนอยู่ในฐานะที่จะมีส่วนร่วมให้ความคิดเห็นได้ เพราะศาสตร์อื่นๆ เช่น วิทยาศาสตร์นั้นปัจจัยที่จะนำไปสู่ความเข้าใจ คือ การศึกษา อบรมและมีกรรมวิธีต่างๆ แต่ในปรัชญาอาจกล่าวได้ว่าแทบทุกคนสามารถร่วมพูดด้วยโดยไม่ต้องศึกษาพิเศษเป็นการเฉพาะเจาะจง ความเป็นมนุษย์เอง โชคชะตาของตัวเอง ประสบการณ์ของตัวเอง เป็นปัจจัยที่พอเพียง (พระยามานวราชเสวี (ปลอด วิเชียร ณ สงขลา), 2514: 9)

จากนัยยะดังกล่าวนี้ พระพุทธรูปในฐานะเป็นศิลปะทางศาสนาจึงไม่พ้นที่จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับ ความดี อันเป็นประเด็นที่อยู่ในขอบข่ายของจริยศาสตร์ และความงามซึ่งอยู่ในขอบข่ายของสุนทรียศาสตร์ โดยมีสาระสำคัญของประเด็นที่เกี่ยวข้องกันนั้น ดังที่ผู้วิจัยจะได้จำแนกให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับไป

ผลสำคัญของการสร้างพระพุทธรูป คือ ทำให้ชาวพุทธมีสัญลักษณ์เตือนใจให้ได้เจริญพุทธานุสสติ คือ การตรึงระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระคุณธรรมต่างๆ ของพระองค์ เช่น ทรงเป็นผู้ตรัสรู้แล้วละกิเลสได้ เรียกว่า “อรหัน” แปลว่า “ผู้ไกลจากกิเลสทั้งหมด” หรือ “พุทธโธ” หรือแปลทับศัพท์ว่า “พระพุทธเจ้า” ทรงมีความเพียบพร้อมไปด้วยวิชาและจรณะ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอันล้นเหลือ และทรงมีพระเมตตาและเกื้อกูลประโยชน์สุขต่อมนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งปวง กล่าวคือทรงเป็นผู้ เปี่ยมล้นด้วยพระพุทธานุภาพโดยยอที่สุด มี 3 ประการได้แก่ 1) พระปัญญาคุณ ที่ตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ แล้วนำมาเปิดเผยแก่ชาวโลกให้รู้ตาม

1) พระบริสุทธิคุณ ที่ทรงพ้นแล้วจากห้วงทุกข์ทั้งปวง เป็นแม่แบบที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริงของมวลมนุษยชาติ 3) พระมหากรุณาคุณ ที่ทรงเมตตาช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ (วิสุทธิ.ฎีกา (บาลี) 1/1)

การได้ระลึกถึงพุทธคุณเหล่านี้ นำมาซึ่งความปิติหรือความอิ่มใจเพราะความซาบซึ้งในพระคุณของพระองค์ ซึ่งนอกจากเป็นเครื่องระลึกถึงเมื่อได้สักการบูชาแล้ว ยังสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนได้ด้วย การสร้างพระพุทธรูปจึงก่อให้เกิดคุณค่าทางการปฏิบัติ ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมจริยธรรมของผู้คนในสังคมไปโดยปริยาย พระพุทธรูปจึงไม่เพียงแต่เพียงศิลปกรรมประเพณี อันเป็นผลงานสร้างสรรค์ ทางด้านปฏิมากรรมที่ทรงคุณค่าของพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่พระพุทธรูปยังเป็นสัญลักษณ์แห่ง พุทธปรัชญาเป็นเครื่องหมายของความเคารพบูชา สักการะและเป็นเครื่องเตือนให้ประกอบความดีอีกด้วย

ในทางพุทธจริยศาสตร์ มีคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักการแห่งความดีอยู่มากมาย พระพุทธรูปแม้เป็นเพียงวัตถุ แต่คุณค่ามิได้มีอยู่เพียงความเป็นวัตถุ หากแต่ยังสามารถเป็นสิ่งสื่อถึงหลักการแห่ง ความดีนั้นๆ ได้ด้วย แต่ทั้งนี้บุคคลที่กราบไหว้บูชาจะได้รับประโยชน์ในแง่นี้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีพื้นฐาน ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและหลักธรรมคำสอนของพระองค์เป็นสำคัญ พระพุทธรูปมิสามารถสอนธรรม หรือชี้แนะให้ปฏิบัติตนในทางที่ดีได้ แต่พระพุทธรูปสามารถเตือนใจให้ระลึกถึงหลักการความดีที่ได้ ศึกษาหรือได้สดับรับฟังมาได้ การมีพระพุทธรูปไว้สักการบูชาจึงเป็นเครื่องมือทางจริยศาสตร์อย่างหนึ่ง เพราะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลมีจริยธรรม โดยหัวใจสำคัญของจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ การละเว้นความชั่ว การทำความดี และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์นั่นเอง (ขวัญทอง สอนศิริ, 2547: 20) ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีการกระทบกระทั่งกันด้วยวาจาหรือพาดพิงกันในลักษณะโกรธเคืองต่อหน้า พระพุทธรูปในพระอุโบสถ หากคู่กรณีมีจิตสำนึกที่ดีงามอยู่บ้าง ประกอบกับระลึกถึงพระธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ละเว้นความชั่วย่อมมีสติว่าต่อหน้าพระพุทธรูปไม่ควรแสดงกริยาที่ไม่ดี ไม่ควร เบียดเบียน ควรละเว้นวาจาหยาบคายเสีย แม้ความโกรธเคืองไม่พอใจจะมีอยู่ในภายในแต่ภายนอกคือ พฤติกรรมที่ไม่ดีก็ไม่ควรแสดงออก นี่เป็นลักษณะของความละเอียดรอบคอบซึ่งมีพระพุทธรูปเป็นแรงจูงใจ

ในกรณีอื่นๆ ก็เป็นลักษณะเดียวกันคือ เมื่อมีพระพุทธรูปอยู่ในบ้านหรือเห็นพระพุทธรูปในสถานที่ต่างๆ หากบุคคลมีความศรัทธาอย่างจริงใจอยู่เป็นพื้นฐาน ย่อมเป็นเครื่องเตือนและเป็นแรงจูงใจให้ประพฤติธรรมได้เสมอ เมื่อเราสังเกตดูลักษณะพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยต่างๆ จะเห็นว่ามีลักษณะทางกายภาพที่จะพบเห็นโดยทั่วไป คือ พระเศียรแหลม พระกรรณยาน พระเนตรมองต่ำ พระพักตร์ สงบนิ่ง มีรอยยิ้มของผู้เข้าใจโลก ลักษณะดังกล่าวที่พบได้ในพุทธรูปได้มีการตีความออกเชิงปรัชญา หรือปริศนาธรรมให้ได้พิจารณา คือ (ธงชัย สิทธิกรณ, [ออนไลน์])

1) พระเศียรแหลม หมายถึง สติปัญญาที่เฉียบแหลมในการดำเนินชีวิต สอนให้เราใช้ชีวิตและรู้จักแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยสติปัญญาไม่ใช่ใช้แต่อารมณ์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ไม่มีอะไรแก้ไขไม่ได้ ค่อยๆ คิด ค่อยๆ แก้ไข ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ แล้วความผิดพลาดจะเกิดขึ้นน้อย หรือแม้เกิดขึ้น เราก็จะเรียนรู้จากมันได้อย่างรวดเร็ว ปัญญาคือที่สุดแห่งธรรม หากมีปัญญา ชีวิตจะไม่มี ปัญหา เพราะทุกสิ่งที่ผ่านเข้ามาจะกลายเป็นเครื่องมือ ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาจิตใจได้เสมอ

2) พระกรรมยาน หรือพระหุยาน หมายถึง ให้ชาวพุทธเป็นคนหูหนวก มีความหนักแน่นมั่นคง ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ แต่หมั่นคิด พิจารณาไตร่ตรองด้วยสติปัญญา แล้วจึงเชื่อในหลักฐานและข้อพิสูจน์ ที่ตัวเองได้นำไปทดสอบแล้ว คนเรา ต้องเชื่อมั่นในหลักเหตุและผล (Cause & Effect) เชื่อว่าบุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น เชื่อว่าสุดท้ายคนๆ เดียวที่จะสามารถทำให้เราสุขหรือทุกข์ ดีหรือเลวได้คือตัวเราเอง และชีวิตเราจะเสื่อมทราม หรือเจริญรุ่งเรือง ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอกหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ แต่ขึ้นอยู่กับความคิด คำพูด และการกระทำของเราเอง

ฉะนั้น ในการใช้ชีวิตให้มีความสุขเยือกเย็น มีสติ และมีเหตุผลไว้ อย่าปล่อยใจไปยึดตามสิ่งที่ได้ยินเชื่อตามคนอื่นหรือตัดสินใจอย่างหุนหันพลันแล่นลองพิสูจน์สิ่งต่างๆ ด้วยตัวเองเสียก่อนจะเชื่อ (ที่มา : <http://www.birdkm.com/outside-classroom/budha-story/buddha-statue>)

3) พระเนตรมองต่ำ พระพระเนตรมองลงที่พระวรกายของพระองค์ หมายถึง สอนให้มองตนเองและพิจารณาตนเอง เสมอ ตักเตือนแก้ไขตนเองก่อนจะไปคอยจับผิดผู้อื่น ตามปกติคนเรามักจะมองเห็นแต่ความผิดพลาดของบุคคลอื่น โดยลืมมองข้อบกพร่องของตนเองแม้แต่เอาเวลาไปนินทาว่าร้ายและจ้องแต่จะคอยวิจารณ์หรือเปลี่ยนแปลงคนรอบข้างอย่างเดียว ทำให้สูญเสียโอกาสในการปรับปรุงพัฒนาตัวเอง ใครเล่าจะตักเตือน ตัวเราได้ดีกว่าตัวเราเอง จึงมีพุทธพจน์ตรัสให้เตือนตนเองว่า “อตุตตะนา โจทยตตนา” (จงเตือนตนด้วยตน) (ขุ.ธ. (ไทย) 25379/151) ซึ่งแปลเป็นกลอนว่า “จงเตือนตนของตนให้พ้นผิด ตนเตือนจิตตนได้ใครจะเหมือนตนเตือนตนไม่ได้ ใครจะเตือน อย่าแชเชือนจงเตือนตนให้พ้นภัย”

นอกจากนั้น พระเนตรที่มองต่ำ คือ การสอนให้ใช้ชีวิตอยู่กับปัจจุบัน ไม่ฝันเพื่องถึงเรื่องที่ยังไม่ได้เกิดขึ้น หรือมัวหลงล่องลอยอยู่ในอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว ตาที่มองลงต่ำจะช่วยย้ำเตือนใจเราว่า “กลับมาทบทวนเถิด กลับบ้านมาอยู่กับลมหายใจที่ปลายจมูก เพราะนั่นคือดินแดนแห่งสวรรค์ที่แท้จริง”

4) พระพักตร์อันสงบนิ่ง พระหน้าสงบนิ่ง หมายถึง สงบนิ่ง แม้จะทรมาน แผ่นดินจะไหว หรือใครจะทำร้าย ก็สงบนิ่ง รับแรงกระทบต่างๆ อย่างมั่นคง และไม่หวั่นไหวไปกับปัญหาทั้งเล็กและใหญ่ให้ความรู้สึกเย็นสบายต่อผู้ พบเห็นอยู่เสมอในชีวิตของเรา ใ่วว่าจะต้องยอมคนอยู่เสมอ หากแต่สามารถฝึกรับแรงกระแทกทุกรูปแบบ ด้วยความนิ่งสงบได้ สามารถตอบโต้อย่างสร้างสรรค์และทรงพลัง เพราะคนบ้าจะโต้ตอบแบบหน้ามืด และคนโง่จะตอบโต้ในขณะที่ตัวเองกำลังโกรธ ส่งผลให้ตัวเองและคนอื่นตกตายเป็นตามกัน หากรู้จักนิ่งสงบ รับแรงกระแทกต่างๆ ในชีวิตได้เหมือนพระพุทธรูป การตอบโต้จะเกิดจากสติ เกิดจากปัญญา และเกิด จากพลังอันยิ่งใหญ่ที่มาจากใจที่สงบนิ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สร้างบาดแผลให้กับตนเอง หรือคนอื่น (ที่มา : <http://www.birdkm.com/outside-classroom/budha-story/buddha-statue>)

5) รอยยิ้มจากพระโอษฐ์ พระมีรอยยิ้ม หมายถึง ปรีศนาจากปากที่มีรอยยิ้ม เป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่รักสรรพสิ่ง รักโลก และเข้าใจความจริงของโลก ความจริงที่ว่า ทุกสิ่งย่อมเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา ความจริงที่ว่า ไม่มี อะไรแน่นอน ความจริงที่ว่า ไม่มีอะไรคงทนถาวร ความจริงที่ว่า ไม่มีอะไรเป็นของเราอย่างแท้จริง ความสุขและความทุกข์ เป็นของคู่กันเสมอ เป็นแสงสว่างแห่งชีวิต ทำให้เรา มองเห็นปัญหาในชีวิตได้อย่างถูกต้อง แล้วเราก็จะมีปัญญาแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างถูกต้อง

2. ปรัชญาธรรมทางวัตถุในงานสถาปัตยกรรม กล่าวถึงปรัชญาธรรมทางวัตถุในงานสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนา โดยกล่าวถึงเจดีย์ สลุป เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาธรรมที่ปรากฏอยู่

เจดีย์ เมื่อกล่าวถึงเจดีย์ มีความหมายว่า สิ่งอันควรแก่การเคารพบูชา เจดีย์ในพุทธศาสนา แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ ความหมายที่เข้าใจกันในปัจจุบัน หมายถึง สิ่งก่อสร้างสูง ยอดแหลม ซึ่งภายในบรรจุสิ่งที่เคารพบูชา (สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, 2550: 136) นอกจากนี้ เจดีย์ ยังหมายถึง สิ่งก่อสร้างอันควรแก่การเคารพบูชาในพุทธศาสนา คติโบราณหมายถึงสัญลักษณ์แทนพระพุทธองค์ เช่น จุฬามณีเจดีย์ ซึ่งประดิษฐานพระบรมอัฐิของพระพุทธองค์ รูปทรงต่างๆ กันของเจดีย์ รูปแบบของเจดีย์ที่มีการสร้างในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ที่มีการสร้างในอินเดีย จนถึงในประเทศไทย แม้ว่าจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่องค์ประกอบหลักที่ประกอบกันเป็นตัวเจดีย์ ก็จะมี 3 ส่วน คือ ส่วนฐาน ส่วนกลาง และส่วนยอด เมื่อกล่าวถึงความสำคัญของการสร้างเจดีย์แล้วจะเห็นได้ว่า มีความสำคัญ คือ เจดีย์เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความยิ่งใหญ่และดั่งาม และเป็นศูนย์จิตใจของประชาชน

ปรัชญาธรรมทางวัตถุในพุทธศิลปะประเภทเจดีย์

จากการศึกษาลักษณะรูปแบบประเภทและที่ตั้งของพุทธศิลปะประเภทเจดีย์แล้ว สามารถนำมาวิเคราะห์ปรัชญาธรรมทางวัตถุที่ปรากฏได้ ดังจะยกมากล่าวเป็นบางประเด็น ดังนี้

ลักษณะเจดีย์ทรงกลม เจดีย์ทรงกลมหรือทรงรูปกรวย คำว่า กลมมีความหมายในทางพระพุทธศาสนาหลายอย่าง เช่น ความกลมของวัฏฏะ 3 คือ กิเลส กรรม วิบาก อันแสดงให้เห็นถึงการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เมื่อบุคคลมีกิเลส กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมย่อมส่งผลให้ได้รับวิบาก นอกจากนี้ กลมยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะความไม่มีเบื้องต้น ท่ามกลาง ไม่มีที่สุด สะท้อนให้เห็นความเป็นอมตะของหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ดำรงมั่นอยู่ในโลกเป็นหลักศึกษาและปฏิบัติเพื่อความสุขให้ความสงบร่มเย็นแก่สังคมโลก

ลักษณะเจดีย์ 4 เหลี่ยม 4 เหลี่ยม เจดีย์ 4 เหลี่ยม และ 4 เหลี่ยมเป็นสัญลักษณ์การตีความคำสอนเรื่องอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นทางสายกลางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ส่วนสัญลักษณ์ 4 เหลี่ยม อาจตีความได้ว่าหมายถึง อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งถือว่าเป็นหลักคำสอนสำคัญที่อธิบายถึงกระบวนการเกิดดับของชีวิตโดยความเป็นเหตุผลหรือเป็นหลักความจริงของชีวิตมนุษย์ทุกคน นอกจากนี้ การนิยามสร้างเป็น 4 เหลี่ยมเพื่อจุดประสงค์ในการบรรจุอัฐิ ก็สะท้อนให้เห็นความจริงว่า ชีวิตของคนเราประกอบด้วยธาตุ 4 (มหาภูตรูป 4) คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เมื่อธาตุแตกดับกลับคืนสู่ธรรมชาติ สิ่งที่จะเหลือให้คนได้ระลึกถึง มีเพียงความดั่งามที่เคยสร้างเคยทำไว้

เจดีย์องค์ระฆังเป็นรูปทรงกลม ถ้ามองจากมุมด้านบนจะเป็นเลขศูนย์ เป็นความหมายในเชิงปรัชญาว่านิพพาน ซึ่งสัญลักษณ์ของนิพพานเราใช้เครื่องหมายวงกลม เป็นเลขศูนย์ เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งมีความหมายว่าไม่มีอะไร เป็นความว่าง ไม่มีอะไรน่ายึดมั่นถือมั่น หมดกิเลส ดับทุกข์ได้สิ้นเชิงแล้ว ไม่เกิด กิเลสอีกแล้ว เมื่อดับทุกข์ดับกิเลสได้สิ้นเชิงแล้ว จึงเป็นความว่างอย่างยิ่ง นั่นคือถึงนิพพาน

จากรากฐานของเจดีย์ที่เป็นรูปสี่เหลี่ยม ที่แทนความหมายว่าเป็นอริยสัจ 4 ฐานแปดเหลี่ยมแทนมรรคมีองค์แปดนำไปสู่นิพพานซึ่งเป็นรูประฆังทรงกลม

นอกจากทำเจดีย์เป็นรูปพระฆังแล้วในประเทศไทยเรายังประดับองค์เจดีย์ด้วยทองคำ ซึ่งความหมายของทอง เราใช้วัดคุณค่าความเป็น “อากาลิโก” ไม่จำกัดเวลา คุณค่าของทอง มีคุณค่าเสมอต่อเราและคุณค่าของทองมีเสมอไม่จำกัดทั้งเวลาและสถานที่ไม่ว่าที่พื้นดินตั้งแต่ที่มนุษย์ค้นพบทองคำ ไม่ว่าจะเป็นประเทศไหนในโลกนี้ก็เห็นคุณค่าของทองคำทั้งสิ้น ดังนั้น เจดีย์ระฆังทอง จึงให้ความหมายว่า นิพพาน อันเป็นจุดมุ่งหมายหลักของพระพุทธศาสนานั้นเป็นอากาลิโก เป็นความจริงมาตั้งแต่ต้นและจะเป็นจริงตลอดไป ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ส่วนใดของโลกของจักรวาลนี้ หรือจักรวาลไหน หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่สอนให้รู้จักนิพพาน สอนให้ถึงพระนิพพาน จึงมีคุณค่าประดุจทองคำที่มีค่าสำหรับคนทุกสังคม การทำเป็นรูปพระฆังของเจดีย์หรือสถูปนั้น ให้ความหมายว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่สอนเรื่องการดับทุกข์ การไม่มีทุกข์โดยสิ้นเชิงที่เรียกว่าการถึงนิพพานนั้น จะเผยแพร่กระจายทุกหนทุกแห่ง ไม่จำกัดทิศทาง กระจายไปทุกด้าน ประดุจเหมือนเราตีระฆังแล้วเสียงของระฆังก็กระจายออกไปทุกทิศทุกทาง

ภาพจิตรกรรมที่สะท้อนเรื่องราวในตำนานทางพระพุทธศาสนา

ภาพจิตรกรรมลักษณะนี้ เรียกว่า “จิตรกรรมแบบไทยประเพณี” ซึ่งหมายถึงจิตรกรรมที่เขียนเรื่องราวปรัมปราคติในพุทธศาสนา ใช้สีฝุ่นตามกรรมวิธีของช่างเขียนไทยแต่โบราณ มีสีสังคมา การเขียนตัวพระตัวนางแบบนาฏยลักษณ์ อ่อนช้อย แตกต่างจากตัวประกอบอื่นๆ ที่สมจริงกว่า ภาพวิวิธทัศน์ แตกต่างจากงานจิตรกรรมตะวันตกที่มีการผลักระยะ หรือมีแสงเงาเสมือนจริง

รศ.ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง นักประวัติศาสตร์ศิลป์ และอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อธิบายถึงความสำคัญของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในศาสนสถานว่า ภาพเขียนเหล่านี้คือการบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และความเชื่อทาง พุทธศาสนาของคนในสมัยที่สร้างเมื่อหลายร้อยปีก่อน

“วิหารและพระอุโบสถในวัดเก่าแก่หลายแห่งปรากฏภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องในพุทธศาสนาอันแฝงด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีสมัยนิยมที่แตกต่างจากปัจจุบัน ที่ชัดเจนที่สุดก็คืออาคารบ้านเรือน อย่างเรือนไทยที่หายไปหรือปราสาทราชวังที่ไม่ค่อยได้เห็น รวมถึงลักษณะการแต่งกาย สังเกตได้ว่า จิตรกรรมไทยเก่าแก่เราแทบไม่รู้เลยว่าใครเป็นคนเขียนเพราะในยุคสมัยนั้นไม่มีการรอดตนหรือแสดงให้เห็นว่าเป็นผลงานของปัจเจกบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นการอุทิศแด่พระพุทธศาสนา ดังนั้น แรงบันดาลใจหลักของพวกเขาก็คือความเชื่อถือนและความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาทั้งต่อตัวผู้อุปถัมภ์และผู้เขียนเองด้วย”

จิตรกรรมฝาผนังวิหารและพระอุโบสถเกี่ยวข้องกับคติพุทธศาสนาโดยตรง รศ.ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง เล่าว่าจากหลักฐานที่เหลืออยู่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงยุคร่วมสมัย พบว่า เรื่องราวทางพุทธศาสนาที่ถูกหยิบยกมาเขียนผนังแปรไปมาตามความนิยมของแต่ละช่วงเวลา เช่น สมัยกรุงศรีอยุธยา ตัวอย่างเนื้อหา หลักที่นิยมนำมาเล่าคือ เรื่อง “ทศชาติชาดก” หรืออดีตชาติของพระพุทธเจ้าใน 10 ชาตีสุดท้ายแสดงบำเพ็ญมหาบารมีก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

เหล่านี้คือคตินิยมดังที่พบเห็นได้มากในงานจิตรกรรมสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แต่บางแห่งอาจเล่าถึงพุทธประวัติด้วยอาจคัดเฉพาะฉากเด่น ๆ มาถ่ายทอด เช่น ครั้งประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปรีณิพพาน หรือแสดงปาฏิหาริย์ อาจสอดแทรกเรื่องราวในเชิงปรัมปราคติ เช่น เรื่องของเทพยดาหรือเทวดาบนสวรรค์

ทำท่าประนมมือ เรียกว่า “เทพชุมนุม” หรือ “เทพพนม” มักปรากฏบริเวณผนังส่วนบนทั้งสองด้านขององค์พระประธาน (ที่มา: <http://goodlifeupdate.com/healthy-mind/inspiration/72483.html>) ภาพเขียนทศชาติชาดก ตอนเนมิราชชาดก ภายในพระอุโบสถวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร (รศ.ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, [ออนไลน์])

ภาพจิตรกรรมที่สะท้อนให้เห็นปรัชญาสังคม

ปรัชญาสังคมที่กล่าวในที่นี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ซึ่งอยู่รวมกันในรูปแบบของสถาบันทางสังคม สะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลในสังคมที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อทำหน้าที่ในการกลมเกลียวสมาชิกในสังคม แต่ละสถาบันก็จะมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน กล่าวได้ว่าศาสนาพุทธในประเทศไทย เป็นโครงสร้างสำคัญของสังคม เพราะรูปแบบของศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ รวมถึงงานจิตรกรรมของไทย อาศัยความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของพุทธศาสนาเป็นหลักในการสร้างสรรค์ การสั่งสอนพุทธปรัชญา และธรรมะแก่ประชาชน อาศัยสื่อกลางในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น อาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดในรูปแบบของการแสดงธรรม อาศัยครูเป็นผู้ถ่ายทอดในโรงเรียนและอาศัยบุคคลทั่วไป ไปเล่าสืบต่อกันไปในรูปแบบของเรื่องราว

ตามลักษณะพื้นฐานของสังคมไทย ซึ่งมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยกัน มีการพบปะและช่วยเหลือกันเป็นหมู่เป็นคณะ วัดจะเป็นศูนย์รวมในการพบปะแทบทุกประเภท เพราะวัดในความรู้สึกของสังคมไทยเป็นศูนย์กลางในด้านศาสนา งานประเพณีต่างๆ รวมทั้งการศึกษาเบื้องต้นของเด็กไทย ดังนั้น จะเห็นได้ว่างานจิตรกรรม ซึ่งเป็นสื่อของการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ให้แก่สังคม แทนการสอนด้วยวาจา จะอยู่ที่วัดทั้งสิ้น เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) (จิตรกรรมและศาสนา, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://kanchanapisek.or.th>)

3. คุณค่าของพุทธศิลปะกับหลักธรรม

พุทธศิลปะของไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลปะทางพระพุทธศาสนา นอกเหนือจากจะปรากฏคุณค่าทางด้านปรัชญาวัตถุธรรมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านหลักคำสอน มีการอธิบายหลักธรรมผ่านงานพุทธศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นพุทธศิลปะ ด้านประติมากรรม สถาปัตยกรรม รวมถึงจิตรกรรม เมื่อกล่าวถึงหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการสร้างงานพุทธศิลปะจะเห็นได้ว่า งานพุทธศิลปะ ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานั้น ย่อมได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์อยู่เบื้องหลัง จึงเอื้อประโยชน์ต่อการใช้สอยและเป็นสื่อแห่งการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือการปฏิบัติธรรม อย่างสอดคล้องกับวิถีชาวพุทธ หลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานพุทธศิลปะ พอจะประมวลสรุปได้ ดังต่อไปนี้ (ผศ.ดร.จารุวรรณ พึ่งเทียร, 2560: 15-18)

บูชา 2 : อามิบูชา คือ การบูชาด้วยสิ่งของและ ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการปฏิบัติธรรม ตามคำสอนของพระพุทธองค์ คำสอนเรื่องการบูชา ปรากฏในมงคลสูตรว่า “การบูชาบุคคลหรือสิ่งที่ควร บูชา เป็นอุดมมงคล” การสร้างสถูปเจดีย์ พระปรางค์พระพุทธรูปขึ้น เพื่อเป็นวัตถุแห่งการบูชา การบูชา จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างพุทธศิลป์ประเภทสถาปัตยกรรม ได้แก่ พระพุทธรูปจิตรกรรม ได้แก่ จิตรกรรม ฝาผนังในโบสถ์/วิหาร/หอไตร

ไตรสิกขา : ศีล การสำรวมกาย วาจาให้สงบเรียบร้อย, สมาธิ การทำให้ใจให้ตั้งมั่น, ปัญญา ความรอบรู้ อย่างทะลุปรุโปร่ง รู้แจ้งแทงตลอด ไตรสิกขาเป็นข้อปฏิบัติตลอดชีวิตที่เป็นนักบวช เริ่มตั้งแต่วันแรก ที่ถือบวช ในพระอุโบสถ ภายหลังการบวชแล้วต้องอาศัยอยู่ในเสนาสนะ คือ กุฏิ เพื่อปฏิบัติตาม ไตรสิกขา ไตรสิกขา จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างพุทธศิลป์ประเภทสถาปัตยกรรม ได้แก่ โบสถ์ วิหาร และกุฏิ

บุญกิริยาวัตถุ 3 : ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน, ศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล, ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา บุญกิริยาวัตถุเป็นหลักการทำบุญของพุทธบริษัท โดยเฉพาะในวัน สำคัญทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนจะมาทำบุญตักบาตรที่ศาลาการเปรียญ สมาทานศีลและเจริญ ภาวนา ทั้งที่โบสถ์ วิหาร และศาลาการเปรียญ บุญกิริยาวัตถุจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างพุทธศิลป์ประเภท สถาปัตยกรรม ได้แก่ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญและหอปฏิบัติธรรม

ภาพ 3 : กามภพ ภาพที่เป็นกามาวจร คือ นรก มนุษย์ สวรรค์ชั้น 5 (อบายภูมิ 4 มนุสสภูมิ 1 เทวภูมิ 6), รูปภพ ภาพที่เป็นรูปาวจร คือ รูปพรหม 16 ชั้น , อรูปภพ ภาพที่เป็นอรูปาวจร คือ อรูปพรหม 4 ชั้น ภาพ 3 เป็น คำอธิบายถึงการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ผู้ยังไม่พ้นกิเลส ตามแรงกรรมที่ทำไว้เป็นที่รองรับตามหลักกฎแห่งกรรม การนำเสนอหลักคำสอนเรื่อง ภาพ 3 นี้ ต้องการให้คนทำความดี ละเว้น ความชั่ว ด้วยการ “เล่าเรื่องด้วยภาพ ภาพ 3 มีอิทธิพลต่อการสร้างพุทธศิลป์ประเภทจิตรกรรม และประติมากรรมประดับ สถาปัตยกรรมว่าด้วยเรื่อง ไตรภูมิ (นรก สวรรค์ และโลกมนุษย์)

ไตรลักษณ์ : อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง, ทุกขตา ความไม่สามารถเป็นอยู่ได้, อนัตตา ความไม่มี ตัวตน เป็นการอธิบายสรรพสิ่งทั้งหลายต้องตกอยู่ภายใต้สามัญลักษณะ 3 ประการ คือ ความไม่เที่ยง ความ เป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตา ไตรลักษณ์ จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างพุทธศิลป์ ประเภทประติมากรรมอันเป็น องค์ประกอบของสถาปัตยกรรม ได้แก่ รูปเคารพลีนาค หรือรูปนาคกาล (มีความหมายว่ากลาเวลาย่อมกลืน กินสรรพสิ่ง) และประติมากรรม พระพุทธรูปปางปรินิพพาน

เจดีย์ 4 : ธาตุเจดีย์ เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ, บริโภคเจดีย์ เจดีย์ที่บรรจุสิ่งของที่เกี่ยวกับ พระพุทธเจ้า, ธรรมเจดีย์ เจดีย์ที่บรรจุพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า, อุทเทสิกเจดีย์ สิ่งที่ถูกทิศถวาย พระพุทธเจ้าเป็นการอธิบายถึงสี่ทางวัตถุที่จะทำให้ระลึกถึงและเกิดความรู้สึกใกล้ชิดพระพุทธเจ้า เจดีย์ 4 จึงมีอิทธิพลแก่การสร้างพุทธศิลป์ประเภทสถาปัตยกรรม ได้แก่ พระพุทธรูป รอยพระพุทธบาท จิตรกรรม ได้แก่ งานจิตรกรรมฝาผนังเล่าเรื่องพุทธประวัติ ชาดก หรือภาพพระบฏ

อุปารหบุคคล 4 : พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระปัจเจกพุทธเจ้า, พระอรหันตสาวก, พระเจ้า จักรพรรดิราช เป็นคำอธิบายถึงบุคคล 4 ที่ควรแก่การทำสถูปเจดีย์บูชา อุปารหบุคคลจึงมีอิทธิพลต่อการสร้าง พุทธศิลป์ประเภทสถาปัตยกรรม ได้แก่ พระเจดีย์ พระปรางค์ ประติมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูปหรือรูปเคารพ จิตรกรรมได้แก่ภาพพระบฏ

สังเวชนียสถาน 4 : สถานที่ประสูติ, สถานที่ตรัสรู้, สถานที่ปฐมเทศนา, สถานที่ปรินิพพาน เมื่อชนผู้มี ศรัทธาแล้วเบื่องหน้าแต่กายแตกดับไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เป็นที่ระลึกถึงเพื่อการปลงสังเวยในพระไตรลักษณ์ สังเวชนียสถาน 4 จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างพุทธศิลป์ประเภทสถาปัตยกรรม ได้แก่ สถูป เจดีย์ วิหารและ พระพุทธรูป

อบายภูมิ 4 : นิรย นรก, ตีรจฉานโยนิ กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน, ปิตติวิสัย ภูมิแห่งเปรต อสุรกาย พวกอสูร อบายภูมิเป็นภูมิที่หาความเจริญมิได้ เป็นสถานที่เกิดของสัตว์ที่ทำบาปไว้มาก เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน รongรับวิบากกรรมชั่วตามกฎแห่งกรรม อบายภูมิจึงมีอิทธิพลในการสร้างพระพุทธรูปประเภทจิตรกรรมเล่า เรื่องนรกภูมิทั้ง 4

อุโบสถศีล 8 : เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประเวณี พุดเท็จ การดื่มน้ำเมา บริโภคอาหาร ยามวิกาล การฟ้อนรำขับร้องดูโล่ของหอม นอนบนที่สูงใหญ่เกินประมาณ การรักษาอุโบสถศีล ถือเป็นการขัดเกลาจิตใจ อย่างยอดเยี่ยมของผู้ครองเรือน เป็นพระมหากุศล เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธมิใช่นักบวช อุโบสถศีล จึงมีอิทธิพล ต่อการสร้างพุทธรูปประเภทสถาปัตยกรรม ได้แก่ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ และศาลาปฏิบัติธรรม

ทศบารมี : ทาน ศีล เนกขัมมะปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา คุณธรรมที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญในแต่ละชาติอย่างยอดเยี่ยมเป็นตัวอย่างการทำคุณงามความดีแก่พุทธบริษัท ทศบารมี จึงมีอิทธิพลต่อการ สร้างพุทธรูปประเภทจิตรกรรมและประติมากรรม

4. บทสรุป

ปรัชญาธรรมทางวัตถุจากพุทธรูป สะท้อนให้เห็นว่า ปรัชญาธรรมทางวัตถุในงานพุทธรูป กล่าวถึงงาน พุทธรูปประเภทประติมากรรม คือ พระพุทธรูป การสร้างพระพุทธรูปมีคติความเชื่อมาจากการสร้างองค์ แทนของพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ปรินิพพานมานานแล้ว พุทธศาสนิกชนได้สร้างองค์แทนขึ้นมา เพื่อเคารพสักการะ กราบไหว้บูชา ลักษณะการสร้างมีความแตกต่างกัน แต่ก็ยังคงยึดตามมหาปรัสถลักษณะของพระองค์ เป็นต้นแบบ เมื่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาก็มีการสะท้อนแง่คิดทางปรัชญาธรรมหลายประการ เช่น ความบริสุทธิ์ สะอาดหมดจากกิเลสและกองทุกข์ ความหนักแน่น มั่นคง ความเมตตา กรุณา ปรัชญาธรรมจากพระพุทธรูป สามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ได้ ส่วนการสร้างเจดีย์ สร้างสถูปต่างๆ สิ่งสำคัญคือเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ รวมถึงพระธาตุของพระอรหันต์ทั้งหลาย เพื่อให้คนได้กราบไหว้บูชา ก่อให้เกิดบุญกุศลใน ชีวิตแก่ตนเอง ปรัชญาธรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเจดีย์สร้างสถูป เกี่ยวเนื่องกับหลักปรัชญาธรรมเพื่อความหลุดพ้น หรือการเข้าถึงพระนิพพานเป็นเป้าหมายสำคัญ สัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงมุ่งเน้นเพื่อสะท้อนให้เห็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ส่วนปรัชญาธรรมจากงานจิตรกรรมทางพระพุทธรูป สะท้อนให้เห็นเรื่องราวทางพระพุทธรูปศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชาดก หรือเหตุการณ์ในพุทธประวัติรวมถึงเรื่องราวเกี่ยวกับ ประเพณีของคนในสังคม เป็นภาพสะท้อนของปรัชญาสังคมที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิต พุทธรูปนอกจาก จะสะท้อนปรัชญาธรรมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าของหลักธรรมสำคัญในทางพระพุทธรูปศาสนาหลายเรื่อง เช่น เรื่องการบูชา บุญกิริยาวัตถุ 10 เป็นต้น

บรรณานุกรม

ขวัญทอง สอนศิริ. (2547). **พุทธานุภาพปริทัศน์ 48 พรรษา สยามบรมราชกุมารี**. กรุงเทพฯ: เพชรเกษม การพิมพ์.

จารุวรรณ พึ่งเทียร. (2560). **พุทธรูป**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จิตรกรรมและศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://kanchanapisek.or.th/>. [6 เมษายน 2561].

ญาณภัทร ยอดแก้ว. **ทัศนคติที่มีต่อการบูชาพระพุทธรูปในสังคมไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.goto-know.org/posts/. [8 เมษายน 2561].

ทรงพล จักรพันธ์กุล. (2546). **พระพุทธรูป มรดกล้ำค่าของเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท คอมมา ดีไซน์แอนด์พรินท์ จำกัด.

ธงชัย สิทธิกรณ. **พระพุทธรูปปริศนาธรรมะ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.birdkm.com/outside-classroom/budha-story/buddha-statue> [as เมษายน 2561].

บุญมี แทนแก้ว. (2545). **พุทธปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

บุญเยี่ยม แยมเมือง. (2537). **สุนทรียะทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ. (2559). **พุทธปรัชญาเถรวาท**. พิษณุโลก : บริษัทโฟกัส พรินติ้ง จำกัด.

ประภัสสร ชูวิเชียร. (2554). **5 มหาเจดีย์สยาม**. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.

พระเจดีย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.phuttha.com> [8 เมษายน 2561].

พระมหาธีระวัฒน์ กมลวิบูลย์. (2553). **แนวคิดทางพุทธปรัชญาในศิลปกรรมของวัดสุทัศนเทพวราราม**.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระยามานวราชเสวี (ปลอด วิเชียร ณ สงขลา). (2514). **ชุมนุมบทความทางวิชาการ**. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณ 2500**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2532). **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2560). **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนิ พิสุทธิรัตนานนท์. (2547). **สุนทรียวิจักษ์ในจิตรกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. **พุทธศิลป์สอนธรรม จิตรกรรมแห่งศรัทธาจากอดีตกาล**. [ออนไลน์]. <http://goodlifeupdate.com/healthy-mind/inspiration/moem.html>. [8 เมษายน 2561].

วัดมงคลรัตนาราม แคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา. **รูปลักษณะพระสัพพัญญู**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.Facebook.com. [8 เมษายน 2561].

วิทย์ พงศ์พินิตานนท์. (2555). **ประติมากรรมและจิตรกรรมไทยในประมวลสาระชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 13**. พิมพ์ครั้งที่ 33. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2542). **ศิลปะกับชีวิต**. กรุงเทพฯ: บริษัท เอสพีเอฟ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

_____. (2547). **ทัศนศิลป์ไทย**. กรุงเทพฯ: พีรามิด.

สถิต วงศ์สุวรรณ. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรพิทยา.

สมบูรณ์ ดำดี. (2544). การศึกษาพุทธปรัชญาในงานพุทธศิลป์ เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สันติ เล็กสุขุม. (2553). งานช่าง คำช่างโบราณ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

สุวัฒน์ แสนขัติ. (2547). จิตรกรรมไทย : หอศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เทนเดอร์ ทซ์.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2550). คำบรรยายพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร. (2550). ศัพทานุกรมโบราณคดี. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดีกรมศิลปากร.

4 ปรีศนาธรรมคำสอนที่แฝงอยู่ในองค์พระพุทธรูป. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.dek-d.com/board /view/3644247/> [8 เมษายน 2561].

ศึกษากลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ
ของนิสิตชาวต่างชาติที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
A Study of Strategies for Learning Thai as a Foreign Language of
Foreign Students Studying In Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, Main Campus

กัญญ์วราพัชญ์ หอมชื่น

Kanwarapad Homchuen

วีระกาญจน์ กนกกุลเมธ

Veerakarn Kanokkamelade

เมธาพันธ์ โพธิ์ธีรโรจน์

Methaphan Phothiteerarot

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanity, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : kanwarapad2298@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 3 กันยายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของนิสิตชาวต่างชาติที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง 2) เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้แก่นิสิตชาวต่างชาติที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จำนวน 120 รูป/คน และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบสมมติฐาน ค่า t-test ค่า F-test และค่า LSD

ผลการวิจัย พบว่า 1. จากการศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของนิสิตชาวต่างชาติ ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง พบว่า 1) นิสิตชาวต่างชาติ ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ภาษาโดยตรง ในภาพรวมอยู่ใน

ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 2) นิสิตชาวต่างชาติ ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยอ้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.95

2. จากการเปรียบเทียบผลการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า 1) นิสิตชาวต่างชาติใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยตรง ที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และประเทศภูมิลำเนา แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาโดยตรง ไม่แตกต่างกัน นิสิตชาวต่างชาติที่มีอายุ แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยตรง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 2) นิสิตชาวต่างชาติใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยอ้อม ที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และประเทศภูมิลำเนา แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาโดยตรง ไม่แตกต่างกัน นิสิตชาวต่างชาติที่มีอายุ แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยอ้อม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: กลยุทธ์การเรียนรู้, ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ, นิสิตต่างชาติ

ABSTRACT

The objectives of this research study are 1) to study the strategies for learning Thai language as a foreign language of foreign students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Main Campus, and 2) to compare the result of using of strategies for learning Thai language as a foreign language of group sample. The group sample were 120 students who are studying in Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Main Campus. The analytical methods include frequency, percentage, mean, and standard deviation. Hypotheses were tested by the method of t-test, F-test, and LSD.

The result of study found that: 1. From the study the strategies for learning Thai language as a foreign language of foreign students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Main Campus, if found that 1) the foreign students who used the strategies for learning Thai language directly were at a high level in overall, mean was 4.33 and SD was 0.52, 2) the foreign students who used the strategies for learning Thai language indirectly as a foreign language was at a high level in overall, mean was 3.75 and SD was 0.95.

2. From the comparison of the result of using of strategies for learning Thai language as a foreign language of group sample found that 1) the foreign students who used the strategies for learning Thai language as a foreign language, the factor of language learning directly which consist of gender, year classes, and homeland are different. The foreign students who used directly language learning strategies were not different. The foreign students in different age were significant difference at the 0.01 of using of strategies for directly language learning. And 2) the

foreign students who used the strategies for learning Thai language as a foreign language, the factor of language learning indirectly which consist of gender, year classes, and homeland are different. The foreign students who used directly language learning strategies were not different. The foreign students in different age were significant difference at the 0.05 of using of strategies for indirectly language learning.

Keywords: Strategies for Learning, Thai as a Foreign Language, Foreign Students

1. บทนำ

ภาษาเป็นสื่อกลางที่แต่ละชาติใช้เป็นเครื่องมือสื่อความหมาย ภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารในการรับรู้เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันของคนทุกมุมของโลก ทั้งในการศึกษา การแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนี้ภาษายังแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอารยธรรม เอกลักษณ์ประจำชาติของแต่ละชาติ และภาษายังเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชนชาติจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เพราะฉะนั้นแต่ละชนชาติจึงต้องมีภาษาของตนเองที่แตกต่างกันไป ดังนั้นภาษาของแต่ละชนชาติย่อมมีความสำคัญต่อชนชาตินั้นๆ อย่างมาก

ภาษามีความสำคัญและมีบทบาทต่อสังคมต่างๆ เป็นอย่างมาก ทำให้แต่ละสังคมต้องเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคม เพราะถ้าไม่เรียนรู้ในด้านภาษาก็ทำให้การติดต่อสื่อสารเกิดการด้อยพัฒนาในสังคมนั้นๆ ผู้ที่มีความรู้ในด้านภาษาต่างประเทศย่อมเป็นผู้ที่ได้เปรียบในการสื่อสารและการอำนวยความสะดวกต่างๆ เพราะฉะนั้น ประเทศต่างๆ จึงให้ความสนใจและพร้อมที่จะศึกษาค้นคว้าที่จะเรียนรู้ภาษาต่างประเทศที่มีความเกี่ยวข้องและมีผลประโยชน์ต่อประเทศของตนเองมากที่สุด ดังที่จองบก แช (Jung Bog Choi, 2543: 1) กล่าวว่า หากสังคมใดไม่สามารถแปลข้อมูลข่าวสาร หรือความรู้ต่างๆ ที่ได้รับจากอีกสังคมหนึ่ง สังคมนั้นจะไม่มีความสำเร็จก้าวหน้าทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี เท่ากับสังคมอื่น ดังนั้นการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศจึงมีบทบาทและหันมาให้ความสนใจในภาษาที่สองมากขึ้นเพื่อใช้ในการพัฒนาตนเองและสร้างความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเรียน และประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับชนิกา คำพุ่ม (2545: 1) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนภาษาที่สองว่า มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ภาษาอื่นเพื่อจุดประสงค์ในการติดต่อสื่อสารทางการเมือง ศิลปวัฒนธรรม การค้า เป็นต้น ดังนั้นการเรียนภาษาที่สองจึงมีความสำคัญมากในการที่จะใช้ในการพัฒนาตนเองและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศชาติ จุดมุ่งหมายของการเรียนภาษาที่สอง เพื่อพัฒนาผู้ที่เรียนให้สามารถใช้เพื่อการสื่อสารให้บรรลุตามความมุ่งหมายของการใช้ภาษานั้นๆ การเรียนรู้ภาษาที่สองจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะการเรียนภาษานั้นไม่ว่าจะเป็นภาษาใดก็เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งสิ้น ดังที่ ผจงกาญจน์ ภูวิภาดารวรรณ์ (2538: 62) กล่าวว่า การเรียนภาษาที่สองมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้เรียน เพราะการเรียนรู้อื่นๆ การเรียนรู้นั้นจะไม่สูญเปล่า แต่กลับจะเป็นคุณประโยชน์เป็นอย่างมากในการที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม รวมไปถึงระดับโลก

ภาษาไทย ถึงแม้จะไม่ใช่วิชาที่เป็นสากลของโลก แต่ชาวต่างชาติได้ให้ความสนใจเรียนภาษาไทยเพิ่มขึ้น เพราะประเทศไทยมีบทบาทที่โดดเด่นในด้านต่างๆ ในสังคมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การเมือง การทูต การแลกเปลี่ยนเทคโนโลยี การศึกษา และการท่องเที่ยว เมื่อมีการติดต่อสื่อสาร ภาษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นให้ชาวต่างชาติมีความต้องการที่จะเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทยเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ความเป็นไทยของคนในชาติแม้จะอยู่ในที่แห่งไหนใดก็จะนำภาษาและวัฒนธรรมไทยไปเผยแพร่ในที่ที่ตนอาศัย ส่งผลให้ภาษาและวัฒนธรรมไทยแพร่หลายอย่างรวดเร็วทำให้ภาษาไทยยิ่งเพิ่มพูนความสำคัญเข้าไปสู่ในสังคมโลกมากขึ้น

การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศนั้น ไม่เฉพาะเรียนรู้ในภายในประเทศไทย แต่ยังมีการเรียนการสอนภาษาไทยในต่างประเทศอย่างมากมายทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยุโรป เป็นต้น การเรียนรู้ภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในประเทศไทย มีหลากหลายอาชีพ ทั้งนักการทูต นักท่องเที่ยว นักธุรกิจ นักศึกษา และผู้ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย รวมไปถึงเหตุผลอื่น ๆ ที่ต้องอาศัยอยู่ในประเทศไทย ทำให้คนกลุ่มนี้จำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทยเพื่อใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ อาณัติ วงศ์โกสิตกุล กล่าวว่า ปัจจุบันนี้เราจะเห็นชาวต่างชาติที่สนใจเรียนภาษาไทยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นชาวต่างชาติที่ทำงานที่สถานทูต องค์การระหว่างประเทศ ที่ปรึกษาของหน่วยงานของรัฐบาลไทย ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีบุคคลในครอบครัวได้ติดตามเข้ามาในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นภรรยาสามี หรือลูก ที่สนใจเรียนรู้ภาษาไทยการรวมทั้งชาวต่างชาติที่แต่งงานกับคนไทย นักศึกษาชาวต่างชาติ และนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ ของประเทศไทย การสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติจึงมีอยู่ทั่วไป (อาณัติ วงศ์โกสิตกุล, 2536: 86-93)

การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ขยายโอกาสการเรียนรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายในหลายระดับและยังเปิดสอนในหลักสูตรภาคภาษาอังกฤษ (English Program) เพื่อเป็นทางเลือกให้นิสิตที่สนใจได้มีทางเลือกในการศึกษามากขึ้น ทำให้มีผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่เป็นนิสิตชาวต่างชาติให้ความสนใจเข้ามาศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาเป็นจำนวนมาก เมื่อพิจารณานิสิตต่างประเทศที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง ในปีการศึกษา 2563 มีนิสิตรวม 838 รูป/คน (สำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563: 33)

นิสิตชาวต่างชาติที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง ปัญหาที่เกิดขึ้นในการสื่อสาร คือ เจ้าหน้าที่ที่ให้บริการในมหาวิทยาลัยบางหน่วยงานไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ จึงทำให้เกิดปัญหาในการสื่อสาร และการอำนวยความสะดวกต่างๆ การใช้ความพยายามในการเรียนรู้ภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติ เพื่อนำไปสู่การสื่อสารที่ให้เกิดประโยชน์จากการสื่อสารจึงมีความจำเป็นในการศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะศึกษากลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของนิสิตชาวต่างชาติที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง เพื่อให้ผู้ที่

สนใจและเกี่ยวข้องนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของนิสิตชาวต่างชาติที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
2. เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของนิสิตชาวต่างชาติที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง

3. สมมติฐานการวิจัย

1. นิสิตชาวต่างชาติที่มีเพศต่างกันใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศแตกต่างกัน
2. นิสิตชาวต่างชาติที่มีอายุต่างกันใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศแตกต่างกัน
3. นิสิตชาวต่างชาติที่มีระดับชั้นปีที่ศึกษาต่างกันใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศแตกต่างกัน
4. นิสิตชาวต่างชาติที่มีประเทศภูมิลำเนาต่างกันใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศแตกต่างกัน

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสร้างแบบสอบถามสำหรับนิสิตชาวต่างชาติที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี มาวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กลุ่มข้อมูลหลักจากตอบแบบสอบถามของนิสิตชาวต่างชาติ ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง แล้วนำผลของการวิเคราะห์สถิติออกมาตีค่าเป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรายงานผลเป็นตารางและความเรียง

5. ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ เพศชาย จำนวน 112 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 93.30 และ เพศหญิง จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 6.70

อายุของนิสิตชาวต่างชาติที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-25 ปี จำนวน 64 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 53.30 รองลงมามีอายุระหว่าง 26-30 ปี จำนวน 28 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 23.30 มีอายุน้อยกว่า 20 ปี จำนวน 13 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 10.80 มีอายุระหว่าง 30-35 ปี และมีอายุระหว่าง 36-40 ปี มีจำนวนเท่ากัน ที่จำนวน 6 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 5.00 และอายุมากกว่า 40 ปี จำนวน 3 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 2.50

ชั้นปีที่กำลังศึกษาของนิสิตชาวต่างชาติที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นนิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 จำนวน 46 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 38.30 รองลงมาเป็นนิสิตที่

กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 จำนวน 35 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 29.20 เป็นนิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 3 จำนวน 30 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และเป็นนิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1 จำนวน 9 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 7.50

ประเทศภูมิลำเนาของนิสิตชาวต่างชาติที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นนิสิตชาวสาธารณรัฐประชาธิปไตยลาว มีจำนวน 38 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 31.70 เมียนมาร์ มีจำนวน 30 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 เวียดนาม มีจำนวน 19 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 15.80 กัมพูชา มีจำนวน 17 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 14.20 บังคลาเทศ มีจำนวน 9 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 7.50 อินเดีย มีจำนวน 5 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 4.20 และ नेपालและจีนมีจำนวนเท่ากันที่ 1 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 0.80

2. กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยตรง

กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยตรง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.52 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านกลยุทธ์ปริชาน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.67 ด้านกลยุทธ์การชดเชย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.73 ด้านกลยุทธ์การจำ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.84

3. กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยอ้อม

กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยอ้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.95 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านกลยุทธ์ทางสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.85 รองลงมาด้านกลยุทธ์อภิปริชาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.91 และด้านกลยุทธ์ทางอารมณ์ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.22 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.08

4. สมมติฐานที่ 1 นิสิตชาวต่างชาติที่มีเพศต่างกันใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศแตกต่างกัน

กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยตรง จำแนกตามเพศ

นิสิตที่มีเพศ แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยตรง โดยภาพรวมนิสิตชาวต่างชาติ ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รายด้าน พบว่า นิสิตชาวต่างชาติที่มีเพศ แตกต่างกันใช้กลยุทธ์การจำ และกลยุทธ์การชดเชย ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนนิสิตชาวต่างชาติที่มีเพศแตกต่างกันที่ใช้กลยุทธ์ปริชาน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยอ้อม จำแนกตามเพศ

นิสิตที่มีเพศ ต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยอ้อม โดยภาพรวมนิสิตชาวต่างชาติ ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รายด้าน พบว่า นิสิตชาวต่างชาติที่มีเพศ แตกต่างกันใช้กลยุทธ์ทางอารมณ์และกลยุทธ์ทางสังคม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนนิสิตชาวต่างชาติที่มีเพศ แตกต่างกัน ที่ใช้กลยุทธ์อภิปริชาน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ส่วนนิสิตชาวต่างชาติที่มี ประเทศภูมิลำเนาแตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์ปรีชานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.05

กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยอ้อม จำแนกตามประเทศภูมิลำเนา

นิสิตที่มีประเทศภูมิลำเนาแตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยอ้อมของนิสิตชาวต่างชาติ โดยภาพรวม นิสิตชาวต่างชาติ ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รายด้านพบว่า นิสิตชาวต่างชาติที่มีประเทศภูมิลำเนาแตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์ทางสังคม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนนิสิตชาวต่างชาติที่มีประเทศภูมิลำเนาแตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์อภิปราย และกลยุทธ์ทางอารมณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05

6. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของนิสิตชาวต่างชาติที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง ผู้วิจัยสรุปผลตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตชาวต่างชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นนิสิตในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จำนวน 120 รูป/คน โดยคิดเป็นจำนวนและร้อยละดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามตามปัจจัยด้านเพศ ส่วนใหญ่เพศชาย จำนวน 112 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 93.30 ปัจจัยด้านอายุ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-25 ปี จำนวน 64 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 53.30 ปัจจัยด้านชั้นปีที่กำลังศึกษาอยู่ ส่วนใหญ่เป็นนิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 จำนวน 46 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 38.30 ปัจจัยด้านประเทศภูมิลำเนาของนิสิต ส่วนใหญ่เป็นนิสิตประเทศลาว มีจำนวน 38 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 31.70

2. สรุปผลการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศโดยตรง

นิสิตใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยตรง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.52 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านกลยุทธ์ปรีชาน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.67 ด้านกลยุทธ์การชดเชย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.73 ด้านกลยุทธ์การจำ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.84 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Wimonwan Wongyai, 2016: 72.) ได้ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยของผู้เรียนชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษา พบว่า 1) ผลการเรียนรู้ภาษาไทยของผู้เรียนชาวจีนซึ่งเป็นการเรียนรู้ในระบบมหาวิทยาลัย กลวิธีที่ใช้บ่อยที่สุดคือ Memory Strategies คิดเป็นร้อยละ 63.33 2) ผลการเรียนรู้ภาษาไทยของผู้เรียนชาวต่างชาติซึ่งเป็นการเรียนรู้นอกระบบมหาวิทยาลัย กลวิธีที่ใช้บ่อยที่สุด คือ Affective Strategies คิดเป็นร้อยละ 63.33 3) จากการสังเกตการณ์เรียนการสอน นักศึกษาชาวจีน ใช้กลวิธี Compensation Strategies บ่อยที่สุด และใช้ Memory Strategies

น้อยที่สุด และ 4) นักศึกษาชาวต่างชาติในการเรียนรู้ระบบมีการใช้ Cognitive Strategies บ่อยที่สุดและใช้ Affective Strategies น้อยที่สุดในการเรียนรู้ภาษาไทย

3. สรุปผลการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศโดยอ้อม

นิสิตใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยอ้อม ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.95 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านกลยุทธ์ทางสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.85 รองลงมาด้านกลยุทธ์อภิปราย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.91 และด้านกลยุทธ์ทางอารมณ์ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.22 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.08 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุวดี มากพันธ์ (2555: 50-52) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการใช้กิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อส่งเสริมความสามารถในการฟัง ดู พูดของนักเรียนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศระดับต้น ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดกิจกรรมโดยใช้บทบาทสมมติช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการฟัง ดู พูด ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศระดับต้นดีขึ้น 2) ผลการประเมินการฟัง ดู พูดระหว่างเรียนทั้ง 5 แผนการเรียนรู้ นักเรียนผ่านเกณฑ์ระดับ 3 ขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 60 คือ นักเรียนมีความสามารถในการใช้คำศัพท์ สำนวน และโครงสร้างประโยคที่ถูกต้องเป็นส่วนใหญ่ 3) ผลการประเมินความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาและโครงสร้างทางภาษาจากบทสนทนาการวัดผลก่อนการเรียนนักเรียนทำคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 43.84 4) ผลการประเมินแบบวัดความรู้ ความเข้าใจในการเลือกใช้ภาษาสื่อสารในบทสนทนาหลังเรียนปรากฏว่านักเรียนทำคะแนนสูงขึ้นเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 80.34

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน

1) ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ในการใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยตรง ของนิสิตชาวต่างชาติ เป็นการใชการทดสอบระหว่างตัวแปรอิสระ จำแนกตามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปีที่กำลังศึกษาอยู่ และประเทศภูมิลำเนาของนิสิต พบว่า นิสิตชาวต่างชาติที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และประเทศภูมิลำเนา แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยตรง ไม่แตกต่างกัน ส่วนนิสิตชาวต่างชาติที่มี อายุ แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยตรง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2) ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ในการใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยอ้อมของนิสิตชาวต่างชาติ เป็นการใชการทดสอบระหว่างตัวแปรอิสระ จำแนกตามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปีที่กำลังศึกษาอยู่ และประเทศภูมิลำเนาของนิสิต พบว่า นิสิตชาวต่างชาติที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และประเทศภูมิลำเนา แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยอ้อม ไม่แตกต่างกัน ส่วนนิสิตชาวต่างชาติที่มีอายุ แตกต่างกัน ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยโดยอ้อม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

7. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการเรียนรู้ภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ ดังนี้

1. กลยุทธ์การจำ ในการเรียนรู้ว่าภาษาไทย การจำคำศัพท์เป็นการเรียนภาษาไทยที่มีความมั่นคงสามารถใช้คำศัพท์ที่จำได้ มาสื่อสารในการพูด การอ่าน การเขียน และการฟังได้อย่างดี
2. กลยุทธ์ปริชาน คือ การฝึกปฏิบัติทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียน ในการเรียนรู้ว่าภาษาไทย โดยการฝึกบ่อยๆ อย่างต่อเนื่องจะทำให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ภาษาไทย
3. กลยุทธ์การชดเชย คือ การเดาความหมายคำศัพท์จากเนื้อหาของประโยคเมื่อ ฟัง พูด อ่าน และเขียน เป็นความพยายามสนใจในการเรียนรู้ภาษาไทย
4. กลยุทธ์อภิปริชาน คือ การวางแผน ตั้งเป้าหมาย ฝึกฝน และประเมินผลการเรียนรู้ภาษาไทยบ่อยๆ เป็นการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ
5. กลยุทธ์ทางอารมณ์ คือ การผ่อนคลายตนเองเมื่อต้องใช้ภาษาไทย การให้กำลังใจตนเอง และการจดบันทึกประจำวันถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการเรียนรู้ภาษาไทย
6. กลยุทธ์ทางสังคม คือการเรียนรู้โดยอาศัยเพื่อนคนไทย การฝึกตั้งคำถาม การทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ภาษาไทย

8. ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการจัดกิจกรรมเรื่องการใช้ภาษาไทยเพื่อให้คนไทยได้มีโอกาสในการใช้ภาษาไทย
2. ควรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยของชาวต่างประเทศโดยการใช้รางวัลประกาศยกย่องนิสิตชาวต่างประเทศที่มีความสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างดีเพื่อสร้างแรงจูงใจให้นิสิตชาวต่างชาติหันมาสนใจภาษาไทยมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีกิจกรรมสอนภาษาไทยให้แก่ชาวต่างชาติเพื่อให้โอกาสแก่ชาวต่างชาติที่มีความสนใจในการเรียนรู้ภาษาไทย

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการเปิดหลักสูตรการสอนภาษาไทยให้แก่ชาวต่างชาติได้
2. สามารถนำกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในทักษะการสอนภาษาไทยให้แก่ชาวต่างชาติ
3. สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการทำแบบพัฒนาทักษะการเรียนรู้ภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยต่อยอดเรื่อง รูปแบบการเรียนรู้ภาษาไทยแก่นิสิตชาวต่างประเทศที่ศึกษาในประเทศไทย
2. ควรทำวิจัยต่อยอดเรื่อง พัฒนาทักษะการเรียนรู้ภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างประเทศ ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง

บรรณานุกรม

- จองบก แซ (Jung Bog Choi). (2543). **ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาเกาหลี แผนกภาษาไทยชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยปูซาน ภาษาและกิจกรรมต่างประเทศ**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชนิกา คำพุ่ม. (2545). **การศึกษาการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาจีนวิชาเอกภาษาไทยชั้นปีที่ 4 สถาบันชนชาติยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ผจงกาญจน์ ภูวิภาดาพรรณ. (2538). **ความรู้ทางภาษาศาสตร์กับการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุวดี มากพันธ์. (2555). **ผลการใช้กิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อส่งเสริมความสามารถในการฟัง ดู พูดของนักเรียนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศระดับต้น**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักทะเบียนและวัดผล. (2563). **สถิตินิสิตต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2563**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- อาณัติ วงศ์โกสิตกุล. (2536). **การเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาไทยกับภาษาอังกฤษเพื่อการสอนภาษาไทยแก่ชาวต่างประเทศ**. วารสารภาษาและวัฒนธรรม. ปีที่ 12 ฉบับที่ 1: 86-93.
- Wongyai Wimonwan. (2016). **An Analysis of Thai Language Learning Strategies Used by Non-Native Speakers in Chiang Rai Province**. Master of Arts in English. Chiang Rai Rajabhat University.

รูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ
BUDDHIST INTEGRATIVE WISDOM TRANSFORMATION MODEL
IN BUSINESS ADMINISTRATION

อลิศา ริมดุสิต

Alisa Rimdusit

พระเทพปวรเมธี

Phra Theppavaramethi

พระสุธีรัตนบัณฑิต

Phra Sutheerattanabundit

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

Department of Buddhist Studies

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : jaiyen_sabay@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 3 กันยายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง รูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจ 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธ และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ โดยจำแนกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม คือ นักธุรกิจไทยจำนวน 3 คน ที่มีบริบทของการบริหารธุรกิจแตกต่างกัน แต่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การวิจัย และพระสงฆ์ผู้นำในสังคมไทยที่ทำหน้าที่บริหารสถาบันการศึกษาสงฆ์ จำนวน 3 รูป

ผลการวิจัย พบว่า องค์ความรู้ของผู้บริหารธุรกิจนั้น แม้มีบริบทของธุรกิจแตกต่างกันแต่มีการตระหนักถึงสภาพปัญหาในการบริหารธุรกิจทำนองเดียวกัน และได้ดำเนินการบริหารธุรกิจอย่างเป็นระบบสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาและธุรกิจประสบความสำเร็จด้วยหลักการ 6 ประการคือ (1) การสร้างความ

มั่งคั่งให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (2) การส่งเสริมศักยภาพบุคลากร (3) การสร้างความปลอดภัยและความประหยัด (4) การมีวิสัยทัศน์และการสื่อสารที่ชัดเจน (5) การแสวงหาโอกาส และ (6) การปรับระบบการทำงานให้เหมาะสมและทันสมัย

จากการศึกษาการบูรณาการหลักธรรมจากประสบการณ์ของพระสงฆ์ผู้นำในสังคมไทยและหลักการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการของนักบริหารธุรกิจพบว่า รูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการบริหารธุรกิจในสภาพการณ์เปลี่ยนแปลง หรือ “WISDOM Model” เป็นกรอบความคิดเชิงกระบวนการที่เป็นการมีปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยสำคัญคือ การสร้างความมั่งคั่ง การสร้างความรู้การใช้ปัญญา การสร้างความปลอดภัยและความประหยัด การมีวิสัยทัศน์และการสื่อสารที่ชัดเจน การสร้างโอกาส และการสร้างระบบการบริหารที่เหมาะสมและทันสมัย เป็นรูปแบบที่มีพลวัตแบบเป็นวงกลมที่มีลักษณะปฏิสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างปัจจัยทางปัญญาส່ว่นย่อยและการบูรณาการทางปัญญาส່ว่นรวม ซึ่งการทำความเข้าใจปัจจัยทางปัญญาส່ว่นย่อยให้พิจารณาที่การบูรณาการทางปัญญาส່ว่นรวมประกอบ และการทำความเข้าใจการบูรณาการทางปัญญาส່ว่นรวมให้พิจารณาปัจจัยทางปัญญาส່ว่นย่อยประกอบและการเปลี่ยนแปลงการบูรณาการทางปัญญาส່ว่นรวมมีการพัฒนาระดับเป็นเกลียวตามการเรียนรู้และประสบการณ์

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงทางปัญญา, การบริหารธุรกิจ, พุทธบูรณาการ

ABSTRACT

This research article has three objectives; 1) to study the states of problem and the transformative processes of intellect in the business administration, 2) to the study the transformative processes of intellect in the Buddhist business administration, and 3) to propose the Buddhist integrated model of the transformative processes of intellect. In this research, the key informants were classified into two groups: three Thai business men whose contexts of business administration were different but being relevant to the research criterion were included and three Buddhist monks who become the ecclesiastic leaders in the administration of the Sangha organization were also chosen. This is a qualitative research.

The result of this research was found that, the differences in the contexts of business administration the states of problem in the business administration were realized by them through the similar manners. Therefore, they started the business administration through the transformative processes of intellect where their successfulness of business administration is remarkably done through six essential principles: 1) the stakeholders are met with the great amount of required wealth, 2) the staff's potentiality is enhanced, 3) the safety and economy are built, 4) the clear-cut vision and communication are constructed, 5) the opportunity is quested, and 6) the working systems are appropriately adapted and modernized.

As far as the study on the integration of Buddhist principles made by the Buddhist monks who become the ecclesiastic leaders of the Sangha administration in Thai society and

the Buddhist integrated principles adopted and applied by business men is concerned, it clearly shows that the Buddhist integrated model of the transformative processes of intellect where the business administration is done in the changing states is named as “WISDOM Model”; basically it means that the aforesaid model is assigned to meet the demand of the essential factors: the creation of wealth, building intellect and utilizing wisdom, providing security and economy, communication, finding an opportunity, the creation of suitable system of administration. Those are considered as the dynamic and circle model where they are continually interrelated wherein the sub-wisdom factor and the Buddhist integrated wisdom are intermingled. In the understanding of the collective Buddhist integrated wisdom one can take the sub-wisdom factor into account and then move to the collective Buddhist integrated transformative processes of intellect by which the development is levelled up through the learning gained from ones’ experiences respectively.

Keywords: Wisdom Transformation, Business Administration, Buddhist Integrative

1. บทนำ

“การบริหาร” เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความเป็นผู้ประสบความสำเร็จหรือเป็นผู้ล้มเหลวของการดำเนินงานต่างๆ การบริหารได้เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมและเศรษฐกิจของประเทศที่พัฒนาแล้ว และมีส่วนในการเสริมสร้างให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตเชื่อมโยงไปทั่วโลกและเป็นตัวกำหนดกติกาให้ประเทศต่างๆ ที่ร่วมอยู่ในระบบเศรษฐกิจมีความเท่าเทียมกันในการแข่งขัน โดยพบว่า ธุรกิจที่ล้มเหลวไปนั้น บางแห่งอาจเป็นเพราะขาดเงินทุนใช้หลักการตลาดที่ไม่เหมาะสมหรือมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ด้อยกว่า คู่แข่งแต่ที่สำคัญพบว่าการที่ธุรกิจหลายๆ แห่งที่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะมีระบบการบริหารที่ล้มเหลว ถึงแม้ว่าองค์กรจะจัดโครงสร้างไว้ดีแล้วก็ตามแต่ถ้าไม่มีการบริหารที่ดี องค์กรนั้นก็จะเป็นไปไม่ได้ตามเป้าหมาย ดังนั้น การบริหารจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญ (ARTHUR G. BEDEIAN, 1993: 4)

สถานการณ์ปัจจุบัน ผู้บริหารต้องมีการพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้น มีการเสริมสร้างทักษะเดิมที่มีอยู่แล้วให้ยังสามารถใช้กับโลกในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (up-skills) และการสร้างทักษะใหม่ที่เป็นในการทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการ (re-skills) มีการนำเอาหลักวิชาวิชาอื่น เช่น การบัญชี กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา การเมือง วิทยาศาสตร์ สังคมวิทยาและเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาแนวคิดเพื่อให้เชื่อมโยงกับการบริหารแรงงานที่มีความชำนาญพิเศษ (Specialization) มากขึ้น ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวยิ่งทำให้การปฏิบัติงานของผู้บริหารเพิ่มความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นและต้องติดตามการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

ในปัจจุบันประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 19 (COVID 19) ระบบเศรษฐกิจทุกภาคส่วนทั้งการซื้อขาย การบริการ การท่องเที่ยว อุตสาหกรรม และการดำเนินชีวิตประจำวันต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วรุนแรง ส่งผลผลักดันให้การดำเนินธุรกิจและการใช้ชีวิตผู้คนทั่วโลก รวมทั้งประชาชนไทยเข้าสู่ภาวะ “ความปกติรูปแบบใหม่ (New Normal)” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ทำให้คน

ต้องมีวิธีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีการสื่อสาร วิธีการปฏิบัติและการจัดการการใช้ชีวิตแบบใหม่ เพื่อรับมือกับความไม่แน่นอนและซับซ้อนของสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นการบริหารเพื่อสร้างความมั่นคงและเติบโตอย่างยั่งยืนของธุรกิจจึงต้องใช้ทักษะและความสามารถของผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ มีกลยุทธ์ มีทักษะทางปัญญาในการใช้ทรัพยากร ชี้นำทิศทางขององค์กร สร้างความร่วมมือของบุคลากรท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนต่างๆ เพื่อการเติบโตอย่างมั่นคงขององค์กร

พระพุทธศาสนามุ่งแสดงถึงหลักความจริงสายกลาง ที่สมเหตุสมผลตามกระบวนการธรรมชาติที่มีประโยชน์ และปฏิบัติได้ในชีวิตจริง เป็นหลักการคำสอนที่ให้ความสำคัญกับการกระทำ ความเพียรพยายามในการใช้ชีวิตเพื่อให้บุคคลมีการใช้ปัญญาในการครองชีวิต ฝึกอบรมตน รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย ให้ทุกคนบริหารจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริงๆ ในโลก ตระหนักในความรับผิดชอบของชีวิตตนเองและส่งเสริม ใส่ใจรับผิดชอบต่อผู้อื่นอย่างกัลยาณมิตรด้วยหลักการดำเนินชีวิตแบบมัชฌิมาปฏิปทาที่ให้ความสำคัญกับปัญญา ศีล และสมาธิ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) เพราะหลักการของพุทธธรรมส่งเสริมให้ลดอัตตาตัวตน เพิ่มความเมตตา และร่วมมือกัน ทำให้สามารถสร้างโอกาสให้เกิดการพัฒนาและประสบผลสำเร็จในที่สุด

องค์ความรู้เชิงประสบการณ์เป็นระบบความคิดและศักยภาพในตน ที่แสดงออกผ่านการพูด การแสดง ความคิด ความรู้สึก เป็นสาระสำคัญที่มีความซับซ้อนเกี่ยวกับ ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งมีที่มาจากภูมิหลังส่วนบุคคลและวัฒนธรรมที่ถูกหล่อหลอมอยู่ในตัวบุคคลอย่างลึกซึ้งแต่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันของบุคคล ดังนั้น การทำความเข้าใจต่อองค์ความรู้เชิงประสบการณ์ในการบริหารธุรกิจที่มีการบูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนาในศาสตร์ทางการบริหารสากลอย่างเป็นระบบ จึงเป็นการศึกษาพลังของการเปลี่ยนผ่านกระบวนการทางปัญญาในองค์ความรู้ของผู้มีประสบการณ์ ซึ่งช่วยให้ทราบถึงหลักการสำคัญของรูปแบบการใช้ปัญญาที่มีการบูรณาการหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในการบริหารธุรกิจที่สำคัญ

ด้วยปรากฏการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่า มีแนวคิดและหลักพุทธธรรมใดที่สามารถนำไปใช้ในการบริหารธุรกิจ และผู้บริหารธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในการบริหารธุรกิจดังกล่าวมีกระบวนการบริหารธุรกิจอย่างไร และกระบวนการบริหารธุรกิจเชิงพุทธของผู้บริหารธุรกิจดังกล่าวมีกระบวนการสร้างการเปลี่ยนทางปัญญาได้อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจ
2. เพื่อศึกษาพัฒนากระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธ
3. เพื่อเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ

3. ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวคิดและหลักการการบริหารธุรกิจ ภาวะผู้นำ จิตวิทยาการเรียนรู้ การบริหารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจที่มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการตามแนวพุทธธรรม

2. ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษานักธุรกิจไทยที่ประสบความสำเร็จในการบริหารธุรกิจ ด้วยการวิเคราะห์การฝึกปฏิบัติและการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารงาน

การวิจัยนี้จำแนกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 นักธุรกิจไทยจำนวน 3 คนโดยมีเกณฑ์คุณสมบัติของตัวแทนนักธุรกิจในการวิจัยคือ

- 1) เป็นผู้ที่ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจ
- 2) ธุรกิจมีความเติบโตมีรายได้/กำไร เพิ่มขึ้น
- 3) เป็นธุรกิจที่เป็นประโยชน์และเป็นที่ยอมรับต่อสังคม
- 4) ไม่มีประวัติเสียหายในด้านการบริหารธุรกิจ
- 5) มีประสบการณ์ความสำเร็จในการบริหารธุรกิจไม่น้อยกว่า 15 ปี

ในการวิจัยนี้ประกอบด้วย นายทองมา วิจิตรพงศ์พันธุ์ ประธานกรรมการบริหาร บริษัท พุกชา เรือเอสเตท จำกัด (มหาชน) นางศุภจี สุธรรมพันธ์ ประธานกรรมการบริหารของกลุ่มดุสิตธานี และนายสมประสงค์ บุญยะชัย อดีตประธานกรรมการบริหาร บมจ.ชิน คอร์ปอเรชั่น (อินทซ์)

กลุ่มที่ 2 พระสงฆ์ผู้นำในสังคมไทยที่ทำหน้าที่บริหารสถานการศึกษาสงฆ์ ซึ่งในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย พระพรหมบัณฑิต กรรมการมหาเถรสมาคม นายกสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ และอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระเทพเวที (พล อาภากรโร) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสังฆวิศยาราม พระอารามหลวง เจ้าคณะภาค 6 รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ วรทสสี) เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยาราม และเจ้าคณะภาค 10

3. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยรูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ ครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการศึกษาแนวคิดคุณค่าและกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารธุรกิจถึงประสบการณ์ความสำเร็จในการบริหารธุรกิจและวิเคราะห์ประเด็นการนำหลักการแนวคิดของพุทธธรรมมาปรับใช้เป็นแนวทางในการบริหารธุรกิจจนประสบความสำเร็จและสังเคราะห์นำเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ

4. ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจ

1) สภาพปัญหาการบริหารธุรกิจที่รับผิดชอบ

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรธุรกิจถึงสภาพปัญหาการบริหารธุรกิจในสถานการณ์เปลี่ยนแปลง พบว่า ในการบริหารธุรกิจมีสภาพปัญหาที่สำคัญ 5 ประการ คือ

(1) ปัญหาการขาดทุนและขาดเงินทุนหมุนเวียน

ผู้บริหารธุรกิจด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ได้กล่าวว่า “พุกชามีปัญหาหลักๆ อยู่หลายประเด็น คือ เงินทุนน้อยไม่สามารถซื้อที่ดินแปลงใหญ่เป็นร้อยไร่หรือซื้อสะสมไว้มาก่อน” (สัมภาษณ์ วันที่ 8 ธ.ค. 63)

ผู้บริหารธุรกิจด้านการบริการ ได้กล่าวว่า “การดำเนินธุรกิจเดิมของกลุ่มอุตสาหกรรมนี้รายได้ 80% จากรายได้ของโรงแรมและเป็นรายได้ในประเทศ 70% ต่างประเทศ 30% ซึ่งนับว่ามีความเสี่ยงสูง” (สัมภาษณ์ วันที่ 21 ธ.ค. 63)

ผู้บริหารธุรกิจด้านเทคโนโลยี ได้กล่าวว่า “ธุรกิจโทรคมนาคมมีลักษณะ Capital Intensive ใช้เงินลงทุนสูง มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ธุรกิจต้องลงทุนในการซื้ออุปกรณ์มาติดตั้งเครือข่ายสูง และอุปกรณ์เหล่านี้ต้องนำเข้าจากต่างประเทศจึงต้องกู้เงินมาช่วยในการขยายธุรกิจ วิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ทำให้บริษัท แอดวานซ์ประสบปัญหาหนี้สินที่เพิ่มขึ้นจากการลอยตัวค่าเงินบาท และยอดคืนเครื่องที่เพิ่มสูงมาก” (สัมภาษณ์ วันที่ 1 ธ.ค. 63)

(2) ปัญหาการขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยและขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์

ผู้บริหารธุรกิจด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ได้กล่าวว่า “อุตสาหกรรมการสร้างบ้านยังก่อสร้างด้วยวิธีก่ออิฐฉาบปูน โดยผู้รับเหมาช่วงรายย่อย ซึ่งมักจะทิ้งงาน ทำให้ต้องหาผู้รับเหมารายใหม่เข้ามาทำให้เสียเวลาและต้นทุนเพิ่มขึ้น บ้านหนึ่งหลังใช้เวลาก่อสร้างนาน 8-10 เดือน” (นงคินาถ ห่านวิไล, 2555)

ผู้บริหารธุรกิจด้านการบริการ ได้กล่าวว่า “อุตสาหกรรมนี้ในอนาคตจะมีความหลากหลายมากขึ้น แต่หัวใจหลักของธุรกิจยังเป็นการให้บริการเหมือนเดิม สิ่งที่ต้องปรับใหม่คือการหาเทคโนโลยีเข้าช่วยในการบริหาร การปรับองค์กร และการพัฒนาบุคลากรทั้งหมดให้ทำงานไปในทิศทางเดียวกัน” (สัมภาษณ์ วันที่ 21 ธ.ค. 63)

ผู้บริหารธุรกิจด้านเทคโนโลยี ได้กล่าวว่า “พื้นฐานระบบสื่อสารของไทย เป็นเรื่องที่ผิดแผกแตกต่างไปจากประเทศอื่นๆ ค่อนข้างมาก พื้นฐานแรกๆของธุรกิจโทรศัพท์เคลื่อนที่ก็คือการสร้างเครือข่าย ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อนในเกือบทุกขั้นตอนด้วยเงื่อนไขที่ต้องครอบคลุมพื้นที่บริการมากที่สุด ความยุ่งยากของระบบเริ่มต้นตั้งแต่การออกแบบสถานียานการเชื่อมต่อ” (สัมภาษณ์ วันที่ 1 ธ.ค. 63)

(3) ปัญหาด้านการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน

ผู้บริหารธุรกิจด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ได้กล่าวว่า “สร้างทาวน์เฮ้าส์ 6 หลัง บนเนื้อที่ 100 ตารางวา ในซอยพหลโยธิน 64 สร้างเสร็จแล้วไม่ได้โฆษณาประชาสัมพันธ์จึงขายไม่ได้” (สัมภาษณ์ วันที่ 8 ธ.ค. 63)

ผู้บริหารธุรกิจด้านการบริการ ได้กล่าวว่า “ตอนเกิด COVID -19 ช่วงแรก ไม่มีใครรู้ความชัดเจนว่าจะรุนแรงขนาดไหน หรือวิธีการปฏิบัติแบบใด ทำให้ทุกคนและพนักงานเกิดความกังวล หน้าที่ของผู้บังคับการเมื่อเกิดปัญหา คือ ต้องหาข้อมูลมาเพื่อสื่อสารสิ่งที่เกิดขึ้นกับพนักงานด้วยความชัดเจนบนพื้นฐานของความจริง (Fact Base) ต้องสื่อสารไปยังลูกค้าว่า เรากำลังเจอเหตุการณ์อะไรแต่ไม่ได้ทิ้งคุณไปไหน...เดี๋ยวเราจะกลับมาใหม่” (สัมภาษณ์ วันที่ 21 ธ.ค. 63)

(4) ปัญหาด้านความน่าเชื่อถือไว้วางใจ

ผู้บริหารธุรกิจด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ได้กล่าวว่า “การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์มองผิวเผินเป็นธุรกิจที่ง่าย แต่จริงๆ แล้วมีความยุ่งยากในบริบทเพราะเกี่ยวกับ ความน่าเชื่อถือ คุณภาพ ความต้องการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนที่เป็นลูกค้า” (สัมภาษณ์ วันที่ 8 ธ.ค. 63)

ผู้บริหารธุรกิจด้านการบริการ ได้กล่าวว่า “คุณค่าของดุสิตธานีองค์กรแห่งนี้เต็มไปด้วยอัตลักษณ์และคุณค่าที่ประเมินค่าไม่ได้เลย ถ้าคนในองค์กรเชื่อมั่นในอัตลักษณ์ของตัวเองก่อนก็ไม่ใช่เป็นการยากที่คนนอกจะศรัทธาและชื่นชมในอัตลักษณ์ขององค์กรด้วย” (สัมภาษณ์ วันที่ 21 ธ.ค. 63)

ผู้บริหารธุรกิจด้านเทคโนโลยี ได้กล่าวว่า “ผมให้นโยบายผู้บริหารพนักงานทุกคนด้วยหลักการทำงานที่เรียกว่า “Quality in everything We do We delight our customer at all time” เราแข่งกันดูแลลูกค้า เราไม่ได้ต่อสู้กับธุรกิจเดียวกัน ลูกค้าเลือกเราเพราะคุณภาพบริการ” (สัมภาษณ์ วันที่ 1 ธ.ค. 63)

(5) ปัญหาขาดระบบการบริหารที่ทันสมัยและเหมาะสม

ผู้บริหารธุรกิจด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ได้กล่าวว่า “พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงมีทั้งบริษัทที่ล้มเหลวและบริษัทที่ประสบความสำเร็จ จึงต้องมีกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการนำพาธุรกิจผ่านมรสุมและการแข่งขันที่รุนแรงได้” (สัมภาษณ์ วันที่ 8 ธ.ค. 63)

ผู้บริหารธุรกิจด้านเทคโนโลยี ได้กล่าวว่า “ลูกค้ามีทางเลือกมากขึ้นสิ่งที่ตามมาคือการยกระดับการบริการ ผู้ให้บริการจึงต้องยกระดับการให้บริการที่ทันสมัยและไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน รวมทั้งต้องเคลื่อนที่ต่อไปเรื่อยๆ ความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีทั้ง 4 ด้าน ทำให้ Life Cycle ของการบริการมีอายุสั้นลง” (สัมภาษณ์ วันที่ 1 ธ.ค. 63)

2) กระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจ

ผลการวิเคราะห์กระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจ พบว่า

(1) การบูรณาการหลักธรรมของผู้บริหารธุรกิจด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์

ผู้บริหารธุรกิจด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ได้ศึกษาธรรมะ ฝึกสติ สมาธิ และนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการทำงานและรับรู้ว่าจะเกิดผลที่ดีกับตนเองและการทำงาน จึงใส่ใจถ่ายทอดให้พนักงานนำหลักธรรม เช่น มรรค 8 มาประยุกต์เป็นวัฒนธรรมพหุภาษา 5 ประการคือ

- 1) ใจรักเมตตา อยากรวยเหลือ
- 2) มุ่งเพื่อลูกค้า รับฟังนำไปปฏิบัติลูกค้าได้รับสิ่งที่ต้องการ
- 3) คิดไตร่ตรองแนวปฏิบัติที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองแลผู้อื่น
- 4) มุ่งมั่นปฏิบัติจนสำเร็จ
- 5) ส่งมอบผลงานที่ประทับใจ

ส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง Pruksa School เพื่อจัดฝึกอบรมพนักงาน ปลุกฝังวัฒนธรรมขององค์กรและสนับสนุนให้บุคลากรใช้สาระวัฒนธรรม หลักธรรมที่เรียนรู้เพื่อการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพกระบวนการทำงาน และเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร ทำให้พหุภาษาได้รับรางวัล ซีเอสอาร์ ยอดเยี่ยมจากประเทศสิงคโปร์ “Asia Responsible Entrepreneurship Award 2011: South East Asia” (นงคณาถ ท่านวิไล, 2555, 136)

(2) การบูรณาการหลักธรรมของผู้บริหารธุรกิจด้านการบริการ

ผู้บริหารธุรกิจด้านการบริการ ได้กล่าวว่า ยึดมั่นในคำสอนของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่า “ที่จริงแล้ว เราควรที่จะเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญา แล้วมองว่าการแก้ไขปัญหามันคือเวทีเสริมสร้างปัญญา เราก็จะได้สามารถเปลี่ยนเคราะห์ให้เป็นโอกาสได้” และหลักการแนวคิดของ ดร.มาया แอนเจลู

ที่กล่าวว่า “คนเขาอาจจะลืมในสิ่งที่เราพูด หรืออาจจะลืมในสิ่งที่เราทำ แต่เขาจะไม่ลืมในสิ่งที่เราทำให้เขารู้สึก” ซึ่งหมายถึง ถ้าเราสร้างประสบการณ์ที่เขาารู้สึกดีกับเรา ต่อให้เขาจำเนื้อหาสาระไม่ได้แล้ว แต่เขาก็จะยังประทับใจเราอยู่ มันจะติดไปกับเขาอีกนาน เราจึงต้องทำให้เขารู้สึกร่วมไปกับเรา

(3) การบูรณาการหลักธรรมของผู้บริหารธุรกิจด้านเทคโนโลยี

ผู้บริหารธุรกิจด้านเทคโนโลยี ได้กล่าวว่า สนใจอ่านหนังสือธรรมะตั้งแต่อายุยังน้อย สังเกตความรู้ทางธรรมควบคู่มากับการศึกษาในโรงเรียนและเมื่ออายุ 20 กว่า ได้พบหลักธรรม อุตทานิ ทมยนิ ปณิตตา บัณฑิต ย่อมฝึกฝนตนเอง จึงใส่ใจเรียนรู้การพัฒนาตัวเองในฆราวาสธรรม 4 คือ สัจจะ ขันติ ทมะ จาคะ โดยเฉพาะข้อ ทมะ หรือการฝึกฝนตน ซึ่งนำไปสู่การมองโลกในมิติธรรมที่ลึกซึ้งเข้าใจถึงธรรมชาติของชีวิตรวมทั้งการปฏิบัติตนตามหลัก ศีล สมาธิ และปัญญาอย่างต่อเนื่อง และดำเนินชีวิตที่มีความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงตามหลักธรรมว่า “สรรพสิ่งรอบตัวเราล้วนเคลื่อนที่ไม่หยุดนิ่งเป็นธรรมชาติ การเคลื่อนที่นี้เป็นไปโดยเหตุและปัจจัยต่างๆ ทั้งที่เรารู้และไม่รู้ ทั้งที่เรควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ เราเป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบที่เคลื่อนที่ไปข้างหน้าด้วยกัน จึงควรยึดหยุ่นตามสถานการณ์ปรับเปลี่ยนวิธี หลักการ ตลอดจนถึงเป้าหมาย เพื่อให้ตัวเราสามารถพัฒนาขึ้นไปได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ตามหลักไตรลักษณ์” (สัมภาษณ์ วันที่ 1 ธ.ค. 63)

2. กระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธ

การที่ผู้บริหารธุรกิจมีโอกาสเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และตระหนักถึงคุณค่าของหลักธรรมต่อการดำเนินชีวิตและการทำงาน จึงมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารคน บริหารงาน และบริหารองค์กร จึงส่งผลให้เกิดการบูรณาการหลักธรรมในการทำงาน ดังเช่น

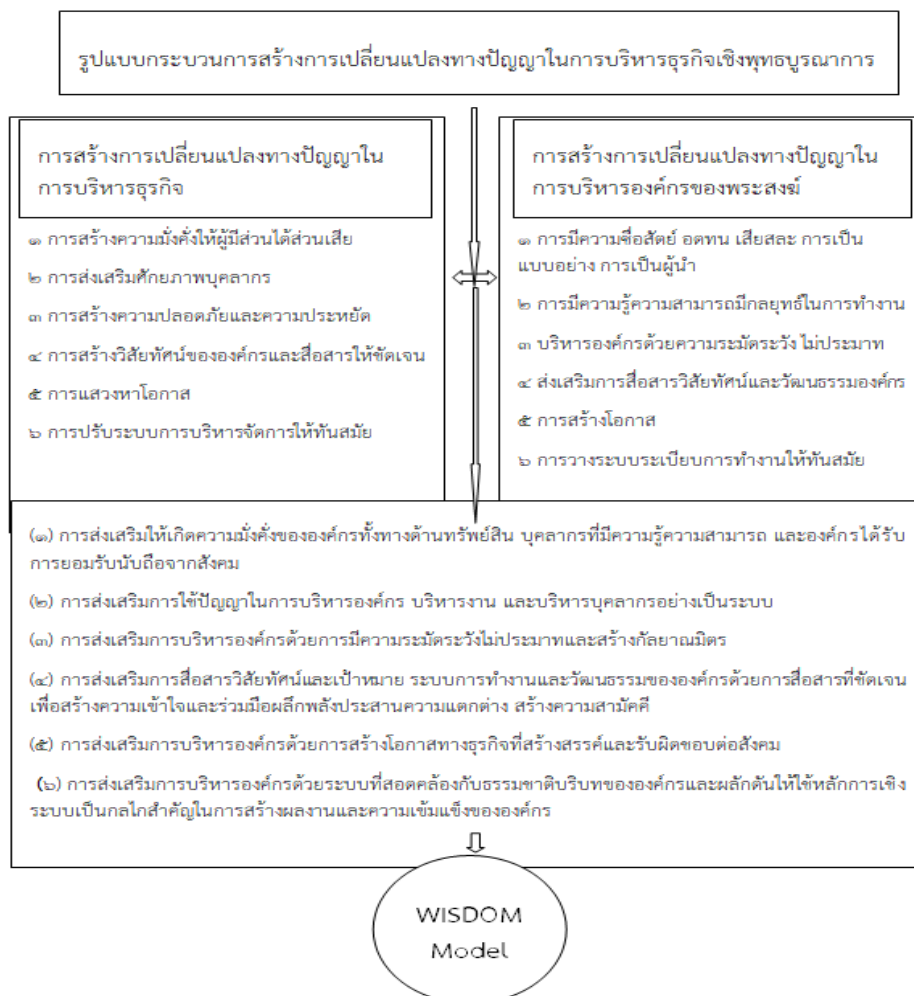
ผู้บริหารธุรกิจด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ได้กล่าวว่า “มรรคมีพื้นฐานคือ ศีล ไม่เบียดเบียนกัน ทางกาย วาจาใจ มีสติ สมาธิ พิจารณาให้เกิดปัญญารู้แจ้งว่าเรื่องนี้นั้นควรจะเป็นอย่างไร พอเห็นแล้วก็พิจารณาแล้วแต่เรื่อง สมมุติในเรื่องบ้านเราก็คอยขายหลังละ 20-30 ล้านเลย ก็ต้องดูว่าเป็นลูกค้ากลุ่มไหน ถ้าเป็นกลุ่มราคาสูงจาก 1.5 ล้านก็อยากขาย 2 ล้าน มีคุณค่า ราคาตลาด (value) อาจเป็นล้าน 1.8 หรือ 2 ล้านก็ได้ (พิจารณาปฏิเสธสมมุติฐานสายย้อนกลับ) ตามความพอใจของผู้ซื้อเป็นหลัก ถ้าผู้ซื้อมีเงินจำกัด ก็ต้องพิจารณาทำบ้านตามเงินลูกค้าเหมือนอวิชาเราก็อบายไป มาปรึกษากันว่าจะทำงานให้ได้อย่างไรและให้ มีเงินจ่ายลูกน้องด้วย ทำแบบนี้ลูกค้าก็พอใจ อธิบาย Gold market ในจิตใจ ถ้าคิดตรงข้ามได้ก็ไม่เกิดทุกข์เพราะแก้ปัญหาได้” (สัมภาษณ์ วันที่ 8 ธ.ค. 63)

ผู้บริหารธุรกิจด้านการบริการ ได้กล่าวว่า “เป็นคนทำงานมาก ทำให้ต้องมีสติรู้ตัวตลอดเวลาว่าขณะนี้ทำงานในหน้าที่อะไร กำลังพูดกับใคร ทุกวันก่อนนอนจะพิจารณาทบทวนว่าวันนี้เราได้ทำอะไรถูกต้องแล้วหรือไม่ มีอะไรผิดพลาดที่ต้องแก้ไข นอกจากนี้ ยังได้ไหว้พระสวดมนต์ตอนเช้าทุกวัน เพื่อจะได้เริ่มการทำงานด้วยความมีสติ สมาธิ เคารพทุกความเห็นของผู้ร่วมงาน มุ่งเน้นความมั่งคั่งของ Steak holder เป็นสำคัญ ไม่เน้นกำไรเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้มีกรอบมุมมองที่กว้างกว่า และต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ให้ครบทุกด้านเน้นการสื่อสารอย่างจริงใจ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ตรงเป้าหมาย หลีกเลี่ยงการแข่งขัน สร้างพันธมิตร ไม่สร้างศัตรู ไม่ยึดติดกับชื่อเสียง สิ่งที่เคยทำสำเร็จ หรือเคยผิดพลาดในอดีต แต่นำมาเป็นบทเรียน และโฟกัสทำวันนี้ให้ดีที่สุด มี Passion ในการทำงานที่ชัดเจนตลอดมา” (สัมภาษณ์ วันที่ 21 ธ.ค. 63)

ผู้บริหารธุรกิจด้านเทคโนโลยี ได้กล่าวว่า “สอนตัวเองว่าให้มีสติตลอดเวลาในตอนตื่น ก่อนนอนต้องทบทวน ใช้โยนิโสมนสิการกับตัวเองว่าวันนี้เราขาดสติไปกี่หน หากมีใครพูดมาแล้วเราได้กลับ ก็เกิดขึ้นไม่กี่ครั้ง แต่ถ้าโต้แย้งแค่นั้นใจ ก็เป็นเพียงมโนกรรมเท่านั้น และจะเป็นตัวกำหนดกรรมของเราที่ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วาหิ” แต่ในทางกฎหมาย กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา ในการทำกรรม ต้องพิจารณาว่าใจเราโอนไปที่จะได้กลับหรือยัง ฉะนั้น ต้องทำใจเราให้นิ่งให้ได้ พอหลังจากทำงานมาแล้วระยะนานพอสมควร คิดถึงหลักธรรมที่ว่า กรรมดีก่อให้เกิดผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่วนั้น แต่บางทีกรรมนั้นก็ยังไม่ส่งผล เพราะมันยังมีปัจจัยอย่างอื่นอีก ใน “อภินิหารปัจเจกชน” ที่ว่าบุคคลทำกรรมใด จะดีก็ตาม จะชั่วก็ตาม ต้องเป็นผู้รับผลกรรมนั้น” (สัมภาษณ์ วันที่ 1 ธ.ค. 63)

3. รูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างกับผู้บริหารธุรกิจที่มีการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ จำนวน 3 ท่าน และพระสงฆ์ผู้นำในสังคมไทย ที่ทำหน้าที่บริหารสถาบันการศึกษาสงฆ์ จำนวน 3 รูป และสังเคราะห์แนวคิดรูปกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ พบปัจจัยและกระบวนการ ดังแผนผังที่ 1

แผนผังที่ 1 รูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญา
ในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลและสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการพบว่าประกอบด้วย ปัจจัยความสำคัญหลัก 2 ประการ ได้แก่

1) การสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจ

สรุปประเด็นจากการศึกษาองค์ความรู้เชิงประสบการณ์ของผู้บริหารธุรกิจในการบริหารธุรกิจที่สร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาและประสบความสำเร็จในการบริหารธุรกิจดังกล่าวมาแล้ว มีประเด็นสำคัญ 6 ประการคือ

(1) การสร้างความมั่งคั่งให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การดำเนินธุรกิจมุ่งผลสำเร็จที่สร้างผลตอบแทนและสร้างความมั่งคั่งให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และมีกรอบความคิดรับผิชอบผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกว้างขึ้นที่มีความครอบคลุมถึงผู้ลงทุน บุคลากร ลูกจ้างที่รับบริการและบุคคลที่อยู่ร่วมสังคม ร่วมโลก และมีแผนการบริหารธุรกิจการสร้างคามมั่งคั่งให้องค์กรและส่งเสริมความคิดรับผิชอบต่อสังคม ซึ่งองค์กรสามารถบริหารและส่งเสริมความมั่งคั่งด้วยการให้ความรู้ การอบรมพนักงานให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น

(2) การส่งเสริมศักยภาพบุคลากรมาใช้อย่างเต็มที่ ให้การฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นและเน้นการนำพรสวรรค์หรือศักยภาพของบุคลากรในบริษัทหรือองค์กรมาใช้อย่างเต็มที่ เป็นลักษณะการบริหารงานที่แสดงถึงการยอมรับในความเป็นผู้นำของบุคลากรว่าบุคลากรทุกคนมีศักยภาพ มีความสามารถในการนำตนเอง และการส่งเสริมพัฒนาให้แต่ละคนมีความเชี่ยวชาญเข้มแข็งในการปฏิบัติงาน สามารถใช้ความรู้ นำตนเองปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ

(3) การสร้างความปลอดภัยความประหยัด เป็นการสร้างระบบการรักษาความปลอดภัยในทรัพยากรทรัพย์สินและบุคลากรขององค์กร ให้มีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด ปลอดภัย ลดความสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในทุกวิถีทาง

(4) การสร้างวิสัยทัศน์และการสื่อสารให้ชัดเจน วิสัยทัศน์หรือจุดมุ่งหมายของบริษัทหรือองค์กรที่ชัดเจน ช่วยให้เป้าหมายการทำงานมีความชัดเจนและดึงดูดใจ ส่งเสริมทำให้คนเต็มใจและทุ่มเทให้กับงาน ดังนั้นแม้ว่าสถานการณ์ต่าง ๆ ของโลกธุรกิจจะมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่การมีวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนช่วยให้การทำงานขององค์กรมีทิศทางและตระหนักรู้ว่าอะไรคือสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ต้องทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยไม่หลงทาง

(5) การสร้างโอกาส การแสวงหาโอกาส เป็นการแสวงหาโอกาสสำหรับธุรกิจ ในการสร้างกำไร การขยายการลงทุนเพื่อสร้างความมั่งคั่ง มั่นคงให้องค์กร บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง

(6) การปรับระบบการทำงานให้ทันสมัยและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป็นการสร้างระบบการทำงานและให้ความสำคัญกับระบบการทำงานในบริษัทหรือองค์กรที่สามารถปฏิบัติได้จริงและสอดคล้องกับการบรรลุเป้าหมาย จึงเป็น management model ที่สอดคล้องกับบริบทของธุรกิจ ดังนั้นการปรับระบบการทำงานให้ทันสมัยและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์จึงเป็น สาระสำคัญของการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้

3) การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารจากพระสงฆ์ผู้นำในสังคมไทย

หลักธรรมจากพระสงฆ์ผู้นำในสังคมไทยที่ทำหน้าที่บริหารสถาบันการศึกษาสงฆ์ ซึ่งได้เมตตาองค์ความรู้ในการบริหารงานโดยมีพื้นฐานทางธรรม พบว่า มีใจความสำคัญจากหลักธรรมพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาเพื่อการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ 6 ประการ คือ

(1) การมีความซื่อสัตย์ อุดหนุน เสียสละ การเป็นแบบอย่างการเป็นผู้นำ

การที่ผู้บริหารและบุคลากรที่มีการประพฤติตนที่แสดงถึงคุณลักษณะที่ดี เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ ทำงานทำจริงจัง ต่อเนื่อง อุดหนุน เป็นต้น จะเป็นแบบอย่างที่ดีที่พึงประสงค์ของผู้อื่น และเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิผลมาก ดังเช่น

พระเทพเวที ได้กล่าวว่า “ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด มีความตั้งใจทำงานอย่างจริงจัง จะทำให้ดีที่สุดตลอดเป็นอัตโนมัติ” (สัมภาษณ์ วันที่ 13 พ.ย. 63)

พระธรรมราชานุวัตร ได้กล่าวว่า “ต้องทำตนเป็นแบบอย่าง การทำงานให้สำเร็จอยู่ที่เนื้องาน เวลาต้องต่อเนื่อง ขยัน ไม่ลดละ การครองงาน การทำงานต้องไม่ทิ้งเป้าหมาย ดำเนินการตามจุดมุ่งหมาย” (สัมภาษณ์ วันที่ 19 พ.ย. 63)

(2) การมีความรู้ความสามารถ และการมีกลยุทธ์ในการทำงาน

การบริหารงานเป็นการกำหนดเป้าหมายที่มุ่งประสงค์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายในความคิด และนำไปสู่การจัดทำเป็นวิสัยทัศน์ของชีวิตหรือองค์กร ดังนั้นผู้บริหารและบุคลากรต้องระบุเป้าหมายให้ชัดเจนและจัดลำดับความสำคัญ และจัดทำแผนงานเพื่อทำสิ่งที่สำคัญก่อน และมีการสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องรับรู้ เพื่อสร้างความร่วมมือร่วมใจดำเนินการต่างๆ มุ่งสู่การบรรลุผลสำเร็จ ดังเช่น

พระพรหมบัณฑิต ได้กล่าวว่า “การบริหารเป็นการกำหนดเป้าหมาย อยากให้เกิดอะไรขึ้น ต้องลงมือ move จากที่เราอยู่ไปสู่เป้าหมายนั้นก็คือลงมือทำเป็นภาคปฏิบัติ วิสัยทัศน์เกิดจากการวิเคราะห์ ปัญหาอุปสรรค จากประสบการณ์ ก่อนที่จะทำงาน เวลาทำงานต้องมีความคิด เกิดจากการมองดูเพื่อนร่วมงาน ต้องมาจัดลำดับความสำคัญ ถ้าเราอยากให้ผลงานออกมาเร็วต้องเอา 20% ให้ผล 80% มาทำก่อน แล้วเวลาแก้ปัญหาอุปสรรค เราก็จัดการกับปัญหา 20% ที่มันเรื้อรังมานาน แก้ปัญหาไปได้ 80% หลัก 20% ให้ผล 80% ของปาเรโตเปรียบเทียบกับหลักธรรมเรื่องกรรมของพุทธศาสนา กรรมนี้ให้ผลต่างกันเหมือนกับเรื่องทำบุญทำบุญใส่บาตรพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ที่ออกจากนิโรธสมาบัติ มั่นทวิคุณทำ 20% ได้ผล 80% หลักปาเรโตนี้แหละ พุทธศาสนาก็มีสอนไว้ วิธีบริหารมันจึงต้องมีความสามารถในการสื่อสาร (master of communication) อยู่ ที่การพูดอย่างไรให้เขาค่อยตาม” (สัมภาษณ์ วันที่ 7 ก.พ. 64)

(3) บริหารองค์กรด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาท

พระพรหมบัณฑิต ได้กล่าวว่า “เราก็ต้องมีศีล คือระเบียบวินัยในตนเองคือการที่เราจะทำงานสำเร็จ โดยที่ไม่มีการควบคุมตนเอง มันเป็นไปได้ ต้องมีระเบียบวินัยในการคิด การดำเนินชีวิต มีสติ สมาธิ ปัญญา คือ ไตรสิกขา ที่พิเศษก็คือ สติเป็นตัวช่วย” (สัมภาษณ์ วันที่ 7 ก.พ. 64)

พระเทพเวที ได้กล่าวว่า “การทำงานต้องมีระบบมีแผนวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ มีโครงการ มี Action Plan” (สัมภาษณ์ วันที่ 13 พ.ย. 63)

พระธรรมราชานุวัตร ได้กล่าวว่า “หลักธรรมในการครองตน ก็เป็นไปตามพระวินัย นอกจากนั้น ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ จริ่งใจต่อบุคคล จริ่งวาจา การบริหารต้องยืดหยุ่นได้” (สัมภาษณ์ วันที่ 19 พ.ย. 63)

(4) ส่งเสริมการสื่อสารวิสัยทัศน์และวัฒนธรรมองค์กร

การบริหารในสถานการณ์เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรอบรู้ เข้าใจสภาพงาน สภาพองค์กร และบุคลากร รวมทั้งผู้บริโภคนั้น จึงต้องมีการบูรณาการสาระของศาสตร์หลายสาขา เพื่อสามารถติดตามและปรับเปลี่ยนกระบวนการดำเนินงานได้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ดังเช่น

พระพรหมบัณฑิต ได้กล่าวว่า “วิธีบริหารก็คือ การไปสู่เป้าหมาย เราอยู่ข้างหลังเป็นผู้บริหาร แต่ มจร ทำอย่างนั้นไม่ได้ ต้องใช้ภาวะผู้นำ (leadership) มากกว่า การบริหารคือการบริหารงานให้สำเร็จมีทั้งพระเดช และพระคุณใช้ครึ่งหนึ่ง 50% อีกครึ่งหนึ่งก็คือ leadership ความสามารถในการจูงใจคน เพราะคนเก่งไม่ต้องการให้เราสั่ง เขาต้องเห็นดีเห็นงามกับเรา” (สัมภาษณ์ วันที่ 7 ก.พ. 64)

(5) การสร้างโอกาส

การที่บุคคลนั้น หรือองค์กรนั้น บริหารชีวิตหรือบริหารองค์กรด้วยปัญญาจึงมองเห็นโอกาสและปัจจัยที่เกี่ยวข้องและดำเนินชีวิตหรือบริหารธุรกิจขององค์กรด้วยโอกาสที่สร้างขึ้นเอง จึงนำไปสู่การประสบความสำเร็จ ซึ่งคุณลักษณะการสร้างโอกาส เป็นคุณลักษณะในตอนที่คงทนต่อการเปลี่ยนแปลงและคงทนต่อเวลา ดังเช่น

พระพรหมบัณฑิต ได้กล่าวว่า “เรื่องของโอกาส (opportunity) เราอยากทำก็ไม่ใช่ทำกันได้ง่ายๆ และโอกาสนี้ เราต้องสร้างขึ้นมา วิธีบริหารต้องมีความสามารถในการสื่อสาร (master of communication)” (สัมภาษณ์ วันที่ 7 ก.พ. 64)

พระธรรมราชานุวัตร ได้กล่าวว่า “ทุกปัญหามีทางแก้ไข อยู่ที่จะแก้ไขในมุมมองใด การครองคนต้องสร้างความเชื่อมั่น ทำให้เขามีศรัทธาต่อเรา” (สัมภาษณ์ วันที่ 19 พ.ย. 63)

(6) การวางระบบระเบียบการทำงานให้ทันสมัย

การวางระบบระเบียบในการทำงาน เป็นการวางระบบการทำงานให้มีทิศทางและสามารถบรรลุเป้าหมายที่ประสงค์ ส่งเสริมสร้างความเข้าใจแนวทางในการทำงานในกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องและเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความสามัคคีรวมพลัง เพื่อสร้างผลงานร่วมกันเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ ดังเช่น

พระเทพเวที ได้กล่าวว่า “บริหารงานด้วยการเลือกใช้คนที่ถูก เหมาะสมกับงาน บริหารตน คือ การใฝ่หา ศึกษาความรู้ ทุ่มเทงานทุกอย่างของคณะสงฆ์ ไม่จับจด มัววนให้คนอื่นทำงานแทน, การทำงานต้องมีระบบมีแผน วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ มีโครงการ มี Action Plan และการ Put the right man มีหลักธรรมคือ วิริเยน ทุกขมจเจติ เพียรพยายาม กัลยาณมิตร อดทน มองโลกในแง่ดี” (สัมภาษณ์ วันที่ 19 พ.ย. 63)

3. สังเคราะห์รูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ

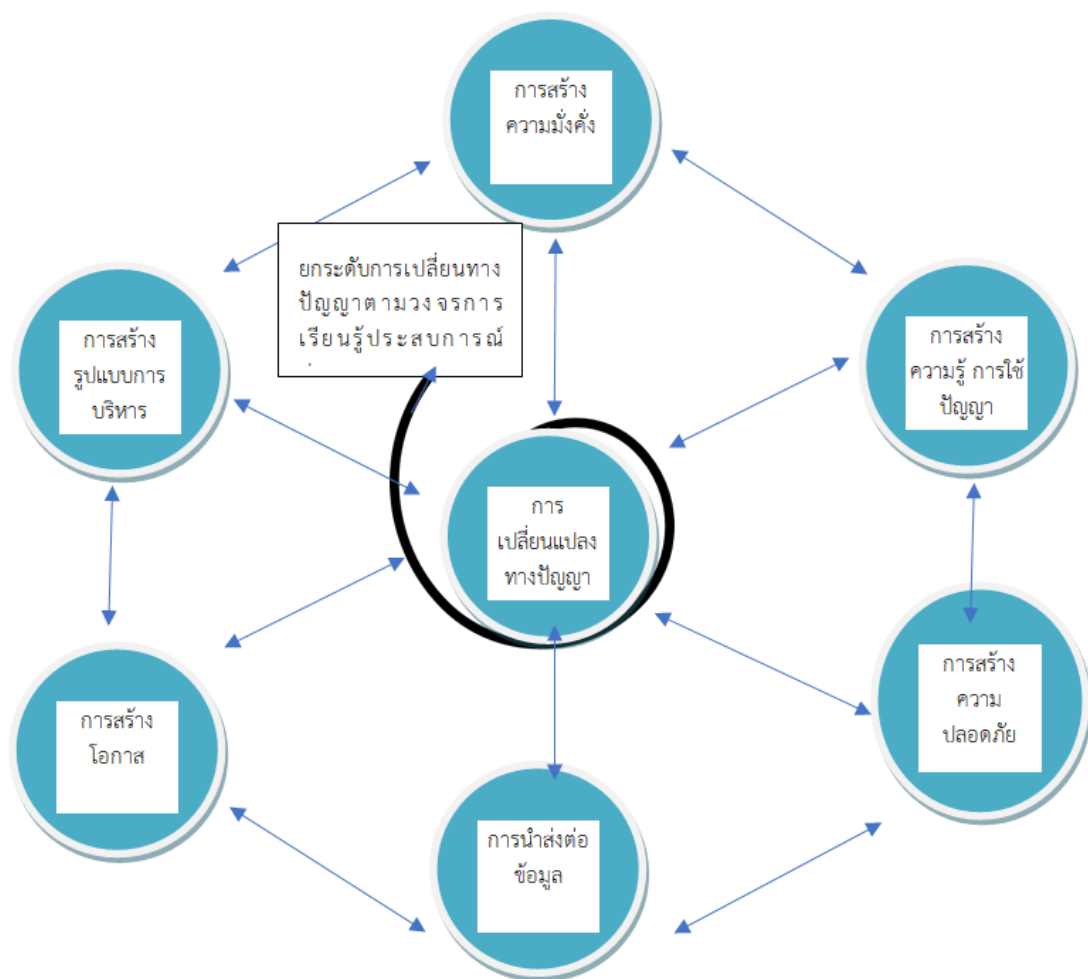
เมื่อสังเคราะห์แล้ว จึงนำเสนอรูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการที่ส่งเสริมความสำเร็จในอนาคต ซึ่งพบว่ารูปแบบมีปัจจัยสำคัญ 6 ประการ คือ

1) การส่งเสริมให้เกิดความมั่งคั่งขององค์กรทั้งทางด้านทรัพย์สิน บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมี พันธมิตร มีความเป็นผู้นำ และองค์กรได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม

- 2) การส่งเสริมการใช้ปัญญาในการบริหารองค์กร บริหารงาน และบริหารบุคลากรอย่างเป็นระบบ
- 3) การส่งเสริมการบริหารองค์กรด้วยการมีความระมัดระวังไม่ประมาทและสร้างกัลยาณมิตร
- 4) ส่งเสริมการสื่อสารกลยุทธ์เป้าหมาย และวัฒนธรรมขององค์กรด้วยการสื่อสารที่ชัดเจนเพื่อสร้างความเข้าใจและร่วมมือพลีพลังประสานความแตกต่าง สร้างความสามัคคี
- 5) ส่งเสริมการบริหารองค์กรด้วยการสร้างโอกาสที่สร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อสังคม
- 6) ส่งเสริมการบริหารองค์กรด้วยระบบที่ทันสมัยสอดคล้องกับบริบทขององค์กรโดยปรับ Management Model ให้เหมาะสมและเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการสร้างผลงานและความเข้มแข็งขององค์กร

5. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

รูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ปัจจัย 6 ประการ คือ การสร้างความมั่งคั่งให้กับทรัพยากรที่มีค่า (Wealth) การสร้างความรู้ ความสามารถ การใช้สติปัญญา และหลักธรรม (Intellect) การสร้างความปลอดภัย ป้องกัน การเสื่อมค่า สงวน รักษาให้มีสภาพดี (Safe) การสร้างการนำส่ง วิสัยทัศน์ข้อคิดเห็น ข้อมูลที่ชัดเจน (Deliver) การสร้างโอกาส แสวงหาโอกาส สถานการณ์ แหล่งเรียนรู้การลงทุน (Opportunity) และการบริหารจัดการ บุคลากรในการทำงาน (Management Model) เป็น “WISDOM Model” ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แสดงลักษณะและปฏิสัมพันธ์ของวงจรรูปแบบการกระบวนกรสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ “WISDOM Model”

วงจรปฏิสัมพันธ์มีลักษณะเป็นวงกลมที่มีลักษณะย้อนกลับไปกลับมาระหว่างส่วนย่อยและส่วนรวม โดยในการทำความเข้าใจส่วนย่อยให้ดูที่ส่วนรวมประกอบ และหากจะทำความเข้าใจส่วนรวมให้ดูส่วนย่อยประกอบ และการเปลี่ยนแปลงทางปัญญามีการยกระดับการพัฒนาตามวงจรการเรียนรู้ประสบการณ์โดยรูปแบบกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาในการบริหารธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ WISDOM model เป็นปฏิสัมพันธ์ของปัจจัย 6 ประการ คือ

(1) W (Wealth) หมายถึง การสร้างความมั่งคั่งให้กับทรัพยากรที่มีค่าซึ่งครอบคลุมทั้งทรัพย์สิน การมีพันธมิตรทางการค้า บุคลากรที่มีศักยภาพมีคุณธรรม ความมีชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ การได้รับการยอมรับในวงการธุรกิจ สถานะการเป็นผู้นำ

(2) I (Intellect) หมายถึง การสร้างความรู้ ความสามารถ เทคโนโลยี การใช้สติปัญญา หลักธรรม การแก้ไขปัญหา การสร้างความได้เปรียบ การสร้างกลยุทธ์ แนวปฏิบัติ มาตรการ การทดลอง การวิจัย

(3) S (Safe) หมายถึง การสร้างความปลอดภัย ความประหยัด ป้องกันการเสื่อมค่า สงวน รักษาให้มีสภาพดี ความช่วยเหลือ ประสิทธิภาพของทรัพย์สิน เงินลงทุน บุคลากร รายได้ ส่วนแบ่งการตลาด

(4) D (Deliver) หมายถึง การสร้างการนำเสนอ วิสัยทัศน์ ส่งต่อข้อคิดเห็น ข้อมูล ข้อเท็จจริง สัญญาณ เป้าหมาย อัตลักษณ์ สัญลักษณ์ พันธกิจ เสนอแนะ

(5) O (Opportunity) หมายถึง แสวงหาโอกาส การสร้างโอกาส สถานการณ์ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ การลงทุน

(6) M (Management Model) หมายถึง ระบบการบริหารจัดการงาน และบุคลากรในการทำงาน การปรับปรุง ควบคุม บุคลากร งาน และองค์กรด้วยการใช้ Model ต่างๆ เป็นเครื่องมือ

บรรณานุกรม

นงค์นาถ ห่านวิไล. (2555). *ถอดรหัสพฤษภา มหาเศรษฐีทองมา*. กรุงเทพฯ: บริษัท ดับบลิวพีเอส (ประเทศไทย).
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมประสงค์ บุญยะชัย. (2558). *งานเป็นเรื่องหลัก รักเป็นเรื่องใหญ่ กำลังใจเป็นเรื่องสำคัญ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.

สัมภาษณ์ นางศุภจิ สุธรรมพันธ์ ประธานกรรมการบริหารของกลุ่มดุสิตธานี. 21 ธ.ค. 63.

สัมภาษณ์ นายทองมา วิจิตรพงศ์พันธุ์ ประธานกรรมการบริหาร บริษัท พฤษภา เรียลเอสเตท จำกัด (มหาชน). 8 ธ.ค. 63.

สัมภาษณ์ นายสมประสงค์ บุญยะชัยอดีต ประธานกรรมการบริหาร บมจ.ชิน คอร์ปอเรชั่น (อินทซ์). 3 ธ.ค. 63.

สัมภาษณ์ พระเทพเวที (พล อาภาภโร), รศ. ดร., ป.ธ. 9, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสังฆะวิศิษฐารามวรวิหาร, เจ้าคณะภาค 6, รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต มจร.. วันที่ 13 พ.ย. 63.

สัมภาษณ์ พระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ วรทสฺสี), ดร., ป.ธ. 9, เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยารามราชวรวิหาร, เจ้าคณะภาค 10. วันที่ 19 พ.ย. 63.

258 • วารสารพุทธมณฑล ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิกสิตาราม ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565)

สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ. ดร., ป.ธ. 9, เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร,
กรรมการมหาเถรสมาคม. วันที่ 7 ก.พ. 64.

ARTHUR G. BEDEIAN. (1993). *Management Third Edition* Harcourt Brace Jovanovich
International Edition. Print in the United State of America.

**การพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิค
บาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4**

**DEVELOPMENT OF LEARNING PACKAGE ON SOLVING ADDITION AND SUBTRACTION
PROBLEMS BY USING POLYA THEORY WITH BAR MODEL TECHNIQUE FOR
PRATHOMSUKSA 4 STUDENTS**

ศุภลักษณ์ ไพรวงษ์

Suphalak Phraiwong

สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Master of Education Curriculum and Instruction

Faculty of Education, Bangkokthonburi University

E-mail : Phraiwong1991@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 4 กันยายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหา การบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดลให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75 (2) ศึกษาประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้โดยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหา การบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล และ (3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้โดยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนชุมชนบ้านหนองปรือ จำนวน 35 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย (1) ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (2) แผนการจัดการเรียนรู้ (3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ (4) แบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ 75.10/75.29 เป็นไปตาม

เกณฑ์ที่กำหนด (2) ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 0.6491 สูงกว่าสมมติฐานที่กำหนดไว้ หมายความว่านักเรียนมีความรู้ เพิ่มขึ้นร้อยละ 64.91 และ (3) นักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาใน แต่ละด้านพบว่าความพึงพอใจอยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านครูผู้สอน และด้านเนื้อหา สำหรับ ด้านที่พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดและ ประเมินผล

คำสำคัญ: ชุดฝึกทักษะ, ทฤษฎีโพลยา, เทคนิคบาร์โมเดล

ABSTRACT

The objectives of this research were: (1) To develop of learning package on solving addition and subtraction problems by using Polya Theory with Bar Model technique to be effective according to the criteria 75/75; (2) To study the learning effectiveness of Prathomsuksa 4 students learned by development of learning package on solving addition and subtraction problems by using Polya Theory with Bar Model technique; and (3) To study satisfaction of Prathomsuksa 4 students learned by development of learning package on solving addition and subtraction problems by using Polya Theory with Bar Model technique.

This research was a quasi-experimental research. The study sample were 35 Prathomsuksa 4 students academic year 2020 Nongprue School selected by using simple random sampling. The research instruments included (1) learning package on solving addition and subtraction problems by using Polya Theory with Bar Model technique; (2) The learning management plan; (3) the achievement test; and (4) the satisfaction questionnaire. The statistics used for data analysis were percentage, mean, and Standard Deviation.

The Major findings were as follows: (1) The learning package on solving addition and subtraction problems by using Polya Theory with Bar Model technique of Prathomsuksa 4 students learned has an efficiency of E1/E2 of 75.10/75.29, which met the specified criteria; (2) The learning package on solving addition and subtraction problems by using Polya Theory with Bar Model technique of Prathomsuksa 4 students effectiveness index (E.I.) was 0.6491, higher level than the assumption set which means that students have knowledge up 64.91 percent and a skill set can improve progress; and (3) The satisfaction of students was high level. When considering each aspect, it was found that the satisfaction was at high level. As for the aspect of teacher and content, it was found that the satisfaction was at high level. The satisfaction on the aspect of learning activities and measurement and evaluation was at highest level.

Keywords: Learning Package, Polya Theory, Bar Model Technique

1. บทนำ

บาร์โมเดล (Bar Model) เป็นยุทธวิธีในการทำโจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่กำหนดให้ใช้การวาดรูป บาร์โมเดลในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ โดยจะวาดเป็นรูปบล็อกหรือบาร์ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เรียกว่า Singapore Bar Model หรือ Singapore Block Model หรือเรียกสั้นๆ ว่า Bar Model การแก้โจทย์ปัญหา โดยใช้ Bar Model สามารถทำให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ข้อความจากโจทย์ปัญหา นำมาเชื่อมโยงกับการคิดวิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน แล้ววาดออกมาเป็นรูปบาร์โมเดล ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเกิดความคิดรวบยอด และสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนสามารถแก้โจทย์ปัญหาได้อย่างถูกต้อง (กรรทอง ไครีรี, 2554, 2, อ้างถึงใน ธนาวิรัตน์ คุปตวูฒินันท์, 2558, 3) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาผลงานวิจัยของ (ณัฐนันท์ แสนเรือน, 2556, 44) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้วิธีการวาดแบบจำลองพบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการแก้โจทย์ปัญหานั้น เริ่มจากการทำความเข้าใจโจทย์ปัญหา ก่อนว่า โจทย์กำหนดสิ่งใดมาให้บ้าง และต้องการให้หาสิ่งใด จากนั้นจึงมาวางแผนแบบจำลอง แทนปริมาณของข้อมูลในสิ่งที่อยู่ในโจทย์ปัญหา แล้วจึงเลือกแบบจำลองที่จะใช้ในการแก้โจทย์ปัญหา 4 เพื่อนำไปสู่การเขียนประโยคสัญลักษณ์ แล้วจึงหาคำตอบของโจทย์ปัญหานั้น ซึ่งการวาดแบบจำลอง เป็นการวาดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแสดงปริมาณของข้อมูล แสดงการอธิบายสถานการณ์หรือแสดง ความสัมพันธ์ของข้อมูลต่างๆ ในโจทย์ปัญหา ซึ่งช่วยให้นักเรียนมองเห็นสิ่งที่เป็นามธรรม ทำให้นักเรียนเลือกตัวดำเนินการทางคณิตศาสตร์ (+, -, ×, ÷) ได้ถูกต้อง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงสนใจศึกษาการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้ โดยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้ โดยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล

3. วิธีการศึกษา

การศึกษารั้งนี้ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Design) โดยผู้วิจัยใช้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 เป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of analysis) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ โรงเรียนชุมชนบ้านหนองปรือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนใช้ประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 35 คน

เครื่องมือที่ใช้ ชุดฝึกทักษะ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ ค่าเฉลี่ย (X-Bar) ร้อยละ (percentage: %) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.)

4. ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75

ตารางที่ 1 แสดงค่าร้อยละของคะแนนการสอบก่อนเรียน ร้อยละของคะแนนระหว่างการทำทดลอง และค่าร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังการใช้ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหา การบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แบบภาคสนาม (1: 100)

คนที่	Pretest (30 คะแนน)	คะแนนระหว่างการทำทดลองโดยใช้ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหา การบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (E ₁) แบบภาคสนาม (1:100)							Posttest (E ₂ 20 คะแนน)
		1	2	3	4	5	6	60	
		10	10	10	10	10	10	คะแนนเต็ม	
1	10	8	9	10	10	8	10	55	18
2	2	9	5	7	9	5	5	40	10
3	1	7	4	6	7	3	2	29	9
4	5	8	5	6	7	4	6	36	10
5	5	8	6	6	8	4	6	38	13
6	5	9	7	7	9	7	7	46	15
7	7	8	10	7	8	7	8	48	16
8	16	10	9	9	10	10	10	58	20
9	9	10	8	8	10	8	7	51	17
10	9	10	8	9	10	7	8	52	18
11	7	10	10	8	9	9	9	55	19
12	6	8	7	9	8	6	4	42	15
13	5	8	8	8	7	7	6	44	15
14	5	9	6	6	7	7	6	41	14
15	7	10	8	7	8	8	7	48	16
16	10	8	10	8	10	8	8	52	18
17	7	9	8	7	9	9	7	49	16

คนที่	Pretest (30 คะแนน)	คะแนนระหว่างการทดลองโดยใช้ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหา การบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (E ₁) แบบภาคสนาม (1:100)							Posttest (E ₂ 20 คะแนน)
		1	2	3	4	5	6	60	
		10	10	10	10	10	10	คะแนนเต็ม	
18	6	8	9	9	9	7	8	50	18
19	3	6	5	7	7	7	6	38	15
20	7	10	10	8	10	9	9	56	18
21	7	10	9	8	10	9	9	55	19
22	7	10	8	9	10	7	8	52	17
23	4	8	8	10	8	6	6	46	16
24	2	8	8	6	9	7	6	44	15
25	6	8	10	9	8	9	8	52	18
26	5	10	8	8	10	7	7	50	16
27	6	8	7	10	10	7	9	51	17
28	6	7	8	8	7	6	6	42	15
29	2	5	3	6	5	2	2	23	6
30	8	9	8	8	9	8	8	50	16
31	1	4	3	2	5	2	4	20	6
32	3	6	6	8	6	4	4	34	10
33	8	9	10	8	10	8	9	54	18
34	8	10	9	8	8	10	7	52	19
35	2	7	4	4	5	2	2	24	9
รวม	207	292	261	264	292	234	234	1577	527
$\bar{X}$	5.91	8.34	7.46	7.54	8.34	6.69	6.69	45.06	15.06
ร้อยละ	29.57	83.43	74.57	75.43	83.43	66.86	66.86	75.10	75.29
ประสิทธิภาพของชุดฝึกทักษะ E1/ E2 เท่ากับ 75.10/75.29									

จากตารางที่ 1 พบว่า จากการทดลองสอนเพื่อหาประสิทธิภาพของชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหา การบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แบบภาคสนาม (1:100) โดยใช้นักเรียนจำนวน 35 คน ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยรวมคิดเป็นร้อยละ

75.10 (E1) และคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยรวมคิดเป็นร้อยละ 75.29 (E2) ดังนั้น แบบฝึกทักษะทางการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ (E1/E2) ถือว่ามีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 75/75 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตอนที่ 2 ผลการหาประสิทธิภาพผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้ โดยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล

ตารางที่ 2 แสดงค่าผลรวมของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียน-หลังเรียน และค่าดัชนีประสิทธิผล

ผลรวมของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ก่อนเรียน)		ผลรวมของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (หลังเรียน)		ค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index : E.I.)	
คะแนน	ร้อยละ	คะแนน	ร้อยละ	E.I.	ร้อยละ
207	29.57	527	75.29	0.6491	64.91

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (E.I.) เท่ากับ 0.6491 แสดงว่า ชุดฝึกทักษะสามารถพัฒนาความก้าวหน้าของทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้ร้อยละ 64.91

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้ โดยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้โดยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล โดยรวม

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
ด้านครูผู้สอน	4.46	0.66	มาก
ด้านเนื้อหา	4.42	0.60	มาก
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.50	0.58	มากที่สุด
ด้านการวัดและประเมินผล	4.52	0.59	มากที่สุด
รวม	4.47	0.61	มาก

จากตารางที่ 4.5 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เข้ารับการทดลองมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ โดยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล โดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยมีเท่ากับ 4.47 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าเท่ากับ

0.61 เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านครูผู้สอน และด้านเนื้อหา สำหรับด้านที่เหลือนี้อาจมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

5. สรุปผลการวิจัย

1. ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ทำการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล โดยใช้ชั้นเรียนจำนวน 35 คน ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างการทดลอง โดยรวมคิดเป็นร้อยละ 75.10 และคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลอง โดยรวมคิดเป็นร้อยละ 75.29 ดังนั้น ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ 75.10/75.29 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 75/75

2. ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 0.6491 แสดงว่าชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชุดฝึกทักษะสามารถพัฒนาความก้าวหน้าของทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้ร้อยละ 64.91 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งมีประสิทธิผลไม่น้อยกว่า 0.5

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เข้ารับการทดลองมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ โดยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านครูผู้สอนและด้านเนื้อหา สำหรับด้านที่พบว่ามีนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้และด้านการวัดและประเมินผล

6. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดลมีประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ 75.10/75.29 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 75/75 ชุดฝึกทักษะใช้ทฤษฎีโพลยาในการจัดการเรียนรู้การแก้โจทย์ปัญหาโดยการวิเคราะห์โจทย์ปัญหาออกเป็น 4 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 ทำความเข้าใจโจทย์ ขั้นที่ 2 วางแผน ขั้นที่ 3 แสดงวิธีทำและลงมือคำนวณ ขั้นที่ 4 ตรวจสอบวิธีทำ และได้ใช้เทคนิคบาร์โมเดลในการวิเคราะห์โจทย์ปัญหาในขั้นที่ 2 ใช้การวาดรูปบาร์โมเดลในการวางแผนแก้ปัญหา เป็นยุทธวิธีการทำโจทย์ปัญหาอย่างหนึ่งที่ทำให้ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ข้อความจากโจทย์ปัญหา นำมาเชื่อมโยงกับความคิดวิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนแล้ววาดออกมาเป็นรูปแบบบาร์โมเดล และผู้วิจัยสร้างชุดฝึกทักษะขึ้นให้มีความหลากหลาย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เวลา ความสนใจ และระดับความสามารถของนักเรียนที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการฝึก ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบและขั้นตอนการใช้ชุดฝึกที่ชัดเจนและผ่านการ

ตรวจสอบและประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ นำไปทดลองใช้ทั้งการทดลองเชิงเดี่ยว แบบเชิงกลุ่ม และทดลองแบบภาคสนามอย่างเป็นระบบ แล้วบันทึกผลเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง ปรับปรุงจนมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และนำไปใช้จริง ซึ่งนักเรียนให้ความสนใจและรู้สึกตื่นเต้น มีความท้าทายและตั้งใจปฏิบัติกิจกรรม ส่งผลให้คะแนนกระบวนการระหว่างการทดลอง และคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังการทดลองสูงกว่าเกณฑ์ ที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวลฤทัย ลาพาแว (2559) ได้ศึกษา วิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ตามกระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยาพร้อมกับเทคนิคการวาดรูปบาร์โมเดล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้การแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ตามกระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยาพร้อมกับเทคนิคการวาดรูปบาร์โมเดล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โจทย์ปัญหาการบวก การลบ จำนวน 8 แผน มีประสิทธิภาพรวมเท่ากับ 85.58/89.67 จึงเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 ที่กำหนดไว้ สุดาพร ไทยเหนือ (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาผลการเรียนเรื่อง การใช้ชุดฝึกทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้รูปบาร์โมเดล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของชุดฝึกทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้รูปบาร์โมเดลชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่จัดทำขึ้นทั้ง 7 แบบฝึกทักษะตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ 80/80 ปรากฏว่ามีค่าประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ 85.41/80.88 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ และสุพัตรา เส็งเอี่ยม (2554) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาแบบฝึกทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิดของโพลยาและเทคนิคการวาดรูปบาร์โมเดลเรื่อง การบวก การลบ การคูณและการหาร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิดของโพลยาและเทคนิคการวาดรูปบาร์โมเดล เรื่อง การบวก การลบ การคูณ และการหาร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความเหมาะสมในองค์ประกอบต่างๆ ของแบบฝึกทักษะอยู่ในระดับมากและมีประสิทธิภาพ 77.45/76.83

2. ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 0.6491 สูงกว่าสมมติฐานที่กำหนดไว้ หมายความว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนคิดเป็นร้อยละ 64.91 เนื่องจากชุดฝึกทักษะเสริมทักษะการแก้โจทย์ปัญหา ใบความรู้ ใบงาน คำชี้แจงในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ก่อนการจัดการเรียนการสอนมีความน่าสนใจ ตัวอักษร รูปภาพมีความชัดเจน กิจกรรมการเรียนรู้มีความท้าทายความสามารถของนักเรียน เนื้อหาที่น่าสนใจชุดฝึกทักษะนั้นให้โอกาสนักเรียนได้ทำกิจกรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับขั้นตอน ชุดฝึกทักษะได้ชี้แนะแนวทางให้นักเรียนฝึกฝนในทักษะการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน ใช้เวลาการฝึกที่เหมาะสม ไม่นานเกินไป จึงส่งผลให้นักเรียนมีความสนใจและรู้สึกตื่นเต้น มีความท้าทายและตั้งใจทำกิจกรรม ทำให้มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดาพร ไทยเหนือ (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาผลการเรียนเรื่อง การใช้ชุดฝึกทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้รูปบาร์โมเดล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก ผลการวิจัยพบว่ามีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.5140 ตามลำดับ ซึ่งหมายความว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนคิดเป็นร้อยละ 51.40 Kevin Mahoney (2012) ได้ทำการศึกษาผลของวิธีการสอนแบบสิงคโปร์สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ในเรื่องประสิทธิภาพการแก้ปัญหา:

การวิจัยกรณีศึกษาเดียว ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ความคงอยู่ของการทำงานเชิงบวกมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (บาร์โมเดล) กับผลการดำเนินการแก้ปัญหา ร้อยละของการแก้ปัญหาถูกแก้ปัญหาด้อย่างถูกต้อง เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

3. ความพึงพอใจ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการเรียนด้วยชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากวัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของผู้วิจัยในการพัฒนาชุดฝึกทักษะ คือ ความปรารถนาให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน และมีทักษะในการแก้โจทย์ปัญหา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพัฒนาชุดฝึกทักษะ ด้านเนื้อหาในชุดฝึกทักษะมีความหลากหลายในชุดฝึกทักษะ น่าสนใจ เรียงลำดับบทเรียน และการเรียนรู้จากง่ายไปหายากใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ทันยุคทันสมัย เหมาะสมกับวัยของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในทักษะการแก้โจทย์ปัญหา สามารถนำมาเชื่อมโยงกับความคิด วิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนแล้ววาดออกมาเป็นรูปแบบบาร์โมเดล นอกจากนี้ กิจกรรมการเรียนการสอนในชุดฝึกทักษะยังส่งเสริมให้นักเรียนกระตือรือร้นในการสืบค้นคำตอบ จึงทำให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานในการทำกิจกรรม มีความตื่นตัวในการทำกิจกรรม มีความกระตือรือร้นทางการเรียนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนาวิทย์รัตคุปตพัฒน์ (2558) ได้ศึกษา วิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาวางคณิตศาสตร์ เรื่อง บทประยุกต์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบ SSCS ร่วมกับเทคนิค Bar Model ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาความพึงพอใจในการเรียน เรื่อง บทประยุกต์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบ SSCS ร่วมกับเทคนิค Bar Model โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมตตา สงขำ (2558) ได้ทำการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบ Missouri ร่วมกับเทคนิควาดรูป บาร์โมเดลที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการแก้ปัญหาวางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบ Missouri ร่วมกับเทคนิควาดรูป บาร์โมเดลอยู่ในระดับมากที่สุด

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับผลการวิจัยการนำไปใช้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) ในช่วงแรกครูผู้สอนต้องศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้ให้ดี ทำความเข้าใจกับชุดฝึกทักษะ สื่อ และแบบประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) ในการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนจะต้องเสริมแรงให้นักเรียนทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อเป็นแรงกระตุ้นในการเรียน

3. การจัดการเรียนการสอนด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้โจทย์ปัญหาการคูณ การหาร และการแก้สมการได้ด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model) ที่พัฒนาขึ้นกับการสอนรูปแบบต่างๆ และใช้ในระดับชั้นเรียนอื่นๆ ด้วย
2. ควรมีการศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนจากการใช้ชุดฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาการบวก การลบ ด้วยทฤษฎีโพลยา โดยใช้เทคนิคบาร์โมเดล (Bar Model)

บรรณานุกรม

- ณัฐนันท์ แสนเรือน. (2556). การพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้วิธีการวาดแบบจำลอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประถมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธนาวิทย์รัต คุปตคุณันท์. (2558). การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ เรื่อง บทประยุกต์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบ SSCS ร่วมกับเทคนิค Bar Model. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- นวลฤทัย ลาพาแว. (2559). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ตามกระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา ร่วมกับเทคนิคการวาดรูปบาร์โมเดล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- เมติตา สงขำ. (2558). ผลการจัดการเรียนรู้แบบ Missouri ร่วมกับเทคนิควาดรูปบาร์โมเดลที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุดาพร ไทยเหนือ. (2554). บาร์โมเดล (Bar Model). (Online). Available: <http://www.vcharkarn.com/journal/view/1944> (2015, November 20).
- สุพัตรา เสี่ยงเอี่ยม. (2555). การพัฒนาแบบฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ตามแนวคิดของโพลยา และเทคนิคการวาดรูปบาร์โมเดลเรื่อง การบวก ลบ คูณ และหาร กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- Kevin, M. (2012). Singapore's Math Training. (Online). Available: <http://www.singaporemath.com/Articles.asp? ID=281> (2015, November 12).

พรหมวิหาร 4 กับบทบาทและสิทธิสตรี

The Principles of Brahmaviharas and Women's Rights

พระครูรัตนากรวิสุทธิ

Phrakhrurattanakornvisut

พระครูสังฆวิสุทธิคุณ

Phrakhrusangkhwisuthikhun

พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์

Phakhrupariyatsuwattanaporn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ระยอง

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Rayong Sangha College

E-mail : sommai.sni@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 4 เมษายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 14 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 14 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

สตรีหรือผู้หญิงนั้นล้วนแต่มีความสำคัญกับสังคมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในหลายๆครั้งสตรีเหล่านี้ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ถูกคุกคามทางเพศ เผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว ไม่ได้มีโอกาสและสิทธิในบางประการ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ 1. เพื่อศึกษาหลักพรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วย ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มาประยุกต์ใช้กับสังคมให้เกิดการปฏิบัติต่อสตรีด้วยความเมตตา กรุณา และมีมุทิตาในการแสดงความยินดีในการทำหน้าที่ของสตรี ในการวางใจเป็นกลางในการให้สตรีทำหน้าที่ต่างๆ เพื่อส่วนรวม รวมถึงเป็นการนำหลักพุทธธรรมเข้ามากล่อมเกลาคจิตใจของคนในสังคม 2. เพื่อศึกษาเรื่องบทบาทและสิทธิของสตรี ที่มีต่อสังคม มากขึ้น ในทางกลับกันสตรีเหล่านั้นควรนำหลักพรหมวิหาร 4 มาพัฒนาสังคมเช่นกัน ด้วยการใช้ความเมตตาและกรุณา เพื่อแสดงความปรารถนาดีและพัฒนาสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น รวมถึงมีมุทิตาในการแสดงความยินดี โดยไม่นำอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมากระทบต่อการช่วยเหลือหรือตัดสินคนอื่น รวมถึงการมีอุเบกขาความเป็นกลางในยอมรับความจริงและข้อจำกัดบางประการของสตรี 3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ให้สอดคล้องกับบทบาทและสิทธิของสตรี เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทั้งสิทธิ เสรีภาพ และความยุติธรรมต่อสตรี รวมถึงการยอมรับข้อจำกัดบาง

ประการของสตรีเพื่อ ส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทที่สำคัญ เข้าถึงโอกาสและสิทธิต่างๆเพื่อเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาสังคมและประเทศต่อไป

คำสำคัญ: พรหมวิหาร 4, สิทธิสตรี, บทบาทสตรี

ABSTRACT

Women and girls play an important role in our society, whether directly or indirectly. On many occasions, these women are treated unfairly; for example, they are not only subjected to sexual harassment and domestic violence, but they are also not given certain opportunities and rights. Therefore, the researcher has applied the four Buddhist principles of brahmaviharas, including loving-kindness, compassion, empathetic joy, and equanimity to apply to society in order to treat women fairly. That is, to have the loving-kindness, the compassion, and the empathetic joy in appreciating and sincerely feeling satisfied with women's roles. This includes trusting neutrality in allowing women to perform various roles for the public as well as applying Buddhist principles to lull the minds of the people in society for greater recognition of the roles and rights of women. These women, on the other hand, should apply the approach of Brahmaviharas principles to develop society as well. With this being said, they have to apply the principle of loving-kindness and compassion to demonstrate goodwill and assist society in moving in the right direction, as well as have dignity in appreciating others without allowing personal emotions or feelings to influence helping or judging others. This also includes accepting the truth of women's limitations with equanimity and neutrality. In this study, we propose guidelines for the application of the principle of Brahmaviharas to be considered, including the importance of compassion and kindness toward women, the elimination of violence against women, and the promotion of women to play important roles in society. Last but not least, access to opportunities and rights as a driving force for the further development of society and the country.

Keywords: The Brahmaviharas, Women's Rights, Women's Roles

1. บทนำ

สตรีในสมัยก่อนนั้นมีสิทธิและเสรีภาพของการแสดงออกอย่างจำกัด ส่งผลให้มีความไม่เสมอภาคด้านโอกาสและสิทธิต่างๆ เช่น การศึกษา การทำงานและแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ในบางครั้งสตรีถูกจำกัดด้วยเพศสภาพส่งผลให้ถูกกดขี่จากวัฒนธรรม การเมืองและสังคม รวมถึงการครอบงำทางเพศและการใช้อำนาจกดขี่โดยไม่ให้สิทธิกับสตรี จนเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน การเหยียดเพศและการลดบทบาทของสตรี อีกทั้งมีการเลือกปฏิบัติทางเพศอย่างไม่เป็นธรรม รวมถึงในสังคมไทยเองยังคงประสบปัญหา การเลือกปฏิบัติ

ต่อสตรีในเรื่องความก้าวหน้าและค่าตอบแทน การละเมิดสิทธิสตรี เช่น ความรุนแรงต่อผู้หญิง ความรุนแรงทางเพศในที่สาธารณะ การล่วงละเมิด และการคุกคามทางเพศ การถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกดขี่ รวมถึงการค้าประเวณี

หากแต่ในปัจจุบันสตรีหรือผู้หญิง เป็นหนึ่งในทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง มีศักยภาพในการแสดงบทบาทสำคัญต่อครอบครัวสังคมและการพัฒนาประเทศไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบุรุษหรือเพศชาย รวมถึงการยอมรับในความสามารถของผู้หญิงที่มีมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันสัดส่วนของสตรีมีจำนวนเป็นครึ่งหนึ่งของประชากรโลก ทำให้บทบาทของสตรีมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบทบาทของบุรุษ โดยบทบาทของสตรีดังกล่าวแทรกซึมอยู่ในหลายมิติของสังคม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ประเทศไทยได้ออกข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสตรี เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของสตรีดังกล่าวให้มีความปลอดภัยในสังคม รวมถึงองค์การสหประชาชาติได้ประกาศเป้าหมายของสิทธิมนุษยชนอันครอบคลุมไปถึงสิทธิสตรีเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1945 ว่า “เพื่อปกป้องคนรุ่นต่อไปจากภัยพิบัติของสงครามและเพื่อยืนยันความศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ และในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี” เพื่อเป็นกลไกในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของสตรีและประชาชน จึงส่งผลให้ปัจจุบันในบางประเทศได้ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมทางเพศและสตรีมีบทบาทมากขึ้น โดยสตรีได้รับเสรีภาพในการศึกษา การแสดงออกทางความคิดรวมถึงการมีบทบาททางการเมือง โดยสตรีเหล่านั้นได้รับความคุ้มครองในความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน หากแต่ในบางประเทศนั้นสตรียังคงถูกกดขี่ ไม่ได้รับโอกาสเท่าเทียมกับบุรุษ ถูกกีดกันทางการศึกษา การแสดงออกและการแสดงความคิดเห็นยังคงถูกจำกัด ทำให้สตรีในประเทศเหล่านั้นประสบกับความทุกข์และความเหลื่อมล้ำทางเพศ (อำรงค์ ปรีชาชัย และธีระพงษ์ วงศ์ปิ่นเพชร, 2563)

ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนามีหลักธรรมเป็นแนวปฏิบัติและมีศีลธรรมที่ยึดถือในการดำรงชีวิต ซึ่งหลักธรรมเหล่านั้นสามารถกล่อมเกลาจิตใจให้คนในสังคมให้เป็นคนดี ยึดมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มีความรักเมตตากรุณาต่อกันไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เคารพความเป็นมนุษย์และบทบาทของกันและกัน สามารถทำให้สังคมมีความสงบร่มเย็น (ศุภวุฒิ อุตมะ, 2561) ดังนั้น บทบาทของสตรีจึงได้นำหลักพุทธธรรม ด้านพรหมวิหาร 4 เข้ามาประยุกต์ใช้กับบทบาทและสิทธิสตรี เพื่อก่อให้เกิดความรักความเมตตาต่อคุณภาพชีวิตและสิทธิของสตรีมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาสตรีให้กับสังคมต่อไป

2. บทบาทและสิทธิสตรี

จากทฤษฎีของ Kerry Richter and Bencha Yoddumnern-Attig (ไพรินทร์ เชื้อมชิต, 2546) ได้กล่าวถึงบทบาทของสตรีว่า “ต้องประพฤติและปฏิบัติไปตามรูปหรือกล่าวได้ว่าต้องปฏิบัติตามค่านิยมทางสังคมวัฒนธรรมและความคาดหวังส่วนบุคคล สตรีจะต้องถือปฏิบัติตามตำแหน่งและโครงสร้างในสังคมทั้งระบบใหญ่และระบบย่อย รวมถึงบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสืบพันธุ์บทบาทความเป็นแม่ รวมถึงหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ” หากแต่สังคมปัจจุบันมีปัจจัยภายนอกหลายปัจจัยทำให้บทบาทของสตรีได้เปลี่ยนแปลงไป และบทบาทของสตรีสามารถเข้ากับพัฒนาร่วมกับบทบาทอื่นๆของสังคมได้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมถึงบทบาทของสตรีที่จะก้าวเข้ามาเป็นผู้นำ ในการบริหารงานหรือการใช้อำนาจในการตัดสินใจ ทั้งนี้สิทธิสตรียังมี

ความหมายรวมไปถึงการป้องกันตนเองจากการคุกคามหรือการหลอกล้ำทางเพศ อนึ่งนั้นสตรีและบทบาทสตรีตามแนวคิดของ ฉลาดชาย รมิตานนท์ อ้างอิงจาก โสภิตา วีรกุลเทวัญ (2563) หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงในการจัดระเบียบสังคม โดยมุ่งหวังให้สตรีหลุดพ้นจากการกดขี่ ทำให้สตรีทั้งหลายควรรู้ และใช้อำนาจของสตรีในการหลุดพ้นจากการกดขี่ดังกล่าว

ทั้งนี้นิยามและความหมายของคำว่าบทบาทและสิทธิของสตรีมีความแตกต่างกัน โดยบทบาทสตรีหมายถึง สิทธิหรือหน้าที่ในการประพฤติปฏิบัติที่สตรีควรกระทำตามสถานภาพของสตรี หรือพฤติกรรมที่คาดหวังของสตรีในสังคมหนึ่งหรือเป็นบทบาทแห่งความประพฤติที่สังคมกำหนดให้สตรีพึงกระทำ (เชื่อมชิด, 2546) บทบาทหน้าที่พื้นฐานสำคัญของสตรีนั้นมีความแตกต่างกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย อันเนื่องมาจากเพศวิถี และเพศสภาพที่มีความแตกต่างกันโดยตรง อันได้แก่บทบาทของความเป็นแม่ ความเป็นภรรยา ความเป็นลูกสาว บทบาทของสตรีในการสืบพันธุ์ การตั้งครรภ์ การมีประจำเดือน โดยสตรีมีบทบาทหน้าที่พื้นฐานสำคัญ อันได้แก่ การดูแลครอบครัว ดูแลงานในครัวเรือน เลี้ยงดูและสั่งสอนบุตรธิดา จัดหาอาหาร ดูแลสุขภาพของสมาชิกภายในครอบครัว อนึ่งนั้นยังเป็นผู้ที่มอบความรักความอบอุ่นให้กับบุคคลในครอบครัวและสังคม ส่วนสิทธิของสตรีหมายถึง สิทธิหรือการให้สิทธิแก่สตรีทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น โดยสิทธิเหล่านี้ประกอบไปด้วยความชอบธรรมในร่างกายของตนเองและการตัดสินใจในเรื่องของตนเอง สิทธิในการออกเสียง สิทธิในการดำรงตำแหน่งสาธารณะ สิทธิในการทำงาน สิทธิในค่าจ้างที่ยุติธรรม สิทธิในการเป็นเจ้าของสินทรัพย์ สิทธิในการศึกษา สิทธิในการเข้ารับราชการและสิทธิอื่นที่สตรีพึงมี (Lookwood B., 2006) ทั้งนี้ผู้หญิงที่อยู่ในประเทศที่มีสังคม เชื้อชาติ วัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมที่ต่างกันย่อมส่งผลต่อ บทบาทและสิทธิของสตรีมีความแตกต่างกันด้วย (จิตรา แสงวัฒนาฤกษ์, 2563)

บทบาทและสิทธิสตรีในแต่ละทวีปทั่วโลกและประเทศไทยย่อมประสบกับปัญหา ด้านความเท่าเทียมทางเพศและการเลือกปฏิบัติทางเพศที่แตกต่างกัน การยอมรับหรือการให้โอกาสกับสตรีมีความแตกต่างกันโดยสรุปผ่านตารางที่ 1 ได้กล่าวถึงปัญหาของสตรีในประเทศไทย สตรีในประเทศที่ยอมรับความเท่าเทียมในสิทธิของสตรี และประเทศที่ยังไม่ยอมรับในสิทธิสตรี ดังตารางสรุปได้ว่า บทบาทของสตรีในประเทศต่างๆ มักมีความคล้ายคลึงกัน อันได้แก่ บทบาทของความเป็นแม่ ความภรรยาหรือบทบาทหน้าที่ต่างๆ ที่สตรีพึงกระทำตามบริบทของสังคม หากแต่ปัญหาและสิทธิของสตรีในประเทศดังกล่าวมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก สิทธิบางอย่างของสตรีถูกจำกัดในบางประเทศ โดยถูกจำกัดทางการแสดงออกและการแสดงความคิดเห็น การกีดกันทางการศึกษาหรือโอกาสในการทำงานตำแหน่งต่างๆ ในขณะที่บางประเทศโดยเฉพาะผู้หญิงในอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ให้สิทธิและเสรีภาพของสตรีความเท่าเทียมกับผู้ชาย สตรีมีโอกาสนในการลงสมัครเลือกตั้ง บริหารงานของประเทศ อีกทั้งผู้หญิงยังได้รับการยอมรับจากสังคม โดยเหตุผลที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำหรือทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน เนื่องมาจากบริบททางสังคม ค่านิยม วัฒนธรรม เป็นต้น ในทางกลับกันหากสตรีทั่วโลกได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน มีสิทธิและเสรีภาพต่างๆ ได้เท่าเทียมกับผู้ชาย ปัญหาความทุกข์ ปัญหาความรุนแรงและความไม่เท่าเทียมของผู้หญิงจะได้รับการบรรเทาและผู้หญิงจะได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับบุรุษ

ตารางที่ 1 สรุปปัญหาและบทบาทสิทธิสตรีในประเทศไทยและต่างประเทศ

	บทบาทสิทธิสตรีในประเทศไทย	บทบาทและสิทธิสตรีในประเทศที่สตรียังไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น เกาหลีใต้ อินเดีย ศรีลังกา อัฟกานิสถาน ปากีสถาน ซาอุดีอาระเบีย สตรีมุสลิม หรือประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม ประเทศในกลุ่มอาหรับ เป็นต้น	บทบาทและสิทธิสตรีในประเทศที่ยอมรับในสตรีประเทศในโซนยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์
ปัญหา	- การค้าประเวณี - การคุกคามทางเพศและความรุนแรงทางเพศ เช่น การข่มขืน กระทำชำเรา การข่มเหง - ความรุนแรงในครอบครัว - สตรีไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมาย	- สตรีถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการ เช่น การไม่ให้ออกจากบ้าน การไปโรงเรียน การทำงาน หรือการเข้าศาสนสถานบางแห่ง - มีการแบ่งแยกเพศอย่างเห็นได้ชัดในการทำกิจกรรมต่างๆ - การเคร่งครัดในการแต่งกายของผู้หญิง เช่น การต้องสวมผ้าคลุมเพื่อปกปิดใบหน้า - ค่าตอบแทนไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย - ปัญหาของการเหยียดสตรีเพศของคนในสังคม -- สตรีไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมาย	- การล่วงเกินทางเพศในที่ทำงาน - ความไม่เท่าเทียมทางเพศ - ความรุนแรงทางเพศ - การละเมิดทางเพศและการกดขี่ทางเพศ - ความรุนแรงในครอบครัว - สตรีไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมายบางประการ
บทบาทของสตรี	บทบาทของความเป็นมารดา เป็นภรรยา เป็นบุตรสาว การสืบพันธุ์ การเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอน บุตรธิดา การดูแลครอบครัวและงานในครัวเรือน เป็นผู้ที่มีอบความรักและความอบอุ่นให้กับคนในครอบครัวและสังคม		

สิทธิของสตรี	-สตรีได้รับความเท่าเทียมทางการศึกษา - สิทธิสตรีและเสรีภาพ ในการเลือกตั้ง รวมถึงดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง -สตรีมีสิทธิในทรัพย์สินและสินทรัพย์ของตนเอง --สตรีมีสิทธิในการเลือกทางเพศและอนามัยเพื่อการเจริญพันธุ์	-ความไม่เท่าเทียมในด้านการศึกษา -มีการกีดกันทางเพศในตำแหน่งหน้าที่การงาน เช่น สตรีไม่สามารถเป็นหมอหรือเข้ารับราชการได้ - การไม่ให้สตรีเข้าร่วมเล่นกีฬาบางประเภทเช่น ฟุตบอล - สตรีไม่มีสิทธิเลือกทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ - สตรีไม่ได้รับสิทธิในการแสดงความคิดเห็น และถูกจำกัดสิทธิในการเข้าสถานที่หรือศาสนสถานบางแห่ง	-สตรีได้รับการจ้างงานเท่าเทียมกับบุรุษ -สตรีได้รับความเท่าเทียมกันทางการศึกษา -สิทธิมีสิทธิและเสรีภาพในการเลือกตั้งรวมถึงดำรงตำแหน่งทางการเมือง -สตรีมีสิทธิในทรัพย์สินและสินทรัพย์ของตนเอง -สตรีมีสิทธิในการเลือกทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์
--------------	---	---	--

แหล่งที่มา : การวิเคราะห์ของผู้เขียน

ทั้งนี้ประเทศไทยเองได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของสตรีไทย ดังที่เห็นได้จากสตรีได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนเสริมสร้างสังคมไทยมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากแผนพัฒนาสตรีตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์ คือ “สร้างสังคม เสมอภาค เป็นธรรมและยุติธรรมของสตรีไทย อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มั่นคงปลอดภัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดี องค์การสหประชาชาติได้ทำการส่งเสริมให้สตรีมีบทบาททางสังคมและการเมืองมากขึ้น มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับบุรุษ โดยสตรีเหล่านั้นยังคงต้องมั่นคงมีศักดิ์ศรี สามารถดูแลรักษาสุขภาพของตนเองได้ทั้งทางกายและจิตใจ มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาความสามารถและสติปัญญาของตนเอง อนึ่งบทบาทของสตรีและการพัฒนาศักยภาพของสตรีไทยประกอบไปด้วย การพัฒนาด้านครอบครัว การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจและสังคม ด้วย (Office of Women’s Affairs and Family Institutions, 2013 อ้างอิงจาก ประทีน, พระราชปรีดีทิพย์ and พระมหาพรชัย, 2561)

อนึ่งนั้นสตรีในพุทธศาสนาที่สำคัญและมีส่วนในการเสริมสร้างพระพุทธศาสนา ได้แก่ นางวิสาขาอุบาสิกา ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ที่ส่งเสริม ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาจนได้เป็นอมรรับของสังคม อีกทั้งนางสุชาดา ซึ่งเป็นอุบาสิกาคนแรกในพระพุทธศาสนาและเป็นสตรีที่พระพุทธเจ้ายอมรับว่าเป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งปวง เป็นผู้ที่มีจิตเป็นกุศลและมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะได้เห็นได้ว่าสตรีเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงศาสนาและได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ โดยการเผยแผ่คำสอนเหล่านั้นไปยังคนรอบข้าง เพื่อให้สังคมสงบสุขและทุกคนมีธรรมะในจิตใจ จึงจะเห็นได้ว่าพุทธธรรมเป็นรากฐานแห่งความคิด จิตใจ และเป็นรากฐานของการดำรงชีวิต แม้กระทั่งการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพภายใน โดยการเสริมสร้าง

พลังใจและพลังปัญญาที่เข้มแข็ง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถนำพาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมให้เจริญก้าวหน้า (ประทีน และคณะ, 2561) เห็นได้ว่าหลักธรรมบางประการเช่นพรหมวิหาร 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบทบาทและสิทธิสตรี เพื่อให้สตรีเหล่านั้นสามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างถูกต้องด้วยใจที่เป็นธรรมและบริสุทธิ์ โดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีมีเมตตากับตนเอง ครอบครัวและสังคม รวมถึงการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ทั้งทางด้านจิตใจและอารมณ์ ด้วยเหตุนี้งานวิจัยชิ้นนี้จึงนำหลักพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ 1. เมตตา 2. กรุณา 3. มุทิตา 4. อุเบกขา มาประยุกต์ใช้กับสิทธิสตรีเพื่อส่งเสริมบทบาทและหน้าที่ของสตรีให้มีคุณภาพ ให้สตรีเหล่านั้นรู้คุณค่าและความสามารถของตนเองอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพของสตรี สามารถหล่อหลอมสังคมให้น่าอยู่มากขึ้นด้วยมือของผู้หญิงที่ช่วย คำจุน เสริมสร้าง สังคม ชุมชนและประเทศชาติต่อไป

3. พรหมวิหาร 4

พรหมวิหารธรรม “เป็นธรรมที่ประเสริฐและไม่มีโทษ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตของฆราวาส เป็นหนึ่งในคุณธรรมที่เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นการกระทำจากภายในและภายนอก หรือการแสดงออกทางสังคม รวมถึงการมีคุณธรรมเป็นรากฐานภายในจิตใจ ซึ่งพรหมวิหาร 4 เป็นธรรมประจำใจในระดับความคิด เป็นธรรมที่เกื้อหนุนในความดีทั้งหลาย รวมถึงเป็นธรรมในการสร้างสันติสุข”

พรหมวิหาร 4 เป็นหนึ่งในหลักธรรมที่ทำให้เกิดการยอมรับนับถือ เป็นธรรมในการสร้างขวัญและกำลังใจ ทำให้การดำเนินการหรือการกระทำสิ่งใดก่อให้เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล อนึ่งนั้นหลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการครองคน เป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลาย เป็นการส่งเสริมในการสร้างสันติสุขแก่สังคมให้บริบูรณ์เพราะการที่สามารถครองใจคนได้ ย่อมทำให้เกิดพลังอย่างมหาศาล ส่งผลให้ทำงานมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ โดยหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย

1. เมตตา (Loving-kindness) ความรักใคร่ ความเป็นมิตร ความเอื้ออาทร ความปรารถนาดีและความต้องการอยากให้ผู้อื่นมีความสุข ความเมตตานี้เป็นหนึ่งในธรรมที่ทำให้จิตเกิดความเป็นไมตรีทำให้คุณภาพชีวิตและสิ่งต่างๆ ของผู้ให้และผู้รับเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

2. กรุณา (Compassion) คือ ความสงสาร การเห็นอกเห็นใจเมื่อเห็นคนอื่นเดือดร้อนนั้นเป็นทุกข์ การรับรู้ความเดือดร้อนแทนผู้อื่นเหมือนทุกข์ของตน มีจิตใจที่ต้องการให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ดังนั้นความกรุณาเป็นคุณธรรมที่ทุกคนพึงมีและส่งเสริมปรารถนาดีต่อผู้อื่น

3. มุทิตา (Sympathetic Joy) ความยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข ยินดีต่อความสำเร็จของผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วยความสุขและจิตใจที่ผ่องใส รวมไปถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จในเรื่องต่างๆ

4. อุเบกขา (Equanimity) ความวางใจเป็นกลาง พิจารณาเห็นตรงตามความเป็นจริงวางเฉย เห็นเป็นธรรมดาของโลกไม่เอนเอียงด้วยความเสนาหาด้วยรักและความเกลียดชัง (พระภาณุพงศ์ มหัชฌาสาโย และพระครูสุธีวรสาร, 2563)

ดังนั้นหลักพรหมวิหาร 4 จึงเป็นหนึ่งในธรรมที่เน้นในเรื่องความรัก ความเมตตา ความเข้าใจซึ่งกันและกันของมนุษย์และความปรารถนาที่จะให้มนุษย์เหล่านั้นอยู่อย่างมีความสุข ดังนั้นจึงนำหลักธรรมนี้มาประกอบกับสิทธิสตรี ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทต่อสังคมมากขึ้นและให้สังคมใช้ความรักและความเมตตา มาส่งเสริมบทบาทของสตรีและเกื้อหนุนให้สตรีเหล่านั้นใช้สิทธิความเป็นสตรีได้อย่างเต็มที่และเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมถึงเมื่อสตรีก้าวเข้ามามีบทบาทในสังคมแล้วนั้นมีความจำเป็นต้องใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการแสดงความรัก ความเมตตาและความรับผิดชอบต่อประชาชน สังคมและส่วนรวม

อย่างไรก็ตามสตรีในประเทศไทยและสตรีทั่วโลกยังคงมีบทบาทตามแนวทางพระพุทธศาสนา ในส่วนของพรหมวิหาร 4 ในเรื่องบทบาทหน้าที่ของ “มารดา” ที่เป็น พรหม ตามคำกล่าวที่ว่า “พรหมมาติ มาตาปิโตร” แปลว่า “บิดามารดา คือพระพรหม” โดยเฉพาะบทบาทของมารดาในเรื่องความเมตตานั่นคือความรักใคร่เอาใจใส่ การทะนุถนอมเลี้ยงให้เจริญเติบโต ความกรุณาของมารดา อันประกอบด้วยความห่วงใยความสงสาร ความต้องการปกป้องรักษา มุทิตา ความปลาบปลื้มใจของผู้เป็นมารดา ความหวังให้บุตรธิดามีความสุข รวมถึงอุเบกขา การวางเฉยดุสงบนิ่ง พร้อมให้คำปรึกษาต่างๆ กับบุตรและธิดา ดังนั้นหลักพรหมวิหาร 4 ทางพระพุทธศาสนาในบทบาทของ “แม่บ้าน” ได้แก่ การดูแลบ้านเรือนและจิตใจของคนที่อยู่อาศัย โดยให้บ้านมีความสะอาด เรียบร้อย สะดวก ปลอดภัยและน่าอยู่อาศัย ยังรวมถึงการอบรมสั่งสอน ให้ความรักและดูแลคนในครอบครัว บทบาทของ “ภรรยา” ในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสามี จัดการงานบ้านงานเรือน รักษาสมบัติ มีความขยันอดทนและซื่อสัตย์ต่อสามี โดยหากสตรีใดได้กระทำหน้าที่และบทบาทตนเองได้ดีแล้วย่อมทำให้ครอบครัวนั้นมีความสุข รากฐานมั่นคงและมีความอบอุ่นอารี โดยสตรีมีหน้าที่ในการนำพาบ้านเมืองให้เจริญงอกงาม สร้างสรรค์ประเทศชาติ ก้าวหน้าในอารยธรรมและสร้างสันติสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีไทยหรือกุลสตรีไทยมีความโดดเด่นมากกว่าชาติอื่นอันเนื่องมาจากการซึมซับประเพณีและวัฒนธรรมของไทย ในเรื่องความนุ่มนวล อ่อนโยน ละมุนละไม รวมถึงความดีในจิตใจที่ได้ซึมซับจากพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561)

4. พรหมวิหาร 4 กับสิทธิสตรี

ในบทความวิชาการนี้ผู้เขียนได้นำหลักพรหมวิหาร 4 มาศึกษาและประยุกต์ใช้กับบทบาทกับสิทธิสตรี โดยการวิเคราะห์ผ่านออกเป็น 2 มุมมอง ประกอบด้วย มุมมองที่ 1 คือการที่สังคมควรนำหลักพรหมวิหาร 4 มาส่งเสริมบทบาทและสิทธิสตรี เพื่อให้สตรีมีสิทธิและความเท่าเทียมกันมากขึ้นในสังคม ในทางกลับกันเมื่อบทบาทและสิทธิสตรีมีความสำคัญ สตรีเหล่านั้นควรนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้อย่างไร เพื่อนำไปพัฒนาสังคม ดังตารางที่ 2

	สังคม → พรหมวิหาร 4 → บทบาทและสิทธิสตรี	บทบาทและสิทธิสตรี → พรหมวิหาร 4 → สังคม
เมตตา	ให้คนในสังคมการใช้เมตตาธรรมในการยอมรับบทบาทและสิทธิสตรีให้เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงการสร้างคุณค่าและค่านิยมต่างๆ เพื่อเอื้อให้เกิดประโยชน์แก่สตรี โดยความเมตตาทั้งหลายเหล่านั้นควรบังเกิดกับทุกคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชน	เมื่อสตรีได้ขึ้นมาเป็นผู้นำ ควรใช้ข้อดีของความเป็นสตรี การความอ่อนโยน ความนุ่มนวล ความเมตตา และความปรารถนาดีในการเกื้อหนุนสังคม และกระทำการเพื่อสาธารณะประโยชน์ โดยไม่หวังผลตอบแทน

	ชั้นในสังคม เพื่อให้เกิดการยอมรับ รวมถึงมีความปรารถนาดีและความยินดีในสิทธิที่สตรีได้ถึงได้	-รวมถึงความปรารถนาดีที่ต้องการพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้า
กรุณา	ให้ความกรุณากับสตรี ในการแสดงบทบาทของตนเองต่อสังคม รวมถึงมีความเห็นอกเห็นใจ ต่อสตรีในบทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ รวมถึงสังคมควรช่วยเหลือสตรีเหล่านั้นให้พ้นจากความทุกข์ ส่งเสริมให้มีความเท่าเทียมกันทางเพศ และส่งเสริมให้มีความสุขรอดพ้นจากการกดขี่ข่มเหง ความรุนแรงทางเพศ รวมถึงสังคมควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อการให้สตรีมีบทบาทเท่าเทียมกับบุรุษ	ใช้สิทธิของสตรีและอำนาจในการให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์หรือการทำให้สังคมและประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการเสียสละ ลดความเห็นแก่ตัว ลดการเบียดเบียนผู้อื่น และกระทำด้วยความยินดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยการแก้ปัญหาในการแก้ไขปัญหา (ภัทรพงษ์ อัมรงค์ปรีชาชัย และคณะ, 2563) - ใช้ความกรุณาในการเปิดโอกาสให้คนทุกระดับชั้นทุกเพศ ทุกวัยเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยเฉพาะปัญหาของสตรีที่กำลังเกิดขึ้นในสังคม
มุทิตา	- ให้คนในสังคมมีความยินดี ความชื่นชม เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานและการทำหน้าที่ของสตรีเหล่านั้น - ชื่นชมสตรีทุกท่านที่ได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างดีในการพัฒนาและช่วยเหลือสังคม	- ใช้หลักมุทิตาในการแสดงความยินดีและชื่นชมต่อผู้อื่น โดยไม่นำอารมณ์โกรธ หรือความอิจฉามาเพิกเฉยต่อการแก้ไขปัญหาของตนเองและสังคม - ยินดีและชื่นชมต่อการเรียกร้องหรือปกป้องสิทธิของสตรี พร้อมทั้งให้การสนับสนุนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว
อุเบกขา	- สังคมควรให้ความยุติธรรม ความเสมอภาคกับสตรีในการกระทำการต่างเพื่อก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทางเพศ หากเกิดความผิดพลาดประการใดต้องตัดสินใจด้วยความเป็นธรรมและเที่ยงตรง ไม่มีการแบ่งแยกเพศหรือการกดขี่	- วางใจเป็นกลางในการยอมรับข้อจำกัดบางประการทางเพศและบทบาทหน้าที่ของสตรี โดยการยอมรับกฎระเบียบทางสังคมในบางเรื่อง และเรียกร้องความไม่เป็นธรรมบางประการของสังคม - มีความเฉลียวฉลาดมีไหวพริบและความรู้รอบด้าน - ยึดหลักความถูกต้องเที่ยงธรรม ไม่มีอคติ ต่อการปฏิบัติหน้าที่และการปฏิบัติตัวต่อผู้อื่น รวมถึงการทำหน้าที่ของสตรีที่ดีให้กับสังคม

แหล่งที่มา: การวิเคราะห์โดยผู้เขียน

จากตารางที่ 2 สรุปได้ว่า สังคมและสตรีเองต่างมีบทบาทหน้าที่และมีส่วนที่เกี่ยวข้องระหว่างกัน ตัวสังคมสามารถสนับสนุนสิทธิต่างๆของสตรี ได้ด้วยความเมตตา กรุณา เพื่อให้สตรีมีความเท่าเทียมกับบุรุษในสังคม ลดความรุนแรงและความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นกับสตรี รวมถึงใช้หลักมุทิตาที่สังคมแสดงความยินดีกับ

สตรีในการทำหน้าที่ต่างๆ และอุเบกขาในการวางตัวเป็นกลางทางสังคมที่มอบให้กับสตรี ส่วนบทบาทของสตรีเองนั้นให้ความเมตตากรุณาต่อสังคมเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความเท่าเทียม รวมถึงความเมตตาที่ต้องการให้สังคมพัฒนาไปทางที่ดีขึ้น และยึดหลักมุกตาและอุเบกขาในการเรียกร้องสิทธิสตรีและการยอมรับของสตรีในสังคม เพื่อให้สังคมเหล่านั้นเป็นสังคมที่ดี เพื่อสตรีจะไม่ถูกกดขี่หรือถูกใช้ความรุนแรง รวมถึงใช้พลังและความสามารถของสตรีในการพัฒนาสังคมและประเทศต่อไป

5. แนวทางการพัฒนาสิทธิสตรีในอนาคตโดยประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4

งานวิจัยชิ้นนี้ได้คิดค้นหาแนวทางในการนำหลักพุทธธรรม(พรหมวิหาร 4) มาพัฒนาบทบาทและสิทธิสตรีในอนาคต เพื่อให้ทั่วโลกเกิดการยอมรับในบทบาทและหน้าที่ของสตรีมากขึ้น รวมถึงให้สตรีเข้ามามีบทบาทในเรื่องต่างๆทางสังคม

1. ใช้หลักเมตตา เพื่อเสริมให้สตรีมีความรอบรู้ มีสิทธิและเสรีภาพในการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ได้รับการศึกษาในด้านต่างๆ อันประกอบด้วย กฎหมาย การเมืองการปกครองและสังคม เช่นเดียวกันกับบุรุษ เพื่อเสริมสร้างให้สตรีเหล่านั้นมีความรู้รอบด้าน มีคุณสมบัติครบถ้วนในการส่งเสริมประเทศต่อไป

2. ใช้หลักความเมตตาให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของคนในสังคม เพื่อให้คนในสังคมกระทำหรือปฏิบัติต่อสตรีด้วยความเมตตา เพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิสตรีในเรื่องการถูกคุกคามทางเพศ การใช้ความรุนแรงในครอบครัว การกดขี่ข่มเหง การไม่ได้รับความเป็นธรรมในการทำงานและอื่นๆ เพื่อให้สตรีเหล่านั้นมีความปลอดภัยและมีคุณค่าในสังคม

3. ใช้หลักเมตตาธรรม ที่ทำให้สังคมยอมรับ ให้สังคมเปิดกว้างกับบทบาทของสตรีมากขึ้น รวมถึงใช้ความเมตตาในการกำหนดค่านิยมและบทบาทของสตรีในสังคม ให้มีอิสระและไม่ถูกกดขี่ รวมถึงการให้สตรีเข้ามามีบทบาททางการเมืองร่วมกันกับการแสดงออกทางสังคม

4. นำหลักเมตตาธรรม อันประกอบไปด้วย ความรัก ความปรารถนาดี ปราศจากความพยาบาท มุ่งร้าย หรือหาผลประโยชน์ โดยต้องมีความเมตตา ทั้งกาย วาจาและใจ ทั้งนี้หากสตรีมีบทบาทและสิทธิมากขึ้นในสังคม ควรทำให้คนในสังคมรวมถึงบุรุษดำเนินชีวิตไปอย่างปกติ ใช้ความเมตตาและความปรารถนาดีในการสนับสนุนให้สตรีทำหน้าที่ของตนเองต่อไป

5. ให้สังคมมีความเมตตาและกรุณาในการช่วยเหลือ เยียวยา คุ้มครองสตรี ในเรื่องปัญหาความรุนแรงในครอบครัวชุมชนและสังคม โดยพลังของความเสมอภาคทางเพศ สามารถเพิ่มบทบาทและพลังให้กับสตรีในการขจัดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงทางเพศให้กับสตรีได้ (อัญธิษฐา และวันชัย, 2564)

6. ปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคม เพื่อก่อให้เกิดความเมตตาในความเสมอภาคและเท่าเทียมกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิง รวมถึงการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยอมรับในศักยภาพและเข้าใจถึงข้อจำกัดของทั้งสองเพศ ในบางครั้งแนวทางนี้ต้องเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัว ที่ควรเลี้ยงดูลูกผู้หญิงและผู้ชายให้มีทัศนคติและมุมมองที่เท่าเทียม ให้เกิดการยอมรับและความเท่าเทียมทางเพศ โดยปราศจากอคติหรือการเหยียดกีดกันทางเพศมาเป็นตัดสินใจต่ออนาคตหรือการศึกษาของลูก ไม่เพียงแต่ปรับเปลี่ยนทัศนคติของครอบครัวเท่านั้น ในโรงเรียนครูผู้สอนควรมีความเมตตาและกรุณาต่อลูกศิษย์ อีกทั้งสั่งสอนและเน้นย้ำในเรื่องความเท่าเทียมทางเพศรวมถึงการเคารพในเพศสภาพของกันและกัน

7. การเจริญกรรม โดยการนำหลักดังกล่าว มาปลดปล่อย ด้านการกีดกันทางเพศ การลิดรอนสิทธิของสตรี โดยการเพิ่มอำนาจให้กับสตรีเพศ โดยความกรุณาดังกล่าวสามารถเป็นแนวทางในการเพิ่มบทบาทของสตรีให้กว้างขวางออกไปในสังคม อนึ่งนั้นความกรณายังรวมถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องต่างๆ

8. นำหลักภูมิปัญญาตามแสดงความยินดีกับการมีบทบาทของสตรีในสังคม รวมถึงสตรีที่ใช้สิทธิของตนเอง โดยปราศจากความริษยา และนำสตรีเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสตรีท่านอื่นๆต่อไป

9. การพัฒนาและฝึกฝนใจตนตามหลักอุเบกขา คือการวางใจเป็นกลาง เป็นกลางในการยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ให้สตรีเหล่านั้นมีใจเป็นกลางต่อการพัฒนาทางสังคม การปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ได้รับอย่างเต็มกำลัง รวมถึงการใช้สิทธิต่างตามความเป็นจริง ไม่เกิดความอคติหรือการไม่ยอมรับความเป็นสตรีในบทบาทและหน้าที่ต่างๆ โดยความคาดหวังว่าสตรีสามารถคิด ตัดสินใจและแก้ปัญหาได้เท่าเทียมกับบุรุษ

10. หลักอุเบกขาใช้สำหรับความยุติธรรมและการวางใจเป็นกลางในการนำเสนอข้อ ไม่ลบหลู่ดูถูกผู้หญิงหรือตอกย้ำความไม่เท่าเทียมทางเพศ ไม่ดูถูกความเป็นผู้หญิงผ่านสื่อบันเทิงหรือภาพยนตร์ ให้เข้าใจและตระหนักถึงบทบาทหญิงชาย (Gender Sensitivity) รวมถึงทัศนคติที่ดีในการสร้างสังคมที่ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคระหว่าง หญิงชาย จะช่วยกระตุ้นให้คนในสังคมมีความเข้าใจและเท่าเทียมมากขึ้น

11. จัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาสตรีและผสมผสานกับหลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้เพื่อให้สตรีนั้นมีคุณค่าต่อสังคมและพระพุทธศาสนา เป็นการเปิดโอกาสในการยอมรับ สนับสนุนให้สตรีสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ เกิดการรวมกลุ่มของสตรี สมาคมสตรี จะทำให้เกิดศักยภาพและพลังมหาศาล ในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม

12. ใช้หลักอภิธานิยธรรม 7 ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นหนึ่งในธรรมที่มีไว้เพื่อความเจริญงอกงาม โดยหนึ่งในหลักธรรมนั้นว่าด้วย การไม่ข่มเหงสตรี ให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการกดขี่ข่มเหงรังแก

13. กำหนดมาตรการปกป้องและคุ้มครองสิทธิสตรี ในการเฝ้าระวังความเสี่ยง หรือเปิดให้สตรีร้องเรียนในการถูกคุกคามและความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในสังคม พร้อมทั้งเยียวยาสตรีเหล่านั้นให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

14. นำหลักพุทธธรรมหลายประการมาผสมผสานกับบทบาทและสตรี เช่นการนำหลักธรรมกุลจิรัฎฐิติธรรม 4 ให้สตรียึดมั่นในการรักษาตระกูลให้คงอยู่ เช่น ของหายของหมด ควรทำการจัดการหาเพิ่มเติมของเก่าของชำรุด นำมาซ่อมแซมและรู้จักประมาณ ในการกินการใช้ โภควิภาค 4 การบริหารจัดการทรัพย์ในการเลี้ยงคนในครอบครัว นำมาเป็นทุนในการประกอบหน้าที่การงาน เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2564)

อย่างไรก็ตามเมื่อผู้คนในสังคมได้ปรับเปลี่ยนค่านิยมและปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว สามารถช่วยส่งเสริมสตรีมีความปลอดภัยจากการถูกคุกคามหรือการใช้ความรุนแรง และสตรีมีโอกาเข้าถึงในสิทธิพื้นฐานต่างๆ เช่น การศึกษา การแพทย์ การแสดงความคิดเห็น ล้วนแต่เป็นพลังในการสร้างสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

6. บทสรุป

การนำหลักพรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วย ความเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา มาเรียนรู้และเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาบพาทและสิทธิสตรี ซึ่งปัญหาบพาทและสิทธิของสตรีได้เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงในครอบครัว การถูกคุกคามทางเพศ ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรี การลิดรอนสิทธิสตรีและโอกาสในการทำงานที่สตรีควรได้รับ ดังนั้นหลักพรหมวิหาร 4 มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อเป็นการบ่มเพาะสังคมให้เกิดการยอมรับ เอื้อโอกาสและสิทธิต่างๆ ให้กับสตรีในการแสดงบทบาทได้อย่างเต็มที่ และให้สตรีเหล่านั้นมอบความรู้ ความสามารถ กลับคืนสู่สังคม โดยแบ่งเป็นแนวทางที่สังคมควรใช้หลักพรหมวิหาร 4 ต่อการพัฒนาบพาทและสิทธิสตรี รวมถึงแนวทางที่สตรีควรใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อนำไปใช้กับสังคม โดยการปรับทัศนคติของคนในสังคมให้เข้าใจถึงความเสมอภาคทางเพศ ใช้ความเมตตาและกรุณาในการลดความรุนแรงกดขี่ข่มเหงต่อสตรี รวมถึงการส่งเสริมและสร้างโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและการเมืองเพิ่มมากขึ้น เพื่อมุ่งเน้นให้สตรีมีบทบาทส่งเสริมให้สังคมมีความก้าวหน้าและทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น เมื่อทั้งสังคมและสตรีเข้ามามีบทบาท มีหลักพรหมวิหาร 4 ยึดมั่นอยู่ในจิตใจอันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาล้วนแล้วนั้น สามารถช่วยขจัดความทุกข์ และเกิดความคิดความเมตตาต่างออกมาในจิตใจ อันเป็นพื้นฐานของมนุษย์และความพร้อมในการเป็นสตรีที่ดี รวมถึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะใช้พลังของสตรีในการเสริมสร้างสังคมให้ก้าวหน้าต่อไป (อัญชิษฐา และวันชัย, 2564)

บรรณานุกรม

- เชื้อมชิต, ไพรินทร์. (2546). บทบาทสตรีต่อการจัดการลุ่มน้ำ. สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช.
- อามรงค์ปรีชาชัย, ภัทรพงษ์, อีรวรรณ อีระพงษ์ก และอีรวรรณ วงศ์ปิ่นเพชร. (2563). อิทธิพลของความเมตตากรุณาต่อตนเองที่มีต่อความกรุณาต่อผู้อื่นและความสุขของจิตอาสา ในกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล. มนุษยศาสตร์สาร. 21 (2): 84-102.
- ประทีน, แสงไทย, พระราชปรีดีทิวิ และสิริวิโร พระมหาพรชัย. (2561). รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี เพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 6 (4): 1334-1346.
- พระภาณุพงศ์ มหุฒาสโย (วรรณอำไพ) และ พระครูสุธีวรสาร. (2563). การบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนศูนย์ เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาหนองงูศรี 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคพลินธุ์ เขต 2. Journal of Buddhist Education and Research. 6 (1): 163-174.
- วีรกุลเทวัญ, โสภิตา. 2563. แนวคิดสตรีนิยมและประสบการณ์กับอาจารย์ฉลาดชาย รมิตานนท์. วารสารจุดยืน. 7 (1): 39-48.
- แสงวัฒนาฤกษ์, จิตรา. (2563). บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 8 (4): 1622-1638.

อักษรศรี, อัญธิษฐา และ วันชัย แสงสุวรรณ. (2564). บทบาทของสตรีไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0. วารสารวิจัยวิชาการ. 4 (3): 297-310.

อุตมะ, พลเอกสุภาวดี. (2561). สิทธิมนุษยชนกับประชาธิปไตย ศึกษากรณีหลักธรรมในพระพุทธศาสนา. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

Lockwood, Bert B. (ed.). (2006). **Women's Rights: A “Human Rights Quarterly”**. Reader (Johns Hopkins University Press, Office of Women’s Affairs and Family Institutions, Women Development Plan during The National Economic and Social Development Plan Vol.11 (2012-2016).

Inthasara, V. (2003). **The Principle of the Heart of Buddhism**. Bangkok: Thammada Printing.

สิทธิสตรีกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

Women's Rights and Democratization

พระมหาวุฒิชัย วุฑฒิชัย

Phramaha Wutthichai Wutthichayo

พระมหาบุญรอด อมรทนต์

Phramaha Bunrot Amaradatto

กฤษณะ เชี่ยวเวช

Krisana Chiewwej

พระครูเกษมอรรธการ

Phrakhrukasemattakorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ระยอง

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Rayong Sangha College

E-mail : wutthichai.nil@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 4 เมษายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 14 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 14 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องสิทธิสตรีกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาสิทธิเสรีภาพของสตรีในภาคประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย กับสิทธิของสตรีทางการเมืองภายใต้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย จากบทความชี้ให้เห็นว่าสิทธิสตรีในภาคประชาชนยังคงถูกจำกัดสิทธิในบางประเทศ เช่น สตรีไม่สามารถเข้ารับการศึกษามาก่อน ไม่สามารถแสดงความคิดเห็น ไม่สามารถเข้าศาสนบางแห่ง รวมถึงสถานะของสตรีเป็นรองจากบุรุษ ในทางกลับกันบางประเทศสตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษทั้งในด้านการศึกษา หน้าที่การงานและเสรีภาพในการดำรงชีวิต อันเนื่องมาจากการยอมรับของสังคมในเรื่องความเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามสิทธิสตรีในการเป็นผู้นำประเทศในการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยพบว่าสตรีบางส่วนสามารถก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งสำคัญในระดับผู้นำประเทศได้ โดยสตรีบางท่านสามารถดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลายาวนานและบางท่านได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่ง 2-3 สมัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการเป็นผู้นำและการมีบทบาททางการเมืองของสตรี แต่อย่างไรก็ตามยังเกิดข้อจำกัดส่วนทางการเมืองระหว่างบุรุษกับสตรี พบว่าสตรีดำรงตำแหน่งทางการเมืองน้อยกว่าบุรุษถึง 3 เท่า ทั้งนี้ปัญหาของสิทธิ

สตรีล้วนเกิดจากค่านิยม ความเชื่อมั่นและการยอมรับความสามารถของสตรีในสังคม ทำให้สตรีไม่มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ ดังนั้นบทความวิชาการชิ้นนี้ได้เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมสิทธิสตรี นั้นควรเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนทัศนคติทางสังคม ให้มีความสำคัญกับสิทธิสตรีมากขึ้น อีกทั้งควรระบุตำแหน่งที่นั่งของสตรีที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง พร้อมทั้งสนับสนุนให้สตรีก้าวมาเป็นผู้นำประเทศด้วย เพื่อความเท่าเทียมกันทางเพศและความเท่าเทียมในสิทธิมนุษยชน

คำสำคัญ: สิทธิสตรี, ระบอบประชาธิปไตย, บทบาทสตรี

ABSTRACT

This academic research investigates women's rights and democratization, and the purpose of this paper is (a) to study the rights and freedoms of women in the people's sector under democratic governance (b) to study the rights of women in politics under democratic governance. This research points out that in some countries, women's civil rights are still restricted, such as the right to be educated, to express their opinions, to join certain religions, and women are viewed as second-class citizens. In contrast, due to social acceptance of equality, women in some countries have the same rights as men in terms of education, work opportunities, and life freedom. However, in accordance with women's right to lead a country in democratic governance, it is found that some women were elected to serve in important positions at the national leadership level. Furthermore, some women are able to hold office for longer periods of time, and others have been elected to two or three terms, demonstrating women's political and leadership roles. However, we can observe that the political ratio between men and women shows that women hold three times less political office than men. Considering that the problem of women's rights arises entirely from societal values, confidence, and acceptance of women's abilities, depriving them of full freedom. Therefore, this academic research provides recommendations for the promotion of women's rights that should begin with a shift in social attitudes to give greater importance to women's rights and to identify the seat of women who will take up office in politics, as well as encouraging women to run for office in order to achieve human rights and gender equality.

Keywords: Women's Rights, Democracy, Women's Roles

1. บทนำ

มนุษย์มีความแตกต่างทางเพศระหว่างเพศหญิงและเพศชายโดยมีสรีระเป็นตัวกำหนด บทบาททางเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศมักถูกกำหนดด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม ว่าด้วยชายเป็นผู้นำ ส่วนหญิงเป็นผู้ตาม (ปรณวัฒน์ ชูวิเชียร, 2562) โดยในบางสังคมสตรีถูกจำกัดด้วยสิทธิเสรีภาพบางประการ เช่นโอกาสทางการศึกษา โอกาสในการเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง โอกาสในการครอบครองทรัพย์สินและ

ความเท่าเทียมในเรื่องผลตอบแทน สตรีในบางสังคมถูกกดขี่ข่มเหง ประสบกับความรุนแรงในครอบครัว การคุกคามทางเพศและการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมถึงในประเทศไทยแม้สตรีจะมีอิสระเสรี มีโอกาสในการทำงานและโอกาสในการศึกษาเทียบเท่ากับผู้ชายแล้วนั้น แต่สตรีในประเทศไทยบางส่วนยังคงประสบพบเจอกับปัญหาการคุกคามทางเพศ และความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งปัญหาดังกล่าวสามารถหมดไปได้หากสังคมยอมรับความเท่าเทียมกันและผู้หญิงทราบถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ย่อมเป็นการเพิ่มสิทธิและพัฒนาความเป็นอยู่ให้กับสตรีเหล่านั้นได้

ประเทศไทยยังคงยึดหลักการปกครองแบบ “ปิตาธิปไตย” ที่เน้นผู้ชายเป็นใหญ่ในการปกครองนั้นหมายถึงระบบการปกครอง การเมือง เศรษฐกิจและสังคมถูกควบคุมโดยผู้ชาย ส่วนผู้หญิงไม่ได้มีหน้าที่และบทบาทดังกล่าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในสถานภาพหรือการทำงานสตรีไม่เท่าเทียมกับผู้ชาย (อารียา หุตินทะ, 2557) ทั้งนี้จากการรวบรวมข้อมูลสถิติหญิงและชายของการรับราชการหรือตำแหน่งระดับสูงในประเทศไทย กลับพบว่า “ข้าราชการพลเรือนหญิงมีจำนวนมากกว่าสองในสามของข้าราชการพลเรือนชาย แต่ข้าราชการพลเรือนหญิงในระดับสูงมีจำนวนน้อยกว่าชายหลายเท่า ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนอคติทางสังคมต่อผู้หญิงในการรับเลือกให้ดำรงในตำแหน่งระดับสูง รวมถึงการเลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่งที่ทำให้ผู้หญิงได้รับโอกาสน้อยกว่าผู้ชาย”

หากแต่ในปัจจุบันสตรีหรือผู้หญิงแทรกซึมอยู่ในหลายมิติของสังคมการเมืองและเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การที่ผู้หญิงสามารถดำรงตำแหน่งสำคัญได้เทียบเท่ากับผู้ชาย หรือแม้กระทั่งการดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่นในประเทศไทยมีนายกรัฐมนตรี ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกและคนเดียวของประเทศไทย รวมถึงมีสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นผู้หญิงในดำรงตำแหน่งด้วยเช่นกัน หรือแม้แต่การที่สตรีได้เข้ามาทำงานในสังคมโดยได้รับสิทธิในการจ้างงานและผลตอบแทนที่เท่าเทียมกัน

ดังนั้น บทความนี้จึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ถึงสิทธิของสตรี โดยแบ่งเป็นสตรีในภาคประชาชน กับสตรีในบทบาทของผู้นำทางการเมืองภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อวิเคราะห์ถึงหลักการ ใช้ชีวิต การกระจายอำนาจ ความเท่าเทียมกันด้านสิทธิและเสรีภาพของสตรีในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ในการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อนำไปสู่การตระหนัก การร่วมมือและแนวทางแก้ไขเพื่อเปลี่ยนแปลง และให้สิทธิเสรีภาพของสตรีมากยิ่งขึ้น ซึ่งหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย คือหลักของสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค โดยการปกครองดังกล่าวไม่ว่าประชาชนชั้นใด เพศใด ฐานะใดล้วนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในทุกเรื่องรวมถึงต้องมีการเคารพความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน โดยหลักการดังกล่าวครอบคลุมถึงแนวทางการปกครองและการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

2. สิทธิสตรี

สิทธิสตรีตามบทบัญญัติขององค์การสหประชาชาติได้กล่าวรวมสิทธิของสตรีกับสิทธิมนุษยชนในปี ค.ศ. 1945 ไว้ว่า “เพื่อปกป้องคนรุ่นต่อไปจากภัยพิบัติของสงครามและเพื่อยืนยันความศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีคุณค่าของมนุษย์และสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี” โดยเป้าหมายขององค์การสหประชาชาติมีเพื่อเป็นกลไกในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิของสตรีให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเสรี จึงส่งผลให้ปัจจุบันในหลายประเทศได้ให้ความสำคัญกับความความเท่าเทียมทางเพศและเปิดโอกาสให้สตรีมีบทบาทมากขึ้น โดยสตรีได้รับเสรีภาพในการศึกษา การแสดงออกทางความคิด รวมถึงการ

มีบทบาททางการเมือง สตรีเหล่านั้นได้รับความคุ้มครองในความเป็นสตรีและการกระทำต่างๆ ตามประกาศขององค์การสหประชาชาติ หากแต่ในบางประเทศนั้นสตรียังคงถูกกีดกัน ไม่ได้รับโอกาสเท่าเทียมกับบุรุษ ถูกกีดกันทางการศึกษา ความรุนแรงทางเพศ การแสดงออกและการแสดงความคิดเห็นยังคงถูกจำกัด ทำให้สตรีในประเทศเหล่านั้นประสบกับความทุกข์และความเหลื่อมล้ำทางเพศเรื่อยมา (ภัทรพงษ์ อัมรินทร์ปรีชาชัย, อีรวรรณ อีระพงษ์ และ วีรวรรณ วงศ์ปิ่นเพชร, 2563)

สิทธิสตรียังมีความหมายรวมไปถึงการป้องกันตนเองจากการคุกคามหรือการหลอกล่อทางเพศ อนึ่ง สตรีและบทบาทสตรีตามแนวคิดของ ฉลาดชาย รมิตานนท์ อ้างอิงจาก โสภิตา วีรกุลเทวัญ (2563) กล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงในการจัดระเบียบสังคม โดยมุ่งหวังให้สตรีหลุดพ้นจากการกีดกันทำให้สตรีทั้งหลายควรรู้และใช้อำนาจของสตรีในการหลุดพ้นจากการกีดกันดังกล่าว

สิทธิหรือการให้สิทธิแก่สตรีทั่วโลกยังรวมไปถึงสิทธิมนุษยชน ได้กล่าวรวมถึงมนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในแง่ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม นั้นหมายความว่าสิทธิที่บุรุษได้รับสตรีก็ควรจะได้รับสิทธิดังกล่าวด้วยเช่นกันไม่ว่าจะเป็นบุรุษหรือสตรีในประเทศใดก็ตาม อย่างไรก็ตามสิทธิมนุษยชนของสตรียังรวมไปถึงสิทธิในความเป็นมนุษย์ เสรีภาพของการดำรงชีวิต สิทธิในการมีครอบครัวแต่งงานและเจริญพันธุ์ การได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย การมีส่วนร่วมของชนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น โดยสิทธิเหล่านี้ประกอบไปด้วยความชอบธรรมในร่างกายของตนและการตัดสินใจในเรื่องของตนเอง มีสิทธิในการออกเสียง สิทธิในการดำรงตำแหน่งสาธารณะ สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในค่าจ้างที่ยุติธรรม สิทธิในการเป็นเจ้าของสินทรัพย์ สิทธิในการศึกษา สิทธิในการเข้ารับราชการและสิทธิอื่นที่สตรีพึงมี (Lookwood B, 2006) อย่างไรก็ตามผู้หญิงที่อยู่ในประเทศที่มีสังคม เชื้อชาติ วัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อบทบาทและสิทธิของสตรีมีความแตกต่างกันด้วย (จิตรา แสงวัฒนาฤกษ์, 2563; วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2556; วลภา นีละไพจิตร)

แนวคิดสตรีนิยมจากงานวิจัยของ (ปรณวัฒน์ ชูวิเชียร, 2562) ได้กล่าวว่าตามประวัติศาสตร์สตรีถูกวิพากษ์วิจารณ์ทางเพศที่สามารถก่อให้เกิดความเกลียดชังและการข่มเหงรังแก อีกทั้งผู้หญิงกลับถูกมองว่าเป็นกลุ่มทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความคิดทั่วไปของผู้ชายว่าผู้หญิงเป็นเพศที่บกพร่อง อ่อนแอ และยังไม่มีคุณค่าที่คู่ควรกับการยอมรับในสังคม ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดสตรีนิยมเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีและส่งเสริมให้ผู้หญิงมีโอกาสมีสิทธิเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้ชาย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เกิดสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค (วาณี ฐาปนวงศ์ตานติ, 2539) ได้กล่าวถึงแนวคิดสตรีนิยมว่า เป็นแนวคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม ให้สตรีมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้ชาย อีกทั้งเป็นการสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติตนของเพศชายให้เห็นถึงความสำคัญและความเท่าเทียมกันของเพศหญิง ตลอดจนให้ผู้หญิงเข้าใจในสิทธิที่ตนเองพึงมีและความเสมอภาคในทุกด้านของสังคม อีกทั้งยังต้องตระหนักถึงความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อจำกัดระหว่างเพศ

3. สิทธิสตรีในฐานะประชาชนภายใต้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย

สตรีในฐานะประชาชนภายใต้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย จะได้รับสิทธิในอำนาจหรือผลประโยชน์ของบุคคลที่มีกฎหมายให้ความคุ้มครอง โดยบุคคลอื่นจะต้องให้ความเคารพและจะละเมิดล่วงเกิน

หรือกระทำการใดๆ อันก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อสิทธิของบุคคลไม่ได้ เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระในการกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลเหล่านั้น ซึ่งการกระทำนั้นจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองและท้ายที่สุดหน้าที่ หมายถึง ภาระหรือความรับผิดชอบที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับของสังคม อย่างไรก็ตามสิทธิของสตรีในฐานะประชาชน(พลเมือง)ที่ดีในสังคมประชาธิปไตย ย่อมมีสิทธิมากมายเช่น การที่สตรีสามารถใช้สิทธิในการเลือกตั้ง การเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตยในการเคารพสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของผู้อื่น สิทธิทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ สิทธิแห่งการเท่าเทียมกันทางเพศ รวมถึงสิทธิในการดำรงตำแหน่งราชการและตำแหน่งที่สำคัญทางการเมือง สิทธิทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของสตรีในฐานะประชาชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะหรือบนโลกออนไลน์ การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเดินขบวนเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยหรือการขับไล่รัฐบาล เป็นต้น สตรีในโลกของประชาธิปไตยย่อมได้รับสิทธิดังกล่าวในการทำกิจกรรมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม บทบาทและสิทธิสตรีในแต่ละทวีปทั่วโลกแม้จะอยู่ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเหมือนกัน ที่มีความแตกต่างทั้งวัฒนธรรมทางการเมือง เชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ย่อมส่งผลให้เกิดยอมรับหรือโอกาสของสตรีมีความแตกต่างกัน จากตารางที่ 1 ได้สรุปถึงความแตกต่างระหว่างสตรีในสังคมระหว่างประเทศที่สตรีมีสิทธิเสรีภาพกับประเทศที่สตรียังไม่ได้รับสิทธิเสรีภาพเท่าที่ควร จากตารางกล่าวสรุปได้ว่า สิทธิของสตรีในประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก สิทธิบางอย่างของสตรีถูกจำกัดในบางประเทศ โดยถูกจำกัดในการแสดงออกและการแสดงความคิดเห็น รวมถึงการกีดกันทางการศึกษาหรือโอกาสในการทำงานตำแหน่งต่างๆ ในขณะที่สตรีในอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ต่างได้รับสิทธิและเสรีภาพของสตรีความเท่าเทียมกับผู้ชาย สตรีมีโอกาสนในการลงสมัครเลือกตั้ง มีชีวิตอย่างอิสระเสรีในการแสดงความคิดเห็นการกระทำและการแสดงออก รวมถึงสตรีเหล่านั้นสามารถดำรงตำแหน่งสำคัญในการบริหารงานของประเทศ อีกทั้งผู้หญิงยังได้รับการยอมรับจากสังคม โดยสาเหตุที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำหรือทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน อันเนื่องมาจากบริบททางสังคม ค่านิยม วัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ

ตารางที่ 1: ตารางเปรียบเทียบ บทบาทและสิทธิสตรีในประเทศที่สตรียังไม่เป็นที่ยอมรับและบทบาทและสิทธิสตรีในประเทศที่ยอมรับสิทธิสตรี ที่อยู่ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย

บทบาทและสิทธิสตรีในประเทศที่สตรียังไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น เกาหลีใต้ อินเดีย ศรีลังกา อัฟกานิสถาน ปากีสถาน ซาอุดีอาระเบีย สตรีมุสลิมหรือประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม ประเทศในกลุ่มอาหรับ เป็นต้น	บทบาทและสิทธิสตรีในประเทศที่ยอมรับสิทธิสตรี ได้แก่ประเทศในโซนยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์
สตรีไม่ได้รับความไม่เท่าเทียมในด้านการศึกษา สตรีหลายคนไม่มีโอกาสได้รับ	สตรีได้รับการจ้างงานเท่าเทียมกับบุรุษ ยกเว้นบางตำแหน่งที่ต้องใช้ผู้ชายในการทำงานเท่านั้น

การศึกษา หรือไม่มีโอกาสได้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ● มีการกีดกันทางเพศในการดำรงตำแหน่งหน้าที่การงาน เช่น สตรีไม่สามารถเป็นหมอหรือเข้ารับราชการได้ ● สตรีไม่สามารถเข้าร่วมเล่นกีฬาบางประเภทเช่น ฟุตบอล ● สตรีไม่มีสิทธิในการเลือกคู่ครอง อีกทั้งยังประสบปัญหา ความรุนแรงในครอบครัว และการคุกคามทางเพศ ● สตรีไม่ได้รับสิทธิในการแสดงความคิดเห็น หรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่นการเลือกตั้ง หรือการเข้าดำรงตำแหน่งที่สำคัญทางการเมือง ● สตรีถูกจำกัดสิทธิในการเข้าสถานที่หรือสถานบางแห่ง ● ในบางประเทศหรือสตรีมุสลิมมีข้อจำกัดทางด้านการแต่งกายหรือการพูดคุยกับบุรุษ ● สตรีมีข้อจำกัดทางศาสนา ความเชื่อและวัฒนธรรมบางประการทำให้สตรีขาดเสรีภาพและความเท่าเทียมกันในเรื่องดังกล่าว ● สตรีถูกจำกัดเสรีภาพ เช่น การไม่สามารถออกนอกบ้านตอนกลางคืนหรือต้องขออนุญาตก่อนเดินทาง	● สตรีได้รับความเท่าเทียมกันทางการศึกษา และสามารถจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ ● สิทธิมีสิทธิและเสรีภาพในการเลือกตั้ง รวมถึงดำรงตำแหน่งทางการเมือง ● สตรีมีสิทธิในทรัพย์สินและสินทรัพย์ของตนเอง ● สตรีมีสิทธิในการเลือกทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ ● สตรีมีอิสระเสรีในการเดินทางหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ● มีแนวคิดและความเชื่อที่ว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความเท่าเทียมกัน
--	--

ที่มา : วิเคราะห์โดยผู้เขียนบทความ

อนึ่งความแตกต่างของสตรีที่อยู่ภายใต้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยกับการปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ย่อมมีความแตกต่างกันด้วยลักษณะของการปกครอง โดยความแตกต่างหลักที่เห็นได้ชัดคือการใช้สิทธิของสตรีในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งสตรีภายใต้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยย่อมได้สิทธิดังกล่าวและถือว่าเป็นหน้าที่ที่สตรีและพลเมืองของประเทศต้องปฏิบัติ รวมถึงการมีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ สิทธิในการแสดงออกและการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี รวมถึงสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินส่วนบุคคล ในทางกลับกันสตรีรวมถึงพลเมืองที่อยู่ภายใต้

การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ถูกปิดกั้นไม่ให้มีการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของตนเอง ไม่มีสิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน รวมถึงไม่มีสิทธิและบทบาททางการเมือง เนื่องจากทรัพย์สินและสิทธิทุกอย่างขึ้นตรงกับผู้ที่กุมอำนาจในการปกครอง

4. ผู้นำสตรีกับการเมืองภายใต้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย

แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีของ กฤตยา อาชวนิจกุล (2551: 27-28) อังอิง ชูวิเชียร, (2562: 98) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเป็นทางการและการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ ในส่วนของการมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการ สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของผู้หญิงออกเป็นอีก 3 กลุ่มย่อย ได้แก่ 1) กลุ่มอิสระเป็นกลุ่มที่มีความสนใจทางการเมืองและมีความต้องการในการดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2) กลุ่มที่มีสายสัมพันธ์อันดีกับนักการเมืองและเป็นผู้ที่ได้รับการได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มคนต่าง เพื่อเป็นการโอกาสในการเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองของเหล่าสตรี 3) กลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นเพียง “ตัวแทน” หรือ “Nominee” บุคคลเหล่านี้ไม่สามารถทำหน้าที่ในทางการเมืองได้ จึงต้องมีตัวแทนเพื่อทำหน้าที่หรือเพื่อรักษาพื้นที่ทางการเมืองแทนตน โดยบทบาทสตรีทางการเมืองควรประกอบไปด้วย 6 คุณลักษณะ ได้แก่ 1) ด้านทุนมนุษย์ 2) ด้านวิสัยทัศน์และลักษณะการทำงาน 3) ด้านภาพลักษณ์และการดำรงตน 4) ด้านประสบการณ์และผลงาน 5) การยอมรับจากชุมชนและสังคม และ 6) ด้านการมีเครือข่ายทางการเมือง โดยปัจจัยที่สนับสนุนให้สตรีเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านครอบครัวและปัจจัยด้านการเมือง 2) ปัจจัยด้านแรงจูงใจส่วนบุคคล บุคลิกภาพส่วนตัวที่มีลักษณะของการเป็นผู้นำและความต้องการทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ 3) ปัจจัยด้านสังคม 4) ปัจจัยด้านการศึกษา 5) ปัจจัยด้านกฎหมายและกฎระเบียบ 6) แรงจูงใจจากฐานะทางเศรษฐกิจ 7) แรงจูงใจจากการมีผลงาน 8) แรงจูงใจที่เกิดจากกลุ่มนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ (ขวัญตา เบ็ญจะจันทร์, 2558; อัจฉราพรรณ สิวโรสง, 2562, อังอิงใน วชิรพงศ์ ศรีเจริญวงศ์, 2564)

ผู้นำสตรีกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมประชาธิปไตย โดยจิตรา แสงวัฒนาฤกษ์ (2563) ได้กล่าวถึงสตรีและภาวะผู้นำ (Woman and Leadership) เป็นเรื่องที่เกี่ยวความสามารถในการทำงานหรือการบริหารงานต่างๆ การมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นอีกทั้งยังต้องมีอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการ วางแผน ผลักดันและชักจูงผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม ตลอดจนเป็นผู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้อื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเองและสังคมภายใต้การยอมรับและการสนับสนุนจากสังคม ทั้งนี้ผู้นำที่เป็นสตรีควรมีคุณสมบัติดังนี้ คือ เป็นผู้ยึดมั่นในหลักการความรู้และมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เป็นนักปฏิบัติ รวมถึงมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้เกิดการประสานงานที่ราบรื่นและสามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมาย รวมถึงเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ตามแนวคิดของ ชยาภรณ์ จตุพรประสิทธิ์ และคณะ (2560) อังในวชิรพงศ์ ศรีเจริญวงศ์ (2564) กล่าวถึงภาวะผู้นำของสตรีทางการเมืองควรมี 9 ประการ ประกอบด้วย 1. มีความจริงใจและเป็นผู้ที่มีจิตใจดี 2. เคารพในคุณค่าของผู้อื่นทั้งในความคิดและการกระทำ 3. เป็นผู้ฟังที่ดีในการใช้วาจาที่สุภาพในการแสดงความคิดเห็น 4. ไม่ยึดติดกับอำนาจของตนเอง 5. มีความตั้งใจในการทำงานมีความเพียรพยายามเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วง

6. มีความยุติธรรม 7. มีความเอาใจใส่ต่อตนเองและผู้อื่น 8. เป็นผู้ที่มีความกล้าในการตัดสินใจ และ 9. มีความรับผิดชอบ ซึ่งทั้งหมดคือคุณสมบัติของผู้นำสตรีที่ดี

ประเทศไทยได้มีการเปิดโอกาสยอมรับในสิทธิและบทบาทของสตรีมากขึ้น โดยได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2550 ในมาตราที่ 30 ระบุว่า “บุคคลย่อมเสมอในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน บุรุษและสตรีมีสิทธิเท่าเทียมกัน” อีกทั้งรัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2560 ก็บัญญัติในเรื่องการยอมรับสิทธิปัญญาความสามารถหรือศักยภาพของสตรีรวมถึงสิทธิสตรีไว้ในสังคม

อนึ่งนั้นภายใต้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การปกครองและสภาพทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปโดยสิทธิของสตรีเริ่มมีความเท่าเทียมกับกับบุรุษ โดยในปี พ.ศ. 2492 สตรีคนแรกของไทยคือ คุณอรพิน ไชยกาล จากจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับเลือกเข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) สังกัดพรรคประชาชน ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 ท่านผู้หญิงเลอศักดิ์ สมบัติศิริ ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม โดยเป็นสตรีไทยในรุ่นบุกเบิกที่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี นับตั้งแต่นั้นมาสตรีไทยเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองและดำรงตำแหน่งที่สำคัญมากขึ้นเรื่อย (ชูวิเชียร 2562) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2554 นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรีไทยหญิงคนแรกของประเทศไทยและเป็นนายกที่อายุน้อยที่สุดในหน้าประวัติศาสตร์ทางการเมืองของประเทศไทย จากจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้เห็นว่าสตรีเข้ามามีส่วนรวมทางการเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ โดยสถิติพบว่า สตรีเข้ามาดำรงสำคัญทางการเมืองโดยได้รับการอยู่ที่ประมาณ ร้อยละ 10 แต่สัดส่วนสตรีที่เข้ามาบริหารประเทศมีน้อยกว่าจำนวนบุรุษและยังไม่ถึงเป้าหมายที่นานาชาติกำหนดคือ สตรีมีโอกาสเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบัน ครอบครัวกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์, 2556) อ้างอิงจาก (ปรธณวัฒน์ ชูวิเชียร, 2562) จากสถิติย้อนหลังพบว่า ผู้หญิงได้รับการเลือกตั้งเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ แต่ต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2548 จากร้อยละ 3.3 เป็นร้อยละ 10 หากเปรียบเทียบกับสตรีนานาชาติในบทบาทของผู้นำกับพบว่า โดยรวมทั่วโลกสตรีสามารถเข้าถึงการเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากถึงร้อยละ 15 ในขณะที่ประเทศไทยมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 10.5 และสัดส่วนของสตรีไทยที่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้อยู่ในลำดับที่ 113 จาก 185 ประเทศทั่วโลก รวมถึงสัดส่วนของรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีที่เป็นเพศหญิงกลับพบว่า มีอัตราส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีที่เป็นเพศชาย โดยจากสถิติพบว่า รัฐมนตรีหญิงมีเพียงหนึ่งคนและในแต่ละคณะไม่เคยมีรัฐมนตรีหญิงเกิน 3 คน” เป็นที่น่าสังเกตได้อย่างหนึ่งว่ารัฐมนตรีหญิงมักได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมหรือการบริหารงานที่คณะรัฐมนตรีคิดว่าผู้หญิงสามารถบริหารได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมบางส่วนยังปิดกั้นขอบเขตการทำงานของสตรี รวมถึงจากการสำรวจ ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติในประเทศไทยพบว่า หากผู้หญิงและผู้ชายมีคุณสมบัติเท่ากัน ต้องการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประชาชนจะเลือกใครเป็นการดำรงตำแหน่งสำคัญดังกล่าว โดยผลการวิจัยออกมาว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังคงเลือกผู้ชาย อันเนื่องมาจากความเชื่อมั่นในการทำงาน การตัดสินใจและการแก้ปัญหาของผู้ชาย และยังมีความเชื่อว่าความสามารถของเพศหญิงและคุณสมบัติที่ดีดังกล่าวยังไม่เทียบเท่ากับเพศชายในการบริหารงาน (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2549)

เป็นข้อสังเกตได้ว่าแม้สตรีไทยจะเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นแต่ยังมีสัดส่วนที่น้อยอยู่ จึงสะท้อนให้เห็นว่าประเพณีปฏิบัติและค่านิยมทางสังคมที่กำหนดให้ผู้หญิงรับผิดชอบหน้าที่ในบ้าน ส่วนหัวหน้าครอบครัว คือ ผู้ชายยังคงมีอย่างต่อเนื่อง รวมถึงผลกระทบทางวัฒนธรรมบางประการที่สะท้อนว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ไม่สามารถตัดสินใจในเรื่องสำคัญได้ แต่อย่างไรก็ตามทุกวันนี้สตรีได้รับการศึกษามากขึ้น ส่งผลให้มีคุณสมบัติที่สามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีมากขึ้นด้วย เลยไม่ใช่เรื่องยากที่สตรีจะเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองหรือในสภา ด้วยเหตุนี้ จึงได้ทำการเปรียบเทียบสัดส่วนผู้นำสตรีในแต่ละทวีปทั่วโลกที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 : ตารางสรุปเปรียบเทียบจำนวนผู้นำสตรีในแต่ละทวีปทั่วโลก

ทวีป	ประธานาธิบดี	ประเทศ	นายกรัฐมนตรี	ประเทศ
เอเชียและโอเชียเนีย	5	ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย คิริกีซสถาน ใต้หวัน	7	นิวซีแลนด์ เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย ไทย มองโกเลีย
ยุโรป	17	ฟินแลนด์ ลัตเวีย สวีเดน แลนด์ลิทัวเนีย. คอซอวอ มอลตา โครเอเชีย	42	สหราชอาณาจักร โปรตุเกส นอร์เวย์ ยูโกสลาเวีย ลิทัวเนีย ฝรั่งเศส โปร แลนด์ หมู่เกาะแฟโร ตุรกี กรีซ กรีนแลนด์ โครเอเชีย เดนมาร์ก นอร์ เทิร์นไอซ์แลนด์ นอร์เวย์ บัลแกเรีย โปแลนด์ ฟินแลนด์ มอลโดวา มาซิโดเนียเหนือ ยูเครน เยอรมนี โรมาเนีย ลัตเวีย ลิทัวเนีย สโลวาเกีย สหราชอาณาจักร ออสเตรีย อาร์บูบา ไอซ์แลนด์ ทรานส์นีเตรีย เซอร์เบีย ซินต์มาร์เติน
อเมริกาเหนือ อเมริกากลาง	2	คอสตาริกา สาธารณรัฐหมู่ เกาะมาร์แชลล์	5	แคนาดา เฮติ บาฮามาส
อเมริกาใต้	8	ปานามา กายอานา ชิลี อาร์เจนตินา บราซิล	9	ดอมินีกา เปรู บาร์เบโดส จาไมกา ตรินิแดดและโตเบโก กายอานา
ประเทศใน กลุ่มมหาสมุทร อินเดีย	4	ศรีลังกา มอริเชียส เนปาล อินเดีย	10	ศรีลังกา อินเดีย อิสราเอล ปากีสถาน บังกลาเทศ
แอฟริกา	2	ไลบีเรีย มาลาวี	13	สาธารณรัฐแอฟริกากลาง ทรานส์ไก บูรุนดี รวันดา มาดากัสการ์ โมซัมบิก มาลี กินี-บิสเซา เซเนกัล เซาตูเมออป ริงซีป นามิเบีย

ที่มา : สรุปและรวบรวมโดยผู้เขียนบทความ

ตารางที่ 2 ตารางสรุปเปรียบเทียบสิทธิสตรีในการเป็นผู้นำการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย รวมถึงบทบาทผู้นำของการเป็นประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีทั่วโลก พบว่า ในทวีปยุโรปมีสัดส่วนของสตรีดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองในตำแหน่งประธานาธิบดี จำนวน 17 คนและตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจำนวน 42 มากกว่าทวีปอื่นๆทั่วโลก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทวีปยุโรปได้ให้ความเท่าเทียมกันระหว่างสิทธิของสตรีและบุรุษต่อการดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศ อย่างไรก็ตามสตรีที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในทวีปอเมริกาใต้และกลุ่มโซนประเทศแถบอินเดียนพบว่ามีบทบาทในการเป็นผู้นำรองมาจากยุโรป ตามด้วยกลุ่มประเทศในเอเชียและโอเชียเนีย และสุดท้ายในกลุ่มทวีปอเมริกาเหนือและแอฟริกา กลับพบว่าสตรีมีจำนวนเพียง 2 คนในประวัติศาสตร์ที่ได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี อย่างไรก็ตามสตรีในแอฟริกา อเมริกาใต้ ประเทศในกลุ่มมหาสมุทรอินเดีย มีสตรีได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นสัดส่วนที่มาก หากแต่ยุโรปยังคงเป็นทวีปที่มีสัดส่วนของสตรีเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นจำนวนมากที่สุด จากการพิจารณาข้อมูลสถิติพบว่าสตรีบางรายมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการบริหารประเทศและปกครองประเทศนั้นๆ ทำให้มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งที่ยาวนานถึง 16 ปี ได้แก่ แองเกลา แมร์เคิล นายกรัฐมนตรี ของประเทศเยอรมนี ตามด้วย ยูจีเนีย ชาร์ลส์ นายกรัฐมนตรีของประเทศดอมินีกาและบางรายได้รับการเลือกตั้งถึง 2 สมัย ในทางกลับกันประเทศรวมถึงในบางประเทศ เช่น ประเทศฟินแลนด์ ซานนา มาริน ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอายุน้อยที่สุดในประวัติศาสตร์ด้วยอายุเพียง 34 ปี อนึ่งนั้นมิใช่อสังเกตุที่ว่าประเทศเสรีที่ยอมรับความเสมอภาคของสิทธิสตรีอย่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นกลับพบว่า ยังไม่เคยมีผู้นำประเทศเป็นสตรีแม้แต่คนเดียว (วชิรพงศ์ ศรีเจริญวงศ์, 2564) อย่างไรก็ตามการที่สตรีจะก้าวเข้ามาเป็นผู้นำการปกครองได้ย่อมต้องมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำอันประกอบด้วย ความรับผิดชอบ ความเสียสละ พฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรม วิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว รวมถึงการวางแผนนโยบาย การบริหารงานและการจัดสรรในเรื่องต่างๆ (ธนวัฒน์ จงมีสุข, 2556)

5. ปัญหาของสิทธิสตรีภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย

จากงานวิจัยของ (ปรณวัฒน์ ชูวิเชียร, 2562) (วชิรพงศ์ ศรีเจริญวงศ์, 2564) ได้วิเคราะห์ว่าสตรียังคงประสบปัญหาในเรื่องสิทธิสตรีภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยดังนี้

1. วัฒนธรรมทางการเมืองที่ให้ความสำคัญกับนักการเมืองเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยยังคงยึดมั่นในระบบชายเป็นใหญ่ ระบบอำนาจนิยม ระบบอาวุโส และระบบอุปถัมภ์ ก่อให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย จนเกิดการไม่เท่าเทียมในการจัดสรรตำแหน่งหรือเอื้อในประโยชน์ต่างๆ รวมถึงการใช้เส้นสายในการเมืองจนกลายเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมทางการเมือง

2. ข้อจำกัดและกฎระเบียบของสตรีในการทำกิจกรรมทางการเมือง โดยมีการระบุจำนวนสตรีที่สามารถเข้าร่วมดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำให้จำนวนตำแหน่งทางการเมืองของสตรีมีอยู่อย่างจำกัด

3. ข้อจำกัดของสตรีในเรื่องส่วนตัวและความเท่าเทียม เช่น ถูกโจมตีใส่ร้ายเรื่องชู้สาว ความมั่นคงในการทำงานทางการเมือง เนื่องจากผู้หญิงจะคำนึงถึงความสุขของครอบครัวเป็นหลัก

4. สตรีขาดการส่งเสริมศักยภาพที่จะเป็นตัวแทนหรือการบริหารงานได้เท่าเทียมกับผู้ชาย เนื่องจากขาดโอกาสในการยอมรับ

5. สังคมเพิ่งริเริ่มในการยอมรับสตรีเข้าสู่วงการการเมือง ทำให้ในบางครั้งยังขาดสตรีที่อาวุโสในการครอบคลุมอำนาจและความเป็นผู้นำของนักการเมือง

6. สังคมยังคงปิดกั้นขอบเขตการทำงานของสตรี โดยให้สตรีทำงานหรือบริหารงานในส่วนที่คิดว่าสตรีสามารถพึงกระทำได้ ยังไม่เปิดรับให้สตรีลองบริหารหรือรองรับบทบาทใหม่ในการทำงาน

7. ทศนคติทางสังคมที่ผู้หญิงไม่คู่ควรกับการเมือง ความไม่เชื่อมั่นในการทำงานของสตรี การดูถูกหรือการต่อต้านระหว่างผู้หญิงด้วยกันเอง เมื่อเห็นสตรีเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง

8. การที่สตรีไม่ได้รับการสนับสนุนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นเหตุให้สตรีเหล่านี้นขาดความมั่นใจในการพัฒนาและเสียกำลังใจการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อพัฒนาประเทศและสังคม

9. บทบาทของสตรีเช่นบทบาทของความเป็นแม่ บทบาทของภรรยาและบทบาทสตรีในเรื่องอื่น ทำให้ถูกจำกัดด้วยเรื่องเวลา รวมถึงการสร้างสัมพันธภาพและรากฐานทางการเมืองของตนเอง

10. ปัญหาจากการเริ่มต้น ใบเบิกทางและทุนทรัพย์ทางการเมืองของสตรี ซึ่งในจุดนี้มีความแตกต่างกับผู้ชายอันเนื่องจากการได้รับการสนับสนุนทางเพศ มีเงินทุนเพียงพอในการเข้าร่วมกิจกรรมของสังคมและชุมชนอย่างเต็มที่

11. แรงบันดาลใจ สตรีที่เป็นที่ที่จะก้าวเข้ามาเป็นผู้นำหรือสตรีในโลกประชาธิปไตยบางส่วนยังขาดแรงบันดาลใจ ไม่มีความกระตือรือร้น ไม่มีความมุ่งมั่นหรือพยายามอย่างแรงกล้าในเรื่องสิทธิความเท่าเทียม หรือการก้าวขึ้นมาทำหน้าที่ในการบริหารประเทศหรือเสริมสร้างความเป็นผู้นำ (สมศักดิ์ อัครศิริศิลป์, 2561) อ้างใน (ศรีเจริญวงศ์ 2564)

12. ปัญหาด้านสรีระของร่างกายผู้หญิงและลักษณะทางธรรมชาติของสตรี อันได้แก่ความนุ่มนวลอ่อนโยนมากเกินไป ขาดพลังอำนาจ ไม่ได้ขาดรวมถึงบทบาทหน้าที่ของสตรีในการดูแลครอบครัว ค่านิยมวัฒนธรรม และสังคม (อัญญาพรรณ สีวโธสง, 2562)

13. ปัญหาในการเรียกร้องหรือรวมกลุ่มในสิทธิเสรีภาพของสตรีเอง ความไม่กล้าในการแสดงออกหรือแสดงจุดยืน ทำให้สังคมมองข้ามปัญหาและสิทธิของสตรี

6. แนวทางการยกระดับสิทธิสตรีกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

จากปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ วัฒนธรรมทางการเมือง การกีดกันการเข้ารับตำแหน่งของสตรีพบว่าในอนาคตประเทศไทยและทั่วโลกมีแนวโน้มที่จะให้สตรีเข้ามาเป็นตัวแทนและมีอำนาจเท่าเทียมกับบุรุษในทุกระดับและทุกชีวิตของสังคม การที่สตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับที่ต่ำล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิเสธสิทธิของสตรีและยังความเท่าเทียมทางเพศ ทั้งนี้แนวทางหรือการปรับเปลี่ยนบางอย่างสามารถกระทำได้ทันทีและเห็นผลได้รวดเร็ว แต่แนวทางบางอย่างต้องอาศัยเวลานานนับปี หรือมากกว่า 10 ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและบทบาททางสังคมเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเท่าเทียมกันทางเพศ โดยแนวทางที่สำคัญที่ผู้เขียนบทความได้วิเคราะห์ออกมาดังนี้

1. ยึดหลักประชาธิปไตยในด้านความเท่าเทียม โดยวัดจากความรู้ความสามารถเป็นหลักสำคัญ ในการคัดเลือกสตรีให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
2. สนับสนุนการทำงานของสตรีในการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในมุมมองทางด้านความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง และสนับสนุนการทำงานของนักการเมืองที่เป็นสตรีในการขึ้นอภิปรายในรัฐสภา โดยใช้ความรู้และความสามารถของสตรีเป็นหลักสำคัญ
3. ให้สตรีได้เข้ามามีบทบาทในการร่างนโยบายและตัดสินใจเรื่องสำคัญของประเทศ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนที่เป็นสตรีและให้สตรีได้เริ่มเข้ามามีบทบาททางสังคมมากขึ้นกว่าเดิม รวมถึงเป็นการส่งเสริมความเป็นผู้นำให้กับสตรีเหล่านั้น
4. สร้างสมาคม กลุ่มรณรงค์เคลื่อนไหว และเครือข่ายสตรีในการป้องกันและคุ้มครองความรุนแรงและสิทธิของสตรี รวมถึงการรวมกลุ่มสมาคมของสตรีในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ในการหารือกันเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน และฝ่าฝืนอุปสรรคในการทำงานต่างๆ ทั้งนี้ยังรวมถึงการสนับสนุนตัวแทนผู้หญิงฝึกฝนหรือเพิ่มหลักสูตรวิชาเพื่อเตรียมความพร้อมให้สตรีเข้ามาเป็นผู้นำและผู้ที่ทำการบริหารประเทศ
5. ขจัดปัญหาที่เกิดจากทัศนคติทางสังคมว่าผู้หญิงต้องทำหน้าที่อยู่ดูแลบ้านหรือทำงานบ้าน โดยสนับสนุนให้ผู้หญิงสามารถเลือกทำงานได้อย่างอิสระเสรี
6. สร้างการพัฒนาเชิงบวก สร้างเวทีนโยบายทางการเมือง เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ถามผู้นำทางการเมือง และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสตรี
7. จัดการเสวนาเป็นประจำทุกปี และเปิดเวทีในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ให้นักการเมืองทั้งหญิงรวมถึงสตรีในสังคมนั้นๆ ได้มีแรงบันดาลใจในการก้าวเข้าสู่การเมือง รวมถึงสนับสนุนสตรีและปรับปรุงสถานภาพของสตรี เพิ่มพูนความรู้ด้านประชาธิปไตยให้กับสตรีเหล่านั้นด้วย
8. เร่งความเท่าเทียมกันทางเพศ โดยการดำเนินงานตามแผนพัฒนาสตรี เพื่อให้สตรีเข้ามามีบทบาททางสังคมมากขึ้นพร้อมทั้งติดตามผลการดำเนินการเป็นระยะ ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญที่ส่งเสริมให้ชายและหญิงมีสิทธิและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยภาครัฐควรเร่งให้เกิดการแก้ไขและปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ และตั้งเป้าหมายในการวางแผนพัฒนาสตรี
9. กระตุ้นในส่วนของการและเอกชนในการเสริมสร้างมิติแห่งการเท่าเทียมกันทางเพศ โดยการจัดความร่วมมือและผลักดันผ่านสื่อ
10. สร้างความแข็งแกร่งในการเสริมสร้างบทบาทของหญิงและชายเพื่อให้เกิดความเสมอภาค รวมถึงการกระตุ้นให้สตรีมีความสนใจทางการเมืองเพื่อให้นักการเมืองสตรีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น และยังสะท้อนให้เห็นว่าการเมืองไม่ได้อยู่ในกำมือของผู้ชายแต่ฝ่ายเดียว
11. ให้สะท้อนกับสังคมว่าหากขาดนักการเมืองที่เป็นผู้หญิงที่เป็นสตรี จะก่อให้เกิดผลกระทบทางการเมืองกับสังคมไทย นั่นหมายถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องผู้หญิงในสังคมหลายๆ ประเด็นจะถูกเพิกเฉยและละเลยไป
12. สรรหาผู้หญิงให้เข้ามาสมัครเป็นนักการเมืองมากขึ้น โดยให้จำนวนผู้สมัครผู้หญิงเท่ากับจำนวนผู้สมัครผู้ชายและผู้หญิงต้องมีโอกาสเท่าเทียมกับผู้ชายในการดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้น โดยให้สังคมได้รับรู้ถึงสิ่งที่

สังคมพึงได้หากได้นักการเมืองที่เป็นสตรีเข้ามาทำงาน อีกทั้งพรรคการเมืองแต่ละพรรคต้องมียุทธศาสตร์เปิดกว้างในเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศ

13. หลังได้รับการเลือกตั้งสตรีควรรวมกลุ่มกัน เพื่อสร้างเครือข่ายต่างในการเพิ่มความมั่นใจว่าสตรีสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำงานสาธารณะได้

14. จัดภาพลักษณ์และมุมมองที่ไม่ดีต่อสตรี โดยสื่อต้องทำการเสนอแบบตรงไปตรงมา ยุติธรรม พร้อมทั้งสนับสนุนพลังของสตรีในการทำงาน

15. โรงเรียนและครูในการปลูกฝังในเรื่องความเท่าเทียมและการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค รวมถึงการปลูกฝังสตรีให้มีความกล้าแสดงออก มีความเป็นผู้นำและรับผิดชอบต่อสังคม

16. เพิ่มการยอมรับสิทธิของสตรีในการบริหารงานส่วนอื่นๆ ของประเทศ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นโดยข้าราชการ

17. ให้สังคมยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สตรีจะเข้ามามีโอกาสมากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสและเพิ่มบทบาทของสตรี โดยการระบุดูว่าสัดส่วนนักการเมืองหญิงลงไปในการเลือกตั้งเพื่อเพิ่มความเท่าเทียมกันในสภาระหว่างนักการเมืองชายและหญิง รวมถึงการกำหนดที่นั่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาสำหรับสตรี เพื่อให้สัดส่วนของสตรีสามารถมีอำนาจได้เท่าเทียมกับผู้ชายในสภา

แนวทางดังกล่าวสามารถส่งเสริมให้นักการเมืองหญิงสามารถเข้ามามีบทบาทและใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น ในด้านการสร้างเครือข่ายและการเข้าถึงชุมชนได้ดีกว่าเพศชาย รวมถึงความสามารถในการประสานงาน ความโอบอ้อมอารีและความเข้าใจความต้องการในสิ่งต่างของประชาชนและสังคม ในอนาคตย่อมสามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตของสตรี บุรุษและเด็กในทุกด้านของสังคมได้

7. บทสรุป

บทความวิชาการชิ้นนี้ทำการศึกษาสิทธิเสรีภาพของสตรีในภาคประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย กับสิทธิของสตรีทางการเมืองภายใต้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย จากบทความชี้ให้เห็นว่าสิทธิสตรีในภาคประชาชนยังคงถูกจำกัดสิทธิในบางประเทศ เช่น สตรีไม่สามารถเข้ารับการศึกษามาก่อนไม่สามารถแสดงความคิดเห็น ไม่สามารถเข้าศาสนบางแห่งได้ รวมถึงสถานะของสตรีเป็นรองจากบุรุษอันเนื่องมาจากข้อจำกัดในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองหรือค่านิยมทางสังคม ที่มีการปลูกฝังทางความคิด ความเชื่อเกี่ยวความความไม่เสมอภาคทางเพศ ผู้หญิงเป็นรองผู้ชาย ในทางกลับกันบางประเทศสตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษทั้งในด้านการศึกษา หน้าที่การงานและเสรีภาพในการดำรงชีวิต อันเนื่องมาจากการยอมรับของสังคมในเรื่องความเท่าเทียมกันและการเปิดกว้างในการยอมรับความแตกต่างทางเพศ ส่งผลให้ในปัจจุบันสิทธิของสตรีถูกเปิดกว้างมากขึ้น โดยสตรีมีโอกาสดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการมีสิทธิเลือกตั้งหรือการเข้ามามีบทบาทในสภาเช่นเดียวกันกับผู้ชาย ด้วยความยอมรับและการเปิดกว้างทางสังคมทำให้สตรีสามารถเป็นผู้นำประเทศในการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย พบว่าสตรีบางส่วนสามารถก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งสำคัญในระดับผู้นำประเทศได้ โดยสตรีบางท่านสามารถดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลายาวนานและบางท่านได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่ง 2-3 สมัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการเป็นผู้นำและการมีบทบาททางการเมืองของสตรี แต่อย่างไรก็ตามยังเกิดได้ว่าสัดส่วนทางการเมืองระหว่างบุรุษ

กับสตรี พบว่าสตรีดำรงตำแหน่งทางการเมืองน้อยกว่าบุรุษถึง 3 เท่า ทั้งนี้ปัญหาของสตรีส่วนเกิดจากค่านิยม ความเชื่อมั่นและการยอมรับความสามารถของสตรีในสังคม ทำให้สตรีไม่มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ รวมถึงลักษณะทางกายภาพหรือสรีระของสตรีที่เป็นจุดอ่อนต่อการเป็นผู้นำทางการเมือง บทบาทหน้าที่ของสตรีในการดูแลครอบครัว ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเป็นผู้นำของประเทศ ด้วยเหตุนี้ จึงวิเคราะห์ทางแนวทางในการส่งเสริมสิทธิของสตรีในระบอบประชาธิปไตยควรเริ่มต้นจากครอบครัวและโรงเรียนในการปลูกฝังเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศ เพิ่มความยอมรับของสังคมในการให้สตรีเข้ามามีบทบาททางการเมือง รวมถึงการบัญญัติกฎหมายในการกำหนดจำนวนตำแหน่งหรือที่นั่งในสภาเพื่อเพิ่มโอกาสให้กับสตรีเหล่านั้น ตลอดจนให้สตรีเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำสตรีทางการเมือง เพื่อสร้างแรงบันดาลใจกับประชาชนและช่วยกันพัฒนาประเทศต่อไป

บรรณานุกรม

- ขวัญตาเบ็ญจะขันธุ์. (2558). ปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันในการเป็นผู้นำสตรีกรณีศึกษาจังหวัดที่มีนายกเทศมนตรีหญิงดำรงตำแหน่งครบทั้ง 3 ระดับ. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 8(3): 297-337.
- จิตรา แสงวัฒนาฤกษ์. (2563). บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8 (4): 1622-1638
- โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. (2549). สิทธิของสตรีกับเสียงทางการเมืองในประเทศไทย เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ เป้าหมายหลักที่ 3 : ส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางเพศและส่งเสริมบทบาทสตรี. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ.
- ชยาภรณ์ จตุพรประสิทธิ์และคณะ. (2560). บทบาทผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลนครแหลมฉบัง จ.ชลบุรี. วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย, 9(3): 581-611.
- ธนพัฒน์ จงมีสุข. (2556). การศึกษาการยอมรับบทบาทผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาอำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 5 (2): 60-74.
- ปรณวัฒน์ ชูวิเชียร. (2562). บทบาทของพรรคประชาธิปัตย์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักการเมืองสตรีในรัฐสภา. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา 9 (3): 96-103.
- ไพรินทร์ เชื้อมชิต. (2546). บทบาทสตรีต่อการจัดการลุ่มน้ำ. สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช
- ภัทรพงษ์ อัมรงค์ปรีชาชัย, อีรวรรณ อีระพงษ์ และวีรวรรณ วงศ์ปิ่นเพชร. (2563). อิทธิพลของความเมตตากรุณาต่อตนเองที่มีต่อความกรุณาต่อผู้อื่นและความสุขของจิตอาสาในกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล. วารสารมนุษยศาสตร์สาร 21 (2): 84-102.
- วชิรพงศ์ ศรีเจริญวงศ์. (2564). การส่งเสริมบทบาทสตรีในทางการเมือง : เปรียบเทียบกับต่างประเทศ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 12 (2): หน้า73-88.

วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2556). การเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมสิทธิสตรีในสังคมประชาธิปไตย. วารสารครุศาสตร์ 41 (4): 214-228.

วัลลภา นีละไพจิตร. ความเสมอภาคของหญิงชายในมุมมองของศาสนาอิสลาม. http://km.moi.go.th/km/18_gender/gender7.pdf.

วาณี ฐานานวงศ์ตานติ. (2539). กรณีศึกษาคอลัมน์ที่บ่งชี้แนวสตรีนิยมในนิตยสารสตรี. วารสารมหาวิทยาลัยบูรพา. 1 (2): 64-70.

สมศักดิ์ อัครศิริศิลป์. (2561). ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการเข้าร่วมโครงการการเมืองของนักการเมืองสตรีไทย. รัฐสาริรักษ์, 60(3): 34-46.

โสภิตา วีรกุลเทวัญ. (2563). แนวคิดสตรีนิยมและประสบการณ์กับอาจารย์ฉลาดชาย รมิตานนท์. วารสารจุดยืน, 7(1): 39-48.

อารียา หุติณทะ. (2557). เมื่อสตรีตามหาประชาธิปไตยในสังคมประชาธิปไตย. วารสารอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร 36 (1): 68-95.

อัจฉราพรรณ สิวไธสง. (2562). ภูมิหลังแรงจูงใจและบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารการเมืองการปกครอง. 9(2): 78-92.

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์

ศิลปกรรมในพุทธศาสนาของนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน

: กรณีศึกษาถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย

A comparative study of Buddhist teachings resulting in the concept of
creative designs of Buddhist artworks in Theravada and Mahayana Buddhism

: A case study of Ajanta caves in Maharashtra state, Republic of India

บวรรัตน์ คมเวช

Bowornrach Komwech

สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

Department of Comparative Religion

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : Bowornrach@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 12 มิถุนายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 17 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 17 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน: กรณีศึกษาถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทกรณีศึกษาถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายมหายานกรณีศึกษาถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย 3) เพื่อศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนา ในนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน กรณีศึกษาถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย

ผลการวิจัย พบว่ามีหลักธรรมคำสอนในนิกายเถรวาทและนิกายมหายานที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาให้มีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างอย่างมีพัฒนาการร่วมกัน โดยหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาใน

นิกายเถรวาทและมหายานให้มีลักษณะเหมือนกัน ได้แก่ พุทธประสงค์ให้พุทธบริษัทหมั่นปฏิบัติธรรมถวายเป็นพุทธบูชาจักได้อานิสงส์สูงสุดและเพื่อให้พุทธศาสนานั้นคงสถาพรสืบต่อไป, พุทธานุญาติให้ภิกษุจำพรรษาได้ในถ้ำคูหา, พุทธโอวาทให้พุทธบริษัทหมั่นจาริกสักการะเจดีย์เพื่อจักได้ไปสวรรค์, ไตรสิกขา คือ ทาน ศีล ภาวนา และวิมุตตียัง จักสามารถไปนิพพานได้, สัมมาสมาธิในอริยสัจ 4, ไตรลักษณ์, นิรมาณกาย, พุทธประวัติและชาดก, พุทธเกษตรของนิกายเถรวาท, ธรรมกายของนิกายเถรวาทและธรรมกายของนิกายมหายาน, การปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติและตถาคตกรรมของนิกายมหายานและหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทและนิกายมหายานให้มีความแตกต่างกันอย่างมีพัฒนาการร่วมกัน ได้แก่ การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า, พระยานิพพาน, การให้ความสำคัญในการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์, สุขชาติพุทธเกษตรในแบบมหายาน, ธรรมกายและสัมโพธิกายของมหายาน จะเห็นว่าในยุคเถรวาทหรือยุคแรก เน้นหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลให้ศิลปกรรมมีความงดงามบริสุทธิ์เรียบง่ายเพื่อการสื่อสารถึงนัยยะสำคัญของหลักธรรมคำสอนดั้งเดิมอย่างตรงไปตรงมาและรักษาแก่นแห่งสัจจะธรรมให้คงอยู่อย่างมั่นคงสืบไป ส่วนในยุคมหายานหรือยุคที่สอง นอกจากถือหลักธรรมคำสอนอันบริสุทธิ์ดั้งเดิมดังในยุคร่วมกันแล้ว ยังเกิดแนวคิดในการออกแบบประยุกต์สร้างสรรค์เพื่อการอธิบายขยายความ แจกแจงใส่รายละเอียดเพิ่มเติมลงไปในหลักธรรมคำสอนอย่างลึกซึ้ง ด้วยจินตนาการการออกแบบสร้างสรรค์และความสามารถในชั้นเชิงช่างทางศิลปะอันเยี่ยมยอดและเปี่ยมด้วยจิตอันบริสุทธิ์แห่งศรัทธาในสัจจะธรรมแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่าที่ศักยภาพอันสูงสุดของมนุษย์พึงกระทำได้

คำสำคัญ : หลักธรรมคำสอน, พุทธศาสนานิกายเถรวาท, พุทธศาสนานิกายมหายาน

ABSTRACT

This thesis :A Comparative Study of Dhammic Principles that affected upon a Creative Conceptual Design of Buddhist artworks in Theravada and Mahayana Buddhism : A Case Study of Ajanta Caves, Maharashtra State ,republic of India ,is of 3 objectives:1.to study Dharmic Principles that affected upon a Creative Conceptual Design of Buddhist artworks in Theravada Buddhism :A case Study of Ajanta Caves, Maharashtra State, republic of India ;2.to study Dharmic Principl that affected upon a Creative Conceptual Design of Buddhist artworks in Mahayana Buddhism :A case Study of Ajanta Caves, Maharashtra State, republic of India;3.to compare Dhammic Principles that affected upon a Creative Conceptual Design of Buddhist artworks in Theravada and Mahayana Buddhism :A case Study of Ajanta Caves, Maharashtra State, republic of India.

The research results are found that the Dharmic Principles that affected upon a Creative Conceptual Design of Buddhist artworks in appliedarts in Theravada and Mahayana Buddhism are in 2 characterlisticsof appliedarts; i.e. having the sameness, ,as well as having difference with having mutual development. The dharmic principles in creative conceptual design in appliedarts in Theravada and Mahayana Buddhism, in the characterlistics of the

sameness and mutual development are : Buddha” objective towards Buddhist assembly is the effort to practice Dharma to offer to the Buddha as for the continual stability of Buddhism, Buddha”s permission that bhikkhus may stay in caves during rainy season ,and Buddha”steaching that Bhikkhus should often pilgrim for paying homage to pagodas to deserve going to heaven ; Sikkhattaya:Dana, Sila and Bhavana, and ultimate Vitmutti lead to Nibbana ; the right samadhi in the Four Noble Truths ,Tilakkhana ,Niramanakaya ,the Buddha”s life – story and jakata,Theravada Buddha kasetta, Dharmakaya in Theravada and Mahayana Buddhism, Anapanasati Dharma practice in Theravada Buddhism, and Tathaganta in Mahayana Buddhism. Dhamic principles in creative conceptual design in appliedarts in Theravada and Mahayana Buddhism are : the existence of the Buddha, phradayani buddha , the yield for the importance of Bodhisatta” s Parami creation, Sukhavadi-Buddhakasetta in Mahayana Buddhism, Dharmakaya and Sambodhikaya in Mahayana Buddhism. It can be seen that in Theravada or the first era, the Dhammic principles were made Buddhist artworks beautiful, pure and simple for communicating the essential implication of original Dharmic teachings honestly and keeping the core of Dharmic truth for continual stability. While in Mahayana or the secondary, besides mutually holding the originaliiy pure Dhammic teachings, there were more of creatively conceptual ideas for explanation and deep details on the additional enumeration of Dharmic teaching with supremely creative imagination and art-tactic ability, full of pure mind of the faith in the Buddha”s Dharmic truths, with the extent that human” shighest potential can be achieved.

Keywords: Dhamma Principle, Theravada Buddhism, Mahayana Buddhism

1. บทนำ

ศาสนาและศิลปะมีความเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้งมาแต่ครั้งโบราณกาล ทั้งสองสิ่งได้ประสานประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างมีอาจแยกจากกันได้จนกล่าวได้ว่าที่ใดมีศาสนาหรือความเชื่อที่นั้นย่อมมีศิลปะ ศิลปะอาจกล่าวได้ว่าเป็นธรรมชาติด้านหนึ่งของมนุษย์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึนึกคิดในความศรัทธาและความเชื่อของผู้สร้างสรรค์ สามารถแสดงออกถึงจิตวิญญาณ สภาพความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจสังคมตลอดจนการเมืองและการปกครอง ศิลปะจึงมีส่วนช่วยบันทึกเนื้อหาหรือเรื่องราวต่างๆ ในยุคนั้นๆ ไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาหนึ่งที่มีหลักฐานทางศิลปกรรมปรากฏอยู่มากมาย ต่างมีความสำคัญและเป็นที่น่าศึกษาถึงแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ว่าได้รับแรงบันดาลใจมาจากหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาว่าอย่างไร จึงเป็นเหตุให้ศิลปกรรมในพุทธศาสนามีลักษณะเป็นเช่นนั้น

ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงชัย ราชบัณฑิต (2554: 48) ได้กล่าวไว้ว่า “ตามธรรมดาการแสดงออกซึ่งศรัทธาในศาสนา มีทางออกอยู่หลายทาง อาจเป็นทางตัวหนังสือทางประดิษฐ์ถ้อยคำ ทางดนตรี

และทางการสร้างเสริมศิลปะให้เกิดขึ้นโดยวิธีอื่นอาทิ การจัดสร้างศิลปวัตถุและปูชนียสถานเป็นต้น ” ดังนั้น การสร้างสรรค์ศิลปกรรมในพุทธศาสนา จึงเป็นวิธีหนึ่งที่ศาสนิกชนได้รับใช้ศาสนาพร้อมไปกับการปฏิบัติตนตามคำสอนในแต่ละศาสนาที่ตนนับถือ ด้วยการได้มีโอกาสใช้อัจฉริยภาพทางศิลปะมารังสรรค์ผลงานทางศาสนศิลป์ เช่น การก่อสร้าง การปั้น การวาดฯ ด้วยการบูรณาการระหว่างหลักธรรมคำสอนและศิลปะได้อย่างดีงาม ปรากฏเป็นความงดงามที่อ้อมเอิบอยู่ในผลงานพุทธศาสนศิลปกรรม อันแฝงไว้ซึ่งพุทธิปัญญาหรือแนวทางแห่งคำสอนและความจริงอันสูงสุดของชีวิต เป็นวิธีการเผยแผ่และดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงทางศาสนาที่สำคัญยิ่งอีกวิธีหนึ่ง

ในปัจจุบันพุทธศาสนา มีนิกายที่สำคัญ 2 นิกาย คือ นิกายเถรวาทและนิกายมหายาน ณ ดินแดนใดเป็นที่เจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาก็จะมีวัดวาอารามสถาปัตยกรรมเจดีย์หรือสัญลักษณ์ที่มีแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์จากหลักธรรมคำสอนส่งผลให้ศิลปกรรมนั้นมีเอกลักษณ์ ทำให้ทราบว่าเป็นดินแดนแห่งพุทธศาสนา ถึงแม้เทคนิควิธีการสร้างจะมีพัฒนาการทั้งรูปแบบศิลปะและเทคนิคที่เป็นไปตามยุคสมัย แต่มิได้ส่งผลให้รูปลักษณะทางทัศนภาพ คือ ภาพที่เห็นหรือสัมผัสได้ทางใจ (พระยาอนุমানราชธน, 2515: 279) ของศิลปกรรมทางพุทธศาสนานั้นแปรเปลี่ยนไป สามารถใช้เป็นประจักษ์พยานหลักฐานยืนยันความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาและในทางกลับกันคุณค่าความงามหรือความงดงามอย่างมีเรื่องราวและมีชีวิตชีวาทางพุทธิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในรูปลักษณะของศิลปกรรมทางพุทธศาสนานั้นๆ ที่เหล่าศิลปินผู้สร้าง ได้บรรจุออกแบบสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นรูปเป็นร่าง ด้วยการใช้หลักการขององค์ประกอบทางทัศนศิลป์ คือ เส้น สี รูปร่าง รูปทรง (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2551: 121) ย่อมสามารถสะท้อนให้ผู้ได้มองเห็นภาพที่ปรากฏด้วยใจอันเหมาะสมดีแล้ว ได้เกิดพุทธิปัญญาสามารถมองเห็นหรือเกิดความเข้าใจในคำสอนได้ในระดับหนึ่ง แม้ศิลปินผู้ออกแบบสร้างสรรค์พุทธศิลปกรรมนั้นจะไม่มีชีวิตอยู่แล้วก็ตาม แต่คุณค่าความงดงามในคำสอนที่สัมผัสได้ทางจิตใจ ยังคงสถิตอยู่ในผลงานชิ้นนั้นอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย

จากการได้เห็นศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทและมหายาน ในด้านสถาปัตยกรรม, มัณฑนศิลป์, ประติมากรรมและจิตรกรรม ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจอย่างแรงกล้าที่อยากทราบว่า ลักษณะของศิลปกรรมทางพุทธศาสนาต่างๆ ที่ปรากฏออกมาทางทัศนภาพหรือการมองเห็นทางใจนั้น มีนัยยะที่ต้องการสื่อความหมายไปสู่เนื้อหาในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างไรและมีหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาอะไรบ้างที่ได้ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์พุทธศิลปกรรมนั้นๆ ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะทำการศึกษาเชิงเปรียบเทียบแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน กรณีศึกษา วัดถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ในประเทศอินเดีย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาท กรณีศึกษาถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายมหายาน กรณีศึกษาถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย

3. เพื่อศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนา ในนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน กรณีศึกษา ถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

1) ศึกษาค้นคว้าด้วยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ รวมถึงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกและเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสาร หนังสืองานวิจัยและวิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ

2) รวบรวมข้อมูลมาศึกษาและวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ด้วยวิธีผสมผสานระหว่างวิธีเชิงประสพการณ์นิยมและวิธีเชิงเหตุผลนิยม

3) สรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย

4. ผลการวิจัย

วัดถ้ำอชันต่าเป็นกลุ่มวัดถ้ำในพุทธศาสนาที่สร้างเรียงรายกันในหุบเขาชื่อวินัย ด้วยการขุดเจาะเข้าไปในภูเขาหินบะซอลท์ จำนวน 29 ถ้ำ มีความยาวรวม 600 เมตร มีความโค้งคล้ายพระจันทร์เสี้ยว มีค้ำแม่ น้ำไหลผ่าน สร้างขึ้นในสองยุค ยุคแรกเริ่มสร้างเมื่อพุทธศตวรรษที่ 4-5 ใช้เวลาสร้างประมาณ 100 ปี ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่หลักธรรมคำสอนในนิกายเถรวาทมีความสำคัญต่อพุทธศาสนาในประเทศอินเดียและส่งผลกระทบต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ศิลปกรรม จึงเรียกว่าวัดถ้ำยุคเถรวาทจำนวน 4 วัดถ้ำ โดยแบ่งเป็นวัดถ้ำแบบเจติยะ 2 วัดถ้ำ และวัดถ้ำแบบวิหาร 2 วัดถ้ำ ต่อมาอีก 400 ปี เมื่อถึงพุทธศตวรรษที่ 9-12 ได้มีการสร้างเพิ่มเติมอีก 25 วัดถ้ำ เป็นวัดถ้ำแบบเจติยะ 3 วัดถ้ำและวัดถ้ำแบบวิหาร 22 วัดถ้ำ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่หลักธรรมคำสอนในนิกายมหายานกำลังมีความเจริญรุ่งเรืองและส่งผลกระทบต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ศิลปกรรม จึงเรียกว่ายุคมหายาน เมื่อถึงพุทธศตวรรษที่ 12 ได้หยุดการสร้างและวัดถ้ำอชันต่าได้ค่อยๆ เลือนหายไปจากประวัติพุทธศาสนาในประเทศอินเดียในที่สุด กระทั่งอีก 1500 ปีต่อมามีทหารชาวอังกฤษชื่อจอห์น สมิธได้พบวัดถ้ำนี้โดยบังเอิญ ในวันที่ 28 เมษายนพศ 2462 นับเป็นการค้นพบที่มีคุณค่าแก่พุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปผลการวิจัยซึ่งแบ่งตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. หลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาท กรณีศึกษาถ้ำอชันตา รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย

นิกายเถรวาทเกิดขึ้นในปี พ.ศ.100 เป็นนิกายที่ได้รับการรักษาระบบวินัยดั้งเดิมนับแต่ครั้งพุทธกาลไว้อย่างครบถ้วนบริสุทธิ์ทุกประการ โดยไม่มีการยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงในข้อธรรมวินัยแม้เพียงเล็กน้อย หลักธรรมที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิกายเถรวาท ได้แก่

1.1 พุทธบัญญัติให้พระภิกษุจำพรรษาในท้องคุหาได้ ซึ่งเป็น1ในเสนาสนะ 5 จึงส่งผลให้เกิดแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ห้องคุหาเพื่อการจำพรรษาภายในวัดถ้ำแบบวิหาร

1.2 พุทธประสงค์ให้พุทธบริษัทได้ปฏิบัติธรรมบูชาพระพุทธองค์จักมีอานิสงส์ยิ่งกว่าการบูชาด้วยสิ่งใดและเพื่อศาสนาจักสถาพรสืบต่อไป ส่งผลให้มีแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์วัดถ้ำเจติยะเพื่อการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะการปฏิบัติธรรมแบบอาณานิบัติที่พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญมาก สร้างความศักดิ์สิทธิ์

สง่างามด้วยซุ้มโค้งกู่ขนาดใหญ่ เพื่อการรับแสงสว่างจากดวงอาทิตย์และดวงจันทร์และมีการถ่ายเทอากาศที่ดี
 ต้อนรับการนั่งสมาธิปฏิบัติธรรมสมาธิแบบอานาปานสติ ในอริยสัจ 4 ของพุทธศาสนิกชนจำนวนมากได้
 นานๆ ที่อาจมีการเจริญสมาธิภาวนาตลอดวันตลอดคืน

1.3 พุทธโอราบทให้พุทธบริษัทหมั่นจาริกไปยังสกุญเจติยะเพื่อทำการสักการะและปฏิบัติธรรม คือ
 สิ่งพระองค์ทรงปรารถนา ส่งผลให้มีการสร้างองค์สกุญเจติยะประดิษฐานเป็นองค์ประธานอยู่ในห้องโถงสูงใหญ่
 และมีพื้นที่ว่างเพื่อการปฏิบัติธรรมสมาธิแบบอานาปานสติ หนึ่งในมรรคมืองค์ 8 แห่งอริยสัจ 4 ใน
 ัมมจักรกัปวัตตตสูตร ตามหลักธรรมเรื่องไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมีความสำคัญต่อพระโพธิสัตว์ใน
 การที่จะหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าได้ในอนาคต

1.4 พุทธโอราบทพุทธประสงค์และพุทธบัญญัติให้พระธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบและนำมาสอนเป็น
 ศาสดาแทนพระองค์สืบต่อไป จึงส่งผลให้เกิดการสร้างวัดถ้ำเพื่อการปฏิบัติธรรมและศึกษาธรรมด้วยการ
 ประดิษฐานองค์สกุญเจติยะที่ทำหน้าที่เป็นธรรมเจดีย์ที่เปรียบดั่งองค์แทนพระพุทธเจ้า

1.5 หลักธรรมเรื่องการปฏิบัติธรรมสมาธิแบบอานาปานสติ ซึ่งเป็นวิธีเจริญสมาธิที่พระพุทธเจ้า
 ทรงสรรเสริญมาก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 860) ดังพุทธโอราบทว่า“ดูก่อนอานนท์ ธรรม
 หนึ่งคืออานาปานสติ ภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัญฐาน 4 ให้บริบูรณ์...ย่อมยังโพชฌงค์ 7 ให้
 บริบูรณ์...ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 861) พระพุทธองค์
 ทรงตรัสแก่พระโอรสาหลูซึ่งมีพระชันษาน้อยให้หมั่นเจริญอานาปานสติว่า “ ดูก่อนราหุล เมื่อเจริญอานาปานสติ
 แล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ แม้แต่ลมอัสสาสะปัสสาสะ ซึ่งมีในท้ายสุด ก็ดับไปโดยรู้ มิใช่ดับไปโดยไม่รู้”
 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 861) ได้ส่งผลให้เกิดแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ให้องค์
 สกุญเจติยะให้มีความศักดิ์สิทธิ์ที่เปรียบดั่งองค์แทนแห่งพระพุทธเจ้า อีกทั้งสามารถสนับสนุนการบรรลุธรรม
 แบบอานาปานสติของพุทธบริษัทผู้มาสักการะองค์สกุญเจติยะให้เกิดความเข้าใจได้โดยง่าย ด้วยการออกแบบ
 เรือนองค์สกุญให้มีลักษณะเป็นรูปทรงกลม ความเรียบเนียนของผิวหินภูเขาจากรูปทรงกลมส่งเสริมให้เกิดพลัง
 สัจจะแห่งวัสดุที่สนับสนุนการนำพาให้จิตใจเข้าสู่ความสงบ ประหนึ่งว่าลูกกลมหินดวงใหญ่และหนักนี้ สามารถ
 ลอยอยู่บนฐานโค้งได้ อาจเพื่อใช้เป็นดวงนิมิตในการปฏิบัติธรรม ลักษณะการออกแบบประติมากรรมที่น่า
 ศึกษาอีกประการหนึ่งคือการเรียงตัวลดหลั่นขนาดของกรอบสี่เหลี่ยมในสัดส่วนที่เท่ากันบนบัลลังก์เหนือองค์
 สกุญ ได้แสดงนัยยะสำคัญที่อาจหมายถึงการเคลื่อนที่อย่างต่อเนื่องที่มีความสัมพันธ์กับเวลาใดเวลาหนึ่ง คล้าย
 การมองสิ่งที่กำลังเคลื่อนที่ออกจากตัวเราในช่วงเวลาหนึ่ง สิ่งนั้นย่อมมีขนาดเล็กลง อาจหมายถึงการเคลื่อนที่
 ของใจหรือการวางใจให้เคลื่อนลงสู่เรือนองค์สกุญรูปทรงกลมตามแนวดิ่งจากด้านบนขององค์สกุญรูปทรงกลม
 อาจเพื่อแสดงนัยยะสำคัญที่สนับสนุนหรือเกี่ยวข้องกับการกำหนดให้เป็นบริกรรมนิมิตรูปทรงกลมขึ้นภายในใจ
 ที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติธรรมตามหลักสติปัญฐาน 4 ในอานาปานสติแบบกำหนดนิมิตดวงกลมใส
 และมีความสอดคล้องกับแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ลักษณะแนวสันหินบนเพดานโค้งบริเวณห้อง
 ทางเดินที่เรียงตัวกันเพื่อการเลียนแบบโครงสร้างอาคารไม้ นั่น แลดูคล้ายแนวสันกระดูกซี่โครงมนุษย์ สนับสนุน
 การเกิดทัศนภาพประหนึ่งว่าการก้าวเข้าสู่วัดถ้ำเจติยานี้คือการก้าวเข้าสู่ภายในร่างกายของตนเอง ทั้งนี้
 ผู้วิจัยได้ทดลองสร้างแบบจำลองขององค์สกุญเจติยะให้มีรูปทรงสมบูรณ์ของวัดถ้ำเจติยะจากหลักฐานทาง

ประติมากรรม โดยจำลองส่วนบนขององค์สถูปที่มีรูปทรงโค้งคล้ายฉัตรขนาดเท่ากันเรียงกัน 3 ชั้น มีลูกหินรูปทรงกลมวางอยู่เหนือฉัตรแต่ละชั้น 3 ลูก พบว่ามีพรรณภาพคล้ายแสดงการเคลื่อนไหวของลูกทรงกลมที่กำลังเคลื่อนที่ออกจากองค์สถูปรูปทรงกลมทางบัลลังค์ลอยขึ้นสู่เบื้องบนตามแนวดิ่ง ในอาการลอยขึ้นหรือพุ่งขึ้นเป็นระยะๆ ที่เป็นระเบียบ จำนวนลูกทรงกลมรวมทั้งหมด 2 ชุด 6 ดวง ที่อาจมีความหมายของจำนวนตัวเลขที่น่าศึกษาวิเคราะห์ต่อไป เช่น อาจหมายถึงไตรสรณคม 3 ได้แก่ พระพุทฺธ พระธรรมและพระสงฆ์ อันเป็นที่พึ่ง ที่ระลึกอันสูงสุดของชาวพุทธหรืออาจแสดงถึงดวงปฐมมรรค 6 ดวงที่กล่าวไว้ใน การปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติ ตามแนวทางธรรมกายของหลวงพ่อดาวตมปากน้ำภาษีเจริญคือ เมื่อใจหยุดนิ่งที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 จะพบ ดวงปฐมมรรค ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตต ดวงวิมุตติญาณทัศนะ ตามลำดับเป็นจำนวน 6 ดวง (คณะศิษย์ยานุศิษย์, 2555: 911)

2. หลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนา ในนิยามหายาน กรณีศึกษาถ้ำอชันดา รัฐมหารัชฏะ ประเทศอินเดีย

นิยามหายานมีต้นกำเนิดจากนิยายอาจาริยวาท ซึ่งเป็นนิยายที่เกิดขึ้นพร้อมกับนิยายเถรวาท เหตุด้วยความคิดต่างในพุทธทฤษฎีที่ทรงตรัสแก่พระอานนทก่อนการปรินิพพานว่า “ดูก่อนอานนท ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างเมื่อเราล่วงไปแล้วก็จงถอนเถิด” (สมเด็จพระสังฆราช (สา), 2535: 44) ซึ่งนิยายอาจาริยวาทหรือมหาสังฆิกะ(สงฆ์จำนวนมาก)นี้ เป็นนิยายที่ยินยอมให้มีการยกเลิกธรรมวินัยเล็กน้อยบางประการ ตามความจำเป็นต่อสถานการณ์ ต่อมาได้มีการสลายตัวของนิยายอาจาริยวาทและนิยายย่อยอื่นๆ เพื่อเกิดการรวมตัวขึ้นเป็นนิยายใหม่ เรียกว่านิยามหายาน ที่มีความหมายว่ายานลำใหญ่เพื่อนำพาสรรพสัตว์ไปสู่นิพพาน ดังนั้นหลักธรรมคำสอนดั้งเดิมอันบริสุทธิ์ที่นิยายอาจาริยวาทพึงรักษาไว้ได้ จึงสืบทอดมาถึงนิยามหายานเช่นกัน และมีการรณาคัมภีร์และพระสูตรเพิ่มเติม หลักธรรมที่ส่งผลต่อแนวคิดในการสร้างสรรค์ศิลปกรรม มีดังนี้

2.1 หลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในนิยามหายาน เป็นหลักธรรมคำสอนดั้งเดิมอันบริสุทธิ์เหมือนกับนิยายเถรวาทที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1.1-1.4 ที่ได้ส่งผลต่อแนวคิดในโครงสร้างโดยรวมทางสถาปัตยกรรมและมณฑปศิลปในลักษณะเช่นเดียวกัน

2.2 หลักธรรมคำสอนเรื่องการปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติ ได้ส่งผลให้มีแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์รูปทรงองค์สถูปให้มีลักษณะโครงสร้างหลัก 4 ส่วน คือ ฐาน, องค์สถูป, บัลลังค์และส่วนบนที่คล้ายฉัตรซ้อนกัน 3 ชั้น มีการออกแบบฐานแบบย่อมุมโดยรอบองค์สถูปและตกแต่งอย่างสวยงาม มีการประดิษฐานพระพุทธรูปไว้บนฐานย่อมุม เหนือพระพุทธรูปมีองค์สถูปลักษณะกลมป้อมเพื่อแสดงตำแหน่งของพระพุทธรูปว่าประดิษฐานอยู่ภายในองค์สถูปรูปทรงกลม เหนือองค์สถูปมีบัลลังค์สี่เหลี่ยมและมีกรอบสี่เหลี่ยมลดหลั่นขนาดในสัดส่วนเดียวกันแสดงนัยยะเรื่องทิศทางการเคลื่อนไหวในช่วงเวลาหนึ่งเข้าสู่องค์สถูป เหนือบัลลังค์มีส่วนโค้งของวงกลมคล้ายร่มฉัตรเรียงขนาดลดหลั่นกัน 3 ชั้นจากขนาดใหญ่ขึ้นไปสู่ขนาดเล็ก และยังมีลูกกลมเล็กซ้อนซ้อนอยู่ภายในลูกกลมใหญ่อีกชุดละ 2 ดวง คล้ายเมล็ดของผลไม้ที่ซ้อนอยู่ภายในเนื้อผลไม้ที่ซ้อนอยู่ในเปลือกผลไม้อีกที เป็นอาการของการพุ่งขึ้นเรียงกันเป็นระยะอย่างมีระเบียบ อาจแสดงนัยยะสำคัญที่แสดงทิศทางการเคลื่อนที่ของลูกทรงกลมออกจากองค์สถูปลอยขึ้นสู่เบื้องบนตามแนวดิ่งทางบัลลังค์ ซึ่งเป็นทิศทางที่

สวนทางกันกับการเคลื่อนที่ลงสู่องค์สถูปทางบัลลังก์ การซ้อนกันของลูกหินกลมๆ นี้รวมทั้งหมด 9 ดวงกลม 3 ขนาด อาจแสดงนัยยะสำคัญของการเคลื่อนที่และเวลาเช่นเดียวกัน ซึ่งตัวเลขของลูกทรงกลมที่ผุดซ้อนกันทั้งหมด 9 ดวงนี้ อาจมีนัยยะสำคัญเช่นกัน เช่น หลักธรรมคำสอนเรื่องโลกุตรธรรม 9 ฯ มีการจัดวางตำแหน่งให้องค์พระสถูปอยู่ในตำแหน่งแนวกลางค่อนข้างไปทางด้านหลังของห้องโถงที่มีเพดานโค้งสูงใหญ่ที่ตอบรับกับรูปทรงขององค์สถูปที่สูงใหญ่อย่างสมบูรณ์ ได้ประสานประโยชน์กับพื้นที่ว่างโดยรอบรองรับปริมาตรแห่งองค์สถูปเจดีย์ของทั้งสองนิกายอย่างงดงาม และได้รับการประดิษฐานไว้ ณ ตำแหน่งที่คล้ายภายในกึ่งกลางห้องของมนุษย์หรือลอยอยู่ในร่างกายของเราเองเพราะการออกแบบเพดานโค้งที่มีแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ให้เป็นแนวสันหินเรียงกันเป็นแถวเป็นแนวเต็มพื้นที่เพดานนั้น มองดูคล้ายลักษณะการเรียงตัวของกระดูกซี่โครงมนุษย์ สนับสนุนทรรศนะภาพเหมือนการย่างก้าวเข้าสู่ภายในร่างกายของตนเอง

2.3 หลักธรรมเรื่องตถาคตตรรก เป็นหลักธรรมคำสอนที่กล่าวว่ามนุษย์มีธรรมชาติภายในตัว ซึ่งอาจมีลักษณะเปรียบดั่งพื้นว่างสำหรับสภาวะแห่งพุทธจิตอันบริสุทธิ์ ในสุวรรณประภาสสูตร ที่กล่าวว่า“อนึ่งในการเข้าไปสู่ธรรมธาตุ พึงเข้าไปภายใน อันเป็นตำแหน่งที่พระสถูปซึ่งเปรียบด้วยอัฐภาพแห่งธรรมอันลึกซึ่งประดิษฐานดีแล้วและณ ที่นั้น ในกลางพระสถูป จะพึงเห็นพระศากยมุนีชินเจ้าทรงประกาศพระสูตรนี้อยู่ด้วยพระสุรเสียงที่ไพเราะจับใจ (ดร.ชนิดา จันทราศรีไสล, 2557: 239) ซึ่งอาจมีนัยยะสำคัญในการอธิบายหรือแสดงถึงคำสอนที่เชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติ ที่อาจส่งผลให้มีแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์รูปทรงองค์สถูปเจดีย์ให้มีการประดิษฐานพระพุทธรูปประทับยืนและนั่งในองค์สถูปรูปทรงกลม

2.4 หลักธรรมเรื่องอริยสัจ 4 ได้ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ให้มีประติมากรรมธรรมจักรและกวางหมอบที่ฐานประดิษฐานพระธยานิพุทธรูปในท้องบูชาของวัดถ้ำแก้ววิหาร ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงปฐมเทศนาหรือธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

2.5 หลักธรรมเรื่องตรีกาย ได้ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์พระพุทธรูปของนิคายมหายานอย่างมาก ทั้งด้านสถาปัตยกรรม, มัณฑนศิลป์, ประติมากรรมและจิตรกรรม จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ ประมาณปี พ.ศ. 500 ทางตอนเหนือของประเทศอินเดีย กษัตริย์ชาวกรีกผู้นับถือพุทธศาสนา นิกายมหายาน ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาเมื่อมีการสร้างวัดถ้ำถ้ำชันด้ายยุคที่สองในพุทธศตวรรษที่ 9 (พ.ศ. 900) จึงมีการสร้างพระพุทธรูปในวัดถ้ำถ้ำชันด้ายปางต่างๆ ขึ้นอย่างมากมาย ความหมายของตรีกายคือกายของพระพุทธเจ้ามี 3 กายได้แก่ นิรมานกาย ธรรมกายและสัมโพธิ์กาย “นิรมานกายหมายถึงกายหยาบของมนุษย์ที่ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์...ธรรมกายหมายถึงองค์แท้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งอยู่ในภาวะที่เป็นกฎความจริงทางธรรมชาติที่ไม่ดับสูญ มีอยู่ตลอดเวลาเป็นนิรันดร์...สัมโพธิ์กายหมายถึงกายที่เป็นรัศมีเรืองรองเป็นแสงสว่างแผ่ซ่านไปไม่มีสิ้นสุด (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2546: 18-19) ธรรมกายเป็นธรรมธาตุอันบริสุทธิ์ที่สามารถมีจำนวนมากเท่าเม็ดทรายในท้องน้ำ จึงส่งผลให้มีประติมากรรมพระพุทธรูปและจิตรกรรมพระพุทธรูปจำนวนมากปรากฏอยู่ในวัดถ้ำถ้ำชันด้ายมหายาน จากความหมายของ “นิรมานกาย คือ ร่างกายของมนุษย์ธรรมดา ประกอบด้วยขันธ์ 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) และตกอยู่ในอำนาจของความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ” ศาสตราจารย์พิเศษเสฐียร พันธรักษ์, ราชบัณฑิต, 2554: 183) พระพุทธรูปของนิคายมหายานจึงมีแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ในพุทธอริยาบท 2 ลักษณะ คือ นุ่มนวลอ่อนไหวแบบมนุษย์ธรรมดา

ตามความหมายของนิรมาณกายและพุทธอริยาบทแบบเทพเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์ทรงพลังอำนาจอย่างน่าเกรงขามตามความหมายของพระอาทิตย์ผู้ศักดิ์สิทธิ์สูงสุด

2.6 หลักธรรมเรื่องพระอาทิตย์ผู้เกิดขึ้นเองพร้อมโลกเป็นผู้นำบันดาลให้เกิดพระยานิพพานเจ้าและพระโพธิสัตว์คู่พระบารมี ได้ส่งผลให้เกิดแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ประติมากรรมพระพุทธรูปประทับนั่งสมาธิในหีบงูชาในลักษณะของพุทธอริยาบทที่เข้มแข็งนั่งสงบประดุจเทพเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์และมีพระโพธิสัตว์องค์หนึ่งในลักษณะที่อ่อนไหวแบบมนุษย์ธรรมดาและมีเครื่องทรงตามพระบารมี เช่น พระปัทมปาณีทรงถือดอกบัว พระวัชรปาณีทรงถือสายฟ้า ประทับยืนซ้ายขวาของพระพุทธรูปและตามที่แตกต่างกัน ของวัดถ้ำอชันตัม

2.7 หลักธรรมเรื่องพระโพธิสัตว์ นิกายมหายานให้ความสำคัญต่อการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์มาก พระโพธิสัตว์ในนิกายมหายานมีคุณลักษณะและคุณสมบัติประดุจเทพเจ้าอันสูงส่งผู้คอยดูแลมนุษย์ผู้ทำความดี โดยยกระดับการให้ความสำคัญเทียบเท่าพระอรหันต์ นิกายมหายานสอนว่าทุกคนสามารถตั้งจิตเป็นพระโพธิสัตว์ได้และไม่ว่าผู้นั้นจะมีความยากลำบากในการทำดีเพียงไร ก็ยังมีพระโพธิสัตว์องค์สำคัญที่เป็นคู่พระบารมีของพระยานิพพานเจ้าคอยดูแลเฝ้ามองปกป้องคุ้มครองและให้กำลังใจอยู่เสมอ ส่งผลให้เกิดภาพจิตรกรรมพระโพธิสัตว์วัชรปาณีและพระโพธิสัตว์ปัทมปาณีขนาดใหญ่ที่สวยงามสดงดงามในพระอริยาบทเฝ้ามองมายังผู้ทำความดีและหมั่นสวดมนต์ระลึกถึงพระองค์ ด้วยพระโพธิสัตว์มิได้จบสิ้นหรือสิ้นสุดที่การได้เป็นพระพุทธรูปเท่านั้น แต่เพราะสามารถยับยั้งใจมิให้ก้าวสู่นิพพานเพื่อหันกลับมาช่วยเหลือผู้อื่น เปรียบดังเช่นพระพุทธรูปที่ได้ทรงพิจารณาถึงบัวสีเหล่า หลังจากที่ได้ทรงตรัสรู้จะธรรมด้วยพระองค์เองว่ายังมีผู้สามารถบรรลุธรรมตามพระองค์ได้ จึงทรงตัดสินใจหันกลับมาเผยแผ่สั่งสอนธรรมแก่มวลมนุษย์อีก 45 พรรษา เพื่อช่วยผลักดันให้มนุษย์ร่วมโลกดำเนินไปสู่ความเป็นพุทธะให้ได้ก่อน โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิ์ตั้งปณิธานเป็นพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ได้อย่างเท่าเทียมกัน นิกายมหายานจึงสามารถสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พุทธบริษัท ที่จะแสดงพลังแห่งศักยภาพของตนเพื่อการสร้างบารมีให้ยิ่งขึ้นไป ศิลปกรรมวัดถ้ำอชันตัมในยุคที่สองในรูปแบบอลังการงานสร้างสรรค์อันสวยงามสดงดงามตระการตาน่าอัศจรรย์ใจด้วยฝีมือพุทธบริษัทจึงเกิดขึ้น

2.7 หลักธรรมคำสอนเรื่องดินแดนสุขาวดีพุทธเกษตร เป็นหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลให้วัดถ้ำอชันตัมมหายานมีความสวยงามโดดเด่นเป็นพิเศษ ดินแดนนี้เป็นที่ประทับของพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ ที่ผู้ตั้งจิตเป็นพระโพธิสัตว์จักได้ไปถึงเมื่อละจากโลกมนุษย์ ด้วยมีพระสูตรพรรณนาความงดงามของดินแดนนี้ไว้อย่างลึกลับซึ้งกินใจ เป็นการจุดประกายพลังแห่งการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมให้สวยงามสดงดงามด้วยสีสันของพสกษาดอกไม้นานาพรรณและสัตว์ชั้นสูง กระจายอยู่เต็มพื้นที่ของผนังและเพดานภายในวัดถ้ำวิหามหายานดุจจำลองดินแดนสวรรค์สุขาวดีพุทธเกษตรมาไว้ในวัดถ้ำอชันตัมแห่งนี้

3. ศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลักธรรมคำสอนที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ศิลปกรรมในพุทธศาสนาของนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน : กรณีศึกษาวัดถ้ำอชันต้า รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย

หลักธรรมคำสอนของทั้งสองนิกายได้ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ให้มี 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1 หลักธรรมคำสอนของนิกายเถรวาทและนิกายมหายานที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ให้ศิลปกรรมมีลักษณะที่เหมือนกัน

1) พุทธประสงค์ให้พุทธบริษัทได้ปฏิบัติธรรมบูชา, พุทธโอวาทให้พุทธบริษัทหมั่นจาริกไปยังสกุ๊ปเจติยะ, พุทธานุญาติให้ภิกษุอยู่ห้องคูหาภายในถ้ำได้, ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การบำเพ็ญเนชัมบารมีของพระโพธิสัตว์และพึงมีพระธรรมเป็นองค์ศาสดา หลักธรรมนี้ได้ส่งผลให้มีการออกแบบสร้างวัดถ้ำอชันต้าในสองยุคสมัยในลักษณะเหมือนกัน โดยมีรูปแบบแผนผังโดยรวมของวัดถ้ำเจติยะและวัดถ้ำวิหารในประโยชน์ใช้สอยที่เหมือนกัน ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยวัดถ้ำเจติยะ จะมีแบบแผนผังลักษณะเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ 1 ห้อง มีเพดานโค้งสูงเพื่อผลทางด้านสวณียศาสตร์คือการสะท้อนของเสียงที่ได้ยินอย่างทั่วถึง รองรับความสูงส่งขององค์สกุ๊ปเจติยะองค์ประธาน ที่ประดิษฐานไว้ที่แนวกลางชิดไปทางด้านหลังของห้องโถง เพื่อเป็นจุดรวมสายตาของผู้ที่ได้ก้าวเข้าสู่ห้องโถงนี้ องค์สกุ๊ปเจติย์ต่างมีโครงสร้างหลักในลักษณะเดียวกัน ได้แก่ ฐาน, เรือนองค์สกุ๊ป, บัลลังก์และส่วนบนที่มีลักษณะคล้ายฉัตรอย่างมีนัยยะสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ที่สนับสนุนการปฏิบัติธรรมสัมมาสมาธิแบบอานาปานสติคือกำหนดบริกรรมภาวนาพิจารณาลมหายใจ พัฒนาจิตให้บริสุทธิ์มุ่งสู่พระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาของทั้งสองนิกาย แม้องค์สกุ๊ปของยุคมหายานจะมีรายละเอียดเพิ่มเติมคือพระพุทธรูปและลวดลายตกแต่งซึ่งเป็นความแตกต่าง แต่ถือได้ว่ามีลักษณะเหมือนกันในโครงสร้างหลัก มีพื้นที่ว่างบริเวณหน้าองค์สกุ๊ปเพื่อการนั่งสักการะบูชาและปฏิบัติธรรม มีการใช้แนวเสาที่ค้ำยันเพดานโค้งสูงให้เป็นแนวแบ่งเขตห้องโถงออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนทางเดินด้านข้างฝั่งขวาและซ้ายที่มีเพดานต่ำกว่าห้องโถงกลางเหมือนกัน ทางเดินนี้เชื่อมต่อกับทางเดินหลังองค์สกุ๊ปเจติยะ เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น การเวียนเทียนบูชาในวันสำคัญทางศาสนา การเดินจงกรมฯ ซึ่งเป็นลักษณะที่เหมือนกันในวัดถ้ำแบบเจติยะของทั้งสองนิกาย

2) หลักธรรมคำสอนเรื่องไตรกายของมหายานและทวิกายของเถรวาทในส่วนของการนิรมานกายที่มีการให้ความหมายที่ตรงกัน แม้จะไม่ปรากฏพระพุทธรูปในวัดถ้ำยุคเถรวาท แต่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักธรรมของนิกายเถรวาทเพิ่มเติมเพื่อการศึกษาเชิงเปรียบเทียบให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน กล่าวคือนิรมานกายเป็นกายมนุษย์ที่ใช้ในการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้าที่ยังอยู่ในภพแห่งไตรลักษณ์มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อสอนให้เห็นว่าร่างกายล้วนเป็นอนัตตาไม่เที่ยงแท้จึงส่งผลให้พระพุทธรูปในนิกายมหายานมีความนุ่มนวลอ่อนช้อยด้วยพุทธลักษณะเป็นมนุษย์ธรรมดา

3) หลักธรรมคำสอนเรื่องการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ที่เชื่อมโยงกับสำคัญของอานาปานสติมีกล่าวอยู่ทั้งในนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน ในความหมายที่เหมือนกันกล่าวคือเป็นผู้มีจิตตั้งมั่นที่จะทำความดีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นก่อนที่จะช่วยเหลือตนเองทั้งในพุทธประวัติและพุทธชาดก ซึ่งเป็นความเหมือนกันในจุดเริ่มต้นที่พระพุทธองค์ทรงยกตัวอย่างพระองค์เองที่ได้เคยเป็นพระโพธิสัตว์และด้วยการปฏิบัติธรรมแบบ

อานาปานสติ ได้ทำให้พระองค์ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าได้ในที่สุด ดังพุทธโอวาทว่า “ภิกษุทั้งหลาย ดังที่เป็นมา เรานั้น ก่อนสัมโพธิ เมื่อยังมีได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ก็อยู่ด้วยวิหารธรรม (คืออานาปานสติ) นี้โดยมาก, เมื่อเรานั้นเป็นอยู่โดยวิหารธรรมนี้โดยมาก กายก็ไม่เมื่อย ตาก็ไม่เหนื่อย และจิตของเรา ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย ด้วยไม่ถือมั่น เพราะฉะนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย หากภิกษุหวังว่า กายของเราไม่พึงเมื่อย ตาก็ไม่พึงเหนื่อยและจิตของเรา ก็พึงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายด้วยไม่ถือมั่น, ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้มาก” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต): 860)

3.2 หลักธรรมคำสอนของนิกายเถรวาทและมหายานที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ศิลปกรรมให้มีลักษณะที่แตกต่างอย่างมีพัฒนาการร่วมกัน

1) หลักธรรมคำสอนเรื่องการปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติ หนึ่งในมรรคมงคล 8 ในอริยสัจ 4 จากธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ในส่วนของสัมมาสมาธิคือการนั่งสมาธิพิจารณาลมหายใจ โดยยังคงมีองค์สอุปทรงกลมที่ทำหน้าที่คล้ายดวงนิมิตลอยอยู่ภายในกลางท้องท่ามกลางเพดานที่มีลักษณะคล้ายกระดุกซี่โครง ซึ่งเป็นพื้นที่อันว่างและกว้าง สมกับความวิริยะอุตสาหะของเหล่าพุทธศิลปินผู้สร้าง ซึ่งท่านอาจเป็นถึงพระอรหันต์ผู้บรรลุนิพพานแล้วหรือนักสร้างบารมีจิตโพธิสัตว์ ที่ได้มีความพยายามขุดเจาะหินภูเขาจำนวนมาก เพื่อให้เกิดพื้นที่ของความว่าง (space) ขนาดใหญ่ให้สมกับความว่างที่เกิดขึ้นภายในใจ ได้ทำให้ผู้วิจัยเกิดทัศนภาพว่าห้องโถงเจติยะนี้คือภายในลำตัวของมนุษย์ ประหนึ่งว่าได้ก้าวเข้าสู่ภายในร่างกายของตนเองในทันทีที่ได้ก้าวเข้าสู่ห้องโถงเจติยะนี้และตำแหน่งองค์สอุปเจติยะคือตำแหน่งแห่งนิมิตรูปทรงกลมหรือดวงนิมิต ที่ลอยอยู่ในกลางลำตัวที่อาจ คือ ดวงจิตหรือดวงธรรม ตามหลักการของสติปัฏฐาน 4 ซึ่งอาจเป็นตำแหน่งของการวางใจที่เหมาะสมที่สุดต่อการปฏิบัติธรรม เมื่อเปรียบเทียบลักษณะขององค์ประกอบทางศิลปะด้วยการออกแบบรูปทรงองค์สอุปในนิกายเถรวาทที่แสดงความเรียบง่าย ในขณะที่ยุคมหายานมีการประดิษฐ์พระพุทธรูปและมีการตกแต่งโดยรอบองค์สอุปจึงมีลักษณะศิลปกรรมที่ดูเสมือนมีความแตกต่างกันมากแต่เป็นความแตกต่างอย่างมีพัฒนาการร่วมกันเพราะยุคนิกายมหายานได้มาสร้างในภายหลังและได้นำลักษณะโครงสร้างหลักจากองค์สอุปเจติยะในยุคนิกายเถรวาทมาสร้าง รูปทรงขององค์สอุปเจติยะทั้งสองนิกายจึงมีองค์ประกอบศิลปะทางโครงสร้างหลักในลักษณะเดียวกัน ได้แก่ ฐาน, องค์สอุป, บัลลังก์และส่วนบนที่มีลักษณะคล้ายฉัตร เพดานในวัดถ้ำเจติยะของมหายานที่แสดงแนวสันหินเต็มพื้นที่เพดานนั้น น่าจะได้รับพัฒนาการมาจากเพดานในส่วนทางเดินของวัดถ้ำเจติยะเถรวาทซึ่งมีแนวสันหินเรียงตัวอยู่ด้วย จึงสามารถกล่าวได้ว่ามีความแตกต่างอย่างมีพัฒนาการร่วมกัน

2) หลักธรรมคำสอนเรื่องพระโพธิสัตว์และพุทธประวัติ แม้ไม่มีจิตรกรรมที่เกี่ยวกับพระโพธิสัตว์และพุทธประวัติปรากฏในวัดถ้ำยุคเถรวาท แต่หลักธรรมคำสอนเรื่องการสร้างบารมี 10 ทศนของเจ้าชายสิทธัตถะ โพธิสัตว์ก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกของนิกายเถรวาท เมื่อได้เปรียบเทียบกับเรื่องราวการสร้างบารมีและพุทธประวัติจากภาพจิตรกรรมในวัดถ้ำวิहारยุคมหายาน ปรากฏว่ามีหลายเรื่องที่มีความคล้ายกันโดยเฉพาะพุทธประวัติที่เหมือนกัน การตั้งจิตเป็นพระโพธิสัตว์นั้นเถรวาทถือว่าเป็นสิ่งสำคัญไม่มากไปกว่าผู้ตั้งจิตบำเพ็ญเพียรขัดเกลาคิดใจของตนเองด้วยการบวช ความแตกต่างที่แสดงออกมาทางลักษณะของจิตรกรรมนี้ถือเป็นความแตกต่างที่มีพัฒนาการร่วมกันเพราะมหายานเริ่มต้นการเป็น

พระโพธิสัตว์จากหลักธรรมคำสอนดั้งเดิมเดียวกันกับนิกายเถรวาท ก่อนที่จะมีพัฒนาการให้พระโพธิสัตว์มีความสำคัญเทียบเท่าพระอรหันต์ ในนิกายเถรวาทได้มีคำสอนเรื่องวัฏสงสาร 31 ภูมิที่ยอมรับการมีเทพเทวดาผู้มีฤทธิ์เดชอยู่ในชั้นต่างๆ ซึ่งคือเหล่าเทพเจ้าผู้มีบารมีและความสามารถเฉพาะด้าน นิกายเถรวาทจึงมุ่งสู่การหลุดพ้นจากอำนาจแห่งกิเลส ปฏิเสธอำนาจหรืออิทธิฤทธิ์จากเทพเจ้าใดๆ และเน้นว่าพระโพธิสัตว์ยอมเป็นมนุษย์ธรรมดา

3) หลักธรรมคำสอนเรื่องดินแดนสุขาวดีพุทธเกษตร และมีเรื่องราวของพุทธประวัติและชาดกที่ไม่ต่างไปจากพุทธประวัติของนิกายเถรวาทรวมอยู่ในดินแดนสุขาวดีพุทธเกษตร ที่สนับสนุนการให้กำลังใจแก่ผู้สร้างบารมีความดีเพื่อเป็นพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งหลักธรรมคำสอนของนิกายเถรวาทในเรื่องพุทธเกษตรนั้นได้มีอยู่เช่นเดียวกับเรื่องพระโพธิสัตว์ แต่เถรวาทมิได้เน้นย้ำหรือรจนาเพิ่มเติมให้กว้างขวางและให้ความสำคัญเทียบเท่าหลักธรรมคำสอนอื่นๆ

4) หลักธรรมคำสอนเรื่องไตรกาย ในส่วนของธรรมกาย ในนิกายมหายานได้อธิบายการมีจำนวนมากเท่าเม็ดทรายในคางคานที่หรือมหาสมุทรทั้งสี่ของธรรมกาย จึงมีปฏิมากรรมและจิตรกรรมพระพุทธรูปปางสมาธิจำนวนมากประทับนั่งเรียงรายกันอย่างเป็นระเบียบที่ผนังหน้าห้องบูชาพระยานิพพานในวัดถ้ำแก้ววิหาร คำว่าธรรมกายในนิกายเถรวาทเป็นคำที่มีอยู่ดั้งเดิม ตามที่ได้มีการกล่าวถึงความหมาย, คุณลักษณะ, คุณสมบัติและคุณวิเศษของธรรมกายหลายแห่งในพระไตรปิฎกและอรรถกถารวมถึงคัมภีร์พระสูตรอื่นๆ ที่รจนาขึ้นภายหลัง “คำว่าธรรมกายนั้นมีมาในพระไตรปิฎกรวมทั้งหมดที่มาเป็นคำโดด 3 ครั้งและมาในคำสมาสคือคำว่าพุทธมกายา ครั้งรวมเป็น 4 ครั้ง ที่มาเป็นคำโดด 3 ครั้งนั้นมาในรูปเป็น “ธมฺมาโย” 2 ครั้ง “ธมฺมกาย” 1 ครั้ง แต่ในทั้งหมด 4 ครั้งนั้น ครั้งที่สำคัญที่สุดคือที่มาในตัวพระสูตรแท้ๆ ซึ่งเป็นข้อความร้อยแก้วมีครั้งเดียว นอกนั้นมาในคัมภีร์อรรถาธิบาย (พระไตรปิฎกเล่ม 32-33) เป็นคำร้อยกรองประเภทเล่าประวัติเชิงสรรเสริญคุณของพระพุทธรูปเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 85-86) โดยรูปศัพท์ 43 รูป โดยหลักฐานที่มา 125 แห่ง รวม 168 แห่ง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 96-97) แสดงให้เห็นว่าเถรวาทมิได้ปฏิเสธเรื่องธรรมกายแต่ได้ให้ความสำคัญมากไปกว่าหลักธรรมคำสอนอื่นๆ การให้ความหมายของธรรมกายในนิกายเถรวาทนั้นผู้วิจัยได้แยกเป็น 2 กลุ่มเพื่อการศึกษา กลุ่มแรกให้ความหมายในมิติของการปริยัติว่าธรรมกายคือ กายแห่งธรรม หรือกองรวมแห่งธรรมที่หมายถึงหมวดหมู่แห่งธรรมหรือหลักธรรมคำสอนในพระไตรปิฎกทั้งหมด กลุ่มที่ 2 ให้ความหมายในมิติทางปฏิบัติว่าธรรมกาย คือ สภาวะธรรมที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรมแบบอานาปานสติด้วยการกำหนดบริกรรมนิมิตดวงแก้วรูปทรงกลมในนิกายเถรวาทแม้มีบางสำนักสอนวิธีปฏิบัติแบบอานาปานสติตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อการศึกษาเรื่องธรรมกายโดยเฉพาะ และในปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่หลายสำนัก เช่น สำนักวัดปากน้ำภาษีเจริญ, สำนักวัดป่าเจริญธรรม, สำนักวัดหลวงพ่อดาวธรรมกายาราม, สำนักวัดพระธรรมกายฯ ที่มีการกล่าวถึงดวงธรรมที่ผุดขึ้นกันในสมาธิจิตที่อาจคล้ายกับรูปทรงกลมที่ซ้อนกันที่ส่วนบนขององค์สถูปเจดีย์ แต่ในนิกายเถรวาทก็ให้ความสำคัญเทียบเท่าหลักธรรมคำสอนอื่นๆ มิได้กล่าวให้เป็นจุดเด่นกว่าหลักธรรมคำสอนอื่นๆ ในขณะที่นิกายมหายานได้สนับสนุนหลักธรรมคำสอนเรื่องธรรมกายอย่างยิ่งและจริงจัง โดยมีการรจนาคัมภีร์พระสูตรเพิ่มเติมเช่นเดียวกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมกายไว้อย่างมากมายหลายสำนัก แต่ละสำนักก็มีความแตกต่างในส่วนของการรายละเอียด หลักธรรมคำสอนเรื่องธรรมกายของ

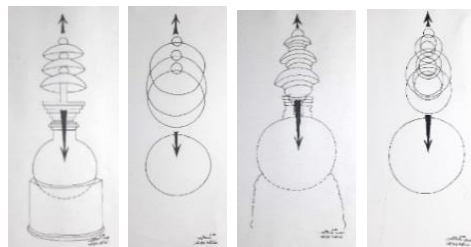
นิกายมหายานได้เชื่อมโยงกับความหมายของการตั้งจิตเป็นพระโพธิสัตว์ว่ามีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกัน คือ ธรรมชาติที่มีอยู่ในนิรมาณกายหรือกายมนุษย์ทุกคน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ตระหนักในสำคัญที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ เพื่อการนั่งปฏิบัติธรรมสมาธิแบบอานาปานสติวางใจสู่ศูนย์กลางกายหรือภายในกลางท้องของตนเองได้ ให้มองตนเองอย่างมีคุณค่าเพียงพอต่อการช่วยเหลือผู้อื่น สร้างความรักความเอื้ออาทรต่อกันไม่ทอดทิ้งกัน ดูแลกันและกัน แม้ดูแลเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกก็ย่อมทำได้

ภาพที่ 1-2 : องค์สตูปเจติยะและส่วนบนขององค์สตูปในวัดถ้ำเจติยะยุคเถรวาท

ภาพที่ 3-4 : องค์สตูปเจติยะและส่วนบนขององค์สตูปในวัดถ้ำเจติยะยุคมหายาน

คำอธิบาย ภาพที่ 1-4 เป็นภาพลายเส้นจำลองการถอดแบบและขยายแบบเฉพาะส่วนบนขององค์สตูปเจติยะยุคเถรวาท (หินยาน) และยุคมหายาน (อาจารย์วาท) จะเห็นว่ามีความลักษณะเป็นรูปทรงกลมซ้อนกัน 3 ชั้น โดยศึกษาจากประติมากรรมในวัดถ้ำอชันต้า แสดงลักษณะของศิลปกรรมประเภทประติมากรรมที่เกิดจากแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ที่แตกต่างอย่างมีพัฒนาการร่วมกัน

ภาพที่ 5-6 : องค์สตูปเจติยะและทิศทางการเคลื่อนไหวทางจินตภาพในวัดถ้ำเจติยะยุคเถรวาท

ภาพที่ 7-8 : องค์สตูปเจติยะและทิศทางการเคลื่อนไหวทางจินตภาพในวัดถ้ำเจติยะยุคมหายาน

คำอธิบายภาพที่ 5 และ 7 ภาพลายเส้นแสดงทิศทางการเคลื่อนไหวทางทัศนภาพของบางสิ่งทีอาจเป็นการวางใจให้เข้าสู่เรือนองค์สตูปทางด้านบนของบัลลังก์ ซึ่งเรือนองค์สตูปรูปทรงกลมนี้ อาจทำหน้าที่คล้ายดวงนิมิตในการบริกรรมภาวนาและทิศทางการเคลื่อนที่ของรูปทรงกลมออกจากเรือนองค์สตูปลอยขึ้นสู่เบื้องบนทางบัลลังก์ขององค์สตูปเจติยะยุคนิกายเถรวาท (หินยาน) และยุคนิกายมหายาน จากการศึกษารวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้พบว่าหลักธรรมคำสอนเรื่องการปฏิบัติธรรมสมาธิแบบอานาปานสติ หนึ่งในมรรคมีองค์ 8 แห่งอริยสัจ 4 อาจจะเป็นหลักธรรมที่ส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ประติมากรรมองค์สตูปเจติยะนี้

คำอธิบายภาพที่ 6 และ 8 ภาพลายเส้นทางจินตภาพหรือจินตนาการจากส่วนบนขององค์สตูปเจติยะทั้ง 2 ยุคสมัย โดยผู้วิจัยได้สร้างรูปร่างของเส้นรอบวงของวงกลมที่มาจากการเรียงตัวของรูปทรงกลม 3 ชั้นที่

ส่วนบนขององค์สถูปเจดีย์ทั้ง 2 ยุคสมัย บ่งบอกถึงทิศทางการเคลื่อนตัวของวงกลมอย่างมีระเบียบที่น่าศึกษา
ยิ่งนัก

การสร้างวัดถ้ำอชันต้ายุคในยุคนิกายเถรวาทหรือยุคแรกได้มุ่งเน้นการรักษาหลักธรรมคำสอนอันบริสุทธิ์
ดั้งเดิมนับแต่ครั้งพุทธกาล มีการรจนาคัมภีร์ขึ้นเพิ่มเติมที่เป็นไปเพื่อรักษาความถูกต้องมั่นคงในหลักธรรม
คำสอน จึงมีแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ศิลปกรรมในลักษณะหรือรูปแบบ (style) ที่แสดงความเรียบ
ง่ายบริสุทธิ์ชัดเจนในการแสดงสัจจะแห่งวัสตุ ด้วยอาศัยรูปทรงทางเรขาคณิตที่ไม่สลับซับซ้อน เพื่อการสื่อสาร
ที่สามารถอธิบายหลักธรรมคำสอนอันบริสุทธิ์ดั้งเดิมได้อย่างถูกต้องชัดเจน สร้างบรรยากาศอันนิ่งสงบ
เหมาะสมแก่การเป็นที่รวมของเหล่าพระอรหันต์และพุทธบริษัทผู้ประพฤติธรรม สนับสนุนการปฏิบัติธรรม
สัมมาสมาธิแบบอานาปานสติ ในขณะที่หลักธรรมคำสอนในยุคมหายานได้มีการรักษาหลักธรรมคำสอนอัน
บริสุทธิ์ดั้งเดิมไว้และได้รจนาคัมภีร์ขึ้นเพิ่มเติมเช่นเดียวกัน ที่มุ่งเน้นการอธิบายขยายความในรายละเอียด
ออกไปให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง จึงส่งผลต่อแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ศิลปกรรมให้มีลักษณะหรือ
รูปแบบที่มีองค์ประกอบศิลปอันวิจิตรตระการตาโดดเด่น มีรายละเอียดจากคัมภีร์ที่รจนารับขึ้นเพิ่มเติม เผยแสดง
ออกมาอย่างชัดเจนให้เป็นที่น่าสนใจต่อมวลชน ศิลปะวัดถ้ำของนิคามหายาน ได้สร้างเอกลักษณ์ทางพุทธ
ศิลป์ให้เกิดขึ้นอย่างมากมายและยังคงสืบทอดถึงปัจจุบัน ทั้งนี้การสร้างวัดถ้ำอชันต้ายุคทั้ง 2 ยุคสมัย ได้เปิด
โอกาสให้พุทธบริษัทของทั้งสองนิกายได้ช่วยกันสร้างงานพุทธศิลปกรรมที่สามารถบันทึกและถ่ายทอด
หลักธรรมคำสอนอันบริสุทธิ์ดั้งเดิมด้วยความเป็นเลิศในชั้นเชิงช่างถวายเป็นสมบัติพุทธศาสนาสืบไป

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิเสถียร พันธังสี. (2554). **วิเคราะห์ประวัติและผลงานศาสตราจารย์พิเศษเสฐียร พันธังสี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2551). **ประวัติศาสตร์ศิลปะ 1 :ประวัติศาสตร์ศิลปะยุคก่อนประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ดร.ชนิดา จันทราศรีไศล. (2557). **หลักฐานธรรมกายในคัมภีร์พุทธโบราณ ฉบับวิชาการ**. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์
การพิมพ์.
- คณะศึกษานุศิษย์หลวงพ่อดาวพิกุล. (2555). **รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)**.
กรุงเทพฯ: เอกพิมพ์ไทย.
- พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). **กรณีธรรมกายเอกสารเพื่อธรรมวินัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยาอนุมานราชธน, เสถียรโกเศศ. (2515). **ศิลปสงเคราะห์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2546). **พุทธศาสนามหายาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ An Ecclesiastical Officials' Role in the Sangha Administration

พระมหาอุทพิชาญ ทองจันทร์

Phramaha Yuddhapicharn Thongjunra

นักศึกษาปริญญาเอก ร.ป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

D.P.A. Student (Public Administration), Rajabhat Mahasarakham University

ภักดี โพธิ์สิงห์

Phakdee Phosing

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Faculty of Political Science and Public Administration,

Rajabhat Mahasarakham University

E-mail: picharn.tho@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 13 มิถุนายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 17 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 17 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าจะทรงดูแลด้วยพระองค์เอง ทรงอยู่ในฐานะประมุขและทรงให้ความสำคัญเสมอภาคในการบัญญัติสิกขาบทต่างๆ พระองค์จะทรงทำท่ามกลางสงฆ์ สังฆกรรมต่างๆ ที่กระทำได้ต้องได้รับเสียงเอกฉันท์จากคณะสงฆ์จึงจะสามารถดำเนินต่อไป ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปอย่างรวดเร็วสิ่งที่พระองค์ทรงทิ้งไว้เป็นมรดกมาถึงปัจจุบันก็คือ พระธรรมวินัยซึ่งจะเป็นหลักในการที่สถาบันสงฆ์จะใช้เป็นสื่อในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชาวโลกต่อไป และจะเป็นสิ่งกำหนดบทบาทหรือจุดยืนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับสังคมชาวโลกในปัจจุบันและอนาคต

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญต่อพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นที่ความเรียบร้อยดีงามของประเทศชาติเกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการของแต่ละชุมชน ฉะนั้น ความเรียบร้อยดีงามของพระสงฆ์ก็เกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในแต่ละระดับชั้นนั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษาถึงขอบข่ายของการบริหารงานนี้ ซึ่งหมายถึงงานทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ

คำสำคัญ: บทบาทของพระสังฆาธิการ, การบริหารกิจการคณะสงฆ์, ด้านการสาธารณูปการ

ABSTRACT

In the Buddha's time, Buddha was taken care of by the Buddha himself as head of state and of equal importance. The Sikkhapada (a disciplinary rule) canonization of the Buddha was made among the Sangha. The Sanghakamma (a formal act), which is done, must be unanimously voiced by the clergy to continue. This caused Buddhism to spread rapidly. The Buddha has left behind to date is the Dhamma (the doctrine) and the Vinaya (the Discipline), which will be primarily used by monastic institutions as a middle to create virtuous things for the world. This principle determines the role or position in the field of the relationship between monks and worldly societies now and the future.

The administration of the Sangha is therefore a direct obligation of ecclesiastical officials that is of great importance to the religion. For example, it is the goodness of the nation, it is born from the success of the management of each community. The Sangha's neatness and abstinence were born through the success of the Sangha affairs management services of ecclesiastical officials at each level. Therefore, this academic article aims to present the scope of this administration refers to all six aspects namely: governance, Buddhist education, public education, Buddhist propagation, public facilities, and public welfare.

Keywords: Role of Ecclesiastical Official, the Sangha Administration, public welfare

1. บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาส ส่วนความหมายของคำว่า “การปกครอง” หมายถึง การกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงามเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชภารกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร หรือการจัดระบบความเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์ เน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ 3 วิธี คือ

1) นิคหวิธี คือ การข่มคนที่ควรข่มหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ

2) ปคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง

3) ปวารณวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนคนได้ คือ ให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ 3 ประการ

3.1) พระธรรมวินัยที่พระพุทธรูปทรงเครื่องแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว

3.2) กฎหมายบ้านเมือง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระราชอำนาจผ่านทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติ เพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

3.3) ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำไปปฏิบัติสืบๆ กันมา (พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539)

2. บทบาทและหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

1) ด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจากการได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ในรัชกาลที่ 5 และในรัชกาลที่ 8 มีตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2484 กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 9 ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วน ในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้นและมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมายพระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัยโดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์จึงเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์คณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2549) ได้กล่าวไว้ว่า การปกครองคือ การบริหาร วางระเบียบกฎเกณฑ์ให้สมาชิกของสังคมได้อยู่ร่วมกันทำหน้าที่อย่างปกติสุข รวมทั้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชน ให้เกิดการอยู่ร่วมกันและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่างถูกต้อง ตลอดจนการพยายามสร้างรูปแบบ การปกครองที่จะกำจัดคนเลวให้น้อยที่สุด โดยพยายามให้เกิดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่มีการใช้อำนาจหรือการลงโทษมาบังคับให้ทำหรือปฏิบัติตาม

กรมศาสนา (2535) ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแลเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

เพื่อให้การบริหารปกครองวัดเป็นไปได้อย่างดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้แต่ละวัดมีพระภิกษุดำรงตำแหน่งบริหารปกครองคณะสงฆ์ภายในวัด ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส โดยในมาตรา 36-37 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ คือ ดำเนินการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความดีงามภายในวัด การปกครองและสอดส่องให้ภุชงค์ที่มาพำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามระเบียบต่างๆ ของวัดด้วยดี (ทวี ขจรกุล, 2547)

2) ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มาตรา 15 ตรี มีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ของมหาเถรสมาคม ได้กำหนดให้ดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” ดังคำกล่าวนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ) (2548) ระบุไว้ว่า คณะสงฆ์ได้กำหนดวัตถุประสงค์การศาสนศึกษาได้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่ามีวัตถุประสงค์ 9 ประการคือ

- 1) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนเองและหมู่คณะ
- 2) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- 3) เพื่อให้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมศาสนา
- 4) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการศาสนา
- 5) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- 6) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
- 7) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
- 8) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- 9) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) (2559) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะการศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้าสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมากมักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี 2 ประการ คือ

- 1) คันถุระ คือ ชุระฝ่ายคัมภีร์กิจด้านการเรียน
- 2) วิปัสสนาธุระ คือ ชุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐานซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานะเป็นส่วนคลุมยอด ในปัจจุบันการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

2.1) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรม จัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

2.2) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา โดยเหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่นๆ บรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจน จึงทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ขึ้น

เรียนแผนกบาลีโดยแบ่งเป็น 9 ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ชั้นประโยค ป.ธ. 3-9 ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศชั้นประโยค ป.ธ. 9 ได้ในขณะที่เป็นสามเณร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จะทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทแผนกนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า ”บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตินี้เท่ากับพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ

2.3) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรรมสถานหรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนาโดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์สามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

2.4) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทยดำเนินการในสองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ (กรมการศาสนา, 2540)

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2546) ได้กล่าวสรุป จุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่าการจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาคือต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพหิมิติ มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึงคนที่มีภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา สติภาวนาจิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสมดุลของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม 4 ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่น นอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการจัดการศึกษามุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโ) (2558) กล่าวถึง งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบันว่า มีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัด หรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับภิกษุ สามเณรปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

2) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนปัจจุบันมีจำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนมและโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

3) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อให้ให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันว่างที่ทางสถานศึกษาฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์นี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

4) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมกิจกรรมปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มมากขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.2517 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการเพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเหลือฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัด กับพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้น ที่ไม่เก้นกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักการสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

ไพฑูริย์ เสียงก้อง (2547) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการ ดังนี้

1) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียนสามัญ แบ่งเป็นระดับชั้น คือ

- ชั้นเตรียม รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3
- ชั้นต้น รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6
- ชั้นกลาง รับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
- ชั้นสูง รับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

หลักสูตรการสอน จะมี 2 ประเภท คือ วิชาบังคับ ได้แก่ ประวัติพระพุทธศาสนา วิชาธรรมและศาสนพิธี ประเภทที่ 2 คือ วิชาเลือกแต่ละโรงเรียนจะเลือกวิชาตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นความพร้อมของโรงเรียนความต้องการของท้องถิ่นและความเหมาะสมของเวลางบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

2) ศูนย์อบรมก่อนเกณฑ์ภายในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มเติมขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยรับเด็กวัย 3-4 ขวบงบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

3) โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสุนน เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยวัดจัดขึ้นและให้การสนับสนุนกรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์

ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น (กรมการศาสนา, 2550)

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทร) (2547) ให้ความหมายของการเผยแผ่เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก 60 รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกกนุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย” แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า 3 ประการคือ

- 1) ติฏฐธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
- 2) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้น
- 3) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

ปิ่น มุทุกันต์ (2544) การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล กล่าวได้ว่าการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอนการปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานแม่แบบ (หลัก) ในการปฏิบัติ (การแสดงธรรม) ให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่นให้เกิดความกระทบกระเทือน ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนมุ่งประโยชน์ต่อมหาชน พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่เสมอว่า ให้คิดตรึกตรองเสียให้ดีกว่าแล้วจึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลัง

ที่เหตุผลผลทุกประการย่อมมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุก็ไม่มีผลด้วยเหตุดังนี้บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบ มีลักษณะอะลุ่มอล่วย แสดงถึงการมีใจกว้างไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนอีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ ดังนี้

1) งานพระธรรมทูต เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้านเศรษฐกิจสังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อมประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนาธรรมภาวนา นำฝึกปฏิบัติ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่นสาธิตและนำจัดกิจกรรม

2) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบล ลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระภิกษุในชนบทได้มีบทบาทเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้นๆ

3) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ เพื่อมุ่งให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเอง และสังคม

4) การเผยแผ่ทางวิทยุและโทรทัศน์

5) วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม

6) งานเผยแผ่ต่างประเทศ งานพระธรรมทูตเป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่มีรากฐานแห่งความมั่นคงได้จำแนกกลยุทธ์ในการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (2555) ในปัจจุบัน ไว้ดังนี้

1) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งวิธีนี้พระภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ

2) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยืนและผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูดเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังเป็นพิเศษ เป็นวิธีการที่น่าสนใจ

3) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ

4) สนทนาธรรม คือ การพูดจาหารือในหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง

5) การสอนสมณกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

6) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะการใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่ไม่มีเวลาจะได้ศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

5) ด้านการสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการปฏิสังขรณ์ทางศาสนา สำหรับสาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน
2) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทาน วิสุคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

3) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

4) การศาสนสมบัติของวัดความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมวัดให้เป็น ที่อำนวยประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไป การบริหารกิจการคณะ สงฆ์และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน แบ่งได้ 3 เรื่อง คือ การบูรณะและพัฒนาวัด การ ก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยที่การบริหารงาน สาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัปายะ) 4 อย่าง คือ

1) อาวาสสัปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่รมรื่น รื่นรมย์เป็นรมณีสถานเจริญ ตาสบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

2) อาหารสัปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัด สวัสดิการเรื่องอาหาร

3) บุคคลสัปายะ บุคคลเป็นที่สบาย บางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง กับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงบุคคล 4 ประเภทนี้โดยการจัดที่อยู่อาศัย ของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานะของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน

4) ธรรมสัปายะ ธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมาย คือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโ), 2555)

พระราชสีมาภรณ์ (โอวาส นิรุตติเมธี) ได้ให้ความหมายคำว่า การสาธารณูปการ คือ การะบวนการบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นหลัก ถื่องานอื่นเป็นงานรองภายใต้หลักการ 2 ประการ คือ

1) ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้

2) สร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้งอกเงย โดยเลือกใช้วิธีการ 3 วิธี

2.1) แนวแน่แก้ไขในสิ่งผิด

2.2) เต็มใจสนับสนุนในสิ่งถูกต้องให้ดียิ่งขึ้น

2.3) ตั้งใจสร้างพัฒนาในสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น (พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุตติเมธี), 2559)

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุน จุนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณ สมบัติหรือประชาชนทั่วไป

กรมการศาสนา (2554) ได้เสนอรายงานสภาพสังคมไทยด้านบทบาทของพระสงฆ์ ในการสงเคราะห์ประชาชน ไว้ดังนี้

- 1) ให้ที่พักอาศัย ตลอดจนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และทุนการศึกษาแก่เด็กจากครอบครัวที่ยากจน
- 2) ให้สถานศึกษาของรัฐและท้องถิ่นใช้ที่ดินของวัดเป็นที่ตั้งและใช้เป็นอาคารเรียน
- 3) ให้วัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนราษฎร์เองตามกฎหมาย โรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนสำหรับนักเรียนยากจน ให้ศึกษาเล่าเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน บางแห่งจัดเก็บค่าเล่าเรียนแต่ในอัตราต่ำ บางวัดจัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ
- 4) จัดการสอนศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียน โดยคณะสงฆ์เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการส่งพระภิกษุไปช่วยสอนศีลธรรม จริยธรรม ไปตามโรงเรียนต่างๆ มีการสอนรายชั่วโมงตามหลักสูตรหรือไปสอนในรูปแบบการประชุม สัมมนา ให้สถานศึกษาเป็นครั้งคราว ทั้งในระดับประถม มัธยมและอุดมศึกษา ทว่าราชอาณาจักรตลอดจนจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนตามสำนักของสงฆ์
- 5) จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ เป็นการสงเคราะห์ด้านการศึกษาที่ กรมการศาสนา ร่วมกับเจ้าอาวาสวัดต่างๆ จัดขึ้น เพื่อวางรากฐานการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียน ในท้องถิ่น เป็นการปลูกฝังให้เด็กใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ให้พระภิกษุ สามเณร ผู้มีความรู้ความสามารถได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นและชุมชนที่อาศัย

6) การสงเคราะห์ด้านอื่นๆ ได้แก่

- 6.1) บริการด้านให้ความรู้ทางศีลธรรมและบำเพ็ญประโยชน์แก่นักเรียนและประชาชน
- 6.2) จัดตั้งทุนสงเคราะห์ และให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียนแก่นักเรียนยากจน
- 6.3) การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- 6.4) จัดตั้งศูนย์อบรมสัมมนาอาชีพแก่ประชาชน

7) การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่

- 7.1) สงเคราะห์ปกติ
- 7.2) ให้สถานที่ในวัด หรือของวัด จัดตั้งกุศลสาธารณสถาน เช่น โรงเรียน สุขศาลาศาลาประชาคม

เป็นต้น

7.3) อนุญาตให้ทางราชการหรือคณะบุคคลใช้อาคารของวัด ลานวัด จัดงานการกุศลงานรื่นเริงตามเทศกาลในประเพณีนิยม

8) สงเคราะห์ตามเหตุการณ์

8.1) อนุญาตให้ประชาชนที่ประสบสาธารณภัยเข้าพักพิงในสถานที่ของวัด

8.2) รวบรวมปัจจัย เครื่องอุปโภคบริโภคส่งไปให้แก่ผู้ประสบสาธารณภัยงานสาธารณสงเคราะห์ จึงเป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนโครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดเจ้าอาวาสพระภิกษุ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรม

เยาวชน และประชาชน ด้านอาชีพต่างๆการสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ (ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง, 2544)

3. บทสรุป

สรุปได้ว่า การปกครองของคณะสงฆ์นั้นเป็นหลักสำคัญมากในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ โดยคณะสงฆ์นั้น ใช้หลักการปกครองตามหลักพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์หลักและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ คำสั่ง มติของมหาเถรสมาคมเป็นเครื่องสนับสนุนรองรับการปกครองอีกระดับหนึ่งและการบริหารปกครองคณะสงฆ์จะต้องคำนึงถึงหลักกฎหมาย ของฝ่ายบ้านเมืองตลอดจนจารีตประเพณีวัฒนธรรมอีกด้วย ประกอบกับการปกครองคณะสงฆ์จึงสมบูรณ์ ไร้ข้อกังขาสงสัยจากสาธารณชน จนเกิดเป็นระเบียบ แบบแผน แบบอย่างให้คนในสังคมได้ถือปฏิบัติเจริญรอยตามต่อไป

การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาพระภิกษุสงฆ์และส่งเสริมพระพุทธศาสนา และสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยและการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นหัวใจในการรักษาพระพุทธศาสนาและเป็นพื้นฐานสำคัญในที่จะเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนา เพราะคณะสงฆ์จะสามารถเผยแผ่หลักธรรมอันดีงามแห่งพระพุทธศาสนาได้ ก็ต้องศึกษาเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลและเผยแผ่ไป

การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนของชาติ ทั้งการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัย อาหารรวมทั้งการทำงานให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทยได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้วเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลง ก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์คือการให้การศึกษาสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศเรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษาโดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้มิให้การบังคับด้วยประการใด ๆ ห้ามมิให้วัดกัณฑ์เงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ห้ามมิให้นำเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งทุนถาวร การสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษา ยังไม่มีครุฝ่ายฆราวาสเพียงพอก็ได้อาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็นโรงเรียนพระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้นจะต้องมีโรงเรียนให้เรียน ก็ช่วยกันชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน รัฐบาล ก็ให้สงฆ์ให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอนนับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ ตั้งแต่แรกเริ่มจัดการศึกษา เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะต้องเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ การเทศนาสั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็น

กิจการที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือ ความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่เอง ดังนั้น พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพระพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

การสาธารณูปการ เป็นการบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีเป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สงบบรมรื่นเป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน โดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลทำนุบำรุงศาสนวัตถุและการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ ในการบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการดูแลอนุรักษ์ศาสนสถาน คือ ดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นอนุสรณ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้านการให้สถานที่เป็นแห่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์นอกจาก จะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้วยังเป็นการสร้าง ความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2522). **คู่มือครูจริยศึกษา**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- _____. (2528). **คู่มือการบริหารคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2535). **วินัยบัญญัตินักรธรรมชั้นตรี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2540). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2540). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2552). **ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2549). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คะนิงนิตย และสุบรรณ จันทบุตร. (2554). **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. (2554). **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิ่น มุทุกันต์. (2513). **มุมสว่าง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร). **คม ชัด ลึก เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, 2547.

พระเมธีธรรมมารณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2558). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2546). **ทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโ). (2556). **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

_____. (2559). **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม). (2548). **สารภาค 15**. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี.

พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี). (2557). **พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคม**. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง. (2544). **วัดพัฒนา 44**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

_____. (2557). “หลักการบริหารภายในวัด”, ใน **อบรมบาลีก่อนสอบภาค 4 ปีที่ 3**. รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ โครงการอบรมบาลีก่อนสอบ. ปทุมธานี: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด.

ทวี ขจรกุล. (2547). บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

วารสารพุทธมัตถ์ ของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารพุทธมัตถ์

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในการพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้สนับสนุนบทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้สนับสนุนบทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้สนับสนุนบทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้สนับสนุนบทความในวารสารพุทธมัตถ์

1. บทความที่ผู้สนับสนุนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้สนับสนุนบทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้สนับสนุนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้สนับสนุนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารพุทธมัตถ์ก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารพุทธมัตถ์แล้ว

5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารพุทธมัตถ์กำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้ที่ไม่ได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารพุทธมณฑล ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ใต้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระมหาหมขวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.เจริญสุขนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-0864258 หรือ

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@yahoo.com พร้อมโทรแจ้งบรรณาธิการวารสาร หรือ

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน (<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm>) พร้อมโทรแจ้งบรรณาธิการวารสาร